

C. IGNĂTESCU
MITRUȚ AL JOLDII
Ediție revăzută și prescurtată
1959

EDITURA TINERETULU

I COPERTA DE P. NAZARIE

PARTEA

I C A P I T O L U L I

1 Satul se numea Răchiți.

Era o așezare de străjări de margine, ca toate acele care se vedeau acum patru sute de ani în lungul Mil-covului. Pe atunci, Milcovul înfățișa o parte din hotarul de către miazăzi al Moldovei, iar străjării acestui hotar își întemeiaseră gospodăriile aproape de locul slujbei lor. Poate că de aceea, locuințele lor erau atât de depărtate una de alta și atât de împrăștiate printre toloace pustii, printre dîmburi și vălugi și tufari, încît nu știai unde începe satul și nici unde sîrșește.

În Răchiți nu se aflau mai mult de treizeci, patruzeci de asemenea locuințe. Erau mai curînd niște bordeie, făcute din vîlătuci, muruite cu humă și acoperite cu paie. Fumul vetrelor de lut ieșea de-a dreptul prin acoperiș, iar cînd bătea vîntul potrivnic, nu mai ieșea de loc. Se învăluia și intra înapoi în bordei. Atunci oamenii tușeau, lăcrimau și deschideau ușa. Unele locuințe erau atât de scunde, încît gospodarii se puteau rezima cu cotul de streășină cînd stăteau de vorbă unul cu altul, afară. Altele, erau înconjurate cu prispe de lut și se înălțau mai semețe. Iar deasupra prispelor, un ochiuleț de fereastră, acoperit cu bășică de bou, străvezie, lăsa să pătrundă înăuntru lumina zilei.

Peste aceste neînsemnate și umile așezări, plutea o liniște și o pace netulburată. Rar, un glas de bucium să înălța domol, dintr-o costișă. Altul îi răspundea tot așa, de pe o

culme, și câteva clipe cei doi buciumași se înțelegeau între ei, așa cum s-au înțeles — din vechi — toți plăieșii și ciobanii pământurilor acestora. Era ca o limbă rânduită din strămoși, cu sunete și mișcări neschimbate, învățată din tată în fiu și care nu mai stîrnea nici o mirare.

Iată de ce, în sara în care un glas de bucium, speriat, repezit și poruncitor, izbucni peste acele întinderi pašnice, satul se umplu de oarecare neliniște. Glasul venea din lunca Milcovului, puternic, grăbit, umplea văzduhul stă- pinindu-l și se stingea departe, către dumbrăvile care întunecau malurile Putnei. Și îndată începea iar, mai grăbit, mai poruncitor.

Ușile bordeielor din Răchitiș se deschiseră cu zgomet. Apleoindu-se ca să nu se lovească de pragul de sus, oamenii ieșeau grăbiți. Femei alergau să desprionească și să mîie către case caii de pe unde pășteau și glasuri repezite se înălțau în sara limpede.

— Buciumă Mihai! strigă Joldea din pragul căsuței lui, răsucindu-și trupul uriaș către luncă. Mitruț! Ai adăpat calul ?

Mitruț ieși de undeva din spatele casei, desculț, cu capul gol, îmbrăcat în cămășuța lui de cînepă.

— L-am adăpat, tătuță ! strigă el cu glas copilăresc.

— Repede, șaua !

Și în timp ce Mitruț scotea șaua tătărască, Joldea coborî din cuiele bătute în părăți arcul, ghioaga și săhăidacul.

Zoița ieși în prag.

— Ce-i, omule?

— Buciumă Mihai ! răspunse Joldea întinzînd un braț spre luncă, de unde chemările se înălțau mereu. Tu știi că frate-meu nu buciumă degeaba. Și tot vorbind, încălecă dintr-o săritură și porni în goană.

De undeva, din umbra unui frasin, se ivi și Nică. Era mic, mult mai mic decît Mitruț, purta numai o cămășuță scurtă, fără cingătoare, și ținea legat de o sfoară un cățeluș flocos și jucăuș.

Zoița intră în casă. Asemenea întîmplări se petreceau în chip obișnuit acolo pe hotar, în vremile acele. Iar stră- jării de margine, socotindu-se în fiecare clipă datori să răspundă de slujba lor, se deprinseseră cu ele, încălecau acuma unul după altul și porneau în goană după Joldea, în timp ce, în praguri, femeile rămîneau să-i urmărească cu ochii, dar nu arătau prea neliniștite. Aceasta era viața lor de cînd se știau și se obișnuiseră cu ea...

— Ce-i, Mihai ? strigă de departe Joldea, oprindu-și goana la locul de pîndă al fratelui său.

— Tătarii, Joldea ! răspunse Mihai cu glasul lui hîrîit. Au buciurnat străjării din susul apei și ne-au trimis vorbă din om în om : a năvălit o trimbă întreagă. Au trecut Șiretul mai în jos de cotul cel mare, s-au învîrtejit spre miazănoapte și ne-au călcat hotarul, în putere, semetî, ca pe moșia lor.

— Pe unde ? se înalță furtunos glasul lui Joldea.

— Pe la Balta Arsă.

— Mulți ?

— Să tot fie vreo treizeci...

— Și noi cîți sîntem ? întrebă Joldea, privind în urmă.

— Optsprezece... nouăsprezece... douăzeci și unu... numără un glais, și mai vine și Păun și Carare...

— Ajunge! Haidem! strigă Joldea, și lunca răsună pînă departe.

Porniră în goană. Scurtară drumul pe cărări cunoscute numai lor, umplînd bolțile codrului cu tropotul copitelor, care vuia adînc în noapte. Se plecau pe sub ramurile prea joase, care stăteau să le împiedice drumul, și se opreau din timp în timp, ca unul dintre ei să descalece, să-și pună urechea la pămînt și să asculte cu băgare de samă dacă nu cumva se aud mișcările dușmanului.

În sfîrșit văzură cerul înroșindu-se spre apus.

— Ori au aprins vreo așezare, ori nici nu visează că sînt urmăriți și au făcut foc de popas ! vorbi Joldea încetinind goana.

Înaintară cu băgare de samă și se apropiară furiș. Tătarii tăbăriseră într-o rariște de fagi, făcuseră focuri și frigeau miei, în gropi de jar, hoțește. Cailor pășteau slobozi printre copaci.

Străjării se împărțiră în cete de cîte doi, trei oameni, înconjură rariștea și izbiră o dată din toate părțile. Strigătul lor de luptă răsună adînc în pădure. Luați pe neașteptate și înspăimântați, mulți dintre tătari nu avură vreme nici să pună mina pe arme. Se învâlmăseau zăpăciți și se izbeau unii de alții, căutînd o scăpare. Joldea și Mihai se repeziseră unde învâlmăseala era mai mare. Ghioagele loveau ca trăznetul, într-o larmă de vaiete, blesteme și răcnete.

Într-o astfel de încăierare, o sulită izbi pe Mihai în obraz. Joldea își văzu fratele scăpînd măciuca și căzînd sub copitele calului. Înălță ghioaga și se repezi. Dar se răsuci și el cu o săgeată înfiptă în grumaz, se înălță în șa, furios, ca într-o împotrivire uriașă, și pe urmă scăpă friul din mină și se prăbuși pe o coastă, cu piciorul în scară.

Pe rînd, cei plecați din sat pe urma tătarilor începură să se întoarcă acasă.

Zoița așteaptă o zi, două, apoi luă pe Mitruț de mină și porni să bată pragurile celor sosiți.

— Ce-i cu Joldea al meu, oameni buni ?

— A fost învălmășeală mare, Zoițo. Nu putem ști.

Ori s-a luat pe urma vreunui fugar, pînă cine știe unde, ori zace în vreun bordei, pălit, cine știe? Iată, oamenii sosesc pe rînd.

Azi au venit Zamfir și Zaharia, și Păun...

— Dar nici Mihai n-a venit!

— Erau împreună, dar era noaptea, ne-am împrăștiat în toate părțile și ne-am rătăcit unii de alții. Am buciurnat... Degeaba ! Ne-am întors pe unde luptasem, am chiuit, am chemat... Dar să n-ai grijă, Joldea' și Mihai nu se prăpădesc în harță cu niște păcătoși!

Zoița nu avea grijă. Își știa omul. Cine să-l doboare? Și-i știa și pe Mihai. Dar vremea trecea și nici Joldea, nici Mihai nu se arătau. Și Zoița se întuneca din ce în ce mai mult și tot mai des ieșea în prag să cerceteze zările cu palma la frunte...

Într-o zi a bătut în ușă Irina lui Ilie Sumănarul. Nici omul ei nu se întorsese. Venise după vești. Se lăsă jos, lîngă vatră, își cuprinse capul în mini și începu a boci încetșor, legănlîndu-se. Zoița o privea tăcută și simțea și ea un junghi ascuțit în inimă și un nod de plîns în gît.

Așa le-a găsit Anica lui Dumitrache Carare și îndată umplu casa cu spaimete, vorbele și tulburarea ei :

— În fiecare noapte mi se pare că aud pasul lui Dumitrache, se jăluia ea. Sar să-i ies înainte: pustiu cît vezi în patru vînturi. Mă culc și mă răsucesc pe o parte și pe alta, pînă în zori. Îl visez cu ochii deschiși. Îl văd doborît, în iarbă, cu o săgeată în umăr, și tot încearcă să se scoale și nu poate ! Hai suratelor, ș-om face ceva, că nu mai pot!

— Dar ce putem face? o privi Zoița, cu fruntea întunecată și cu o lacrimă aninată de geană.

— Hai ș-om merge la mănăstire, la părintele Paramon. Știe să dezlege toate necazurile și găsește leac la toate durerile. Și mai este acolo și o icoană a sfîntului Niculai, care face minuni!

— La mănăstire ? Dar tu știi cît drum este pînă la mănăstire ?

— Știu. Tocmai sub munte ! Om merge zi și noapte și ne-om tîrî cum om putea, pentru izbăvirea păcatelor noastre! Voi nu credeți că dumnezeu ne cearcă și ne bate ?

Cîteva zile stătura pe gînduri. Apoi se țeseau de la una la alta și puneau la cale. Iar într-o dimineată și-au trecut pe după gît traistele cu merinde și cu daruri pentru acel călugăr vestit, și-au luat în mîni toiege de drum și au pornit... Femeile din sat le știau zbuciumul. Le-au petrecut o bucată de vreme și la o răscruce de cărări le-au lăsat să urce singure dealul și s-au uitat îndelung după ele. Cele trei drumețe au ajuns pe culme și s-au oprit o clipă. Acolo, umbrele lor întunecate, zugrăvite pe zare și sprijinite în toiege, se destrămară încet și se topiră în ceața dimineții.

Au umblat mult, urcînd colnice și coborînd costîșe. Pe gura traistelor din spate, un cocoș și niște găini, purtate pe aceste meleaguri străine, scoteau capete speriate și priveau locurile cu ochi rotunzi și nedumiriți. Drumețele au dormit pe cîmp, la adăpostul căpițelor de fin, s-au odihnit la marginea cărărilor și s-au răcorit la malul pîraielor care coborau șoptind spre văi. Și oînd au înigenunohiat în sfârșit, în umbra bisericuței de lemn, de sub monte, s-au socotit aproape izbăvite.

Părintele Paramon privi cu băgare de samă traistele lăsate jos lîngă iconostase, le cîntări din ochi și pe urmă se uită la cele trei femei.

- De unde sinteți ? le întrebă el cu glas adînc.
- De la Răchiți, devale... pe Milcov 1
- Și ați putut umbla atîta loc ?
- Am putut, părinte, că avem mare necaz ! izbucni

Anica umplînd bisericuța cu suspinele ei.

Povestiră totul ca la- spovedanie și plînseră îndelung, cu frunțile pe piatra rece. Părintele Paramon tăcea, lăsîndu-le să-și răcorească sufletele. Ochii săi înfundați sub sprîncelele albe priveau undeva, pe ușa deschisă, spre frunzișurile codrului. Iar oînid femeile se mai ogoiră, le întrebă domol, ca despre un fapt care nu putea fi despărțit de jalea lor :

— Și ați adus și o leacă de daruri pentru sfînta mănăstire ?

— Am adus, părințele, două găini și un cocoș și oleacă de caș... ca niște femei sărmane ce ne aflăm, să ne ierți...

— Domnul, grăi călugărul, vede și primește și iartă., da' parcă văd și un urcioraș...

— Acela-î cu oloi pentru candela sfîntului Niculai, părințele !...

— Așa, așa ! se bucură sfîntul Paramon, scoțînd dopul de cîrpă și mirosind uleiul, și începu să cetească rugăciuni asupra celor trei capete plecate. Murmurul glasului

său se împrăstie domol umplând biserița întunecată. Și în murmurul acela potolit, sufletele zbuciumate care veniseră să caute mângâierea se alinară și căpătară o nouă nădejde.

Le împărți câte un bulgăraș de tămâie adusă de la sfântul Munte, le lăsă să se roage sub icoana făcătoare de minuni și sfinția sa se mistui undeva, luînd și traistele cu daruri... Se întoarse cu ele goale și cu o cheie mare, de fier.

— De-acuma destul, zise el moale. Dumnezeu cunoaște durerile voastre și are să facă așa cum a socoti mai nimerit... Trebuie să închid biserica !

— Am vrea să ne hodinim oleacă în ogradă, părințele, vorbej Anică. Ni-s ciolanele rupte de drum...

— În cuprinsul mănăstirii nu se poate, grăi părintele, arătînd o aidîncă părere de rău. Aici îi loc de rugăciune, nu de hodfnă ! Da' puteți să va hodiți dincolo de ziduri... Pădurea-i mare și binecuvîntarea domnului, peste tot!

Din vorbele părintelui Paramon parcă curgea mila și bunătatea cea fără de sfîrșit. Femeile se grăbiră să iasă, și în urina lor cheia scrișni în broască. Se odihniră deci, rezemate de zidul de împrejmuire, în mijlocul pădurii ne- sfîrșite. Dormiră cu capul pe traistele goale. Linistea cobora asupra lor, din singurătatea locurilor, alinîndu-le inimile și domolindu-le grijile.

Se grăbiră la vale. Se gîndeau că poate, în lipsa lor, domnul se îndurase și făptuise minunea. Dar își găsiră bordeiele tot atît de pustii și tot atît de îngropate în mîh- nire și tăcere.

Cîteva zile de-a rîndul, Zoîța — cum își isprăvea treburile — închidea ușa, îngenunchia la icoană, se ruga plîngînd și bătea mătânii. Apoi aprindea o fărîmă din bul- gărașul de tămîie, afuma și se ruga iar. Într-un târziu, ieșea afară, cerceta zările și se lăsa tăcută pe prispă. Iar cînd socotea de cuviință, intra din nou în bordei, și iar se ruga și afuma și bătea mătânii. Și toată vremea își ferea ochii și chipul, să n-o vadă copiii plînsă-

Într-o zi începu să se uite ciudat la icoană. Nu mai căzu în genunchi. Stătea așa privind-o cu îndoială și ne- duminire și pumnul ei strîngea, fărîmîtfînd în neștire, bul- gărașul de tămîie... Iar în amurgul acelei zile răsturnă în traistă un mertic de griu, așează deasupra o găină prinsă din culcuș, își puse traista în spate și porni ferindu-se de ochii oamenilor, ca o hoată.

Baba Păduroaia stătea singură, într-un bordei pe jumătate îngropat între niște tufari. Uneori, pe acoperișul înverzît de iarbă și buruieni se cățara o capră neagră, sprintară. Zoîța coborî două trepte săpate în pămînt, se plecă să nu se

lovească cu capul de pragul de sus și intră în încăperea strîmtă și întunecoasă.

— Te așteptam! spuse baba, și ochii, ca două mărgelile negre, licăriră între crețurile obrazului. Te așteptam, Zoițo, pentru că eu știu că ulcica babei Păduroaia e mai tare decît rugăciunile monahului Paramon. Știu că ai fost la mănăstire...

— Am fost să mă rog lui Dumnezeu, oftă Zoița. Și Dumnezeu nu m-a ajutat. Acum am venit să mă rog dracului... poate că el să mi-l aducă pe Joldea acasă...

— Da' nu-i nici un drac, Zoițo! se oțărî baba, minioa- să. E tot puterea lui Dumnezeu. Dacă o fi să fie, tot el îți aduce bărbatul acasă. Nu dracul! Nu te mai potrivești la scormituri...

Zoița o lăsă să spuie ce vrea. Ea știa foarte bine, așa cum știa toată lumea din sat, că Păduroaia și-a vîndut necuratului sufletul și că are la îndemînă — pentru orice trebuință — cîțiva încornorați mititei, pe care îi trimite și-i muiștruluiește după anume regulă și știință. Lumea se jura că i-a și văzut. Iar unul din ei, mai grijuliu, sta noaptea pe acoperișul bordeiului și cînta ca buhna. Pe acela, îl știau și copiii!... Gînd cîntă cocoșii de miezul nopții, Zoița se duce cu cofa și aduce apă „neînchepută”. Baba suflă asupra cofei, boscorodește vorbe neînțelese, umple o ulcică de lut și o așază pe vatră, să fiarbă. Și cînd apa începe să clocotească, forfotind mărgelile peste mărgelile, apucă o mină de mei dintr-un căuș și strecoară ușor boabele din palmă în ulcică. Clocotul le prinde, le înecă, le scoate iar deasupra și le învâluie într-un vârtej nelămurit, sub aburi. Baba privește țintă în ulcică. Zoița se ridică în picioare și privește peste umărul ei, cu ochii mari și sufletul înhorat.

— Pădure ! vorbește baba dintr-o dată. Pădure și iar pădure, cît vezi cu ochii. Dîmburi peste dîmburi, valuri peste valuri. Cine poate vedea ce-i acolo? Joldea al tău e undeva în pădure... văd ceva... poate-i el... poate nu-i el... ar vrea să umble și nu poate... ar vrea să iasă de sub culme și iacă, uită-te și tu, îl trage ceva înapoi... Nu poate !

Zoița privește și nu vede nimic.

— Mă gîndesc, spune iar Păduroaia, să nu fi fost pălit în luptă. I s-o fi scurs singele și de aceea nu poate... Ar trebui să-i dăm singe, Zoițo! Să tai o găină neagră și să-i scurgi singele într-o ulcică pe care am să ți-o dau eu... iar găina să mi-o aduci friptă !...

Cîtăva vreme Zoița a umblat nopțile la Păduroaia. Baba descînta, boscorodea... Pe urmă, Zoița nu s-a mai dus la Păduroaia. Nu mai avea nici încredere, nici găini! S-a dus însă

la Păun străjăru, care fusese prieten mai de aproape cu Joldea și într-o zi, satul l-a văzut pe amîndoi plecînd spre Balta Arsă. Se duceau să-l caute pe Joldea.

Au pășit pe cărările bătute de străjării care alergaseră după furi, și au ajuns la rariștea de fagi. Aflară cenușa focurilor stinse, semnele luptei, și stîrvuri de tilhari min- cate de ciori și de hultani. Umblară din stîrv în stîrv, pînă osteniră. Nu găsiră nici pe Joldea, nici pe Mihai. Se așezară pe iarbă să se odihnească și priviră în Jur. Codrul se întindea cît vedeai cu ochii, în toate părțile... Va fi avînd oare margini ? Unde să mai caute ? Se sculară și plecară acasă...

În vara aceea, străjării din Răchiti și nevestele lor ajutară Zoii la secerat și la strîns puțina roadă de pe cîmp. Mitruț muncea și el cît putea, iar Nică începu să pască vaca prin jurul casei...

Într-o sară, pe cărarea care tăia toloaca în curmeziș, se ivi Mihai străjăru, moș Mihai, cum îi zicea Mitruț. Venea pe jos, călca greu, schiopătînd mai tare decît totdeauna, avea capul legat cu o cîrpă care-l ascundea cu totul un ochi și se sprijinea într-un ciomag necojit. Arcul i se clătina pe umăr, la fiecare pas șonticăit. Așa a intrat în bătătura lui Joldea și s-a așezat pe prispă. Nu s-a uitat nici la Zoia care îl privea cu ochi înspăimântați, nici la Mitruț care încremenise lîngă maică-sa. N-a spus nici măcar „sara bună”, cum avea obiceiul. Ci numai s-a ghe- boșat pe prispă și a tăcut, privind în pămînt.

Zoia își alungă cu greu un nod din gît, și întrebă cu glas frînt:

— Singur ?

Iar moș Mihai a stat o vreme în aceeași nemișcare și tăcere și pe urmă a răspuns :

— Singur !

Și iarăși stătură o vreme tăcuți și neclintii, în sar-a care cobora repede. Pe urmă, Zoia întrebă iar, cu o șoaptă tremurată :

— Și el?...

— Sub o măgură... dincolo de Balta Arsă... în sus...

Îi cîntă vînturile și cucii... l-am cioplit o cruce...

Din nou se făcu tăcere. Pe urmă, Zoia își înclină capul pe genunchi, își viri degetele în păr și un geamăt adînc cutremură liniștea. Moș Mihai se uită o vreme cum se zbugiumă umerii ei de plîns tăcut și cum curg lacrimile din ochii măriti de groază ai lui Mitruț. Se suci stingher pe prispă, tuși răgușit și vorbi iar, numai așa, ca pentru a goni spaimele:

— Eu am zăcut la un pădurar... și m-au oblojit niște babe... că mi-a scos ochii o spurcăciune...

Mina lui mare și neagră, ca o rădăcină de copac, se înalță către cirpa care-i înfășură capul. Glasul, răgușit fără leac, dintr-o răceală veche, părea mai hîrîit acum ca orioind. O pasăre de noapte trecu ca o săgeată pe deasupra lor și se pierdu în întuneric. Pe prispă, Nică, fratele mai mic al lui Mitruț, suspină ușor, prin somn.

Zoița conteni plînsul și rămase cu capul în palme, privind în întuneric. Mitruț stătea la spatele ei, cu obrazii uzi și cu ochii întunecați...

Tîrziu, moș Mihai s-a ridicat și a plecat bocănind pe cărare cu ciomagul lui necojit.

3

Acuma moș Mihai venea să-i vadă în fiecare sară, după ce-și isprăvea slujba la hotar. Pentru că, așa beteag cum era, nu lipsea de la locul lui de pîndă. Se făcuse mai crunt, mai tăcut, mai morocănos. Își făcuse o ghioagă nouă, mai grozavă decît acea pierdută în luptă. Mitruț n-o putea ridica nici cu amîndouă minile. De cum se făcea sară, pasul schiopătînd al bătrînului se auzea de departe, pe cărare. Piciorul cu zgîrciurile tăiate mai de mult de o coasă și mai dăunăzi zdrobit de copita calului, avea să schiopăteze toată viața. Așa călca prin bătătură și se așeza pe prispă. Stătea pînă tîrziu, povestind isprăvile lui Joldea din viața de pîndar pe hotar, și din cea de oștean pornit la lupte împotriva vrăjmașilor. Înălța pumnul uriaș și arăta cum izbise Joldea și cum căzuse dușmanul în cutare împrejurare, reinviată cu glasul lui răgușit.

Mitruț îl asculta cu ochii mari, înfiorați de închipuirile pe care ^{vorbele} bătrînului le stîrneau în mintea lui. Fără să vrea, făcea și el aceleași gesturi pe care le făcea pove-

titorul, strângea și el
pumnul și izbea cu el în
aer, zdrobind un dușman
închipuit. Numai mama
rămânea neclintită, cu
ochii țintă în întuneric și
tăcea. De oînd aflate că
Joldea se prăpădise, ea
aproape nu mai vorbea. Și
moș Mihai pleca de la o
vreme, speriat și el de
atîta închrîncenată tăcere

Bătrînul era un om aspru. Fecior de străjăr, se pomenise el însuși străjăr, în clipa cînd a dovedit că poate minui un arc și o ghioagă. De atunci, viața lui se scursese acolo pe hotar, în liniștea luncii și singurătățile locurilor, cu ochii deschiși către primejdii ce se puteau ivi. Luase parte la lupte crîncene, își apăraseră hotarul cu vrednicie și învățase să se poarte cumplit cu dușmanii. Astfel inima i se împietrise și el ajunsese neîndurat și tare ca o stîncă. Cînd nu era pe hotar, își muncea cînstit bucățica lui de pămînt, ca toți ceilalți străjări. Își făcuse și o căsnicie, ca toți oamenii din satul lui, și trăia și el viața nestatornică a veacului aceluia plin de spaime, de răz- bo'aie și de nesiguranța zilei de mîne. Dar în căsuța lui din Răchiți, se îmbîlînzea și părea altul. Cioplea arcuși mititele pentru feciorașul lui de șase ani. Îl învăța să ochească și să tragă și îi slujea bucuros drept țintă. De multe ori, obrazul său învinețit arăta locurile în care nimerise copilul cu săgețile lui fără virf. Alte ori îl urca pe calul său înalt și îl lăsa să se rotească singur prin bătătură. Numai că atunci sărea nevăstă-sa să-și scoată puilul de la primejdie.

— Eu nu știu care-i mai nebun ! striga ea speriată. Tu ori el ?

Mihai străjărul rîdea, cu un rîs blajin, pe care nu i-l mai văzuse nimeni plină atunci.

Într-un rînd, încurcat într-o hartă, dincolo de hotar, R-a mai putut da pe acasă multă vreme. Cînd a venit, nu și-a mai găsit nevasta și copilul. Pieriseră de ciură și îi îngropaseră oamenii în deal, la cîmîtir...

De atunci s-a făcut mai ursuz, mai aspru și mai singuratic. Numai la fratele său, Joldea, venea zilnic. Se uita la Mitruț, își aducea aminte de feciorașul lui, i se umplea inima de amar și pleca cu ochii întunecați. Pe urmă s-a mai deprins. Privea pe Mitruț ca pe copilul său și îi creștea inima cînd îi vedea chipul deschis și boiul năltuț și drept și mlădios ca salcia... Atîta dragoste îi mai rămăsese în viață !

Iar Mitruț simțea dragostea bătrînului, se lipea de el și își făgăduia în gînd să ajungă ca dînsul...

Mama se uita la băiat, tăcută, cu gîndurile duse și parcă fără să-l vadă. Statura ei mîndră, dreaptă și înaltă,

2 - Mitruț al Joldii - c. 1394.

parcă se mai înclinase puțin și chipul ei slăbise și se ascu- țise. Cînd o vedea așa, Mitruț începea să umble în virful picioarelor și din joaca lui nu se mai auzea nici o zvoană.

Dar liniștea lor se tulbura uneori. Veneau de o bucată de vreme oamenii boierului de la Putnișoara, cei

care strîngeau birurile, unii călări și cu biciușca în mînă, alții în căruțe al căror vuiet se auzea pînă departe, peste dealuri. Veneau minioși, se opreau în bătătura Joldii și rîcneau la Zoița, care își frîngea mîinile, neputincioasă. Apoi plecau arătînd pumnii și rîcnind. Din sfaturile mamei cu moș Mihai, după aceste întîmplări, Mitruț nu înțelegea mare lucru. Dar pricepea totuși, că atîta vreme cît trăise Joldea, casa lor fusese apărută de plata dădiilor, dijmelor și daturilor, după cum erau apărați toți străjării de margine, și toți acela oare făceau anume slujbe s'tăpînirii. Vădana lui Joldea însă nu era în slujba stăpînirii. Ea trebuia să plătească. Într-o zi însă oamenii aceia au luat și pe Joiana cu dînșii. O legaseră cu un curmei în urma unei căruțe și o duceau încolo la deal, în timp ce vaca se zmuncea, își întorcea capul spre casă și mugea neputincioasă și parcă nedumirită. Mitruț se repezi să-i vină în ajutor și s-o sloboadă din legătore, dar mama îl apucă și îl ținu lîngă ea. Își înalță capul să strige, să se împotrivească; ea însă era atît de întunecată la față și avea ochii atît de plîși, încît Mitruț a trebuit să se ascundă și să plîngă pe după casă...

În sara aceea, moș Mihai a stat îndelung pe prispă sfătuiind cu Zoița. Iar a doua zi porni în sat, șchiopătînd prin toate bătăturile și stătu de vorbă pe toate prispele Oamenii din Răchiți, străjări de margine ca și dînsul, nu puteau să lase pe vădana lui Joldea în necazul și lipsa la care ajunsese. Și adevărat este că o bună bucată de vreme după aceasta, slujbașii cei minioși ai boierului strîn- gător de biruri nu mai dădură pe la ușa lui Joldea.

Într-o zi însă, se iviră iarăși. Oamenii din sat arătaseră, e drept, multă bunăvoie și prietenie pentru vădana lui Joldea, dar erau și ei săraci și puțințele lor aveau o margine...

Acumă nu mai puteau decît s-o ajute să-și aducă roadele de pe cîmp și să le pună bine. Dar slugile boierului veniră iar, scociorîră în toate părțile, găsiră roadele și le luară...

Astfel, urmașii lui Joldea străjăru petreeră o iarnă în care le-a fost și frig și foame.

4

Rezemați de gard în ograda curții de la Putnișoara, moș Mihai, Zoița și Mitruț așteptau să iasă boierul, oare la ceasul acela se odihnea încă, după masă.

Lîngă dînșii, un om înalt, cu umerii puțin aduși și cu pletele sure, stătea rezemat în ciomag, asculta ce-i

spunea un slujitor scurt și îndesat și părea foarte nemulțămît.

— Tu de muncă să nu-mi vorbești mie, măi Gavrilă ! îl întrerupse dintr-o dată moșul. Care muncă ? Numai eu cu baba ! Eu nu pot, ea nu poate... feciori n-avem... Dacă muncim noi toată vara pe pămîntul boierului, cînd mai lucrăm pe pămîntul nostru ?

— Asta o știu, moș Daniian ! se repezi slujitorul. Dar datoriile trebuiesc întoarse într-un fel. Boierul nostru ți-a plătit birul anțart, că n-ai avut de unde. Anul trecut ai venit iar, că n-ai... Bine. Ți-a plătit și pe anul trecut. A fost vorba să ieși la cinîp, n-ai ieșit ! Și acuma în loc să aduci datoria, vii să-ți plătească birul și pe anul istic ! Așa... aș vrea și eu să flu răzăș și să aibă altul grijă de birul meu...

— Dar nici să-ți dau ție toată răzășia și să ajung vecin, pentru că mi-ai plătit birul pe doi ani ! se minie bătrînul.

— Care răzășie, moș Damian ? se zbuciumă slujbașul. Cît ți-a mai rămas din ea ? Locșorul cel din luncă și pîr- loaga de lîngă pădure ?

— Cum locșor, măi băiete ? Acela-i locșor ? Umbli cale de un ceas de vreme în jurul lui și el de colo : locșor ! Alûta face răzășia pe care mă hrănesc de o viață de om ?

— Da' cît face, moș Damian ? Alt boier nu ți-ar plăti birul nici pe un an pentru pămîntul dumitale. Aista al nostru-i darnic, moșule ! Dacă știi cum să-l iei, ți-l plătește și pe anul istic.

— Și pe urmă ? își dădu moșneagul cușma pe ceafă, cu năduf și îngrijorare.

— Pe urmă... n-ai încotro ! grăi slujitorul. Nu vezi că iacă-i al treilea an de cînd nu poți plăti birul ! Parcă la anul ai să poți ? Așa... dai pămîntul și te mîntui. Scapi de grijă !

— Mai am, măi băiete, juncanii și o văcuță, și calul...

— Știu și asta, moș Damian. Dar dumneata care ai fost de atîtea ori la țarcuri, la Putnișoara, și ai văzut cum se face vînzarea vitelor ca să-și plătească oamenii birul, știi ce prețuri se pot căpăta de la neguțătorii veniți din țara turcească. Și să zicem că ai să dai vitele și ai să plătești birul pe anul istic. Dar la anul care vine cu ce-ai să-l mai plătești ? Și cum ai să-ți muncești pămîntul fără vite ?

Moș Damian Gișu îl privi năucit.

— Asta-i socoteala ta, măi Gavrilă, ori a boierului ? mai întreabă el cu o umbră de îndoială în glasul moale.

— A boierului, moș Damian. Că doar el nu poate plăti pentru toți cei care n-;au. De unde să ia atîția bani ? Dacă strînge birul dintr-un ținut întreg, vrea nu vrea, la vistierie întreg trebuie să-l ducă... Se înțelege că întii și întii el își trage zeciuiala lui... Dar dacă dumneata n-ai, altul n-are, altul tot așa, ce să facă el ? Eu zic să-i dai pămîntul și să te mintui ! Dacă pune el birul pentru dumneata, măcar să știe pe ce...

Moș Cișu rămase înlemnit și în jurul său toată așezarea boierului Mîndru păru că începe să se clatine.

O căruță intră hodorogind pe poartă și un țaran sări sprinten din ea, lîngă slujitor.

— Ce-i, Gligore? se miră acesta. Iar ai ajuns la mila boierului ?

Cel întrebat, un om înalt, ciolănos, cu mustața groasă, cînepie, își înălță capul, zădărit.

— Milă ? se miră el cu glasul aspru. Milă se cheamă atunci cînd ți se dă de pomană, măi Gavrilă. Și după cum știi, răzășul Gligore Jitarul încă n-a ajuns zilele cele ! Nu-i vorbă, că nici boierul tău nu se prea grămădește să facă pomeni ! L-am rugat anul trecut să-mi împrumute o jumătate de merță de mei. Iacă l-arti adus meiul înapoi și pe deasupra am mai pus de la mine două mertice, drept mulțămîită pentru facerea de bine. Treabă curată și cinstită.

O clipă, slujbașul rămase fără grai.

— Cum vine asta, măi Gligore? se dezmetici el mirat. Doar cu boierul ai avut altă învoială. Trebuia să-i muncești două luni la vară, nu să-i .aduci meiul înapoi !

— Iacă, m-am răzgîndit ! Am zis așa : de ce să muncesc eu la vară pe pămîntul boierului și răzășia mea să rămîie în plata domnului ? Am mei, îi întorc meiul și gata ! Nu-i tot aceea ?

— Cum să fie tot aceea ? Dacă boierul avea nevoie de mei, îți cerea mei !...

— A-ha ! Avea nevoie de muncă ! Apoi munca, măi băiete, eu o fac pe pămîntul meu ! Eu nu vreau să ajung iar la ușa lui să împrumut o dimerlie de grăunțe și el să-mi ceară să-i muncesc, vara viitoare, de două ori atîtea zile cîte mi-a cerut anul ista. Nu vreau să mă pomenesc vecin, cum s-au pomenit atîția !... Vrei să iei meiul, bine. Nu vrei, ai să-l cari tu singur, pentru că eu îl duc acasă și a doua oară nu mai vin! Iacă, oamenii iștia-s marturi !

Oamenii ple care îi lua drept marturi răzăşul. Gligore Jitarul erau moş Damian Cişu, care rămăsese ameţit, rezemat de un gard, moş Mihai, vădăna lui Joldea şi Mitruţ care stătea lângă maică-sa cu mini te înfipite în briul îngust, vişiniu, cu căciula de miel coborită pînă la sprîncene şi cu ochii mari îndreptaţi asupra celor ce se sfădeau. Şi mai era un ţăran desculţ, cu chipul mîhnit, pirjolit de tăriile vremii şi cu ilicul zdrenţuit. Stătea sprijinit de un pom, singur, tăcut şi închis în gîndurile lui.

— Ce nevoie ai de marturi ? se auzi dintr-o dată un glas zgîriat, din înălţimea cerdacului boieresc.

Oamenii îşi ridicară capetele. Boierul Mindru ieşise să asculte sfada din ogradă şi Mitruţ vedea pentru întia oară capul lui puţin alungit şi aproape pleş, barba neagră, rotundă, şi pînțelele mare, încins cu briu îngust, roşu. Cu braţele scurte şi groase şi minile cu degetele boa'nte, boierul se riezema de parmaclîc şi privea în ogradă.

— Ce nevoie ai de marturi ? întrebă el încă o dată, nedumirit.

— Am, ca să nu fie vorbă pe urmă ! răspunse Gligore Jitarul, cu îndrăzneală. Am o datorie la curte. Datoria de mei. Aduc meiul şi iacă, Gavrilă nu vrea să-l primească. Zice să fac muncă...

— N-a fost aşa învoiala ? întrebă boierul, scurt.

— Ba aşa a fost. Dar dacă aduc înapoi meiul, nu mai poate fi vorba de învoială.

— Bine... bine, răzăşule ! răspunse boierul, stăpînindu- se. Fruntea şi nasul i se făcuseră roşii, viniete. Bine ! Nu-i nevoie de marturi. Spune lui Crap să- i primească datoria, Gavrilă. Iar cu tine, răzăşule, om vorbi oînd a mai da dumnezeu vreo secetă ca cea de anul trecut. Om vorbi atunci cum se cuvine...

— Şi acu vorbim cum se cuvine, boierule, răspunse Gligore Jitarul, şi-ţi mulţămim pentru facerea de bine. Şi tind ai nevoie de potcovit caii... trimite-i la mine! Ştii că am şi oleacă de covălie şi mă pricep... şi aş vrea şi eu să arăt că sînt om de omenie şi mulţămitor...

Boierul nu răspunse.

Gligore răzăşul se întoarse spre căruţa cu care venise şi strigă grăbit:

Dă-te jos, Drăguş, să coborîm sacii!

Un băieţas, nu mai mare decît Mitruţ, cu ochii piezişi luminîndu-i obrazul smead şi cu o hă'lăciugă de păr nedomolit pe cap, aruncă biciuşca din mîină, sări repede din căruţă şi se repezi să ajute pe taică-«u.

— Ce-i ? se auzi glasul zgâriat al boierului, repezind întrebarea către moș Mihai.

Bătrînul înaintă spre cerdac șonticând și sprijinindu-se în ghioagă. Îndată, în urma lui pași Zoîța cu Mitruț de mină.

— Aîm venit, după poruncă ! vorbi moș Mihai cu chipul întunecat. Iaca, aiasta-i vădana lui frate-meu, pentru care ai plătit birul după moartea lui Joldea și aiasta-i băietul cel mai mărișor...

— Știu, străjărule ! îi tăie vorba boierul, urmărind cu ochi minioși pe Gligore răzășii. Știu, dar n-am ce-i face ! Dacă aș plăti eu pentru toți birnicii din ținutul ista, aș ajunge în sapă de lemn ! Este o datină, o datorie pe care doar o știi și tu : boierul plătește birul pentru vecinii lui, nu pentru răzăși. Dacă vădana lui Joldea n-are de unde, oi da eu pentru dînsa, dar atunci ea cade vecină la mire, cu feciori, cu pămînt, cu tot. Iar pentru că din munca unui băiet ca aiasta eu nu pot înțelege nimic, îl trimit acolo unde poate face și el o treabă : la oi ! Acolo are să stea tot anul și am să-l și hrănesc... Iar vădanei are să i se lase o bucată de pămînt, ca să se poată hrăni singură... Mai multă omenie, ce mai vrei ?

— Omenia ar fi alta ! grăi moș Mihai cu adîncă mi-nire și cu stăpînită minie. Ome'nie ar fi să ne mai pășuiești, să vedem și noi dacă urmașii unui străjăr cum a fost Joldea, se cade să ajungă vecini. Că dacă așa se plătește credința și slujba celui mai vrednic străjăr de pe hotarul ista, atunci pentru ce să-l mai păzim ? Pentru ce să mai intrăm în bătaie și să ne mai dăm sănătatea și viața ? Eu știu, boierule, că domnia ta ai dreptate. Știu care-i rîndu-iala : țăranul îi slobod cît poate plăti bir și dădii și daturi... Cît nu... vecin la boierul care plătește pentru dînsul. Asta-i rînduiala. Dar ziceam că măcar pentru unul ca Joldea s-ar putea călca rînduiala... Că el și-a dat sufletul pe hotar și eu mi-am dat un picior și un ochi... destulă răscumpărare socoteam... Cum a fost apărât de bir el, să fie apărâtă și vădana lui... să fie iertată...

— Străjărule, se minie boierul, nu amesteca hotarul cu datorii ! Eu nu-s vistiernicul vostru ! I-am dat oînd a avut nevoie ? Să plătească ! Alt chip nu-i ! Iar cît despre iertare, doar domnul Moldovei s-o ierte, că eu n-am nici o putere !

Boierul Mîndru le întoarse spatele și privi în altă parte. Moș Mihai rămase cu obrazul ridicat către cerdac și cu ochiul cel bun privind neclintit, negru, amenințător. La spatele lui, Zoîța își înclinase capul, iar umerii ei se

ridicaseră cu mișcarea cu care omul încearcă să se ferească de o lovitură...

— Și cu tine ce-i ? se auzi din nou glasul boierului, repezit către omul care stătea singur, rezemat de pom.

— Eu sînt Ion al Panțiroaiei, din Seaca ! ieși țăranul din umbră.

— A-ha ! își aduse-aminte boierul. Ce pot să-ți fac ?

— Cum îi socoti de trebuință ! vorbi omul cu glas trudit. Eu alte vite n-am. Am mai avut un buhăieș, l-am adus și pe acela la țarc... socoteam că are să ajungă pentru bir...

— Da ? tresări boierul în cerdac, parcă prins de o neașteptată minie. Anul trecut m-ai rugat să te păsuiesc, să-ți plătesc eu birul, că ai să mi-l întorci... Te-a mai văzut careva ? Anul ăsta ai venit la țarc cu un bouț ! Ai vrut să-ți plătești birul pe un an întreg cu un bouț !

— Nu era bouț, boierule ! Era un buhăieș de doi ani, cum nu se mai aیلă ! Fără ginț tare în coarne și fără doi oameni voinici nu-l puteai mișca din loc. dacă nu vra el !

— Și cît au dat neguțătorii ?

— Apoi doar domnia ta l-ai vîndut, nu eu ! Nu știu cît au dat, dar chiar domniei tale ți-a părut puțin. Te-am văzut tocmindu-te cu dinșii !

— Vra să zică ai văzut cuin m-am strădui să scot mai mult pe bouțul tău ! Alta ce puteam să fac ? Vorba-i cum socoti să te plătești ?

— Cum îi binevoi, domnia ta ! înclină omul capul, cu adîncă mîhnire: Eu nu mai am nici o putință ! Boierul îl privi o clipă, prins de o minie nouă.

— Vătăjii mei au fost la tine și n-au aflat nimic, nici în ogradă, nici în coșere !...

— Nu găsesc eu, boierule, că sînt doar în casa și gospodăria mea, cum să găsească niște oameni străini ?... Iaca, îți dăruiesc bucata de pămînt care mi-a mai rămas, plătește domnia ta pentru mine, fă cum socoți ! Eu nu mai pot ! Mă închin !

Atîta mai auziră moș Mihai, Zoîța și Mitruț, cînd ieșiră pe poarta curții de la Putnișoara.

Soarele cobora spre asfințit. Bătrînul schiop, femeia mîhnită și fără nădejdi și copilul nedumirit, neștiutor, se depărtară încet, coborînd către lunca Milcovului.

Sara, acasă, mama l-a chemat pe Mitruț lîngă ea. l-a ridicat părul de pe frunte, i-a încheiat cămășuța la gît

și i-a spus cu un glas pe care el nu-l mai auzise de multă vreme:

— Culcă-te, Mitruț, că mine are să trebuiască să ne sculam tare de dimineață.

Mitruț s-a culcat, tăcut. Simțise că glasul mamei era gata să se frângă și înțelese că ea abia își stăpânește plînsul.

În zori, moș Mihai a bătut în ușă și Mitruț a pornit cu el, ducînd pe după gît o trăistuță, în care mama pusese ceva de-ale gurii. Mergeau tăcuți. Mitruț ar fi jurat că mama plînsese toată noaptea. Era galbenă la față și avea ochii storși, cu crețuri negre sub pleoape și în jurul gurii.

Cînd el a pornit cu moș Mihai, n-a spus nimic, dar cînd Mitruț și-a întors capul din marginea toloacei, a văzut-o tot în ușă și tot nemișcată, ca o stană, cum o lăsase.

Moș Mihai mergea înainte, cu pasul lui șonticăit și el, în urmă, cu pasul mic, umblînd repede cu picioarele goale, cu ită* rașii de cîneapă scurți și creți, puțin rupți în genunchi și în spate și cu ilicul lui taică-su pe deasupra cămășii. Ilicul acela îi ajungea pînă la călcîie și Mitruț bucuros s-ar fi lipsit de el, pentru că se anina în toate buruienile și spinii, dar i-l pusese maică-sa pe spate, fără să-l mai întrebe, iar moș Mihai hîrîise gros :

— Are să-i prindă bine acolo.

Mitruț n-a mai întrebat unde „acolo”, pentru că i se pusese un nod în gît și moș Mihai îl luase repede de mină și ieșise în cărare.

Așa au mers o vreme lungă, cu vîntul dimineții într-o coastă. Trecură prin locuri pe care el nu le mai văzuse niciodată și acum se părea că moș Mihai se pregătește să vorbească. Chiar tuși de cîteva ori, ca să-și limpezească glasul și dintr-o dată spuse:

— Măi Mitruț, de-acuma ai să păzești și tu oile boierului Mindru... de la Putnișoara...

Mitruț lipăi repede, ca să ajungă mai aproape și să audă mai bine.

Se aflau pe malul Putnei și moș Mihai se așezase jos,, pe prund, să-și descalte opincile. Apa curgea izbind în pietre și, în vîietul ei, vorbele se pierdeau.

— Că n-ai avut parte de oile voastre ! urmă el, mai mult pentru sine.

Mitruț rămăsese cu ochii mari, uitîndu-se întrebător. Moș Mihai îi văzu chipul nedumirit și o vreme se încăpă- tîna să privească în fundul unei opinci, cercetînd dacă mai are mult pînă să se spargă. Pe urmă se întoarse către Mitruț și grăi cu milă :

— S-a dus slobozenia voastră, măi băiete ! Acuma... ca și cum v-a cumpărat boierul !

— De ce s-a dus ? întrebă Mitruț cu vorba
gîtită și ochii întunecați.

— Pentru că din vecinie, rar dacă mai scapă
careva. Acuma sînteți ai lui... vecinii lui!

Tăcu, își suflecă ȋtarii, își luă opincile în mină și
se sculă. Pășii în apă, pipăind cu bățul înainte și porni
spre celălalt mal.

Porni și Mitruț după dînsul, cu urechile vijîind și
de vuietul apei și de vorbele bătrînului, pe care nu le
pricepea în întregime. Că el nu va mai fi slobod, asta
era una. După socoteala lui copilărească, nici pînă
acuma nu prea fusese slobod, că se cheamă că
ascultase de poruncile părinților. Cum au să fie
poruncile boierului, are să vadă acolo, la oi. Alt gînd însă
îl frămînta acum și-i strîngea inima, și el nu-l putea
suferi. Ajunseră pe celălalt mal și moș Mi hai se așeză
jos să se încălze.

— Și mama e a boierului ? îl întrebă Mitruț
pe neașteptate.

— Si ea ! răspunse bătrînul peste umăr.

— Și Nică ?

— Și Nică !

Mitruț tăcu. Nu mai simțea nici înfiorarea de frig
care pusese stăpînire pe dînsul de cum intrase în apă,
nici picăturile reci care se scurgeau de pe poalele ude
ale ȋllicu- lui pe picioarele goale. Gîndul că mama și Nică
erau ca și cumpărați de boier nu-l putea îndura. Cum
putea fi cumpărată, adică supusă, o femeie că mama lui
? se întreba el, cu gîndul la statura dreaptă și mîndră a
celei care era stăpîna adevărată a casei, a bătăturii și a
tuturor celor ce se întîmplau în viața lui și a lui Nică ?

Intraseră acum pe moșia boierului Mîndru și
mergeau pe marginea unei dumbrăvi. Moș Mihai vorbea
pășind înainte, se oprea cîteodată întorcîndu-se spre
Mitruț, și pășea iar, într-o pornire de minie care își căuta
usurare. Era furios că tocmai el trebuia să-și ducă
nepotul în vecinie — boierului. Dacă ar fi fost după
inima lui, l-ar fi luat de mină, l-ar fi dus înapoi la Răchiți
și l-ar fi păzit cu arcul, cu ghioaga, cu toată vitejia lui,
de toți boierii și de toate răutățile lumii. Dar Zoîța nu
mai putea plăti dăjdiile și trebuia să-și plece capul în
jug.

Moș Mihai vorbea mereu, dar Mitruț nu-l mai
asculta. Își aducea aminte că mai de mult cînd era el
mic și zburda și se ținea de drăci prin casă și prin
bătătură, mama și tata îl speriau cu „Caua”. Caua era
cineva nedeslușit, urît din cale afară, rău din cale afară,
păros, cu dinți, cu ghiare, cu coadă, ci'neva care știa tot,
putea tot, care stăpînea întunericul și singurătățile și în

fața căruia nimeni nu afla îndurare... cu atât mai puțin copiii neascultători și neastîmpă- rați! De cînd se făcuse mai mare, Mitruț nu mai credea în Caua. Dar acum, cînd se gîndea la boierul din Putnișoara, așa cum îl văzuse ieri, spăimele din mica lui copilărie îl cuprîndeau din nou. „Iată Caua, iată Caua !” își zicea el, și un frig fără pricină îi cobora în lungul spinării. „Iată Caua, și în mina ei am încăput și eu, și mama, și Nică 1”

— ...tu ești acum mare, vorbea înainte moș Mihai, anume parcă înțelegînd ce se petrece în sufletul băiatului, ești mare și cuminte. Ești — ca să zic așa — singurul bărbat în casă... De la tine așteaptă maică-ta și Nică mîntuirea...

— Hai ? se trezi dintr-o dată Mitruț, alungîndu-și nodul din gît și lipăind repede cu pasul lui scurt, ca să-l ajungă pe bătrîn. Cum adică, moș Mihai ? Cum mîntuirea ? Care mîntuire ?

— Adică scăparea din mîna boierului. Ori te răscum- peri, ori... cîte nu se pot întîmpla pînă cînd ai să ajungi tu mare ?

— Vra să zică, s-ar putea ? întrebă Mitruț, uitîndu-se stăruitor în singurul ochi al bătrînului.

— Mîntuirea ? N-aduce anul ce aduce ceasul, măi băiete! Numai să fii tu cuminte... și să crești... și să fii vrednic.

Mitruț înălță capul, privi un colț de cer albastru, ce se vedea printre crengile copacilor pe sub care mergeau, și se jură în gînd să fie cuminte, și să crească și să fie vrednic. Ba chiar s-ar fi jurat și cu glas mare, dacă tocmai atunci un spin de măcieș nu s-ar fi agățat de poalele ilicului său prea lung și nu l-ar fi tras înapoi. Rămase deci în urmă să se descurce și, alergînd după bătrîn, nu se mai jură cum avusese de gînd, ci gifii cu ciudă :

Cînd am să fiu mare, ilicul ăsta are să-îni vie tocmai bine!
C A P I T O L U L

I I
Cu capul descoperii și cu părul lui negru și învâ-
lurat, răvășit în bătaia vîntului de sară, Mitruț privea de
pe muchea tăpșanului, cum se duce moș Mihai'la vale.
Alături, moș baci — în primirea căruia rămăsesse
băiatul la stîină — tăcea și privea și el după străjăr.
Bătrînul mergea șchiopătînd, sprijinindu-se în
ciomag, coborînd pe cărarea șerpuită, prin liniștea
însărării. Părea din ce în ce mai mic și cînd intră în
umbrele dîmbrăvii dispăru amestecîndu-se cu ele.
Mitruț își duse palma streășină la frunte și cercetă
îndelung și zadarnic marginea îndepărtată a
frunzișurilor. Dar moș Mihai nu se mai vedea.

Mitruț își înclină capul și un nod îndărătnic i se
puse de-a curmezișul în gît, în timp ce o undă caldă îi
umezi ochii. Mina lui moș baci, largă și vinată, pă-
mintie, se așează ușor ca o mîngiere pe creștetul copi-
lului. Mitruț înălță capul și privi în sus, cum privești la un
copac. Moș baci era în adevăr cît un stejar. Peste ochii
lui adînciți se aplecau streșinile sprîncenelor mari și
cărunte, mustața groasă și sură îi cădea peste gură, iar
barba, tunsă cu foarfeca de tuns, oile, îi acoperea
obrazul, așa cum iarba deasă și măruntă acoperă pri-
măvara, o pîrloagă. În briul lat, peste care era încinsă o
curea îngustă, moș baci purta un cuțit în teacă de
lemn și o multime de lăntuțele și unelte mărunte și mis-
terioase, ascunse între cute.

— Hoțu ! strigă bătrînul către turma care se
arăta venind din porneală. Și un cîine voinic, cu capul
mare și buhos, se apropie uitîndu-se în ochii baciului. Pe
pieptul lat purta o răgă de cuie ascuțite, legată cu
curelușe tari. Iaca, aista-i Mitruț, vorbi moș baci cu
cinele, curri ar fi vorbit cu un om. Are să meargă cu tine
la păscut oile!

Hoțu privi în ochii băiatului și îi mirosi picioarele
goale și ițărășii.

— Imprietenește-te cu dînsul, îndemnă moș
baci pe Mitruț și văzînd că acesta nu îndrăznește, îi luă
el mîna și o așeză pe capul cînelui. Dezmiardă-1! stăru
baciul și Mitruț își coborî palma pe fruntea largă a lui
Hoțu și cu virful degetelor îi scărpină ușor urechile
groase și neastîmpărate.

Cu ochii rotunzi, înțelegători și aproape
omenești, cinele privi din nou, lung, în ochii băiatului și
coada lui se mișcă ușor, numai ca o părere, a prietenie.

— Deseară ai s-ă-i dai tu de mîncare, hotări
moș baci și se depărtă cu Hoțu după el, către strungă.

De sara aceea — cea dintii pe care o petrecea între oameni străini — Mitruț avea să-și aducă aminte multă vreme.

Văzu pe ciobani și pe cei cîțiva ciobănași, ca și dînsul de mari, pășind domol după turma care se apropia încet, ca un val. Se înfricoșă de berbecul cel bătrîn, care venea în fruntea tuturor, clătîindu-și capul mare, cu coarne răsucite și sunînd lin din clopoțelul care-i atîrna de gît. Văzu cîinii, împrăștiați ici, colo, în jurul turmei, pășind semeți, cu capul sus și cîdada înălțată, ca și cum își dădeau sama de treaba pe care o făcuseră păzînd oile la pascut și se mindreau că le aduc acasă nevătămate.

Stătu stingher și străin, să vadă cum se dau oile la strungă și cum se mulg, cum se face jîntița, și urda, și cașul, și cum se bate putineiul. Văzu cum se scoate cașul de ieri din strecurătoare și cum se așază pe corlată la zvîntat. Și cînd toate treburile se isprăviră, stătu și el în preajma ceaunului, uitîndu-se cum se mestecă, cu două melesteie, mămăliga mare și virtuoasă, de mei.

Moș baci sfărîmă o bucată de mămăligă uscată într-o troacă de lemn și turnă peste ea zer.

— Mitruț! chemă el domol. Ia asta și dă-o — cu mina ta — lui Hotu, să te cunoască mai de aproape.

Mitruț luă troaca și dădu să iasă după stîna.

— Nu pe acolo, săriră ciobănașii cei mici. Că te doboară ceilalți cîni! Cheamă-i aici.

Și Mitruț se bucură de acest neașteptat ajutor și chemă sfios :

— Hoțul Na! Cuciu, cuciu !

— Nu așa ! riseră băieții. Aista nu-i cotei de ogradă ! Uite așa: Hoțuuu! strigară ei cu glasuri înalte. Vin' aici ! Iar unul din ei puse în gură două degete și fluieră ascuțit.

Capul fioros al lui Hotu se arătă de după stîna. Ochii lui licăriră în lumina flăcărilor. Se apropie pășind rai și Mitruț se plecă și îi puse dinainte troaca. Cînele mîncă încet, așezat, așa cum se făceau toate lucrurile acolo la stîna.

Cînd isprăvi, se uită iar în ochii lui Mitruț, cu privirile lui omenesti, iar Mitruț îndrăzni să-i pună mina pe cap.

— Așa, se bucură moș baci, de-acum are să te știe. Vină și tu și mîncă.

Mitruț se așază între ceilalți băieți și mîncă și el, ca și dinșii, zer turnat din fundul putineiului, cu mămă-

ligă de mei, într-o trocută mică de salcie. Dar nu-și putu stăpîni mirarea : cînd corlata era plină de caș și urdă, cînd jîntița forfotea în căldările cele largi, iar strecurătorile spînzurau deasupra ciuberelor picurînd ca ploaia, de ce ciobanii mînîncă zer cu mămăligă ?

Moș baciul îi prinse privirea lungită spre corlată și clătină din cap :

— Nu te uita, măi băiete. Acelea nu-s pentru noi. Vine Crap și le măsoară și le cîntărește și oricum am face, tot nu-i ajunge la socoteală... El e baciul cel adevărat. Eu nu sînt decît cu numele, pentru că mă pricep cum să fac un caș și cum să tîmăduiesc o oaie de gâl-bează... și pentru că sînt mai bătrîn aici. De aceea mi se spune baci. Da-i dau socoteala lui Crap și mă supun poruncilor lui, pentru că el e omul boierului, credinciosul lui și sub grija și mina lui intră și stîna, și ciobanii, și tot... Și-i atît de hapsin și rău incît dacă ar putea, ne-ar pune botnițe !... Are să trebuiască să te deprinzi. a minca mai pe sponci!

Mitruț nu știa cine-i Crap. Văzu ochii ciobănașilor celor mici întunecîndu-se de spaimă la auzul acelui nume, și capetele celorlalți ciobani înălțîndu-se zădărite. Stăteau acuma în jurul focului, în fața stînei. Mitruț se așezase între cei de-o samă cu dînsul, își strîlăsese ilic în jurul trupului și stătea cuminte, ascultînd ce vorbesc cei mari.

— Feciorașul Joldii, lămurea moș baciul pe ceilalți. De cînd a murit taică-su, maică-sa s-a tot zbătut, s-a tot zbătut —■ spunea Mihai străjăru, care l-a adus — și într-o zi n-a mai putut. Acuma... iaca-s vecini!

—■ Spuneau oamenii din Seaca — azi dimineată, cînd am fost după apă — că și moș Damian Cișu a căzut vecin și moș Ion al Panțiroaiei... vorbi un cioban scund și îndesat, cu mustața neagră, scurtă și cu vorba aspră.

— Ce-i de mirare, Toadere ? răspunse moș baciul, domol. Dacă birul crește și crește în fiecare an, cu ce să-l mai împlinescă oamenii ? Își pierd răzășiile și cad vecini!

Mitruț își aduse aminte de ograda boierului Mindru, și i se păru că aude și aici la stîna aceleași vorbe pe care le auzise acolo : tot bir, răzăși care nu mai au de unde-l da, vecini, boieri care iau pe nimic pămîntul ră-zășilor și negustori străini care dau preț puțin... toate, lucruri departe de înțelegerea lui, dar care

— vedea el bine — apăsau și acolo, și aici, ca un cer cenușiu, asupra cugetului tuturor...
De la o vreme, glasurile ciobanilor începură să-l legene domol. Deschise ochii. Oamenii vorbeau potolit. Focul înălța flăcările albastre. Ciobănașii adormiseră grămădiți unul în altul. Se înveli și el cu ilicul și se covrigi lângă ei.

— Răchiții, mama, Nică, moș Mihai mai plutiră o vreme nelămuriți în gândurile lui. Pe urmă se șterseră încet, în depărtări nemăsurate. Hai ș-om aduce apă! spuse Toader ciobanul și palina lui groasă se așeză pe ceafa copilului, mîngîind-o.

Mitruț se uită în toate părțile. Nu vedea nicăieri nici cofe, nici fîntînă, cum erau la Răchiți.

Toader rîse.

— Te uiți să vezi fîntînă ? Ai mai văzut tu fîntînă pe coama dealului ? Aici aducem apa de departe.

Inhămăm ducipalul și mergem cu căruța !

În spatele stînei, la umbra unei perdele de stuf, un măgăruș se apăra de muște. Mitruț făcu ochii mari. Nu văzuse încă asemenea dobitoace. Era un măgăruș tînăr și mic. Nu avea decît doi ani și nu arăta mai mare decît un vițel. Dar avea niște urechi lungi și agere și un chip care aducea oarecum cu mutra unuia pus pe șagă !

Fără să vrea, Mitruț zîmbi.

— Îți place ? Îl întrebă Toader.

— Parcă ar vrea să șuguiască ! spuse Mitruț, mirat.

— Chiar suguieste ! îi încredință Toader, numai n-are grai ! În schimb însă, mănîncă turte de mei și mămăligă, ca un om mare ! Numai cînd cîntă' să nu-l auzi ! Că are obiceiul ista cîteodată. Cîntă atît de frumos, încît ți se ridică părul în cap și-ți vine să te tot duci... încolo... îi tare cumsecade, cînd te porți frumos cu dînsul. Altfel, dacă te pune dracul să-l șfichiuești cu iușca ' ori să răcnești la dînsul — ca un om necăjit precum te afli — se oprește pe loc și sta'nă rămîne ! Poți să-l tragi de cap, de toadă, să-l rogi, să-l împingi, degeaba ! Nu știe decît de vorbă bună !

Mitruț își trecu palma peste spinarea măgărușului, îi prinse ușor urechile între degete și își plecă obrazul pe fruntea lui.

Iușcă — biciușca.

Asta-i place tilharului! rîse Toader. Îi place, că-i și el un copil, ca și tine, măi băiete !Glasul ciobanului, de obicei aspru și tare, se făcuse domol, aproape moale, și chipul lui arăta blînd și îmbunat.

Mitruț învăță cum se înhamă mîgărușul și pe urmă se sui în căruță alături de cioban și de o puțină goală. Porniră hodorogind, de-a dreptul peste cîmp și după ce ajunseră la creasta tăpșanului, începură a coborî pe un drumușor plin de hopuri.

— Iaca, acolo-i Seaca ! arătă Toader, cu coada biciuștii, un sătuc pierdut între copaci. Dincolo, Brus-turi, colo, Plopi. Cînd plouă, la Seaca nu putem merge cu căruța. Drumul ista se face mlaștină ! Atunci ne ducem la Plopi ori la Brusturi, că-i drumul mai bun... Iar dincolo de dîmbul cela-i Putnișoara. Acolo-s curțile boierului nostru și tot acolo-s și țarcurile unde vin neguțătorii.

Mitruț dădu din cap. Ochii lui cercetau satele din vale. Erau aceleași bordele sărmane, ca și la Răchiți, cu părăți făcuți din nuiiele împletite și unse cu lut, cu acoperișuri de șovar, deschise într-o parte, ca să lăsă fumul vetrei or și nicăieri, nici un gard, iar între bordei și bordei — toloace nesfîrșite, acoperite cu iarbă, copaci răzleți și crînguri de bozii și de soci.

Mitruț privea cu ochi mari aceste întinderi, care semănau atît de mult cu satul lui. Un dor ascuțit, de casă și de ai săi, puse stăpînire pe inima lui și îi coborî peste chip umbră unei mîhniri adînei. Ajută pe Toader să umple putina, la o fîntînă cu budăi și cu treucă lungă, pentru adăpatul vitelor — și ajunseră la stînă, fără ca el să fi descleștat gura. Numai cînd deshamă mîgărușul, păru a-și aduce aminte de ceva și întrebă :

— Cum îl cheamă, biță Toader ?

— N-are nume, măi Mitruț, zîmbi ciobanul.

— Eu i-aș zice Șagă... privi Mitruț cu băgare de samă mutra dobitocului, care — în adevăr — părea că pune la cale o șagă, dar n-o spune!

— Șagă să rămîie, dacă vrei tu, rîse Toader și intră în stînă să agate hamul de-un cui.

Mitruț prinse în brațe capul lui Șagă și stătu mult cu fruntea rezemată de fruntea lui.

3 - Mitruț al Joldii - c. 1394.

Cît stătea la stînă, între ciobani, Mitruț mai uita de cei lăsați la Răchiți.

Dar cînd rămînea singur, pe o muche de dîmb, cu oile la picioare și cu ochii duși peste întinderile care se albăstreau în depărtare, îl apuca dorul de acasă. În zori de zi, o mină îl trăgea de sub ilicul lui taică-su, care

acum îi prindea bine. Tot așa erau sculați și ceilalți băieți, tocmai cînd le era somnul mai dulce. Gura baciului se auzea atunci pînă departe. Nu că era baciul rău, căci om ca dînsul, care să știe să te ocrotească la o nevoie, nu se mai afla. Niciodată nu l-a văzut Mitrut să puie mina pe o nuia, sau să te întindă de urechi la o greșală, ori la o nebagare de samă. Doarrîne ferește! Dar ăe s-trigat striga! Așa era el la treabă. Nu se liniștea decît cînd le vedea pe toate rinduite, fiecare lucru și fiecare treabă cu șartul ei. Dimineața, cînd pornea pe băieți cu oile și le punea în traiste, fiecareu, dărăbul de mămăligă rece și cele trei fire de urdă, nu uita niciodată să-i sfătuiască:

— Vezi, măi, n-o minca toată dintr-o dată, ca lupul. Că pe urmă ai să stai cu dinții la stele. Alta nu-i. Atîta cît vezi, pînă deseară...

Răminea apoi în fața stîinii, se uita lung cum se depărtează ei cu oile și nu-i slăbea. Striga în urma lor de se auzea pînă dincolo de creastă :

— Mergeți încet, măi, că oaia nu-i cal! Ați înțeles ? Să nu lăsați oile în plata domnului și să umblați cine știe pe unde, că dacă dă Crap peste voi, nimeni nu vă scoate din mina lui! Măi, n-auziți voi, măi ? Nu uitați că Hoțu e mai cuminte decît voi și să țineți ochii pe dînsul. El simte dihania înaintea voastră. Și să nu-i scoateți ragila, că pe urmă vă împodobesc pe voi cu ragile...

Așa îi dăscălea pînă treceau muchea dealului, după care începeau să se simtă mai în largul lor. Hoțu învăluia odată turma, cercetînd dacă toate sînt în regulă, pe urmă se oprea într-o coastă, înălța capul lui mare și cu gîtul peste măsură de gros, se uita pe deasupra oilor, cîntărea din ochi pe ciobănașii aceia de-o șchioapă, care făceau pe oamenii mari și, liniștit în toate privințele, se așeza gospodărește pe coadă. Asta însemna că nu e nici o primejdie nicaieri. Deci, băieții puteau să înceapă a cînia din fluier sau din trîște cu dopul crestat, spri- jinindu-se în bite, așa cum văzuseră că fac ciobanii cei adevărați. Uneori făceau un foc, undeva pe o miriște ori într-o văluga, la adăpost de vînt, și își frigeau hrîncile de mămăligă de mei, așezîndu-le în jurul cărbunilor, în cenușă. Pe urmă începeau să le mănînce încet, meste- cînd mult, fărîmă cu fărîmă, trecînd-o pe fiecare dintr-o parte a gurii în alta, ca părerea aceasta de hrană să dureze cît mai îndelung. Și într-un tîrziu se îndurau să înghită firimitura, cu ochii la cele două grăunțe de urdă, pe care le lăsau la urmă, să le lingă și să le soarbă ca pe o bunătate fără seamăn.

Erau vesnic flămânzi, pentru că, pe lângă toate, ei erau și mici, creșteau și aveau nevoie de o hrană mai întăritoare. Cunoșteau prin dumbrăvile din jur toți pomii pădureții în care se suiau ca pisicile, își umpleau si'nul cu poame crude și le mâncau strepezindu-și dinții, cu gândul la corlata plină de caș, din care nu gustau decît rar și pe furis. Astfel, băieții creșteau slabi, cu fețele prelungi și cu ochii mari, parcă licărind de nepriceperea rînduieilor lumii în care trăiau.

Citeodată Hoțu dădea glas de primejdie. Atunci, ceilalți cîni se repezeau, hămăind grozav, spre anume tufe, iar băieții răcneau cît îi ținea gura, ca să se facă huiet mare și dihania bănuită de cîni să se ducă pe pustii locuri. Spre amiază, un cioban din cei adevărați venea săltînd în trapul mărunt al măgărușului, care era atît de scund, încît picioarele călărețului ajungeau aproape de pămînt. Ciobanul dădea ocol turmei, striga ceva la băieți și se întorcea de unde venise. Mai rău era în zilele cu ploale. Atunci, neavînd unde se adăposti, își întorceau ilicele pe dos, își puneau traistele pe cap, în chip de glugă și stăteau așa toată ziua. Încet, încet, apa le ajungea la piele și ciuruia neînterupt scurgîndu-li-se pe picioarele goale. Pășeau în urma turmei, lunecînd pe iarba udă, călcînd prin bălți și adesea, cînd ploaia era rece, dîrdiau de frig și clănțneau din dinți. Așteptau să vie sara, să miie oile la stînă, să isprăvească treburile zilei aceleia și să se ghemuiască unul în altul, în jurul focului. Așa se încălzeau, se uscau și adormeau vîlăguți, în aburul ce ieșea din toalele lor ude.

Pe Crap încă nu-l văzuse. De la venirea lui Mitruț nu dăduse pe la stînă. Cașul se îngîrămădea pe corlată, boțurile de unt așteptau învelite în frunză de brustur, pu- tineiele erau pline și nu venea nimeni să facă socoteală și să ridice atîta frupt.

— Poate că am scăpat de dînsul ! grăiau ciobanii, privind în zare către Putnișoara.

Într-o zi li se isprăvi mălaiul de mei. Moș baci ieșise de cîteva ori afară, își pusese palma streășină la frunte și privise îndelung peste cîmp. Dar tot de atîtea ori se întorsese în stînă, cu ochii întunecați. În sfîrșit mină pe băieți să plece cu oile, iar pe Mitruț îl ținu să-i dea traistele cu mincare pentru toți ceilalți. Drămului îndelung, puse în fiecare traistă cîte un boț de urdă și Mitruț plecă. În ziua aceea mincară urdă fără mămăligă și băură apă ca să-și umple burțile. Sara la fel. Iar a doua zi dimineata, Mitruț rămase iar în urma celorlalți, să ia traistele cu mincare.

Stătea lângă moș baci și se uita cu cită grijă în-
 părtea urda, ca să nu dea unuia mai mult și altuia mai
 puțin, cînd de afară se auzi un tropot grăbit de cal.
 — Hei, surzilor ! strigă un glas răgușit. Ați
 murit cu toții aici?
 Moș baci lăsă linguroiul cu care măsura urda și
 ieși repede.
 — Bine că ai venit, vorbe el tare și încruntat.
 De două zile n-am ce da de mîncare oamenilor.
 — Și n-a crăpat niciunul ? strigă același glas.
 — Așteptai să crape, se vede, de n-ai venit
 să ne aduci la vreme mîlaiul, se minie moș baci.
 Speriat de vorbele repezite și aspre, ce nu se
 potriveau de loc cu tihnia și pacea cu care se obișnuise
 acolo, Mitruț ieși în ușă. Un om cu căciulă înaltă și
 tuguiață, cu obrazul slab de i se vedeau oasele fălcilor și
 cu mustața roșcată, cu virturile răsucite ca niște sfori,
 cobora de pe un cal roib. Avea încălțări de piele și purta
 pe braț, înfășurat, un bici lung cu codirișca groasă. În
 urma lui se vedea venind dinspre Putnișoara, în goana
 calului, o căruță care sărea din hop în hop și împrăstia
 pînă departe vuietul ei de scînduri rău încheiate.
 — Voi credeți că numai grija voastră o am eu
 ? strigă cu același glas răgușit omul roșcat. Nu moare
 nimeni dacă nu mîncîncă o zi. Hai, scoate rpepede ce ai,
 că n-am vreme!
 Căruța opri în fața stîinii și omul care mina calul
 coborî. Trase întîi jos un sac plin cu mîlai de mei,
 desfăcu un țol larg, pe care îl așternu în coșul căruței și
 intră cu moș baci în stînă. De acolo, prinseră a scoate
 amîndoi cașii de pe corlată și boturile de urdă, în timp
 ce roșcatui creșta însemnările pe un răboj. Cînd
 isprăviră, roșcatul se mai uită odată la răbojul lui miș-
 cîndu-și buzele vinete și strigă :
 — Nu ajunge !
 — Ce nu ajunge ? se întoarse moș baci
 către el.
 — Urdă ! strigă celălalt. De-acum două
 săptămîni pînă azi trebuie să fi fătat și cele unsprezece
 oi care mai rămăseseră. Adevărat ?
 — Adevărat.
 — Ai, vra să zică, unsprezece oi mulgătoare
 mai mult. La caș ar ieși, dar la urdă scade în loc să
 crească. Unde-i urda ? strigă el holbindu-se la moș baci.
 — Dacă mai întîrzieai cîteva zile, nu-ți mai
 ieșea nici cașul ! strigă și moș baci, minios. Ce era să
 dau de mîncare oamenilor ? Să linchească zer, ca niște
 cîni ?

— Și le-ai dat urdă ? răcni roșcatul, ieșit din fire.

— Alta, ce ? îl înfruntă moș baci. Să fi tăiat o oaie ?

— Și ce era dacă răbdau o zi ? se zbuciumă vâtaful, înăbușindu-se de minie. Bine, moșule ! fulgeră el cu ochi răi pe bătrîn. Iaca, te trec pe tine dator cu atîta cit nu iese la socoteală. Și despre nelegiuirea asta, ai să dai samă boierului !

În clipa aceasta văzu pe Mitruț care stătea speriat în prag și ochii lui se micșorară.

— Și tu ai mîncat urdă ? strigă el furios, și în același timp își desfăcu biciul de pe mină, îl învîrti șuierîndu-l prin aer și izbi. Cureaua înfășură de trei ori, ca un șarpe negru, trupul mic.

— Au ! strigă jalnic Mitruț și se lăsă fulgerat pe o coastă.

Moș baci scîpă din brațe sacul cu mei și se repezi. Dintr-un singur pas se așeză în fața băiatului și puse mina pe bita cu care acesta se ducea cu oile. O înălță hotărît și se uită atît de dîr la bătaus, încît vâtaful încăleca în grabă și, lovind calul cu călcîiele, se îndepărtă în goană.

Nedumirit, cu ochii uzi de lacrimi și crunți de umilintă și usturime, Mitruț se sculă de jos, scîncind încet. Pe unde îl înfășurase cureaua biciului, cămașa se pătase de vîrci sîngerii.

— • Aista-i Cîrap, vâtaful de credință al boierului, răsufliă greu moș baci. Dezbracă-ți cămeșa, măi băiete, să te ung cu oleacă de unt, că dacă se lipește de vîrcă, are să te usture de are să-ți iasă ochii.

Scîncind mereu, Mitruț își scoase cămașa și moș baci îl unse peste urma biciului cu unt de oaie, nesărat. Stătu cu spinarea goală în bătaia soarelui și cînd socoti că untul intrase destul ca să moaie rana, moș baci îi spuse să se îmbrace. Tăcut, Mitruț își puse cămașa, își șterse ochii și nasul, luă traistele celorlalți băieți și porni pe urma turmei. Între sprîncenele lui negre se adînci- se, ca un șăntuleț, o dungă pe care n-o avusese pînă acuma și ochii lui se întunecaseră de un nor, care avea să nu se risipească multă vreme.

4

Cîteva zile, ciobănașii cei mici l-au cercetat pe Mitruț cu priviri „nedumirite. De ce băiatul acesta nou venit tace, stă mereu mîhnit, cu ochi întunecați și se ține departe de joaca lor ? Erau de o samă și se potriveau cu Mitruț la statură și la vîrstă, afară de unul căruia ceilalți îi ziceau Ghivirdic și care se arăta mai micuț, mai puțintel la trup și mai slăbuț decît toți. Se

vedea îndată că are și ani mai puțini. Era un băiețuș tăcut, cu ochii mari și întunecați parcă speriați, cu obrazul prelung și galben și cu părul ieșit în neorânduială de sub cușma roșcată și roasă până la piele. Nu avea nici ilic, nici burmuz, nici sumăieș. Purta peste cămășuța de cinepă o polcuță galbenă, femeiască, poate a maică-si, iar izmănuțele care îi țineau loc de ȋțari, erau mereu suflecate până la genunchi. Părea sfios și înfricoșat. Alerga toată ziua după treburi și asculta de toți ceilalți, ca de niște stăpîni. „Ghivirdic ! striga uneori unul din cei mai mărișori — vezi că dau oile în Ian !” Și Ghivirdic alerga strigînd la oi cu glasul lui subtil și le arăta de departe bățul de care nimeni, nici măcar mieii nu se speriau. „Ghivirdic, stai cu oile și deschide ochii, că noi ne ducem oleacă pînă colea la izvor, să bem apă !” Și Ghivirdic rămînea singur în mijlocul turmei, cu ochii speriați, privind în toate părțile, speriat el însuși și gata să plîngă. Uneori hirjoana celor mai mărișori îl cuprindea și pe el. Cîneva îi puneia piedică și Ghivirdic cădea rostogolindu-se. Dădea să se scoale și îi puneia piedică altul. Se scula sprijinindu-se în mîni și cînd să pășească, se împiedica în capătul unei bite pe care alt ciobănaș i-o strecurase între glezne. Cădea iar și ochii i se umpleau de lacrimi. Atunci veselia celorlalți izbucnea nestăpînită. Alteori, băieții se luau „la trîntă”. Se cuprindeau de mijloc, se strîngeau încordîndu-se, se răsuceau în toate felurile și încercau să-și pună piedică, să-și îndoiaie șalele, să se apuce de brîu și să se răstoarne în iarbă, unul pe altul. Alitruț îi privea de departe, că de obicei, fără să se amestece. Nu că nu i-ar fi plăcut joaca asta, dar dacă s-ar fi amestecat și el, ar fi rămas Ghivirdic singur să ia sama de oi și asta — după socoteala lui — nu se cuvenea.

Într-o zi însă, Ghivirdic a fost silit să se ia și el la „trîntă”. Pătruț, unul dintre ciobănași, îl apucase de mijloc, îl strînsese puternic și acum îl răsucea să-l răstoarne. Ghivirdic se înțepeni în picioare să se împotrivească. Ceilalți se strînseseră repede în jurul lor, strigînd veseli:

— Nu te lăsa, Ghivirdic! Hă, hăă! la uitați-vă cum dă din picioare! Parcă joacă ! L-ai scos la joc, măi Pătruț ?

Dar Ghivirdic nu juca. Făcea și el ce putea, să preîn- timpine trîntă prea puternică, pe care o știa de neînăturat, și iniina în el se făcuse cît un purice. Și dintr-o dată, Pătruț se lăsă pe spate, în iarbă, trăgînd pe Ghivirdic peste dînsul și în aceeași clipă îi puse talpa în piept și își dezdoi piciorul ca un arc. Dat astfel peste

cap, trupul puțințel al lui Ghivirdic zbură în aer și căzu la trei pași mai încolo.

Mitruț se apropie și se lăsă lângă dînsul. Ghivirdic scîn- cea. Polcuța galbenă îi crăpase în spate și — în cădere — un ciulin îi sîngerase obrazul. Mitruț își întoarse capul către ciobănași. Dunga dintre sprâncene i se adîncise și ochii lui păreau mai întunecați.

— Ce tot aveți cu dînsul ? întrebă el privindu-l. Pentru că-i mic și neputincios ? Trîntiți-mă pe mine, dacă puteți, dar nu va puneți mintea cu unul mai mic!

— Hai ! îl înfruntă Pătruț, să vedem cît ești de grozav !

Mitruț îl privi o clipă liniștit, apoi se sculă, își scoase

ilicul, îl lăsă pe iarbă și își aruncă și căciula deasupra.

— Hai ! rosti el așezat, suflecîndu-și minciile.

Pătruț se repezi, îl prinse de mijloc și strînse atît de

tare, încît obrazii se făcură roșii. Mitruț se întepeni, își desfăcu picioarele ca cel' lalt să nu-l poată răsturna și pe urmă strînse și el cu o opintire scurtă, se răsuci, și cît ai clipi, Pătruț fu la pămînt. Dar se sculă repede, furios, și se repezi cu pumnii. Mitruț îl apucă brațul și i-l răsuci la spate. Pătruț gemu și căzu într-un genunchi.

— Asta nu-i trîntă ! vorbi Mitruț gîfîind. Nu te repezi degeaba, că eu is mai tare decît tine. Mi-ai tras un pumn în coaste chiar degeaba. Iaca, eu nu ți-l dau înapoi, dar nici la Ghivirdic să nu te mai repezi!

Dădu drumul lui Pătruț, își coborî minciile și își luă ilicul și căciula.

— Te iei și cu mine la trîntă ? întrebă ațîțat alt ciobănaș, unul sprinten și cu nasul ascuțit.

— Mă ieu ! zîmbi Mitruț și toată fața i se lumină. Dar ai să te ostenești degeaba. Am să te trîntesc și pe tine, că v-am văzut cît puteți și doar v-am spus că eu is mai tare decît voi. Dar dacă vrei numaidecît, hai!

Vorbea atît de așezat și cu atîta încredere în el, încît cel' lalt se lăsă păgubaș. Astfel joaca se isprăvi și pentru că amurgea, ciobănașii porniră cu oile pe drum de întoarcere. Ghivirdic se ținea de Mitruț ca un pui după Cîșcă.

La apus, soarele aprinsese tot cerul și în depărtare dum-brava care cobora către apa Putnei părea că arde. Și în lumina aceea a asfințitului, turma și ciobănașii pășeau încet către stîină, abia mișcîndu-se în tăcerea uriașă care stîpinea peste întinderi.

— Numai de polcuță îmi pare rău! spuse deodată Ghi- virdic, mergînd alături de Mitruț.
 Mitruț îl privi lung și îl întrebă zîmbind :
 — De ce-ți zice ție Ghivirdic ?
 — Cel'îalt ridică din umeri, încurcat.
 — Știi eu ? răspunse el subțirel. Așa m-au poreclit ceilalți. Poate din pricina oilor. Știi, sînt niște oi, cărora le zice ghivirdic și care nu știu de ce nu cresc. Se țin mititele și se zice că au carnea tare fragedă. Și pentru că sînt și eu mic...
 Mitruț își aduse aminte de Nică și zîmbi. El nu știa nimic de oile ghivirdic. La Răchiți nu se afla așa ceva. Dar trupul cu polcuță al copilului era atît de mic și puțintel, încît numele acela ciudat parcă i se potrivea...
 Sara, pe cînd mincau în jurul focului, moș baciui își lăsă dintr-o dată lingura în trocuța cu zer și întrebă :
 — Da' pe tine cine te-a pălit în umărul obrazului și te-a umplut de sînge ? Putea să-ți scoată ochiul, mîi băietel!
 Toate capetele se întoarseră către Ghivirdic, iar obrazii lui Pătruț se făcură roșii.
 — Singur, moș baciule, singur m-am pălit! îngîmă Ghivirdic speriat.
 — Mă tem că spui minciuni ! îl privi moș baciui cu bănuială. Cum era să te pălești singur?
 Ciobănașii se mișcă stîngheriți pe locurile lor și cătară îngrijorați spre Mitruț.
 — A alergat după oi și a căzut cu nasul în niște cio- cleji! rosti Mitruț cu greutate și privind în jos. Acu i-i rușine și lui...
 Ciobănașii răsufară ușurați ca de o mare greutate...

...În noaptea aceea,
 Ghivirdic, învelit numai
 în polcuță lui galbenă,
 adormi înghesuit în
 Mitruț, cum se
 înghesuie un cățeluș

între labele mamei lui,
să se încălzească. Iar
în ziuă, Mitruț băgă de
samă că și Pătruț se
înghesuise la spatele
său, să-și încălzească
spinarea

— .Vezi tu, Mitruț, cei trei copaci înalți de colo ? întrebă într-o zi moș baci, întinzînd brațul către un sătuc din vale.

La Plopi ? îl întrebă și Mitruț, care coborîse de citeva ori în satul acela, după apă.

— La Plopi. Iacă, lîngă cel din dreapta stă unul Todi- rașcu, care, cînd are vreme, face roate și drege căruțele oamenilor. Nu-i el chiar rotar, dar se pricepe. Și are și citeva straturi de ceapă. Du-te fuguta la dînsul și spune-i că-l rog eu să-mi deie citeva cepe, că ne-am dubit mațele de atîta zer de oaie ! Și dacă nu-l găsești, ia-o la vale și lîngă plopul cel din stînga ai să afli pe Gligore al Jita- rului care are și oleacă de covălie. Ai să-l auzi de departe cum bate cu ciocanul. Are și el straturi de ceapă... poate are și usturoi... întreabă ! Și nu întîrzia...

Astfel, Mitruț începu a intra prin unele case și a- și face prieteni. Se ducea bucuros în toate părțile. Dar la Plopi îi plăcea mai mult decît oriunde. Bădița Todirașcu cioplea obezi, spițe și butuci de roată, mînuind cu atîta îndemni- nare și știință barda și cuțitoaia, încît puteai privi ceasuri întregi fără să ți se urască.

Și la bădița Gligore îi plăcea. Își aducea aminte că îl văzuse în ograda boierului, la Putnișoara. Acuma, cînd bădița Gligore scotea cu cleștele din vatră un fier înroșit și tăbăra cu ciocanul pe el, se umplea bordeiul de scînteii, iar Drăguș, pe care îl văzuse tot la Putnișoara, și îi plăcuseră ochii lui pieziși, negri, împingea cu piciorul gol pe un tălpig de lemn și un foi de piele se strîngea și se umfla, suflînd în jăratîc. Numai că nici la rotărie, nici la covălie nu se lucra toată ziua. Ci doar atunci cînd bădița Todirașcu și bădița Gligore nu aveau de lucru la cîmp. Și unul și altul erau răzăși, și mai mult plugari decît meșteșugari. De aceea, de multe ori cînd Mitruț se ducea la Plopi găsea rotăria și covălia pustii.

Își făcuse prieteni însă și prin celelalte sate, pentru că moș baci îl trimitea peste tot. Astfel îl avea pe Ionică al lui Lupu Condrea din Brusturi, mic, ciufulit, pistruiat și cîrn. Mai avea pe Toma al lui Costache al Văda'nei, din

Putnișoara, oel cu nasul lung și cu strungăreată atît de lată, încît ai fi putut crede că e știrb. Și pe Ilie al lui Niculai Mir oii din Seaca, năltuț, subțirel și bălan ca o fată. Toți aveau anii lui, iar Ionică și Toma, și Ilie munceau ca și părinții lor pentru boierul Mîndru. Mitruț îi vedea bucuros de cite ori avea prilejul. Uneori, duminica, lăsa pe ceilalți ciobănași singuri, un ceas, două, alerga la ei, și porneau împreună la scăldat la gîrlă și pe urmă la cules bureți în dumbravă. Zburdau ca

niste mînji slobozi și în timpul acesta, pe deal, Ghivirdic alerga cît zece, ca — adică — să nu se simtă lipsa lui Mitruț. Dar nici nu era nevoie de alergătura lui. Ceilalți ciobănași se arătau bucuroși să facă ei toată treaba și niciodată nu le trecea prin minte să umble cu piră către moș baci. Pentru că și ei, cînd ajungeau cu oile pînă în capătul dumbrăvii, se infundau între copaci după bureți și Mitruț rămînea singur, numai cu Ghivirdic lîngă dănsul și cu Hoțu, mai mare peste toată turma. De aceea moș baci n-a știut niciodată despre isprăvile lor, iar dacă a știut, a socotit că trebuie să le ierte și să le tacă.

Uneori moș baci îngăduia lui Mitruț să tragă o fugă și pînă acasă. Drumul acesta era mai greu, pentru că era mai lung.

— Ia-o repejor la vale, îi spunea bătrînul și vezi ce face maică-ta, că i-o fi dor de tine.

Mitruț nu aștepta să i se zică de două ori. Își lua bățul cu care se ducea la păscut oile și pornea. Lipăla cu picioarele goale pe cărarea plină de iarbă, spre locurile lui de acasă. Așa alerga o bună parte din zi, și sub sară, cînd se iveau în capătul toloacei, îmbrăcat în același ilie care îi ajungea pînă la călcîie și cu mînele lungi, de trebuia să le suflece, parcă era un pui de bogdaproste. Numai ochii îi rîdeau în obrazul pîrlit, cînd zărea de departe căsuța tupilată între cei doi frașini. Iar cînd în pragul casei, mama își dezvelea dinții într-u'n zîmbet care la dînsa era atît de rar, lui Mitruț nu-i mai trebuia nimic. Ti săruta mina ascunzîndu-și tulburarea și scotea din buzunarul iliei o mîină de alune verzi, culese din luncă pentru Nică. În buzunarul acela brațul lui intra pînă mai sus de cot.

Mitruț crezuse că are să poată ascunde de ochii ei vîrca pe care i-o lăsase biciul lui Crap pe spinare. Dar n-a putut.

De oile ori venea acasă, era dator să se dezbrace pînă la piele, să se lase spălat de mina maică-si, cu apă fierbinte; și în timp ce, învelit pînă la gît în țoale uscate, asculta poveștile lui moș Mihai, ea îi spăla și îi petecea singurul rînd de rufe pe care băiatul îl mai avea. Astfel mama descoperi vîrca lăsată de curea. În cea dintîi clipă și-a dus palma la gură să nu țipe. Apoi a stat tăcută îndelung, privind urma biciului. Mitruț încremenise. Ii tremura inima și aștepta să-l întrebe și să fie nevoit să mărturisească rușinea și umilinta pe care le suferise. Dar tăcerea se prelunga și mama stătea nemișcată, ca și dînsul. În sfîrșit trecu încet cu degetul peste urmă. Apoi se întoarse ou spatele și Mitruț nu i-a mai văzut ochii decît mult mai tîrziu. Erau roșii, uzi, cu pleoapele crețe și întunecați, ca atunci cînd oamenii boierului le-

au luat vaca din ogradă. Pe urmă a stat lângă el, pe prispă, cu minile încrucișate, dar n-a scos nici un cuvânt. Și nici mai târziu nu l-a întrebat nimic, numai ochii ei îl priveau de departe, tintă, întunecați, încruntați.

Mitruț pleca totdeauna în zori, după ce-i săruta mîna. Alerga într-un suflet la stîină, ocolind cărările umblate de Crap, care nu știa de aceste drumuri ale lui și care se arăta cînd nici nu gîndeai și își vijîia biciul de departe.

Tot așa îl ocoleau și ceilalți băieți. Vătaful venea acum în fiecare zi la stîină, și de multe ori răsărea și în preajma turmei care păștea pe dealuri. Atunci Mitruț nu se dezlipea de Hoțu. Crap, chiar și atunci cînd era călare, se temea de cine. Il șfichiuse odată cum avea el obiceiul și Hoțu, dacă n-ar fi sărit moș baci, l-ar fi tras jos de pe cal.

— Să nu mai dai în el ! a strigat bătrînul, că-ți rămîn oasele pe dealurile iese. Cu Hoțu nu te poți juca ! Și vătaful își aducea aminte.

De cîteva zile însă, vătaful venea numai sara. Ghivirdic, a cărui ureche era foarte ageră, auzea tropotul calului și alerga la Mitruț :

— Vine Crap ! gîfîia el înfricoșat, căutînd parcă o ocrotire.

Mitruț fluiera pe Hoțu și spunea domol, dar cu șanțulețul dintre sprîncene adîncit:

— Ghivirdic, să stai pe lângă mine!

Știa el că Hoțu e în stare să-i apere pe amîndoi.

Și Ghivirdic se alătura de Mitruț și răsuflea ușurat. Se alătura pe urmă și Pătruț și veneau și ceilalți. Pentru că de la întîmplarea aceea în care Mitruț luase partea lui Ghivirdic și nu plîrise către moș baci pe vinovat, băieții căpă,- taseră o mare încredere în Mitruț, îl înconjurau cu dragoste și nu ieșeau din vorba lui.

Acuma însă Crap nu avea grija lor. Trecea călare pe lângă stîină, urca pe culmea cea mai înaltă și stătea privind îndelung și nemișcat către răsărit. Cobora într-un tîr-ziu și striga de departe către ciobani:

— Se vede că voi dormiți ca morții ! De cinci zile se roșește zarea de pojaruri și unii au auzit și buclume. Numai voi nu știți nimic. Să faceți cu rîndul,' să fiți neadormiți, că dacă dau tătarii peste voi nu eu am să vă scot din robie. Paguba ar fi că ar lua și oille !

Crap se ducea și ciobanii rămîneau îngrijorați. E drept că uneori se vedeau slabe lumini pe cerul de răsărit. Dar erau departe tare.

Într-o sară însă Crap veni ca o furtună. Strigă, vijîin- du-și biciul :

— Încărcați ! Până în ziua să fiți în Poiana Surului. Mișcați-vă mai repede, nu căscați gura la mine!

Ciobanii se vînzoliră. Încărcară în cărucioară puținile, căldările, ciuberele, strecurătorile și tot tarhatul, chemară cîinii și deschiseră perdelele. Pe dealuri depărtate se aprindeau focuri de veste, unul după altul, și glasuri de bucium izbucneau înspăimîntate, în liniștea nopții. Îngrijorați și grăbiți, ciobanii înconjurară turma și se pierdură cu ea în întinericul nopții, lăsînd Șiretul în urmă, în dreapta.

— Tătarii! șoptiră băieții înspăimîntați, călcînd mărunțel și desculți în urma turmei.

Se înfundară în rătăcării nestrăbătute. Ajunseră a doua zi pe sară în Poiana Surului și se opriră. Vătaful n-a mai venit după dînsii.

Așteptară multă vreme în acele singurătăți, cu urechile la pîndă și dormind cu rîndul, fără focuri și fără vuiete.

Mitruț stătea toată ziua cu ceilalți ciobănași, în jurul oilor care pășteau iarba grasă și neumblată. În poieni scînteiau licurici și miresme de ierburi coapte și de bureți pluteau în văzduhul limpede, purtate de boarea abia simțită. Luna se înălța încet peste turma care dormea, peste măgărușul care rămînea multă vreme în picioare neclintit în mijlocul ei, peste ciobanii culcați într-o rină pe sarici, cu ciomegele în mîni, cu cușmele pe ceată și cu ochii pierduți în lumina care cădea de sus ca o pulbere străvezie de aur.

În nopțile acele, Mitruț se gîndea că altădată, tot în vremuri de primejdie, Joldea pleca să se bată cu dușmanii. Acuma, dacă e primejdie în țară și Joldea nu mai este, moș Mihai trebuie să îi plecat ou alții, ducînd ghioaga ceea cu colții de fier — pe care el, Mitruț, n-o putea ridica de la pămînt — și arcul și săhăidacul de lemn, pe care bă- trînul crestase, cu un vîrf de coasă, două sulți încrucișate și un baltag cu două tăișuri. Și dintr-o dată, inima lui Mitruț se oprea. Ce o fi făcînd mama și Nică, acolo, în drumul tătarilor, pe hotar ? Fără moș Mihai și fără el — singurul bărbat în casă, cum spunea moș Mihai — or fi putut ei să se adăpostească din timp ?

Astfel, neliniștit și fără somn, se duse într-o noapte și se cdnchi la capul lui moș baci.

— Ce-i cu tine ? Întrebă bătrînul, văzîndu-l atît de întristat și tulburat.

— Mama, îngîină Mitruț. Noi stăm tocmai lingă Milcov, la Răchiți, aproape de cotul Șiretului...

Ciobanii întoarseră capul către el și îl priviră în tăcere. Ce se putea spune la o asemenea rînduială a lucrurilor ? Cînd stai în calea căpcăunilor, nu se poate ști dacă apuci ziua de mine.

— A da Dumnezeu ș-a fi bine ! vorbi într-un tîrziu moș baci, drept orice răspuns. Și glasul lui se făcu moale și scăzu ca o dezmiardare.

Pe urmă veni un călăreț trimis de la curte și oile și toate ale stinei luară cale întoarsă. Înseninați, oamenii cîn- tau din fluier și aprindeau, serile, focuri mari, la care stăteau pînă tîrziu, povestind. Astfel, păsînd oile, se apropiau încet de locurile de pe care porniseră. Acuma grîiele erau aproape coapte și finețele trebuiau să fie de mult cosite. Dar lanurile și finețele boierești erau pustii. Ciobanii priveau uluiți timpurile peste care numai vîntul trecea domol, unduind în valuri de aur verzui nesfîr- șirea întinderilor de spice. Vra să zică, nimeni nu ieșise la lucru pe moșia boierului. Numai departe, în olinurile văilor, pe unde se lungeau durjincile subțiri ale ogoarelor țărănești — în capetele cărora stăruiau bordeiele vecinilor — se vedeau oameni muncind.

Către acele locuri alergau acum, minioși, vătăjii boierului de la Putnișoara — cu Crap în frunte — izbînd cu călțiile în coastele cailor și vîjiind în aer bicele lor lungi. Pătrundeau într-un ogor, unde se vedea un om aplecat asupra muncii lui, dar îndată omul era înconjurat de o mulțime de alți țărani, care veneau de-a dreptul peste timp, cu coasele sus. Vătăjii dădeau înapoi. Strigau o vreme la țărani. Strigau și țăranii la dinșii. Pe urmă vătăjii plecau spre alte ogoare, spre alți oameni, unde lucrurile se petreceau la fel.

Mirați, ciobanii priveau de pe muchea tăpșanului. — Mitruț, grăi moș batiu, ia vezi tu ce este.

Coboară pînă la Plopi și oblicește...

Și Mitruț lipăi repede pe cărare, la vale.

La Bădița Todirașcu era pustiu.

Din spre covălie se auzeau sunete îndesate de ciocane. Alături, pe prisma căsuței, lița Saveta se înălțase în virful picioarelor și privea încolo peste cîmp. Din căsuță se auzeau strigătele copilului părăsit în copale.

Mitruț pătrunse în coliba plină de umbră și de scîn- teile care porneau de sub ciocane, izbucnind în aer, roșii,, înmănunchiate și stîngindu-se îndată, ou mici plesnituri. Bădița Gligore și Drăguș băteau într-un fier înroșit, ținut, cu cleștele pe ilău. Drăguș văzu pe Mitruț și dinții lui luciră, albi, într-un zîmbet fugar. Bădița Gligore însă părea încruntat. Înalt, desculț, cu mincile suflecate, cu ȳtării încinși cu bete înguste, se înclina peste ilău întrecînd fierul pe o parte și pe alta. De sub căciula dată pe ceafă, fruntea lui se arăta întunecată, iar sub mustața cînepie i se vedeau fălcile strînse cu

putere și cite o cută pornită în jos, de o parte și de alta a gurii.

— Vine cînele! strigă deodată, de afară, lița Saveta.

Nici acum bădița Gligore nu înălță capul. Strînse mai tare dinții și ciocanul lui izbi mai cu putere.

De afară se auzi un tropot de cal oprindu-se și glasul hărtăgos al lui Crap.

— Ei ! Nu s-aude ?

Mitruț se trase mai în umbră și puse mîna pe un bulgăr de cărbune, iar Drăguș rămase cu ciocanul pe umăr și cu ochii întunecați.

— Ce vrei ? întrebă aspru bădița Gligore, ieșind în prag.

— Parcă ești cu dușii pe ceea lume! strigă Crap. Ai așa de mult de lucru ?

— Am, slavă domnului ! Și dacă-i vorba de cal, n-am vreme să ți-l potcovesc ! răspunse Gligore, scurt.

— Să nu te potcovească boierul pe tine! amenință slujbașul, mînios.

— Pînă atunci să nu te potcovesc eu, măi roșcatule! Ce cauți în bătătura mea și ce vorbă-i asta ?

— Te faci că nu pricepi ? Tu crezi că noi nu știm ce anume faci tu aici ? Dregi și ascuți coasele și secerile răzvrătiților ! Le meremetisești căruțele și le potcovești caii, ca să aibă cu ce căra roada lor, în vreme ce roada boierului se scutură pe cîmp ! Asta faci! Și încă pe degeaba, că n-are nimeni cu ce să-ți plătească !

— Au să-mi plătească mai tîrziu, cînd or avea ! își înălță capul Gligore. Și asta nu-i treaba ta ! Ce te amesteci tu în covălia mea ?

— Eu nu mă amestec, măi Gligore, dar boierul știe că tu îi ajuți tocmai acu, cînd ei nu se supun și nu mai ascultă și nu mai ies la lucru pe moșia lui! Și eu socot că n-are să-ți fie moale ! Asta-i ca și cum te pui tu însuși împotriva lui! Te pui în poară cu boierul, măi Gligore ?

— Tu, se răsti Gligore, se vede că pe cît ești de rău, pe atîta ești de prost! Ce amestec am eu cu boierul și cu vecinii lui ? De ce le-a îndoit zilele de muncă ? Dacă are nevoie de dinșii, n-are decît să se împace cu ei! Numai cu porunca și cu harapnicul nu se poate!

— Dar tu n-ai auzit că s-a îndoit și haraciul ?

— Asta acu o aud ! Și nici nu-i treaba mea ! Pe mine mă roagă oamenii să le fac u.n bine, îl fac. Când m-a ruga boierul și mi-a plăti, i-oi face și lui...

— Și nu vrei să știi că dacă le faci bine lor, faci rău boierului ?

— Eu nu-s nici frate cu boierul, nici sluga lui, cum ești tu ! Ai înțeles ?

— Vra să zică te dai pe față cu nesupușii ? Bine, Gligore!

Crap strînse frîul și începu a-și desfășura biciul. Gligore înălță ciocanul:

— Când te-oi oțînji odată drept în numele tatălui, n-ai să mă mai sperii cu biciul, cîne roșcat ce ești !

Făcu un pas cu ciocanul sus și cu ochii întunecați. După el ieși în prag Drăguș, cu ciocanul lui, iar alături răsări și lița Saveta cu sapa înălțată.

Vătaful trase de frîu atît de tare, încît calul făcu cițiva, pași înapoi.

— Vra să zică așa ? mai răcni el, cu ochii răi.

— Așa ! răcni și bădița Gligore, minios.

Crap întoarse calul și porni:

— Mai vorbim noi, Gligore.

— Să vorbești cu burduhănosul tău de stăpîn, nu cu mine, cîne ! strigă bădița Gligore, privind cu ură în urina lui și intrînd în covălie.

Văzu pe Mitruț cu bulgărul în mînă, cu ochii aprinși și cu brațul încordat și o părere de zîmbet îi lumină fața asudată.

Mitruț lăsă să-i cadă bucata de cărbune :

— M-a trimis moș baci să te întreb ce s-a întîmplat, bădiță Gligore, spuse el.

— Spune-i ce-ai văzut și ce-ai auzit, răspunse omul, mai îmblînzit. Mai mult nici nu-i nevoie.

Mitruț porni în fugă.

— 4 — Mitrut al Joldi- — c. 139f.

49Nu sinteți buni de „nimic ! strigă boierul de la Putni- soara, zbuciumîndu-și brațele scurte și groase. Creștetul lui ușor tuguat și pe jumătate pleș, cu plete rare, unse, era plin de sudoare. Barba neagră, care-i min- ca tot obrazul, se zbătea după mișcările capului, iar ochii, mici și rotunzi, infundați și licărind în adîncimea găvanelor, fulgerau pe cei cîțiva vătăji care stăteau umiliți și cu cușmele în mini în fața lui.

— Ați spus că faceți și că dregeți ! Ce mi-ați făcut ? Îmbătrânește iarba și n-o cosește nimeni ! Se scutură grîiele și nu le seceră nimeni. M-ați calicit ! Dacă v-aș beli să vă vind pieile, n-aș scoate nimic pe ele. Dacă ticăloșii ceia nu ies la cîmp, încă o zi, două, au să mă sărăcească ! fi scoateți ori nu-i scoateți ?

Vătăjii rămaseră încremeniți, cu ochii în pămînt, neîndrăznind să înfrunte privirile stăpînului. Boierul îi privi pe rînd și umerii obrașilor i se roșiră ca sfecia.

De ce tăceți ca niște netrebniți ? răcni el furios. De ce vă hrănesc eu pe voi ? De ce vă ocrotesc și mă încred în voi, nemernicilor ? Ce treabă-mi faceți ? N-auziți ? Tu, Crap, ticăloșii, de ce taci ?

Crap își desfăcu în lături brațele, în semn de neputință.

— Iartă-ne, boierule, dacă ți-am greșit cu ceva, dar nu sîntein vinovați. Ei nu vor să înțeleagă că dacă se îndoieste birul, se îndoieste și munca...

Pentru că sinteți voi niște netrebniți și niște proști ?

— Am stăruit în toate felurile. Dar ei spun că dacă nu-ți dă mîna să plătești birul îndoit, n-ai decît să-i lași slobozi din vecinie... dar mai multe zile nu fac...

— Cine spune așa ? se opri boierul cu burta înainte, în fața lor.

— Mulți... se găsește în fiecare sat cî-te unul mai colțos...

— Și de ce nu i-ați adus pină acuma în fața mea ?

— Acuma nu-i chip, boierule. Din sat nu-i chip să-i iei. Acuma sînt toți atît de aprinși, încît sar cu coasele și cu sapele. Nu-i bine să-i mai întărităm... Da-i aduc eu !

O vreme îndelungată, boierul se plimbă prin fața lor, cu capul plecat pe piept. Vătăjii nu îndrăzneau nici să sufle. În sfîrșit se opri în dreptul unei ferestre și mai stătu o vreme tăcut, cu privirile pierdute în depărtare. Apoi se întoarse greoi :

— Bine, spuse el cu* glasul sugrumat. Spuneți-le că m-am îndurat de ei și-i iert. Nu le mai

îndoiesc zilele pe care mi le datorează. Dar mine să-i văd la lucru. Și... oi avea eu grijă de dîșii...

Bucuroși că scăpaseră cu atîta, vătăjii ieșiră, după ce se ploconiră adine și îndată după aceasta porniră în goană sfichiindu-și caii cu bicele desfășurate. Se împinziră în satele de pe văi, zîmbind de departe ca niște oameni cumsecade, care aduc vești bune :

— Iaca măi, că boierul e mai de treabă decît voi ! Se îndură de necazurile voastre. Plătește de se spetește pentru voi și nu vă cere nimica în schimb ! Ar putea să cheme călărașii de la Crăciuna, să vă strîngă în chingi ca să vă vie mințile la cap, să vă trimită la judecată și să vă facă să-i plătiți toată paguba pe care i-o pricinuiți lăsîndu-i roada să se scuture pe cîmp. Dar iaca, n-o face. Ba chiar vă iartă, și vă trimite vorbă că rămîne să faceți și de-acum înainte tot atîtea zile cîte ați făcut pînă azi. Ce mai vreți ? Spuneți voi, unde se mai vede atîta milostenie ? Numai că de mine, care n-a ieși la cîmp, să nu se jăluie că nu i-am spus. Și milostenia are o margine...

Și în timp ce Crap își rotea calul la toate răscrucele și prin toate bătăturile, rînjind a bunăvoință și arătîndu-și gingiile, iar ceilalți vătăji răgușeau ducînd vorbele și îndurarea boierului pînă în cele mai îndepărtate bordeie, boierul Mindru se plimba neliștit în lungul cerdacului de la Putnișoara.

Un tropot grăbit de cal îl făcu să ridice capul. Pe poartă intrase un călăreț tînăr, cu umeri largi, cu bărbuță neagră și cu căciuliță împodobită cu pană de cocoș. În urma lui, un slujitor călare se ținea la depărtare de cîțiva pași. Străinul își opri calul în fața cerdacului și salută după obiceiul turcesc, dueîndu-și mina la frunte, la plept și la buze.

— Mă închin cu sănătate, pan Mindrule ! rosti el cu glas înalt.

Boierul Minidru își încrețise fruntea și se vedea de departe că nu e bucuros de oaspeți.

— Bine ai venit, răspunse el posomorit.

Binevoiește a descăleca, boier Pătrașcule, și a-mi spune ce vînt te aduce la pragul meu ?

Boierul Pătrașcu sări de pe cal, zvîrlî frîul care fu apucat îndată de către slujitor și urcă sprinten treptele în cerdac.

— Pan Mindrule, rog bunătatea domniei tale să ierte cutezanța unui boiernaș ca mine și să creadă că dacă am venit pînă aici, numai necazul și nedreptățile și siluirile care mi se fac m-au îndemnat!

— Despre care nedreptăți și siluiri vorbești, boier Pătrașcule? Întrebă pan Mindru, fără a pofți pe musafir în casă.

— Despre bătaia și paguba care au fost prilejuite azi dimineață la mine, la moara de la Vadul Părului, pan Mindrule. Bătaie și pagubă stîrnite de către credinciosul domniei tale, pe nume Crap, care cu alți slujitori după dînsul au sărit la morar, l-au bătut și l-au umplut de sînge, au tăiat sacii cu făină, au dat pe giră alți saci cu grăunțe și au strigat că dacă morarul meu urmează să mă macine, au să puie foc morii...

— Despre care moară și despre care Vadul Părului vorbești, boier Pătrașcule? Întrebă Mindru, cu fruntea încrețită și privirile fugare. Eu știu un singur vad căruia îi zice Vadul Părului și acela-i pe pămîntul meu, la cotul pe care-l face apa Putnei, coborînd de la Răstoace spre Șiret...

— Tocmai, pan Mindrule, se grăbi boierul Pătrașcu. Despre acela-i vorba ! Numai că locul acela nu-i pe pămîntul domniei tale. Cotul acela vine pe moșia bătrînului meu, Pătrașcu comisul și mi-a rămas mie, ca urmaș drept ce mă aflu după lege.

— Nu știu despre care lege vorbești domnia ta, se răsti boierul Mindru minios. Eu știu că locul acela de moară e al meu și slujbașii mei au poruncă să îndepărteze pe oricine l-or găsi călcîndu-l !

— Atunci, slujbașii domniei tale au posvolenie să se ridice împotriva poruncilor sfatului domnesc ! grăi boierul Pătrașcu zîmbind liniștit. Locul acela de moară mi-a fost mie întării de către Bogdan-Vodă și pecetea lui îi asta ! spuse el scoțînd din briu porunca domnească și întin- zînd-o gazdei.

Boierul de la Putnișoara desfășură hrisovul, îl îndepărtă de ochi olt putea îngădui brațul său scurt și citi cu fruntea încrețită și cu ochii mici : „Bogdan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei, întărim stă- pinirea boierului nostru de țară, Pătrașcu, fecior al lui Pătrașcu comisul, asupra unui loc de moară ele a fost dăruit cu pecete acelui Pătrașcu comisul, de către Petrii- Voievod și care se află pe apa Putnei, la cotul ce-i zic Vadul Părului, ca să-i fie lui și surorii lui Olina și copiilor” ...

Chipul boierului Mindru se făcu roșu-vînat.

— De tînd ai, domnia- ta, pecetea asta ?

Întrebă el cu glasul aspru și ochii dușmănoși.

— Pecetea bătrînului meu e din vremea lui Petru Rareș Voievod, iar întărirea o am de un an de zile, de la măriș sa Bogdan.

— Și de ce nu mi-ai arătat-o pînă acu ?
 izbucni furios boierul de la Putnișoara.

— Da' de ce să ți-o arăt, pan Mîndrule ?
 întrebă și boierul Pătrașcu, încrunțindu-se. Am eu
 datorie să-ți arăt domniei tale toate tite sînt de
 trebuință gospodăriei mele ?

— Toate, nu — dar asta trebuia s-o văd și
 eu ! Că e vorba doar de moșia mea, boier Pătrașcule.

— Pan Mîndrule, își înalță capul Pătrașcu, doi
 voievozi dau pecete și întărire că moara aceea este a
 mea, nu a domniei tale. Te socotești domnia ta mai tare
 decît acei voievozi ?

— Cum ai scos domnia ta întăritură, am să
 văd eu la Iași, boier Pătrașcule! strigă boierul Mîndru,
 minios. Iar pînă atunci, te sfătuiesc să-ți tragi înapoi
 oamenii de acolo și să închizi moara, dacă vrei liniște și
 pace...

O clipă, boierul Pătrașcu stătu în cumpănă. Făcu
 un pas repezit, gata să coboare treptele cerdacului, dar
 se răsuci dintr-o dată și făcu față gazdei.

— Eu nu sînt sluga domniei tale, să-mi dai
 porunci! rosti el limpede și stăpînindu-și glasul. Știu că
 domnia ta ai putere mare, ești strîngător de biruri peste
 tot ținutul ista, deci ai prieteni la scaunul domniei și ai și
 la Stambul.

Știu de asemenea că, cu această putere a domniei tale
 ți-ai incincit moșia rămasă de la bătrîni numai în cîțiva
 ani. Iar răzășii care se mai aflau pe ici, pe colo, ți-au
 ajuns vecini ! Și eu cunosc cum ți-au ajuns vecini,
 pentru că urlă toată valea Putnei de purtările și
 neîndurările domniei tale. Eu sînt boier cum ești și
 domnia ta. Mai mic, nu-i vorbă, fără dregătorie, fără
 fală, cu o biată moșioară, atît cît mi-au lăsat părinții, dar
 boier ca și domnia ta ! Și ca boier megieș precum mă
 aflui, am venit să-ți dau de știre că am pus anume
 oameni la moară și la cotul acela al Putnei și le-am dat
 anume poruncă : dacă se mai arată credinciosul
 domniei tale, Crap, ori alții, și dacă mai încearcă vreo
 silnicie, să-l prindă pe el și pe ai lui, să-i lege de cite un
 copac și să le deie foc pe sub tălpi ! Să nu te apuce
 mirarea cînd îi auzi, pan Mîndrule. Pînă atunci, mă
 închin cu sănătate !... Iar despre paguba ce mi-ai
 prilejuit, am să văd eu ce am de făcut....

Boierul de țară Pătrașcu se inclină, coborî
 treptele, încălecă și ieși din ogradă cu slujitorul după
 dînsul, fără să se mai uite la boierul Mîndru, care
 rămăsese încremenit de scîrbă și minie.

În iarna care a urmat, cu toate că ciobanii s-au coborât mult în vale cu turma și deci nu mai erau prea departe de Răchiți, Mitruț nu s-a putut repezi să-și vadă mama și pe Nică. Căzuse zăpadă multă din cale afară, se astupaseră drumurile și cărările și orice îndepărtare de stînă era cu primejdie. Mitruț își dădu mai bine, sama de această primejdie în noaptea în care năvăliră lupii la perdele.

Atunci, după o zi mohorîtă, cu cerul vinăt și jos — de să-l atingi cu mîna — un vînt ascuțit mătură norii bolo- vîni'ndu-i către miazăzi, și cerul se ivi curat. Era peste măsură de înalt, albastru întunecat și stelele ardeau în adîncul lui, ca niște flăcări înghețate. Sub opinci, zăpada scîrțîia aspru. Vîntul se umfla vijîind peste întinderi și purtînd pulberi de omăt pe sus, pe deasupra bordeiului adăpostit cu perdelele lui într-un clin ferit, între dîmburi, lingă apa Putnei.

Ciobanii și ciobănașii stăteau înghesuiți unul în altul, în jurul focului aprins jos, în mijlocul stînei.

Adunaseră de cu vreme sarcini mari de gîteje din dumbravă și acum hrăneau mereu flăcările înalte și tușeau des, în fumul care umplea încăperea. Prin acoperișul de paie, deschis într-o parte, intrau învăluri înghețate de vînt. **Atunci** flăcările se zbăteau și fumul îneca răsufările și scotea lacrimi din ochi. Oamenii tăceau, cu cîșmele trase peste urechi, cu minile bagate în capul mincilor și cu fețele luminate de flăcările jucăuse. Cei mai subțirel îmbrăcați tremurau strînși umăr în umăr și uneori își întorceau spatele către căldura focului. Atunci răsufările lor zvîrleau în aer sfori lungi de abur vinăt.

Deodată, de undeva, dintr-o depărtare nedeslușită, un urlet slab urcă peste dîmburi, ca o adiere prelungă, abia auzită. Ciobanii înălțară capetele și stătură așa, neclintîți, în timp ce afară, cîinii prinseră a se vînzoli. Se auzea lămurit cum înconjoară în goană perdelele, lătrînd și mîrîind neliniștiți.

— Ghioagele ! rosti dintr-o dată moș baci cu glas de poruncă. Și ciobanii se sculară și își căutară ghioagele cu măciulii grele și cu colți de fier ascuțiți.

Astfel stătură o vreme în picioare, cu urechile la pîndă, ascultînd bătaia cîinilor și vuietul vîntului. Băieții încremeniseră cu ochii mari și întrebători.

— Voi nu vă mișcați de aici, le hotărî moș baci, orice s-ar întîmpla, nu ieșiți afară. Ați înțeles ? Băieții dădură din cap, tăcuți, și rămaseră toți în așteptare.

Deodată, Hoțu lătră scurt, înalt, furios, cu o lătrătură care parcă nu mai era a lui, și se repezi într-o parte, cu toți ceilalți cîni după dîneul.

— Acu ! strigă și moș baci și năvăli afară, urmat de ceilalți ciobani.

Îndată în jurul perdelelor se ridică o zvoană cumplită, care umplu întinericul și se amestecă cu vijiitul crivățului. Răcnetele ciobanilor se înălțau odată cu hămăitul furios al cînilor și uneori cu schelălăitul lor, gonind în jurul răz- logilor de care se sprijinea gardul de stuf ce alcătuia perdeaua întocmită împotriva vîntoaselor. Cu ochii întunecați de spaimă, băieții ascultau vuietele ce alergau mutîndu-se din loc în loc și iureșul vijelios al cînilor, care dădeau o luptă crâncenă. Strînși unul în altul, și luminați numai de jăraticul care se incenușa, ciobănașii rămaseră fără glas, ascultând cu sufletul la gură hărmălaia care creștea și scădea în jurul lor, și nu mai îndrăzneau să se miște.

În sfârșit, răcnetele se potoliră și numai cîinii urmau să latre neostoți. Pe urmă, ciobanii sosiră pe rînd scutu- rîndu-se de zăpadă și aduseră o mioară și o mială încolțite de lup. La lumina flăcărilor înviorate, moș baci le cercetă și clătină din cap.

— Mai bine le înjunghii eu și le mîncăm noi decît să moară singure și le mănânce cîinii, rosti el domol, scoțîndu-și din briu cuțitul și plecîndu-se asupra celor două animale. Voi duceți-vă și îngropați în omăt dihăniile cele, că altfel nu se mai liniștesc cîinii. Și mine dimineată le-om jupi la lumină...

Ciobanii își luară lopetile și ieșiră, iar băieții năvăliră după ei. Jos, lîngă perdeaua de stuf, două dihăni, mai mari decît Hoțu, cenușii și cu capetele și spinările zdrobite de ghioagele ciobanilor, zăceau în zăpadă. Între răzlogi, oile se buluciseră într-o parte, cît mai departe de lupi și stăteau nemișcate și atît de strînse una de alta, de parcă făceau un singur trup. Iar cîinii înconjuraseră cele două trupuri și lătrau atît de puternic, încît ciobanii trebuiră să-i gonească și să strige la ei, ca să-i mai liniștească. Pe urmă traseră lupii mai la o parte și clădiră peste ei zăpadă înaltă, astfel ca mirosul de sălbăticiune să nu se mai simtă și cîinii să se poată ogoli.

În noaptea aceea, Mitrut și ceilalți băieți adormiră, înghițînd în sec, cu gîndul la friptura de a doua zi.

În zori, un zurgălău tremură în aerul înghețat de afară și glasul răgușit al lui Crap se auzi strigînd :

— Astă noapte am auzit urlînd lupii. Pe la voi n-au fost?

Și cînd află cele întîmplate și văzu dihăniile, porunci să fie jupuite și pieile lor să i se puie în sanie. Pe urmă privi cum moș baci jupește mioara și mielul își pipăi biciul și rînji:

— Vra să zică, dacă nu-mi trecea prin cap să vin azi, le găseam numai pieile! Pune oile în sanie, așa întregi cum se găsec! porunci el. Și pieile! Și să vedem ce-are să zică boierul că n-ai fost în stare, ațiția oameni, să-i apărați avuțul.

— Da' nu lași o bucată de oaie pentru oamenii iștia care s-au luptat cu lupii și i-au răpus ? întrebă moș baci minios.

— Le las carnea lupilor ! Nu ajunge ? rînji iar vâtaful.

— Carnea de lup n-o mîncă oamenii, măi Crap. Poate tu s-o mîni'nci, că te asemui cu dihăniile iese la fapte și la inimă...

Dar Crap nu-l mai auzi; se urcase în sanie și dăduse bici calului. Zurgălăul sună dulce și glasul lui se stinse în vînt. La stîină, sub un cer dușmănos, din nou acoperit, vir.ăt, ciobanii rămaseră privind cu ură în urma vâtafului. Păreau niște mogildețe negre pe zăpada albă.

— N-am avut noroc ! grăi moș baci, oftînd din greu, și pornind către bordei. Pe urmă, ca aducîndu-și aminte de ceva, se întoarse spre Mitruț și-l arătă hoiturile lupilor. Și tu, — urmă el — ai văzut de ce nu-ți dau drumul să te duci acasă ?

Băiatul rămase tăcut privind într-un ungher.

Nici în primăvară Mitruț n-a putut coborî acasă. Curgeau apele de pe toate măgurile, rupeau cărările și se scurgeau în albia Putnei. Rîul dăduse peste maluri. Nu era chip să treci prin vad și moș baci s-a împotrivit tuturor rugămintilor băiatului. Pe urmă, cînd s-a mai zvîntat, a trebuit să pomească cu oile la deal și iar n-a fost chip să treacă pe acasă.

Iar cînd în vară scăpă și alergă la Răchiți, inima începu să-i bată repede de cum ajunse în capul toloacei. Mama sie ivi în prag și îi privi mirată. Nu-l cunoscuse.. Mitruț crescuse atîta, încît poalele ilicului nu i se mai tîrau pe pămînt și nici nu mai era nevoie să le ție cu mîna. Iar ițărașii îi rămăseseră din cale afară de scurți..

Și mama se schimbase. Obrajii ei se făcuseră mai negri și zbîrciturile erau mai multe și mai adînci. Umerii obrazilor îi ieșiseră tare, și ochii i se afundaseră adînc sub- arcul tăios al sprîncenelor. Sub ei, obrazii pămîntii se adînc- ceau scobiți, iar gîtul slăbit parcă se lungise. Și mîna pe care o săruta acum băiatul era ciolănoasă, neagră și aspră.

Mihnit, -Mitrut căută pe Nică și îl găsi după casă, în luptă cu un gînsac, care se năvălise să sară la bătaie, iară nici o pricină.

— Măi Nică, spuse el iară zîmbet, tu te joci ?

— Nu mă joc, se dezvinovăți Nică, dar gînsaoul ista •s-a făcut atîta de cutezător, încît nu-i chip să treci, că-ți sare în cap !

— Dar mamei îi ajuți tu la treabă ?

— Îi ajut... unde pot... Umblăm la plug, la sămănat, secerăm, plivim... vînturăm... mama a cărat și saci...

— Și... a putut ?

— A putut... numai săptămîna trecută a căzut...

— Cu sacul ?

— Cu sacul.

Mitrut n-a mai stat să-l întrebe cum el, Nică, poate să umble la plug, să secere și să samene. S-a întors către „toloacă și a rămas cu ochii duși departe. O vedea pe maică- sa doborîită, cu sacul peste ea și nimeni în jur care să-i •dea o mîna de ajutor. Doar Nică, slab și neputincios.

Sara, pe prispă, în timp ce mama îi spăla în casă rufele, iar Nică adormise ca de obicei în țeale, Mitrut întrerupse deodată povestea în care se încurcase moș Mihai, și îl întrebă :

— Îți mai aduci aminte, moș Mihai, ce mi-ai spus odată ■despre răscumpărare ?

Moș Mihai îl privi țintă.

— N-aș putea eu s-o răscumpăr pe mama ? urmă Mitrut, coborînd glasul de parcă spunea o taină.

— Cu ce s-o răscumperi ? se miră moș Mihai, întor- cându-se cu totul spre el. Ai tu cu ce s-o răscumperi ?

■— Dar ce ar trebui să am ca să pot face treaba asta ? întrebă Mitrut tot în taină.

Moș Mihai se scărpină în barba țepoasă cu ciudă parcă :

— Mai întâi ar trebui să ai cît ți-ar cere boierul pentru răscumpărare. Și Dumnezeu știe cît i-ar trece prin cap să-ți ceară. Nu pot să știu, pentru că pînă acum, din cei care au încăput pe mîna lui ca vecini, nici unul nu s-a putut răscumpăra. Dar să zicem că de voi s-ar îndura și ar slobozi-o pe maică-ta. Are ea cu ce să plătească cele ce se cere de la un țăran slobod ? Dar ce se cere de la un far au slobod ? întrebă" Mitruț ridicînd capul.

Moș Mihai îl privi cu băgare de samă. Îi văzu chipul isteț înălțat spre el și ochii mari, plini de înțelegere. Mitruț nu mai era copilul acela care acum doi ani alerga în urma lui, pe drumul către stîna, călcînd în poalele ili- cului. Copilul de atunci învățase multe, crescuse și priceperea lui se deschisese ca o floare primăvara.

— Se cer atîtea, măi băiete, cîte nici nu le mai poți număra, nici nu le ții minte. Din tot ce ai strîns de pe pămîntul tău ți se cere tot cîte una din zece. Pe urmă sînt muncile domnești, la tăierea copacilor, la cărat, la păscut, la cosit, la strîngerea zaherelui, și mai dai cai pentru olac și conace, adică găzduire trimișilor stăpînirii și le dai și mîncare... și mai sînt și altele. Poate maică-ta să le facă și să le deie toate ?

Mitruț îi privea înspăimîntat.

— Și mai este, măi băiete, birul. Trebuie să deie tot țăranul bir ! Unii zic că pentru turci, alții spun că pentru domn. Numai unul Dumnezeu știe, iar asta-i buba cea mare! Dacă maică-ta avea cu ce plăti birul, ajungeați voi vecini ?

Mitruț îl asculta cu fruntea întunecată și cu ochii mici. Și deodată izbucni ridicîndu-se în genunchi pe prispă :

— Bine, moș Mihai, dar de ce mi-ai spus că dacă am să cresc mare și am să fiu vrednic, am să mă xăscumpăr ?...

Moșneagul rîse :

M l d r r M g a m t i c s l C c m s d s i a " f l i s c s s p D l c l s L l
ă a e i j a e n u u a r a t e i n c l e u a l i u t t e z i u U
g s , t n u r j e n u t a r r t e z n i " L
a c r d n e i r m a c e e a m s a l c i t b s i i a h r n s t C
i u m e g a - i ş u o n u l - i p e r g e t ; o r u l d o r i e s a j a i a
n m â t a i ş i m t u s â z i l d a , a m s i i n e z e z
d e l a r a M s â
f e p â r a
e l t M s â
i m t u s â
e l z i l d a
u n a , i e
p e m s i n e
r g i i n e
t ş e z
; e z
r u l d e a
i l r e o r b a
e e s â
j a â r i -
t b i t i
e a i c â T O III
A P l

Lui Mitruț îi era dor de acasă și nu putea scăpa de-o închipuire a lui, care îl urmărea de la cea din urmă întâlnire cu maică-sa. De cum închidea ochii, o vedea căzută peste sacul cu grăunte, prea greu pentru puterile ei. Și pe Crap... pe Crap alergând călare spre ea, cu biciul desfășurat...

Și-a făcut fel de fel de socoteli cum s-o scoată pe maică-sa din vecinie, dar nici o zare de nădejde nu vedea nicaieri. Poate moș baci... Măcar un sfat să-i dea. Cine știe ?...

În jurul focului ciobanii tăceau. Mitruț se alătură de moș baci și se cinchi lângă el. Și cu glas tremurat, șoptit, îi povesti tot necazul și jalea lui, ce-a văzut acasă, ce i-a istorisit Nică, cum arată maică-sa și visurile lui de spaimă, care nu-i mai dau pace.

— Măcar pe mama, moș baciule, înțelege ?
Măcar pe mama s-o scot din mina boierului, nu s-ar putea ? întrebă el la sfârșit, cu glas tremurat... S-o scoatem de sub puterea lui Crap, moș baciule... S-o scoatem...

Moș baciui își plecase capul și flăcările luminau barba lui țepoasă și netunsă de zece zile. Ochii licăreau sub tufele albe ale sprâncenelor, între care se adâncise o dungă neagră.

— Mă vezi tu pe mine, măi Mitruț ? Întrebă el într-un târziu cu glasul moale și cu privirile pierdute în jocul flăcărilor. Am fost și eu om slobod, răzăș, la casa mea. Aveam nevastă și cinci copii... cinci băieți, unul și unul... și pă-mînt de muncă pentru toți, căci toți munceau cu vrednicie și cu spor. Tăcu o clipă lungă, apoi își limpezi glasul și urmă: într-o zi a dat ciuma !... Numai eu am scăpat !... Ceilalți... Tăcu iar, rup.se în mini un gătej, îl azvîrlî pe ioc și întoarse capul într-o parte. Oamenii îl ascultau neclintîți. — Pe urmă, vorbi el iar, dacă am rămas singur, n-am mai dovedit să lucrez pămîntul numai cu palmele mele și n-am mai avut cu ce plăti birul și dajdile și daturile. Am rămas dator. M-am dus la boier la Putnișoara. „împrumută-mă — zic — că ți-oi plăti”. „De ce să te împrumut ? — zice — Doar ai pămînt. Vinde-mi-l !”. I-am vîndut numai o parte. Adică el mi-a plătit datoria și eu i-am dat pămînt. Ban n-am văzut în mîna mea... Peste un an, iar așa. Dar acum nu s-a mulțămît numai cu pămînt- tul. Mi-a mai cerut două luni de muncă pe deasupra. M-am învoit, că n-aveam încotro. Îmi ajunsese cuțitul la os. Și tocmai atunci — așa-i cînd n-are omul noroc — a dat o troahnă peste mine... Am zăcut pînă în iarnă, vra să zică n-am putut munci... Iar în primăvară mi-a luat ce-mi mai rămăsese din pămînt și tot ce-am avut... pentru cele două luni nemuncite... Așa am ajuns la el cioban... vecin ! De atunci am și uitat cîți ani au trecut. Orice am făcut și orice am încercat, să scap, n-a fost chip. Ți-o spun ca. să știi și tu, că a fost o vreme cînd și eu credeam că din mîna boierului se poate scăpa...

Moș baciui tăcu și liniștea în jurul lor se făcu și mai mare. Numai un greier se auzi slab, undeva pe aproape.

— Toader a pățit-o și mai rău, urmă bătrînul cu glasul scăzut, arătînd cu capul spre ciobanul scurt și îndesat care stătea lîngă dînsul.

Toader își dădu căciula pe ceafă și privi în jur. — Mai rău, întări el, aspru. Nu l-am cerut nici un împrumut, nu-i datoram nimic. Dar pămîntul meu, rămas de la bătrîn, era megieș cu imășul boierului și era pămînt de luncă, negru și bun, de să-l mîncîci, nu

Troahnă — epidemie de gripă.

alta... îi făcea cu ochiul boierului. Și într-o zi m-am pomenit chemat la curte, la Putnișoara. „Cînd ai de gînd să-mi plătești datoriile lui taică-tu?” m-a întrebat burduhănosul. Dar bătrînul meu murise de patru ani și nimeni din sat nu știa de nici o datorie, nici eu nu auzisem nimic niciodată. „Care datorie ?” fac eu. Și numai ce cheamă pe Crap : „la vezi ce datorează tatăl omului istuia”, poruncește el. Caută Crap în niște însemnări, se iace a socoti și începe a scoate la datorii, de mi s-a zburlit părul în cap. „Ce vorbești, măi roșoatule ? m-am mîniat eu. De ce era să facă tata datorii? Ce, n-aveam al nostru? Slavă domnului!”... „Ai marturi, că n-a făcut datorii ?” mă întrebă roșcatul. Și începu să se hlizească la mine. Am simțit ce vreau bi-liarii și am văzut roșu înaintea ochilor. „Măi, zic, să nu te anini de pămîntul meu, că fac moarte de om”. Toader tăcu.

0 clipă și se încruntă. Vezi, dac-aș fi avut eu atunci mintea de acuma, dădeam în burduhănos să-i sparg scăfirila cea tuguiață, că doar el era cel vinovat. Dar așa', am dat în slugă. L-am lipit pe roșcat de părete cu un pumn și au sărit îndată ceilalți ! Ce-am pățit, oi spune și morților... Pe urmă mi-au luat și cenușa din vatră și m-am pomenit la stîină. Dar nu m-am ogoit. Într-o zi m-am hotărît să fug.

1 găsi eu, zic, u'n colîșor în țara asta, unde să trăiesc mai ca oamenii”.

Tăcu, și moș baci clătina din cap cu mîhnire.

— Arată-le spinarea, grăi el moale, să știe și ei...

Toader își scoase căciula, și-o puse alături și începu să-și dezbrace cămașa unsuroasă și neagră de zerul în care o spăla. Pe urmă se întoarse cu spatele spre foc și stătu așa să-l lumineze flăcările. Cu ochii înspăimîntați și cu gîturile întinse. Mîtrut și ceilalți băieți se plecară asupra lui, ținîndu-și răsufierea. Spatele omului, vrîstat cu dungi vinete, sîngerii, era groaznic la vedere. Pielea ruptă în suvițe lungi se lipise boț pe unele locuri, zbircită, încrețită, neagră și sfirtecătă. Iar pe alte locuri, unde fusese smulsă cu totul, crescuse alta, acoperită cu o pojghită subțire, trandafirie, uscată și lucioasă.

Cutremurați, băieții își simțeau gîtul strîns și obrații fierbînti. Cei alți tăceau. Toader începu să se îmbrace și se așeză iar la locul lui.

Mi-am pus într-o zi un bot de urdă și o hrincă de mămăligă în traistă, urmă el, am așteptat să se facă întuneric și am luat-o pe colea, spre Poiana Surului, pe care o cunoașteți... A doua zi m-au prins, m-au legat și m-au adus la curte. M-au trîntit în fața cerdacului. Boierul stătea sus pe cerdac și privea... Mi-au rupt cămașa de pe mine și au început a mă împlăti... doi odată... cu penele căpes- trelor... Eu strîngeam din dinți și tăceam. „Să nu-l omorîți, măi ! — striga boierul la dinșii — că-mi mai trebuie”. Și ei se opreau, mă udau cu apă și așteptau o vreme să-mi vin în fire. Pe urmă mă luau din nou ! Numai de frică să nu mor m-au lăsat.

Toader tăcu din nou, și dunga dintre sprîncene i se făcu mai adîncă și mai neagră.

— L-au adus înapoi cu căruța, spuse moș-batiu. A zăcut o lună cu fața în jos, pe sarică și cu spatele uns cu unt de pojarîiță. Pe urmă s-a îndreptat.

— Atunci am pus mina pe o ghioagă, vorbi din nou Toader, cu glasul aspru și tăios, și am vrut să mă ațin la un cot, în drumul boierului, într-o noapte. Dar nu m-a lăsat moș baci...

— Te prindeau, măi băiete, și te spînzurau în cetate- la Crăciuna... Ce foloseai ? grăi moș baci a dojană.

O clipă tăcură toți, cu gîndurile întunecate. Pe urmă moș baci se întoarse către Mitruf.

— Am vrut să auzi și să vezi, măi băiete, ca nu cumva să-ți treacă și ție prin minte să fugi... iar din mina boierului nostru, să știi că scăpare nu este...

— Am văzut și am înțeles, moș baciule, vorbi Mitruf cu glasul sugrumat. Dar eu nu pot să aștept să mă fac mare, cum spune moș Mihai. Dacă n-o scot pe mama mai repede de sub mina boierului rămîn fără ea ! Dumneata nu știi cum a fost și n-ai văzut-o cum a ajuns. Eu; n-am să fug ca să mă prindă și să mă stlicească cum a pățit bița Toader. Am priceput ce mi-ai spus. N-am să fug, n-am să mă pun de pricină, nimica. Dar am să mă gîndesc zi și noapte și am să întreb pe cine mi-a ieși înaintea, cum ar fi de făcut s-o scot pe mama de sub vecinie... Poate am să găsesc la careva milă și crezare... Cît era de dîr Mitruf, dar glasul lui — cînd a rostit aceste din urmă vorbe — s-a frînt de parcă era gata să dea în plîns. A întors spatele focului și a făcut cîțiva pași în întuneric. Stătu așa o vreme tăcînd și privînd în întunecimea nepătrunsă dîr fața lui. Acuma știa. Milă la boierul acela care n-a avut milă de nimeni, nu va afla nici el. În ce putea să aibă nădejde și în cine ? El, un băiat fără sprijin de nicăieri, fără putere, fără tată... și numai cu moș Mihai care nu-l putea ajuta. Și iar îi trecu

prin minte mama, căzînd neputincioasă cu capul' pe
sacul scăpat și Căp alergicind cu biciul sus și rîn- jînd cu
toată fața lui ca de mort. Iar el se vedea mic și
neputincios și rușinat. Stătea acolo în fața nopții fără
marginii, trudindu-se să nu plîngă și să pară bărbat,
„singurul bărbat în casa lor”, cum spusese moș Mihai...

Capul lui Hoțu se frecă încetîșor de picioarele lui,
așa ca o mîngiere pe care n-o vedea nimeni, în întu-
neric, ca o inimă caldă lîngă amărăciunea lui. Și atunci,
Mitrut își plecă încetîșor fruntea și plînse tăcut, în fața
■ stelelor și lîngă prietenia cînelui...

2

Sus pe tăpșan, băieții se strîns-eseră roată în
jurul lui .Mitrut și ascultau înflorați.

— Eu îl văd în fiecare* noapte, de cum închid
ochii să .adorm, povestea Mitrut. Il văd cum se repede
călare -spre mama și ea, săraca, nu se poate scula,
doborîtă ■ cum se află lîngă saci. Și el își vijieie biciul și-o
ajunge...

Ghivirdic se cutremură și se chincește lîngă
prietenul său. Ceilalți ciobănași își strîng pumnii încă
mici și ■ neputincioși. Și Mitrut le povestește cum a
găsit-o pe mama acasă, cum era ea altădată și ce a
vorbit el cu moș Mihai.

Soarele înclina către asfințit și turma păsea încet, pășind și cotind încet pe muchea dealului. Ciobănașii se sculară și se împrăștiară la rosturile lor. Umbrele tufelor începură a se lungi către răsărit, un vintcel răcoros se stîrni clătînd încet frunzișurile și toată întinderea piăru atît de liniștită și pașnică, încît cîinii începură a se fugări unul pe altul și a se hirjoni printre tufe. Și deodată, dintr-un covru' nevăzut, un iepure țîșni și se .aruncă orbește într-o parte. Dar acolo se pomieni în fața ■unui cine care încremenise el însuși de mirare. Se aruncă îndărăt și se trezi în fața altuia. Simți că un al treilea se repede să-l înșface și atunci se răsuci pe picioarele dîndărăt și năvăli năucit între labele groase ale luiHoțu. Acuma nu mai avea nici o scăpare. Băieții alergară bucuroși să-l scoată dintre colții cinelui, cu strigăte mari și cu bitele sus. Înveseliți, cîinii porniră într-o hîr- joană fără frîu fugărindu-se și ocolind tufele pînă departe. Și deodată se opriră iar, lîngă un frunzar, tocmai jos în marginea costișei. Înconjurară tufa și începură a se repezi lătrînd furioși.

— Altul, măi ! strigară băieții alergînd pe costișă la vale și nădăjduind să prindă încă un iepure. Dar din desiș nu ieși nici un iepure. Cîinii strînseră cercul și băieții se priviră mirați și oarecum înfricoșați. Putea fi o fiară primejdioasă. Începură a bate tufa de departe cu bitele și a răcnii. Și dintr-o dată, un glas înspăimîntat izbucni din desiș și un cap își făcu loc printre lăstari. Băieții rămaseră cu gurile căscate și cu ciomegele sus. Era un cap zburlit, de om, cu căciula roasă și roșcată dată pe ceafă, cu pletele sure încîlcite și căzute pe frunte și cu obraji slabi, negricioși și brăzdați în lung de zbîrcituri adînci, întunecate. Băieții aveau ei înșiși chipuri de oameni nemîncați. Dar o înfațișare a foamei mai înfricoșătoare decît aceasta, încă nu văzuseră.

— Nu mai izbiți, măi! strigă omul cu glas hodorogit și chemați cîinii să nu mă rupă și să pot ieși de aici !

— Hoțu ! strigă Mitrut dezme»ticindu-se. Și Hoțu veni către el. Nea, Corbu ! Nea, Lupan ! Nea, Moina ! strigă el la ceilalți cîni, ridicînd asupra lor ciomagul.

Și cîinii se traseră cîtiva pași înapoi înconjurînd pe departe hățîșul, gata să sară la orice semn de primejdie.

Covru — culcuș de iepure în țărînă, sub o tufă.

Străinul ieși încet la iveală. Era un om din cale afară de sărman, cu cămașa zdrențuită în spate, aninată în hățșurile prin care fusese purtată, cu vinele gîtului ca niște fringhii, cu pieptul gol scorjit de soare, cu ȳțarii rupți, suflecați și cu picioarele goale, cenușii de colburi și noduroase, ca niște crengi uscate. Purta în spate o traistă legată de un ciomag lustruit, așezat pe umăr. Privi în jur cu ochii plini de spaimă și întrebă cu glasul lui ciudat:

— Ale cui sînt oile ?

— Ale boierului de la Putnișoara, spuse Mitruț privind la străin cu oarecare grijă.

5 — Mitruț al Joldii - c. 1394.

— Pe moșia lui sîntem aici ?

— Pe-a lui...

— Omul mai tăcu o clipă uitîndu-se cu luare-aminte ȳmprejur și întrebă iar :

— Departe-i stîna voastră ?

— Nu-i departe, spuse Mitruț. Pînă dă soarele în asfințit ajungem.

Străinul își întoarse capul căt-re soare, prubuiind în mintea lui o socoteală. Și deodată se uită cu băgare de samă la băieți. Cumpăni iar ceva în gînd și în sfîrșit vorbi:

— Măi băieți, măi ciobănașii tatii, uitați-vă voi la mine și spuneți cînstit: un om sărman... și fugărit... așa cum sînt eu...'-ar putea avea la voi crezare?

Băieții se priviră nedumiriți și întrebători.

— Da' ești om bun? İși descoperi unul teama, mai mult fără să vrea.

— Oamenii sărmani sînt buni, măi copile, și se ajută ȳntre ei. Nu mă vindeți ? mai întrebă el cu ochii cercetători, și ceva tremură în glasul lui.

— De ce să te vindem, bădică? vorbi Mitruț cu mai multă ȳncredere. Nu ne-ai făcut nici un rău; ce putem avea cu dumneata ?

— Așa-i, grăi iar omul, nu v-am făcut nici un rău și nici n-am să vă fac. Că sînt și eu om necăjit și hăituit și flămînd... Tăcu o clipă și cercetă cu ochii traistele pe care le aveau băieții în spate, în timp ce bărbia lui tremura încetșor. V-aș fi rugat, măi copii, urmă el aproape șoptit, pentru o bucățică de mămăligă... dacă v-a mai rămas... n-am pus nimic în gură de trei zile...

Băieții se priviră stingheriți. Nu mîncaseră încă bucățica lăsată pentru chindii, dar s-o dea așa... unui străin... cînd le era și lor atît de foame...

Parcă rușinat, Mitruț își trase traista de după gît. Scoase din ea frunza de brustur în care învelise bucățica

de mămăligă cu cele trei grăuncioare de urdă ce-i mai rămăseseră și o întinse străinului... Pentru un om flămînd, tot ce se găsea în frunză nu înfățișa decît o singură îmbucătură, pe care, totuși, omul nu se grăbi s-o înfulece. Stătea aplecat și se uita neîncetător la frunza pe care o desfăcuse în palmă.

— La boierul vostru se mănîncă urdă ?
întrebă el cu nemărginită mirare.

— La noi la stîna se mănîncă zer, răspunse Mitruț cuviincios. Numai în porneală, moș baci nu dă și cîte o fărîmă de urdă... fără știrea vătăfului...

Străinul îl privi în ochi, parcă silindu-se să priceapă tîlcul acestei purtări și pe urmă duse frunza la gură și apucă merindea băiatului. Mestecă mult, cu ochii pîn- ditori. Prin obrajii scobiți i s' cunosteau fălcile mișcîn- du-s-e domol și băieții înțeleseseră că se silește să țină cît mai mult în gură mămăliga, ca să-și înșele foamea. În sfîrșit înghiți cu zgomot întinzînd gîtul lui subțire cu pielea scorojită și cu un nod ascuțit care se mișca în sus și în jos. Pe urmă vorbi:

— Asta înseamnă că baciul vostru e un om cumsecade... Oare n-ar avea el îndurare să găzduiască un om sărman o noapte... fără să-l vîndă ?

— Asta numaidecît! se repezi Mitruț. Moș baci e cel mai cumsecade om din cîți știu!... Dacă vrei să mergi cu noi, ai să găsești adăpost și vorbă bună.

— Asta așa-i, întăriră și ceilalți băieți. De moș baci să nu te temi. Mai mare peste dînsul este un vâtaf. Da' acela, noaptea, nu vine !

Omul îi mai privi o dată lung, cu oarecare îndoială și pe urmă se hotărî. Își strînse briul cu care era încins și porni alături de Mitruț. Ciobănașii se împrăștiară iar la locurile lor și turma se urîni încet, păsoirid, după cum se cuvenea.

Curînd, cerul se aprinse la asfințit, ca de un foc nemăsurat de mare și umbre subțiri începură a coborî în văi. Grauri și ciori trecură pe deasupra turmei, spre culcare și vîntul de sară se simți ușor, ca o adiere de răcoare, purtînd miresme de finete și de grîie coapte. Străinul și băieții mergeau în tăcere. Numai cînd departe, pe o costișă, se ivi dumbrava care dădea dincolo de Plopi, către Șiret, omul întinse brațul.

— Este acolo un măr pădureț, vorbe el, atîta de plin de roade că i se rup crengile.

— Il știu, spuse Mitruț. Da-s atît de acre, că nu-i chip să le pui în gură.

— Așa-i, întări străinul. Dar dacă le coci în spuză, tot le poți mînce. Eu n-am amnar și n-am cu cie face focul...

Mitruț se uită la el pe furis și se cutremură. Era atât de slab și prăpădit și flămînd, cum încă nu văzuse om pe lume...

„Dar dacă ajungem la stîină, moș baci are să-i deie cît îi trebuie și are să-l sature!” gîndi Mitruț, socotind că altfel nici nu se poate.

Și avu dreptate. Ajunseră, și moș baci privi pe străin fără mare mirare. Il cîntări din ochi și îi spuse, potolît ca totdeauna :

— Poți sta colea lingă foc să te odihnești pînă om isprăvi noi cu treaba. Dacă fierbe ceaunul, poți să și mesteci mămăliga... și s-o răstorni pe scîndura iasta... iaca și melestele...

Îi puse alături cele trebuincioase și își văzu de lucru, fără să întrebe nimic. Iar cînd toate fură gata, și cînd se liniștiră în jurul focului, începură să mînințe privind pe furis la omul acela care horpăia hămesit. Și după ce luă aminte că străinul a isprăvit trocuța lui cu zer, moș baci îi mai umplu una, puse în ea o bucată de mămăligă și așeză alături și o ceapă.

— Ia și te ospătează, îl îndemnă el domol, că îi fi flămînd și trudit de drum.

Și omul mîncă tot, iar cînd isprăvi, puse scăfița goală de o parte, culese în palmă firimiturile de mămăligă care îi căzuseră în poala cămășii, le azvîrli în gură, și abia atunci se uită împrejur și rămase cu ochii la moș baci.

— Bogdaproste ! vorbi el cu glasul lui hodorogît, dumnezeu să-ți deie de o sută de ori atîta și să te miluiască pentru bunătatea care mi-ai arătat-o, bade baciule. Nu te-oi uita cît oi trăi, că m-ai primit și m-ai ospătat și nici nu m-ai întrebat măcar dacă nu-s cumva vreun răulean, ori vreun ucigaș care fuge de juvăt.

Moș baci clițînă din cap cu mîhnire.

— Eu hăiăduiesc tare de multă vreme pe locurile iese, grăi el domol. Am văzut multe și cunosc la oameni, cum cunosc la oile mele... De ce să te mai întreb ? Am înțeles că ești un fugar, care ți-ai părăsit boierul și moșia lui, și te duci în lumea ta... Au mai trecut pe aici și alți necăjiți ca tine, care și-au închipuit că în altă parte e mai bine... I-am găzduit și pe ei și s-au dus. Pe unde or mai fi, dumnezeu știe!

— Bine ai cunoscut, vorbi străinul. Așa sînt. Fugnr sînt, de la boierul Voilă, de dincolo de Șiret... Și am fugit că nu mai puteam îndura. Nu știu cum îi pe aici pe la voi, dar la noi... minia lui dumnezeu ! Cînd a murit boierul cel- bătrîn — acu vreo clițiva ani — ne-am bucu-

rat și am sărutat pământul. Fusese răposatul un hrăpăreț și un veninos și uni țilhar care nu se mai află... Știam de mai de mult câte parale face și feciorul lui, dar știți și voi: schimbarea domnilor, bucuria nebunilor...

Străinul oftă adine, își dădu căciula pe ceafă și își trecu palma neagră și crăpată peste fața uscată, scofică, pămîntie. Așa am crezut, urmă el, pentru că omul cît trăiește, tot nădăjduiește... Și cum a venit cel tînăr, a început a cerceta catastifele bătrînului și a ne număra. Că avea însemnată bătrînul avuția lui, pînă într-un capăt de atîta : atîta pămînt, atîta pădure, atîtea capete de vite, atîtea suflete... Ne socotea ca pe vite ! Și, cum zic, ne ia la număr după însemnări. Și iacă mă cheamă la curte: „Zamfire, zice, unde ți-i feciorul ?” „D-apoi, zic, cine știe unde a mai fi ? Că a fugit de atîția ani, ș-am auzit c-ar fi trecut Milcovul în Țara Romînească”... „Bun, zice, asta știu și eu că a fugit. Dar munca pe care trebuia s-o facă el, ca vecin ce se află pe moșia asta, cine o face ?” „M-am uitat și eu la dînsul ! „Cine s-o facă ? zic. N-o face nimeni... Dacă a fugit”... „Apoi, tocmai aici e buclucul” zice. Și vorbea, mă oameni buni, frumos, de-ai fi zis că ți-i frate, nu alta. „Iacă, Zamfire, cum stă socoteala: cînd te-a luat tata vecin, ai fost însemnat aici cu patru brațe. Adică tu și feciorul tău. Aiestea patru brațe trebuiau să-mi lucreze mie optzeci de zile pe an. Patruzeci unul, patruzeci celălalt. Acu, zice, mă pomenesc numai cu două brațe, adică cu munca pe jumătate. Că ți-a fugit feciorul, nu-ți zic nimica. Dar munca însemnată aici trebuie să mi-o faci întregă !”

— Auzi ce țilhar ! izbucni Toader ciobanul, care asculta cu mare încordare.

— Mai țilhar decît tată-su ! întări străinul, strîngînd pumnii lui ciolănoși. Stați să vedeți. Mă jălui eu, mă zbat, degeaba ! Zice : „De ce să păgubesc eu, că doar n-a fugit feciorul meu ! Să plătesc eu pentru dînsul ? Plătește tu, că doar tu îi ești tată ! Da' acu, zice, ai să faci pe an patruzeci de zile pentru tine și patruzeci pentru dînsul”. „Cum să fac eu optzeci de zile 'pe an, vai de păcatele mele !” m-am jăluit eu. „Nu optzeci, zice, ci o sută douăzeci, pentru că ai să faci și cele pe care le datorește el de atîția ani, de cînd a fugit ! Zice: a fugit de patru ani ? Ai să faci patru ani cîte patruzeci de zile pe deasupra, pentru dînsul, și gata !”

— Cum de nu l-ai dat cu ceva în cap ? strigă Toader, zburcîmîndu-se pe scauneșul lui cu trei picioare. Aistuia nu-i păcat să-i zdrobești capul ca la șarpe !

— Nu-i păcat, dar cum să mă pun eu cu un urs ca acela ? El tînăr și boier, și eu, uitați-vă aici ! vorbi

omul arătându-și pletele rare și cărunte. Și mai zice:
„Dacă nu vrei de bună voie, eu știu și altfel!”

— Și ce-ai făcut ? Întrebă moș baci.

— Am tăcut și am muncit cât am putut. Iar
într-o noapte m-am pomenit cu feciorul meu cel fugar.
„Bine că te-ai îndurat și ai venit, i-am zis eu, că nu mai
pot!” Da' el de colo : „Nu te bucura, tătuță, zice, că n-
am venit să stau ! Am venit să te iau cu mine! Eu
trăiesc acu dincolo de Milcov în Țara Românească și-s
lefeșiu în oaste. Hai cu mine. Scați de boier, zice, și
acolo, o bucată de mămăligă ți-i cîștiga-o mata la o
pădurărie, la o cireadă, la o stîină... S-om fi amîndoi !”
„Nu merg, măi băiete, i-am zis eu. Eu din Moldova nu
mă 'duc nicăieri. Aici am văzut soarele, aici mor ! De
asta ai venit tu acasă ?” „De asta, zice. S-am mai adus
un răvaș pentru boierul de la Putnișoara. Mi l-a dat
comandriul meu... Zice că-i de la neamurile boierului,
care trăiesc dincolo”... „S-ai putut trece hotarul ?” zic.
„Dacă știi locurile și deschizi ochii... poți!” zice. „Și de
ce, zic, te-au găsit tocmai pie tine cu răvașul ?” Zice.
„Vezi că mă știu că-s de aici și cunosc oameni și
drumuri... De aceea !” „Măi băiete, i-am spus eu, numai
să nu fie vreo hiclenie ceva și te-or prinde și-i da de
dracul!” Iar el a ris încredințindu-mă că : „Ce hiclenie
poate fi între neamuri ?” Și s-a dus, iar eu am rămas să
trudesc înainte... Și cînd n-am mai putut, mi-am luat
traista și bățul și am pornit în lume ! Să mă pun cu
boierul nu pot. Să mă jălui, cui? Cine-i mai mare decît
dînsul ? Domnia ? D-apoi din pricina domniei doar ne-
am pierdut noi toate pămînturile răzășăști care erau în
lunca Șiretului! Noi le-am pierdut și boierul le-a cîștigat!

— Cum se poate una ca asta ? izbucni
Toader.

— Iacă se poate ! Trăia pe atunci, măi
oameni buni, boierul cel bătrîn, stolnicul. Și era acela un
hulpoi care nu s-a mai pomenit de cînd lumea! Nu știu
pe unde a umblat, cu cine s-a ajuns, numai într-o bună
zi a scos niște pecetei vechi — nici nu știu de la care
domnie să fi fost — și cu care dovedea ei că tot
pămîntul acela din lunca Șiretului al lui este! Și-n lunca
aceea, cum vă spun, erau aproape toate răzășiile
noastre! Și a luat boierul peceteile, s-a dus cu ele la
domnie, la Suceava — că pe vremea aceea domnia era
la Suceava — și a scos întărire precum că adevărat așa
este: pămînturile sînt ale lui! Ne-am zbatut, ne-am
jăluit, am ajuns și noi cu jalbă pînă la domnie...
degeaba! Ce-a mîncat lupul, nu se mai întoarce!
Străinul tăcu. Toader dădu de-a azvîrlita cu
gătejul pe care îl avea în mină și se sculă în picioare.

Flăcările scăzuseră și jărăticul se acoperea de cenușă. Oamenii tăceau, cu privirile în pământ, nemișcați. Fugarul încremenise, cu minile pe genunchii slabi, cu chipul neclintit și cu ochii pierduți în jărătic. Părea învăluit într-o mîhnire adîncă și fără leac.

— Acuma am fugit, tresări el dintr-o dată. Mă duc încolo, către munte, unde am auzit că se trăiește mai bine... Bogdaproste că v-ați făcut pomană cu un pribeg, m-ați ospătat și m-ați primit la vatra voastră...

În zori, cînd se sculară băieții omul plecase de mult, pe căile lui neștiute.

3

Ca să ajungă mai repede la locurile unde păștea turma, Toader ciobanul călare pe mîgărușul scund și sur, poreclit de Mitruț, Șagă, o apucă de-a dreptul printre lanuri. Șagă mergea încet, cu pasul scurt și clătîindu-și urechile lungi. Picioarele lui Toader, desculțe și cenușii de colb, atîrnau aproape de pămînt.

— Tu-l duci pe dînsul ori el pe tine? glumi dintr-un lan Niculai Mironi din Seaca, îndreptîndu-se din șale și privind la mîgăruș.

Toader opri. Oameni mulți erau împrăștiati ici-colo, pe lan, și munceau în tăcere. Cîțiva ridicară capetele cînd auziră vorbă, apoi le aplecară iar asupra muncii lor. Nu le ardea de glume.

Un vâtaf venea dinspre Putnișoara, în trapul leneș al calului. Trase de frîu în dreptul lanului, căută cu ochii pe careva și strigă :

— Moș Ion al Panțiroalei aice-i ?

— Aici! strigă bătrînul îndreptîndu-se din șale, cu grebla în mină.

— Aud că ți-a murit baba, moș Ioane ! spuse vâtaful.

— Mi-a murit, măi băiete, Dumnezeu s-o

ierte ! oftă moșul, făcîndu-și cruce.

— Dumnezeu s-o ierte, adăugă și vâtaful, dar pe dumneata te-am însemnat pentru vara viitoare, cu zece zile de muncă pe deasupra!

Moșneagul îl privi mirat și întrebă nedumirît:

— Pentru ce, măi om bun ? Pentru că mi-a murit baba ?

— Nu pentru că a murit, moșule, ci pentru că ai înmormîntat-o! Și văzînd că bătrînul n-a priceput și a rămas cu palma dusă la ureche și cu gura puțin deschisă, strigă mai tare, în chip de deslușire : cimitirul îi pe moșia boierului, moșule. Îi al lui !

— Ha ? strigă din lan Niculai Miron, uluit.
Cum vine asta, măi ? Ori suguiesti ? Cînd s-a pomenit să
facă oamenii muncă pentru cîmîtir ?
— Iaca acu se pomeneste ! răspunse vîtaful
îndemnînd calul și apropiindu-se. Și-a adus aminte
boierul că-i cîmîtirul lui, și gata ! N-are dreptul ?
O clipă se făcu tăcere. Pe urmă un glas moale se
auzi întrebînd:
— Vra să zică dacă închid și eu ochii mîne,
poi- mirie...
— Are să facă baba dumitale zece zile, moș
Cișule, pe deasupra ! îi rupse vorba vîtaful. Cui nu-i
place, să-și facă cîmîtir acasă la dînsul ! Așa-i porunca !
— Vai de păcatele noastre ! oftă moș Cișu, și
oamenii din lan își întoarseră capetele unul către altul și
se priviră buimăciți.
— La noi la curte se face rînduială nouă, măi
oameni buni, urmă slujbașul boieresc. Să știe fiecare ce
are a da și a face ! Așa, de pildă, cu pădurea. Pădurea-i
a boierului, asta o știți. Are să vi se spuie cîte zile tre-
buie să faceți pentru o căruță de crengi, cîte pentru una
cu lemne bune, cîte pentru o sarcină de găteje !... Crap
știe toate socotelile... Din pădure nu se mai scoate nici
o surcică fără plată.
— Și gătejele ? izbucni un glas femeiesc, cu
vădită neîncredere.
— Și gătejele ! Doar și ele sînt ale
boierului...
— Trăsni-l-ar !... țîșni de undeva un blestem,
repede înăbușit.
Un pilc de oameni își lăsase lucrul și se apropiase
îh grabă.
— Tot așa și cu balta ! urmă vîtaful. Care
umblă să pescuiască, trebuie să muncească pe
deasupra anume zile...
— Da' ce prindem ? se înalță un glas minios.
Un chitic cit degetul, să ne mai îndulcim gura bobotită
de ceapă cu mămăligă ?
— Vorba-i că-i prinzi și cînd boierul pofteste
să mă-nince și el pește, iacă nu-l găsește, că l-ai prins
tu ! N-are dreptul ? Ca și cu podețul...
— Care podeț ? întrebă cineva.
— Podețul de peste gîrlă. Nu-i al boierului ?
Nu-i făcut din lemnul lui, din pădurea lui ? Apoi de ce
trece pe podeț toată lumea din patru sate și nu plătește
nimeni nimic ? Acuma, are să plătească ! Două zile de
muncă pe an pentru podeț, de fiecare casă. Asta-i !
Dreptul boierului !

— Sta-i-ar în gît ! se auzi din mulțime un glas deznădăjduit.

— Mai bine apucați-vă de treabă, că trece ziua ! strigă vătaful pornind. Și lăsați vorba, că vorba se aude îndată la curte și nu-i bine! adăugă el din mfers.

Trecu înainte pe cărare, ocoli un cot și se pierdu între lanuri. Cîmpul era plin de oameni care munceau la cosit și adunat. Vestile aduse de vătaf zburară peste brazdele galbene, cosite și peste tot oamenii își lăsau lucrul și stăteau să le audă și să le înțeleagă. Glasuri întărite se auzeau înălțîndu-se și blesteme izbucneau nestăpînite.

Toader îndemnă pe Șagă cu călcieile și porni să urce cărarea care ducea sus, pe costișa pe care pășteau oile. Sus, ocoli turma ca de obicei, strigă de departe la băieți anume sfaturi și descălecă într-o latură, să-și hodinească măgărușul.

Era dimineată devreme și către lunca Șiretului încă nu se ridicase toată ceața. Cerul se boltea deasupra, adînc și fără nici un nor. Stoluri de grauri grași se abăteau în la'nuri și alte stoluri mai mici, de vrăbii, își schimbau locul sfîrîind din aripi. Departe, către miazăzi, își sururi negre de rațe sălbatice zburau repede, cu gîturile subțiri întinse.

Deodată, Hoțu mîrîi și părul i se zburli pe spinare, ca la lup. Mitruț înălță capul. Cinele se sculase din iarbă și rămăsese nemișcat, cu ragila de pe pieptul lat și cu capul buhos îndreptate către valea Șiretului dinspre care se auzeau nedeslușit strigăte furioase.

Jos, pe cărarea care venea din luncă și ocolea dealul, se ivi — ieșind din umbră — o priveliște ciudată : patru vătăji boierești, călări, fugăreau din urmă pe un om care alerga schiopătînd. Vătăjii răcneau și stăteau gata să dea peste cel care schiopăta alergînd înaintea cailor, cu minile legate la spate, cu capul descoperit, în ițari suflecați și cu cămașa larg descheiată la piept. Unul dintre călăreți plesnea de sus cu biciul pe cel fugărit, de cîte ori i se părea că își domolește fuga. Omul lipăia repede, cu picioarele goale prin colbul drumeagului și ținea gura deschisă, ca să răsufle mai ușor. Se vedea că e peste măs-ură de trudit.

Mitruț, își dădu căciula pe ceafă și își duse palma la frunte ca să se apere de soare. Și dintr-o dată se răsuci pe călcie și strigă :

— Biță Toader ! Il duc legat pe bădița Gligore ! Și Crap îl fugărește călare !

Mitruț întinse ciomagul într-acolo și Toader alergă și văzu și el pilcul de oameni care ocoleau acum costișa și intra între lanuri. Se repezi apoi alături de Mitruț spre

vîriul dîmbului, ca să urmărească cu ochii întîm- plările. De acolo se vedea limpede ! Cît tînu goana printre lanurile nesecerate și necosite, se văzură numai călă- reții și capul lui Gligore, ca într-o plutire învăluită de colb subțire. Oamenii își ridicau frunțile privind neliniștiți către drum și neștiind ce se întîmplă. Dar cum ajunse între miriști, pilcul celor care fugeau se desluși dintr-o dată. Atunci unul dintre coșași răcni ceva către ceilalți și începu să alerge. Ceilalți oameni își lăsau lucrul și se strîngeau în cete neliniștite. Gligore își întoarse capul și le strigă din fugă:

— Nu mă lăsați, oameni buni, nu mă lăsați!
Sus- pe dîmb, Toader și Mitruș se înfiorară.
În clipa aceea, dinspre Plopi se ivi lița Sa'veta pășind repede pe cărare. Ducea pe un umăr traista cu mîncare pentru bărbatul ei, la cîmp, și purta în brațe pe Profirița, care încă nu putea să meargă atît de repeae.
Gligore încetini pasul împleticindu-se. Dar biciul lui Crap vijii și îl plesni peste capul descoperit. Omul se îndreptă și mai făcu cîțiva pași, apoi se clătină, se opri și strigă iar cu fața' către coșași. Lița Saveta se opri o clipă să se dumirească, apoi își lăsă copila pe o brazdă de grîu și se repezi răcnind. Oamenii alergau acuma din toate părțile.

— De ce dai în om dacă-i legat? răcni de departe Ni- culai Miron, sărind și el în drum, desculț și gîfîind după alergătură.

— Și tu ce treabă ai să te amesteci ? Il întrebă Crap, strigînd și ieșind cu calul înaintea.

— Nu ți-i de ajuns că i-ai curmat minile cu ștreangul, vâtaf păcătos ? Il mai și alungi și îl plesnești ca pe cai ?

— Te ples'nesc și pe tine, strigă vâtaful înălțînd brațul. Și fără veste, biciul vijii fulgerător, tăie obrazul îndrăznețului și se înălță iar, gata pentru o nouă lovitură.

Răcnetul oamenilor furioși se dezlănțui ca o furtună și se înălță umplînd văzduhul. Niculai își șterse dunga sîn- gerie care se întindea de la tîmplă pînă la bărbie, fulgeră pe bătaș cu ochii și, repeziod brațul, îl apucă de picior. Biciul vijii din nou lovind repede, orbiș, în timp ce vâtaful, încercînd să-și scoată piciorul din strîsoare, apucă cu cealaltă mînă obîncul șelei, ca să nu fie tras jos de pe cal. Se sprijinea în scări și se lăsai pe spate răcnind și izbind în capul țaranului, pe obrazul căruia creșteau broboane de sânge, dar care trăgea mereu de piciorul prins ca într-o menghine.

Cu coasele ridicate sosiră alergând din toate părțile și cei care mai rămăseseră pe cîmp. Larma

crescu ca un val. înfricoşaţi, văitâjii din urimă, care încercaseră ză- darnic să se strecoare şi să iasă la loc slobod, se făcură galbeni. Din mijlocul acelei mulţimi dezlanţuite nu era putinţă de scăpare. Crap făcu o mişcare deznădăjduită, îşi smulse piciorul din palma care îl strîngea, îl îndoi şi în aceeaşi clipă îl izbi — aşa cum era băgat în scara de lemn — în obrazul lui Niculai. Singele izbucni din gura celui lovit, odată cu un geamăt furios. Fulgerător, omul înălţă coasa şi pâlî. Cu gitlejul spintecat, vîtaful scăpă frîul şi se prăbuşi din şa. Un picior îi rămase agăţat în scară. Speriat şi lovit, calul făcu un salt în lături, ţîşni printre oameni şi porni în goană înspăimîntată, tîrînd după dînsul trupul călăreţului, cu capul săltat peste dămburi şi hîrtoape. Nimeni nu-l urmări şi o clipă se făcu tăcere. Numai cînd Niculai îşi întoarse faţa însângeraţă, Ilie —• fecioraşul lui — îşi duse minile la ochi şi strigă jalnic : „Mamă !”

Strigătul acela de spaimă copilărească păru că zguduie şi mai puternic furia mulţimii întărită. Toată obida şi toată mânia oamenilor acelora, zăvorâtă — de atîta amar de vreme — în sufletele lor chinuite, se dezlanţui. Coasele ridicate se abătură asupra celorlalţi călăreţi şi răcnetele se înălţară şi se auziră pînă departe.

— Se face moarte de om! strigă Toader din vîrfurile dămbului şi porni în goană la vale, cu Mitrut după dînsul. Un călăreţ scăpă sîngerat şi porni în fugă deznădăjduită de-a dreptul peste lanuri, către curte. Asupra celorlalţi, mulţimea se îngămădi învîlmăşindu-se, se zbuciumă, se frămîntă şi se zbătu ca un val. Şi în valul acela, văitâjii, traşi de pe cai, dispărură.

— Şi totuşi, grămada de oameni nu-şi găsi alinare. Sa- veta îşi pierduse broboada şi acum alerga cu capul descoperit să-şi caute copilul lăsat într-o margine de lan. Gligore îşi arătă talpa goală, spintecată de o tăietură largă, în care se bătuise colbul drumului.

— M-am tăiat într-o frîntură de coasă, strigă el către cei ce-i slobozeau minile legate la spate. Şi m-am aşezat pe un muşuroi ca să mă oblojesc cu o frunză de pat- lăgină. Îmi aşteptam femeia să vie cu mîncare şi să-mi deie o mină de ajutor la secerat... Şi cum stăteam aşa, au dat păcătoşii de vătăji peste un biet vecin care lucra alături, pe bucăţica lui de pămînt. L-au fugărit, l-au pâlît şi l-au luat cu sila să-l ducă la cuirte ! Că de ce n-a leşit la coasă, pe moşie? Am sărit să-l scap, l-am apărut, am dat într-însii, şi pînă la urmă l-am scos din minile lor şi a fugit. Dar pe mine m-au doborît şi m-au legat... că erau patru şi erau călări! Noroc de voi !

— Te duceau la curte să te judece țuguiațul !
 strigă Niculai Miron, ștergindu-și singele de pe față ou o frunză.

— Pentru că ne-ai dat o mină de ajutor când n-ai vrut să ieșim la lucru ! Iămuri un glas răcnind.

— Nu se mai satură ! răcni altul.

— Trimite cinii asupra noastră, să ne stâlcească ! se auzi alt glas.

„Să ne jupoaie!” „Pentru un braț de vreascuții” „Pentru un chitic din giră !” „Pentru un podeț !” se învâlmășiră glasurile mulțimii dezlănțuite.

— Și pentru cimitir ! își înalță brațele deasupra mulțimii moș Ion al Panțiroaiei, strigând cu glasul învîrtoșat de minie. Degeaba ucidem slugile, oameni buni, dacă nu dăm la cap, acolo unde-i porunca și puterea și veninul !...

— La curte ! strigară glasuri furioase și grămadai de oameni, dezlănțuită, răcni nestăpinită: „La curte! La burduhos ! La țuguiaț! La țilharul cel mare !” începură să alerge de-a dreptul peste cîmp, către curte. Soarele sticlea în fierul coaselor și vântul ducea peste întinderi larma ce se ridica în văzduhul limpede.

Cotiră pe lângă o văiuță, urcarea gifind un pripor și alergară de-a lungul coșerelor pline încă cu roada anului trecut. Coșerele erau niște împrejurări înalte de nulele împletite, căptușite cu lut, acoperite cu jupi și nesfîrșit de lungi.

— Iacă munca noastră de acum un an ! strigă Nicu- la Miron, înfierbîntat.

— N-a izbutit s-o mănânce nici pe asta și ne pune cuțitul la gît pentru alta! oftă o femeie suită pe prisma unui bordei de piindar.

Într-o scurtă învîlmășeală, pilcul de oameni se opri. Nu se știe cine a bătut într-un amnar. Un pumn de paie aprinse zbură către streșina unui coșer. Nuelele uscate pîrîră sub cele dintîi flăcări. Para se întinse repede către acoperișuri și se înalță roșietică în văzduh. Fumul se buluci în rotoacele împinse în sus, dese, vinete și umplu cerul. Oamenii alergară de la coșer la coșer, cu țăpoaie de paie aprinse și îndată, alte flăcări se înalțară pîrîind, clătinîndu-se și împrôșind snopi de scînteii roșii în vîlătucii de fum cenușiu, care se rostogoleau unii după alții întunecînd soarele. Sub ploaia de cenușă și funingine, oamenii se mișcau repede, într-o larmă nesfîrșită și furioasă, cu fețele înnegrite, cu ochii înroșiți.

Gînd crezură că au isprăvit ce aveau de făcut aici, porniră iar, lăsînd în urma lor rugurile mari ale coșerelor pîrîind roșii în vîlvătaia uriașă, cu miros de

griie arse. Fumul se înălța deasupra timpului, închizînd zarea și cernind funingini. Oamenii strigau, chemîndu-se și îndem- nîndu-se.

Și dintr-o dată, pămîntul păru că se cutremură de un ropot de copite, care țîșni de după coșerele aprinse și se apropie amenințător din față. Un strigăt de spaimă străbătu cuprinsul și tropotul trecu peste mulțime strivind sub picioarele cailor oameni răsturnați în țărână. Vaiețele și blestemele se înălțară pînă la cer și cei rămași teferi ridicară coasele întorcînd chipurile, zbuciumate de furie și ură, încolo unde se depărta tropotul.

— Se întorc de după pripor și ne învâluie, strigă un glas speriat.

Și oamenii se întoarseră într-acolo de unde li se vestise primejdia. Dar fură izbiți din nou, din coastă, trîntiți la pămînt, călcați și lăsați în țărîna, în timp ce vuietul călăreților, care își ascundeau de după dimburi și pe după coșere năvala ucigașă, se depărta stingîndu-se. Acuma, mulțimea rămasă teafără se înjumătățise. Capetele se ridicau îngrijorate și spaima se zugrăvea în ochii celor mai mulți. Gemete și răcnete se înălțau din iarba în care se prăbușiseră cei cîți se aflaseră în drumul cailor.

— Vin ! răcni speriat un glas din mulțime. Și îndată, ca dinainte înțelese, femeile se rupseră din grămadă și dispărură în volbura de fum, tipînd. Bărbații înălțară coasele, dar pînă să dea cea dintîi lovitură, trîmba de călăreți ueigașă trecuse peste dinșii, pe unii trîntindu-i în colb, iar pe alții alungîndu-i în goana cailor, împrăștiindu-i și lovindu-i din fugă.

Acuma nimeni nu se mai putea împotrivi. Vătăjii călări, trimiși în întâmpinarea gloatei de răzvrătiți își făcură datoria pînă la capăt. Alergară pe caii lor iuți, pînă ce toată mulțimea aceea furioasă, fugărită peste cîmp, se făcu nevăzută, ascunzîndu-se prin lanuri, prin luncă și prin pădurile din jur. Și cînd se incredințară că orice primejdie dispăruse și că pentru stingerea focului de la coșere nu se poate face nimic, vătăjii se întoarseră către locul măcelului și descălecară.

Aci, vaiețele se înălțau în văzduhul vinăt de fum. Vătăjii umblară din om în om. Unii rămăseseră nemișcați, cu fața în sus și cu ochii deschiși spre cerul dușmănos. Gurile lor crispate parcă amuțiseră în mijlocul celui din urmă blestem asupra lumii acesteia care nu le dăduse decît foame, nedreptate, lovituri și veșnica îngenuchiere în fața celor care purtau pe cap o căciulă de boier, sau în mină un bici de vătăf.

Cu aceştia, vătăjii nu mai aveau nimic de împărţit. Cu ceilalţi însă, se schimba socoteala. Cei alţi gemeau, blestemau, acolo unde-i doboriseră caii, li sculară cu lovituri de picioare, îi legară unul de altul, şi aşa îi porniră la curte.

Boierul îi aștepta în cerdac plimbându-se furios și cu minile la spate, împreunate pe sub haina lungă, descheiată pe pîntec și încinsă cu brîu roșu. Gemea. Capul tușuiat, cu plete rare, era plin de sudoare. Obrajii grași erau roșii, iar ochii înfundați cătau mereu către vîlvătaiai în care se topeau coșerele și roada unui an întreg. Vîntul îi aducea miros de grîu ars, pale de fum și ațe negre de funingină. Cînd intră pe poartă cîrdul celor legați, minat de vă- tăji, boierul Mindru se opri.

— În genunchi ! răcniră vătăjii, repezindu-se și oamenii împinși de la spate cu lovituri de bice și de picioare se lăsară în colbul ogrăzii.

Capetele cu căciuli înalte ale lui Toader ciobanul și Mitruț se alăturară de ochiurile de nuiete ale gardului. Gîfiau amîndoi. Veniseră în goană, de-a dreptul peste cîmp.

— Cine a pus foc la coșere? întrebă boierul, cu glasul gîtuit de minie. Îi dărea mai mult paguba decît moartea slujitorilor săi. Se plecă peste parmaelicul cerdacului, cu obrazii aprinși, cu pletele răvășite și cu barba suflată de vînt, într-o parte. O pată de fu'ningină ca o rană subțire se lipise pe obrazul lui. — Cine a pus foc la coșere ? Cine a dat în vătă ji ?

Nimeni nu răspunse. Oamenii stăteau prăbușiți la pă- mint, gemînd și răsufîind greu. Lor le era tot una de-acum. Știau că din ghiarele boierului scăpare nu mai este.

— Răspundeți ! țîșni același glas și mai zgîriat și mai gîtuit.

Vinele de pe gîtul boierului se umflaseră sub pielea roșie și ochii lui fulgerau scînteii.

Și iarăși nimeni nu răspunse. Boierul izbi cu pumnul în parmaelic și vătăjii se aflară îndreptățiți să izbească îndată, cu picioarele, în cefecele celor doborîți. Oamenii căzură cu capetele înainte, în colb, cu spatetele corogit de brațele răsucite și legate cot la cot. Unii rămăseră acolo, cu fruntea rezemată de pămînt. Alții țși ridicară chipurile și din privirile lor întunecate, și la mulți sîngerate, țîșni atîta ură și atîta amenințare, încît boierul se înfioră și dădu un pas înapoi.

— Vă spînzur ! răcni el zbuciumîndu-se. Vă spînzur pe toți! Ucigașilor ! Ticăloșilor ! Puturoșilor ! Nemericilor !

Și atunci glasul bărbătesc al lui bădițai Gligore se auzi, dar ny oa acolo pe cîmp, cînd povestea oamenilor de ce fusese legat și miinat la curte ca o vită, ci rupt, trudit și gîfîit, ca de o mare suferință. Bădița Gligore

avea capul sângerat, iar piciorul pe care și-l tăiasse într-o
frintură de coasă se zgîrcise de durere.

Poți să ne spînzuri, vorbe el și ochii lui
fulgerară pe boier cu o privire neagră. Poți să ne
spînzuri, boierule ! Sîntem legați și sîntem în mina
domniei tale. Ce-ți putem face ? Ce-i c-am pus foc și am
dat în păcătoșii ceia ? Că și un cine cînd îl pălești — îți
arată colții....

Glasul lui bădița Gligore se stinse și trupul lui se
frînse pe o coastă și rămase așa, ca o cioată neînsu-
fletită. Și atunci, moșneagul Ion al Panțiroaiei își în-
dreptă trupul gheboșat și stătu în genunchi, cu capul alb
în bătaia vîntului.

Spînzură-ne, boierule, că atîta ți-a mai
rămas, vorbe el cu glas bătrînesc. Ia-ne și sufletul !... Că
altceva nu mai ai ce ne lua !... Ți-am muncit cît am
putut, pentru vii ; acu, citid am ajuns cu un picior în
groapă, mă pui să-ți muncesc și pentru morți !... Pentru
babă !... Ne jupești, că nu te mai sature !... Ne bați, că ai
putere... și harapnic !... Acu vrei să ne pui gîtul în
juvăt... c-am pus foc și am dat în vătăji !... Am pus și am
dat !... În cinele care te mușcă, nu dai ?... Am dat într-
înșii, pentru că nu te-am putut ajunge pe tine... să-ți
plătim!... De aceea am pus foc ! Are să-ți plătească cel
de sus...

Mai mult n-a putut vorbi. De la spate, o bătă îl
păli peste cap, fruntea lui se repezi pieziș către umăr și
vorba i se frînse. Vătăjii nu puteau îngădui atîta
îndrăzneală în fața stăpînului.

De dincolo de gard, ciobanul Toader și cu Mitruț
n-au mai așteptat să vadă sfîrșitul sîlîngeroasei judecăți.
N-au văzut cum boierul Mindru s-a înălțat întru toată
mânia lui, cum a întins către cei prinși un braț scurt,
gros și răzbunător, strigînd vorbe de ură și neîndurare și
răcnind osînde și amenințări. N-au văzut cum s-au
repezit vătăjii să strîngă nodurile celor legați și cum i-au
sculat cu lovituri de bici și i-au pomit încolo către
cetatea Crăciuna, pe drum de osîndă și ispașă. N-au
văzut cum pâlcul acela care șovăia, împins de străjile
călări din urmă, s-a făcut din ce în ce mai mic, pînă s-a
șters în zare, către asfințit... Nimic din toate acestea n-
au mai văzut Toader și

6 - Mitruț al Joldii - c. 1394.

81

Mitruț care alergau acuma să-și ajungă oile din urmă.
Alergau alături, peste miriștile galbene și pustii, Toader
sorîșnind din maselele lui puternice, iar Mitruț lăsînd să-i
curgă lacrimi pe obraji înfierbîntați, scuturîndu-se ca de

un iior care nu-l mai părăsea și îngînînd mereu, mereu,
printre glîituri :

Pentru ce, biță Toader ? Pentru ce, biță

Toader ?...

Numai cînd ajunseră sus, aproape de turma care
păștea liniștită, Toader se opri și se întoarse spre băiat.

A p v s d t c i
p e o a e a
i i a i o r i m
v c i i o r i n a
z a i i g i n d a
u e t u s e c
t i . u l

Acuma satele din vale erau aproape pustii.

Bărbații buni de muncă umpluseră pădurile, se
ascundeau în lunca Șiretului și în zăvoaiele revărsate pe
cîmpii. Nu mai ieșeau la muncă. Se ridicau astfel
împotriva măcelului poruncit de boier mai dăunăzi, iar
pe de altă parte se puneau la adăpost neeunoscînd
gîndurile stăpînului asupra celor care dăduseră foc
coșerelor și luaseră parte la uciderea vătăjilor.

De sus de pe tăpșan, privind cu. luare-aminte, se
vedeau adesea femei singurațice strecurîndu-se prin
umbră tufanilor, ori pe cărările dintre răchițele luncii.
Duceau într-o legăturică un boț de mămăligă, hra'nă
bărbaților lor, undeva într-o văiuță, într-un hățis, ori în
păpușul nalt al unei bălți. Mitruț știa unde se duc și
pentru ce.

La toate acestea se gîndea el acum, coborînd
către Plopi, întia oară după răzmeriță. Era mai slab, cu
fața mai lurtgă și cu ochii mai adînci și întunecați de o
griă nouă. Auzise de la un vataf care trecuse pe la stîna
că pe cei prinși îi porniseră la cetate, la Crăciuna, pentru
osîndă, și cu vestea aceasta se ducea la lița Saveta.

Covălia era mută, cu ușa deschisă și în
întunericul ei nu se mai vedea nici o scînteie. Lița
Saveta stătea pe prîpa bordeiului, torcea și își legăna
copila, s-o adoarmă, clătîinînd copaia cu piciorul desculț.
Obrazul ei întunecat nu avu nici o tresărire tînd se arătă
Mitruț și ochii înnegurați priveau cu stăruință caierul de
cîneșă din furcă. Drăguș stătea jos, în iarbă, sub plop.
Un obraz îi era plin de funingine. Se vedea că încercase
să lucreze singur în covălie și se lăsase, neputincios.
Nici el nu avu nici o tresărire și nici un zîmbet. În
tăcerea și întunecarea chipurilor lor, Mitruț simți
mîhnirea grea ce se abătuse peste bordeiul acesta, pe'
care îl îndrăgise ca și cum ar fi fost al lui. Se așează pe
prîpă, întinse un picior punîndu-și talpa pe marginea
copăii și începu să legene, chip să ajute liței Saveta.

— Am văzut pe bița Gligore, spuse el dintr-o dată, privind aiurea.
Femeia tresări puternic și mîfia cu care trăgea firul îi rămase în aer.
— Unde l-ai văzut ? apucă ea de mină pe băiat.
— La curte... dăunăzi... cînd l-au dus...
— L-au dus ? Unde l-au dus ? strigă ea cu obrazii aprinși, apropiindu-se de Mitruț.
Drăguș se sculase repede și acuma stătea și el în fața lui Mitruț, cu obrazul uns de funingine și cu ochii întrebători.
Mitruț trebui să povestească o dată și încă o dată, toată întîmplarea ceea grozavă, așa cum o văzuse fel cu Toader ciobanul, de după gardul curții. Lița Saveta îl ascultă cu ochii înrîncenați, îl descosea mereu și parcă tot mai aștepta ceva, pentru că Mitruț nu-i spunea cum fusese pălit bădița Gligore și doar ea știa ce înseamnă să te afli, fără putere, în ghiarele fiarelor de lai curte.
— Nu-l durea piciorul ? mai întrebă ea, aducîndu-și aminte de tăietura care îl făcuse să șchiopăteze.
— ...Umbla șchiop, mărturisî în sfîrșit Mitruț, ferin- du-și privirile.
Și cînd se încredință că băiatul nu știa nimic alta, Lița Saveta rămase iar încremenită, cu furca în briu, cu buzele strînse și cu ochii pierduți.
Căsuța lui bădița Todirașcu era pustie și tăcută. Numai lița Irina trebăluia pe afară.
— Lița Irina, îi spuse Mitruț, te-am văzut cum te duceai în luncă azi dimineață.
— De unde m-ai văzut, drace ? se întoarse lița Irina ca într-un șurub, înroșind u-se
— Te-am văzut din muchia măgurii și te-am cunoscut. Am înțeles că te duci la cei ascunși acolo... Eu pentru asta am venit, să-ți spun să nu te mai duci, că se învîr- tesc pe acolo oîinii cei de la curte și-au să te vadă și au să deie peste fugari... Mai bine, dacă ai ceva să le trimiți, să-mi dai mie să le duc. Eu știu niște cărări pe care nici dracul nu le știe...
Lița Irina îl privi o clipă, rușinată și dintr-o dată se apropie de băiat, îi cuprinse capul în palme și îl sărută pe amîndoi obrazii.
— Așa am să fac, dragul mamei, vorbi ea, cu glasul înneecat și cu ochii uzi, că știu că tu n-ai să-i vinzi ... Am neamuri acolo, măi Mitruț, am frați!... Își șterse ochii cu dosul minii și vorbi iar : Da' cum să te gălesc ?

— Ai să mă vezi sus, pe măgură... și să mă strigi de departe ca să nu te rupă cîinii...

Mitruț porni la Niculai Miron din Seaca pe a cărui femeie o văzu strecuriîndu-se în zăvoiul cel mare, dincolo de finețe. Dar înainte de a urca priporul către bordei, se opri mirat. Sub un vișin crescut în marginea cărării, un mormînt proaspăt înnegrea mușuroit la umbră. Două gă- teje de vișin, necojite, puse în curmeziș și legate cu un fir de cînepă, închipuiau o cruce, la capătul mormîntului dinspre gom. O luminărică de ceară de albine ardea palid sub cruce, iar o strachină înfiptă cu o margine în țărîna proaspătă ocrotea cu găvanul ei flăcăriuia. O fetiță bălaie stătea jos sub pom și se juca necăjind un gîndăcel negru cu un bețișor.

— Cine a murit ? o întrebă Mitruț încetîșor, ca să n-o sperie.

Fetița își ridică spre el ochii albaștri, rotunzi, ca două floricele de oîmip sinillii și tăcu.

— Nu știi cine a murit ? o întrebă iar Mitruț.

Fetița ridică dintr-un umăr și plecă ochii spre gîndă- celul ei.

Mitruț o privi o clipă descumpănit.

— Nu știi cine stă aici în pămînt? o hărțui el din nou, arătînd cu mîna mormîntul proaspăt.

Fetița își ridică iar ochii și își încreți nasul, gata de plîns :

— Tata bătrîn ! răspunse ea capeleag ¹ și cu un glas subțirel ca un ciripit.

— Bunicul! Își aduse aminte Mitruț că și el cînd fusese inie, tot „tata bătrîn” îi spusese bunicului. Și a cui ești tu ? o mai întrebă el mîngîiodu-i creștetul bălai.

— A mămuței, șopti fetița plecîndu-și definitiv capul și acoperîndu-și ochii cu minile.

Mitruț înțelese că stăruie zădărnice. Își scoase căciula cuviincios și trecu încet pe lîngă mormînt.

La Niculai Miron nu găsi decît pe Ilie tremurînd pe prispă, sub țol.

— Măi Ilie, întrebă el, unde-i lița Raveca ?

— S-a dus... începu Ilie, dar se opri îndată și privi pe Mitruț, neîncrezător.

— Eu știu unde s-a dus, Ilie. Să-i spui să nu se mai ducă pe acolo, că umblă vătăjii boierești și se țeș în țoale pârțile, și are să fie rău, dacă au s-o oblicească.

— Și tătuță ce să mănînce ? scăpă
întrebarea Ilie, cu glasul slab.
— Lița Raveca să-mi aducă mie, pe măgură,
la oi, tot ce vrea să-i trimită. Și eu am să mă duc la bița
Niculai, pe unde nu știi nici tu, nici lița Raveca... Auzi ?
— Aud. Numai de nu m-ar bate maima că ți-
am spus..
— Cine e înmormîntat sub vișin ? întrebă
Mitruf.
— Moș Cișu, răspunse Ilie. L-au zdrobit cu
caii lîngă coșere și l-a pălit Rașpă în cap, în ograda
boierului... L-au tîrît neamurile acasă, mort.
— Și l-au înmormîntat sub vișin, lîngă
drum ?
— Da' unde ? vorbi Ilie serios. Dacă la cimitir
nu-i chip fără voia boierului..
Mitruf își aduse iar aminte de „Caua” de la
Putnișoara și se scutură ca de frig.
— Acasă la Lupu Condrea din Brusturi vorbi cu Ion,
iar la Costacbe al Vădanei din Putnișoara vorbi ou Toma,
pentru că în amîndouă locurile, mamele băieților erau
duse, întocmai ca și lița Raveca.
Iar de a doua zi, Mitruf începu să coboare către
ascunzișurile știute merindele ce i se strecurau pe furiș,
pentru oame'nil care așteptau să se liniștească lucrurile,
ca să poată ieși la iveală.
— Cîrînd, vestea că Mitruf și Toader fuseseră de
față la cele petrecute în ograda boierului se împrăstie în
satele din vale, hem ei cu fețe îngrijorate și cu ochii
plînși alergau înaintea lui Mitruf, cînd îl vedeau coborînd
de la stîină. Întrebau despre bărbații lor, de care nu mai
știau nimic din ziua aceea blestemată. Mitruf povestea
tot ce știa și femeile rămîneau cu obrăjii în palme și
numai după tremurul umerilor slabi li se cunoștea
plînsul. Mai întrebau o dată și încă o dată și — în sfîrșit
— se depărtau tăcute, cu pașul greu și cu spinarea
parcă îmbătrînită dintr-o dată.
Mitruf privea durerea aceasta mută și i se
umplea inima de jale. Își aducea aminte de mama care
rămăsese tot așa atunci cînd aflase de moartea lui
Joldea. Și gândurile lui se îndreptau o clipă spre căsuța
dintre cei doi frasini și spre ograda în care se jucase nu
de mult. Vedea toate cele părăsite acolo, într-aceiași
jale și sărăcie și pustiu și înțelegea că între ei — cu ai lui
— și femeile care plîngeau mute înaintea sa, nu era nici
o deosebire și că durerea și viața lor erau aceleași.
Uneori, din muchea dămbluii pe care pășteau
oile boierului, Mitruf vedea dapărtîndu-se pe drumul
Crăciu- nei femei îmbrobodite cu o bucată de pînză de

cînepă, cu straiul sărman și cu picioarele desculțe și negre de colb și țărîină, depășind repede către zare. Duceau fiecare în traistă o bucată de mămăligă ori o turtă de grîu riș- nit și o poamă cu care socoteau să îndulcească viața bărbaților lor, acolo, în închisorile cetății. Dar tot din muchea celui dîmb le vedea sara, coborînd spre case, trudite, deznădăjduite, și cu aceleași traiste în minile lăsate moarte, în lungul trupurilor frînte. Nu-și găseau bărbații. Și cînd cobora din nou în sate, Mitruf afla despre colinda lor pe la toate ușile și îngenuchiera zădarnică pe toate pragurile. Află că rușa umilită, în fața tuturor slugilor domnești sau boierești, fusese batjocorită cînește de aceștia, și strîngea, pumnii. Pe oamenii aceia, Mitruf nu-i cunoștea, dar îi amesteca în minia care începuse să pună stăpînire pe diosul, care-i răzvrătise toate simțurile lui de cîinste, de omenie și dreptate, și care cerea osîndă pentru ticăloși.

Cînd Mitruf povesti toate acestea sus la stîină, Toader, care se gîndise odată să puie mina pe o bită și să aștepte pe boier la un cot de drum, se întoarse spre moș baci, mișcînd minile lui mari și puternice și întrebă scrișînd:

— De ce nu m-ai lăsat, moș baciule? De ce nu m-ai lăsat ?

Și degetele lui, strînse în pumnii pietroși, își trosneau încheieturile ca niște vreascuri

2

Ca la o bătaie de săgeată, la deal de Vadul Părului, riul Putnei, coborînd săltat peste două praguri, se repezea în malul dimpotrivă, săpînd un cot și învîrtejindu-se ca într-o bulboană. Și scăpînd de cotul acela întunecat, se încovoia și se revărsa peste prunduri alinîndu-se către vad.

Acolo, vuietul nesfîrșit al apei stăpînea toată lunca. Iar Răspă, noul credincios al boierului de la Putnișoara, socotind că din pricina vuietului nu poate auzi nimeni tropotul calilor care l-ar fi dat de gol, alesese acel loc ca fiind numai bine potrivit pentru pîndă.

Stătea acum călare, ascuns în umbra verde a unor sălcii și privea la vale către moara boierului Pătrașcu. Aproape de el, sub alte sălcii, mai stăteau doi vătăji privind neclintîți în același loc.

Din ziua în care se sfădiseră în ograda curții de la Putnișoara, cei doi boieri nu se mai văzuseră. Boierul Mîndru trimisese vorbă și plocioane la lași și stăruise să nimicească pecetea căpătată de boierul Pătrașcu, dar nu izbutise. Și din pricina aceasta, moara domniei sale, așezată mult mai la vale, stătea degeaba. Oamenii care

aveau nevoie să măcină o ocoleau și se duceau la Vadul Părului, unde se măcina mai repede și drumurile erau mai bune. Scribit din cale afară, boierul Mindru se gândise că numai un foc bun, așezat cum trebuie în cele patru cor-nuri ale morii de la Vadul Părului, și înălăuntrul ei, la grindei și la coș și la covată, l-ar putea scăpa de pagubă și de necaz. Iar Răspă pîndea în fiecare zi, așteptînd o clipă potrivită...

Din locul lor de pîndă, vătăjii boierului de la Putni- soara vedeau bine scocul și apa care, căzi'nd cu vuiet mare în cupele largi, învîrtea roata cu o mișcare regulată, neîntreruptă. Jos, în fața ușii larg deschisă, un car deșert aștepta la umbră. Boi; dejuțați stăteau lîngă tîfnjală și rumegau.

„Asta înseamnă că în moară nu se află decît un om străin și morarul! își făcu socoteala Răspă. Și dacă omul acela pleacă cu carul lui, morarul rămîne singur !

Și Răspă rămase neclintit, cu ochii la ușa morii și cu urechea ațintită la uruiul pietrei, care urca slab, în-năbușit, și se amesteca cu vuietul apei, la praguri.

În afară de aceste vuiete nu se mai auzea nimic. Numai din vreme în vreme, un grangur fluiera din dreptul locului de pîndă și altul îi răspundea îndată, din stînga.r Vătăjii căutau cu ochii acele păsări minunate care seamănă cu niște bulgări de aur verzui, dar nu le puteau vedea. Numai fluieratul lor se auzea mereu din aceleași locuri, ca și cum păsările se așezaseră acolo la odihnă lungă.

Deodată, uruiul morii încetă. Un țaran ieși purtînd în spate un sac plin, îl așeză în car, mai aduse unul și își sculă boii să-i înjuge. Morarul ieși în prag, cu minile în brîu și cușma pe ceafă. Un grangur fluiera îndată din. dreapta și celălalt îi răspunse din stînga. Morarul își scoase cușma, o scutură și o așeză înapoi pe cap. Carul porni. Omul rămase, se uită la deal și la vale, pe urmă trase ușa după dînsul și porni și el pierzîndu-se printre tufele de răchită. În ascunzișul său, Răspă răsuflă ușurat și zimbi. Apoi privi la ceilalți doi vatăji și le făcu un semn tainic din mină. Mai stătură o vreme nemișcați și cînd se încredințară că nimeni nu-i poate vedea, nici simți, își părăsiră ascunzătorile și porniră spre moară. Descălecară în fața ușii, după ce mai priviră odată în toate părțile cu grijă și teamă, și se încredințară de istov că locul e pustiu.

— Intrati, le șopti Răspă. Știți unde și cum aveți a aprinde. La îmbucătura grindeiului cu fusul, coșul și covata. lască și rămășiță de la melițat și așchii de brad aveți în traistă. Eu aprind pe dinafară, la cele patru cor-nuri... și cînd oi șuiera, să ieșiți.

Vătăjii intrară în moară, iar Răspă își desfăcu traista și prinse a scoate cele de trebuință pentru o asemenea treabă. Dar cum stătea aplecat asupra traistei, un fluierat de grangur, ciudat, grăbit, se înalță chiar alături de dînsul și îndată, un suier puternic, hoțesc, străbătu lunca.

Țișnind ca o săgeată din arc, Răspă se repezi la cal, sări în șa, și porni orbiș tot înainte. Răcnete minioase se înalță în urma lui și o scurtătură grea zbură prin văzduh și-l pâlî în curmezișul spinării. Fugarul se îndoi în șa gemînd și începu să bată deznădăjduit, cu călofiele, în coastele calului. Străbătu astfel un bunget, lovit de crengile care-i stăteau în cale și sfichiuit de nuiiele mlădioase de alun, și opri departe, în marginea luncii. Aici nu se mai auzea nimic. Trecu dincolo de creasta unui dîmb, se pitula după niște tufe și așteptă. Dar soarele ajunse în crucea amiezii și ceilalți doi vătăji nu se mai arătară.

Într-un tîrziu, pierzînd orice nădejde, Răspă își luă inima în dinți și se îndreptă spre Putnișoara, singur și înfricoșat. Întîlnirea cu stăpînul, după asemenea neizbindă, avea să fie înspăimîntătoare...

Cînd ajunse, intră prin fundul ogrăzii, printre șuri și grajduri și se mistui tăcut în umbra căsuțelor ■ pentru slugi. Iar pe la chindii ieși tot pe acolo și se duse la stîna, a cărei priveghere i se încredințase după moartea lui Crap.

Spre sară, un slujbaș al boierului Pătrașcu sosi călare la Putnișoara și ceru să vorbească cu stăpînul. Iar cînd boierul Măndru, ieșit în cerdac, se plecă peste parmaclic și îl privi întrebător, slujbașul rosti cu glas tare și fără să-și scoată căciula :

— Boierul Pătrașcu îți dă de știre precum că cei doi vătăji ai domniei tale, pe care i-a prins azi în moara sa de la Vadul Părului, au fost supuși la caza focului la tălpi și au mărturisit cum i-a adus credinciosul domniei tale Răspă, să puie foc morii. Și luînd această mărturisire a lor față de oameni de credință, boierul meu a pus în car pe cei doi păcătoși și i-a trimis la Crăciuna, unde au a da samă ca niște puitori de foc precum se află. Și de aceea, boierul meu îți trimite vorbă să nu mai încerci aseme'nea fapte, că moara-i păzită ! Iar pentru încercările de pînă azi vei avea a da samă și domnia ta, ca un stăpîn ce te afli al celor doi slujitori păcătoși...

Dacă acel slujbaș al boierului Pătrașcu n-ar fi fost călare și dacă ar fi putut fi prins, fără îndoială că ar fi murit acolo, la scară, sub vergile poruncite de boierul

Mîndru, pentru cutezanta cu care vorbise. Dar omul acela n-a mai așteptat asemenea pedeapsă, ci și-a întors calul și a țîșnit pe poartă, îndreptîndu-se în goana cea mai mare spre apa Putnei.

În urma lui, boierul a trebuit să se olimbe un ceas prin cămările domniei sale și să izbească cu pumnii în pereți, vorbind singur ca să-și astîmpere minia. Iar Rașpă, care din porunca domniei sale era căutat ca iarba de leac, n-a putut fi aflat nicăieri, nici atunci, nici a doua zi, nici a treia zi, pînă nu i-a trecut boierului minia și s-a putut înfățișa să dea samă, fără prea mare primejdie...

Iar atunci, socotind boierul Mîndru că înțelepciunea e mai bună deelt toate, a pus să se încarce o căruță cu plocoane și le-a trimis cu anume scrisori către prietenii domniei sale de la Crăciuna, cu rugă să nu se ia în samă plingerile acelui boiernaș Pătrașcu și să i se trimită acasă cei doi slujitori cu picioarele pirjolate !

3

La curte, glasurile amuțiseră. În ogradă, oamenii vorbeau mai mult mutește, necutezînd să strige nici la o vită. Boierul se plimba în lungul cerdacului, cu pași grei și cu chipul întunecat. Capul lui, cu creștetul ușor alun-git, stătea aplecat, cu barba în piept, și ochii mici cătau îndărătnic în jos.

Boierul Mîndru este deznădăduit. Lanurile lui erau pustii. Creștea buruiana și îneca holda care începuse a se scutura, pentru că trei vătăji fuseseră nechibzuți. Paguba pe oajre o suferise îl durea ca o rană. Din cerdac se vedeau grămezile nedeslușite ale coșerelor arse pînă la pămînt și de cîte ori le zărea, boierului îi trecea ca un cuțit prin inimă.

— Rașpă ! strigă el dintr-o dată, către căsuțele scunde care se înghesuiau una în alta, în prelungirea grajdurilor în fundul curții.

— Poruncă ! răspunse îndată cel chemat, ieșind plecat pe o ușă strîmtă și joasă.

— unde-s ceilalți vătăji ?

— Aici sintem cu toții, răs-punse omul, umilit și făcînd o adîncă plecaciune.

— Stați la umbră ? strigă minios boierul. Mie-mi crapă maseaua în gură de necaz și de s'cîrbă și voi stați la umbră ?

Bulucîndu-se pe ușa scundă ieșiră și ceilalți vătăji și se înșirară cu aceiași înfățișare umilită și plecată în fața cerdacului.

— Tot n-a ieșit nimeni la cîmp ? le strigă boierul cu glasul lui zgîrîiat.

Vătăjii își pleacă capetele ca niște vinovați, iar Răspă își deschise brațele în lături, într-un gest de neputință.

■— Nici n-avem cu cine sta de vorbă, milostivirea ta. Bărbații stau ascunși, iar de muieri nu-i chip să te apropie, că te opăresc cu apă clocotită ! Mai ales cele ale căror bărbați au pierit ori au rămas stropșiți dăunăzi, is rele de nu se mai află...

— Cîți au pierit ? își opri boierul plimbarea.

— Numai doi, luminăția ta ! Numai doi ! Ceilalți, vreo cinci, șase, au fost păliți de cai și au rămas nimerniei... deocamdată...

— Ca și morți ! strigă boierul minios. Doi uciși, cinci, șase stropșiți, alții la temniță... cine muncește în locul lor ? Voi !

— Asta așa-i, îndrăzni Răspă, dar pot cuteza a spune că ce au căutat, au găsit!

— Ești bătrîn și n-ai minte ! strigă boierul din înălțimea cerdacului și buzele lui se strîmbară a greață și dispreț. Poți da țaranului orice osîndă poțeste, numai să nu-l uciți și să nu-i iei brațele, că mă păgubești pe mine ? Brațele lui sînt ale mele ! Munca lui este a mea ! Dacă ați îmbătrînit în slujba mea și tot n-ați înțeles atîta lucru, păcat de pinea pe care mi-o mincați ! Și tot din pricina prostiei voastre s-au întîmplat și cele' de dăunăzi. Ce nevoie ați avut să-l legați pe păcătosul acela de Gligore și să-l goniți încoace, cum ați făcut ?

— După poruncă, milostive! se aplecă umilit și nedumirit Răspă.

— După care poruncă? strigă boierul. V-am poruncit eu să mi-l aduceți ziua mare, printre ogoare și printre ceilalți păcătoși ? V-am poruncit eu să vă luați la harță cu dînsul în văzul tuturor ?

— Crap, milostive !...

— Crap ! Mortul ! Dați vina pe mort ! Dar vouă care ați alergat cu caii peste oameni, Ce vi se cuvine ? Să mi-i ii adus aici legați, să-i învăț eu cum să se răscoale altă dată, nu să mi-i ucideți sau să-i stîlciți, ca să nu mai poată munci, păcătoșilor !

Vătăjii se pleacă înfricoșați în fața miniei boierești.

— Și acumă ce mă fac ? strigă boierul

Mîndru plecîndu-și trupul înainte. Roadă de anul trecut s-a făcut scrum ! Iar cea de anul ista se scutură pe timp. M-ați calicit!

— Nu vreau să iasă, luminăția ta. Nu vreau, de frică să nu-i trimitem și pe ei după ceilalți, la Crăciuna, cuteză Rașpă. Umblă fugari și se ascund...

— Spuneți-le că-i iert! strigă boierul, dîndu-și capul pe spate. Osînda celor trimiși la Crăciuna are să-i învețe minte să nu se mai ridice împotriva mea. Pe iștealalți îi iert! Și uit și paguba pe care mi-au făcut-o, numai să iasă, că să nu-mi facă altă pagubă ! Vorbiți cu muierile lor, trimiteți-le vorbă, faceți cum știți, dar mine să-i văd la lucru. Aitfel vă înjuț pe voi!

îndată caii vătăjilor porniră alergînd către așezările fugarilor.

— Mila luminăției sale boierul este nesfîrșită! strigară acele slugi pe la toate răscrucile drumurilor și către toate muierile adunate să audă vești de la curte. Ați ucis, ați dat foc, ați ars avuția sa și iată că el se îndură de bărbații voștri cei vinovați și le trimite vorbă de iertare. Să iasă, deci, de pe unde stau ascunși și să vie la lucru. Boierul le face juruință că nimic nu îi se va întîmpla. Mai multă milă unde mai puteți afla ?

— Și cu cei legați și osîndiți la Crăciuna cum ră- mfne ? strigară femeile ai căror gospodari căzuseră în ghiarele stăpînirii.

— Nu deznădăjduiți, le sfătuiră slugile, cu dulceață. Deocamdată boierul este încă tare știrbit de paguba pe care l-ați făcut-o. Lăsați-l să se mai ogoale, să mai uite. Dovediți-i că v-au venit mințile la cap, că toate n-au fost decît o rătăcire, într-un ceas rău. Și într-o zi numai ce-l veți vedea că se întoarce iar spre voi, cu toată îndurarea sa. Atunci aveți să vă pomeniți la ușă cu cei închiși și aveți să cunoașteți citu-i de mare mila stăpînului nostru... Duceți vorbele iestea bărbaților voștri, acolo unde se află ei și sfătuiți-i! Băgați de samă că vara trece ca mine, și la iarnă, de unde să vă mai dea boierul cele de trebuință pentru o mămăligă, dacă roada din coșere a ars și cea de anul ista se scutură pe cîmp ? Dacă mine nu ieșiți la lucru, iertarea cea de azi s-ar putea schimba în neîndurată osîndă și ar fi vai și amar de viața voastră...

Așa grăiră vătăjii la toate răscrucile și la toate porțile... Și casele se umplură de temeri, de vorbe și de sfaturi.

În ascunzătorile lor, bărbații au primit îndemnurile boierești cu neîncredere și ură. Știau din întîmplările povestite de bătrîni și din Cele trăite de ei, cît prețuiește făgă- duiala boierească. Acolo în singurătatea sihlelor unde trăiau, închipuirile lor se aprinseseră, minile le crescuseră, și — la un singur semn — ar fi fost gata să iasă cu parii în mîni, gata de

alte isprăvi crâncene. Le era tot una. Dar acasă, mulți aveau copii care plîngeau de foame și cu gîndul la ei și în fața plînsului muierilor, minile se topeau și înrîncenările se domoleau. Cîrînd, cîțiva ieșiră la cîmp. Vătăjii îi priviră de departe și îi lăsară în pace; parcă le era frică să nu-i sperie. Pe urmă ieșiră alții și în scurtă vreme, toate cerbicile se muiară și cîmpu'l se umplu de oameni, ca mai demult.

Iar sus, pe tăpșanul pe care pășteau oile, Mitruț stătea nedumirit și plin de îndoieli văzînd această îngenunchiere, pe care el n-ar fi îngăduit-o cu nici un chip. În mintea lui stăruia încă icoana lui bădița Gligore și a celorlalți, în genunchi, în fața cerdacului boieresc și el nu putea înțelege ca ticăloșia și cînoșenia boierului să rămîie nepe- riepsită. Încet, încet, spaima pe care o simțise altădată, cînd își aducea aminte de „Caua”, se schimbă într-o ură neagră, rece, într-o minie fără margini, și Mitruț se pomenea iar strîngînd pumnii care începuseră să semene cu pumnii lui Joldea.

Cu o zi înainte de Sfînta Maria cea Mică, moș baciul luă pe Toader ciobanul, pe Mitruț și pe Ghivirdic și porni la țarcurile de la Putnișoara, Ailară acolo mare forfotă de oameni. Veneau răzășii din tot ținutul Putnei să aducă ce puteau aduce pentru plata birului ajuns la soroc. Pe tăpșanul care pornea din spatele curții se întindeau, cît vedeai cu ochii, țarcuri mari de răziogi care se umpleau încet cu vite. Iar într-o latură se înălțau, largi și încăpătoare, saraiurile pregătite să primească roada pămîntului, unele cu pereți de lemn, altele fără pereți, numai cu'acoperișuri de paie și sprijinite de pari necojiti, ca niște șo- proane.

Noaptea liniștită de toamnă caldă era luminată de focuri nenumărate. Vuielele se alinaseră. Vitele dormeau în țarcuri. Oamenii se culcaseră pe iarbă, în jurul flăcărilor, și vorbeau. În poarta țarcului cu oi, moș baciul, Toader ciobanul și cei doi ciobănași își aprinseră focul lor, își scoaseră mămăliga din traiste, o pirjoliră oleacă pe jărat și începură s-o mănînce încet, întingînd-o cu mare scurm- pătate în botul sărac de urdă, dezvelit dintr-o frunză de hrean sălbatic. Veniseră la focul lor și doi vechi cunoscuți ai lui moș baciul, doi răzăși cu pletele cărunte, cu chipurile- tăbăcite de arșițe și geruri și încălțați cu opinci mari din piele de porc, nerasă. Unul era Cozma Prepelită și celălalt Paval Pricup, amîndoi din satul Singer care se afla în același ținut al Putnei, dar departe, în jos, pe malul Șiretului, acolo unde apa făcea un cot către răsărit și intra în ținutul Tecuciului.

— La țarcuri ? se bucură moș baci u făcându-le loc să șadă lîngă foc.
— La țarcuri! grăi Cozma, ostenit.
— Anul trecut n-ai fost, își aduse aminte moș baci u.
— Cu ce să fi venit ? vorbi și Pavăl. Nu știi că anțărt noi am fost băjenari ?
Moș baci u îi privi nedumirit.
— Băjenari ? D-apoi de ce ? Că eu știam că ocinile voastre erau pe malul istalalt al Șiretului, iar tătarii — după cite am auzit — n-au trecut apa...
— La noi — Iămuri Cozma — s-au prăbușit niste maluri crăpate și Șiretul și-a schimbat matca și ne-a tăiat *ocinile în două. Gospodăriile ne-au rămas dincolo, iar pămînturile pe malul istalalt. Ne-am făcut pod umblător, pe odgoane, și umblam hojma peste apă, cînd încolo, cînd încoace, după cum aveam trebuință. Am pus podar, i-am făcut bordei și pe un mal și pe cel'lalt, și toate căraturile le făceam pe pod... Anțărt, cînd s-a zvonit că vin tătarii, și cînd a început a se înroși cerul noaptea și a ne aduce vîntul miros de fum și de pîrjol, n-am mai stat pe gînduri. Am îngropat în pămînt ce am putut îngropa, am luat în căruțe și pe tărăboanțe ce s-a putut lua și am alergat la *pod. Numai vezi că podul era unul, iar noi, un sat întreg ! Și fiecare umbla să treacă tot ce luase cu dînsul ! Începuseră a arde focurile de veste pe dealuri și a se auzi bu- ciumele și noi tot ne sfădeam care să treacă înainte!

Cînd pune spaima stăpînire pe om, se face omul mai rău decît fiara 1 vorbi Pavăl

— .Pînă la urmă, grăi iar Cozma, ne-au ajuns fugarii •care veneau dinspre Iecuci și n-am mai așteptat. Am luat ce am putut duce în brațe și pe tărăboanțe, am lăsat căruțele pe mal și ne-am grămădit pe pod. Da' mai întîi am mî.nat vitele și caii în apă, să treacă cum or putea. Și era apa mare, mîi oameni buni, și venea minioasă și tulbure !... Unele vite au încercat să treacă înot și s-au înecat. Priveam cum se duceau la vale rostogolindu-se și jalea ne umplea sufletele. Altele

n-au îndrăznit să intre în apă și au rămas acolo. Stăteau pe malul istalalt, ne zădam la ele și ni se rupea inima ! Dar nu aveam ce face, că chiar în sara aceea s-au arătat și tătarii. Stăteau pe malul pe care-l părăsisem noi, cu cușme mițoase pe capetele rase, își îngrămădeau unul în altul caii cu picioarele subțiri și parcă se sfătuiau ce să facă: să treacă apa ori să n-o treacă ! Până la urmă n-au trecut-o, pentru că nici nu era de trecut. După aceea s-au împrăștiat prin sat după pradă. Ne-au luat vițișoarele, ne-au găsit gropile cu grîie îngropate, au dat foc la bordeie și la ce se mai găsea pe cîmp necules, și s-au dus.... Oamenii, ca să ieie prinși, n-au găsit...

— Asta mai lipsea, vorbea Pavăl, încruntat.
— Da, asta mai lipsea ! grăi și Cozma. Vra să zică am rămas calici. Am umblat pe urmă la curte, la boierul Voilă al nostru, să ne ajute, că el nu pățise nimic, iar curțile lui, de pe malul istalalt au rămas întregi și averea lui neatinisă.

— Și v-a ajutat ? întrebă moș baci.
— Da de unde ! Ne-ar fi ajutat el, dacă i-am fi dat răzășiile pe nimica toată ! De cînd umblă el după pămînturile noastre ! Și n-am vrut ! Am răbdat, am făcut cum am putut și n-am vrut. A fost un an cum nu se mai află de greu. În satele călcate de căpcăuni boceau muierile de răsuna văzduhul, scociorau copiii în cenușa bordeielor, cărau cu spinarea lut de la lutărie în nuiiele din luncă, să-și facă altele, și nu avea nimeni nici un cal, ori un bou, ori o oale... Numai oîinii rămăseseră, să urle noaptea la lună în bătăturile pustii... Eu cu Pavăl am făcut o învoială cu niște neamuri de pe malul istalalt, de la Prisă- canii, să vie să care cu vitele lor roada de pe anul acela și s-o împartă în două cu noi, iar în schimb să ne deie, inie un mînzoc de doi ani, și lui Pavăl o vacuță cu lapte...

— Am niște nepoți mititei pe care îi cresc eu, lămuri Pavăl,

— Da' birul nu l-am mai plătit, urmă Cozma și nici un fel de dajdie. Socoteam să fim apărați și de una și de alta, ca niște oameni călcați de tătari, precum ne aflam, ca niște băjenari care și-au prăpădit și case, și roade, și vite, și tot... Dar cine să ne apere?

7 — Mitrul al Joldii - c. 1394.

— N-ați fost iertați de dăjdii ? se minună moș baci.

— Nu se află ! întări Cozma. Ne-am rugat și de boierul ista al vostru, oare strînge birul și dijmele, ne-

am rugat și de vornicul de Țara de Jos, să puie un cuvânt bun, și de marele vistiernic...

— Vra să zică ați fost la Iași ? Întrebă moș baci.

■— Am fost, că ne-au trimis băjenarii... și degeaba ! Ba încă Pavăl și alți vreo doi au vrut să se ducă la domn !

— Ba chiar am fost! se băgă în vorbă Pavăl. Am stat pe lângă poarta curților o săptămână. Ne-am rugat de unul și de altul, să ne lase să vorbim cu mărița Bogdan și n-a fost chip. Ba când au văzut că nu ne dăm duși, ne-au luat la goană !

— Am prăpădit vremea degeaba, vorbi iar Cozma. Am isprăvit merindele și am ajuns să întindem mina pe la ușile oamenilor... Ce-am pățit până ce am ajuns acasă, om spune și morților! Acuma, dacă se cheamă că nu-i nici o nădejde, am venit să plătim, ce alta să facem ?

— Și ce-ați adus ? Întrebă moș baci.

— Vitișoarele pe care le-am avut, grăi Pavăl. Eu, vacuța și Cozma, calul ! Grîu ori altă roadă nu avem, că pe la noi a fost secetă mare... Ce-au să zică copiii când am să mă întorc fără vacă, nu știu !

— Eu unul nu mai zic nimic ! oftă Cozma. Cît mi-e de greu așa, dar parcă tot mi-e mai ușor decît dacă am fi căzut în mina dușmanului. Știți voi ce înseamnă robia ?

— Tăcură cu toții. Ghivirdic abia își ținea ochii de somn. Mitrut privea înfricoșat la oamenii aceștia care fuseseră gata să fie prinși de tătari, de aceiași tătari care îl ucise- seră pe Joldea.

— Eu cu Pavăl ne-am înfrățit cu jurămînt, rupse tăcerea Cozma.

— Ha ? tresări moș baci. Cum adică ?

— Ne-am juruit că, dacă vreunul din noi e prins, cel care rămîne slobod, să aibă dreptul să vîndă din răzășia celuiialt, cum a putea și cui a putea, și cu banii căpătați să se ducă și să-l răscumpere pe cel prins, de unde l-a găsit!

— Bună rînduială ! îngădui moș baci.

Numai... hm !

— Ce-i ? tresări Pavăl.

— Zic și eu așa... Da' dacă vă prinde pe amîndoi ?

— Dacă ne prinde pe amîndoi, ce mai putem face? grăi Cozma oftînd. Cum ne-a fi scris ! Dacă am mai avea pe careva înfrățit cu jurămînt, unul care să fie

de dincoace de Siret, adică oleacă mai apărat de iureşul câpcăunilor, un om hotărît şi cu credinţă... Dar de unde să-l lei ?

Pavăl trase cu coada biciuştii un mănunchi de paie de pe jos şi îl azvîrlî în foc. Flăcările se întunecară o clipă şi pe urmă izbucniră pîrlînd. Moş baci uşi dădu căciula pe ceafă şi privi lung în jăratîc.

— Eu, grăi el adîine, dacă aş avea pămînt şi dacă aş fi, slobod, m-aş prinde !

— Parcă aşa n-ai putea să te prinzi ? Işi înălţă capul Cozma.

— Aşa nu se poate, măi oameni buni, oftă moş baci. Pentru că eu n-am nici o palmă de pămînt pe care s-o puteţi voi vinde ca să mă răscumpăraţi, dacă aş cădea în mîna păgînului. Asta-i una. Şi pe urmă, eu nu-s slobod să-mi iau traista în băţ şi să pornesc după voi, tocmai în Bugeac ori cine ştie unde! M-ar socoti boierul fugar de pe moşie şi m-ar hîltui cu cîinii, să mă aducă înapoi. Tăcu o clipă, cu ochii pierduţi în lumina jucăuşă şi se întoarse către cei doi: dar dacă vine primejdia peste voi... şi o află... şi pot... eu tot am să mă reped încolo spre Singer, să vă dau o mînă de ajutor... aşa, fără jurămînt!

Tăcură iar, tulburaţi şi parcă stingheriţi.

— Vorba ta — grăi în sfîrşit Pavăl — face oît un jurămînt în biserică şi noi îţi mulţămim de cuvîntul cel bun, pentru că ştim că-i spus cu inimă curată şi eşti om de credinţă...

— Şi de nădejde 1 întări Cozma.

De departe, din marginea tăpşanului, se auzeau glasuri nedesluşite înălţîndu-se în tăcerea nopţii.

— Au dat oamenii de poloboacele cu vin şi se mai veselesc şi ei oleacă ! grăi iar Cozma.

**Stătură o vreme cu
capetele întoarse într-
acolo, apoi fără a se
îndemna şi fără a se
sfătui, se sculară toţi**

trei și se depărtară
către locul unde
poposiseră căruțele cu
poloboace

.Soarele răsărise de mult, cînd neguțatorii veniți la boierul Mindru porniră spre tăpșan. În frunte mergea gazda, călcînd rar și fudul ca un stăpîn fălos, care-și arăta puterea și avuțiile. Obrajii grași și păroși îi tremurau la fiecare pas, iar briul roșu, încingîndu-i pîntecele mare, se vedea prin deschizătura anterului. De o parte și de alta veneau neguțatorii cercetînd cu ochii, de departe, bogățiile grămădite pe tăpșan, iar în urma lor călcău slujitorii și oștenii aduși pentru această împrejurare. Se opriră o clipă să privească întinderea care furnica de lume și se despărțiră intrînd în țarcuri și saraluri, cu slujitorii după dinșii. Mergeau încet, vorbind și rîzînd între ei, ca la o petrecere. Treceau astfel printre șirurile de oameni care stăteau în picioare ținîndu-și vitele de funie, se opreau o clipă — vorbind mereu — băteau cu palma crupa unui cal sau spina unei vaci și rosteau o vorbă. Îndată, boierul Mindru era chemat la fața locului. Atunci neguțatorul rostea un preț, boierul altul și din două vorbe se înțelegeau și treceau înainte. În urma lor, slujitorii făceau însemnările de trebuință și vita era dată la o parte. Aceeași rin-duială se păstra și la saraiuri, și la șoproane, și la bușile cu vin.

În țarcul oilor, boierul Mindru intră cu un neguțator cu cealma și șalvari. Vorbiră între ei privind de jur împrejur, pe urmă boierul lăsă o vorbă unui slujitor și ieși cu neguțatorul după el.

— Ai să primești porunci de la curte, grăi slujitorul către moș baci și închise țarcul cu poarta de rîzlogi.

Pînă la amiază, tot ce aduseseră răzăsii pentru plata birului intrase în stăpînirea cumpărătorilor. Neguțatorii călcînd leneș și mulțămîți, se traseră către curțile boierești, unde-i aștepta altă masă și altă petrecere, iar țărani începură a se împrăștia spre satele și casele lor.

Mai întîrziu cei pe care slujbașii boierești îi strigau cu glasuri mari să le spuie că ceea ce aduseseră la țarcuri nu fusese de ajuns. Rămîneau deci datori, iar slujbașii, după porunca boierului, le hotărau anume soroace pentru plata datoriei.

Cozma Prepeliță și Pavăl Pricup veniră la moș baci. Erau amîndoi înnegurați și tăcuți și se lăsă greu pe cîte un snop de paie. Moș baci îi privi și îi înțelese.

— Vă pare rău după vitișoare!

— Ne pare rău, oftă Pavăl.

— Să vedem ce-om face la anul! grăi Cozma cu glasul adînc. Că dacă merge tot așa, ca mine ne

vedem și noi la ușa boierului Voilă de la Singer. Ca mine, Pavele, ca mine !

Răspă alerga dinspre curte grăbit, cu biciul în mână :

— Toate oile merg la Brăila ! strigă el de departe către moș baci. Le duci tu cu doi, trei băieți. Ajunge atîta ! Merg cu voi neguțătorul cu slujitorii și păzitorii lui. Ai înțeles ? Și după ce le dați pe samă, vă întoarceți acasă cît mai repede ! Auzi ?

— Nu-s surd ! strigă și moș baci, dar pentru treaba asta trebuie să mă reped la stîină și să pun la cale... Și ne trebuiesc însemnări... altfel cum să umblăm prin țară străină ?

— Nu-i nevoie ! strigă iar Răspă. Merg cu voi și încolo și înapoi, slujitori și ostași... Faceți-vă turte de mei, ca să aveți pe drum. La stîină rămîne Toader și am să trec și eu mai des...

Răspă porni în goană spre alte țarcuri, cu alte porunci. Moș baci se întoarse către Cozma și către Pavel, care rămăseseră tăcuți de o parte.

— Parcă Brăila-i colea ! oftă el amărit. Adevărat că dintre dobitoace, oaia merge cel mai încet. Pot vra să zică să mă duc... Dar la udeală și prin bălți n-am să pot să țin. Mă dor ciolanele iese bătrîne, că de cum .se înnoarează a ploale, nu mai pot pune piciorul în pămînt.

Cozma își plecă privirile spre picioarele negre de colb, ciolănoase și cu pielea ca scoarța, ale moșneagului.

— N-ai opinci ? întreabă el.

— N-am...

— Știi ce ? vorbi Cozma, după o adîncă chibzuință, noi plecăm azi, că nu mai avem ce căuta aici. Și precum vezi, irig nu-i, ploale nu-i, ce nevoie pînă la atîta am eu de opincile iese pe care le-am tîrîit încoace! Cozma Prepelită își arată opincile din picioare și începu să-și deznoade no- jite. Ți le dau ție, baciule, că-ți fac trebuință mai mult decît mie!... Și eu mai am acasă o păreche...

Pavăl Pricup se uită la tovarășul său și tuși stingherit. El știa că părechea de opinci de aca"să, despre care vorbea Cozma este numai o închipuire și o laudă fără temel. Dar Cozma își scosese opincile si obielele si le întindea lui Mîtruț.

— Ai grijă, măi ciobănașule, înainte de pornire, dă-le baciului să le încălțe... Că fără baci nu mai ajungi tu la Brăila'!

Moș baciui își scoase căciula din cap, se scărpină în creștet și grăi tulburat:

— Nu știu, Cozmo, dacă mai ai o păreche de încălțări acasă, cum spui tu. Dar bag de samă că frăția noastră cea fără jurământ a început!

3

— Încet, încet, ograda boierului Mîndru s-a golit. Neguțătorii, slujitorii lor și oștenii au pornit în urma carelor încărcate și a vitelor care se duceau la vale, învăluite într-un nou de colb. Țarcurile, saraurile și șoproanele rămaseră pustii și o liniște mare coborîse peste tășanul de la Put- nișoară. În casă, boierul Mîndru își suflecuse mințile și își făcea socotelile. Punea de o parte ceea ce trebuia să ducă vistieriei de la Iași — drept bir din ținutul său — și de altă parte ceea ce i se cuvenea lui. Pe fața păroasă, cu nasul lung și ochii mici, încremenise un zîmbet care-i încrețea buzele groase și colțurile gurii. Se vedea că omul era mulțumit și cu inima împăcată. Slujba lui de strîngător de biruri din ținutul Putnei se dovedea a fi bănoasă și zecluiala pe care și-o oprea din bir — pentru osteneală — tăcea cît ciștigul unei moșii.

Glasuri străine se auziră dintr-o dată din ogradă. Boierul lăsă banii pe masă și privi pe fereastră. Și îndată, bucurios și rîzînd, ieși în cerdac.

— Bine ai venit, Gavrilaş ! strigă el către străinul care descăleca la scară.

— Bine te-am găsit, zîmbi vesel noul sosit urcînd treptele și înclinîndu-se adine în fața gazdei.

Boierul Mîndru îi întrerupse temeneaua, îl îmbrățișă cu dragoste și, luîndu-l de umeri, intrară amîndoi în casă.

— Ce vînt te aduce tocmai de la Singer ? întrebă el privind chipul tînăr, smead, cu ochi vioi și mustață neagră, lungă, a oaspetelui.

— Ce poate aduce pe feciorul stolnicului Voilă la fostul prieten al tatălui său, decît nevoia de sfat, de sprijin și ajutorință, ca de obicei ? rise străinul arătîndu-și dinții albi și puternici.

— Te pomenești că ai făcut vreo pozna ? zîmbi larg și îngăduitor boierul.

La Singer, pozna ? În! pustietatea' ceea ? rise iar musafirul. Pozna am făcut-o pe drum, că am întîrziat. Am vrut să văd țarcurile de la Putnișoara și pe neguțătorii la fața locului. Credeam că au să stea mai multe zile și cînd colo l-am întîlnit pe drum! Se duceau ! Asta-i pozna !

— Să faci tu drumul ista numai pentru atîta treabă ? se miră boierul Mindru, neîncrezător.

— Pentru atîta treabă, pan Mindrule, și încă pentru ceva. Îți aduc o veste mare: a murit pîrcălabul Bainschi! Gavrilaş Voilă privi în ochii boierului Mindru și văzînd că vestea aceasta nu-i face nici bucurie, nici supărare, urmă : A murit astă noapte la dînsul la moșie. Eu am aflat azi dimineață și îndată am și încălecat și am pornit încoace...

— Dumnezeu să-l ierte! vorbi boierul Mindru, nedumirit. Da... pentru asta te-ai grăbit tu atîta ?

— Pentru asta, pan Mindrule! stăruî Gavrilaş, oarecum stingherit. Oare domnia ta ai uitat că pîrcălabul strîngea birurile din ținutul Tecuciului ?

— Ei, bată-te să te bată ! se luminează boierul Mindru rîzînd cu tot obrazul. Asta a fost ?

— Asta, pan Mindrule! zîmbi tînărul. Și am venit să mă sfătuiesti și să mă ajuți. Am mare grabă, ca să nu mi-o ia alții înaintea. Pînă ajunge vestea la Iași, să fiu și eu acolo și treaba să fie făcută. Dă-mi o mină de ajutor, pan Mindrule, și n-are să-ți pară rău !

Boierul de la Putnișoara rămase gînditor. Degetele lui groase și roșii prinseseră cîteva fire din barba neagră și le răsuceau în neștire. Oaspetele său îl privea cu ochi mari, îngrijorați.

— Gavrilaş, vorbi gazda într-un tîrziu, tu îl cunoști pe marele vornic Albotă ?

— Il știu, dar de vorbit n-am vorbit niciodată cu dînsul.

— Asta nu-i nimic, dădu din mîină boierul. Du-te la dînsul, la Roman, că acolo îl găsești și spune-i așa : Pan Albotă, mă trimite la domnia ta pan Mindru. Eu sînt feciorul stolnicului Voilă, Dumnezeu să-l ierte. L-ai cunoscut și ti-a făcut slujbe bune! Fă și domnia ta pentru mine una. Iaca, a murit pîrcălabul Bainschi, oare strîngea birurile în ținutul Tecuciului. Stăruie la cine știi și cum; știi, să capăt eu slujba de strîngător de biruri din ținutul acela. Și toată zeciuiala, pe un an întreg, a domniei tale să fie. Iar pentru încredințare, iacă oleacă de plocon din partea mea !... Și pune-i pe masă o pungă cu galbeni. Înțelegi ?

— Și el are să primească și are să-mi facă ? întrebă Voilă, parcă neîncrezător.

— N-are să primească și n-are să-ți facă, rise boierul Mindru. Are să se minie și are să-și scuture barba și parcă-l aud: „Ce-mi umbli, domnia ta, cu zeciuiala pentru un an și cu o pungă de galbeni ? D-apoi, domnia ta știi ce înseamnă un ținut de bir ? Un

ținut de bir, mai ales cum e cel al Tecuciului, face măcar doi ani de zecimală și măcar două, trei pungi! Asta când îi vorba de feciorul unui prieten. Că pentru altul, străin, ar face mult mai mult!"

— Și ? suflă îngrijorat Gavrilaş, al cărui chip începuse a se lungi și a se întuneca.
— Și, zfcnbi boier Mindru, vă tocmiți și vă învoiți. Pe mine m-a ținut zeciuiala pe doi ani și trei pungi, dar face! Tu îi mai dai încă o jumătate de an de zeciuială și încă o jumătate de pungă... Că din ce-i dai tu, el mai dă și altora... acelora care țin în mină slujba pe care o ceri! El, se cheamă că numai pune vorba... unde trebuie ! Și cum Gavrilaş rămăsese tăcut făcîndu "și socoteli în gînd," adăugă : Face, Gavrilaş ! Ceea ce dai tu lui Albotă îți iese cu virf și îndesat, dacă ești om priceput. Și de asta nu mă îndolesc, că doar ești feciorul lui taică-tu !

Boierul Mindru rîse tare și bătu din palme. O slugă se ivi în pragul ușii și primi poruncă să aducă vin și ulcele. Și după ce această rînduială a cinstitei ospetii fu împlinită și boierii închinară și se cinstiră cum se cuvine, Gavrilaş Voiă vorbi:

— Am să fac așa cum binevoiești să mă înveți, pan Mîndrule! Numai de-ași fi eu în stare să plătesc la soroc vistieriei!... Cu răzăși din ținutul Tecuciului am să duc luptă grea ! Îi cunosc eu !

— Apoi nu așa, Gavrilaş ! se iuți boierul Mindru. Să nu ie cauți în coame, că-ți pierzi slujba ! Tu nu uita că, ai nu ai, la soroc trebuie să te înfățișezi la vistierie cu birul, atîta olt este socotit și așteptat acolo. Apoi, de unde, dacă tu te-i potrivei celor care-or veni să te roage pentru păsuire, ori s-or jălui că n-au ? Să nu crezi răzășului, Gavrilaş ! Stringe chinga! Biru-i sfînt! Cu birul doar se plătește haraciul ! Nu vrea să aducă țăranul la țarcul tău ? Trimite slujitorii să-i ia și cenușa din vatră ! Să-l vezi pe urmă cum vine! Iar cînd nu găsești nimic în ograda lui, ia-i pămîntul și pune tu birul în locul răzășului. Înțelegi ?

— Asta o știam ! mărturisi Gavrilaş,

bucuros»

— O-ho-ho-ho! rîse boierul Mindru cu glas mare și pîntecele îi tresăltă sub cingătoarea roșie. O știai ? Nu degeaba ești tu feciorul stolnicului Voiă ! Așa, băiete, așa să faci și ia de colea ! Îi întinse el ulcica plină.

Băură iar și se bucurară de întîlnire și de vorbe bune și într-un tîrziu își alăturară capetele și puseră la cale îndelung. Iar cînd soarele ajunse în crucea amiezii,

Gavrilaș Voilă încălecă și porni pe drumul Romanului, să cumpere slujba de strângător de biruri în ținutul Tecuciului.

4

Ghivirdic n-a vrut să rămână la stînă fără moș baci și Mitruț.

Tu știi unde-i Brăila ? se minie moș baci. Cum ai să umbli atîta loc? Să mai am și grija ta și să te duc în traistă, ca pe mieii cei cruzi ?

— Merg și eu ! scînci Ghivirdic, gata să plîngă, spre;¹ cel mai mare haz al celorlalți.

—Cum să mergi, măi ? Ce, mergem la hîrjoană ? Tu nu vezi cît ești de mititel ?

— Merg cu Mitruț! seinei iar ciobănașul cu polcuța galbenă și cu trup de copil. Cu toate că trecuseră aproape trei ani de cînd era la stînă, Ghivirdic se ținea tot mic și slăbuț, și fără singe în obraz. Nimeni nu i-ar fi dat anii lui.

Pînă la urmă n-au avut ce-i face. Iar Ghivirdic, fericit, -s-a încins peste polcuță cu o sfoară, și-a luat bățul și asta a fost toată pregătirea lui de drum. Iată-l acumă bucuros, păzind turma pe latura ei stîngă, călcînd încet — odată cu oile — și cîntînd din trișcă. Nu știe el să cînte chiar bine, dar cîntă. Pătruț pășeste păzind latura din dreapta, Mitruț merge în urma oilor, cu Hoțu lîngă dînsul, iar moș baci — încălțat cu opincile lui Cozma — în frunte. Astfel coboară toți văile către MMoov și Mitruț vede cu bătaie de inimă locurile atît de binecunoscute lui. Dar nu trec pe la Răchiți. Neguțătorul turc cu o parte din slujbașii lui au alergat înainte călări, au căpătat îngăduința să treacă în Țara Muntenescă și au îndreptat turma pe anume drum. Se abat deci din cărările știute de Mitruț, trec Micovul între Răchiți și pădurea care se vede către Șiret și coboară spre pîrlul Rîmnei, dincolo de care trece șleahul spre Brăila. Merg încet, atît cît poate să meargă oaia, păscînd. Ne-guțătorul merge înainte, departe. Cealmaua lui de mătăsoasă -strălucește în soarele de toamnă și se leagănă în mersul calului. Alături călărește unul dintre slujitori și îndată după ei un oștean cu latagan la briu și cu sulîță lungă, cu coada sprijinită în scara șelei. Alți doi slujitori și trei oșteni vin mai în urmă. Sînt toți călări. Se opresc din loc în loc și așteaptă oile care pășesc pascînd după obiceiul lor. Au vrut ei să grăbească mersul acesta cu care nu sînt deprinși, dar moș baci i-a făcut să înțeleagă că oaia, dacă nu mănîncă, nu poate călca atîta depărtare. Din ■ vorbele slujitorilor, moș baci a înțeles

că toate oile acele merg pentru hrana oștenilor turci din cetatea Brăilei.

Mitruț privea cu băgare de samă locurile 'necunoscute prin care treceau. În stînga, departe, o pădure deasă ; numai hățîșuri și grohotișuri coborau în lungul Șiretului, iară poieni și fără luminisuri; în dreapta, tot atît de departe, sihle după sihle, la fel de dese, urcau domol încotro către munte. Iar între pădure și sihle trecea poiana lată, cît vedeai cu ochii, prin care mergea acuma turma și păzitorii ei. Milcovul rămăsese în spatele drumeților, departe, ascuns sub un șirag de sălcii, iar în față se rotunjeau dimburile Jiliștei, dincolo de care curgea apa Rîmnei.

„Poiana Trecătoare”, spuse moș baciul la un popas, arătînd cu bita locurile pe care le călcau. Îi zice așa, pentru că o iscoadă ori un om care vrea să se ascundă poate străbate hățîșurile pădurilor și sihlele ieste, dar o oaste nu poate trece prin asemenea desimi. O oaste nu poate trece decît pe aici, prin poiana asta. Și aista-i norocul străjilor, c-o pot vedea de departe. Pe urmă se întoarse către dimburile Jiliștei și adăugă : La noapte poposim dincolo de costișele cele. Este acolo un tăpșan ca un fund de strachină. Nici vîntul nu ne bate.

Soarele scăpăta. Umbrele se lungeau spre răsărit și oile mergeau din ce în ce mai încet. Slujitorii alergară înainte să înalțe cort pentru stăpînul lor. În amurg, turma trecu printre două dimburi line și îndată se pomeniră pe tăpșanul despre care vorbise moș baciul. În urma lor, zarea se închise. Milcovul și pămîntul Moldovei rămăseseră în spatele costișelor aceloră...

În noaptea aceea, moș baciul și ciobănașii aprinseră foc de veghe, acolo între coline. Îngrijorat și văzîndu-se în locuri străine, Hotu înconjură turma neliniștit, se odihnea o clipă și pornea iar.

— Pricepe mai bine deoît un om 1 vorbi moș baciul pri-vindu-l.

Depart, într-o latură, albea cortul neguțătorului și cel

slujitorilor săi. Aprinseseră și ei focuri și umbre întunecate se vedeau mișcîndu-se în jurul lor.

5

De la rîul Rîmnicului, pe care îl trecură pe podul umblător, și pînă la cel al Buzăului, aflat în drumul lor, era cale de două zile. Șiretul nu se mai vedea. Albia lui rămăsese în urmă, tocmai sub zarea dinspre răsărit, pînă unde se întindea o adevărată pădure de stuf. Ciobănașii încă nu văzuseră asemenea priveliște.

Pășeau cu ochii duși la unduirea verde galbenă, ca o apă revărsată, și asculta șuietul domol al păpurșurilor. Pe marginea acestei întinderi mișcătoare, ce ascundeau mlaștini, ochiuri de apă și pământuri tari tălănuite între desigur neumblate, turma cobora încet către miazăzi, pe șleahul oare ducea la Brăila. Șleahul acela care nu era decît o împletitură de urme și cărări ierboase, șerpuiind pe o mare lățime de pămînt, se întindea la nesfîrșit între pădurea de stuf și un codru bă- trîn și de nestrăbătut, de stejari.

Înalt, spătos, cu capul sus și cu sarica pe umăr, moș baci pășea domol pe drumul acesta dintre stuf și codru. Umblînd în umbra copacilor groși cît omul, Pătruț își umplea trăistuța de după gît cu bureții pe care îi răsturna din mers, cu piciorul. Ghivirdic mergea pe marginea stufului și cînta din trișcă. Venind în urmă, cu ciomagul în mină și cu căciula dată pe ceafă, Mitruț se uită cu băgare de samă la Hoțu, care de o bucată de vreme părea neliniștit. Își înălța capul, își ciulea urechile, cerceta cu ochii marea nesfîrșită a păpurșurilor și mirîla surd, parcă nedumirît. Turcul și însoțitorii săi rămăseseră mult în urmă și veneau strînși toți la un loc și pîndind cînd spre întinderea foșnitoare din stînga, cînd spre umbrele pline de spaimă ale codrului din dreapta. Moș baci se oprea din vreme în vreme, se întorcea și îi privea lung. Purtarea lor i se părea ciudată. Parcă presimțeau o primejdie și se fereau lăsîndu-l pe dînsul înainte, s-o înfrunte, în timp ce ei se țineau departe și gata de fugă. Gînditor, moș baci pornea iar, cu ochii la pîndă. Dar pacea și seninătatea locurilor acelora nu fură tulburate întru 'nimic. Numai Hoțu îl părăsi pe Mitruț și merse toată ziua alături de Ghivirdic, mereu cu urechile ciulite, cu părul de pe spina zburlit și cu ochii îndreptați spre neliniștea păpurșu- lui frămîntat de vînt.

Poposiră cînd asfinți soarele, aprinseră focul și frip- seră pe jăratîc bureții culeși de Pătruț, încălziră și bucățile de turtă de mei pe care le purtau în traiste și mîncară tăcuți, privind departe la cortul turcului, lîngă care slujitorii aprinseseră foc mare și se mișcau pregătindu-se pentru popasul de noapte.

— Mi se pare că își caută loc să facă de strajă ! vorbi dintr-o dată Mitruț întinzînd brațul spre ei. Pentru dînșii nu mai înalță cort ca în nopțile trecute!

Moș baci își întoarse capul într-acolo și privi tăcut. În adevăr, slujitorii se depărtaseră de cortul stăpînului, în- conjurîndu-l pe departe și căutîndu-și

locuri în iarbă să vegheze. Unul din ei porni către turmă. Umbra lui se zugrăvea neagră pe lumina mișcătoare a flăcărilor.

— Țineți cîinele! strigă el de departe. Și Mitruț apucă pe Hoțu de zgarda lată de piele. — Poruncă să faceți la noapte de strajă ! strigă iar slujitorul apropiindu-se.

— Straja noastră 'ne-o face cîinele 1 răspunse moș baci, nedumirit.

— Și cîinele și voi cu toții, se răsti slujitorul cu glas de poruncă. Nimeni nu doarme în noaptea asta. Nici noi nu dormim. Tu nu știi ce înseamnă stufăria asta ?

Omul se întoarse și porni către cort. Moș baci și cei trei ciobănași priviră în urma lui, cu gîturile întinse.

Ce poate fi ? întrebă Mitruț îngrijorat. Bătrînul înălță din umeri.

— Dacă este ceea ce cred eu, au a se teme ei, nu noi! răspunse el pe gînduri.

— Lupi? întrebă Pătruț.

— Lupii omenеști sînt mai de spaimă decît cei din pădure, mîi băiete ! grăi moș baci, după un răstimp. Tăcu o clipă, privi în întuneric întorcîndu-și capul în toate părțile și vorbi iar, cu glasul scăzut: sînt unii oameni necăjiți tare, mîi copii, care au răbdat toate apăsările și toate nedreptățile de pe lumea asta. Și cînd și-au prăpădit nădejtile și n-au mai putut răbda, și-au luat lumea în cap ! Iar dacă și-au luat lumea în cap, unde să se ducă ? Doar voi știți că vecinul îi legat de moșia pe care muncește și dacă fuge de pe moșia aceea, boierul îl hăituește ca pe fiarele sălbatice, să-l prindă, să-l aducă înapoi și să-l puie la jug !... Unde să se ducă ? Într-un rînd, o tabără întreagă de care ducînd felurimi de daruri de bani și plocoane pentru turcii cei mari de la Stambul s-a pierdut pe drum. N-a mai ajuns la Galați de unde trebuia să pornească cu corăbiile pe mare ! Și dacă n-a ajuns și n-a ajuns-, s-a făcut mare întrebare la scaunul domniei și s-au trimis călărași să bată drumurile și pădurile și însuși sultanul a probowitz pe domnul țării că n-are grijă de drumuri și umblă hoții în voia lor și iac pagubă... Și s-a oblicit atunci că acea tabără de care a fost trasă în stufurile Șiretului și bălților și prădată de către acei oameni fugari și hotărîți să plătească toate prădăciunile- și apăsările pe care le înduraseră și din pricina cărora se aflau fugari și haiduci în stuf 1 Iar un răzăș din ținutul Tecuciului povestea odată, acasă la Bolocan, că a fost martur la o asemenea siluire și răsplată. Au ieșit într-un amurg din stuf, oameni

cu arcuri și cu ghioage și au doborât pe toți păzitorii turci ai unei tabere de care ce trecea în jos, către Galați. Și după ce i-au doborât, au strigat pe cărăuși, care erau moldoveni, și i-au împărțit prada, s-au dus acasă și s-o întorcă oamenilor care fuseseră jăfuiți la țarcurile Tecuciului, așa cum sînt jăfuiți răzășii la țarcurile de la Putnișoara !...

Moș baci tăcu, privi iar în toate părțile și urmă cu glas de taină:

— Vra să zică, măi copii, dacă fac asemenea fapte" oamenii aceia care stau în stuf nu sînt tîlhari, nu sînt hoți și răufăcători. Sînt niște oameni juruiți să pălească, pentru că au fost păliți, și să întorcă prada, celor care au fost prădați, pentru că și ei au fost prădați! De aceea v-am spus- că dacă este ceea ce cred eu, are a se teme neguțatorul, nu noi!

— Moș baciule, spuse Ghivirdic, toată ziua Hoțu a simțit că este ceva în stuf. Ceva... cineva... care mergeai odată cu noi și ne pîndea...

— Și eu am simțit, măi băiete, grăi moș baci, liniștit. Și turcul a simțit ! Asta-i pricina că ne poruncește să veghem și veghiază și el cu slujitorii lui ! Numai că eu am să vă spun o vorbă: noi nu sîntem slujitorii turcului, nu avem a-i păzi viața și nu avem nici o dușmănie cu cei ce pîndesc din stuf... dacă pîndește careva din stuf f Atî înțeles ? Este o poruncă să veghem. Bine, veghem. Dar mai mult ce putem face ? Duceți-vă fiecare la locurile voastre și vegheați... cît îți putea ! Iar dacă s-a isca vreo răfuială între turc și... alții, ce amestec avem noi?

Cu părere de rău, ciobănașii se făcură nevăzuți în întuneric.

Vîntul de noapte suia neostenit, zbuciumînd nesfîrșirea de papură și trestii, care acumă nu se mai vedea. Șuietul iară hodină pornea de departe din necunoscut,, creștea în întuneric ca vuietul unei ape care se revarsă și ajungea pînă lîngă ciobănași, frămîntînd păpuriișul de alături. Umbre subțiri se înclinău și se îndreptău pe marginea valului de stuf, mai negre decît întunericul nopții,, care, sub seninul cerului și sclipirea depărtată a stelelor, părea ușor străveziu.

Ghivirdic își mai strînsese puțin sfoara cu care își încinsese cămașa și privi îngrijorat în jur. Oile dormeau liniștite. Dincolo, pe cealaltă latură, umbra aceea neagră, nemișcată, trebuia să fie Pătruț. Iar MitrUț era cealaltă umbră, ceva mai înaltă, din stînga. Numai moș baci se vedea lămurit. Stătea în picioare lîngă foc, înadins ca să fie luminat de flăcări și să fie văzut de

ciobănași. Știa că' astfel îi îmbărbătează și le dă încredere. Cu ochii la dînsul, lui Ghivirdic rtu-i mai era frică. Și iaca și Hoțu. Ve'neă tăcut prin întuneric, călcînd încet, cu părul zburlit pe spinare și ciulind urechile către stuf.

„Vra să zică aici în stuf este ce este !” gîndi Ghivirdic înfiorat.

Se uită spre cortul turcului. Acolo totul părea liniștit. Vremea trecea încet. Din cînd în cînd, Hoțu mirîia surd. Ghivirdic îl liniștea mîngîindu-i cu palma părul aspru de pe spinare. Pădurea de trestii și papură foșnea fără întrerupere. Trebuia să fie tîrziu. Luceafărul de sară apusese de mult scufundîndu-se în ceața vinătă a asfințitului. Spre răsărit, strălucea albastră, deasupra zării, steaua ciobanului..

Deodată, Hoțu mirii. Moș baci și ciobănașii își înăl- țară capetele și își ascuțiră privirile în întuneric. Departe, umbre negre sie dezlipeau din marginea stufului și lunecau spre cort. Un fluierat spintecă tăcerea. Glasuri speriate izbucniră în noapte. Alte umbre se repeziră înaintea celor dintii și în larma dezlănțuită, înspăimântată, ce se înalță dintr-o dată, porni a se zbuciuma o învîlmășeală nedeslușită. Un răcnet năpraznic zgudui noaptea și larma urcă cutremurînd văzduhul. Acuma, umbrele se repezeau unele asupra altora, se bușeau prăbușindu-se, se vînzoleau și iar se sculau, ca să se repeadă din nou.,

răcnind, gîfîind, icnind. Brațe negre se înalțau în văzduh și coborau scurt, izbind cu opintiri tari. Și dintr-o dată, alte două răcnete se înălțară deznădăjduite, unul după altul și, încet, încet, zbuciumul păru a se ogoi.

Abia atunci, moș baci, care de lingă focul lui privise neclintit și cu sufletul la gură întîmplările din preajma cortului, auzi înspre stuf un geamăt ușor și lătratul furios al cînelui și se repezi. Ghivirdic scîncea jos, cu brațul băgat sub cureaua zgărzii lui Hoțu, iar cînele încerca în zadar să scape și să alerge acolo unde simțise oameni străini.

— Ce-i ? se plecă moș baci speriat.

— Hoțu ! se jălui Ghivirdic, gemînd. M-a pălit cu ra- gila !

— Dar ce caută brațul tău sub zgarda lui ? se minună moș baci cu mare nedumirire.

— Să-l țin... să nu se ducă acolo 1 seinei Ghivirdic încercînd să se scoale. N-ai spus mata să nu ne amestecăm ?

Moș baci își dădu căciula pe ceafă și-i îl privi bui- măcit. '

— Bine, măi copile, ți-am spus- ție, nu
cînelui 1 izbucni el îngrijorat văzînd că umărul
ciobănașului sîngerează. Cine să cugete ca tu ?...
Ceilalți ciobănași alergară. Luară pe sus pe
Ghivirdic și-l duseră lîngă foc. Îl culcară pe sarica lui
moș baci și-l azviriliră cîteva gîteje în jar.
Depart, în preajma cortului, învîlmășeala se
potolise. Umbre negre mai treceau încă prin zarea
focului, repede, •dar tăcute. Una din ele se desprinse și
porni spre focul ciobanilor. Moș baci o privi venînd și
spuse liniștit:
— Mi se pare că drumul nostru la Brăila s-a
sfîrșit! Mitruț, ține cînele.

Mitruț apucă pe Hoțu de zgardă. Străinul care venea de la corturi se apropiase și acuma se deslușea în lumina flăcărilor. Avea căciulă înaltă și țuguiață, plete sure și obraji negricioși, brăzdați de zbircituri adânci. Din briul lat cu care era încins ieșea minerul unui cuțit lung, în teacă de piele, iar pe umăr îi atârna arcul și săhăidacul. Stătu o vreme cercetînd în lumina focului chipurile celor de față și grăi dintr-o dată, cu un glas ciudat de hodorogit:

— Tu ești, bade baciule ? Eu te-am cunoscut de alaltăieri, de cînd ai intrat cu oile pe marginea stufului. Nu mă mai cunoști ?

Moș baci și ciobănașii lui îl priviră mirați. Ceva din înfățișarea străinului și mai cu samă glasul acela hodorogit le stîrnea o amintire nedeslușită. Și deodată, ochii lor se luminară.

— Nu cumva ești Zamfir, fugarul ?... întrebă moș baci, parcă bucuros.

— Eu sînt! spuse străinul apropiindu-se de foc. De două zile merg pe lingă voi, prin stuf... Iaca și băietul ista, arată el pe Mitruț, mi-ă dat bucățica lui de mămăligă, iar tu, bade baciule, m-ai primit și m-ai miluit și am găsit la tine gazdă și înțelegere. Bogdaproste! So-coteam pe atunci să găsesc undeva să mă acuiuez, să muncesc și să trăiesc cum oi putea, numai nu ca la boierul de la care fugisem... Peste tot la fel, bade baciule. Pradă turcul, pradă boierul, te ingenunche și te stoarce pînă cazi. Unde să-ți pleci capul și unde să afli oleacă de milă?

Moș. baci și ciobănașii îl priveau înfiorați. Zamfir oftă din greu și se așeză jos lingă foc.

— De voi nu am a mă teme ! spuse el privind în jărat.

— Nici noi nu avem a ne teme de line ! vorbi moș baci, așezîndu-se alături. Îmi pare rău numai că nu te pot ospăta ca atunci...

— Acu te-aș putea ospăta eu ! grăi omul. Simioane ! Ioniță ! strigă el privind în întuneric. Veniți încoace.

Doi oameni cu ghioage și arcuri își arătară în bătaia flăcărilor chipurile slabe și cu barba netunsă și spuseră cuviincios : „Bună sara !”

— Alegeți un cîrlănaș și înjunghiați-l ! vorbi Zamfir către dinșii. Îl frigem coala pe jărat și ospătăm pe ciobanii iștia, care m-au hrănit și ei la nevoie. Se întoarse către moș baci și păru a zîmbi. Oile iestea, vorbi el iar, de la țarc le-a luat turcul ?

— De la țarc!

— Și le-a luat pe nimica, nu-i așa ?
— Altfel cum ? grăi întunecat moș baci. Am văzut oamenii care numai nu plîngeau cînd le-au făcut vătăjii socoteala !

■ — Iaca așa m-au jăfuit și pe mine și cu birul și cu celelalte dăjdii, pînă ce am ajuns în stuf ! N-am mai putut, bade baciule ! Pînă cînd să tot îngenunchi, și să mă tot rog și să crăp de foame ? Aici nu mă mai rog de nimeni. Iaca, pe aiștia care-s cu mine și pe ceilalți care au rămas să păzească la cort, i-am găsit tot atîta de flămînzi și fără nădejde cum eram eu ! Ne-am înțeles și ne-am legat între noi. Strîngem de gît pe neguțătorii împărăției turcești care ne cad în mină și le luăm ce-au prădat. Ba și răscumpărare le luăm ! Plătesc cît cerem noi ? Bine ! Nu ? Îi agățăm colea de o cracă ! Iar ceea ce au jăfuit pe la țarcuri, aici rămîne, iaca, cum au să rămîie oile iese !... Numai că acu parcă-mi vine greu... că mi-ai ieșit dumneata înainte, bade baciule !... Omul își scoase căciula, se scărpină necăjit și încurcat în cap și grăi iar : bade baciule, pentru facerea de bine cu care m-ai miluit... și pentru oamenii aceia care zici că numai nu plîngeau, eu am să pun pe turc să plătească oile așa cum trebuie, nu cum le-a cumpărat de la țarcuri. Iar dumneata, bade baciule, ai să fii bun să duci acelor oameni prețul pe care am să-l cer eu de la turc ! M-ai miluit dumneata pe mine, miluiesc și eu pe alții și mi-ar plăcea să primească mila din mîna du- mitale, cum am primit-o și eu ! Iar de hoțit, eu nu hoțesc decît pe tîlhari... cum îs turcii... și cum îs boierii !

Se sculă hotărît, privi încruntat spre cort și vorbi iar :

— Chiar trebuie isprăvită odată treaba asta ! Unde te duceai cu oile, bade baciule ?
La cetate, la Brăila...

■ — Bun. Vra să zică n-a spus minciuni păgînul. Află că de aici pînă la Brăila, cu cal bun, nu faci decît o zi. Și cal bun avem. Avem calul turcului, iute, hodinit și hrănit. Nu vrei să tragi o fugă pînă la cetate ?

Moș baci îl privi nedumirit.

— Ce să fac la cetate, fără oi ?

— Să duci anume însemnări pe care avem a le lua de la turc și să aduci răscumpărarea pe care o cerem noi ! Ție n-are ce-ți lăce. Spui cine ești și cum și ce ! Dacă cei de acolo or vrea să lase pe turc în minile noastre, noi îl spînzurăm colea de o creangă ! Or vrea să-l scape ? Să-ți pue în palmă răscumpărarea și s-o aduci aici... Și-i dăm drumul ! Bun cuvînt ?

Moș baci se scărpină în cap pe sub căciulă.
— Bun, da... eu 's bătrîn, măi om bun ! Is
tare încă, precum mă vezi, dar atîta loc, călare... într-o
singură zi... cam greu !
— Ai să faci două zile! se învoi Zamfir
zimbînd. Ai să faci trei ! N-are să fie nici o pagubă.
Haidem la turc !
Lăsară pe ceilalți să frigă berbecul și porniră spre
cort. Mitruț, Pătruț și Hoțu se luară după ei. Iar în urma
lor Ghivirdic se sculă strîmb de durere, seinei ușor și
porni și el.
Alți oameni, la fel îmbrăcați și înarmați, cu
pletele și barba netunse, se aflau în jurul cortului păzind
pe slujitorii legați și culcați în iarbă. Focul înălța flăcări
roșii și împrăștia snopi de seînte. Două trupuri nemiș-
cate zăceau alături, cu picioarele zgîrcite și capetele
strîmbe. Ciobanii cunoscuseră în ei pe doi din oștenii cu
care plecaseră la drum. Crezuseră că se pot împotrivi
năvalei acelor oameni ai stufului și plătiseră cu viața
această crezare. Ceilalți oșteni socotiseră mai cu priință
să-și caute ocrotirea în întunericul codrului.
În cort, neguțătorul zăcea cu minile legate la
spate. Ochii lui îngroziți se bulbucau întunecați și barba
încil- cită îi atîrna ca o cîrpă destrămată.
Un slujitor care știa bine moldovenește fu adus
lîngă stăpîn. Și după porunca lui Zamfir, turcul scris
prietenilor lui de la Brăila rugîndu-i în fel și chip să
plătească răscumpărarea și să-l scoată de la necaz.
— Bagă de samă, strigă Zamfir, întinzînd
ciomagul său lustruit către neguțător, în prețul
răscumpărării intră și oile! Vra să zică, scrie acolo să-ți
deie și prețul oilor, numai nu așa cum le-ai plătit tu la
țarcuri !
Prăbușit la pămînt, gheboșat, cu barba în piept,
turcul scria pe genunchi și gemea încet.
— Ai scris ? întinse Zamfir iar ciomagul. Bun!
Și mai scrie așa, că omul ista pe care îl trimitem noi tre-
buie să ajungă aici, înapoi, cel mai tîrziu poimîne sară...
Dacă i-a fi calul trudit, să i se deie altul. Dacă nu vine
pînă poimîne sară cînd se aprind stelele, tu te legeni de
copacul cela de colo ! Ai scris ? Și mai zi așa : să nu
umbe nimeni cu înșelăciune ori cu o altă nădejde de
scăpare, pentru că scăpare nu-i. Ne aținem în locuri
numai de noi știute și dacă simțim ceva, te spinzurăm și
după aceea intrăm în stuf. Așa scrie !...
Turcul împlini porunca și căzu pe spate, sfîrșit.
Gemea. Lacrimi mari îi curgeau de-a lungul obrazilor și
se scurgeau în barba sură și rară. Cel trei ciobănași

adunați în jurul lui, cu căciunile înalte și cu ciomegele în mini, îl priveau tăcuți și încruntați. Mitrui își aducea aminte de vitele din țarcurile de la Putnișoara și de Joiana lui de la Răchiti, trasă de funie de slujitorii boierului stringător de bir. Acuma știa cine sînt acela care pradă și duc de funie toate Joianele din Tara Moldovei! Pătruț strîngea pumnii și se încorda, gata de luptă, ca în fața unei primejdii. Numai Ghivirdic clătină din cap, sculpă într-o parte și înșină înălțîndu-și ușor umărul rânit:

— Mai și pînge spurcăciunea !
Două zile și două nopți, ciobănașii stătură în mijlocul depărtat al stufului care părea fără sfîrșit. Intraseră acolo pe cărări de pămînt tare, parcă anume bătute între mlaștini. Orice pas greșit, alături, însemna pieirea. Mlaștinile trăgeau în adîncul lor — fără putință de scăpare — pe oricine s-ar fi încumetat să calce în mîlul acela negru, înverzit de mătasea broaștei, tremurător și fără fund. Papură și trestii mai înalte decît omul se plecau peste cărări ascunzîndu-le și numai cei care le cunoșteau bine puteau cuteza să străbată acea țară a mlaștinilor și a morții. Trecuseră pe lîngă lazuri limpezi și pline de pește, stîrniseră nouri întregi de păsări de baltă, pe care nu le mai văzuseră niciodată și aflaseră pămînt tare sub picioarele lor, acoperit de iarbă grasă, cît vedeai cu ochii, asemeni poie'nilor într-o pădure deasă. Într-un tîrziu ajunseră la adăposturile acelor oameni ai sluiului. Erau niște colibe de trestie, nu mai înalte decît papura din jur, și pe care cu nimic nu le-ai fi putut deosebi de înfățișarea întregului cuprins. Înăuntru, cîtiva snopi de stuf drept culcușuri, o oală de lut agățată de-un cîrlig deasupra unei vetre stinse, cîteva linguri de lemn și cîteva trocuțe înfipte la uscat în păreții de trestie și un crîsnic' spînzurat într-un colț. Mirosea a fum și a pește.

Acolo, în poienile acele verzi, oamenii aduseră oile, purtîndu-le una cîte una în spate.

Ciobănașii stăteau stingheriți, ca la închisoare. Le era urît. Nu se vedea decît cerul și stuful, care fiind mai înalt decît dînșii, astupa orice altă priveliște. Pășteau oile toată ziua, așteptau pe moș baci și din vreme în vreme intrau în coliba în care zăceau legați neguțatorul și oamenii lui, ca să-i vadă și să se

Crîsnic — mică plasă de prins pește, legată în viriul unei prăjini.

încredințeze că n-a scăpat nici unul. Minceau pește și carne de oaie friptă și noaptea ascultau vreme îndelungată șuietul atotstăpînitor al trestiei trecînd peste dinșii ca o apă fără sîrșit...

Abia a patra zi dimineata sosi moș baci. Fu adus la colibe de către cei care îl așteptau ascunși la marginea păpurișului, în locurile unde fusese prins turcul. Bătrînul era trudit. Se așeză pe un snop de trestie și își șterse obraji cu palma.

— Ce-ai făcut, bade baciule? sări Zamfir îndată ce-l văzu.

Bătrînul îl privi cu ochii înfundați și chipul tras.

Nu-ți doresc să faci tu, ce-am făcut eu !

răspunse el ostenit. Unde m-ai trimis tu, măi băiete ? Că oi spune și morților ce-am pățit ! Iacă rîscumpărarea, scoase el din sin o tășulcă înnodată, pe care o puse în palma lui Zamfir. Făceți ce știți cu ea, dar pe mine slobозиți-mă să mă duc acasă și să mă liniștesc.

— Dar ce-ai pățit, bade baciule ? întrebă Zamfir, mirat din cale afară, în timp ce ciobănașii se alăturau îngrijorați de bătrîn. Ce n-am pățit ? oftă moș baci, amărît. M-au închis alături cu ucigașii și hoții de cai, m-au ținut fiă- mind și însetat, m-au bătut cu varga de m-a usturat că oi spune și morților, și toate numai pentru ca s-ă le spun pe unde s-o iele și cum să facă, să vă prindă pe voi ! Și dacă au văzut și au văzut că nu scot nimic de la mine, au vrut să mă cumpere, spurcăciunile! Pînă la urmă, cînd le-am făcut socoteala zilelor și-au înțeles că dacă mă mai țin acolo, neguțatorul are să fie spînzurat, n-au mai avut încotro și mi-au dat drumul! Dar tot mă tem că în urma mea au pus iscoade și pîndesc să vă aile ascunzătoarea...

Băgați de samă!

Zamfir se arătă foarte tulburat.

— Să nu care cumva să crezi, bade baciule, grăi el, că am bănuît asemenea primejdie și te-am băgat cu știință la necaz. Ferească dumnezeu! Cum era să fac eu asemenea nelegiuire ? Am socotit că taite au să se petreacă cum s-au mai petrecut și alte dați și că nici un fir de păr din cap n-are să ți se cîntească ! Iartă-mă, rogu-te, și crede-mă ! Iar cît despre iscoade, au mai trimis ei și alte dați și toate au pierit înecate în rîni! De asta nu ne temem ! Iar de slobozit, bade baciule, slobod ești să faci cum vrei și cînd vrei. Numai, iacă, noi ți încredințăm prețul cîstit al oilor pe care le-ai adus și te poftim frumos s-ă-l întorci oamenilor care le-au fost adus la țarcuri la Putnișoara...

Cînd ieșiră la șleah,
soarele stătea în
crucea amiezii. Drumul
înapoi către Moldova și
către stîină se lungea
pe marginea stufului,
pierzîndu-se către
miazănoapte

.PARTEA a H-a

1

La stîina boierului Măndru, peste toate necazurile și întristările, vremea trecea așa cum trece vremea la toate stîinile, de cînd ciobanii pasc oile pe plaiurile noastre.

De cum se scurgeau apele primăverilor, moș baci cu ciobanii și ciobănașii lui porneau la deal, cu tot tarhatul. Părăseau adică perdelele și bordeiul în care iernau între două dîmburi de lîngă malul plin de păpușuri al Putnei și păseau încet, din tăpșan în tăpșan, pînă ajungeau la stîina în care își petreceau verile. Colțul crud al ierbii înverzea pămîntul și floarea pomilor flutura peste întinderi și peste bordeiele sărace ale satelor din vale, ca o a doua ninsoare. Pe urmă înfrunzeau pădurile, iarba creștea înaltă, cerul se boltea deasupra lumii și vulturii înălțimilor se roteau în văzduhul limpede pîndind cățeei pămîntului, care ieșeau la soare în pragul căsuței lor de țărînă. Treceau căldurile verilor uscate și soarele, căpătînd înclinare mare, lăsa răcoarea să cadă asupra pămînturilor arse. Atunci se scuturau frunzele galbene ale copacilor și se călătoreau pe sus unghiuri de cocoare și nori repezi de rîndunele. Iar cînd porneau cele dintîi ploai ale toamnelor, moș baci dădea poruncă și oamenii și animalele de sub oblăduirea sa coborau încet către perdelele pe care le părăsiseră astă primăvară.

Anii treceau. Mitrut era acum mare. Crescuse, să ajungă statura uriașă a lui Joldea și, numai uitându-se la trupul lui, oamenii scădeau glasul și își îmbunau privirile. Avea uitătura îndrăzneată și plină de înțelegere și rîdea mai rar decît s-ar fi cuvenit pentru anii lui. Iar purtările sale erau potoite și pline de cuviință.

Uneori, duminică dimineața, un glas de bucium se înălța dinspre Seaca. Plutea o vreme cu stăruință deasupra satelor și sunetul lui plin se sfîrșea în cîteva mlădieri ușoare, ai fi zis vesele. Mitrut înălța capul și zîmbea. Era chemarea lui moș Bolocan. Asta însemna că moș Bolocan s-a supus stăruințelor nenumăratelor sale nepoate și stră-■ nepoate, care se învîrtesc împrejurul său cu felurimi de lingușiri și rugăminți, că a chemat pe Ion Palmașu din Brusturi cu fluierul și le face joc. Pentru că tinerețea nu vrea să știe nici de necazuri, nici de sărăcie. N-ai ce-i face ! Drept care, moș Bolocan a poruncit fetelor să stropească și să măture bătătura și a dat glas din bucium. Pentru această facere de bine, acele 'neastîmpărate nepoate și strănepoate l-au împodobit cu cămașă curată ca omătul, l-au încins cu briu lat, de lînă subțire, toarsă de mina lor, și l-au pofțit pe pociada așternută pe prispă, să aștepte acolo oaspeții. Iacă, a buciumat din Brusturi. Acesta e semn că Ion Palmașu a pornit într-acoace și, ca de obicei, nu vine singur. Vine cîntînd și flăcăii care îl înconjoară chiuie tot drumul. Alt bucium a dat semn din dealul Putni-șoărei. Și încă unul dinspre Plopi. Vra să zică, adunarea are să fie mare și veselă. Cîteodată se aude, drept răspuns, încă un bucium sunînd prelung din creasta dealului pe care pasc oile boierului Mindru. Dar sunetul acela e mai mult mîhnit decît vesel. Flăcăii de la stîna nu pot părăsi oile. E drept, se abate și cîte unul din ei uneori pe la moș Bolocan. Dar stă mai mult răzleț și parcă rușinat de straiele lui unsuroase și de picioarele desculțe.

Prietenii lui Mitrut însă, cei de prin sate, nu lipsesc de la joc. Ilie e un flăcău înalt, bălan, subțire și cu nasul adus puțin în sus. Privește îndrăzneț la fete, cu doi ochi albaștri, senini, și joacă așezat și domol. Ionică al lui Lupu Condrea din Brusturi a rămas scund. Dar e îndesat și neastîmpărat ca argintul viu. Are un chip sprîncenat, pistruiat și cîrn și mucalit, care parcă rîde tot timpul. De aceea poate vezi cîte trei, patru fete mereu în jurul lui. Toma cel din Putnișoara are umeri largi și brațe puternice. Smolit, cu nasul lung și cu ochii negri, parcă tot îi ninge și-i plouă. Cînd rîde l se vede strungăreată din care pricină, fetele l-au poreclit Știrbul.

El știe și le privește chiorș, de departe. Iar Drăguș al lui bița Gligore, cu ochii pieziși sub fruntea înaltă, cu tulelele negre și hălă- ciuga 'de păr care nu-i încape sub cușmă, ar avea mai multă trecere decît totî, dacă ar juca și dacă ar rîde și s-ar hîrjoni ca alții. Dar Drăguș, de cînd își știe pîrintele la închisoare, se ferește de veselie și de jocurile tîneretului. I se pare lui că atîta vreme cît taică-su se află ținut la întunerîc și pedeapsă, el — feciorul — nu poate sta în rînd cu lumea.

Cîteodată vin la aceste adunări și flăcăi din satele mai depărtate, 'tocmai din cotul Șiretului. Se știe doar că fetele de pe moșia boierului Mîndru sînt mai frumoase decît toate fetele „dintre ape”. Atunci, flăcăii locului se uită chiorș și caută ceartă cu luminarea. Iar dacă se întîmplă ca un flăcău din acele sate depărtate să nuntească cu o fată dintre ape, mireasa nu poate pleca la noua ei gospodărie pînă cînd acel mire, străin de loc, nu plătește vamă. Iar vama e un poloboc cu vin, pe care cei din satul fetei îl beau, să le treacă amărăciunea.

Jocurile lor însă, acele de duminică, sînt potolite și pline de bună cuviință. E drept că moș Bolocan are oricînd pusă la o parte „oleacă de cînstel”. Dar din acea cînstel nu se înfruptă decît gospodarii, cei care vin să vadă cum petrece tîneretul. Femeile nu beau niciodată în văzul lumii. Iar flăcăii și fetele se mulțimesc cu bucuria jocului.

Cînd moș Bolocan socoate potrivit, se scoală de pe prispă și face semn. Atunci Palmașu începe a cînta și fetele se rînduiesc într-un șir și flăcăii în altul. Moș Bolocan se așază de obicei în fruntea fetelor, iar unul din oaspeții lui, care-i mai cu greutate și cu mai mulți peri cărunți, păsește în fruntea flăcăilor. Amîndoi poartă, pentru această îndeletnicire, cîte un toiag poleit, semn al puterii lor asupra jucătorilor. Cei doi conducători ridică toiagele și danțul începe. Șiragurile de jucători se mișcă domol, față în față, apropiindu-se și depărtîndu-se, după muzică. Apoi conducătorii fac un semn și rîndurile se învîluie și dăntuiesc spate la spate. Iar se învîluie și iar vin față în față, se prind de mini, alcătuiesc cercuri de horă deosebite sau tot, i la un loc, serpuiesc în pas legănat și iar se despart și se pomenesc în șiraguri deosebite, față în față. Și toate mișcările se fac cu același pas domol, atît de domol, încît însuși imoș Bolocan nu se simte ostenit. Numai către sară, cînd bătrînii rămîn să se cînstască pe prispă și fetele pleacă spre casele lor, umplînd împrejurimile de glasuri și chemări, flăcăii care încă nu

s-au săturat de joc dănuiesc fără conducători. Palmașu le cîntă atunci o „voinicească” și jucătorii, în cerc strîns, cu brațele petrecute pe la spate, umăr în umăr, se rotesc într-un vîrtej cu atîta putere și repeziciune, încît pămîntul duduie și bătrînii îl privesc cu plăcere, aducîndu-și aminte de vremurile lor...

Multă vreme, Mitruț nu a luat parte la aceste petreceri. El — duminica — se ducea la Răchiți și la Răchiți nu se făcea joc.

Acum cînd ajungea în satul său întîlnea în capul toloacei un băiețaș de doisprezece ani, care avea tocmai chipul pe care îl avusese el la vîrsta asta. Era Nică, cel care îl aștepta din zori, se bucura — cum nu se mai poate — cînd îl vedea, nu se mai bătea cu gînsacii și arăta pentru frate-su o dragoste fără margini. Îi zicea „bădiță” și umbla în jurul lui ca un cirie în jurul stăpînului.

Mama lor arăta din an în an mai slăbită și mai împutînată. Cu inima strînsă, Mitruț o privea pe furîș și frămînta în cap gînduri noi de scăpare. Dar acum nu-i mai rămăsese decît o singură nădejde : aceea la care se gîndise și moș Mihai. Să vină vremea — adică — să se ducă la mai marii străjărilor, să se jăluie, sprijinit de moș Mihai și să se întoarcă acasă străjăr, așa cum fusese Joldea. Asupra acestei nădejdi visa uneori cu ochii deschiși. Stătea rezemat în bită, cu Hoțu lîngă el, privea pe deasupra oilor undeva departe, și se vedea aieva, cu ghioaga în mîni și cu arcul pe umăr, pe malul Milcovului. Și atunci Mitruț zimbea un pic gîndind la ochii ce i-ar face Nică primindu-l în capul toloacei... Dar Hoțu dădea glas și Mitruț înălța capul, iar vedeniile acestea se risipeau în vînt.

2În anul acela porniseră să umble felurimi de vorbe și de vesti care colindau satele, tulburau lumea și ajungeau și pînă la stîna boierului Mîndru. Se spunea, de pildă, că ar fi venit în țară domn nou, cu putere de oaste străină și cu firman împărătesc. Se mai zicea de asemenea că domnul cel mazălit, ieioarașii acela al Lăpușneanului, care bătea halca cu leșii lui și umbla în teleagă cu roți de argint, a fugit peste hotar ca să-și puie capul la adăpost. Iar acum a s-ar afla în țara leșească, unde cerșește ajutor de oaste, cu care să poată veni din nou în scaun... Așa dar, lumea se poate aștepta la război și la moarte...

Asemenea tulburări scurte petrecute în părțile de miazănoapte ale Moldovei nu prea fuseseră simțite aici, lângă hotarul de jos al țării și nu zguduiseră lumea prea tare. Drept este că așa, pe la jumătatea lui februarie, un călăraș străin bătuse în poartă la curtea de la Putnișoara, lepădase o scrisoare și dăduse pîneni calului către alte așezări boierești. Iar după aceasta și boierul Mîndru, cu călărași armați pentru paza domniei sale împotriva lupilor care umblau — zăpada fiind încă mare — a pornit călare către miazănoapte și curînd s-a știut că la Iași s-a dus.

— Ei, și-au zis oamenii, dacă se cheamă că a venit domn nou, se cuvine ca boierul nostru să se ducă să i se închine, să se arate supus lui și să-și pregătească cîști- gurile pentru zilele care au a veni 1... Știe el ce face!

Numai, iată, n-a trecut mult și boierul Mîndru a căzut într-o noapte, rupt de osteneală, la curte la Putnișoara, negru de scîrbă și de spaimă. Și îndată s-a aflat că domnia sa doarme iepurește, stă cu urechea la pîndă și a pierdut cu totul pofta de mîncare, lucru de mirare la un om ca dînsul, al cărui pîntec arăta cît un burduf de brînză...

Toate acestea erau povestite la focurile care se aprindeau noaptea în fața stîinii și ale căror flăcări se înălțau în nopțile limpezi pînă tîrziu. Și tot așa erau povestite pe toate prispele bordeielor din sate, pe imasuri, în bahne și pe lanurile boierului, pe unde oamenii își îndreptau o clipă șalele, își treceau vestile de la unul la altul și se aplecau, iarăși, cu o nădejde nedeslușită, în sufletele lor întunecate. „Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor”, spunea Toma din Putnișoara și alții ca dînsul, dar cei mai mulți nădăjduiau — cu toate că nici ei nu știau ce nădăjduiesc — pentru că oamenii necăjiți din nădejde își trag puterea să aștepte și să rabde...

Între acestea, o umbră străbătu într-o noapte întunecoasă peste hotar venind din Țara Munte'nească. Se strecură printre copaci, printre dîmburi și mușuroaie, pe unde să nu-l simtă nici cîine, nici om și, într-un tîrziu, bătu în poarta așezării boierului Voilă, a cărui moșie se întindea în cotul cel mare a-l Șiretului. L-au hămăit cîinii, l-au suduit niște vătăji, dar el nu s-a lăsat pînă n-a intrat în ogradă și pînă ce nu l-a sculat pe stăpîn. Și după ce străinul acela a pătruns în camera boierului și i-a spus în taină ce-a avut die spus, stăpînul a ieșit din cămară, tulburat din cale afară, a strî'gat să se puie șaua pe cal

și a plecat în goana mare, poruncind ca omul să fie ospătat și cinstit și găzduit, pînă la sosirea domniei sale...

Mai cu samă această poruncă a mirat peste măsură pe slujitorii boierului Voilă. Pentru că acel oaspete nu era decît feciorul lui Zamfir vecinul, fugari amîndoi, și tata și feciorul de pe moșia boierului. Și după obiceiul cel boieresc, un fugar — dacă pui mîna pe dînsul — îl întinzi jos în fața cerdacului și îl biciuiești pînă la sînge. Nu-l poțestești la masă și-l găzduiești și-l cînstestî. Slujitorii se uitau deci cu ochii mari la acel fugar care se repezise asupra mîncării și băuturii, ca un hămesit...

Iar în vremea aceasta, boierul Voilă gonia cu un slujitor după dînsul. Străbătea dumbrăvi și zăvoaie, trecea ca o năluca pe cărări bătătorite, rupea tăcerile nopții și se pierdea în întuneric, încolo spre asfințit. Iar la ceas înaintat de noapte își opri ca'lui la poarta curții de la Putnișoara, bătut puternic și ceru cu glas mare să i se deschidă. Și pentru că paznicul întîrzia cercetîndu-l, îl plesni cu biciul peste cap și năvăli în hărmălaia cîinilor. Sări din șa drept în cerdacul în care boierul Mindru, speriat, se arătase așa cum ieșise din așternut, zburlit și cu ochii înspăimîntați. Așa au intrat în camera cea mai de taină a curții și acolo au stat închiși pînă în zori, cînd boierul Voilă a plecat precum venise, iar boierul Mindru a chemat pe Răspă, i-a dat anumite porunci tainice și Răspă a plecat îndată pe cal iute, încolo, către miază-noapte...

Cine a mai pomenit ca asemenea fapte să rămîie neștiute pe niște locuri în care toți oamenii stăteau cu ochii pe cele petrecute la curtea boierească, ca să citească în ele tîlcul acelor vremi schimbătoare, pline de primejdii și de amenințări ? Cine să știe primejdiile și schimbările ce au a veni dacă nu ie-a ști boierul ?

Dar veștile care străbăteau acum în acel colț de țară erau din ce în ce mai de mirare și mai neașteptate. La focurile de fa vetrele **bordelelor** și la cele care **Străpungeau** întunericul nopților, în preajma colibelor în care se adăposteau haidăii de la vite, ciobanii de la oi, hergheliegii de la cai, tăietorii de lemne în păduri și cărăușii și toți cei care trudeau ziua și opreau noaptea la un popas, oamenii vorbeau. Își spuneau unii altora zvonurile care împîn- ziseră țara, și le tot întorceau pe dos și pe față, pînă cînd flăcările se stingeau și jăraticul se topea sub cenușă.

Se spunea — și acestea erau veștile cele mai însemnate — că la Iași se petrec lucruri de spaimă.

Anume, se zicea că marele vornic al Țării de Jos, acel mîndru și fălos boier, pe nume Ionașcu Zbierea, ar fi fost prins de către noul domn cu viclesuguri împotriva sa. Minios, Ion Vodă a poruncit să i se taie capul chiar în ziua de paști, la ceasul în care tot creștinul se întoarce de la sfînta înviere să ciocnească ouă roșii și să guste din pasteles sfînte. Că fapta aceasta a îngrozit poporul și a stîrnit multe vorbe și îndoieli, împrăstiate mai cu samă de boieii cei mari și de fețele bisericești cele mai de samă. Ziceau aceștia că după datină, într-o asemenea zi, nu se cade să ispășească cu capul decît cei osîndiți pentru prădăciune de morminte ori necinstire de fecioare... Dar în scurtă vreme, alte fapte și mai grozave au tulburat norodul și au stîrnit noi vorbe și mirări. Așa, de pildă, domnul cel vechi, tînerelul acela al Lăpușneanului, care fusese izgonit, se și întorsese cu oaste leșească, să bată război și să puie iar mîna pe Moldova. Dar l-a biruit Ion Vodă și l-a fugărit peste hotare cu toți leșii lui, de nu s-a mai ales nimica din oastea aceea.. Și cum a isprăvit războiul, Ion Vodă a început a domni cu mare strășnicie și vărsare de sînge, de s-a făcut multă vîlvă și zvoană. Astfel a prins pe vlădica Gheorghe cu apucături păcătoase, făcînd de ris biserica de care se arăta nevrednic, și a poruncit de l-au legat de un țărș, deasupra unei vetre, afară, și l-au ars de viu ! A prins pe popa Cozma și pe Molodeț călugărul, prădînd averile bisericești de sub straja lor, și i-a îngropat de vii.

Și tot atunci, aflînd pe copilul de casă, pe anume Veveriță, cu furtisaguri, din banii vistieriei, l-au îngropat alături de cele două fețe bisericești. Iar înalt prea Sfințitul Teofan, mitropolitul, simțînd că vine urgia asupra capului său, umblă fugar prin munți, dar nu umblă singur, ci patru călugări voinici trudeșc pentru înalt prea sfinția sa, pur- tîndu-i sacii cu bani de aur pe care abia îi duc !....

Sara la stîină Mitruț se apropie de moș baci care nu are somn:

— Moș Mihai zice, moș baciule, că pînă acuma, nici un om din prostime n-a fost dat pe mîna gidelui! soptește el. Și mai spune moș Mihai, moș baciule, că dacă toate acestea sînt adevărate, atunci și-a întors Dumnezeu fața și către norod și altă faină are să se macine de acu la moara noastră...

La stîina boierului Mîndru, în sara aceea, focul se stînsese la ceas înaintat de noapte.- Ciobanii stau îndelung pe gîin- duri, cu ochii la jăratul care încet, încet se face sur de cenușă. Un fior nedeslușit, o

neliniște ține treji pe oamenii aceia cu privirile pierdute în negura zilelor viitoare și o zare de lumină pare a se ivi, într-o depărtare nelămurită. Moș baci s-a sculat. Stă drept, înalt, puternic, ou capul sur înălțat și cu privirile duse în întuneric, încolo spre Putnișoara.. Și în inima Lui își face loc, încet, o nădejde ca o zare. Degetele lui pietroase rup în neștire un capăt de gătej, iar pumnul său puternic prinde frînturile, le strînge într-o încheștare ca de cremene, le zobește și se desface încet, să se cearmă spre pămînt firimiturile măcinate.

3Dar nu numai moș baci se lasă frămîntat de gînduri și nădejdi nedeslușite. Și Mitruț se afla adînc tulburat. O neliniște fără hodină pusese stăpînire pe cugetul său, îl ținea departe de ceilalți băieți, tăcut și singuratic și îi zbuciuma somnul! Dacă domnul cel nou este în adevăr așa cum se aude... dacă de răfuielele lui crîncene au a se teme numai boierii... dacă norodul află la dînsul bunăvoință și alinare... de ce n-ar încerca și el — Mitruț al Joldii — să ajungă pînă la domnie cu' necazul lui cel mare ?

Încet, încet, în gîndul lui crescuseră o hotărîre mare. Și cu această hotărîre alergă acasă la Răchliți.

— D-apoi tu crezi că așa se vorbește cu un domnitor ? rise moș Mihai ascultîndu-l. Nici nu te lasă nimeni să te apropii de dînsul!

— Nu cred, moș Mihai! se împotrivi Mitruț. Dacă el este așa precum ai spus, cum să nu poată grăi norodul cu dînsul ? Cine să nu mă lase ? Mă duc la dînsul și-i spun : măria ta, uite așa și așa ! Ce poate să-mi facă ? Dacă n-am făcut nici un rău și îngenunchi la mila lui, ce vină îmi poate găsi ? Eu mă duc și-l rog să ne scoată de sub mina boierului și să mă facă străjăr ca pe tata. Și de n-a vrea, măcar pe mama s-o scoată...

Aici glasul lui Mitruț se înecă și moș Mihai tăcu îndelung. Zoița în adevăr slăbise tare, i se corogise spinarea de muncă, i se supseseră obraji și ochii i se duseseră în fundul capului. Moș Mihai știa că dacă nu se ivește nici o schimbare, Zoița n-o mai duce mult. Și mai știa că tocmai pentru asta se zbuciuma Mitruț acum și se încăpă-țina. Oftă deci și își plecă învins ochiul, singurul ochi care-i rămăsese teafăr.

— Om mai vedea, măi Mitruț, ne-om mai sfătui...

Dar vorbele acestea de îndoială făceau pentru Mitruț cît o făgăduială întreagă. Alergă cu ele la moș baci.

— Moș baciule, îi spuse el în sara aceleiași zile, am să te rog și are să te roage și moș Mihai, ca atunci cînd ne va veni nouă bine, să-mi dai drumul să mă duc la Iași. Eu nu mă las pînă nu mă duc la măriă sa, să îngenunchi la mila lui și să-i cer dreptate. Dacă lăta a fost străjăr de margine, așa cum nimeni n-a mai fost străjăr ca dînsul, apoi pot și eu să fiu străjăr de margine, nu slugă. Numai să mă scoată din mîna boierului. Pe mine și pe mama și pe Nică. Și pe urmă, dacă a socoti măriă sa că mai am ceva de plătit ca răscumpărare, oi plăti străjăr fiind, numai slobozenia să ne-o dea de pe acuma, că mama nu mai poate și eu nu vreau s-o îngrop de hațîrul boierului.

Ceialți îi priviră cu mirare și cu neîncredere.

— Măi Mitruț, d-apoi tu crezi că așa se ajunge la măriă sa ?
9 — Mitruț al Joldii — c. 1394.

— Dar cum se ajunge ? își înălță el capul. Fuge boierul nostru și se ascunde aici, că i-i frică, ca un vinovat ce se află, dar mie de ce să-mi fie frică ? Eu pe cine am urgisit și am ucis în bătai și am jupit, ca să mă tem ? Poate că nu mă credeți, dar eu într-o zi, am să ajung la dînsu.1. Numai moș baci să nu se minie de zăbavă, că eu nu știu cît să ție drumul ista...

— De miniat, n-am să mă minii, grăi bătrînul. Are să se minie Raspăl... Da' i-om spune că zaci undeva acasă, bolnav... Eu însă n-aș cuteza să fac treaba asta. Dacă domnul îi atîta de prins cu ale lui, cu boierii, cu leșii, cu călugării, cu toți cane îi încurcără vrerile și-l fură, unde să mai încapi și tu cu necazul tău ?

— Așa spunea și moș Mihai la început, vorbi Mitruț, dar pînă la urmă a socotit și el că-i bine să mergem.

— Adică se duce și moș-tu Mihai ? se miră moș baci, privind lung pe băiat.

— Are să meargă, îl încredință Mitruț. 'N-are să mă lase singur; și pe urmă el cunoaște altfel lumea și oamenii...

Moș baci rămase gînditor și multă vreme stătu cu capul plecat, în timp ce vîntul de sară se juca în pletele lui sure. Parcă uitase de toți și de toate, atîta era de adineii tîinice și grele socoteli. Într-un tîrziu își ridică privirile și vorbi cu un tremur ușor în glasul gros :

— Simbătă sară, cînd ai să te duci acasă măi Mitruț, să rogi pe moș-tu Mihai să mă aștepte pe duminică dimineață... Am să vorbesc și eu ceva cu dînsul...

— Să nu te pui împotriva, moș baciule, că-i degeaba 1 se sperie Mitruț.

— Nu te teme ! îl încredință moș baci ; și cum stătea în picioare, își trecu, încet, în chip de mângiere, palma aspră peste creștetul băiatului.

Oricât a stat Mitruț treaz în noaptea aceea și oricât s-a întrebat, tot n-a putut pricepe ce avea de pus la cale moș baci cu moș Mihai. Iar de-a doua zi, Mitruț s-a repezit în satele din vale să spună vestea cea mare și prietenilor săi. Oamenii au primit știrea cu mirare și cu oarecare neîncredere. Iar bița Lupu Condrea și bița Nicuiae, și bița Toader, și alții și pînă și lița Irina au rămas duși pe iglinduri, așa cum rămăsese moș baci la stîlnă și întocmai ca și moș baci, au spus într-un tirziu, cu glasurile tulburate :

— Măi Mitruț, roagă tu pe moș Mihai să ne aștepte pe duminică dimineața, acasă la lîchîți, că avem a-i spune o vorbă...

„Parcă toți pun la cale unul și același lucru,” își spunea Mitruț simbătă sară, alergînd spre casă.

Numai moș Mi'hai nu întreabă nimic, cînd află că vin oamenii să-l vadă și să-l vorbească. Ci stătu vreme îndelungată cu gîndurile lui și nîmăi din timp în timp hîrîia din gît, așa cum avea, obiceiul și atunci ochiul îi lîcîrea ciudat, parcă a primejdie...

Duminică dimineața, mama așternu un lăicer pe prispă și mătură ograda. Oamenii care se vestiseră nu se cădea să intre ca într-o casă pustie.

Intîi veni moș baci. Mama îi ieși înainte și dădu să mulțamească bătrînului pentru grija pe care o are de atîția ani, pentru feciorul ei. Dar bătrînul își ciătîna pletele sure și grăi molcom, cu palma pe umărul femeii :

— Lasă, Zoiță. Mi-e jale numai că feciorul lui Joldea a ajuns la stîlnă... ca mine... Dar să nu deznădăjduim. Fecio- rașul ista poate ni 'l-a trimis norocul nostru... și printr-în- sul poate să scăpăm cu toți... Ziua de mine nu se știe niciodată, Zoiță !... '

Pe urmă veniră și ceilalți și se așezară pe prispă.

— Am aflat că te duci la Iași, Mihai, vorbi moș baci. Și de aceea am venit.

— Și noi tot așa, vorbiră ceilalți.

— Că dacă te duci cu necazul tău și al băiatului is- tuia, grăi iar moș baci și ajungi în fața domnului, eu aș zice să duci acolo și necazurile noastre...

— Tot așa am gîndit și noi 1 vorbiră iar ceilalți.

— Pentru că, urmă moș baci, nu ne putem duce toți. Una, că-i drum lung din cale afară și plin de greutate și al doilea ar simți boierul, ne-ar vîna din urmă cu vătăjii și ne-ar aduce legați înapoi. De aceea ziceam, că dacă te duci acolo, să porți și pîra noastră împotriva boierului, pentru toate fărădelegile lui, și jafurile și uciderile!... și să ceri mila domnului și pentru noi toți cîți sintem pe moșia asta și trudim de atîta amar de vreme... Să știe că boierul Mindru ne-a furat pămînturile cu japca, cu puterea, cu stoarcerea sărăciei și necazurilor noastre... Să afle că din puținele zile care erau hotărîte din vremea voievozilor celor vechi pentru clacă, și sporite mai pe urmă pe locuri ie iese, de ajunseseră că nu mai puteau oamenii răsufli, acuma au ajuns de nu le mai știe nimeni socoteala... Și tot mai adaugă boierul pentru un mertic de să- mîntă împrumutat la nevoie... pentru un podeț pe care treci... pentru un braț de găteje... pentru cimitir, Mihai, și pentru tot ce-i trece prin minte. Că de aceea ajung unii oameirii, care au rămas fără nici o palmă dte pămînt, să muncească toate zilele primăverii și verii și toamnei, nu- mai pentru dînsul... ca robii, Mihai, cei din vechime !... Să-i spui că noi îngenunchiem și ne rugăm mării sale să-și arunce ochii și asupra noastră... că ne prăpădim, Mihai... așa să-i spui...

Moș baci se opri răsufîind adînc și cu mare tulburare, de parcă-el însuși se afla în fața mării sale.

— M-oi duce, vorbi și moș Mihai, m-oi duce că nu mai pot de răul băiatului istuia. Și vă spun drept că parcă îmi vine mai ușor să mă duc cu pîra voastră a tuturor decît numai cu necazul lui.

— Vine și lița Saveta! strigă dintr-o dată Mitruț și oamenii își înălțară capetele.

În adevăr, Saveta lui Gligore din Plopi venea cu Profi- rița de mină, tăind tăpșanul de-a dreptul. Se vedea că e tare ostenită. Mitruț îi ieși înainte și ridică copila în brațe, iar lița Saveta se lăsă greu pe prispă. Își șterse cu un colț de broboadă fruntea, asudată, privi la oameni și își opri ochii la moș Mihai.

La mîta am venit, moș Mihai, vorbi ea cu glasul trudit. Aud că te duci la domnie... Moș Mihai, fă-ți milă de copila asta și vorbește dacă poți și de Gligore... Că aș merge eu singură, dacă ar fi mai aproape și aș fi și eu mai voinică... pentru că am auzit că-i om cum nu se mai află de bun pentru norod și cu crezare la necazul tuturor... Spune-i, moș Mihai, cum a fost cu Gligore... și cu ceilalți, care stau degeaba la închisoare, dacă n-au și pierit pînă acuma, că n-am

putut da de dînsii... să știe și el că n-au oamenii nici o vină și să-i sloboadă... Lița Saveta își înecă glasul în plîns, și o vreme tăcu ștergîndu-și obrazii slabi, cu degetele negre și crăpate de muncă. Zoîța se apropie de dînsa și o prinse de mijloc, iar Mitruț ședea nemișcat, cu fețița, alături.

— Noi care am fost acolo, de față, vorbi tulburat Costache al Vădanei, ne purtăm marturi, pentru Gligore. Să ne cheme de față, Mihai, și om mărturisi cum a fost.

— Cum era să fie Gligore vinovat de uciderea vătăji- lor, cînd el era cu miniile legate la spate, întrebă Niculai Miron dintr-o dată.

— Așa e, întăriră ceilalți, luminați de acest adevăr la care nu se gîndiseră pînă acum. Cum să ucidă cu miniile legate ?

— Atunci, Mihai, vorbi din nou moș baciul, la toate nelegiuirile pe care ai a le pîrî, adaugă și asta... Boierul a vrut să ne sperie pe noi iștialai și a băgat în închisoare pe cei pe care a pus mîna întîi... cu vină, fără vină... iar la fața locului n-a venit nimeni să întrebe și să vadă cum și ce...

— Așa, așa, întăriră și ceilalți.

— Și spune pricina pentru care s-au sculat oamenii atunci cînd a vrut să ne îndoiască zilele, că zicea că și birul s-a îndoit... și oamenii n-au vrut să iasă la lucru, vorbi Todirașcu.

— Și cum ne-a zdrobit cu caii pe cîmp, adăugă și Lupu Condrea, ridicîndu-și ițarul spre genunchi, ca să i se vadă urma de copită pe pulpa piciorului.

Toate le-oî spune, oameni buni, numai să pot ajunge în fața mării sale și să-mî îngăduie să vorbesc. Toate le știu, așa cum le știți și voi, dar lucrul e greu tare și eu vă spun drept, că mare nădejde n-am 1 Mă duc numai pe vorbe... Dar dacă nimic din cele ce se vorbesc despre domn, nu-s adevărate ? Așa-i că mă întorc cu mîna goală ?

— Pînă nu faci foc, fum nu dese, spuse careva, cu încredere.

Iar lița Saveta adăugă cu o tremurare în glasul plîns :

— Mie îmi spune inima că izbutești, moș Mihai!

Se sculară în picioare și plecară după ce-și luară ziua bună și urară noroc la drum celor ce se pregăteau de călătorie.

Moș Mihai privi lung în urma lor. Și deodată se scutură de gânduri, păru că ise înalță pe piciorul lui beteag și vorbi hotărât:

— Hai, Mitruț, să împrumutăm cai de la străjări și să ne gătim de drum !
Iar ochiul lui licărea îndărătnic și amenințător.

4

Mitruț e vesel.

Iată-l alături de moș Mihai călărind pe sub pletele sălciilor din lunca Șiretului, încolo către mieznoapte. Nu merg în goană, pentru că moș Mihai nu vrea. Dar totuși, merg destul de repede. Calul lui nu-i nalt. Dar e bine hrănit, nu i se văd coastele, și are părul murg, lustruit, de-a mai mare dragul. Spuie cine și ce-a vrea, dar pe un asemenea cal poate să călărească și marele hatman ! Numai ș-a n-are Mitruț. Nici moș Mihai n-are. A avut mai înainte vreme. Dar din cea din urmă harță pe hotar, cu niște fugari, Moș Mihai s-a întors și fără cal și fără ș-a și nici străjării n-au avut de unde 'le da. Dar ei au așternut pe spinarea cailor câte un tol, l-au încins cu chinga, au aninat de chingă scările de lemn și gata ! Se înțelege că altfel ar veni, dacă ar fi și ș-a. Dar nici așa nu-i rău. Cine nu se uită de aproape, nici nu bagă de samă această lipsă. Mai degrabă se spărie de armele lui Joldea străjăru, pe care le poartă Mitruț. Arcul atârnat de umăr îi bate coasta, săhăidacul cu săgeți îi bate șoldul, iar ghioaga ceea cu colți ca de mistreți atâră zburliță, în față, alătura de desagii cu merinde pentru el și grăunțe pentru cal. Așa a rînduit moș Mihai, care se pricepe la drum lung și cu primejdie. Așa înarmat, Mitruț călărește voios. Ba chiar ar trage o fugă de să sperie copacii de pe malul râului, numai așa, ca să arate el cum știe să călărească și fără ș-a. Dar moș Mihai nu vrea. Mereu îl potolește și îl bodogănește :

— încet, măi Mitruț, că nu dau turcii. Calul ista are și el suflet. Dacă îl gonești așa, crezi tu că mai ajungi la Iași cu dînsul ? Cît îi hăul ! Te lasă cu sănătate și se lungeste colea lîngă apă, să-l mănînce dihăniile pustietăților istora. Iar dacă rămi fără cal, te mănîncă și pe tine lupii.
În cal e nădejdea, Mitruț, să ai grijă mai multă de dînsul decît de tine...

Și tot așa, Mitruț îl ascultă cu o ureche și îl fură cu coada ochiului. A îmbătrînit moș Mihai. Părul lui e sur de tot, iar nasul coroiat parcă e mai ascuțit decît totdeauna. 'Numai ochiul cel sănătos, rotund și adînc, te țintește ca o picătură de păcură, care prinde în ea toate

luminile și sticlirile din afară. De ochiul acela nu te poți feri, gin- dește Mitruț. Așa îmbătrânit cum e, moș Mihai călărește ca un tinerei. E una cu calul. Arcul îi bate coastele, săhăi- dacul îi bate șoldul, iar ghioaga cea grozavă, pe care Mitruț n-o putea ridica de jos acu cîțiva ani, spinzură lîngă desagii care bat genunchii bătrînului. Mitruț îl privește și își face socoteala că în luptă, parcă nu s-ar încumeta să stea în fața lui. Și-l închipuie cu ghioaga ridicată și cu ochiul acela grozav ațintindu-te ca un uliu, și se scutură cu spaimă.

Și e înțelept moșneagul! Noptile, cînd poposiesc pe malul Șiretului, deseori, călători trudiți se alătură la focul lor. Vin și din jos și din sus, își priponesc caii după ce-i trag de urechi, îi adapă, și se așază lîngă foc dezlegîndu-și desaga cu merinde. Moș Mihai îi lasă să mai răsufle și pe urmă începe a-i trage de limbă. Și astfel află întîm- plări neștiute pînă atunci și fapte de mirare, de bucurie și de spaimă. Poate unele sînt numai niște închipuiri, iar altele niște minciuni izvorite din capete năvălite la 'această îndeletnicire. Dar asupra unui singur lucru, toată lumea pare că s-a înțeles, pentru că toți au aceeași încredințare : Ion Vodă tale și osîndește pe boieri și numai pe boieri. De norodul cel de jos nu se leagă și nu-l obîjduiește. Si-i om cu îngăduință către cel sărman. Iar care a ajuns la mila lui, n-a avut a se căi...

Mitruț zîmbește și — pe deasupra flăcărilor — face cu ochiul lui moș Mihai. Asta înseamnă că el a avut dreptate cînd l-a scos pe bătrîn din birlog. Moș Mihai însă tot se îndoiește. A făcut pe placul băiatului, pentru că ține la el ca la ochii din cap și pe deasupra se duce cu pîra și rugămîntea atîtora, dar î'n ceea ce privește izbînda, se teme. Se teme, «pentru că după știința lui, nici la boierul Mindru nu poți pătrunde cînd vrei tu... că dai peste Rașpă ! Cum să pătrunzi la domn ? Se poate că nici chiar boierii nu pot pătrunde la domn, cînd vreau ei. Cum are să intre el cu Mitruț, asta nu știe, și nici nu-i trece prin cap. Abita i-a venit lui în minte să facă : are să ajungă la poarta curții domnești și —dacă l-or întreba — are să spuie că l-a trimis norodul de pe hotarul din jos, să vorbească cu mîria sa... Ce are să fie mai pe urmă, degeaba își sparge el capul.

Caii ronțăie undeva aproape și cei doi drumeți adorm sub sumanele lor, cu cușmele pe ochi, cu capetele pe traiste. Deasupra lor, în adîncurile nemăsurate ale cerului, Rari ța coboară încet către locurile de care ei se depărtează zi cu zi, iar dinspre lașii către care merg, urcă — cu tîn- jala frîntă — Carul

Mare... În ziua, cînd stelele se sting, ei se scoală, își spală fața cu apă luată în pumni din curgerea molcomă a Șiretului, își adapă caii și pornesc înainte...

De o parte și de alta a drumului, abia însemnat în iarba ruptă de copitele cailor, se întind păduri care pornesc din malul apei, din luncă și cuprind depărtări cît vezi cu ochiul. Din loc în loc zările se luminează larg și atunci se ivesc nesfîrșite întinderi de pămînt arate, cu oameni ce se pleacă departe asupra brazdelor, cu sate mici adăpostite în văiugi înverzite și curți albe înălțate pe dealuri. Către acestea moș Mihai își întinde brațul, lămurind pe Mitruț :

— Curțile boierului... cutare...

Dar nu le cunoaște pe toate. El este un om carie a umblat puțin pe drumurile acestea și n-are de unde ști. Cît a auzit și el de la alți drumeți și cît ține minte.

Mitruț privește cu băgare de samă. Sînt așezări largi, împrejmuite cu ziduri de piatră, sau cu parcame groase întocmite din două rînduri de garduri înalte de nuiiele, între care s-a bătut pămînt, alcătuiind astfel o întăritură lată de cîte trei, patru arșini. Unele așezări sînt apărute și >de cîte lun șanț, adînc de jur împrejur, ca niște cetăți și nu au decît o singură intrare, cu poartă înaltă de lemn și cu turn de birne deasupra porții.

— Pentru strajă, lămurește iar bătrînul.

— Ce strajă aici ? n mijlocul țării ? se nedumirește Mitruț. Doar nu-i hotar !

Moș Mihai ridică din umeri. Mai mult nu știe. Dar știe alți drumeți ou care se întîlnesc în cale, ori poposesc împreună. Nu-i hotar, adevărat, dar din turnurile acele se văd depărările, pînă către părțile tătărăști și focurile de primejdie care se aprind uneori într-acolo. Și se vede departe către miazănoapte, de unde — știe tot norodul — se abate cîte o dată oastea leșească, și încolo în dreapta Șiretului, pînă sub munți, de unde coboară neprieteni călări de prin părțile ungurene... Degeaba nu înaltă boierii asemenea turnuri de veghe ! Unui om de rînd, la o vreme de nevoie, îi vine mai ușor să fugă din calea primejdiei. Cușma și bățul, calul și hățul ! Cu boierii însă nu-i așa. Boierul nu poate fugi cu cît îi pe dinsul. Lui îi trebuie vreme să-și strîngă avuția și să și-o puie la adăpost. Vra să zică trebuie să știe din timp ce primejdie îl paște... Unii zic că mai înainte vreme, dușmănindu-se boierii între ei, turnul și întăriturile acestea le slujeau de apărare și le scăpau viața ! Venea adică boierul dușman cu oamenii lui, înconjură curtea și dădea năvală. Iar dacă străjăru din turn nu dădea de veste la vreme să se închidă porțile și

să se scoale slujitorimea întru apărare, intra dușmanul și-i trecea pe toți prin foc și sabie... Alții zic că au fost vremi în care, înăuntrul acestor întărituri, se apărau boierii de minia domnului care-și trimitea lefegii să-i zăp- sească acasă la dinșii și să-i aducă legați pentru osindă și ispașă... Acu însă boierii is mai cumiști. Dacă știu că s urți de domn, trec hotarul și se mintuie. Nu mai stau să se împotrivescă, pentru că le-ar fi tare greu să scape...

Așa vorbesc oamenii care-s mai umblați și știu mai multe. Mitruț ascultă și se minunează și tace. Moș Mihai își dă cușma pe ceafă și privește îndelung către acele curți depărtate.

— Adevărate temnițe l gîndește el cu glas tare.

— Nu chiar temnițe ! vorbesc iar anume drumeți cu știință și cunoaștere a tuturor înfățișărilor acelor vremi. Nu chiar. Că-s pline de bielsug și de voie bună și de oameni care, avînd de toate, nu mai doresc de cît petreceri și desfătare.

Intr-o sară au poposit la focul lor niște oșteni. Veneau de la Iași și treceau în jos, cu treburi ostășești. Erau trudiți. Dar după ce s-au ospătat, tot le-a venit poftă de vorbă și sfătuiră despre felurimi de lucruri și fapte, cum e feleșagul drumețului la popas. Moș Mihai înțelese că oștenii aceia duc niște porunci ale vornicului de Țara de Jos, care e mai marele lor...

— Cum se poate ? se minuna moș Mihai, cu glas mare. La noi, în jos, s-a auzit că l-au tăiat!

— L-au tăiat pe cel dinaintea lui, îl deslușiră oștenii. Pe Ionașcu Zbieră l-au tăiat. Dar noi vorbim de vornicul cel nou, de domnia sa Dumbravă.

— Dumbravă ați zis ? întrebă repede moș Mihai. Care Dumbravă ?

— Cum, care Dumbravă ? rîseră oștenii. Dumbravă... cine nu-l știe ?

— Nu-i unul cu niște mustăți negre, ungurești, și cu un semn 'de tăietură pe umărul obrazului ?

— Chiar așa, se grăbiră să-l încredințeze oștenii. U știi ? Nu-i moldovan... Unii zic că ar fi fugar din Țara Muntenescă, de răul 'domnului de acolo...

Moș Mihai scăpase în cenușă turta de grîu rîșnit, pe care o ținea în mină, gata s-o mănînce. Trase cu ochiul spre Mitruț și prinse a zîmbi. Pe urmă se trase de o parte, se înveli în suman și își puse traista sub cap. Sus, printre frunzele înguste de salcie, stelele sclipeau în depărtări nemăsurate. O boare abia simțită adia

spre .apa Șiretului. Oștenii vorbeau domol. Se auzea, aproape, cum rup caii iarba grasă din luncă. Un greier porni isă țîrlie. Moș Mihai auzi .alături răsufierea regulată a lui Mitruț și rămase întins, cu ochiul deschis și ațintit asupra cailor lor: la drum e bine să fii cu luare-aminte...

Poposiră a doua zi într-un zăvoi .plin de iarbă și de flori, lîngă prundurile pe care le udă apa Moldovei, înainte de a se arunca în Șiret. La focul acela de popas, Mitruț află de la moș Mihai o întîmplare cu acel Dumbravă, care era acuma mare vornic al Țării de Jos, și pe care el îl cunoscuse nu cu prea multă vreme înainte :

— Trăia taică-tu, povesti bătrînul, și stăteam într-o dimineață la locul nostru de pîndă, pe hotar... după o tufă. Și numai iacă, dincolo de hotar, niște călăreți care fugăreau trei oșteni. Unul dintre cei fugăriți se vedea a fi un fruntaș, ceva ca o căpetenie, ori un om mai însemnat... Veneau ca vîntul spre hotar. Au coborât malul și, cum era apa mică, îndată au fost dincoace, ceva mai la deal de noi. Și iacă și cei care îi fugăreau că trec apa, drept în fața tufelor >după care ne ascundeam. Joldea a strigat la dîșii cu glasul lui grozav : „Stați” și a ridicat ghioaga. Nu s-au speriat! Dimpotrivă ! Au năvălit asupra noastră cu sulitele întinse. A învîrtit Joldea măciuca lui lungă, am învîrtit și eu ghioaga, și călăreții .acea s-au prăbușit. La treabă de aiasta, măi băiete, dacă nu dai tu, dă dușmanul și te culcă. Pe urmă am alergat după cei trei fugari, care ne-o luaseră înainte. I-am ajuns la un cot de luncă și am strigat din urmă să se oprească. N-au oprit. Am împuns caii și le-am ieșit înainte. Și nici așa n-au vrut să stea. Am pălit caii celor care păreau oșteni de rînd și i-am răsturnat. Acuma însă, a năvălit asupra noastră cel de-al treilea, cel care ziceam că arată a fi mai însemnat... Avea sabie lungă și era îndrăzneț... Zic lui Joldea: „Să-l prindem viu și să-l ducem la Grăciuna”. „Bun”, făcu bietul Joldea, că era om de înțeles și cuminte, și învîrti ghioaga să dea în cal. Numai că tot atunci și străinul acela a izbit cu sabia... Și sabia lui a întîlnit ghioaga lui Joldea, a sărit înapoi și a lovit pe călăreț drept în obraz. L-a năpădit singele. L-am dat jos de pe cal, l-am spălat, l-am oblojit cu frunză de patlagină și Joldea umbla în jurul lui ca un urs în jurul unui pui și-l probozea : „Vezi ce pătești dacă umbli cu surcica ceea împotriva unei ghioage de opt palme? Și încă ai avut noroc că ți-ai dat singur în cap, că dacă îți dădeam eu...” Da' prinsul de colo — că își venise în fire — începe să ne ocărăască : „Sînteți niște proști. Ați sărit ca la o iscodă. Așa vin iscoadele ? Ce fel

de străjări sinteți voi, care n-ați băgat de samă de la început că s'ntem fugari, nu iscoade ?" Și unde nu se minie Joldea. „Și dacă ești fugar, ce ? Să sari cu sabia la străjări ? Cum vine asta ? Vra să zică fugi din țară străină, dumnezeu știe de ce fugi, vii la mine să te adăpostesc și mă iei la bătaie? Eu așa știu, că mă înfățișez cu capul plecat: laca, măi om bun, așa și așa, mă fugăresc cei de dincolo, nu-s hot, nu-s ucigaș, nu nimica, ajută-mă și primește-mă — și atunci om vedea noi ce-om face! la uite, mă ! Tot el cu gura ! Ei, află că acuma te ducem la Crăciuna, să le spui celor de acolo minciunile tale"... Și iar începe acela a ne ocări: „Dacă vă spun eu că sinteți proști ! Voi nu cunoașteți la om ? Nu vă mai uitați și la fața lui ? Semăn eu a om rău ori a iscoadă ? Măi ghi ogarilor, aflați că eu sînt boierul Dumbravă din Țara Muntenească și mă duc la scaunul domniei, la Iași, unde am neamuri... Aveți a răspunde că mi-ați stîlcit oamenii și mi-ați ucis caii”

Avem a răspunde și pentru cei pe care i-am ucis pentru că te urmăreau ?"... făcu Joldea, a bătaie de joc. Și aici prinsul a început a rîde: „Cum văd eu — zice — nu sinteți chiar atît de proști, cum am crezut eu de la început” Măi, oameni buni, mie îmi plac oamenii care știu 'să lupte ca voi și sînt cu credință slujbei 'lor, ca voi. Că m-ați cruțat și m-ați oblojit, n-are să vă pară rău. Numai spuneți-mi dacă nu se află pe aici pe aproape vreun boier, care poate că mă cunoaște, ori care poate m-ar lua pe sama lui, și m-ar găzdui, pînă s-a trece zgaiba asta la obraz. M-am uitat eu la Joldea și Joldea la mine și ne-am scărpinat în cap. Dacă era așa cum spunea el și dacă se afla vreun boier care să răspundă de dînsul în fața stăpînirii, ce mai puteam zice ? Și l-am înfățișat la boierul de la Putnișoara. Mai aproape nu-i nici o curte.

„Nu-l cunosc, ne-a spus nouă boierul Mindru. Dar de boier, se vede că-i boier ! Nu se cade să vă purtați cu un obraz ales, așa cum faceți cu toți mișăii. H iau pe sama mea și cînd s-a tîmădui, îl duc eu la Grăciuna !” Și l-am lăsat în sama boierului Mindru. Dar de atunci, măi Mitruț, înseamnă că acel prins are a-mi plăti mie o datorie...

Și după această poveste, moș Mihai păru atît de vesel cum nu se mai află. Ba chiar fluieră într-un chip atît de ciudat, încît o mierlă întinse gîtul spre el, de pe o creangă de alun, și îl privi foarte speriată, cu ochii ei rotunzi și mici ca niște mărgele.

De aiori înainte mînară
mai repede. Moş Mihai
parcă uitase de
sfaturile lui de la
începutul drumului şi
nu-i mai ora milă de
cai. Iar cînd ajunseră la
laşi, sub sară, ne-
ştiirid unde să-l afle pe
vornic, căutară un han
la care să se poată
hodini şi ei şi caii

Acasă la domnia sa Dumbravă, în ograda largă și plină de fel de fel de lume, în cea mai mare parte oșteni, Mitruț și moș Mihai așteptară ca și ceilalți, să binevoiască să iasă vornicul și să-l vadă. Iar când ieși și se rindură toți, de o parte și de alta, ca să-i facă drum de trecere spre calul care-l aștepta, moș Mihai își deschise loc cu sila prin desimea celorlalți și se arătă în fața vornicului. Acolo își scoase căciula din cap și făcu o plecăciune. Așa cum era, cu ghioaga spînzurată de briu, cu arcu atîrnat de umăr și cu săhăidacul la șold, șchiop și chior, și cu părul sur, moș Mihai nu putea să nu stîrnească mirare. Și mirat se arătă și vornicul cînd se opri în fața lui și îl privi cu băgare de samă. Il cunoștea de undeva, dar nu știa de unde.

— Îți aduc sănătate din prundurile Milcovului ! zîmbi către el moș Mihai.

— Și atunci, o lumină parcă se făcu în mintea vornicului care se dădu mai aproape.

— Ia stăi, ia stăi, făcu el mirat. Parcă am mai auzit eu undeva hîrîitul ista. Nu cumva.. Chiar tu ești, străjă- rule ?

— Chiar eu, se bucură bătrînul, chiar eu, Mihai stră- jărul.

— Dar parcă te știam cu doi ochi și nici șchiop nu erai așa de tare, spuse vornicul, cu zîmbet mare.

— Ce să fac ? se dezvinovăți moș Mihai. Luptele, milostive. Mie mi-a-u luat un ochi și mi-au zgîrcit piciorul. Lui frate-meu, Joidea, cel care era cît pe ce să te ucidă atunci cînd te-a prins, i-au luat viața.

— A murit uriașul acela ? se minună vornicul. Cine a putut să doboare un asemenea om ?

— Nimeni n-a putut. Nici o mină omenească n-a putut, milostive, numai o săgeată, de departe, l-a pîlit și l-a doborît. Iată aici pe feciorașul lui, făcu el loc și lui Mitruț.

Vornicul privi pe tînăr cu vădită plăcere și îngăduință și fluieră încetîșor a mirare.

— Se cunoaște că e feciorul Joldii, zîmbi el bucuros. Spune-mi acum, ce vînt te aduce pe aici ?

— Necazurile, milostive, spuse moș Mihai. Am vrea să vorbim cu mîria-sa.

— Cu mîria sa ? se miră vornicul, privindu-i cu băgare de samă.

— Chiar cu mîria sa, întări moș Mihai. Avem a-i spune necazurile noastre și ale altora și vrem să îngenunohiem la mila sa.

— Stii ce? vorbi vornicul. Azi și mine n-ai să poți face nimica. Măria sa se duce de dimineată la Miroslava, la curțile mării sale de acolo. Poate să vie tocmai poi- mine. Așteap'tă-mă aici, pină mă întorc. Îmi vei spune pe larg necazul vostru și vă voi ajuta cum voi putea. Să-i hrăniți și să-i lăsați să se odihnească, mai spuse el oamenilor săi și, întorcindu-se, încăleca și ieși pe poartă.

Sara cînd, în sfîrșit, vornicul află vreme și pentru dinșii, moș Mihai îi spuse toată tărășenia și îl rugă din nou să-i facă drum pină la măriă sa, care va înțelege mai bine decît oricare altul ce se cuvine unui străjăr cu credință și copiilor și vădanei lui. Îi spuse apoi pira pe care oamenii din sate îl rugaseră s-o înfățișeze mării sale și vornicul se sperie cu adevărat.

— Despre boierul Mindru vorbești ? mai întrebă el o dată.

— Despre dînsul, milostive, întări moș Mihai, cu dîr- zenie. El a cunoscut că vădana și copiii sînt ai lui Joldea. După rînduială, avea dreptate să facă ce-a făcut. Dar a știut că de cînd lumea, străjăr de margine cum a fost Joldea n-a mai fi altul, și că s-ar cuveni ca urmașii unui asemenea viteaz să nu fie luați vecini. Domnia ta ai face o treabă ca asta ? El de ce-a, făcut-o ? Eu socot că fapta asta, alături de celelalte fapte de care se jăluiesc oamenii de pe moșie, trebuie să ajungă numaidecît la urechile mării sale. Și pe urmă, dacă i-a fi moale boierului nostru, să știi că eu nu mai sînt. Mihai străjărul!

Bătrînul se miniașe tare. Părul îi era mai zburlit decît totdeauna și toată înfățișarea lui arăta hotărîre și prevestea- primejdie. Vornicul îl privi cu plăcere. El însuși era om vajnic și tare și se ridica tot atît de dîrz împotriva celor care ar fi cutezat să-i nedreptățească.

— Ai dreptate, zîmbi el cu prietenie. Boierul Mindru ar fi putut face și altfel! Iar cît despre pira norodului de acolo, aceea e mai grea și mai cu primejdie decît toate !

Se sculă, întinse un braț spre Mitruț, îl netezi frumos pe cap zîmbind cu bucurie și, măsurîndu-i statura din ochi, vorbi liniștit:

— Să fii gata poimîine de dimineată și să mă așteptați în fața curții domnești, lîngă poarta cea mare...

I n a r i i n e
n o a p t e , a m o ș
a c e e a

M i h a i
s t n d e l
i e u o r b g
d u o n b a
c v o r n i c u l , i
s i c u i n a z o e r i
M i t r n u t p e i
p o m r n i d o a i p e
j o s n s i e c l u e
a r s m e i e c l a
d i n a s i i , m s e
a s n a c u c a p i
t o l u l . c a p i
i
1

Sus, în curțile domnești de la Iași, alături de cancelarii și de câmara de lucru a domnului, era o încăpere largă și scundă, pardosită cu lespezi și sprijinită pe stâlpi groși de piatră. Acolo se strîngeau în fiecare zi boierii cu anume dregătorii și curtenii cei mai de samă ai lui Ion Vodă și tot acolo așteptau cei care ceruseră mai dinainte a vorbi cu mânia sa și căpătaseră încuviințarea de trebuință.

În câmara aceea, în dimineata limpede de început de vară care își trimitea boarea pe fereastra deschisă, cîțiva boieri stăteau în picioare și vorbeau cu glasuri scăzute. Erau de față domnia sa Dumbravă, mare vornic al Țării de Jos, domnia sa marele postelnic Ieremia, cu chipul răvășit ca de boală, cu cercuri vinete sub ochii înfundati, cu mustața castanie și barbă săracă ; marele vistiernic Iani, om cărunț tare, cu obrazul ciolănos și barba rară și alți boieri și curteni, cu ranguri mai mici și însemnătate mai puțină.

Din ceata curte'nilor care vorbeau mai la o parte, un boier se desprinsese și se plecă adînc în fața marelui vistiernic salutîndu-l după moda turcească.

— Iaca lume nouă 1 zîmbi domnia sa Iani.

Ce vînt te aduce, boier Pătrașcule?

Boierul de țară Pătrașcu se înclină și către ceilalți dregători și zîmbi liniștit.

— Nevoile, pan Iani, și răutatea oamenilor ! răspunse el. Aș vrea să mă înfățișez mării sale.

— Mării sale ? îl privi marele vistiernic cu îndoială. Astăzi nu cred că ai să izbutești. Trebuie să treci întîi pe la cancelarii să te scrie boierul Pamfil pe mine, poi- mine, cînd a avea mânia sa răgaz... Ai necazuri așa de mari ? se miră el.

— Cu megieșii, pan Iani. Nu mă lasă să trăiesc lirjiș- tit pe bucățica de pământ care mi-a rămas de la bătrîn... că domnia ta l-ai știut și ai fost de-o samă... Aș vrea să cer mării sale să mă întărească din nou în stăpînire, că altfel nu-i chip 1

— Feciorul răposatului comis Pătrașcu din Țara de Jos, vorbi marele vistiernic, întorcîndu-se către Dumbravă și Ieremia, și boierul Pătrașcu se înclină cuviincios către dîșii. Și cu cine zici că ai necazuri ? mai întrebă pan Iani pe noul venit.

— Cu boierul de la Putnișoara, răspunse acesta, și marele vornic Dumbravă își înălță îndată capul.

— Cu boierul Mindru ? întrebă el repede.

— Cu dînsul, răspunse Pătrașcu. Pentru o moară... Aud că umblă nu știu cu cine pe aici pe la curtea domnească, să mă scoată din stăpînire ! De aceea am venit, să mă jălui...

Marele vornic trase pe boier lîngă fereastra deschisă și începu să-l întrebe cu de-amănuntul asupra pricinii sale.

Despre boierul de la Putnișoara am a vorbi și eu cu mărița sa, grăi el la urmă. I-oi spune și necazul domniei tale și te pot încredința că ai să afli de-acum înainte pace și liniște...

O ușă mică lîngă camera domnului se deschise și un boier se ivi în prag, privi către cei trei dregători care stăteau de vorbă la fereastră și își duse un deget la buze. Îndată aceștia coborîră glasul.

— S-a supărat, Pamfil ? zîmbi Dumbravă.

— Să nu se supere domnul 1 se îngrijoră Iani aproape șoptind.

Inclinîndu-se ușor către ei, boierul se trase iar înlăun- tru, iar capetele celor trei se apropiară ca să-și urmeze sfatul, în șoaptă.

.Cel pe care îl numiseră Pamfil intră în cancelaria domnească și stătu o clipă privind la uricarii și pisării care lucrau acolo, sub mina sa. Ieși apoi într-o tindă îngustă, făcu un semn către un om care aștepta în picioare și, apropiindu-se de altă ușă, ascultă o clipă cu fruntea plecată. În sfârșit își trecu palma peste plete și intră încetisor.

— Ce este, Pamfile ? întrebă Ion Vodă peste umăr, întoreind puțin capul de la masa de lucru.

— Măria ta, vorbi boierul plecându-se adînc, a venit răzășul acela de la Bucium, Știrbu...

— L-ai găsit ?

— A venit singur.

— Adu-1!

Ion Vodă puse în călimară pana de gîscă cu care scrisese și așteptă.

Așa cum stătea pe scaun, statura sa nu se cunoștea a fi uriașă. Doar umerii largi, grumazul vînjos și ușor înclinat și brațele puternice, așezate greu pe masă, arătau a fi ale unui om neobișnuit de voinic. Fruntea înaltă, cu sprîncenele groase, nasul puțin coroiat și barba plină, îi dădeau o înfățișare pașnică, de om liniștit și sigur de sine și de puterea sa. Numai ochii licăritori, iuți, adînci și neastămpărați, se arătau cercetători și plini de gînduri și înțelesuri repezi.

Ușa se deschise din nou, și în prag se ivi statura înaltă și dreaptă a unui bătrîn cu pletele cărunte, cu sprîncenele streașină deasupra ochilor adînci și cu mustața groasă, sură și scurtă.

— Să trăiești, măria ta ! rosti cu glas tare și nestingherit bătrînul plecîndu-se înaintea mării sale, cu zîmbet ușor.

— Ce este, sutașule ? întrebă domnul, cu bunăvoință. Am auzit că ai umblat să mă vezi, și am pus să te caute.

— Am umblat, măria ta, drept este, dar am tot aflat că ai treabă multă și am mai aminat... Azi am venit iar, să cerc...

— Ai vrut să-mi mulțamești ? întrebă domnul și o lumină de zîmbet se arătă în ochii săi.

Bătrînul își înălță palma largă, își netezi încet pletele și răspunse încurcat:

— Vezi că... tocmai aici îi buba, măria ta. N-am pentru ce mulțami !...

— Cum ? tresări dintr-o dată aspru glasul lui Ion Vodă. N-ai fost pus în stăpînire ?

— Încă nu, măria ta. Și umblă vorbe... Zic că s-ar fi înțeles stolnicul Sandu cu unii dintre jurători și

caută acuma marturi... Un păcătos din jos de Bucium a și fost chemat la curte, la domnia sa stolnicul. Și s-a întors de acolo cu un cojoc nou. Și de atunci se bate cu pumnul în piept și jură, cui vrea să-l asculte, că bătrânii stolnicului au stăpinit de cînd lumea toată coasta Buciumului, către Schit... Și mai este și altul, tot așa... Mie nu-mi este de gura unor păcătoși, dar iaca, de atunci s-a oprit punerea în stăpînire și aud că au să ne judece din nou...

— Cine a oprit punerea în stăpînire ? Întrebă domnul și glasul său vui adînc, a primejdie.

— Asta. nu pot să știu, măria ta ! Își desfăcu brațele în lături, bătrînul. Dar s-a oprit!

Domnul bătu din palme și îndată ușa se deschise și în prag stătu boierul Pamfil.

— Ce este cu judecata între sutașul Știrbu și stolnicul Sandu, Pamfile? Doar s-a dat o hotărîre și s-a pus o pecete !

— Îndată, măria ta ! se plecă Pamfil dispărînd.

— Cred că te-ai luat zădarnic după vorbe, moș Știr- bule! grăi iar Ion Vodă cu îngăduință. Dacă jurătorii au făcut o judecată, dacă eu am cercetat-o și am găsit-o bună ș-am dat porunca de cuviință, cine s-o oprească ?

Bătrînul se scărpină în cap încurcat și tăcu stingherit.

— Ce-ți fac feciorii ? zîmibi iar domnul.

— Cu treburi, măria ta ! se bucură bătrînul. Nu te-au văzut de mult... că n-ai mai fost pe la noi... Acuma, sus în prisacă e ca în rai ! Altfel deoît aici, între zidurile ieste ! Bate vînt slobod, bizîie albinele, adie miroznela... Aici, nu știu cum poți măria ta...

— Treburi le, sutașule! Și cînd pot, mă mai duc pe la Miroslava de unde chiar azi am sosit... Și copila ceea mică?... ;

— Te așteaptă, măria ta, să te cîntească cu faguri și cu apă rece! Umblă toată ziua prin prisacă și tot se pregătește și tot te așteaptă... Și dacă vede și vede că nu vii, mîncîcă singură mierea ! Ce să facă alta ? zîmbi larg bătrînul, înclinîndu-și capul pe un umăr.

— Crește-? zîmbi și Ion Vodă și o clipă chipul lui se- lumină ca de o flacără lăuntrică.

— Ai cunosctLit-o cît o gîză, acum e cît un gîndac! zîmbi iar bătrînul vorbind ca u'n adevărat bunic, cu glas moale și plin de dragoste.

— Gîndac cu ochi albaștri! glumi iar domnul, cu mare bunăvoință.

Pamiil intră cu hîrtia cerută, în mînă.
— Măria ta, spuse el, din porunca logofătului Berheol, punerea în stăpînire s-a aminat. E vorba de o nouă judecată...
— Cum ? răsună glasul domnului.
Umerii boierului Pamiil se ridicară ca spre apărare și bătrînul răzăș Știrbu tresări. Boierul întinse hîrțile și domnul le luă cu o mișcare repede. Le cercetă o vreme și pe urmă porunci scurt și cu glasul tăios :
— Să vie logofătul Toma Berheaci!
Pamfil se făcu nevăzut pe ușa strîmătă și domnul se sculă neliniștit. Acuma, statura lui de uriaș se înălță nă- praznică și răzășul Știrbu, pe care Ion Vodă îl mai numea uneori cu vechiul nume al slujbei — sutașul — se dădu înapoi, cu o mișcare de plecăciune, negîndită.
Măria sa își mai înclină o dată statura asupra hîrtiei cu pricina și vorbi iar către răzăș :
— Moș Știrbule, n-a fost deelt o rînduială proastă. Poți să te duci liniștit. Are să vie cine trebuie și are să te pue în stăpînirea viei, așa cum se află, întreagă și cu butucii pe rod. Toată, moș Știrbule, precum o are neamul vostru de la Ștefan Vodă. Am să viu și eu să-ți văd feciorii și să mînnîc faguri din mîna llenușii...
Bătrînul își netezi pletele sure, se plecă adînc și vorbi stingherit:
— Măria ta, mă tem că te-am miniet! Tăcu o clipă și urmă : Apoi eu mă duc și te așteptăm în răzășia noastră la Bucium, cu feciorii și cu strănepoata mea cea mititică... Să trăiești, măria ta, și să mă ierți!...
Moș Știrbu ieși călcînd încet și lăsînd pe domnitor încruntat, cu chipul nemișcat și cu ochii țintă într-un punct, în care nu vedea nimic.
Pe fereastra luminată intra înfiorată o adiere ușoară și răcoroasă. În tăcerea netulburată, o gîză bizii izbîndu- se de pereți și căzu oarbă pe pardoseală.
Departe, pe o muche de deal, o vită muși prelung.
Glasul ei străbătu depărtarea și se auzi slab ca o adiere.
Încet, domnul veni la masă, se așeză și se aplecă din nou asupra lucrului său.
Dincolo, în cancelarie, logofătul Toma Berheaci intrase îngrijorat. Chipul lui slab, ciolănos, cu părul aproape alb, stîrni mirare între uricarii care trudeau asupra lucrului lor.
■— Ce este, Pamfile ? întrebă el în șoaptă, întrerupînd temeneaua supraveghetorului.
— Te poarteste domnul, șopti Pamfil.
— Nu știi pentru ce ? mai întrebă logofătul.

Fără să răspundă, Pamfil îi arătă o însemnare punind degetul pe un anume rând și logofătul se făcu alb la chip, iar mina în care ținea hirtia începu să tremure. Cel'alt își ridică umerii și deschise palmele în lături, într-un gest de neputință.

— Să-i spun că ai venit ?

Toma logofătul își înclină capul și minile lui căzură în jos, ca de o mare trudă. Cel'alt se strecură pe ușa care dădea în cămara, domnului. Se întoarse repede, făcu semn logofătului și acesta intră trăgînd ușa după dînsul.

Rămase acolo în prag, încremenit într-o plecăciune, pe care domnul n-o vedea și n-o întrerupea. Cetea. Așa cum stătea cu capul înclinat, fața lui părea liniștită și înfățișarea sa nu stîrnea nici o sfilă, nici o teamă. Și totuși logofătul nu îndrăznea să ridice ochii asupra lui.

În sfîrșit, Ion Vodă îl văzu și mina sa ridică de pe masă o hirtie și i-o întinse.

— Spune-mi, vorbești el, din nou, cu glasul potolit, domnia ta ai dat porunca aceasta ?

Logofătul Toma se plecă tăcut, în semn de încuviințare. I se așezase un nod în curmezișul gîtului și nu putea vorbi.

— După cite știu, vorbești iar măriia sa, a fost judecată între dumnealui stolnicul Sandu, și urmașii vechilor ră-zăși din Bucium. Zicea stolnicul că bătrînii săi stăpîniseră toate vîile de pe coasta Buciumului, iar urmașii răzășilor celor vechi ziceau că vîile sînt ale lor, din moși- strămoși, și au adus, drept mărturie, pecetea lui Vodă Ștefan. Au cercetat acele peceti și jurătorii și le-am cercetat și eu... Și le-am găsit adevărate! Și ei și eu !... Așa dar, vîile erau ale răzășilor. Cum se face că domnia ta ai înfrînt porunca ce-am dat și ai oprit punerea în stăpînire a răzășilor, logofete Toma ?

Logofătul Toma Berheaci tuși ca pentru a-și limpezi glasul și răspunse șovăind :

— Măriia ta, am fost de față la judecată și am văzut hotărîrea și pecetea mării tale. Cum să cutez eu să mă pun împotriva lor ? Numai, iată: îndată după judecată, unii jurători au căpătat anume științe care nu se potrivesc cu cele pe care le-au avut în clipa în care au judecat... Iar alții au și prknit anume mărturii cu totul dimpotrivă... Mi s-a spus și mie și am socotit că... puțină întîrziere a punerii în stăpînire... n-are ce strica... Și, poate o judecată nouă să fie mai dreaptă și mai puternică .. iar mării tale să nu-i pară rău...

— Jurători care se ridică împotriva judecății făcută de ei și încuviințată de mine? Și ce științe și mărturii? se miră mânia sa încruntându-și sprâncenele. Ce fel de științe și mărturii mai tari decît pecetea lui Ștefan Vodă? Unde le-ați aflat?

Nu eu le-am aflat, se apără logofătul. Le-a aflat dumnealui stolnicul, și a făcut jalbă împotriva judecății, care, zice, nu a luat în samă împotririile sale...

— Și domnia ta, care ai fost la judecată și ai văzut pecetele, l-ai crezut? Își înalță capul mânia sa, fulgerînd pe vinovat cu ochii. Îl privi o clipă și, coborînd glasul și vorbind rar și apăsător, întrebă: Și să zicem că ai crezut și că ai fost drept în cugetul domniei tale. Te întreb, cum de ți-ai îngăduit să schimbi, cu de la domnia ta putere, o hotărîre care a fost încuviințată de mine și care purta pecetea mea? Nu trebuia s-o știu eu mai înainte? Nu trebuia s-o știe și marele logofăt Golăi?

Logofătul Toma se înclină iar, tăcut, și privi în jos, încurcat.

— Sînt vinovat! spuse el într-un tîrziu, ca să scape parcă de apăsarea acelei priviri sfredelitoare care îl ținea din ochii cu vinișoare roșii, ivite dintr-o dată.

— Ești vinovat, în adevăr, grăi domnul, rar. Dar eu nu credeam că ai să cazi în ispită. Cînd te-am ales și te-am adus la rînduiala dreptății în Moldova, m-am sprijinit pe cîntea domniei tale și pe perii albi ai domniei tale cum m-aș fi sprijinit pe cuvîntul și pe cîntea părintelui meu. Am știut că dumnealui stolnicul Sandu îți este cumnat, dar am gîndit că dacă te doare inima pentru neamurile domniei tale — după cum este firesc — te doare mai tare sufletul pentru norodul țării, pentru a căruia dreaptă așezare am socotit să punem umărul împreună. Tăcu iar stăpînin- du-și minia, privi trupul slăbănog și capul plecat al boierului și urmă: Pentru bătrînețele domniei tale și pentru celele bune întocmiri pe care le-am făptuit împreună pînă astăzi, eu socot că această faptă a domniei tale poate să treacă fără rușinare și fără osîndă. Dar slujba pe care n-ai știut să ți-o faci cu credință și înțelepciune, ți-o iau... Du-te, boier Toma!... Ia cu domnia ta și pe uricarul care a crezut că porunca domniei tale prețuiește mai mult decît încuviințarea domnului... Du-te!

Fostul logofăt se plecă adînc și se trase spre ușă, cu spatele înainte.

3

Domnul rămase singur o clipă lungă, cu privirile duse, cu brațul sprijinit pe masă, ca după o mare trudă,

și cu capul plecat ple umăr, gânditor. Așa îl găsi boierul Pamfil, care intră neauzit și se plecă adînc din prag.

— Izvodul, măria ta ! rosti el domol.

— Cetește !

Boierul ridică izvodul și ceti:

— Niște răzăși din ținutul Birladului. Cer să fie apărați de dădii și bir, întrucît au fost băjenari cînd cu iure-șul tătarilor și nu mai au nici de unele...

Dom'nul încuviință, înclinînd capul, tăcut.

— Niște monahi de la Tazlău, trimiși de prea cuviosul egumen Efrem cerînd întărirea stăpînirii asupra satului Ostupcanii, dăruit mănăstirii de către Bogdan voievod...

— De către Bogdan ! rosti măria sa, gânditor. Tăcu o clipă și vorbi iar pîrînd a se scutura de un gînd rău : Și ce mai este ?

— Mai sînt cîțiva boieri de sfat alături și am văzut și oleacă de norod sub ziduri...

Pamfil tăcu.

— Pe călugări să-i îndrepti la logofetie, vorbi măria sa înăl-țîmdu-și capul, să se facă încredințare și dacă au dreptate, să se pregătească întărirea pe care o cer. Iar răzășii să vie !

Boierul se înclină și ieși, iar domnul se sculă și păși încet către fereastră. Privi o clipă cerul albastru și curat și se întoarse oînd auzi ușa deschizîndu-se. Patru țărani, cu capetele descoperite, intrară pe rînd și căzură greu în genunchi, lîngă perete. Pielele sure le cădeau în neorîn- duială peste obraji scoficiți, cu bărbi țepoase și ochi înfundați. De sub ilicele de suman, zdrențuite și descheiate, gîtul și pieptul lor se vedeau goale și scorojite. Țineau în minile cenușii ca glodul uscat, cușmele mari, strîngîndu-le la piept și stăteau cu trupul înclinat și capul plecat, ca în fața iconostasului la biserică.

Măria sa îi privi tulburat și chipul său se îmbîlînzi.

— Sculați-vă, oameni buni, vorbi el domol, și spu- neți-mi necazul vostru.

Oamenii ascultară porunca, se sculară cu sfîciune și tușiră.

— Ne închinăm cu sănătate, măria ta !... grăi unul mai bătrîn. Noi sîntem din ținutul Birladului și din cel al Tecuciului și am mai vorbit cu măria-ta și acu un an, cînd ai venit în scaun... Umblai atunci de la Galați către Ieși și noi ți-am ieșit înainte... Ne pusesem lîl cap snopi de paie de secară și le dădusem foc, ca să ne vezi

măria ta de departe și să te milostivești să ne ascuți ruga...

— Țin minte, vorbi domnul, privindu-i cu mai multă băgare de seamă. Am dat porunci atunci să fiți apărați de biruri și dăjdi, pînă cînd veți prinde oleacă de stare... să puteți plăti.

—Așa-i, măria ta ! Dumnezeu să-ți deie sănătate și să ție mila măriei tale asupra noastră. Porunca ceea am auzit-o cu urechile noastre și ne-am bucurat și noi și toate satele cu pricina... Niumai că măria ta te-ai dus și noi am rămas !...

— Cum adică ? își ridică domnul sprâncenele, cu mirare.

— Adică porunca a rămas poruncă și dajdia, dajdie 1 Boierul care strîngea birul în ținutul Tecuciului a murit, iar cel care le strînge acu nu știe nimic despre porunca ceea... așa zice el ! Iar în ținutul Birladului, boierul zice așa : „Dacă aici lîngă Bugeac, tătarii 'năvălesc mai în fiecare an, cînd să mai strângem birurile ?” Și atunci le strînge hojma...

— Pamfil ! strigă domnul într-o pomire de mînie bătînd din palme. Cine strînge birul în ținutul Tecuciului >

— Feciorul răposatului stolnic Voilă, măria ta, se înclină Pamfil. Nu-i de mult...

— Și în cel al Birladului ?

— Ginerile domniei sale Bălăi...

Glasul domnului se înălță mînios.

— Poruncă grabnică, cu alergători, către unul și către cel 1 alt: satele călcate de tătari anțărt rămân apărate de orice dajdie și bir, pînă la altă rînduială. Dacă de la înscăunarea mea li s-a luat ceva, să li se deie înapoi ! Iar boierii nesupuși, să vie și să deie sama ! Așa să facă și nu altfel ! Iar oare va călca această poruncă își primejduiește capul !

Pamfil se înclină adânc. Chipul domnului se întunecase și în ochii săi ca păcura sticli o lumină cruntă. Cel patru răzăși se alăturară umăr la umăr și își plecară capetele înfiorați. Ion Vodă se întoarse către ei.

— De ce n-ați venit mai de mult ? îi întrebă el, poto- lîndu-se cu greu.

— Măria ta, grăi același țaran, parcă mai îmbărbătat, cine să cuteze ? Ne făcusem socoteala : domnul e acolo la scaunul și nevoile lui. Ne-a asculta... nu ne-a asculta... cine știe ? Care mai ajunge pînă la domn ? Acu ne-a ajuns cuțitul la os și am venit așa, la noroc... Am zis așa : cît am fost în bejenie, am mîncat grăunțe crude și am băut apă din pumni. Acu, după ce

ne-am întors, tot ce-am agonisit ne-au luat pentru bir.
 Ce mai puteam face ? Ori ne ocro- teste mânia ta — am
 zis — ori ne dăm cu capul într-o fîntînă ! Şi am venit...

— Trebuia să veniţi de la început, oameni
 buni, grăi domnul, cu mare prietenie şi bunătate.
 Duceţi-vă cu sănătate şi vedeţi-vă de nevoile voastre.
 Iar de supărat, dacă v-a mai supăra careva, ştiţi unde să
 mă găsiţi. Şi nu uitaţi, la mine-i cu dreptate !...

— Dumnezeu să te miluiască şi să te
 păzească, se înclinară oamenii trăgîndu-se către uşă.
 Se mai înclinară odată din prag şi ieşiră bucuroşi.

4

Io'n Vodă se întoarse întrebător spre Pamfil.
 — Prea Sfinţia sa episcopul Isaia 1 rosti
 acesta încli- nîndu-se.
 — Să vie! tresări mânia sa, îndreptîndu-şi
 trupul şi sculînd;u-se în întîm pi narea noului venit.
 Episcopul Isaia Rădăuţeanul îşi plecă făptura
 slabă în laţa sa şi făou asupra capului său semnul
 binecuvîntării. Domnul îi prinse amîndouă minile şi îl
 îmbrăţişă cu prietenie.

— Ai venit, Prea Sfinţite?

— M-am grăbit, vorbi cu zîmbet episcopul,
 pe de o parte pentru că isprăvisem de împlinit poruncile
 mării tale şi pe de alta pentru că mă îngrijorează
 sănătatea şi bătrîneţea surorii mele, monahia Aglăida
 de la Schit, de dîncolo de Bucium.

— Şi izbînzile Prea Sfinţiei tale, pe unde ai
 călătorit, cum s-au împlinit ? întrebă domnul, neliniştit.
 întocmai după poruncă, zîmbi iar
 episcopul şi am adus scrisorile de cuviinţă. La Cracovia,
 întîi am dat scrisoarea mării tale şi i-am lăsat s-o
 cetească şi să se sfătuiască între ei. Iar cînd m-au
 chemat a doua oară, m-au primit ca pe un mare sol al
 unei puternice împărăţii! M-au poftit a spune şi din gură
 mai cu de-amănuntul cele arătate în scrisoare şi le-am
 vorbit după înţeleapta poruncă a mării tale. Le-am
 povestit precum că mânia ta ai aflat că din pricina morţii
 craiului Sigismund şi a frământărilor în care se află ţara,
 o samă de turci şi tătari, ca la o sută -de mii de oame'ni,
 stăteau gata să năvălească în ţara leşească după pradă
 şi dobindă. Aflaseră că într-o asemenea vreme nu vor
 găsi împotrivire şi că vor putea să prade ca în ţara
 nimănu. Le-am spus că mânia ta n-ai mai aşteptat să le
 repezi veste, ca să nu se prăpădească vreme în zadar şi
 că de sîrg, ai trimis rugămintă către vizirul Meh- met, cu
 rugăciune să îndepărteze prăpădul ce se pregătea. Să
 nu se îndure adică să calce o ţară care este prietena

cea mai bună a Moldovei și de care mânia ta și Moldova ar putea avea nevoie o'ricînd. Le-am spus că vizirul a binevoit să se plece la rugăciunea mării tale, închinată lui cu daruri scumpe și pentru hațrul mării tale a îndepărtat sabia care stătea gata să cadă asupra capului lor...

— Și au crezut ? Întrebă Ion Vodă cu un zîmbet care îi lumină o clipă ochii întunecați.

— Au crezut și s-au bucurat cum nu se mai poate, zîmbi și Isaia netezindu-și barba căruntă. M-au înconjurat cu dragoste, m-au așezat între înălțimile lor și m-au pofțit să le deslușesc pricina cu vîstieria, după cum ai fost scris mânia ta. Că, ziceau ei, o facere de bine ca aceasta pe care le-ai dăruit-o mânia ta se cere numaidecît răsplătită și asemenea prieteni ca mânia ta nu se cuvine să rămînă ne- mulțămîți și păgubași.

— Așa ! zîmbi iar Ion Vodă, bucuros. Și ce le- ai spus ?

— Le-am spus, mânia ta, după poruncă. Le-am spus că iată, acum nouă ani, oînd Ștefan Vodă Tomșa fugind din fața lui Lăpușneanu a intrat, căutînd adăpost, în Polonia, „domniile voastre sau alții ca domniile voastre — așa le-am spus — ca să nu vă stricați cu turcii, ați prins pe Tomșa și i-ați tăiat capul la Lemberg. Și tot atunci ați luat de la dînsul întreaga vîstierie a Moldovei, pe care Tomșa o purtase cu dînsul în țara domniilor voastre. Dar vîstieria aceea nu era a lui. Era averea Moldovei, și dacă domniile voastre ați avut ceva cu Tomșa, cu Moldova nu ați avut nimic ca s-o prădați de sacii ei de aur, cum s-ar părea... Însă mânia sa, domnul meu, le-am spus eu, so- coate că numai o amănare și o uitare a putut să întîrzie pînă acuma înapoierea în Moldova a acelei vîstierii, așa cum se cuvine să se facă între țări prietene, precum sînt ale noastre. Și de aceea îndrăznește să vă amintească această datorie a domniilor voastre și totodată vă mulțamește că ați găzduit averea Moldovei pînă acuma”...

Prea Sfinția sa episcopul Isaia zîmbi subțire, după obiceiul sfinției sale, și Ion Vodă binevoi să zîmbească la fel, cu mare mulțămire.

— Și cum au primit ei această cerere a noastră ? Întrebă el cu ochii licăritori.

— Cu mare bunăvoință, răspune Isaia. Numai, au zis ei, se întîmplă că cererea noastră vine la o vreme nepotrivită. Ei nu au încă crai și numai un crai ar putea să-și ia răspunderea și să poruncească în această pricină grea. Fără de crai nimeni nu se

încumetă să-și ia în spate greul unei aseme'ni dezlegări. De aceea te roagă să binevoiești a-i îngădui pînă după alegere și ei socot că oricare ar fi craiul care a ieși, n-are să se poată împotrivi și arte să mul- țamească cu bucurie pe un prieten cum te-ai arătat măriă ta în zile de grea cumpănă pentru țara lor... Prea Sfinția sa Isaia rămase o clipă gînditor privind în jos și pe urmă își ridică ochii către domn : — Cu toate acestea, vorbi el ușor, cu glas coborît și cu privire iute, eu cred, măriă ta, că nici unul dintre iei nu s-a gîndit să ne îplinească cererea. Mă tem că nu vom vedea de la ei aurul lui Tornșa...

Domnul zîmbi iar și se păru că această încredințare a trimisului său nu-i face nici o supărare.

— Nici nu m-am așteptat la mai mult, zise el. Îmi este de ajuns că mă socot pe mine prieten al lor care i-a ajutat la nevoie și pe ei, datornici ai Moldovei.

— Așa am gîndit și eu, clătînă episcopul ușor din cap. De aceea n-am mai zăbovit. Am oblicit numai pricinile și amănunțimile frămîntărilor care zbuciumă țara leșească, aflată în preajma alegerii de crai și am plecat. Măriă ta ai să găsești în însemnările iese toate cele de trebuință.

Așeză pe colțul mesei un sul de hîrtii și urmă :

Pină la hotarul de răsărit m-au însoțit oștenii de la curtea Cracoviei, ca semn de mare cinstită pentru măriă ta. Iar de la hotar m-au primit și m-au purtat oșteni și slujitori de la curtea mării sale Ivan țar. Asta e o rîn- duială cum nu se află mai potrivită, pentru că drumul pluă la Moscova e nemaipomenit de lung și cu primejdie. Sînt locuri geroase, pe unde se desprimăvărează tirziu și umblă dihăniile, încit nu-i Chip fără pază.

Domnul se mișcă în scaun, cu anume nerăbdare. — Măriă sa Ivan țar, urmă Prea Sfințitul Isaia, a primit cu bunăvoință darurile ce i-am înfățișat și s-a bucurat din nou de suirea mării tale în scaunul Moldovei, așa cum ți-a dat de știre la timp. M-a întrebat despre toate ale noastre și despre cum ai gîndit măriă ta să așezi țara... I-am spus așa : „Slăvitul meu domn Ion Vodă cunoaște luptele pe care măriă ta le-ai dat întru rînduirea și așezarea puternicei împărății a Moscului. A luat deci pilde de la măriă ta și multe din ele i-au slujit, aflînd în Țara Moldovei unele obiceiuri și întocmiri rele potrivite cu cele pe care și măriă ta le-ai aflat în Țara Moscului. Și în Țara Moldovei, boierii sînt plini de bogății pe care stau gata să le folosească, numai să răstoarne pe domn și să pună în locul lui pe altul care să le facă voile și să le îngăduie să prade țara. Au prădat-o și sub alte domnii și au lăsat-o în sapă de lemn. Și ca să n-o scape din mină, vor să domnească ei peste domn’...”

— Așa, așa, șopti Ion Vodă mișcîndu-se neliniștit în scaun. Și pe urmă ?

— Și pe urmă, zîmbi Prea Sfinția sa, i-am mai spus așa : „Numai că slăvitul meu domn a învățat de la măriă ta, că așa nu se poate domni cu adevărat. A învățat de la măriă ta că cerbiciile boierești trebuiesc supuse, că jăcmănitul trebuie osîndit și că puterea domnului nu stă în brațul celor care uneltesc împotriva lui, cu dușmanii țării. De aceea, slăvitul meu stăpîn a socotit — în înțelepciunea sa — să se ridice cu toată urgia împotriva boierilor care nu se supun poruncilor sale și a celor care caută sprijin în afară. Unii boieri, și anume cea care i-au prins frica, stau de o parte și așteaptă. În neputința lor au scos domnului și o poreclă. Ii zic „Ion Vodă cel Cumplit”, după cum mării tale ți se zice „Ivan cel Groaznic”...”

— Ai cutezat ? Iși înalță capul domnul, mulțămît dar și îngrijorat.

Prea Sfinția sa zîmbi subțire și ochii săi licăriră cu veselie.

— Doar nu i-am spus nici o taină, măriia ta !
 Știa! Și a ris și Ivan țar, iaca așa cum rîzi măriia ta acu, răspunse episcopul privind cu mulțămire la chipul domnului său, luminat de un ds tăcut. A ris și a întrebat: „A ajuns și la Moldova porecla asta pe care mi-a-u dat-o boierii mei ?” „A ajuns, măriia ta ! am răspuns eu. Cînd domnul sau împăratul are braț taire, boierii se răzbună uneori și cu porecla !”

— Așa, așa, zîm'bi iar Ion Vodă cu îngăduință.

— „Astfel că pilda „măriei tale, i-aîm spus eu, a fost stăpinului meu de folos. Numai că în Moldova, greul stă în stăpînirea turcească de care nu putem scăpa. Norodul nostru, am spus eu lui Ivan țar, are brațe tari, după cum cunoaște și măriia ta, precum că s-a mai măsurat ou turcii și i-a biruit și alte dați. Dar turcii sînt din cale alară de mulți... și au arme... și oaste nenumărată și deprinsă la război... Măriia ta — am zis eu — slăvitul meu stăpin te roagă să nu uiți că nădejdea sa se îndreaptă către puterea și bunăvoința brațului măriei tale. Socoate că nici măriia ta nu poți îngădui ca o țară creștină, cum e Moldova, să stea sub mîna. și sub oropsirea necredincioșilor și bănuie că atunci cînd se va arăta ceasul, mina nebiruită a măriei tale are să se înalțe pentru ocrotirea țării noastre și pentru scoaterea ei din ghiarele ismailitenilor....”

Ion Vodă ascultase neclintit această povestire, spusă domol de trimisul său către vestitul împărat al Rusiei. Trupul său plecat înainte și ochii ațintiți în ochii povestitorului arătau toată însemnătatea pe care domnul o dă- dlea celor întîmplate la Mosc, între Ivan țar și acel sol, puțintel la trup și la înfățișare, din Rădăuții 'Bucovinei.

— Și... cum a primit împăratul rugămîntea noastră ? întrebă el, nestăpinit.

— „Cunosc, mi-a zis, necazurile Moldovei și ale celorlalte țări creștine care au căzut sub jugul turcesc. Știu ce vor turcii și pînă unde vor să se întindă. Chiar și aici, în coasta noastră au pus stăpînire pe Marea. Neagră, au întărit cetăți pe țărmurile ei, și cinii lor — tătarii de la Crîm — stau veșnic gata să pătrundă în pămînturile vecine, în pradă și ucidere și plean Acuma, corăbiile ge- novezilor și venețienilor nu mai pot pătrunde într-acoace... Cunosc și' nici eu nu pot răbda pămînt creștin sub stă-

¹ Plean — prizonierat, pradă de război. pînă la necredincioșilor. Numai că o împărăție întinsă ca aceasta, are a-și priveghea hotarele de jur împrejur, nu numai de către turci. Și sînt atît de mari și grele nevoile ce are a dezlega, încît un ajutor grabnic" ...

„Nu grabnic, am cutezat eu atunci. Nu grabnic! Domnul meu nu are de gînd a se ridica chiar acum, pentru a scutura g'hiarele păgînului de pe umerii țării. S-ar mîl- țămî să știe că mîria, ta ai vedea ou ochi buni o ademenea încercare și că dacă atunci, în ■ ceasul acela, ai avea puțința să-i întinzi brațul pentru ajutorința de nevoie" ... „Asta numaidecît! S-a grăbit l'vam țar să mă încredințeze. Nici țara mea nu poate îngădui să se înăbușe sub apăsarea necredincioșilor asupra hotarelor ei, și sub amenințarea lor veșnică. Va veni vremea să ne ridicăm cu strășnicie împotriva lor și atunci țara ta va putea răsuffa ușurată. Așa să spui domnului de la Moldova 1”

Ion Vodă se sculase în picioare și pusese minile pe umerii episcopului Isaia.

— Așa a vorbit țarul ? mai întrebă el, cu ochii licăritori și glasul tulburat.

Așa a vorbit! După aceea a rînduit daruri pentru mîria ta și a poruncit hodină și gazdă cuviincioasă pentru mine și însoțire de trebuință pînă la hotar... Și, iată-mă !

O clipă, domnul porni să se plimbe prin încăpere, cu minile împreunate la spate, după obișnuința sa. Dar se opri o dată, se întoarse către episcop și îi vorbi tulburat și mulțămît:

— Ai umblat în plin, Prea Sfințite. Îți mulțămesc pentru trudă și pentru vorbele ce-mi aduci. Poți acuma să te mai hodinești... Mă tem că în scurtă vreme, iar va trebui să pornești la drum...

Episcopul Isaia se sculă.

— Măria ta, cine se socoate vlăguit în slujba Moldovei, nu are dreptul să se numească m'oldovan. Poru'ncește și eu sînt gata..

— Așa te știu ! vorbi Ion Vodă luîndu-l de braț și ducîndu-l pînă la ușă.

Acolo Isaia se întoarse și își înălță degetele spre bine- ruvîntare. Domnul se înclină smerit.

Din cînd în cînd, marele vornic Dumbravă își întrerupea sfatul cu marele vistiernic Iarni și cu marele postelnic Ieremia, se scua în picioare și se uita pe fereastră la moș Mihai și la Mitruț, care, așezați pe o

piatră, la umbra zidului ce înconjură curtea domnească, pîneau răbdători ■ să li se facă semn.

Marele vornic aştepta ca boierul Pamfil să se arate şi să-i spuie că poate intra la măriia sa. Dar cînd Pamfil • deschise uşa, şi chemă pe Ieremie, Dumbravă nu mai aşteaptă. Acuma, soarele se ridicase în crucea amiezii şi -vreme ca moş Mihai şi nepotul său să fie înfăţişaţi domnului nu mai era. Ieşi deci să-i ia pe cei doi şi să se întoarcă cu ei a doua zi ..

Ieremie, intră în camera domnului şi se plecă adînc.

— Poruncă, măriia ta !

— Nici o poruncă, Ieremie ! Vorbi Ion Vodă cu bunăvoinţă. Am primit veşti bune de peste hotar şi sînt mul-ţămît. Şi totodată am aflat că ai venit de la Suceava şi am vrut să te văd. Cum ai umblat şi cum mai arată vechea cetate de scaun ? Şi mai întîi, stai jos !

— Am umblat bine, măriia ta, zîmbi Ieremie aşezîndu-se. Iar tirgul Sucevei arată tăcut şi parcă mîhnit.

Domnul rîse încetîşor.

— Dacă s-ar putea scula din groapă Gibrîht craiul, s-ar mira şi el că acuma şaptezeci şi şase de ani a putut îngădui să moară atîta oştire leşească, pentru o cetăţuie ca aceea, în faţa căreia s-a făcut de rîs !

— Şi pentru care era să-şi piardă şi viaţa, zîmbi „Ieremie.

— Acuma sîntem prieteni, Ieremie, făcu domnul cu -mulţămire.

— Acuma au şi ei altă treabă, măriia ta. Îşi aleg domn nou. N-au grija noastră.

— Trebuie să avem şi noi grija alegerii pe

care o fac ei, vorbi iar măriia sa. Ştii ce pofteste frantuzul care vrea să le vie crai ? Să aşeze el pe domnii Moldovei şi ai Vala- hiei, cu mîna lui şi după trebuinţele sale ! Să avem, adică, doi stăpîni, Ieremie ! Unul la Cracovia, care să ne îngăduie ori să ne fugărească din scaun, cînd a pofti, şi altul la Tîrigrad, care să ne jătuiască ! Poţi dormi liniştit într-o asemenea întocmire ?

— Cîndoscă măriia ta nu dormi, răspunse Ieremie, potolit. De aceea mă bucur că ştiinţele domniei tale întru firea şi apucăturile panilor, îţi sînt de folos acuma. Dar altu-i betesugul pentru care cutez să tulbur pacea mării tale, cu temerile şi grijile mele de prieten vechi şi credincios, precum îţi sînt.

Domnul îl privi mirat.

— Ce s-a î/ntîmplat, Ieremie, de te văd atît de neliniştit, precum nu-ţi este obiceiul ?

— Vorbele, mări ta, pe care nu le mai aud
cît sînt dus, dar caire — de cum mă întorc — îmi strîog
inima și îmi alungă somnul.

— Mă birfesc boierii ? zîmbi Ion Vodă și ochii
lui ca păcura licăriră.

— Asta n-ar fi nimic, vorbi iar Ieremia. Care
domn n-a fost 'birfiit de boierii? Dar te dușmănesc,
mări ta., și asta-i ■mai rău. Aflu că sînt unii care tac și
așteaptă să te găsești într-un ceas rău, la o strîmtoare,
ca să-ți arate ce pot. Eu știu și pe unii care îți sunt
prietenii și te înconjoară cu dragostea lor. Dar asta nu
alungă dușmânia, mări ta. Iar eu am trăit prea mult în
țara asta, ca să nu știu cît rău poate face vrăjmășia și
viclenia boierilor noștri. Să mă ierți, doamne, dar eu
socoteam că cele ce le-ai poruncit pentru osîndirea
celor răi s-or fi isprăvit și că peste durerile și ura
boierilor a pornit a se așeza oleacă de liniște și de
împăcare, și mă bucuram în sinea mea pentru binele și
fără grija mării tale... Și iată că adineauri am văzut pe
logofătul Berheaci ieșind din cămara domniei tale, alb
ca varul și clătinindu-se pe picioarele lui bătrîne. Se
ducea să-și ascundă rușinea la moșia lui, la Tișănești...
Om cu capul alb, care te-a ajutat și a făcut slujbe țării.
Vra să zică, alt dușman împotriva mării tale, el și toți
cei pe care i-a ocrotit cît a fost logofăt. Și dacă merge
tot așa, eu îți spun, mări ta, cu strîngere de inimă îți
spun, că ai să ai din ce mai mulți vrăjmași și mă tem
pentru mări ta...

Postelnicul Ieremia se opri, pentru că sprîncenele stufoase ale
domnului se încruntaseră, fruntea lui se brăzdase11 — Mitrut al Joldii -
c. 1394. 161 în curmeziș de o dungă parcă adine înfiptă
în rădăcina ■nasului, iar ochii săi mici și negri luceau a
primejdie.

Eu nu mă tem, Ieremie, vorbi el, abia
stăpînindu-și minia care dlocotea adine în glasul său. Pe
logofătul Toma l-am scos din slujbă, ca să nu-l osîndesc
fără milă. M-am gîndit la capul lui cel alb și la slujbele
pe care le-a făcut țării mai înainte, după cum spui și tu.
Dacă nu mă gîndeam așa, îl trimiteam sub securea
gidelui! Știi ce a cutezat să facă ? se înălță glasul
nemaistăpînit al domnului. A trecut peste judecata
jurătorilor și peste pecetea mea, ca să-și ocrotească
neamurile bogate, în paguba unor sărmani obișduiți și
apăsăți. Eu, asta n-o pot îngădui, Ieremie, și oricare
boier va cuteza să treacă peste mine și peste porunca și
rînduielele mele, va cădea ! Ion Vodă își întinse brațul
de-a curmezișul mesei și mina lui se închise într-un
pumn uriaș. Va cădea zdrobit, Ieremie, hurui glasul său,
ca zăvorit în git și pum'nul izbi masa, cu sunet adînc.

Ieremia se mișcă neliniștit în scaun și vorbește iarăși mai domol.

— Crede, măria ta, că numai prietenia noastră veche și grija ce-ți port, mă împinge să-ți cercetez căile și judecățile. Cunosc dragostea pe care o arăți țării Țistia. Dar, măria ta, țara nu e numai tirgovieți și boieri mici și ră- zăși. Mai sînt și boierii cei mari care nu toți sînt vinzători și nu toți viclenesc... Pe aiaștia ,n-ai de ce să-i osîndești și să-i stîrpești! Și mai au și sprijin peste hotare, la Stam- bul ! Te pot săpa...

— Mă pot ? Îi rupse domnul vorba, nerăbdător. Adică tu socoți că acumă nu mă săpă ? Tu crezi că eu nu știu pe cine are fiecare la Stambul, cu cît îl plătește și pentru ce ? Ascultă Ieremie: boierul Alexa Albu din ținutul Co- vurluiului a cerut îngăduință să vie să se înfățișeze la mine. Știi de ce vine ? Să se jăluie împotriva hoților din stufurile Șiretului și Dunării, care — nu de mult — i-au prins o tabără de care și i-au prădat-o și i-au ucis slujitorii ! Și știi tu, Ieremie, ce se afla în acea tabără de care ? Plocoane, Ieremie! Plocoane și .peșcheșuri care trebuiau să se încarce la Galați, pentru prietenii de la Stambul ai domniei sale Alexa Albu! Și asta nu-i înția oară ! De ce-și plătește cu bani atît de grei Alexa Albu prietenii de la Stambul, Ieremie ? Ca să mă întărească pe mine ? Ori să mă sape întărindu-se pe el ? Tu cum crezi ? Gem răzășii sub apăsare și sărăcie, umblă băjenari sub iureș tătăresc și se întorc mai săraci decît lov și mai goi decît viermii pămîntului, și el nu le iartă datoriile, nu-l pă- suiește, și-i stoarce înainte, ca să aibă ce trimite la Stambul !...

— Măria ta, se plecă Ieremia, înfricoșat sub încruntarea domnului, mă tem că greșești în scriba și minia măriei tale! Boierul, pe pămîntul lui și cu avuția lui, are dreptul să facă cum i-i voia! Legea pămîntului nu poate fi răsturnată după voia domnului...

— Are dreptul, Ieremie, să ia ce-i al lui. Dar nu mai mult! Ce s-au făcut atîtea răzășii ale țării Țistia, Ieremie? Și cum s-a putut ca atîția boieri să-și întindă moșiile de nu le mai știu capătul ? Citi răzășii au mai rămas în Moldova ? Boierii cei pe care îi aperi tu aș- teaptă — cum așteaptă hoții la potică — un an de secetă, un iuraș de tătari, se înfrățesc cu neguțătorii turci care pradă, nu cumpără, și răzășul cade la ușa lor istovit, sfîrșit, vecin !...

Domnul făcu cîțiva pași spre fereastră și se întoarse iar întunecat.

— Și asta nu au dreptul s-o facă, Ieremie. Nici nu au dreptul și nici nu vreau eu ! Eu cunosc

drepturile boierilor și mă plec lor, pețru că și eu sînt boier, stăpînitor de pămînturi și eu îmi trag avuția tot din drepturile iese și tot din munca țăranului. Nu pot, vra să zică, să mă ridic împotriva datinei și a obiceiurilor care-mi ocrotesc mie strînsura și banul ce mi se cuvine. Dar, domn fiind, eu am trebuință de răzăși stăpîni pe ocînilor lor, cit mai mulți și cit mai tari, ca să mă pot sprijini pe ei la o nevoie... nu de Alexa Albu și de Toma Berheaci, și mai sînt și alții care își dau coate cu dușmanul și-s gata să mă vîndă și pe mine și țara, pentru un blid de lînte... Îi știu pe toți ce prietenii au și cit cheltuiesc cu dinsele. Cînd e vorba de acele cheltuieli, nu se scumpesc. Dau să astupe toate poftele și pe toți nesătuii ! Dar cînd e vorba de țara lor, de Moldova asta care ne ține pe toți, tură fără rușine și pradă și vistieria cum îi pradă pe răzăși!

Bătu din palme și porunci boierului Pamfil care se arătase în prag:

— Să vie marele vistiernic Iani! Tu, Ieremie, ai să vezi îndată pe cine aperi !

Marele vistiernic intră înclinîndu-și făptura slabă, cu capul sur și obraji scobiți.

— Spune, domnia ta, vel vistiernice Iani, s-a împlinit osînda pe care am rînduit-o pentru vîtaful acela al boierului Spînu de la Malul Înalt?

— S-a împlinit, mîria ta, după poruncă ! se înclină iar vistiernicul.

— Spune, ca să audă și domnia sa marele postelnic, ce „vinovăție i s-a aflat ?

— Vînduse toată roada din coșerele stăpînului său într-ascuns ca să nu plătească dajdia din cîștig cuvenită vistieriei...

— Ai auzit, Ieremie ? se întoarce vijelios domnul către marele postelnic. Nu ca să-și fure stăpînul ! Ci ca să fure vistieria ! Și ai mai prins pe careva, vistiernice Iani ?

— Mîria ta, azi dimineată, cînd se crăpa de ziuă, străjile au prins o tabără de care descărcînd poloboace la două hanuri de aici din Iași. Și cercetînd, au aflat că hangiii cu pricina au cumpărat tot vinul de la Ar-mășeni, de la doi vătăji care l-au pornit noaptea prin întuneric, printre ogoare... Am mai aflat că alți vătăji, de la dumnealui Cîrstea Hulubei, au vîndut unor neguțători din Hîrlău, roada din coșerele de la Deleni, tot așa pe neștiute, iar alt vîtaf, de la boierul Sava, a făcut la fel cu griul de la Repedea. L-a cumpărat neguțătorul Gîrbea, care are moară aici la Cîric... iar

pină acum, nici unul nu s-a înfățișat să plătească dajdia...

Domnul se sculase în picioare și se rezemase de masă. Ținea trupul puțin aplecat înainte și ochii, în care se adunaseră, subțiri, vinișoare roșii, licăreau a primejdie.

— Am înțeles ! Întrerupse el pe vistiernic și glasul său furtunos răsună în încăperea scundă. La toți acei pe care i-ai prins, Iani, și la toți acei pe care îi vei prinde de-acum înainte, ori cine ar fi, înțelegi ? cite un belciug în nas, legați, țirțiți în piețe și la răscruci, și bătuti pînă își vor da sufletul. Făcu cîteva pași repezi și apăsăți în jurul cămării și porunci din mers, cu pumnul ridicat și cu glasul zbuciumat: Nici să nu-i îngroape! Să-i mănînce cîinii acolo-1

Marele vistiernic își plecase capul, iar postelnicul le- remia parcă se făcuse mai mic în scaunul său. O clipă, domnul se opri și pumnul său năpraznic păli, vuind, lemnul mesei.

— Vătăjiii! Numai vătăjiii ! Și adevărații vinovați stau pitiți în spatele slugilor ca și cum n-ar ști nimic! Clocoti iarăși glasul său, nedomolit. Trimite-le vorbă, Iani, că a doua oară au să fie țirțiți cu belciugul în nas și uciși în bătai! Și averile lor au să se facă zapt pentru țară, ca unele ce sînt adunate din tîlhării! Să ia aminte!

— Măria ta, îndrăzni marele vistiernic, așa fac și vătăjiii boierilor mari, ai veliților, ai...

— Oricine! izbucni vijelios glasul domnului. Oricine s-a găsi, să fie țirț de belciug și ucis în bătai, dacă fură vistieria ! Oricine ar fi ! Cu averea noastră facem ce poftim — așa spune Ieremia — dar cînd e vorba de averea țării, nu putem avea milă de tîlhari. Am poruncit eu ! Și cine se împotrivește, pierе !

Sub freamătul acestei minii dezlănțuite năpraznic și sub greutatea acelei hotărîri pe care știa că nu o va putea schimba, marele vistiernic leși în vîrful picioarelor și parcă gheboșat dintr-o dată. Galben ca ceara, postelnicul Ieremia se gîrbovise în soau'nul lui, abia îndrăznind să mai sufle.

Cu pas apăsător, domnul se mai plimbă o vreme prin încăperea scundă. Ținea minile împreunate la spate, după obicei, și degetele i se frămîntau neliniștite. Pe urmă se opri în fața marelui postelnic:

— Ai văzut pe cine aperi ? îl întrebă el ațintindu-l cu ochii ca păcura.

Măria ta, se încurcă Ieremia, eu nu vreau decît binele măriei tale...

Tăcură amândoi o bună bucată de vreme, domnul în dreptul „ferestrei, cu ochii duși departe către dealurile tir- gului și Ieremia rămas nemișcat în scaunul său.

— Te-am chemat să-ți spu'n o vorbă bună, Ieremie, și ai nimerit de-a dreptul în grijile și supărările mele! vorbi mânia sa cu glasul schimbat.

Tăcu iar și liniștea coborî grea, abia tulburată de biziitul unei albine. Undeva departe, un dogar bătea cercurile unui butoi și vuietul ciocanului ajungea aci slăbit, numai ca o părere.

— Ieremia! chemă dintr-o dată domnul, de la fereastră.

Marele postelnic se sculă și se apropie. Mânia sa întinse brațul, îi arătă ceva spre asfintit și întrebă tulburat:

— Vezi ?

Depart, urcînd coasta Miroslavei, pe drumul care duce către Tîrgul Doamnei din ținutul Cîrligăturii, o căruță de neguțator, largă, bine acoperită cu covergă rotunjită și trasă de doi cai, urca domol. Lîngă ea se legănau în șei înalte doi călători. Caii suri arătau a fi puternici și bine hrăniți. Crupele lor curate luceau în bătaia soarelui.

— Îți aduci aminte? întrebă Ion Vodă cu glas scăzut, aproape șoptit.

Ieremia clătină din cap și vorbi încetîșor:

— Drumurile Podoliei și ale Galiției și Cracovia și Vilna și... hanurile străvechi de popas- și curțile panilor leși, și truda zilelor călare și gazda marilor boieri, prietenii ai craiului... Parcă a fost un vis mânia ta. Un neguțator și un pribeg căutînd mereu către hotarul Moldovei lor, peste care nu puteau trece, să se întoarcă, să se liniștească... mânia ta, pentru că vroiai să te întorci în scaunul care ți se cuvenea și-l apucase altul, eu pentru că eram fugărit de urgia Lăpușneanului. Noi doi, ca cei doi călăreți de colo, din coasta Miroslavei !... Și lîngă noi, căruța de neguțator a mării tale, cu atîtea scumpătăți... Cum să nu-mi aduc aminte ? Doar ne-au legat atîția ani de pribegie și atîtea întîmplări...

— Da, Ieremie, grăi domnul domol, punîndu-și palma pe umărul sfetnicului său. Am trăit împreună ani grei. S-ar cuveni s-o ducem acuma mai ușor și mai fără grijă.

— Nu știu cum gîndești, mânia ta, vorbi din nou Ieremia, dar pentru mine, parcă grijile de atunci erau mai puține...

— Au să se împuțineze și aici, cu răbdare și înțelepciune. Ai nădejde! Eu știu că tu te frământîți pentru mine și ai grija mea... și îți mulțămesc, Ieremie ! Iaca, eu m-am glîndit că ți-ar sta mai bine ca portar al Sucevei decît ca mare postelnic. Portar tiind și ducînd după tine oastea țării la o vreme de primejdie, ai avea putînta să mă aperi și să-ți domolești grijile... Și mai este, portare Ieremie, pămînt destul, nedestelenit, către pustie, pe Răut, cu loc de mori... Să te duci, să-ți alegi și să-mi spui și mie, să te întăresc...

Palma domnului bătut ușor umărul boierului plecat adînc în fața dămicii și prieteniei mării sale.

Cînd noul portar al Sucevei ieși, Ion Vodă deschise ușa către cămările sale. Doi lefegii, așezați de o parte și de alta, lingă ușori, bătură cu halebardele în lespezi și înlemniră. Măria sa trecu repede prin tînda îngustă. De departe, glasul subțire și pătrunzător al pruncului domnesc străbătea prin ușile închise. Și măriia sa zîmbi și grăbi pasul.

6

A doua zi, Dumbravă găsi pe măriia sa liniștit, cu fruntea luminată și cu vorba domoală.

— Cum merg treburile din Țara de Jos ?
întrebă domnul zîmbind către acest prieten credincios și cinstit.

— Șchiopătînd! zîmbi și marele vornic plecîndu-se cuvinčios. Am vrut să intru ieri la măriia ta, dar n-a fost chip. Te-a ținut postelnicul Ieremia și alții...

— Da, zîmbi iar domnul. Ieremia se punea curmeziș pentru Toma Berheaci și se înfricoșa de dușmăniile tuturor celor care țin cu fostul logofăt.

— Cu Toma Berheaci, postelnicul e prieten, măriia ta. Nici nu se putea să nu puie o vorbă bună pentru dînsul. Și are dreptate și cînd vorbește despre cei ce țin cu dînsul. Toma Berheaci are o mulțime de rudenii și prieteni între boierii de țară, mai mari sau mai mici... Asta o știe toată lumea. Nu de mult a venit la dînsul, la Țigănași, un vătăf tocmai de pe lingă Milcov... Zicea că l-a trimis stăpînul lui după niște leacuri. Că-i bolnav adică, și logofătul îi cunoaște boala și buruienile de trebuință... Se poate, dar vezi și măriia ta pînă unde se află împrăștiati oamenii lui!

— Acumia — că nu mai are nici o slujbă — are să poată unelti în liniște, cu toți cei ai săi, zîmbi măriia sa, înălțînd din umeri.

— Nu trebuie scăpați din ochi, măriia ta, se îngrijoră marele vornic. Mai cu samă cei de pe hotare, cum li cel de la Milcov, cu leacurile, de pildă, trebuie

pândiți și ținuți din scurt. Caire-i mai rău și mai jăcaș, într-acela să ai mai puțină credință ! La mine a venit, măriu ta, un străjăr de margine de pe locurile acele. A adus pe un nepot al lui, care a căzut vecin la boierul de țară Mindru, de la Putnișoara și nu mai poate scăpa... Vor să se plece la mila măriei tale. Nepotul cu pricina este și el fecior de străjăr de margine. Taică-su a murit în slujba țării... Ar vrea să fie și el străjăr ca taică-su, nu cioban la boier, fără plată... Și aduc oamenii iștia și o piiră mai grea. Se jăluie către măriu ta toți vecinii de pe moșia cu pricina și cer îndurare, că nu mai pot!

Domnul îi privi cercetător și șocotii :

— Trebuie să fie tare grea pricina, dacă au ajuns ei pînă la mine. Spune-o, Dumbravă, cum este ?

Și vornicul istorisi povestea lui Joldea, a lui moș Mihai, a lui Mitruț și a vādanei, așa cum o aflase și el de la moș Mihai, în nopțile trecute. Pe urmă înfățișă pira necăjiților de pe moșia boierului Mindru : cum a fost cu răpirea pămînturilor, cu jăcuitul pentru plata birului, pentru cimitir, pentru podet, pentru baltă, cum s-au sculat oamenii și au pălit în vătăji într-o clipă de deznădejde și cum aceștia i-au zdrobit cu caii, și i-au schilodit, și pe unii i-au ucis, iar pe alții i-au trimis la Crăciuna, unde stau închisi fără cercetare și fără mărturie, numai după pira boierului... Spuse apoi și plîngerea boierului de țară Pătrașcu, căruia același Mindru vrea să-i rășluiască mo-șioara și să-i ardă ori să-i închidă moara — dreptă stăpînire tocmai de la Petru Vodă — și înfățișă pe boierul Mindru așa cum era el.

Și în timpul acesta, domnul se plimba, cu pasul rar, cu barba în piept și cu minile împreunate la spate. Iar cînd Dumbravă a isprăvit, măriu sa a stat o vreme cu ochii în pămînt, apoi s-a întors către fereastră și a privit îndelung spre dealul Copoului. Dumbravă stătea nemișcat uitîndu-se la dînsul. Într-un tirziu, măriu sa oftă adînc, ca un geamăt și rosti :

— Asta-i povestea multor boieri și a multor țărani din Moldova noastră. Dacă oamenii acela sînt aici, adu-i să-i vad.

— Sînt chiar aici, măriu ta 1 s-a repezit Dumbravă la ușă.

Iar peste cîteva clipe, Ion Vodă privea mirat pe moșneagul acela șchiop și chior, cu părul ca o tufă de cătănă răscolită de vînt, cu obrazul netuns de mult, și cu ghioaga aceea grozavă în mină. Și; privea și la Mitruț, așa cum era, înalt aproape cît măriu sa, tînăr și frumos, cu ochii umezi și cu gura încremenită într-un zîmbet de neasemuită fericire. Lui Mitruț nu-i venea a crede că se

găsește în fața domnului. Iar moș Mihai privea în sus, cu capul dat pe spate, la statura de uriaș a lui Ion Vodă, o asemenea cu statura lui Joldea și în gîndul său își făcea o socoteală îmbucurătoare : măriă sa răspundea întocmai icoanei pe care și-o făcuse el despre înfațișarea unui domn.

— Să trăiești, măriă ta ! vorbi el cu mare tulburare, încrețindu-și obrazul într-un zîmbet fericit.

— Să trăiești și tu, Mihai străjărule, zîmbi domnul cu gura, cu ochii și cu tot chipul luminat. Și ridîndu-și privirea către Mitruț, care rămăsese mut, îl întrebă : Și tu... ești Mitruț al Joldii ?

— Mitruț al Joldii, măriă ta ! izbucni Mitruț bucuros și cu inima zvîcnind că se găsește în fața domnului, că l-a cunoscut domnul și că i-a vorbit domnul !

— Iar vornicul spune că Joldea mă întrecea în înălțime, urmă Ion Vodă, cu același glas, parcă pornit pe șagă.

— Nu te întrecea, grăi moș Mihai, dar erați de-o samă. Samenii cu dînsul, măriă ta, cum nu se mai află ! Să nu fie de-o măsură !

— Numai nu avea bar... se repezi Mitruț, ducîndu-și mîna la bărbie, dar se opri în mijlocul vorbeii și rămase rușinat cu gura deschisă într-un zîmbet larg și cu mîna în aer.

Domnul izbucni în rîs și Dumbravă se înecă cu palma la gură. Numai moș Mihai își întoarse capul, nemulțămît și dojenitor, către îndrăznețul și nechibzuitul său nepot.

— Nu avea barbă, Mitruț, vorbi măriă sa cu veselie, dar avea virtute și inimă și a luptat de și-a lăsat viața pe hotar. Așa spune marele vornic. Aș vrea să iii și tu ca dînsul și pentru că el semăna cu mine — să semenii și tu cu mine, dacă asta îți face bucurie.

Mitruț se făcuse roșu, tîmplele îi zvîcneau cu putere, iar în ochii lui se citea atîta credință și dăruire și bucurie, încît domnul se înduioșă.

— Aud că vrei să te faci străjăr, vorbi el iar.

— Vreau, măriă ta, înghiți Mitruț un nod îndărătnic, care i se pusese în curmeziș.

— Străjăr să fii, Mitruț al Joldii, îngădui domnul, cu glasul potolit, ca un părinte către copilul său. Du-te, Dumbravă, să i se scrie poruncă. Să-l iei, Mihai străjă- rule, sub învățătură, pentru că după cite aud ai fost și tu una cu Joldea.

— Am fost frați buni, măriă ta, vorbi cuvinčios bă- trînul. Numai că el era întreg și voinic,

cum nu se mai află. Pălea o dată și doboră trei oameni!
Am fost și eu întreg măria ta, dar... moș Mihai făcu un
semn de lehamite cu mâna, și domnul își coborî privirea
către piciorul cel beteag al bătrînului și către ochiul lui
cel scurs. Piciorul mi l-au hăcuit cu coasa într-o hartă...
mi-au tăiat vinele și de atunci s-a zgîrcit... iar ochiul o
ceată de ticăloși de tătari, pe margine... Fără neazuri
de-aieste nu se află slujbă la hotar, măria ta, se
îndreptăți singur bătrînul, ca spre a-și cere iertare că nu
e și el om întreg.
— Și slujești și acum ? îl întrebă domnul,
mirat.
— Apoi, altfel nu se poate, măria ta 1 Dacă
ne-om oploși pe cuptor pentru fiecare zgîrietură, cine să
mai stea de pîndă pe margine?

Ion Vodă își întoarse
fața către lumina
ferestrei, rămase
îndelung gînditor, și
inima lui se umplu de
mulță- mire și
încredere. Cu oameni
ca aceștia, care socot
că asemenea
beteșuguri sînt numai
niște zgîrieturi,
Moldova nu poate

pieri! Unde-i Ieremia să-l vadă și să-l audă

?Dumbravă veni cu porunca scrisă, și domnul o citi cu băgare de samă, pe urmă o iscăli cu pana lui de giscă și însemnă și ziua dedesubt. Porunci să se puie și pecetea de cuviință și o întinse lui Mitruț.

— Iată porunca, Mitruț străjărul, grăi el cu mare îngăduință și bunătate. S-o arăți boierului Mîndru, ca să te sloboadă și pe urmă s-o duci mai marelui străjărilor, la Crăciuna, să te scrie.

— Măria ta, încercă să răspundă Mitruț, cite zile oi avea... și se opri, cu chipul roșu și cu vorba înecată.

— Măria ta — își ajută moș Mihai nepotul, după ce-l fulgeră cu ochiul cel sănătos — măria ta, îți sintem mul-țămitori ca unui părinte precum ne ești și om face după puterile noastre, să te slujim și să-ți întoarcem bunătatea ce ne arăți. Tuși și cuteză mai departe: Afă numai că pe la noi, multă lume este necăjită și sărmană. Le știe toate dumnealui vornicul și ți le-a spune.

— Mi le-a și spus, Mihai străjărul, și le cunosc. Afă și tu că necazurile voastre, acolo pe moșia boierului Mîndru, au să ajungă la capăt. Iaca, dumnealui marele vornic are să vă spuie ce aveți de făcut și are să vadă ce este și cu judecata celor întemnițați fără vină și cu jăcui- rile boierești de care vă jăluți... Pe urmă are să-mi spuie și mie vinovățiile și răspunderile boierului Mîndru...

Scoase un ban din cutia cu gologani și îl întinse lui moș Mihai. Mai scoase unul și îl puse în palma lui Mitruț. Și le vorbi:

— Iată banii cei noi, moldovenești, scoși pentru înlesnirea norodului și stîrpirea înșelăciunilor pe care le fac unii slujbași necinstiți. Dumnealui marele vornic are să vă deie deslușirile de trebuință. Umblați sănătoși, străjărilor, și stăruți cu credință în slujba voastră. Și spuneți oamenilor care v-au trimis, cum are să vă învețe vornicul.

Moș Mihai și Mitruț se plecară adine și se traseră spre ușă, în vreme ce Dumbravă, bucuros, mulțamea domnului și ieșea repede după dinșii.

c a p l t o i u l iii
La Putnișoara, în ograda boierească, largă — de părea fără sfîrșit — Mihai străjărul și Mitruț al Joldii stă-

teau uitîndu-se împrejur, de un ceas de vreme.
Spuseseră unei slugi că au treabă cu boierul și acum
așteptau să fie primiți. Forfota din jurul lor, alergătura
oamenilor după treburi, mulțimea vitelor, cailor,
păsărilor, și vuietul acelei ogrăzi îmbelșugate îi făcuse
să uite că boierul nu se grăbește să-i vadă. Stăteau,
așadar, ținîndu-și caii de căpestre, cu toate armele și cu
tot colbul drumului pe dinșii.

— N-are vreme boierul de voi, le aduse
sluga răspuns, într-un tîrziu.

— N-are ? întoarse capul moș Mihai, ca trezit
din somn. Cuim n-are? se minie el dintr-o dată și ochiul
îi licări negru, a primejdie. Prinse pe slujbaş de minică,
îi băgă sub nas ghioaga cea cu colții de fier și se răsti
grozav: Du-te și spune-i că-i aduc scrisoare și vești de la
domnie. Dacă n-are vreme de ele, mă duc și are să
umblе el după mine. Auzitu-m-ai ? Și moș Mihai se răsti
atît de fioros, încît slujbașul, scăpat din minile lui, se
repezi speriat spre casă. Și nu apucă să se liniștească
bătrînul, că în cerdacul înalt și larg se ivi însuși boierul
Mindru și le făcu semn să se apropie. Se apropiară deci
și își scoaseră căciulile.

— Tu ești Mihai străjărul ? sie bucură boierul,
de parcă văzuse pe frate-su.

— Eu, boierule, răspunse moș Mihai, încă
minios. Ne-am mai cunoscut noi și altă dată.

— Vii de la Iași ?

— De la Iași.

— De la domnie?

— De la domnie.

Bătrînul se căută în brîu o vreme, scoase la
iveală o scrisoare și i-o întinse de jos. Boierul se plecă
peste par- maclic, prinse hîrtia între degetele lui ca niște
cîrnăciori, scurte și groase, rupse pecetea și începu a
citi. Moș Mihai rămase cu capul dat pe spate privind în
sus la dineul, cu singurul lui ochi, ca un uliu care își
țîntește prada.

— Dar de ce nu vii sus ? se plecă dintr-o
dată boierul, din înălțimea cerdacului... Glasul i se
făcuse blajin și înduioșat, iar privirea și tot obrazul lui
zîmbeau, rîdeau și se bucurau, ca de o mare fericire, ca
și cum Mihai stră- jărul îi făcea o deosebită cinste
venind să-i vestească știrile cu prici'na. Iată, îmi scrie
Dumbravă vornicul, că ai a-mi spune lucruri mari și
vrednice de luare-aminte, întrucît le-ai auzit chiar din
gura domnului...

Și moș Mihai zîmbea. Ochiul lui singuratic se
făcuse mic și licărea vesel și poznaș sub sprîncenele

stufoase, iar sub mustața zburlită, buzele i se întindeau într-un ris tăcut. Făcu semn cu cotul, lui Mitruț, clipi din ochi cu înțeles și spre cea mai mare mirare a slujitorilor care stăteau marturi, urcă, șoticăind, cu Mitruț lângă el, și pătrunse în cerdac.

— Îmi aduci vești bune ? se grăbi spre el boierul.

— Bune, boierule, bune de să se bucure

toată lumea.

— Iaca-i bun, iaca-i bun! Începu boierul să-și frece minile.

— Mai întâi are a se bucura băietul ista,

urmă moș Mihai, că a scăpat de vecinie. L-a făcut domnul străjăr, așa cum a fost și taioă-su...

— Cum, domnul ? se învineți boierul. Ați fost la domn pentru treaba asta ?

— Am fost, boierule, îl privi moș Mihai pe sub sprân-cene. De ce să nu ne ducem ? Că se duce mult norod la dînsul și află alinare...

— Nu era nevoie, se frămîntă boierul dintr-o dată. Nu era nevoie! Să-mi fi spus mie și-i dădeam drumul, și-l făceam străjăr și gata. De ce să ajungeți plînă la scaunul domnesc pentru atîta treabă ?

— Apoi, tot ne affauri acolo, vorbi moș Mihai. De ce să nu ne ducem ? Da' nu-i nici o supărare la iaca, acumă băietul are pecete de la măriă sa și nimeni nu mai poate spune nimic. Moș Mihai căută iar în briu și scoase porunca domnului. Cu mîna tremurîndă, boierul o desfăcu și o ceti.

— Acumăi, boierule, vorbi iar moș Mihai, te-am ruga să ne faci o socoteală. Cît ai cheltuit pentru băiet cu birurile, cît ți-a muncit și cît mai are a-ți da, ca să nu-ți dato- rească nimic...

— Nimic n-are a-mi da ! se lepădă boierul făcîndu-se a zimbi cu bunăvoință. Chiar dacă a mai rămas ceva datorie, i-o iert. Să-și aducă aminte că așa sînt eu la inimă !...

— Apoi, nu-i vorba numai de el, boierule, se împotrivi moș Mihai. E vorba și de maică-sa și de frate-su...

— De toți, de toți, se grăbi boierul. Sînt slobozi din partea mea, cu pămîntul lor, cu casa lor, chiar de azi. Să afle vornicul Dumbravă și să afle și domnul cum mă port eu...

— Află ! se repezi moș Mihai. Numaidecît află! Că tot trebuie să alerge băietul ista la lași cu anume răspuns...

— Aşa ? făcu boierul ochii mari. Atuoci poate spune acolo că l-am dat şi cal, şi şa, şi frâu...

— Mulţameşte boierului! se răsti moş Mihai către Mitruţ. N-auzi că-ţi dă şi cal ? Adică, cum cal ? se întoarse el repede către boier. De unde cal ?

— Sint nişte prinşi pe hotar, lămurii boierul. Aveau cai... Pe ei i-au dus la Crăciuna şi cai... au nimerit în lanurile mele...

— A-ha ! se dumiri moş Mihai. Cai de pripas ! Buni ?

— Ungureşti! Buni, care nu se mai află !

— A-hai ! îşi licări ochiul, bătrînul.

Ungureşti. Iaca, eu am rămas fără cal de la harţa ceea de dăunăzi... că mi l-au doborât cu săgeata... Şi mă gîndeam aşa, că dacă mai rămîne vreunul...

— Rămîne, rămîne! se grăbi boierul. Pentru tine, rămîne. Cu şa, cu tot! Să se ştie.

— Are să se ştie, nu purta grijă, îl îmbărbătă moş Mihai. Auzi, măi Mitruţ ? Ce stai ? Du-te şi ia în primire caii... că n-avem vreme de stat. Repede, măi băiete, că iaca boierul dă poruncă...

— Răspă! strigă boierul Mîndru către ogradă.

Şi Răspă, care nu era departe, se ivi şi primi poruncă... Mitruţ coborî scara în iugă.

— Bagă de samă la cai şi la şei! strigă moş Mihai de sus. Uită-te bine... alege!... Îţi mulţămim cu adîncă plecaciune, se întoarse el către boier. Cu toate că pe domnia ta nu te costă nimic, nici caii, nici şeile.

— Ai stat de vorbă chiar cu măriia sa ?

întrebă boierul.

Altfel cum ? îl aţînti bătrînul, lungindu-se la vorbă. Cum te vîd şi mă vezi. Ba încă a binevoit a sugui cu băietul care cutezase să-l asemuiască cu Joldea, dacă Jol- dea ar fi avut barbă ! Copil, boierule, de unde să ştie el cum se vorbeşte cu domnul ţării ? Moş Mihai îşi scoase pieptul înainte şi îşi drese glasul atîta de cumplit, încît boierul dădu un pais înapoi. Ne-a arătat şi banii cei noi, pe care i-a scos, urmă bătrînul, trăgînd din brîu o legăturică de cîrpă. O deznodă cu grijă şi întinse boierului gologanul. Iaca, aista îl am din mina mării sale.

Boierul întinse braţul scurt şi gros, apucă banul şi începu a-l întoarce pe o parte şi pe alta, între degetele lui umflate. Stătea cu papul tîguiat şi plesuv aplecat şi cu ochii mici aţîntiţi asupra gologanului.

— D-apoi aista nu face două parale,
străjărule ! izbucni el dintr-o dată și burta lui umflată
tresări sub briul de mătășă roșie. Nu-i de aur !

— Ii de aramă, făcu moș Mihai, de paircă s-
ar fi simțit jignit, dar face toate paralele! Iaca, are și
chipul domnului și pe urmă îi banul 'nostru,
moldovenesc. Ban de nădejde, spunea marele vornic,
nu ca cel turcesc. Și marele vornic știe ce spune!

Boierul Mindru rămase rezemat de stîlpul
cerdacului,, dus pe gînduri. Nu se îndoia că așa spusese
marele vornic, ci se silea să priceapă tîlcul acelor vorbe
și să cîn- tărească întrucît i-ar fi lui de folos sau de
pagubă, banul acela „de nădejde și nu ca cel turcesc”.

**Moș Mihai își băgă
legăturica cu gologanul
în sîn, se plecă în fața
boierului și coborî
treptele cirdacului**

.Gînd ajunseră în valea cu Răchiți, de unde nu se mai vedea curtea boierească, moș Mihai străjăru și Mitruf al Joldii, călări pe caii lor cei ungurești, așezați bine în șei și ținînd de căpestre caii cu care veniseră de la Iași, opriră. Se întoarseră unul către altul, se priviră și dintr-o dată se auzi un hîrîit, ca de moară, dezlănțuit, săltat, cu scări, cu suișuri, cu coborișuri, gîlgiit, întrerupt, și din ce în ce mai puternic. Asta însemna că moș Mihai rîde! Caii își ciuliră urechile și pielea de pe spinarea lor tremură. Un porumbel sălbatic zbură de pe o creangă bă- tind grăbit din aripi, iar o vulpe roșie țîșni dintr-un tufiș și se repezi, într-o goană înspăimîntată, de-a curmezișul drumului, printre picioarele cailor. Acuma rîdea și Mitruf. Glasul lui tîneresc și înalt hohotea stîmînd ecouri depărtate. Rîdea Mitruf și de bucurie și de mura lui moș Mihai, pe care nu-l văzuse rîzînd nici nu mai știa de cînd. Se uita la dînsul și se veselea numai privindu-l. Părul bătrînului se învîlmășea ca umflat de vijelie. Fruntea i se încrețise, smocurile groase ale sprînoenelor i se plecaseră peste găvane, iar din ochiul cel sănătos nu-i mai rămăsese decît un punct cît un virf de ac. Nasul i se strîmbase într-o parte, se încrețise și amenința-să-si ascundă virful în tufărișul mustăților și în otava obrazului netuns de zece zile. Iar printre mustăți i se vedeau dinții încă sănătoși și puternici. Moș Mihai întinse un braț, bătu pe Mitruf pe umăr și, printre gîlgiiturile hohotului său nes- firșit, rosti abia înțeles:

— Măi străjărule ! Măi străjărule, măi!
Mitruf își aduse aminte de noua lui stare, pieptul i se umplu de o bucurie fără seamăn și fruntea i se înălță semeată. Întoarse calul și înfîpse sporii; după el porni și moș Mihai gonind pe sub pletele răchiților din lunca Putnei, biciuți de ramurile prea plecate și înclinîndu-se ușor ău șeile tătărăști, dăruite de boierul Mîndru. Trecură ca o vijelie peste prundurile întinse, străbătura un braț mort al riului, cu stropi împrăștiți de sub copitele cailor și înălțați până deasupra capetelor lor. Și nu mult după aceea năvăliră pe toloaca din fața casei bătrânești.

Nică nu se vedea nicăieri. De pe prispă însă, se ridică statura slabă, împuțînată și ușor adusă, a mamei. Palma aspră a femeii se ridică la frunte utnbrindu-i privirile slăbite și îngrijorate la vederea călăreților, necunoscuți de departe. Dintr-un salt, Mitruf intră în bătătură, sări jos și prinse pe maică-sa de umeri :

— Mamă, strigă el tulburat și vesel, eu Mitruț al Joldii, străjăr de margine în locul tatii, îți aduc slobozenia pe vecii vecilor.

Mama îl privi cu ochii pierduți și începu să tremure. Nu-i venea să creadă și ochii i se împăienjeniră, încît 1111 mai vedea nimic. De la spatele lui Mitruț, rîsul lui moș Mihai se auzi iar, slobozit ca un suvoi printre mustățile zburlite și mama înțelese numaidecît că este în adevăr pricină de veselie.

— Unde-i Nică ? întrebă Mitruț cu glas înalt, glasul lui Joldea din zilele lui de mare pornire.

— La coșere, vorbe mama printre lacrimi.

Face de strajă...

Mitruț n-o lăsă să isprăvească. Se aruncă în șa, ieși ca o furtună, străbătu toloaca și se pierdu încolo, spre apa Putnei.

— Unde se duce ? se îngrijoră ea, ștergîndu-și ochii.

— Să aducă pe Nică, răspunse moș Mihai. Ce să caute Nică la coșerele boierului, dacă e slobod ca pasărea, așa cum ești și tu ?

Mama își simți picioarele slăbind. Se așeză pe prispă și moș Mihai trebui să-i spuie toată povestea de la început, ca să se bucure și ea.

— Cum să vă duceți voi la domn ? se sperie ea, nedumirită. Nu v-a fost frică ? N-ați pățit nimic ?

— Nu ne-a fost frică și n-am pățit nimic !

— rîse vesel moș Mihai. Nu ți-am spus că la el ne ducem ?

— Ba da, dar cine să creadă o poznă ca aiasta ? Și l-ați văzut ?

— Vezi-l și tu, îi întinse moș Mihai gologanul. Iată, aista-i măriia sa, cel care ți-a, dat ție slobozenie și pe Mitruț l-a făcut străjăr !

Mama privi chipul domnului îndelung și deodată își făcu cruce și duse gologanul la buze.

— 12 — Mitruț al Joldii — c. 1394. Și boierul ce a zis ? întreabă ea, parcă nevenindu-i să creadă în asemenea fericire.

— Ce să zică ? zîmbi moș Mihai. Ce se poate zice în fața poruncii domnești ? Ion Vodă nu sugulește cu boierii. Nici nu stă să-i judece mult. Sabia, țeapă[^] ștreangul ori jăraticul, și gata ! După vina și neascultarea fiecăruia. Pe al nostru, dacă l-ar fi simțit așa cum este el, întâi l-ar fi jupuit de piele, pe urmă l-ar fi tologit prin sare, pe urmă l-ar fi tras în țeapă, și pe urmă l-ar fi prăjit pe jăratice și l-ar fi dat la cîni, pentru că așa cum este, nici cîinii nu l-ar minca ! Și de scăpat tot nu scapă, s-o știi de la mine. El știe ce-l așteaptă, de aceea tremură aici la moșie și de aceea l-a pălit dărnicia și milostenia, cînd a auzit că venim de la domn !

Tropotul unui galop pe toloacă le rupse sfatul. Călare, la spatele lui Mitruț, Nică chiuia cît îl ținea gura și striga la o scroafă cu purcei, care se grăbea să iasă din calea vijeliei ce se apropia.

— Loc ! Loc pehtru Mitruț străjărul și frate-său, Nică al Joldii!

Mama se ridicase în picioare și lacrimile îi curgeau tăcute în lungul obrazilor tăbăciți, iar alături, moș Mihai își slobozi iarăși risul său grozav...

În toată ziua aceea, străjării din Răchiiți și nevestele lor se perindară prin bătătura căsuței lui Joldea.

— Adevărat ? strigau ei de departe, tulburați și ne-venindu-le să creadă.

— Adevărat! răspundea Zoia mulțămită, ștergîndu-și ochii și împingîndu-și feciorul în lumină, să-l vadă lumea.

Iar moș Mihai și Mitruț trebuiră să povestească cu de-ămănuntul cele întîmplate și cum arată domnul, și cum vorbește, și cum are de gînd să așeze o rînduială în țara asta a Moldovei.

— Vra să zică, de mine ești învățăcelul nostru, ri-deau ei veseli către Mitruț.

• — De poimîne, răspundea Mitruț, tulburat. Mine mă duc la Crăciuna cu porunca mării sale, să mă scrie...

Veni și Irina lui Ilie Sumănarul și își plînsă îndelung jalea și năcazul ei de vădană fără nici un copil care să-i aducă o bucurie la casă. Și veni și Anica lui Dumitrache

Carare, umplînd bătătura cu glasul său nestăpînit și cu judecățile ei întunecate.

—” Păduroaia a știut de vestea asta, Zoițo ! De trei zile, cucoșul ei sare pe bordei și cîntă cîte un ceas de vreme, fără hodină, ceea ce nezmîntît înseamnă veste mare... Iar pe Mitruț l-a văzut în ulică, cum te vîd, cu arc și cal și ghioagă... numai n-a știut că-i el ! Aș vrea să știu dacă părintele Paramon, la care am fost atunci., știi tu, vede în ceaslovul lui așa ceva ?..

3

În sara acelei zile, ciobanii se lăsaseră într-un cot în jurul focului. Liniștea era atît de mare, încît plesnirile subțiri ale scînteilor se auzeau lămurit. Amurgise de mult, iar la asfințit, luceafărul se aprinsese într-un cer înalt și limpede.

Ziua fusese neobișnuit de grea și fiecare era bucuros să-și simtă oasele și mușchii slobozi de încordările muncii. Tăceau, întinși pe iarbă, rezemați în cot, cu capul sprijinit în palmă și cu ochii pierduți în jocul flăcărilor, care se înălțau în văzduhul neclintit.

Deodată, din fundul depărtării, se iscă o părere de vuiet, ca o tremurare de aer. Încet, încet, vuietul crescua și repede se deosebi răpăitul unui galop. De undeva din jur pomi un hămăit și îndată toată hărmălaia cînilor se ridica vijelios. Galopul se opri și un glas înalt și cunoscut strigă vesel:

— Hoțu!

Ciobanii săriră în picioare.

— Tu ești ? întrebă glasul gros al lui moș baci.

— Eu, moș baciule ! strigă Mitruț și, coborînd de pe cal, intră în cercul de lumină, în timp ce Hoțu îi sărea cu labele pe umeri și scheuna bucuros. Încet, că ai să mă pălești cu ragila ! îl domoli el luîndu-l de urechi și așezîndu-l pe iarbă. Nu mă așteptați ?

— Ba ne gîndeam să nu te fi oprit mîria sa la masă ! rîse cineva cu mare veselie.

— Nici nu era mult ! rîse și Mitruț și după dînsul toți cei din jurul focului.

— Ai fost, băiete, și ai izbindit ceva ? întrebă moș baci privindu-l cu dragoste.

Moș baciule, vorbi Mitruț, cu mare și nouă tulburare, uită-te la mine. Eu sînt acu străjărul Mitruț al Jol- dii, slobod din robia boierului, așa cum e slobodă și mama și Nică... Aici, glasul lui Mitruț se împiedică și se frînse.

Anii pe care îi trăise lîngă ciobanii de la stîna boierului nu trecuseră peste dînsul fără să lase urme. Pe moș baci și pe toți ceilalți, între care se petrecuse copilăria lui săracă și amărită, îi iubea ca pe niște

părinți și ca pe niște frați. Se simțea legat de ei cu toată viața lui de pină acuma și cu toate amintirile, și tocmai de aceea nu putu să lase să treacă sara aceea, fără să le facă și lor cunoscută noua lui stare, fără să le spuie ce a izbindit și pentru ei la Iași și fără să-și ia rămas bun de la dînșii. Le mărturisea acum bucuria lui, cu toată tulburarea pe care o simțise în fața mamei, și poate cu mai mult decît atîta, pentru că lîngă ciobanii lui nu se simțea stingherit și copil mic, cum se simțea de obicei în falța ei. Trebui să povestească minunata lui călătorie la scaunul domniei, să spuie cine este acel bărbat cumsecade pe care îl chema marele vornic al Țării de Jos, Dumbravă, și să dovedească tuturor ce om fără seamăn este domnul, cum a rîs de dînsul, de Mitruț al Joldii, cum i-a vorbit ca un părinte și cum i-a obliăduit cu vorba și cu fapta. Mitruț povestea vorbă cu vorbă cele ce s-au spus acolo în cămara domnului, cele ce le-a înțeles el și băgînd mîna în brîu, scoase gologanul și îl întinse celor care îl ascultau cu ochii mari de mirare și închinare, în fața minunilor povestite.

— Aista-i domnul ? întrebă moș baciul privind gologanul strălucitor la lumina flăcărilor.

— Aista-i, moș baciule. Dar nu seamănă bine.

— Pare tare liniștit și blînd, socoti moș baciul pri- vindu-l mereu.

— Pare, moș baciule. Numai pare. Dar de adevăra- telea nici nu poți sta în fața lui cînd pornește să spuie și să poruncească. Nimeni nu poate sta în fața lui, fără să se plece și să se supuie. E mare cum era tata, dar e mai viu, mai iute, mai blînd, mai plin de mîngiere și mai crunt. Poate n-aveți să pricepeți și n-aveți să mă credeți, dar așa e. Nici nu s-a pomenit un om ca dînsul. Și pe urmă, cînd îl vezi că se uită la tine ca oricare om cumsecade, că se pleacă asupra necazului tău, cum te pleci dumneata, moș baciule, de pildă, asupra noastră, cînd îl vezi că stă să te înțeleagă și să te ocrotească, îl simți ca pe un tată, care poate să te și miluiască și să te osîndească... cu lacrimă... și dreptate...

Mitruț vorbea cu patimă și obrazii lui se înroșiseră.

— Știți ce ne-a spus vornicul că a hotărît măriă sa? Ne-a spus așa: de-acumai, care boier a cere de la oameni mai mult decît zilele de muncă hotărâte de datina locului și prin viclesug le ia pămîntul — din vechi — să veniți și să mi-l spuneți mie și n-are să vă mai ceară altă dată !

Ceialți rămăseră încremeniți.

— Cum, măi Mitruț ? se nedumiri moș baci.

Că aici la noi fac unii oite trei sferturi de an pentru boier și tot nu ajunge!

Dumneata trebuie să știi, moș baciule, cât îi datina din bătrâni. Atâtea zile se cuvine să facem boierului, nu mai mult!

— Poate că pe dreptate atîta s-ar cuveni, cum spui tu. Dar mai sînt datorii, de nimeni nu le mai știe sama. Acelea cine le plătește ?

— Despre dumneata, moș baciule, și despre toți cei care sînt aici la stîină, am întrebat de trei ori pe vornic : „Cum să facă ? Cum să zică ? Cum are să fie ?” Și mi-a spus așa cum v-am vorbit eu acuma. Iar deslușirile cele de trebuință are să vi le deie moș Mihai, care te poartă, moș baciule, pe duminică dimineața la Răchiți... Are să-ți spuie porunca ce s-a dat de către mărișă sa, să se cerceteze judecățile cele vechi cu care boierul a tilhărit pămînturile răzășilor și toate silnicile ce le-a făcut, fără judecăți, numai cu putere de la dînsul. Că are să fie bucuros boierul să steie de vorbă și să se înțeleagă cu binișorul, cu cei pe care i-a tilhărit, ca să nu mai ajungă altă plîngere pînă la domn...

Oamenii rămăseseră încremeniți. Se uitau la Mitruț cu ochii mari licărind și nu le venea să creadă. Flăcările luminau chipurile lor pe care se așternuse un zîmbet neclintit.

— Vra să zică are să se cerceteze silnicile ?

Întrebă deodată Toader ciobanul, cu glas răgușit.

— Așa-i porunca mării sale, răspunse Mitruț ho-tărît.

— Și dacă umblă boierul să mă robească și să mă schilodească în bătaie, cînd nu vreau să mă las prădat, pot să mă duc și să-l pîrăsc domnului ?

— Așa !

Toader se sculă în picioare, își scoase cușma din cap și o trînti de pămînt atît de tare, încît pocnetul se auzi pînă departe.

Ceialți rîseră și se mișcară, bucuroși, să se dezmoștească.

Mitruț se sculă și își scoase căciula. Se plecă cu mare cuviință în fața moșneagului și vorbi tulburat dintr-o dată :

— Apoi eu mă duc, moș baciule. De-acuma se cheamă că am altă slujbă. Îți mulțămesc pentru pîne și pentru sare și pentru că ini-ai fost ca un părinte și mi-ai dat învățătură și m-ai sfătuit atîția ani. N-am să te uit cîte zile oi avea și am să-ți sar în ajutor, oricînd îi avea

nevoie de mine... își frînse trupul plecîndu-se spre mîna groasă, neagră și virtuoasă ca o cremene, a bătrînului. Iar moș baci îi înclină capul și sărută pletele băiatului, pe care le netezi o clipă, fără să răspundă, pentru că el însuși se simțea din cale afară de tulburat.

Mitruț își luă rămas bun și de la ceilalți, strînse în brațe capul fioros al lui Hoțu și încălecă strigînd :

— Duminică dimineața, moș baciule!
Tropotul calului se pierdu în întuneric.

4

Înfîpt în șaua lui înaltă, cu opincile bine așezate în scările de lemn, Mitruț aleargă pe cărarea plină de iarbă dintre sate. Își dăduse căciula pe ceafă și ilicul, bătrî- nul ilic al lui Joldea, descheiat, flutură în vîntul dimine- iiii. Nu are nici o grabă chiar atît de mare, Mitruț. Dar bucuria pe care o simte că o izbîndise la Iași, și el și toți cei care așteptau o mîntuire de la domn, îi umple pieptul, se cere spusă, strigată, ca s-o audă toată lumea, să se bucure toți o dată cu dinsul. Calul cel unguresc, cel dăruit de boierul Mindru, fuge ca vîntul, parcă bucuros și el. Pămîntul reavăn zboară de sub copitele lui, în gheme de țărîna și iarbă smulsă, vîntul se infundă în poalele ilicului și răcorește obraji aprinși ai călărețului. Iată cei doi ploi din marginea satului lui bița Gligore... Iată și covălia din marginea drumului....

— Liță Saveta ! strigă Mitruț, de călare.

Covălia rămîne închisă și tăcută. Asta înseamnă că Drăguș e la cîmp. Dar din spatele căsuței se ivește încet lița Saveta, cu un topor în mînă.

• — Tu ești, Mitruț ? strigă și femeia lăsînd toporul și alergînd în drum. Cînd ai venit ? Ce-ai făcut ?

— Bine, liță Savetă ! rîde Mitruț cu toată fața. A dat domnul poruncă să se cerceteze cum e cu judecata ceea. Are să vie bița Gligore acasă, repede repede.

Liță Saveta își prinde bărbia în pumn și ochii ei se fac mici și încep a lăcrima.

— Ce spui, băiete ? Îngînă ea prinzînd între degete cureaua frîului.

— Nu plînge, liță Savetă ! strigă Mitruț cu glasul bucuros, nu plînge că necazul pe care îl ai are să se aline. Așa a spus domnul cu gura lui. Te cheamă moș Mihai să vii duminică dimineața la Răchîți, să-ți spuie el ce este de făcut. Să vii numaidecît!

— Vin, Mitruț, vin dragul mamei, cum să nu vin ! plînge lița Saveta de-a binelea.

La bița Todirașcu nu se vede nimeni. Mitruț oprește în drum și strigă privind în toate părțile. Nu-i

răspunde decît un cîne de sub șopron. Pornește mai departe, spre Seaca, în marginea satului, pe mormîntul lui moș Cișu, a crescut iarba. Vișinul de la căpătii aruncă umbră subțire peste bețele legate în chip de cruce, iar un ied păste liniștit iarba proaspătă. Mitruț își scoate cușma în fața mormîntului și trece mai departe. Oprește în fața bordeiului lui bița Niculai Miron și strigă din drum. Chipul „bălan, cu ochi albaștri și nas ridicat al lui Ilie se ivește în ușă. O clipă de nedumirire și Ilie aleargă afară cu brațele ridicate.

— Ce-i, Mitruț ?

— Sint străjăr, Ilie! rîde Mitruț bucuros. Hai cu mine la Brusturi și-ți spun pe drum.

În ușă, lița Raveca își face cruce. Mitruț rîde către ea și strigă :

— Să vie bița Niculai, duminică, la Răchiți. Îi poștește moș Mihai!

„ Femeia rămîne în prag cu mîna la gură și cei doi prieteni se duc spre Brusturi vorbind. Mitruț a descălecat și acum țin amîndoi calul de dirlogi, unul de o parte, cel'alt de alta. Mitruț povestește și Ilie se miră și se bucură.

La Brusturi, bița Lupu Condrea îi vede de departe și își pocnește palmele una de alta:

— Veste bună, mîi Mitruț ? strigă el de departe, în timp ce Ionică iese din casă și aleargă rizînd cu tot chipul lui mușalit și cîm și pistruiat.

— Bună care nu se mai află, bița Lupu! răspunde Mitruț strigînd și el. Te poștește moș Mihai pe duminică și ți-a spune.

Stau o vreme sub un pom și Mitruț povestește din nou, atîta cît să înțeleagă bița Lupu despre ce este vorba. Ionică nu mai poate de bucurie. Îi vine să joace 1 Sare pe cal și aleargă la deal și la vale. Se oprește în dreptul celorlalți și descalecă. Bița Lupu rămîne în drum și flăcăii pornesc pe jos spre Putnișoara. cu calul de dirlogi, Mitruț povestește iar și Ionică se bucură ca pentru un sat întreg. Trec pe drumul pe care nu de mult îi fugăreau vătăjii pe bița Gligore, cu mîinile legate la spate... Iată unde a pierit Crap, cinele cel roșcat al boierului. Iată coșerele arse pînă la pămînt; au rămas numai niște movile pe care a crescut iarba... Alături a făcut boierul altele. Iată și carpenul din bătătura părinților lui Toma.

Cei trei flăcăi strigă și Toma aleargă speriat.

— De ce umbli călare și pe un asemenea cal ? întrebă el nedumirit.

Il lămuresc toți o dată, încît Toma nu mai înțelege nimic.

— Stați, măi! răcnește el zăpăcit și ceilalți se pun pe ris. Ce, sugulți ?

Trebuie să-l lămurească pe rînd, cu încetul, și la urmă trebuie să se și jure, pentru că el nu crede așa, cu una cu două. Cînd înțelege, Toma își arată strungăreață într-un ris tăcut și nesîrșit. Se bucură și el, după ieșagul lui. Pe urmă se învîrtește în jurul calului și rîde iar, frecîndu-și nasul lung și bătînd crupa calului cu palma.

Se despart. De aici, Mitruț trebuie să pomească spre Răchiti, unde se vor întîlni duminică dimineața cu toții. Mitruț încalcă. Prin dreptul curții merge la pas și privește peste gardul înalt. Cerdacul e pustiu. Boierul trebuie să fie ascuns în umbra cămărilor lui. Își roade unghiile, tremură de frica domnului ori pune la cale alte blăstămății cu care să înșele norodul, care va veni la socoteală ! Mitruț își strînge pumnul pe dirlogi și ochii lui se întunecă. Pasc în curte cîteva vite cu viței mici și zburdă un minz. În fund, pe prispa căsuțelor pentru slugi, doi vătăji își înalță capul și îl privesc cu un rînjet tăcut în colțul gurilor strîmbe de mirare. Vorbesc ceva între ei, cu ochii la călăreț și se mișcă pe prispa, neli-niștiți. Mitruț întoarce capul cu scîrbă și îndeamnă calul. Din urmă un cine îl hămăie răgușit.

5

Nică a greblat iarba din fața prispei, pe care mama a așternut un lăicer. A stropit cu apă băătura și a măturat-o cu un măturoi de crenguțe de frasin. Pe urmă a adus apă proaspătă, a așezat cofa pe capătul prispei și a pus alături ulcica de lut, cea cu toartă. Să fie la îndemină pentru orice împrejurare. Alte bunătați nu s-a învrednicit să aibă pentru oaspeții pe care îi așteaptă. Intîi vine Saveta lui Gligore din Plopi. Pășește mărunt, cu o nuia de răchită în mină. Peste cîteva clipe se ivește pe tolocă moș baci, înalt, cu tohoarca pe umeri și cu ciomagul lung și lustruit de vechime, în mină. Alături de el, Toader ciobanul pășește indesaț. Bița Lupu Condrea vine cu Ionica și cu alți doi oameni, din satul lor. Vestea sosirii lui Mitruț și a lui moș Mi- liai de la curtea domnească se răspîndise în toate satele și oamenii nu mai aveau răbdare. Tot așa sosește și bița Niculai Miron, cu Ilieș al său și cu alți trei oameni pășind repede, cu ochii țintă la căsuța lui Joldea și la prispa plihă ds cei sosiți înaintea lor. Costache al Vădanei din Putnișoara se arată cu Toma și cu două ternei. Iar în urma lor vin cei din Răchiti și alții de prin satele din văi.

Acum băutura e plină. Oamenii s-au așezat, parte pe prispă, lângă moș Mihai, parte în iarbă, în fața prispei. Stau tăcuți, neclintii și moș Mihai le povestește, cuvint cu cuvint, toate cum au fost și cum s-au spus. Banul pe care i l-a dat Ion Vodă trece din mină în mină și oamenii îl întorc între degete și privesc cu ochii mari, plini de mirare și de bucurie, chipul domnului. Și ascultă.

— ...Acuma, după socotița mea, urmează moș Mihai, lucrul cel mai de samă este să vă aduceți aminte câte sînt zilele de clacă ce trebuiesc făcute. Nu cum ar vrea fiecare, ci așa cum este datina din vechi, înainte de-a o strica boierul Mindru...

— Și taică-sui se aude un glas.
— Și taică-sui repetă moș Mihai. Și pentru treaba asta ar trebui să se înțeleagă toate satele, nu unul să spuie hăisa și altul ceala... Trebuie să știe oamenii mai „bătrîni cum era înainte vreme... Și după ce s-a face înțelegerea de trebuință, să vă duceți la curte la socoteală : „Iacă., boierule, atîta-i datina, atît îți facem! Așa-i porunca mării sale ! Da-i vorba că pînă acum ți-am făcut mai mult. Hai s-om pune de o parte cît ți-am făcut mai mult decît datina și de altă parte datorile pe care zici că le mai avem și să ne răfuim ! Nici noi să nu rămînem păgubași, nici domnia ta ! Bun cuvint ?

— Bun cum nu se mai află, grăiește moș batiu, tulburat. Numai că socoteala asta-i potrivită pentru cei care mai au o bucățică de pămînt, ca să” se poată hrăni singuri, cum sînt cei mai mulți de aici. Dar cu noi, aiștia care nu mai avem nici o palmă de loc și ne ține boierul, cum are să fie ? Spunea Mitruț că are să se răscolească judecățile cele vechi și are să se scoată la iveală silniciile... Cum îi, Mihai ?

— Așa-i, răspunse moș Mihai. Domnul știe că s-au făcut silnicii și amăgeli și unele judecăți strimbe. De aceea a poruncit marelui vornic așa : dacă boierul nu se înțelege cu oamenii să le întoarcă cele furate și să se împace cu ei, marele vornic să răscolească judecățile cele strimbe și să pornească întrebări și mărturii pînă a scoate la lumină toate silniciile și hoțiile. Și atunci, boierul încapă pe mina mării sale! Eu zic așa : tu, hacule, și cei ca tine să cădeți la învoială cu boierul. Deocamdată să vă întoarcă măcar atîta pămînt cît îi de trebuință ca să vă hrăniți singuri și să intrați în rînd cu ceilalți vecini... adică să-i munciți numai atîtea zile cite au să muncească și ceilalți, după datină. Pe urmă ne-om sfătui și om vedea de-a mai fi de făcut. N-a vrea ? Porniți plîngere ! Iacă, Mitruț a învățat acum drumul la

lași și-i gata să se ducă ^ iar ! Și tot așa sfătuiesc pe toți
cei carc se știu tilhăriți.' Care se simte tare pe dreptatea
lui, să ceară ! Boierul îi înspăimîntat, măi oameni huni.
Are să deie din colt în colt și n-are să-i vină la socoteală.
Dar nici în mina mării sale n-are să vrea să-ncapă !

Glasurile celor de față se învălmășiră,
nestăpînite.

— Dar ou judecata lui Gligore cum are să fie,
moș Miliu ? întrebă Saveta.

— Saveto, pregătește-i culcușul! grăi
bătrînul. As- la-i cea dinții judecată dată pe sama
vornicului, cu porunca domnului. Iar eu am rugat pe
domnia sa vornicul să ne întrebe și pe noi, dacă a fi de
trebuință. Eu socot că peste două, trei săptămîni, ai să-l
vezi la ușa ta !

Saveta își șterse ochii și își strînse copila în
brațe.

Moș Mihai povestea acutn cum arată Ion Vodă și
curțile domnești și cum vorbește măriu sa și cum a şu-
guit cu dînsul și cu Mitruț care, nepriceput în ale curților
și ale domniilor, se apucase să vorbească cu măriu sa,
ca la stîna lui moș baci... Povesti istoria cu barba pe
care măriu sa o are și Joldea n-o avea și oamenii
hohotiră cu veselie.

— N-am spus nimica de ris! vorbi și Mitruț.
Dar mata, moș Mihai, nu i-ai spus că seamănă cu tata ?

— La statură, se dezvinovăți moș Mihai, la
statură, nu la barbă !

Se dădură astfel de gol
unul pe altul și își
amintiră și cele mai
mici mișcări și vorbe și
înțeleșuri. Iar oamenii
plecară într-un tîrziu,
să împrăștie în satele

lor povestea minunată a lui Mitruț al Joldii și a lui Mihai străjărul care s-au dus la scaunul domniei să ceară dreptate pentru toți

Mitruț își începu slujba pe hotar, sub învățătura lui moș Mihai. Văzu drumurile pe care trebuia să le străjuiască, vadurile asupra cărora trebuia să aibă anume supraveghere, precum și potecile și apele care stăteau sub răspunderea lor. Cunoscuseră locurile de pîndă, cărările tainute și neștiute de străini, pe care se scurtau drumurile și foloseau străjărilor să iasă înaintea fugărilor, cînd aceștia goneau pe drumuri bătute. Se întoarse acasă la Răchiți, trudit, dar vesel și mulțumit, și rîse din poartă cu același glas cu care, cu ani înainte, rîdea Joldea străjărul.

În luncile verzi ale Milcovului, Mitruț purta în fiere care zi aceleași straie pe care le purtase la stîină : cămașa și itări de cîneapă, unsuroase și negre de zăru în care le spălase, și ilicul lui taică-su, care, în sfîrșit, îi venea bine, dar ajunsese atît de vechi și ponosit și cîrpit, încît dacă s-ar fi sculat Joldea, nu l-ar mai fi cunoscut. Pentru că, oricît de străjăr era el, sărăcia în care trăia era aceeași, tot atît de cumplită și de neîndurătoare ca și pînă acum. E drept, căpătaseră din nou pămîntul pe care îl răsuise cu ani în urmă boierul. Dar pămîntul acela trebuia muncii și abia peste un an dacă se vor putea bucura de roadele lui...

Așa stătea acum de veghe, alături de moș Mihai, cum stătuse și Joldea, umbla prin aceleași locuri și păzea aceleași trecători. Bucuria uriașă care se grămădise în pieptul său, în cele dinții zile de libertate, fusese înlocuită, încetul cu încetul, de un simțămînt 'nou. Din mintea lui se ștergea gîndul ascultării și supușeniei fără împotrivire la poruncile altora. Nu mai

era un om vîndut, pentru care gîdeau alții și care nu avea altceva de făcut, decît să îplinească poruncile acelora. Acuma trebuia să judece singur, să ia hotărîri singur, cu mintea lui, și să le îplinească tot el, așa cum îl tăia capul Și asta îl puneă, deocamdată, în încurcatură. Trăia o viață nouă, în care alăturarea și ajutorința lui moș Mi- hai se dovedeau a fi de mare trebuință și folos-.

În tăcerea uriașă ce stăpînea lunca Milcovului, în umbra verde în care stătea ascuns, Mitruf frămînta în capul său aceste gînduri proaspete, își umfla pieptul și ciștiga, încetul cu încetul, o încredere nouă în sine însuși. Privea drept, pășea cu toată talpa, fără teamă că tulbură pe careva, își ținea capul semet și își spunea părerile cu glas potolit, rar, gîndind adînc, cumpătat și hotărît. Cînd moș Mihai îl vedea așa, ochiul lui cel bun începea să rîdă, ca luminat de o mare bucurie, și chipul său, făcut să înspăimînte dușmanii, căpăta o înfățișare nouă, de moșneag hitru și poznaș, pe care nu i-o cunoștea nimeni.

În ceasurile în care nu era pe hotar, Mitruf se ducea cu mama și cu moș Mihai să muncească în țarină, pe ogoarele lor. Zoia era slabă și moș Mihai trebuia numai- decît ajutat, pentru că oricît era el de pietros și neobosit nu le putea dovedi pe toate. Mitruf muncea cit doi și într-o parte și în alta, la prășit, la plivit, la secerat, la cosit, la legat, la cărat... Și pe toate le izbutea cu avîntul și cu puterea lui care nu mai osteneau. Iar mama și moș Mihai se uitau la dînsul, cum se uitau altădată la Joldea.

Dar, prins în noua lui viață și muncă, noul strajăr nu mai avea vreme să-și vadă prietenii de la stîină și din satele din vale, despre care nu mai știa nimic. Se gîndea adesea la ei și cîteodată îi venea să lase totul la pămînt și să se ducă să-și vadă. Dar cînd se uita la mama și la bătrîn, nu se mai îndura.

Într-o duminică dimineată, Drăguș și Ionică și Toma și Ilieș intrară în bătătura lui Joldea, la Răchiți. Bucuroasă, mama așternu pe prispă un lăicer, îi poiti să șadă și îi lăsă să vorbească între ei. Era mindră că feciorul ei era căutat și întreat...

— Măi Mitruf, începu vorba Ilieș, ce fel de om ești tu ? Ai venit, ai zvîrlit piatra și te-ai dat afund ! Tu nu vrei să mai știi de noi de loc ?

— Ce piatră ? Întrebă Mitruț făcându-se roșu ca un vinovat.

— Povestea ceea cu datoriile la boier și cu zilele făcute peste datină...

— Ei ? se dezmetici Mitruț.

— Ei. n-a ieșit nimic din ea! Așa cum ne-a lămurit moș Mihai, era bună și limpede cum nu se mai află. dar dacă la curte iese altfel !.

— A fost tata, vorbi Ionică, să-i roage să ne facă o socoteală. Și a ieșit de acolo cu capul cit o dimerlie! Avem de plătit atita, încît eu cred că nici copiii mei — dacă i-oi avea — n-au să ajungă să scape de datoria asta !

— Și tata tot așa ! făcu Toma.

— Parcă bătrînul meu s-a întors altfel ? vorbi iar Ilieș.

— Ia stați, îi întrerupse Mitruț. Măria sa a spus că se poate și dacă a spus el așa, înseamnă că se poate. Dar mai întii, s-a aflat — cum v-a sfătuit moș Mihai — cîte zile datorează oamenii, boierului, după datină ?

— De unde să se afle? ridică Toma dintr-un umăr.. Unii zic așa, alții altfel...

Mitruț îi privi nedumirit.

— Apoi dacă nu știți nici de unde pornește socoteala, cum să nu vă bolmojească cei de la curte ? Ați vorbit voi cu cei mai bătrîni ? Ați întrebat pe moș Bolocan ? Nu l-ați întrebat! Dar de jucat în bătătura lui ați jucat ?

Ceilalți ridicară din umeri, stingheriți.

— Moș Bolocan e răzăs, vorbi cu îndoială Ilie. F. slobod, nu-i ca noi! De unde să știe el ?

— E bătrîn, se încăpățînă Mitruț. Și a trăit aici între ■ voi. Trebuie să știe ceva, măcar din auzite. Eu așa zic: să grăiți cu dînsul și căutați și pe moș Batcă... Nu se poate să nu-și aducă aminte! Și dacă aflați, stăruți pe lingă oameni să meargă la curte, o dată toți ! Altfel are să vorbească boierul cînd are să vadă atita omenire și altfel te bolmojește Rașpă cînd te vede singur... Și duminică am să vin și eu la joc la moș Bolocan...

Moș Mihai venea șchiopătînd pe cărare.

— Dar cu tata, vorbi Drăguș cu glasul scăzut, ca ■ sfiindu-se de bătrîn, nu s-a ales- nimica pînă acum. Spuneai și tu și moș Mihai că în două, trei

săptămîni .are să fie acasă ! Şi iaca, a trecut atîta vreme...

— M-am gîndit şi eu la biţa Gligore, grăi Mitruţ •stingherit, şi nu mai ştiu ce să zic ! Să mai vorbim cu «moş Mihai !

— Despre Gligore ? întrebă bătrînul apropiindu-se. Aşa-i, mîi copii. Întirzie! Dar mă gîndesc că de la Iaşi la Crăciuna îl loc nu şagă. Şi ca să răscolească •slujbaşii stăpînirii cei de azi, ceea ce au făcut slujbaşii •cel de atunci, de atîția ani în urmă... n-a fi chiar așa de ușor ! Pe atunci era alt domn și alți oameni țineau în mînă osînde și temnițele. Așa să-i spui Savetei, tu „băiete ! Să mai aibă oleacă de răbdare. Este o poruncă a lui Ion Vodă și cu poruncile mării sale, nu se joacă «nimerii !

Cuviincioși, flăcăii mulțămără și se pregătiră de drum.

Duminică, buciumul lui
moş Bolocan răsună
încă de ■dimineată.
Chemarea urca
limpede peste dealuri,
plutea « vreme
înfiorînd cuprinsul şi se
stingea ca o joacă
sprintenă. Şi îndată
începea iar, cu
stăruinţă. În satele <lin

văi, oamenii înălțau
capetele și zimbeau,
iar flăcăii *buciumau,
din toate zărilor,
răspunsul lor bucuros.
Cînd Mitruț, prins de
trebuițele slujbei lui,
ajunse tîrziu l

aSeaca, soarele trecuse de crucea amiezii și jocul era în toi. Moș Bolocan, cu toiagul poleit în mină, pășea ca de obicei în fruntea fetelor, iar bița Lupu Condrea dih Brusturi, în fața lui, ducea după el șiragul flăcăilor. Palmașu cînta fără hodină, iar pe prispă, gospodarii cîsteau cumpătați din urcioarele gazdei. Adunarea se dovedea a fi mare și însuflețită.

Dintr-o dată, moș Bolocan își duse mîna la frunte privind la soare. Și îndată făcu un semn către bița Lupu și jocul se opri. Gazda se apropie de prispă și grăi cu glas de îndemn :

— Eu zic să mergem, să nu ne apuce noaptea.

Se vede că oamenii aveau o înțelegere de mai înainte, pentru că toți se sculară ca la o poruncă:

— Mergem ! și se pregătiră de drum.
— Încotro ? săriră fetele, cu părere de rău văzînd că și Palmașu s-a sculat și își potrivește fluierul în briu.

— Pînă la curte, răspunseră oamenii. Voi rămîneți aici, dacă vreți, și așteptați...

Dar văzînd că și flăcăii se iau după gospodari și că prietenii lui Mitruț ghiontesc și îndeamnă pe cei mai nehotărîți, porniră și fetele după ei. Astfel, în cîteva clipe, toată adunarea urca domol dîmbul către Putnișoara, cu toate că erau unii care nu știau încă despre ce este vorba și cercau să se dămirească întrebînd pe ceilalți. Se vedea că înțelegerea acelei fapte o ținea moș Bolocan cu gospodarii cei mai vîrstnici și numai cîțiva din cei mai tineri.

Cînd grămada aceea de oameni se arătă în vederea curții de la Putnișoara, cei de acolo nu știau ce să creadă. Vedeau bine că nu e vorba de nici o răzmeriță ; oamenii arătau pașnici și potoliți. Totuși, boierul Min- dru socoti că ar fi mai înțelept să nu se arate și să privească întîmplările pe fereastra cămării sale cea mai din fundul casei.

Rămaseră deci vătăjii singuri, să primească neliniștiți aceea multîme neașteptată de oaspeți.

— Ce s-a întâmplat, oameni buni, și cu ce vă putem sta într-ajutor ? Întrebă din cerdacul boieresc Răspă, mai marele vătăjilor, cu mare dulceață în glas și zîm- bind ca de frățească dragoste.

— Noi — ieși înainte bița Lupu — am fi tare mul- țămitori boierului, dacă ar porunci să ni se facă socoteala, ca să știm cît și ce îi mai datorăm.

— Apoi, parcă ți-am făcut-o o dată, bade Lupule, răspunse vâtaful, cu bunăvoie.

— Nu așa, răsună glasul înalt al lui Mitruț. Din gură poți să spui azi una, mine alta ! Mai bine să dai omului însemnare la mină, cît anume fac acele datorii, bani și roadă. Asta-i una. Iar pe de altă parte, cîte zile a muncit omul de cînd e vecin, el, femeia lui și feciorul lui. Asta-i socoteala, nu aceea pe care umbli tu s-o bol- mojești !

Asta-i socoteala ! răsună izbucnind furtunoase glasurile mulțimii ! Așa să ne-o faci ! Fără bolmojeală ! Și văzduhul răsună pînă departe : Fără bolmojeală !

Slujbașii schimbă fețe, fețe. Înțeleseseră că se află înaintea unei puneri la cale întemeiate și căutau să vadă de unde venea lovitura. Cu minile rezemate pe parmaclicul cerdacului, Răspă privi țintă pe Mitruț care stătea înconjurat de prietenii lui, în grămada pestrîță a oamenilor.

D-apoi tu nu mai ai nici o datorie la boier. Ce amestec ai cu iștialți ?

Nici una ! răspunse Mitruț, scurt. Dar e vorba să mă duc pe la marele vornic și mă tem că are să mă întrebe cum socotește boierul nostru pe țărani ! Și cum vrei să răspund dacă n-am să fiu de față la so- coteală ?

Acum o mare tulburare se arată între slujbași, iar unul dintre ei intră în camera boierului și se întoarce îndată gîfîind anume poruncă de dezlegare. Era și vremea. Oamenii începură să se burzuluiască și cîțiva pari, rupți la repezeală din gard, se și iviseră în minile noduroase ale celor mai dirji. Vâtaful ridică minile să se facă liniște și strigă cu glas mare :

— Bine, oameni buni. Dacă așa vi-i voia, așa să se facă! Vă facem socoteala cum o cereți. Numai să vedem cum... și c.e.fel...

Prins între minia mulțimii care nu mai avea răbdare și pedeapsa de la boier, care nezmintit îl va socoti vinzător al socotelilor sale, vâtaful nu mai putea alege: primejdia cea mai apropiată era mulțimea și trebuia să se supuiе ei. Dar aici stătea toată greutatea. Mai marele vătăjilor, asudat, cu minile moi căzute în lungul trupului și cu vorba bilblită și ruptă de frică, se văzu nevoii să mărturisească :

— Oameni buni, cit a plătit boierul pentru voi se găsește însemnat aici... zilele pe care le-ați făcut se pot număra pe răboj... dar ceea ce v-a dat în roadă, ajutorințele adică, nu s-au scris...

O clipă se făcu tăcere. Oamenii aveau nevoie să înțeleagă ce ascunde mărturisirea aceasta. Dacă nu s-a scris, înseamnă că nu se mai știu, și dacă nu se mai știu, cum se face că ei sint socotiți datori pe via"ă, mereu, orice ar face și oricât ar plăti ? Și dintr-o dată, un virtej de strigăte de minic se învălui și pari și pumni noduroși se ridicară amenințători. Slujbașii dădură înapoi înspăimîntați.

Tilharilor ! Hoților ! se înălțară din toate părțile răcnete zbuciumate. La spînzurătoare cu voi!

— Dacă nu s-a scris, de unde știți că munca noastră n-a ajuns- să plătească ajutoarele primite de la boier ? izbui să întrebe întăritat glasul lui Ionică.

Vătaful înălță umerii și își frînse minile.

— Așa se știe, pentru toți... izbui el să bilblie. De cînd e lumea... cînd a fost altfel ?

Atunci, vijelia răcnetelor celor care descopereau în sfrîșit cum erau tilhăriți de atîția ani de zile, se dezlîntui uriașă. Văzduhul tremura ca sub bătaia unui talaz și toată liota slujitorilor nenumărați ai boierului Mindru se făcu nevăzută, lăsînd în cerdac, singur, numai pîlcul celor cîțiva vătăji rezemați de perete, galbeni și gîfîind de spaimă.

— Stați! strigă dintr-o dată, pe deasupra vuietului, bița Lupu. Dacă nu știe el, știu eu cit mi-a dat mie și știți și voi cit v-a dat vouă. Atîta ținare de minte

are fiecare. Să se facă însemnarea după știința noastră. Iacă, eu îți spun, an cu an, ce am primit de la curte. Tu, mai Răspă, înseamnă. Dar dacă pe urmă iese altfel, să știi că se face moarte de om. Bine am grăit, oameni buni ?

— Bine ! strigară glasurile încă minioase. Dar să ne dea însemnare la mină ; altfel până mine se răzgîndește și iar nu ne mai putem plăti toată viața..

— Așa, așa, răsunară bucurioase strigătele mulțimii și vătăjii răsuflară ușurați. Erau scăpați.

Se grăbiră deci să se aștearnă la lucru, cu minile încă iremurind de înfricoșare. Iar oamenii se domoliră cu încetul și se așezară care pe unde putea, ca să-si aștepte rîndul...

Și dintr-o dată, bița Lupu, după ce Mitruț și prietenii acestuia îl trăsese de mincă și îi vorbiseră repezit, se întoarse către mulțime și strigă din nou :

— Stați ! Stați că socoteala asta are cîntec. Oamenii își întoarseră capetele și vătăjii se ridicară

de la masa lor, cu ochii speriați. Se făcuse tăcere.

— Nu s-a hotărît cîte zile pe an datorăm boierului, după dreptate, urmă bița Lupu. Ați uitat?

Răspă își întinse gîtul, mirat:

— Apoi nu se știe de cînd lumea ?

— Nu se știe de cînd lumea ! strigă nestăpînit Ilieș și capul lui zburliț își cutremură pletele lîngă Mitruț. Se știe numai cît ne cere boierul, nu cît îi cu dreptul să ne ceară.

Vătăjii se priviră îngrijorați. La asta nu se așteptaseră, nici nu se gîndiseră.

— Eu, de cînd mă știu, tot opt săptămîni s-au făcut, îndrăzni Răspă.

— D-apoi tu nu ești feciorul lui Nică Herghelieș ? se auzi dintr-o dată glasul moale al lui moș Bolocan, care cu căciula înaltă și cu mustața albă, căzută ca un caier peste gură, își făcu loc între Mitruț și prietenii săi.

Stătea drept, cu umerii înguști și își îndreptase toiagul alb către Răspă, ca un deget nemăsurat de lung. Nică

Herghelegiu care a pierit dintr-o trîntitură de cal, în
 Cotul Șiretului...
 — Ba al lui, mărturisi Rașpă, mirat.
 — De ce-ti zici tu Rașpă, măi băiete, nu
 pricep !
 — Da' nu-mi zic eu, moșule! răspunse cu
 ciudă vâtaful și o undă de ris fremătă deasupra
 mulțimii. Îmi zic oamenii care n-au alta ce vorbi !
 — A-ha ! Poreclă ! pricepu bătrînul. Blind și
 cumsecade om trebuie să fi tu, dacă-ți zic oamenii
 Rașpă ! Apoi, cînd trăia taică-tu tot opt săptămîni făceau
 vecinii pentru boier ?
 Rașpă rămase tăcut și oamenii priveau cu
 capetele întoarse spre moșneag.
 — Spune dumneata, moș Bolocan, că
 trebuie să-ți aduci aminte, îl îndemnară glasuri răzlețe.
 Moș Bolocan își îndreptă iar toiașul către cerdac.
 — Pe vremea lui taică-tu, măi băiete, trăia
 baba cea bătrînă, Mîndruloaia, bunica boierului istuia...
 Era o zgripturoaică cum nu se mai află... Îi zicea lumea :
 „Holera !” Iar taică-tu era răzăs, din Cotul Șiretului...
 gospodar la casa lui... nu ajunsese de cabazîic ca tine în
 cerdacul boierului... Și a făcut Holera ce-a făcut și i-a
 furat răzășia. A ajuns omul vecin, herghelegiu la căii
 boierului, de unde i s-a tras și moartea ! Tot Holera a
 făcut atunci din trei săptămîni, opt ! Că trei făceam din
 vechi. Iacă, dacă Batcă cel bătrîn e pe aici, poate să vă
 spuie...
 Oamenii se vînzoliră nerăbdători și
 cițiva .scoaseră la iveală pe moș Batcă. Era mai bătrîn
 decît inoș Bolocan și se ținea adus de mijloc.
 — Cîte zile făceau vecinii pentru boier, pe
 vremea du- mitale ? îl întrebă unii.
 Moșneagul își duse palma la ureche, căuș, și
 deschise gura. Se vedea de departe că e surd. Un om se
 apropie de urechea lui și strigă răspicat, repetînd
 întrebarea.

— Moșul înțelese, își înălță capul cu un mărăciniș alb de sprâncene și mustăți și rosti cu glas gros :Mama Pădurii a stricat legea veche într-un an de secetă mare... Dar pină la ea, trei săptămîni făceau oamenii, de cînd lumea...

— Așa-i ! rîse moș Bolocan. Are dreptate surdul ! Eu am uitat că-i zicea și Mama Pădurii... El, pe urmă, cînd Holera a pierit, boierul Gavrilă, tatăl aistuia de azi, a încercat să urce zilele la peste opt săptămîni. Dar n-a putut că n-au mai vrut oamenii să iasă la muncă... Iar Țuguiațul, cuin îi zice aistuia de azi, a tras atunci cu arcu'l de colea de pe cerdac și a scos un ochi unui om care se ,airăta mai dîrz... Că era să se facă atunci moarte de om și boierul a trebuit să ascundă pe Țuguiaț o vară întreagă, ca să nu-l prindă oamenii...

— Vra să zică ,trei săptămîni ! strigă bița Lupu, între- rupînd pe moșneag. Auzi, măi Raspă ? Porunca mării sale domnului este să facă fiecare pentru boier numai atîta cît e datina locului, nu cît a binevoi boierul. Trei săptămîni să ne socotești. Altfel, noi nu-ți facem nimic nici ție, nici boierului, dar Mitruț al Joldii, pe care îl vezi de față și care a învățat drumul, are să încalece și are să se ducă la lași cu pîră la domn ! Așa-i porunca... Trei săptămîni. Iar pentru zilele făcute pe deasupra, să ne dai însemnare la mină, ca să ne răfuim cu boierul... Bun cuvînt ? se întoarce el către ceilalți.

O vijelie de glasuri îi răspunse și iarăși un slujbaș intră în ascunzișul boierului și se întoarce cu aume porunci.

Socoteala începuse.

Și deodată, un călăreț străin intră în goană în curtea boierească și întreabă cu glas mare :

— Boierul Mîndru e ,acasă ?

— Nu-i acasă ! răspunse Raspă tresărind.

— A-ha! strigă iar călărețul, zîbind a batjocură. Raspă ! Ai scăpat ca prin urechile acului, cînd ai vrut să dai foc morii de la Vadul Părului. Să spui stăpînului tău să nu te mai trimită nici pe tine, nici pe

alții. Stăpînul meu, boierul Pătrașcu, a căpătat întărire nouă de la Ion Vodă și Ion Vodă spînzură pe cei care dau foc și jăcuiesc. Așa să-l spui ! S-au mai legănat în ștreang și alți boieri mai mari decît boier Mîndru. S-a legăna și el dacă nu se astîmpără ! Auzi ? Măria sa nu se rușinează de unul ca dînsul !

Călărețul întoarse calul și porni în goană. Iar oamenii, strînși în preajma cerdacului așteptînd socoteala, după o clipă de uimire, izbucniră într-o veselie nestăpînită. Pînă acuma nu cutezaseră nici măcar să-și închipuie că boierului lor i se poate aduce o asemenea înfruntare !

— Și-a găsit lelea bărbatul! strigă șugubăț moș Bo!o- can și un hohot uriaș ciocoti în ograda boierului de la Putnișoara.

În sara zilei aceleia se auziră vorbe vesele pînă tîrziu pe cărările care coborau către sate, iar din unele luminișuri răsunară frînturi de cîntece, și chiuituri tinerești se înălțară și se pierdură în lunca Șiretului, stingîndu-se în vuietul apelor.

3

Într-o după-amiază, Nică aflîndu-se pe cărarea care ducea la, Milcov își văzu de departe fratele, călare, oprit lîngă vad și stînd de vorbă cu cineva. Mitruț își dădea capul pe spate și rîdea cu hohote mari, iar ca lai l bătea cu un picior în prund, semn că nu mai avea răbdare și că sfatul acela de la malul apei dura de prea multă vreme. Jos, cu catrința prinsă în brîu, cu un picior desculț și dezvelit pînă la genunchi în apă și cu celălalt pe prund, cu o bucată de pînă în brațe, stătea o fată. Nică nu o mai văzuse pînă atunci. Ținea capul înălțat ca să-l vadă pe Mitruț în față, vorbind și rîzînd și ea, cu glas mare și plin de glume și voie bună. Iar cînd isprăviră sfatul acela vesel, Mitruț întoarse calul și porni spre casă. Din mers întoarse o dată și încă o dată capul, spre apă. Dar fata nu-l mai privea. Se plecase asupra undelor și ghilea pînza pe care o lăsase desfășurată, s-o bată apa repede și limpede.

A doua zi, Nică văzu iar fata, în același loc. Era singură. O privii o vreme de după un tuf ar și pe urmă, pentru că

o bucată de pînă gata ghilită și întinsă la uscat se ră-
sucise pe iarbă din pricina vîntului, căută două pietre,
ieși din ascunzătoare și le așază pe cele două capete
ale pîn-zei, după ce le întinse frumos pe iarbă. Cînd se
întoarse, fata se uita la dînsul. Ținea alt val de pînă de
un capăt, ca să nu i-l ia apa, avea părul împletit în
coșite bălai, prinse în jurul capului, roată, și ochii ei
albaștri, cu sprâncenele ridicate, cătau la Nică, veseli și
jucăuși:

— Să trăiești, flăcăule, pentru facerea de bine,
strigă ea ca să acopere murmuratul apei. Al cui ești tu ?

— Al Joldii, de colea de peste deal, răspunse Nică
roși ndu-se.

Fata ridică și mai mult sprâncenele și zîmbetul ei se
adînci. Făcu un pas spre mal și îl întrebă iar privindu-l cu
băgare de samă :

— Tu știi că semeni cu cineva ?

— Cu 'bădița Mitruț, scăpă Nică vorba fără să vrea.

— Mitruț îl cheamă ?

— Mitruț ! Nu ți-a spus ?

— Nu. Dar iacă, acuma știu. se bucură ea arătîndu-
și dinții mărunți.

— Să nu mă spui! se sperie Nică gîndindu-se că
Mitruț ar afla poate pricină de supărare.

— Ți-e frică ? rîse fata iar, cu veselie. E așa de rău ?

— Nu e rău, îl apără Nică cu aprindere. Frate ca
Mitruț nici nu se mai află. Dar să nu se supere...

— Nu te spun, îl încredință ea prietenește. Dar
dacă isprăvesc de ghilii, îmi ajută să duc vâlurile acasă ?

— Unde acasă ? întrebă Nică.

— Colea pe coastă, lîngă pădure.

— Ești fata lui badea Tudose pădurarul ?

— A lui.

— Îți ajut, făgădui el, numai să nu vie pînă atunci
bădița.

— Și dacă vine?

— Dacă vine și îmi dă voie... Dar poate ți le
duce el.

— Călare, rîse iar fata. Cum i-ar sta cu arc,
cu ghioagă și cu pînza în brațe, ca femeile?

— Asta, în adevăr, nu se poate! gîndi Nică rușinat. Dar nu avu vreme să gîndească mai mult, pentru că dintre tufe răsări Mitruț, ca adus de vînt.

— Nică, stîl! strigă el oprind calul lîngă apă. Încalecă tu și du calul acasă, că eu mai rămîn puțin pe aici. Hai ! Sus!

Fericit, Nică se aburcă pe cal, faptă care se arată mai grea decît s-ar fi părut de la început. Mai întîi, calul era prea înalt și Nică prea scund, și deci nu putea ridica piciorul pînă la scară. Pe urmă, scările erau prea lungi și picioarele lui prea scurte. Și la necazurile acestea se mai adăugau și arcul și săhăidacul cu săgeți pe care Mitruț i le agățase de umăr, iar un genunchi trebuia să-l ție depărtat, pentru că dădea peste ghioaga atîrnată la obîlc și ghioaga era mai grea decît genunchiul lui. Se văzu totuși călare, în chip de străjăr de margine și plecă atît de fericit, încît uită să-și ia ziua bună de la fata lui badea Tudose pădurarul. Izbuti să-și potrivească tălpile goale în curelele scărîlor și dădu la spate săhăidacul și arcul, ca să nu-l mai stingherească. Acuma era chiar ca un Alexandru Machedon ! Păcat numai că se isprăvise drumul și calul intrase în ogradă.

Dar, de a doua zi, lucrurile se rînduiră altfel. Nică învăță cum să scurteze scările ca să ajungă pe măsura lui, cum să poarte săhăidacul și arcul, ca nici să „nu le simtă și cum se poate lega ghioaga, cu o curea mai lungă, ca să nu mai stingherească pe un călăreț atît de mic.

Acuma se ducea în fiecare zi, la vremea știută, să-și primească fratele care se întorcea de pe hotar. Îi lua calul, încăleca voinicește și uneori își îngăduia chiar o goană bună pînă acasă. Dar pînă venea Mitruț, Nică stătea de vorbă cu fata. Astfel aflase că o cheamă Domnica și că are numai șaptesprezece ani, ceea ce, pe lîngă cei trei- •sprezece trecuți ai lui, nu înfățișau chiar așa de mare lucru. Mai aflase că n-are mamă și că îngrijea singură de badea Tudose și de casă. Badea Tudose știuse pe Joldea și istorisea o mulțime de povești despre dînsul. Și pe mama o •cunoștea badea Tudose. Numai fata nu cunoștea pe nimeni dintr-ai lui Joldea și

nici ei n-o știuseră pînă acuma. Lucrul nu era de mirare. De la Răchiți și pînă la pădu-rărie era o bună bucată de loc și nimeni din casa Joldii nu avea treabă pe acolo. Tocmai de aceea Nică nu putea pricepe o faptă care trecea de înțelegerea lui. Într-un rînd adusese moș Mihai niște faguri. Și mama învelise doi din ei în frunză de lipan și-i pusese în mîna lui Nică :

— Aștia să-i duci Domnicăi deseară cînd-îi ieși în calea lui frate-tu !

Nică i-a luat cu bucurie și a plecat spre vad, dar în drum s-a oprit lovit de un gînd ciudat: de unde o fi știind mama că el se duce să aștepte pe Mitruț la vad, unde vine și Domnica ? Deci așteptă pe Mitruț cu grijă mare și îi spuse gîndurile și bănuielele lui, în taină, șoptit, și cu glasul împiedicat de mare tulburare. Mitruț însă nu se tulbură. Luă pe Nică de gît, rîse hohotind așa cum rîdea el cînd era tare vesel și îi făcu o moară în cap, în glumă.

— De ce te amesteci, măi tîlharule, dacă nu te pricepi ? Îl întrebă el în joacă și Nică se roși de bucurie că bădița Mitruț glumește cu el și de rușine că, în adevăr, nu pricepuse nimic.

4

La curte, răfuiala cu oamenii se isprăvise. Acu știa fiecare că nu mai are nici o datorie pe anii trecuți și zilele de muncă ce aveau a împlini vecinii pentru boier fuseseră hotărîte de isnoavă, la trei săptămîni. În privința aceasta, boierul se arătase cum nu se află mai împăciuitor și mai înțelegător. „Parcă nu-i a bună, ziceau unii oameni, mirîndu-se foarte. Ori i-i frică de altă pîră către domn, ori clocește el ceva !”

Mai greu mergea cu cei care rămăseseră fără nici o palmă de loc. Pentru că erau unii cărora boierul nu le dăduse pămînt de hrană, așa cum era legea vecinului, „ci îi pusese la stîină, la vite, la cai, la treburile unde munceau tot anul pentru stăpîn, și unde-i hrănea el, cu te miri ce. Pe aceștia boierul îi tot amina de azi pe mine și-i tot purta cu vorba. Dar încet, încet, cei mai îndărătnici și mai stăruitori, tot zmulgeau din mîna lui cîte ceva. Moș baci, de pildă, izbutise să capete o bucată de pămînt pe care să se hrănească muncind-o.

Dar căzuse la înțelegere cu boierul să mai stea la stână
pînă cînd își va agonisi cele de trebuință la o
gospodărie săracă...

În anul acela, toamna venise devreme. Vînturi
fierbinți suflaseră toată vara dinspre miazăzi, meiul
rămăsese chircit, iar frunzele lui îngălbeniseră și se
făcuseră șfarog. Lujerii de mazăre care se urcau de
obicei pe tulpinele de mei se uscaseră, iar păstăile
rămăseseră goale.

Noroc avusese numai boierul. Griiele sale,
secerate la începutul lunii lui Cuptor, avuseseră vreme
bună. Dar de atunci, nici o picătură de ploaie nu mai
căzuse pe pămîntul uscat și peste holdele arse.
Frunzele începuseră a rugini de la începutul lui august și
pe urmă căzură și se sfărîmară. Iar din cele dintîi zile ale
lui octombrie, cerul porni a se întuneca și într-o
dimineată începu să fulguiască. Pe urmă, vînturile
suflară hăulind peste întinderi și pămîntul îngheță.

Pe o vreme ca aceasta, Mitruț întîlni pe Toma mai
amărit decît oricînd. Împingea la o cărucioară goală, fă-
cută dintr-un coș de leasă pus pe două roate, „cu care
cobora de la curte. Opri în dreptul lui Mitruț și clătină
din cap a muștrare :

- Ai văzut cum a ieșit ?
- Ce să iasă ? întrebă Mitruț, nedumirit.
- Cu boierul ! Ce folos că am rămas fără

datorii, dacă el nu mai vrea să ne dea nimic la o vreme
de nevoie și de foamete ca aiasta ? Zice că a pățit-o o
dată cu oamenii, nu mai vrea s-o pățească și a doua
oară. Dacă vrem mîlai, să se ducă tîtuță la curte să se
învoiască cît să-i muncească la vara viitoare. Altfel nu
ne împrumută F

— Cu cît să se învoiască ? întrebă Mitruț
făcînd ochii mari.

— Cîte un mertic de grăunțe pentru fiecare
trei zile de lucru... El zice așa : „Nu vă silesc, zice. Care
vrea, bine. Care nu, să nu vie la mine după împrumut!

„ Și dacă nu ne ducem, ce să mîncăm?

— Bine, măi Toma, se minie Mitruț. Tu nu
vezi că vă tîlhărește? Tu nu vezi că dacă are să-ți

împrumute treizeci de mertice, are să trebuiască să-i muncești peste trei luni de zile? Cum are să facă taicătu o învoială ca asta ?

— Dacă n-o face tata, o face mama, vorbi Toma. Ea are de hrănit, pe lângă noi, trei copile mai mici și un băiat de-o șchioapă. Și toți minăncă !

— Vra să zică pe de o parte vă stinge datorile clele vechi și pe de alta vă împinge să faceți altele noi și starea voastră să ajungă iar cum a fost ! se minie Mitruț strigând în vijelia vântului care mătura cîmpia.

Dar Toma nu-i mai auzea. Se ducea împingînd la cărucioara lui, învăluit în palele de viscol, care se învîrtejeau pe drum.

În iarna aceea, Mitruț întîlni multe cărucioare de acestea, la care împingeau mai ales femei, coborînd dealul curții, cu Chipurile întunecate și cu broboada ridicată pînă peste gură.

Și se duceau și ele la vale, așa cum se duseseră și Toma, fără să întoarcă ochii, închise în necazul și obida lor fără de leac.

— Boierul Mîndru își scoate paguba ! gîndea Mitruț privindu-le și clătînînd din cap. Adică socoate el că toate astea n-au să ajungă la urechea marelui vornic, și de la dînsul la domn ? Doar să mor eu, înainte de a vedea pe vreunul din ei...

- Și-ar mai fi făcut el și alte gînduri, ca omul singur la drum, dacă nu i s-ar fi speriat calul și n-ar fi sărit în lă-turi, gata să-l trîntească. Răsărise la o cotitură un om necunoscut. Nalt, slab, corogit, se sprijinea într-un ciomag și șchiopăta tare. Vîntul îi flutura ilendurile unui ilic rupt și omul cu ȋțarii destrămați, cu căciula spartă și cu opincile sparte tîrîndu-și obielele pe omăt, dîrdîia de irig. Chipul îi era vinăt și mustățile lui cînepii, lăsate peste gură, păreau o tufă mică, plină de chiciură.

Mitruț își domoli calul și privi la străin.

— Încotro? strigă el tare, ca să se facă auzit în vî- jîitul vîntului.

Drumețul se opri în marginea șanțului și se sprijini greu în ciomag. Privi pe călăreț dîndu-și capul pe

spate. Sprâncenele groase, îmbinate, i se ridicaseră spre frunte și atunci Mitruț scoase un strigăt nestăpinit:

— Biță Gligore !

— Omul îl privi cu băgare de samă și cu gura puțin deschisă. Strângea cu amândoi pumnii ciomagul și își lăsa asupra lui toată greutatea trupului. Părea năucit, înfricoșat și își înălța umerii, ca și cum ar fi vrut să-și ascundă capul de primejdia unei lovituri.

Mitruț sări jos și se apropie de dînsul.

— Eu sînt, biță Gligore! Mitruț! Nu mă

cunoști ?

Gligore al Jitarului își înălță ochii spre chipul lui și O clipă lungă păru a socoti ceva în amintire. Apoi, o scîmbeie de cunoaștere licări în privirea lui. Întinse o mîină, apucă pe Mitruț de suman și capul i se plecă tare într-o parte:

— Sînt degerat, Mitruț !... Du-mă acasă !...

Mitruț își simți inima strînsă. Se uită în jur. Cum să-l ducă acasă ? Dacă ar trece careva cu o cărucioară dintr-acele, l-ar sui în ea și l-ar duce. Dar drumul era pustiu.

— Poți să te sui pe caii! Întrebă el fără multă nădejde.

— Gligore se apropie și întinse brațele să se prindă de oblînc și de coamă. Ciomagul lunecă și căzu în zăpadă. Mitruț se plecă, apucă un picior al degeratului, îl așeză pe scară, puse umărul, aburcă omul în șa și trecînd pe cealaltă parte, îi băgă în scară și celălalt picior. Ține-te de oblînc, biță Gligore. Nu de irlu. Mai bine de coamă... Eu duc calul de dirlogi.

Vîntul răbufni șulerind și Gligore se făcu ghem. Mitruț prinse calul de dirlogi și porni.

— Să vezi ce are să se bucure lița Saveta ! strigă ei peste umăr. Și Profirița... S-a făcut mare... Vra să zică ai scăpat !

Întoarse capul zîmbind către omul din șa. Dar Gligore se plecase atît de tare pe gîtul calului, încît părea culcat. Mitruț opri. Cu cele din urmă puteri, Gligore își încleștase minile în coamă sprijinindu-se cu picioarele în scări. Mitruț îndemnă din nou calul și începu să alerge alături de dînsul uitîndu-se din timp în timp la călăreț.

Spre răsărit, sub cerul vînat, se înălțau zbuciumați de vînt cei doi plopî către care mergeau.PARTEA a M-a

c a p i t o i .

1

Cînd au intrat pe poarta curții de la Ții gă na și, și cal și călăreț erau din cale afară de vîlăguți.

— Da' l-ai mînat, n-ai suguit ! băgă de samă Truță, flăcăul de la caii boierului Toma Berheaci.

— De, măi băiete, oftă călărețul cobor în d greu din șa. Mai faci cîteodată și cum nu ți-e voia.

Truță se uită lung la el și clătină din cap. Il cunoștea, că a mai venit de cîteva ori pe aici. Dar mare lucru despre el nu știa. Om închis : „Vii de departe, badiță ?” „De departe tare. Din jos”. „Ii fi de la Bacău ?” „Mî ! Tocmai de pe hotar. O săptămînă fac pînă aiei !”

„Ai treabă cu boierul ?” „Am !” Și atîta. Cine poate înțelege ceva de la un asemenea mut ? Truță se uită din nou la cal și la călăreț și îl căinează în legea lui, domol:

— Ai avut grabă mare, bădiță. Grea slujbă la boieri și aici și oriunde.

— Grea, măi Truță ! Iacă, în patru zile am făcut eu atîta drum... Și parcă vād că boierul tot n-are să fie m-ul- țămît.

— Patriu ? Parcă spuneai că faci o săptămînă...

— Altădată, da. Dar acumă... Așa-i porunca ! Cade într-o noapte la curte un necunoscut venit din lumea lui... ca un fugărit... ca un scăpat din prastie, doamne iartă-mă... se închide cu boierul o bucată de vreme și pe urmă boierul te scoală în puterea nopții și te trimite cu scrisoare la Iași ! Ca și cum Iașul îi colea ! „la aminte, Rașpă ! Să nu bei, să nu mănînoi, să nu dormi... Numai să ajungi îndată și să nu pierzi scrisoarea !” ... „Numai să nu crape calul”, zic eu. „Poate să crape, că ți-a da boierul Toma altul !” ... Ce poți să faci ? Încalceci și gonești. Și dacă ești om de

14 — Mitrut al Joldii — c. 1394. 209

credință boierului — așa ca mine — crapă și trei cai sub tine, dar ajungi ! la uită-te la cal. Tot are să trebuiască să-mi deie boierul Tom a altul ! E acasă ?

Boierul ? Acasă.

■ — Du-te și-i dă de știre că am venit. Spune-i c.ă-i grabă mare...

Truță aleargă. Boierul sare în sus :

— Rașpă, ai zis ? Să vie numaidecît !

Și Rașpă intră la boierul Toma, cu cușma în mină. Truță a rămas în ușa grajdului, cu mina la falcă. De o bucată de vreme se petrec atîtea ciudățenii la curte la Țigănași, încît el nici nu se mai miră. Toată iarna au venit, în puterea nopții, sâni peste sâni. Fără clopote, fără zurgălăi ! Pe tăcutelea, ca mușii ! Au coborît boieri necunoscuți, s-au închis cu boierul Toma în iatac, au stat ce au știat și au plecat înainte de a sie face ziuă... Mare lucru să nu fi dat lupii peste unii... Au venit și călăreți, iată ca aista de azi... Vin acum la curte unii boierii mai des decît în vremea cînd boierul Toma era logofăt ! Truță a început a-i cunoaște. Nu-s m-ulți. Vreo patru, cinci, iar pe cel de la Bucium îl cu'noaște mai de mult, că e doar cumnat cu boierul Toma...

— Truță !
— Aud ! sare Truță ca fript.
Boierul Toma stă plecat peste parmaclicul cerdacului, cu capul gol. Îi bate vîntul în pletele albe și-i zburlește barba rară.
— Încalecă și fugi la Bucium. Spune boierului Sandu să vie îndată la mine. Da, ai venit ?
Truță încalecă pe deșelate și gonește. E drum lung. De la Țigănași la Bucium treci lașul în curmeziș. „Parcă l-a apucat strechea ! gîndește el. Cel care l-a trimis pe Rașpă, tot așa, al meu tot așa... Ce, dau turcii ? Ba nu dau turcii, pentru că boierul Toma se arătase vesel... Și parcă zîmbea chiar... Numai că era grăbit peste samă !” Truță îndeamnă calul cu pana căpăstrului și cu călciele. Vîntul îi vijiiie pe la urechi și se înfundă în pulpanele ilicului. E răcoare. Nu s-a desprimăvărat încă. S-a topit zăpadă multă, dar tot a mai rămas. Pînă la zilele Babei mai este. Calul a încetinit de tot la deal și acuma merge la pas. N-are ce-i face. Sus pe tîpșan, în poarta viilor, moș Știrbu taie crengile uscate din pomii rari, cu securea. Se oprește din treabă și privește la călăreț.
— Tu ești, măi Truță ?
— Eu, sărut mina, nînașule !
— Pun rămășag că te duci la boierul Sandu.
— La. dînsul. Mort, copt, să vie chiar acuma la Țigă- nași, la curte.
— Dar ce, dau turcii, măi Truță ?
— Da' ci'ne știe ? A picat un călăreț din jos, tocmai de pe hotar vine și a adus o scrisoare... Și de aceea boierul îl cheamă și pe boierul Sandu... ca de obicei...
— Care obicei, măi băiete ?
— Apoi n-a mai făcut așa, nînașule ? De cîte ori vine omul ista. din jos, de atîtea ori cheamă și pe boierul Sandu. Da' așa de grabnic ca acu, parcă niciodată nu l-a chemat ! Ca să' facă acela patru zile de pe hotar pînă la Țigănași, vezi bine că-i grabă mare !...
Moș Știrbu se gîndește o vreme și degetul lui cearcă în neștire tăișul securii.
— Cum vine asta, măi Truță, că eu ou pricep ?
Ce a mai fost ? Cînd a mai fost ? Ce om ? Ce scrisoare ?
— Mă grăbesc, nînașule...

■ — Spune, măi, cînd te întreb ! se minie moș Știrbu.

Și Truță n-are încotro. Spune tot ce știe despre Răspă, despre cum a venit și alte ori cu scrisori, cum se închide boierul Toma cu unii, noaptea, în iatac, și tăinuiesc și nu mai primesc nici un slujitor la dinșii, și despre cel care, după cum a spus Răspă, a venit noaptea acolo pe hotar, ca un fugărit ori ca un scăpat din prăstie, după care boierul de acolo l-a trimis pe Răspă în puterea nopții și în goana mare la Țigănași...

Truță a terminat, a zis „Sărut m'îna, ninașule 1" și s-a dus în treaba lui, iar moș Știrbu tot mai stă în poarta viilor cercînd cu degetul ascuțișul securii. Se uită undeva unde nu vede nimic. Într-îun tîrziu, își dă căciula pe ceafă, intră între copacii, se pierde în desișul lor și nu mult după aceea iese călare și pornește la vale. Se duce la Iași... Coboară repede clinul pe care omătul se topește, trece peste apa mică și mîloasă a Bahtuiului, pătrunde în mahalăua calicilor, intră în tîrg și gonește întins spre curțile dumnealui vornicului Dumbravă.

— Spune-i c-a venit sutașul Știrbii; vorbește el către un slujitor, descălecînd în ograda marelui vornic.

Slujitorul se întoarce repede și-l duce în cămara boierului.

— Ce-i, moș Știrbule ? zîmbește dumnealui Dumbravă. Iar ai necazuri cu stolnicul Sandu ?

— Eu nu, dar să nu avem necazuri toți cu dînsul! grăiește bătrînul întunecat.

— Cum vine aăta ? se miră vornicul.

Moș Știrbu se apropie de el și coboară glasul. Își rotește ochii, să se încredințeze că nu-l mai aud și alții, și spune — dintr-o răsufare — tot ce știe și tot ce bănuiește. Ține capul plecat privind pe sub sprîncene drept în ochii vornicului. Și cînd isprăvește de povestit, întinde palma lui la-tă, groasă, și numără îndoind deget după deget.

— Vra să zică, de cînd a fost dat afară din slujbă și își roade friul la Țigănași, boierul Berheaci a început să aibă purtări ciudate, primește musafiri noaptea, fără zurgălăi la sanie — să nu-i simtă nimeni — și musafirii iștia se fac nevăzuți înainte de a se crăpa de ziuă. Ce pun la cale toată noaptea, nu știe nimeni,

pentru că nici un slujitor în,u poate pătrunde în, cămara boierului, cînd sînt ei acolo. La fiecare sfat de taină este chemat numaidecît și stolnicul Sandu, care și el clocește pricini de dușmănie împotriva domnului, de cînd l-a lăsat mofuz de via de la Bucium l iar pe deasupra, iacă trimis de pe hotar, care ajunge pînă aici numai în patru zile betejind calul, aduce scrisoare grabnică și — într-același ceas — stolnicul Sandu este chemat grabnic la Țigănași să vadă scrisoarea... Cum ți se pare domniei tale, mare vorrice ?

— Dumbravă îl privește întunecat și cu fruntea încrețită. Moș Știrbu se pleacă iar către urechea lui :
— Omul ista, căruia îi zice Răspă și care zice că e trimis tocmai de pe hotar, a mai fost pe la Țigănași. Aduce scrisori. De la cine și ce scrie în ele, nimeni nu știe. Numai boierul Torna și boierul Sandu... Și pe urmă mi-a spus Truță chiar vorbele lui. Zicea așa : „Vine într-o noapte la curte, pe hotar, uin străini din toată lumea”... ca un fugărit, ca un scăpat din praștie... aduce scrisoare și se închide cu boierul o bucată de vreme... Și pe urmă, boierul mă scoală în puterea nopții și strigă la mine! la aminte, Răspă, să nu îbei, să nu mănînci, să nu dormi, numai să ajungi îndată și să dai scrisoarea !”... ‘Bătrînul se uită țintă la marele vornic și adaugă dirz : Și un copil ar bănuî că lucru curat nu-i !

— Dumbravă se scoală în picioare. Își aduce aminte că a mai venit și altă dată un slujitor la logofăt, după niște leacuri... Se plimbă de două ori în jurul odăii, apoi se liniștește și bate din palme. Un slujitor intră.

— Să vie Niculiță !

— Slujitorul dispare și vine Niculiță. E subțirel și sprinten ca o zvîrlugă. Poartă încălțări de piele și pînteni cu spori ascuțiți. Se pleacă adînc și își înalță capul cu mustața mică, bălaie și nas ascuțit:

— Poruncă !

— Este un slujitor străin, venit din jos, la curte la Țigănași, grăi vornicul, scurt. Îl cheamă Răspă. Are să plece călare peste un ceas, ori peste o zi, ori peste mai multe, pe drumul Romanului, către Milcov. Duce o scrisoare. Ilină trebuie scrisoarea și omul... în mare taină... l a aminte!

— Niculiță se pleacă și iese, după ce îngîină bărbătește :

— Am înțeles, luminate !
Marele vornic se întoarce spre sutaș :
— În Truță aista- ai nădejde?
— Mi-e fin, răspunde moș Știrbu.
— Dacă-i om de credință, să vie și să-ți
spuie tot ce vede și simte pe la curtea boierului
Berheaci. Nu i-a fi degeaba. Boierul acela trebuie pândit
fără răgaz... Iar mișcările stolnicului Sandu poți să le
oblicești dumneata singur, moș Știrbu, pentru că toate
drumurile lui pe la poarta dumitaile trec...
— Pe stolnic lasă-l pe mina mea, se înclină
moșneagul luându-si rămas bun.
2
În camera sa de la Țigăoași, boierul Toma
Berheaci, fostul logofăt, se plimbă încetisor între divane.
Trupul lui subțire, ou umerii aduși, slabi, împungind
giubeaua câptușită cu blană ușoară de iepure, se
corogise parcă și mai mult, de când Ion Vodă îl luase
slujba de încredere pe care o îndeplinise și de când
boierul găsisese că e mai cuminte să se țină departe de
curtea domnească, la moșie. Capul lui albise și mai
mult și barba puțină, cu peri rari, nu mai era potrivită
irumos, ca mai înainte.
Din timp în timp se oprește în dreptul ferestrei,
scoate din buzunarul giubelei scrisoarea pe care i-a
adus-o vătaful boierului Mindru, citește o clipă slovele
mari, strimbe și lătărețe, și iar își pornește plimbarea
între divane, cu capul plecat, cu gi ridurile duse.
Încrămenit în pragul ușii, Rașpă îl urmărește cu
ochii lui suri și își face fel de fel de socoteli în minte,
laca, de pildă, boierul Toma parcă s-a înveselit. Are în
colțul gurii o adîncitură, care seamănă a zîmbet ascuns.
Și pricina e, fără doar și poate, scrisoarea.
— Când zici c-a venit... acela ? întreabă dintr-
o dată boierul oprindu-se.
— Luni noaptea, tresare Rașpă din gândurile
lui.
—• Vra să zică acum cinci zile?
— În zori se împlinesc cinci nopți...
Boierul pășește rar, încet, între divane, și
degetele lui se strîng unul după altul în palma palidă,
ca și cum fac o numărătoare, mereu înnoită.

Un tropot repezit de cai se aude în ogradă.
Boierul Toma își oprește plimbarea și se uită pe fereastră.
— Poți să te duci să te hodinești, vorbește el către Rașpă. Și ține-ți gura, nu uita !
— Se poate să uit ? se pleacă Rașpă umilit, ieșind în vârful picioarelor.
În cămară năvălește acum stolnicul Sandu. Nalt, gros, cu bărbuță săracă pe obrazul smead și cu dinții mari și puternici, pare om pornit, voinic, trăit bine și aplecat spre hotăriri repezi și necugetate.
— Ai ceva ? întrebă el ou glas mare și vorbind repede, de cum închide ușa.
— Citește ! îi spune scurt fostul logofăt întinzându-i hirtia.
Stolnicul o despătorește nerăbdător, o depărtează de ochi spre fereastră și întinde și cealaltă mină ca să urmărească rindurile cu unghia. Se vede că nu e obișnuit cu astfel de îndeletnicire. Citește încet și își mișcă buzele groase. Și deodată sare de pe divan.
— Vra să zică ? întrebă el repezit.
Boierul Toma iace un semn cu mîna sa slabă și palidă, parcă ar tăia ceva ou un cutit.
— Gata !
— Chiar acuma ?
— Chiar acuma. E pe drum. Petru a tăgăduit turcilor de două ori atîta haraci cit plătește Ion Vodă.
— Și dacă dă și Armanul de două ori atîta ?
Boierul Toma se oprește în iața lui și rîde iără glas :
— Nu-l cunoști, Sandule. De unde să dea ? Din punga lui ? Că de la norod n-ar lua un ban peste ceea ce dă el acuma, să-l tai ! Nu vrea să se strice cu răzășii ! Nu-i ră- mine decît să plece !
Stolnicul Sandu își treacă minile cu putere, își lărgeste gura într-un început de ris, care însă se oprește scurt și boierul se întoarce iar spre iostul logofăt •
— Și dacă ia de la boieri ?
— Și noi sintem nebuni să-i dăm ? Sandule, pînă la Milcov 'nu-i departe. Am pus la cale cu Mindru, cu Hu- dăi, cu Voiă tot ce trebuie. Petru abia ne așteaptă. Iar vel- vornicul Ivașcu din Țara Românească ne primește cu brațele deschise. Toate sînt s-ocotite cu mare înțelepciune și scumpătate. Cum nu ne-a simțit

cînd am trimis plîngerea la Stambul, așa n-are să ne simtă nici acu. N-ai grijă. Se înțelege că am cheltuit cam mult... Turcii sînt nesățioși, n-ai ce le face... Dar ia gîndește-te. Scăpăm de paloșul care ne stă veșnic deasupra capului și pe deasupra, banii pe care i-am împărțit la Stambul ni-i întoarcem în jumătate- de a'n. Petru nu știe cum să ne mulțamească pentru binele pe care i-l facem. Doar cu minile noastre îl așezăm în scaun. Are să ne dea slujbele pe care i le-om cere. Ivașcu a și pus la cale cele de trebuință. Numai să ne păzim de Golăi...

— Nu te teme 1 vorbi stolnicul ridicînd din umeri. Nici el nu-l are la inimă pe Arman

— Una-i să nu-l ai la inimă și alta-i să faci ce-am făcut noi, cu primejdia vieții noastre. Ia gîndește ce-ar fi fost dacă prindea Armanul plîngerea către sultan ori vreo iscoadă care ne aducea ori ducea de la noi scrisori peste hotar. Ai ? Și pe urmă mai e și cheltuiala...

O slugă intră să aprindă luminările. Stolnicul Sandu se învîrtește în jurul său ca un prîsnel, căutînd ceva cu care să arunce în slujitor și, negăsind, se repede și-l pălește cu pumnul în ceafă.

— Ticălosule ! Să te înveți minte să mai intri nechemat !

Sluga fuge afară apărîndu-și capul cu brațele și lăsînd pe cei doi boieri în întuneric.

3

Răspă coborî repede treptele cerdacului, străbătu ograda și se opri în ușa grajdului căutînd cu ochii în toate părțile.

— Truță 1 strigă el întorcîndu-se spre umbra în care se întindeau iesețele cailor.

Nu răspunse nimeni. Vătaful intră în grajd, mai strigă de cîteva ori și ieși. Se lăsase sara și înlăuntru era întuneric.

— N-ai văzut pe Truță ? Întrebă pe un slujitor care trecea grăbit.

— Acu era pe aici, răspunse omul, din fugă.

— Truță 1 strigă în gura mare Răspă și nerăspunzîndu-i nimeni, se lăsă pe tînjala unui car, să aștepte. Din grădina din fund, Truță sări pîrleazul și alergă către grajd.

— Mata strigai, bădiță ?

— Eu, măi băiete. Da' așa faci tu slujba ?

— Am fost oleacă în grădină, se dezvinovăți Truță
șovăind și încurcându-se în vorbă.
— Asta o văd, dar eu știu că sluga cu credință întâi
își isprăvește slujba și pe urmă umblă după fete 1 îl
probozi Rașpă.
Truță își înclină capul și obrazul lui de băiețandru se
aprinse ca de rușine.
— Dă fuga după grăunțe și hrănește sârgul până s-
a sătura, vorbi iar vâtaful. Și să pui și la desagă, să am
grăunțe pe drum.
— Sârgul ? se miră Truță.
— Sârgul! Așa a poruncit boierul Tom a
Truță se opri în prag, cu traista în mână.
— Mare grabă trebuie să ai, bădiță, dacă îți dă
boierul sârgul. Îi iute ca vîntul! Vra să zică, mine
dimineață pornești ?
— Înainte de a se crăpa de ziuă is pe drum.
— La dumneata acolo... la... cum îl ziceai ?
— La mine acasă, măi băiete. La boierul
meu. Hai, nu mai lungi vorba !
Truță alergă să aducă grăunțe de la sarai. Rașpă
își căută un culcuș în fin.
Lângă colțul saraiului, Truță se opri, privi o clipă
îndărăt și se mistui în niște nalbă înaltă. Alergă în lungul
gardului, sări un pîrleaz și se topi în întunericul grădinii.
În umbră unui nuc se opri și cătă înapoi. Nu se clintea
nimic. Nici cinii nu-i simțiseră. Alergă tupi- lat pe sub
pomii și cînd ajunse sub împrejmuirea de cătînă bătrînă
din fundul grădinii, tuși încet. Din cătînă tuși cîneva, tot
așa de încet.
— Mata ești, bade Niculiță ?
— Eu, șopti cîneva, nevăzut.
— Rașpă pornește înainte de a se crăpa de
ziuă, suflă grăbit Truță. I-a dat boierd cel mai iute cal
din grajd. Și se duce acolo de unde a venit, la boierul
lui... n-am putut afla unde anume .
— Nu-i nimic, șopti Niculiță. Aflu eu. Tu
numai să știi că pînă ce pleacă el, eu aștept aici. Dacă
se schimbă ceva, vii și-mi spui.
— Vin! Îl încredință Truță apucînd în goană
cătră sarai. Dar se opri dintr-o dată și se întoarse din
drum.
— Bădiță Niculiță, șopti el, calu-i șarg, se
cunoaște de departe... Asta ca să știi...

— Pavele, șopti Niculiță în întuneric, după ce Truță se făcuse nevăzut, la pe Roșu și pe Ghlerman și alergați la Cele Cinci Izvoare, la răscrucea către drumul Sucevei. Alt loc de trecut n-are. Până la miezul nopții să fiți acolo. Să-l așteptați între sălcii. Are cal șarg. Greșală nu poate fi. Dacă-l scăpăm noi pină acolo, îi ieșiți voi înainte și-l prindeți viu. Ai înțeles: ?

— Am înțeles ! răspunse glasul unui om ascuns în câtină și îndată trei umbre se desprinseră din întunecimea gardului lat și înalt și se depărtară tăcute. În urma lor, liniștea căzu grea, neclintită.

În zori, Rașpă ieși călare din ograda boierului Toma de la Tigănași. Stătu o vreme în poartă, privi în toate părțile cu băgare de samă, apoi își îndesă cușma pe cap și dădu pintoni. Șargul porni în trap mare pe marginea crîngului care se vedea înnegurînd spre asfințit. O bucată de vreme, Rașpă se ținu în umbra copacilor. Apoi părăsi drumul, intră între niște tufari și urcă un dimb- Se opri pe creastă și privi înapoi. La răsărit, o geană sură lămurea zarea. Drumul era pustiu și tăcut. Doar niște umbre negre filfiriă departe în vale și se șterseră în desimea Crîngului. Rașpă coborî cîțiva pași de cealaltă parte a clinului, descălecă și își plecă urechea la pămînt. Stătu mult, ascultînd cu fruntea încrețită și cu ochii întunecați. Apoi se sculă și se uită îngrijorat în toate părțile. Căuta o scăpare. Drumul bătut tăcea un cot lung ocolind văiuși și dimburi și tufe. Trecea apoi pe muchea unui deal, în zare, și de acolo se îndrepta spre răscrucea Celor Cinci Izvoare. Era cale lungă, dar umblată și ușoară. De-a dreptul, ca să tai adică de-a eurmezișii toate acele locuri ocolite de drumul bătut, trebuia să cobori povîrnișuri și văiuși, să urci culmi și creste și să străbați tufărișuri nesfîrșite. Era greu, dar scurtai din drum și nu te mai ajungeau urmăritorii. Rașpă își privi calul dîndu-i ocol. Bătu cu palma peste crupa plină a sîrgului și se plecă din nou cu urechea la pămînt. Acuma nu mai rămînea nici o îndoială. Tropotul înnăbușit și depărtat al celor ce veneau pe urma lui se auzea deslușit. Se ridică grabnic și îngrijorat și încălecînd porni în goană printre tufe.

În adevăr, pe calea știută grăbea Niculiță cu ai lui. Veneau alergînd pe marginea drumului și urmărind cu privirile urmele proaspete ale sîrgului, în colbul jilav de rouă.

— Stați ! strigă dintr-o dată Niculiță ridicînd
brațul. Nu se mai văd urmele!
Se învîrtiră în loc cercetînd cu ochii drumul.
Pășiră pe iarbă printre tufe, ascultară cu gîturile întinse
și se plecară cu urechea la pămînt.
— Uite-! ! făcu dintr-o dată Niculiță întinzînd
mîna spre asfințit. Pe sub fagii cei groși... Vedeți ?
Depart, urcînd o costișă, pe lîngă un pîlc de fagi
cu trunchiurile sure, căciula neagră și înaltă a lui Rașpă
se vedea săltînd ușor, în trapul calului, pe deasupra
unor tufe.
— Spre izvoare! făcu unul dintre călăreți.
— Spre izvoare, dar nu știu dacă îl mai
putem ajunge ! vorbi Niculiță.
Porniră cu cea mai mare repeziciune pe drum.
Pînă la răscruce, Rașpă mai avea de urcat o coastă
înalță și foarte lungă, pe care nici un cal de pe lume n-ar
fi suit-o în fugă.
Vîntul dimineții fișia ușor pe la urechile
călăreților. Căii împunși cu sporii alergau în copci
întinse. Dar era ușor de închipuit că o asemenea goană
nu poate dura mult.
— Să nu ne omorîm caii ! strigă Niculiță.
Fără ei nu facem nimic.
Domoliră fuga și priviră din nou spre costișa cu
fagi, dar nu mai văzură pe fugar. Rașpă își odihnea și el
calul, într-un desis, undeva. Soarele răsărise. Călăreții își
scoaseră cușmele, își șterseră frunțile de sudoare și
bătură caii cu palma peste greabăn.
— I [ai ! strigă Niculiță neliniștit.
Depart, în niste tufe de alun, Rașpă se ivise din
'nou, urcînd coasta. Sărgul mergea cu pas' mare și
grăbit, dar nu mai alerga.
— Il prindem ! se bucură Niculiță dînd
pinteni.
— Punem mîna pe el chiar la izvoare! socoti
unul dintre călăreți, alergînd.
Acuma se țineau mereu în umbra tufelor, să nu
fie zăriți de fugar. Dar Rașpă îl știa acolo. Știa de aseme-
nea că numai calul îl poate scăpa. De aceea încetinise
fuga, ca să nu-l vlăguiască prea tare. Iar oînd va ieși în
drum, s-o poată lua înaintea urmăritorilor, care acum
alergau aplecați pe gîtul cailor, tăcuți, cu dinții strînși.

Deodată, la un cot, zăriră pe Rașpă trecînd culmea coștișei și urcînd în drum.

— Uite-1! strigă Niculiță strîngînd pulpele.

Calul său țîșni într-un galop vijelios și ceilalți îl urmară. Dar depărtarea între ei și cel urmărit era mare. Rașpă își pusese toată nădejdea în sârgul său și șargul se dovedea a fi un cal puțin obișnuit. Acum se vedea de departe răscrucea cu Cele Cinci Izvoare și Rașpă gonea spre ele, socotind să intre din nou între copaci și să se facă nevăzut. Dar dintr-o dată strînse friul și se ridică în scări: între sălciile de la izvoare zărise căciuliile înalte ale celorlalți călăreți, care se țineau în umbră, și bănui capcana către care fugea.

— A-ha ! își strînse el dinții sucindu-și capul ca în șurub și căutînd o scăpare. Zări spre stînga un drumeag care se depărta de izvoare intrînd sub niște copaci și își îndreptă calul într-acolo.

— Scapă! strigă Niculiță întinzînd arcul.

— Scapă ! strigară și cei ascunși în umbra sălciilor și unul dintre ei întinse arcul, ca și Niculiță.

— Ochește calul ! strigă altul îngrijorat.

— Ochește calul! strigă și unul din însoțitorii lui Niculiță.

Și cele două săgeți porniră.

Cînd șargul se prăbuși cu gîtul străpuns și cu capul înainte, Rașpă se rostogoli alături, cu o săgeată între umeri. Iar săgeata rămase acolo tremurînd.

— Nu sîntem vinovați ! se îndreptăți Niculiță în fața marelui vornic, în sara aceleiași zile. S-au tras două săgeți în același timp. Ceasul rău! Iar scrisoare n-a avut. Numai atîta am găsit la dînsul, arătă el un inel de aramă cu piatră roșie, pe care îl scoase din colțul unui ștergar. În s-in îl ținea, cu ștergar cu tot...

Marele vornic luă inelul și îl cercetă pe gînduri.

— Semn! vorbi el încet. Vestea pe care o ducea era atît de însemnată, încît boierului Toma i-a fost frică s-o scrie... Niculiță, curtea de la Tîgănași să nu scape de sub pînda tă, nici zi, nici noapte...

4

Pe coborîșul Buciumului Ion Vodă își făcea plimbarea de dimineață însoțit de o ceată de curteni, cînd un pilc de călăreți alergară în întîmpinarea sa și marele vornic Dumbravă strigă de departe, stăpînindu-și fugarul:

— Să trăiești, măria ta !
— M-ai găsit și aici, Dumbravă ? zîmbî Ion
Vodă credinciosului său boier.
— Știam că ai plecat să te mai plimbi
oleacă, măria ta, și n-aș fi cutezat, dacă n-aș fi primit
chiar acum veste din jos, că sosește un ceaș de la
Țarigrad. Căpitanul Lascăr de la Birlad îmi dă de știre că
ceașul este însoțit de o roată de călăreți, pe care i-a
luat de la seraschieratul Dunării, de la Silistra.
— Am primit și eu o veste, ieri, Dumbravă.
Ne vin porunci de la măria sa sultanul, spuse voievodul,
domol.
Dumbravă îi văzu chipul îngrijorat și tăcu. Nu
cuteza să întrebe, pentru că știa că de cîte ori era vorba
de anume legături cu alți domni și cu alte țări, măria sa
se sfătuiește numai cu episcopul Isaia. Dar bănuia că
scrisoarea primită ieri nu adusese vești bune și iată că
mîhnirea pe care o citea pe obrazul domnului îi întărea
bănuiala.
Cu Prea Sfințitul Isaia, vornicul nu avea nici o
dusmănie. Dar îl simțea pe domn legat prin anume taine
cu acest călugăr „tăcut, care putea să se strecoare
printre vorbe și întrebări ca un țipar printre degete și de
cîte ori îi vedea împreună, se îngrijora. Cu firea lui
deschisă, bărbătească, vornicul ar fi vrut să cunoască,
el întii, primejdiile care îl amenință pe domnul său, ca să
se arunce întru apărarea sa, faptă pe care n-o putea
face Prea Sfințitul, așa slab și domol cum era, cu zim-
bet subțire și privire nepătrunsă...
Călărind alături, pe coasta Buciumului,
Dumbravă, nemaiputînd răbda tăcerea și îngîndurarea,
îndrăzni:
— Măria ta, te vîd întunecat...
Ion Vodă își ridică ochii neguroși și vorbi cu
glasul surd:
— Ai mai văzut tu trimis de la Stambul care
să vie și să ne aducă vreo bucurie ? Eu știu că de cîte ori
au venit, au cerut... Va cere și acesta și cine știe ce va
cere !...
Erau acum pe culmea dealului, acolo de unde
zarea se deschidea departe cuprinzînd în vale toată
priveștiștea lașului ca într-un fund de blid uriaș. Pe
întreaga coastă de către miazăzi coborau, ca niște mici
movile înșiruite, butucii de viță încă nedezgropați. Iar

sus, pe tăpșanul larg, o livadă bătrână își întindea crengile negre ale nucilor rotați și ale merilor rari și goi. Pe unele locuri se arăta o urmă de împrejmuire, un șanț plin încă de omăt sau un șir de cătină bătrână, prelungit de hălăciuga unor soci înnegriți.

Ion Vodă opri în iața unui podeț dărmat și privi departe, la potecile de omăt care albeau ici, colo sub copaci.

— Să oprim puțin la răzășia fostului sutaș Știrbu, spuse el domol.

Și îndată, un călăreț din urmă sări peste șanț și alergă să vestească pe stăpîinii locului, iar mărița sa și Dumbravă intrară în pasul cailor pe cărarea dintre pomi. Din fund, moș Știrbu, cu căciula în mină, cu pletele în vînt și încins cu brîu peste cămașa de cinepă de sub suman, se grăbea călcînd repede cu pașii lui bătrînești.

Să trăiești, mărița la ! se plecă el în fața domnului și chipul lui arăta mare bucurie și mulțămire. Ai mai venit pe la noi ?

— Am venit să văd cum îți arată gospodăria, iarna, spuse Ion Vodă zîmbind bucuros și descălecînd. Și am vrut să te întreb de sănătate.

— D-apoi, văd că iarna se călătorește, mărița, vorbi bătrînul arătînd cu brațul întins coasta dealului din spre miazăzi, pe care nu mai rămăsese nici urmă de zăpadă. Iar cu sănătatea, cum o știi. Te mai doare ici, te mai înjunghie colea, cu bătrînețea nu se poate lupta.

— Eu te văd destul de voinic încă, moș Știrbule, zîmbi domol. Ba, pe stolnicul Sandu l-ai doborît, cit. e el de mare și de tînăr

Bătrînul își întoarse chipul cu barba netunsă de mult, înălțîndu-l spre domn și își scoase cușma din cap.

— Mulțamesc mării tale, pentru facerea asta de bine, spuse el. De cînd a aflat că pe cumnatul său, pe logofăt, l-ai scos din slujbă, dumnealui stolnicul nici nu mai suflă ! Iaca ce-l trăznise prin cap să-mi ia, întinse bătrînul brațul spre costișă. Toată via și toată prisaca ! Le-a primit bunicul din minile slăvitului Ștefan-Vodă și el se jura că-s ale lui ! Ba mai aducea și marturi î Noroc, mărița ta', că ai aflat la vreme ! Altfel mă lăsa calic, stolnicul !

Ion Vodă își plimba privirile pe locurile arătate de brațul moșneagului și clătina din cap, tăcut. Le cunoștea

de mult, pentru că în toate plimbările pe care le făcea peste dealul Buciumului, către Vaslui, avea obiceiul să se oprească în livada aceasta liniștită, să stea de vorbă cu bătrînul și cu feciorii lui și să guste o frîntură de fagure și o gură de apă de la izvorul din vale.

Pășea acum încet către prisacă, între bătrîn și Dumbravă, călcînd peste frunzele moarte, scuturate an cu an sub nucii bătrîni.

— Mă gîndesc, cum ai putut afla aici, ce pusese la cale logofătul Toma, se miră mîria sa.

— Dar cine nu știe ? zîmbi moșneagul, poznaș. Toate dealurile înapoi spre Vaslui și tot prăvălișul către Iași, cu satele lor, au aflat, mîria ta. Și rid de stolnic și de logofăt, cu fel de fel de vorbe și de porecle, după obiceiurile lor cele proaste, iar la numele mîriei tale se închină mai plecați decît la icoane! Parcă nu mie mi-ai făcut bunătatea asta, parcă le-ai făcut-o tuturor, atîta se bucură și te pomenesc...

Îesiră acum în prisacă. Locul era gol și negru și știubeiele fuseseră puse la adăpost. Nu era ce să vezi pe tăpșanul acela, pe care vara zumzăiau albinele și iarba își legăna florile ca un val pestriț și îmbălsămat. Dar de acolo, de sus, privirea străbătea nestîngherită de jur împrejur, pînă în fundul depărtărilor care se topeau în zare, unde pămîntul se întîlnea c.u cerul. În liniștea aceea neclinită, Ion Vodă stătu și privi îndelung la drumul Vasluiului, pe unde, în curînd, avea să sosească veștile de la Stambul.

O fetiță cu părul bălai, strîns în codițe subțiri pe cap, lipăi cu picioarele încălțate cu opinci și se ascunse după trunchiul unui pom, de unde i se vedeau numai ochii albaștri licărind în umbră.

— Tot sperioasă ești, lîlenuță ? zîmbi domnul vorbind cu glas moale, parcă de frică să nu fugă copila. Iacă, ți-am adus ceva frumos ! Și între degetele sale, potrivit așa ca să strălucească în soarele palid, se ivi un gologan de aramă din cei noi.

Îlenuța făcu ochii mari, dar nu cuteză să iasă din ascunzătoarea ei.

— Apoi, dacă nu-l iei tu, îl iau eu și nu-l mai vezi! zîmbi moș Știrbu.

Dar fetița nu putea îngădui o asemenea nelegiuire. Făcu cîțiva pași călcînd cu teamă și trăgînd cu coada ochiului înapoi, ca să-și cunoască bine locul pe

unde s-o rupă de fugă la o vreme de primejdie, câtă cu ciudă la moșneag și întinse mina subțire spre banul lucios.

— Ca gaitele ! rîse moș Știrbu. Cum vād ceva strălucind, gata!

Ilenuța alerga acumă fericită, strîngînd în palmă gologanul și săltînd într-un picior, ștregărește, printre pomii goi. Călăuzit de bătrîn, Ion Vodă intră în căsuța care mirosea a busuioc și a poame coapte. Pe culmea care se întindea cît ținea păretele din fund, se odihneau cîteva cojoace de oaie, cu blana în afară. Cîteva arcuri, sahăi- dace și ghioage spînzurau în cuie de lemn. Domnul se așeză pe lăiță. Îndată, ușa se deschise și Ilenuța intră purtînd cu băgare de samă, pe brațele fntinse, un blid cu faguri, acoperit cu un ștergar curat. Așeză blidul în brațele bătrînului și lipăi din nou, după' o cofiță cu apă.

— Todeauna mă gîndesc — cum nu ți-e frică de albine, moș Știrbule! zîmbi măria sa primind darul bătrînului.

— D-apoi că mă cunosc, măria ta. Îmi umblă pe obraz și pe mini de parcă-s îmblînzite, și nimica nu-mi fac.

Ion Vodă gustă dintr-un fagure și din apă, își udă degetele ca să se spele de mierea care se prelinsese pe ele, le șterse de ștergar și mulțămii.

— Dar feciorii unde-ți sînt ? întrebă măria sa împin- gînd cofița către Dumbravă.

— În vie, răspunse moșneagul cu o ușoară mîndrie în glas. Dacă vine primăvara... Ei muncesc, inaria ta, de cum se scoală pînă noaptea tîrziu, că alte ajutoare n-am. Dar le-am trimis vorbă și trebuie să se arate numaidecît.

Și în adevăr, pe ușa scundă intrară pe rînd cinci bărbați potrivit de înalți, dar pietroși și bine legați, cu cojocela pe umeri, cu fețele deschise și bucuroase. Își scoaseră cușmele și se plecară adînc.

Să trăiești, măria ta

— 1Parcă v-ați mai împlinit de cînd n-am mai fost pe aici! se bucură Ion Vodă așa cum făcea el de cîte ori vedea un om în care se vădea putere și vrednicie.

— Ne silim să călcăm pe urmele tătuții! răspunse în șagă unul dintre ei.

Riseră și domnul, și Dumbravă, și bătrînul, și ceilalți.

— Se cheamă că la o vreme de nevoie, eu am oastea mea! se mindri moșneagul.

— Mai bine să nu vie acea vreme de nevoie ! se întunecă măria s-a la față. Nimeni nu dorește o asemenea vreme, moș Știrbule, dar mă gîndesc că totuși ar putea să vie și parcă îmi mai astîmpăr grija uitîndu-mă la feciorii tăi.

— Și la mine, măria ta, vorbi bătrînul, că doar la o asemenea nevoie, n-ai să mă lași singur acasă.

— Noi, măria ta, vorbi feciorul cel mai mare al Știrbului, o viață avem și aceea e a mării tale și a țării. Cînd măria ta ai sărit să ne aperi ocina și dreptul nostru, numai niște mișei le-ar lăsa în minile dușmanilor.

— Și nu numai ei, vorbi iar moșneagul, pe cînd ieșeau din căsuță. Iaca, uită-te de jur împrejur, măria ta, încotro vrei, și în susul și în josul țării, unul nu este printre răzăși care să nu gîndească la fel. Toți avem în casa noastră un arc și un săhăidac. Toți avem o coasă și un îmblăciu, iar o ghioagă știm s-o tăiem într-o rădăcină de ulm, s-o pîrlim și s-o ghintuim cu niște piroane...

— Știu, moș Știrbule, spuse Ion Vodă cu glasul tulburat. Numai că sămînța voastră, a răzășilor s-a împuținat de la o vreme. Cîți mai sinteți ? Unul din zece ?

— Om păli și noi unul cît zece, măria ta ! îndrăzni cel mai mare dintre feciori, dacă așa e vorba. Nu ne tocmim. Numai să suni buciumul, măr'ia ta, și ai să vezi !

Mustățile vornicului Dumbravă se mișcau, ca să acopere zîmbetul de bucurie pe care nu și-l putea stăpîni la vederea acestor oameni hotărîți și cu pumnii tari ca fierul. Domnul îi privea pe gînduri și ochii lui mici și negri licăreau sub sprîncenele stufoase.

— S-ar putea să-l sun mai degrabă decît vă așteptați voi! vorbi el într-un tîrziu, ca trezit din adînci gînduri. Pe urmă își luă rămas bun de la bătrîn și de la

feciorii lui și încăleacă. Dumbravă se grăbi în urma voievodului

15 - Mitrut al Joldii - c. 1394. 225

care călărea la pas, cu capul plecat, gînditor. Se alătură de el, pe nesimțite, și merșeră o bucată, tăcuți.

— Are să trebuiască să rînduim gazdă cumsecade pentru acel ceas, vorbi mîria sa dintr-o dată, înălțîndu-și capul... Iar mine are să trebuiască strîns- siatul de dimineată, pentru primirea lui...

5

Afară, nori de ploaie întunecaseră soarele și călătoreau minăți de vînt, către asfințit. În lumina mohorîtă care se strecură prin ferestrele înguste, în cămara de sfat a curților domnești de la Iași, adunarea boierilor chemați din porunca domnului părea, de departe, neguroasă și nedeslușită. Ici-colo sticleau cătărămile de preț cu care se încheiau hainele lungi de postav sau le împodobeau căciulile de blană scumpă.

Cămara aceasta, în care se primeau de obicei trimișii altor țări și domni, era scundă și lungă. În curmezișul tavanului, făcut din stejar lustruit, treceau grinzi groase de lemn afumat, aproape negre. Scaunul domnului, de asemenea din stejar dăltuit cu meșteșug, purta săpat pe spătarul înalt capul zimbrului Moldovei. De o parte și de alta se aflau două divane lungi, iar între ele, la un capăt, unul mai scurt. Păreții erau împodobiți cu fel de fel de arme, arcuri, buzdușane, sulii, halebarde, iatagane, săbii drepte și arcebuze. În fund, în spatele scaunului domnesc, se vedeau două armuri întregi, înălțîndu-se strălucitoare între platoșe și scuturi și straie de zale. Iar într-o latură, doi oșteni îmblățoși păzeau cu halebardele în mîni o ușă ascunsă de o perdea roșie.

Așezați pe cele două divane lungi, față în față, boierii adunați la sfat stăteau de vorbă cu glasuri scăzute, în așteptarea domnului și a ceașului turcesc, care venise cu porunci de la Stambul.

Erau de față Ion Golîi, mare logofăt al Țării Moldovei, Dumbravă, mare vornic al Țării de Jos, Grumază, mare vornic al Țării de Sus, Lupe Huru, socrul domnului și pîrcălab de Hotin, Toader, pîrcălab de Neamț, Ion Cara- gliiuzel, pîrcălab de Roman, fostul pîrcălab Ieremia, nu de mult înălțat portar al Sucevei, Danciul, pîrcălab de Orhef, Petru Mălai, proaspăt postelnic, Grigore spătar,

Iani vistier, Bucium ceașnic, Bilăi stolnic și pah Cozma Murgu care nu avea nici o dregătorie, dar care de o bucată de vreme căpătase încrederea domnului și era chemat la toate sfaturile.

Boierii vorbeau aproape în șoaptă. Se știa că Ion Vodă primise alaltăieri o scrisoare grabnică. Se zvonea că și marele vornic Dumbravă primise alta, alaltăieri, și că a alergat cu ea tocmai pe dealul Buciumului, în calea mării sale, să i-o arate... Unii aflaseră că de la acea plimbare, domnul și marele vornic veniseră întunecați și îngrijați, cum de mult nu-i văzuse nimeni. Deci vestile pe care ie primiseră erau rele. Iar dacă acele vesti priveau poruncile pe care le aducea ceașul de la Stambul, atunci lucrul era de la sine înțeles...

Într-un astfel de sfat, de care Ion Vodă se înconjurase cu chibzuință și alegerea sa, s-ar fi putut crede că nu se găsesc decât oameni de credință, încercați prieteni ai mării sale, boieri de nădejde și de sprijin în zile grele și de mare îngrijorare într-o clipă ca aceasta, în care se putea bănui și aștepta orice. Și cu toate acestea se aflau unii care priveau țință în ochii altora, își coborau ușor pleoapele, așa numai ca o părere și pe nesimțite și fără să se uite la vecin, îi împungeau genunchiul cu genunchiul lor, ca într-o înțelegere care nu avea nevoie de vorbe. Așa își vesteau unii altora bănuielele, credințele și nădejtile, pentru că nu l'e puteau vesti cu glas mare. Nu puteau, pentru că se fereau de urechile marelui vornic Dumbravă, care de la locul său pîndea pe fiecare cu ochii săi negri, de sub sprîncenele groase și tăcea îndărătnic și întunecat. Îl știau credincios domnului, cu trup și suflet și se temeau de dînsul. Tot așa tăcea și asculta și portarul Ieremia. El era un om închis, care nu se dezvăluia niciodată nimănui și nimeni nu știa ce gînduri cloceau în capul lui. Era deci mai bine și mai înțelept să te ferești de dînsul.

Și mai era unul care tăcea : marele logofăt Ion Go- lăi. Cu fruntea înaltă și îndărătnică, cu plete lungi, căzute pînă pe umerii puternici și cu barba albă, plină, marele logofăt se așezase trufaș în capătul unui divan, lîngă scaunul domnesc și stătea ca și cum s-ar fi găsit singur într-o pustie. Ochii lui priveau pe deasupra capetelor celorlalți, fără fudulie" desartă, dar cu încredințarea că cel mai însemnat din toată adunarea aceasta, el este. Aștepta să i se facă temenele, ca el să răspundă

ușor din cap și să nu învrednicească pe nimeni cu o vorbă de bunăvoință. Și chiar i se făceau temenele, și — cu dînsul de față — ceilalți mai mult șopteau decît vorbeau, semn că înfățișarea acelui boier îi stîngherea, îi sfîșoa, și că ei singuri recunoșteau însemnătatea lui de om cu averi nemăsurate, cu moșii nenumărate și cu legături puternice peste hotare.

În sfîrșit, un slujitor trase perdeaua care acoperea ușa îngustă și unul din oșteni bătu cu halebarda în pardoseala de lespezi. Măria sa intră cu pasul repede și mlădios. Chipul său ajungînd aproape de grinzile groase ale podului era atîta de încruntat și privirile atît de reci, încît, în cămara lungă și îngustă, parcă intrase un vînt de gheață.

Să trăiești, măria ta! îl salutară boierii într-un glas, sculîndu-se în picioare.

O clipă, Ion Vodă îi ținu sub privirea sa licăritoare și nepătrunsă, apoi se așeză în scaun și boierii parcă răsufîind mai ușurați, se lăsară pe divanele lor. În încăpere nu se mai auzi nici un zgomot și nu se mai simți nici o mișcare.

Cu glasul stăpînit, măria sa începu să vorbească:

— Dragii mei boieri de sfat, am primit veste că astăzi se încoronează la Cracovia urcîndu-se în scaunul Lehiei, prietenă și ocrotitoare a Moldovei, craiul cel nou, de neam franțuz, Henric de Valois, pe care norodul leah și l-a ales s-ă-i fie lui domn și ocîrmuitor. Aflu că alegerea sa a căpătat încuviințarea măritului sultan și așa fiind nici noi nu putem decît să ne bucurăm și să ne punem toată credința în înțelepciunea înaltei porți...

Se înțelege că pentru Ion Vodă și pentru interesele Moldovei, aceasta nu era veste plăcută. Candidatul francez, care fusese ales, încercase cu tot dinadinsul să capete îngăduința porții otomane a așeza el pe viitorii domni ai Moldovei, după trebuințele și nevoile sale și ale Lehiei. Măria sa Ion Vodă spusese nu de mult portarului Ieremia : „Un stăpîn la Cracovia, care să ne îngăduie sau să ne fugărească din scaun, cînd a pofti, și altul la Țarigrad care să ne jăcuiască”... Dar pe de o parte, încercarea noului crai nu izbutise, iar pe de alta, în fața sfatului, voievodul Moldovei nu putea vorbi altfel. Știa doar că unii boieri, dușmani și trădători ai domnului și țării, urechi ai împărăției de la miazăzi, stau la pîndă și așteaptă o singură vorbă, un singur gest necugetat, ca să trimită piră la Stambul...

— Doamne — vorbi cumpătat marele logofăt — de vreme ce strălucirea sa sultanul a aflat mulțămire în alegerea făcută de prietenii noștri leșii, socot că noi nu avem decît a ne bucura și a trăi în bună pace și înțelegere cu mări sa, craiul cel nou...

— Așa socot și eu, rosti Ion Vodă curmînd vorba asupra acestei trebi. Al doilea, urmă el, avem, de ieri, un musafir scump, întrucît ne aduce vești de la scaunul împărăției. Să-l primim deci cu cinste și să vedem cu ce vorbe și porunci ne învrednicește măritul sultan.

Făcu un semn și ușa care răspundea între cele două divane se deschise, iar ceașul împărătesc intră cu pas măsurat și ținîndu-și capul sus. Pășind semeț, în straiul de mătășă cu oalmana lucitoare, cu barba neagră, rotundă și cu fața smoltă, trimisul sultanului înaintă pînă în fața scaunului domnesc, unde se opri, își înclină capul ou o mișcare scurtă și îl înălță iar, cu trîndrie. În același timp, pe o ușă lăturalnică, se ivi și tălmaciul, care se opri în spatele scaunului domnesc, în stînga.

— Fii binevenit — rosti mări sa în moldovenește — și spune-ne, rogu-te, ce porunci ne aduci de la slăvită poartă.

Tălmaciul rosti în turcește aceleași cuvinte, după care, trimisul turc vorbi pe limba lui și întinse domnului scrisoarea împărătească.

— Strălucirea sa sultanul, vorbi tălmaciul în limba moldovenească, trimite sănătate mării sale lui Ion Vodă și această poruncă scrisă. Să binevoiască domnul să o cetească, după care trimisul are să deslușească cu viu grai cele cuprinse în scrisoare.

După aceste vorbe, întinse mina să primească scrisoarea și s-o cetească tălmăcind-o. Dar Ion Vodă rupse pecetea, desfăcu porunca și o ceti singur, în gînd. Pentru mări sa, mijlocirea tălmaciului nu era decît o simplă formă cerută de ceremonial. El știa turcește tot atît de bine ca și moldovenește și vorbea bucuros în limba turcă — în împrejurări neoficiale — de cite ori se ivea prilejul. Dar Ion Vodă — domnul — socotea că din scaunul Moldovei nu se putea vorbi decît moldovenește și o făcea cu toată mîndria și cu toată dragostea pe care o purta țării sale.

Tăcuți, cu gîturile întinse și ochii țintă, boierii așteptau lămurirea pe care avea să le-o dea voievodul și — după el — ceașul.

În timpul acesta, chipul smead al mării sale se întunecase și în albul ochilor ațintiți asupra scrisorii, se adunaseră vinișoare roșii, iar dunga adîncă dintre sprâncenele stufoase, alăt de cunoscută de boieri, se înfipse, neagră în rădăcina nasului. În tăcerea care cădea grea ca o spaimă, hîrtia fogni în palma sa și se încreți între degetele strânse dintr-o dată, ca într-o înclăștare puternică. Apoi Ion¹ Vodă își înălță capul și aținti pe ceaș drept în luminile ochilor.

— Porunca strălucitului sultan, vorbi el cu glas stă-pînit, are să fie vestită de către domnia mea boierilor de sfat. Iar trimisul are să fie chemat la vreme, spre a

1 se face știut răspunsul nostru.

După talmăcirea de nevoie, ceașul își dresă glasul pregătindu-se să rostească deslușirea despre care vorbise adineauri. Dar mări sa făcu un semn talmaciului și urmă tot în moldovenește:

— Pînă atunci, trimisul strălucirii sale va putea petrece în liniște și pace la gazda aleasă bucurîndu-se de toate bunătățile cu care îi putem sta înainte. De alte deslușiri nu mai avem nevoie.

Mai făcu un semn și ușa din spatele ceașului se deschise, și turcul, după ce se uită nedumirit la domn și la boieri, înclină capul și ieși tot atît de repede precum venise, iar ușa se închise în urma lui.

În cămara de sfat, tăcerea căzu și mai grea și ochii boierilor strălucneau cîtînd spre Ion Vodă al cărui chip întunecat îi înspăimînta. Iar el, cu toată greutatea trupului uriaș sprijinit în cotul rezemat de brațul scaunului și cu hîrtia împărțescă între degete, rămase o clipă lungă cu ochii ațintiți asupra ușii care se închisese. Pe urmă, privirea sa se opri asupra boierilor, între care deosebi obrazul îngrijorat al lui Dumbravă.

— Ne cere îndoirea haraciului, vorbi el atunci cu greutate și cu glas străin. Nu știu ce vom face, boieri dumneavoastră, dar de dat, nu vād cum am putea da.

— Să chibzuim, doamne, să vedem de unde luăm și cum... vorbi domol vistiernicul Iani. Poate aflăm puțință...

— Putița ar trebui s-o aibă țara, și domniile voastre știți că țara nu mai poate da. Haraciul nu-l plătesc eu și, după câte știu, nici domniile voastre. Il plătește norodul de rind... care s-ar cuveni întrebat dacă mai poate ori nu mai poate da...

— Dar dacă ne-am învoi cu mai puțin ?
cuvîntă și Grumază vornicul. Mai dăm noi, mai lasă ei...
— Dacă nu dăm noi atîta, dă Petru Șchiopul, fratele domnului Țării Românești, care s-a legat că poate scoate din Moldova cît cere sultanul ! lămuri mânia sa privind scris-oarea pe care o ținea încă în mînă și glasul său se înalță zădărit.

Atunci, cu toată sficiunea pe care cei mai mulți dintre boieri o simțeau în fața lui Ion Vodă, tulburarea nu mai putu fu stăpînită. Vestea era din cale afară de însemnată. Cîțiva își dădură coate și se priviră cu înțeles iar Petru Mălai, noul postelnic, se sculă minios și mișcîndu-și barba și mustățile castanii, strigă cu glasul său puternic și hotărît:

— Vra să zică s-a pus la cale o adevărată capcană ! S-a și găsit om în loc și -a rămas acuma pe „care dă mai mult !” Iar cel care dă, adică țara, nu știe nimic. Cheam-o mânia ta, și ai să vezi că n-are să dea, și n-are să facă gustul turcului. Încă n-a pierit virtutea din Țara Moldovei !

—Să avem iertare, mânia ta și domnia ta, pan Petru, se sculă pîrcălabul Danciul. Dar de cînd e lumea, nici un norod n-a plătit bucuros, haraci. Dacă ai să-l întrebi de poate, se înțelege că are să-ți răspundă că nu poate. Iar dacă ai să-l întrebi de are, se înțelege că are să se jure că nu are-. Vra să zică, de ce să-l mai întrebăm ? Plătim și gata ! Așa s-a făcut totdeauna...

— Pentru că s-a făcut așa cum spui domnia ta, pînă acuma — rosti domnul, cu vorba mereu zădărită — de aceea a ajuns- turcul atîta de îndrăzneț. Nu-s nici doi ani de cînd s-a hotărît un haraci. Dacă acuma îl îndoieste, de ce peste alți doi ani nu l-ar îndoi din nou ? Sau l-ar întrei, sau l-ar împătři ? Și atunci de unde mai dai ?

Îți dăruiești domnia ta averea pentru acest sfîrșit ?
încolțit, pîrcălabul se așeză pe divanul său, sub privirea licăritoare a domnului.

— Vorba mării tale de la început e sfîntă, se sculă și vornicul Dumbravă. Cheamă țara, așa precum ai spus, și cum a hotărît, așa să se îplinească.

— Atunci, marele logofăt Ion Golăi se sculă și în jurul lui se făcu tăcere. Spătos, cu fruntea înaltă, înclinată, și cu barba albă rezemată de pieptul scos înainte, semeț, boierul cuvintă cu glas măsurat, dar răsunător :

— Măria ta, fie-mi îngăduit să vorbesc întocmai cum cuget, fără frică și fără gînd ascuns. De cînd mă știu, turcii n-au luat în samă hotărîrea noroadelor. Au poruncit și au cerut. Dacă nu li s-a dat, și-au luat singuri. Cine să li se împotrivească ? Hotărîrea norodului moldovan, pe care măria ta vrei să-l întrebi ? Dar ce înseamnă norodul moldovan și voia lui, în fața puterii pașahului ? Nu cumva tulburarea zadarnică a norodului cu asemenea răscoliri și întrebări să aducă urgie asupra țării...

— Rău faci, logofete, că-ți nesocotești norodul din care ai ieșit, strigă postelnicul Mălai cutremurîndu-și barba. Pașahul însuși nu-l nesocotește ! Norodul moldovan i-a înfruntat și altă dată urgia și ou s-a călit!

— Socot că turcii n-au uitat încă usturimea de la Racovăț ! se sculă și vornicul Dumbravă, infierbîntat.

— Acestea nu sînt vorbe chibzuite într-un divan în care nimeni nu se gîndește și nici n-ar fi nimerit să se gîndească la un război cu turcii ! își înalță iar glasul marele logofăt. Ba chiar socot că nici norodul — dacă ar fi întrebat — nu s-ar arăta bucuros de o asemenea întocmire...Nimeni nu s-a gîndit să întrebe norodul asupra unui război cu turcii, îl întrerupse Ion Vodă. S-ar părea, boieri dumneavoastră, că ne-am adunat aici ca să vorbim de război sau ca să se audă la Starabul că s-a vorbit de război, nu de ce ne doare în clipa aceasta. Nu de război ne-am gîndit să întrebăm norodul, ci dacă poate și are de unde să îndoiască haraciul. Pentru că dacă norodul n-are și n-are, degeaba mai hotărîm noi aici. De unde nu-i, nici Dumnezeu nu cere!

— Să-l întrebăm, măria ta ! strigă postelnicul Mălai.

— Să-l întrebăm ! strigă vornicul Dumbravă.

— Să-l întrebăm ! strigară cîteva glasuri, în timp ce ceilalți boieri stăteau tăcuți, cu privirile în pămînt.

De sus, din scaunul
său, Ion Vodă îi privea
țintă și ochii lui
licăreau negru, a
primejdie..

i c a p i t o l u l

Cînd se zvonii pe hotar, dinspre Crăciuna, că domnul cheamă norodul la sfat, moș Mihai se uită cu înțeles la Mitruț. Stătu așa o vreme prubluind ceva în minte și ochiul lui singuratic parcă zîmbi.

— Mergem ? întrebă el deodată, bucuros.

— Mergem, moș Mihai ! strigă Mitruț, vesel și nerăbdător.

— Așa măi băiete ! grăi moșneagul. Să mergem ! Poate are nevoie mărița sa de noi ! Degeaba nu cheamă el țara acolo !

Se pregătiră de drum și rînduiră cine să stea pe hotar în lipsa lor. Toți străjării se arătau neliniștiți și toți săriră cu sfaturi și presupusuri. Iar sara, Mitruț se mistui în întuneric furîșindu-se către gospodăria lui Tudose pădurarul.

Dar cum se făcu nevăzut, mama se și întoarse către moș Mihai privindu-l drept. O luminiță de zîmbet juca în ochii ei infundați sub frunte. Și moș Mihai zîmbea. I se încrețise obrazul păros, nasul stătea gata să-și ascundă virful în tufărișul mustăților și ochiul lui cel sănătos licărea poznaș și neliniștit.

— Rîzi ? îl întrebă mama stăpînindu-și zîmbetul.

— Rîd de tine ! grăi moș Mihai rîzînd de-a binelea. De cîte ori îl vezi că se duce, parcă îți dă cu cuțitul în inimă !

— Nu chiar așa, Mihai ! Ba parcă uneori mă bucur ! Dar îl socot crud încă... cu caș la gură !

— Îi străjăr, Zoită! Cîți ani avea Joldea cînd iăcea pe cucul în preajma bătăturii lui taică-tu ?

De data aceasta, Zoita rîse cu glas. Povestea aceea cu cîntecul cucului o făcea întotdeauna să rîdă și îi umplea inima de duioșie. Era pe atunci Joldea tînăr și ea tînără... Umbla Joldea' primprejurul casei ei și cînd n-o vedea pe afară, îi dădea de știre cîntînd ca cucul !... Așa era între ei înțelegerea. Numai că o dată, sara tîrziu, tatăl Zoitei era acasă și ea nu putea ieși ipe prispă. Și, nerăbdător, Joldea începu a cînta.

— la pune mina pe culîșerul cela și vezi ce fel de cuc cîntă noaptea prin preajma casei ? s-a răstit tatăl Zoitei către mama ei.

Iar mama Zoitei a prins a rîde din inimă, Zoita s-a făcut la față ca para focului și tatăl ei a rîs și el, gros și mucațit, și a ieșit în tindă să cheme cucul în casă !...

Despre aceste lucruri vechi, Mitruț nu știa nimic. El nu cînta ca păsările codrului și nici nu avea nevoie de asemenea cîntare. El știa vremea la care badea Tudose se așintea la anume poteci în pădure și la care Domnica îl aștepta pe prispa bordeiului. Bătea luna așternînd o brumă de argint peste copacii care înconjurau poiana, peste iarba naltă și peste coșitețele împletite cunună pe capul fetei. Susura ușor, în frunze, un vînt nesimțit ca o șoaptă a pădurii, ca un cîntec abia auzit. Și inima lui Mitruț începuse a cînta la fel de o bucată de vreme. La început a fost ca o șagă. Vedea fata la rîu, la ghilit, glumea cu ea și atît. Pe urmă, în floarea albastră a ci-corilor înalte care creșteau pe lîngă locul lui de pîndă, pe hotar, începu să vadă ochii ei jucăuși. Atunci el rîdea, rupea o floare, se uita la ea și pe urmă o arunca, pentru că dacă te uiți la flori, nu te poți uita pe hotar, unde-i slujba ta ! Într-un rînd, ea i-a spus că se duce la joc, la moș Bolocan, unde o așteaptă cineva... S-a dus și el numai așa, de-o glumă, să vadă cine o așteaptă. Dar băgînd de samă că în afară de dînsul n-o așteaptă „nimeni, pricepu șaga și rîse bucuros și mulțămît. Iar sara au plecat amîndoi... În duminicile care au urmat, toată lumea i-a văzut împreună. Iar într-o sară, Mitruț a întîrziat pe prispa ei. Acum întîrzia mereu pe prispa aceea. Nu prea aveau mare lucru să-și vorbească. Dar cum se făcea tîr-ziu și pleca spre casă, Mitruț își aducea aminte că parcă tot ar fi avut ceva să-i spună. Ba chiar ceva atîta de însemnat și grabnic, încît nici o aminare nu se putea îngădui. Atunci se întorcea îndată, repezit și

hiatărît. Numai că pînă la. prispă uita iar ! Se așeza deci încurcat, îndrăznind uneori să ia mina ietei în palma lui largă, în tăcere...

Așa a iost la început. Pe urmă lucrurile s-au mai sdhimbat. într-o zi venind spre casă vorbeau bucuroși și Mitruț își lăsase palma groasă, mare. între minile ei mici. Și dintr-o dată ea îi prinse degetele și i le strînse cu toată puterea. Voia adică, să-i arate cît de voinică este și ea. Mitruț zîmbi, își strînse palma ușor și fata trebui să se rezeme de pieptul lui. Mina lui Mitruț nu îngăduia nici un fel de împotrivire și nici o putere n-ar fi putut-o înfrunta. Era ca o capcană de fier care însă nu voia să zdrobească. Și fata, ghemuită la pieptul lui, rosșie de tulburare și ne mai putînd să facă nici o mișcare, își asculta inima ■bătînd ca într-o păsărică prinsă din zbor.

Rîzînd, Mitruț se plecă asupra obrazului proaspăt, cu gene lungi și cu gropițe. Îl privi de aproape, de mai aproape, și pleoapele fetei se zbătură. Iar după sărutarea aceea, care nu ținu de cît o clipă în care inimile amin- durora li se ridicaseră în gît, înăbușindu-i și umezindu-le ochii, se desprinseră și merșeră tăcuți, încet, alături. Dar minile lor rămăseseră ca lipite una de alta. Abia pe prispă vorbi Mitruț, privind în altă parte și încercînd să risipească stînghereala care se așternuse între ei :

—Nu știam că ai atîta putere în mini! Ai putea să mînuiești o sulită!

— O sulită, nu știi ! zîmbi Domnica și dințișorii ei lîcărîră albi și bine rînduiți. Dar să trag cu arcul, știi !

Mitruț se miră.

Nu se poate ! Își deschise el ochii mari.

De unde știi?

— M-a învățat tătuta.

— Și poți ? '

Ea alergă în casă și ieși cu arcul lui badea

Tudose.

Era un arc mare, cu cornurile îndoite. Domnica își propti piciorul stîng înaintea, apucă cu o mină arcul ridicîndu-l la înălțimea obrazului, își plecă ușor capul pe umărul stîng și cu mina dreaptă trase coarda spre ea. O ținu așa, Chip să aibă timp să ochească, îi dădu drumul și își întoarse iată zîmbitoare spre Mitruț. Obrazul ei era roșu de încordarea la care se supusese.

' Mitruf luă arcul, îi încercă și el mlădierea și puterea și întreabă :

— Dar să ținesteți, poți ?

— Stai! se' repezi ea în casă, întorcându-se îndată cu săhăidacul lui badea Tudose. Uite ici! Și privind o săgeată, se întoarse către poiană, ochi mult trunchiul unui copac și trase. Săgeata zbură alături de țintă și se pierdu într-un tufar. Stai! se minie ea și privind altă săgeată, ochi iar.

— Nu așa 1 se apropie Mitruf pe la spate. Și apucând-o de coate, îi ridică brațele cu arcul la înălțime potrivită. Așa! zise. Și capul, uite așa ! mai ziise el, aplecându-i capul cu cosițe bălai pe umărul stîng. Era de mirare cum miinile acele mari și virtoase, puteau să umble cu atîta gingășie. Prinde săgeata, sus, între două degete, o sătăui el, să nu viște nici în dreapta nici în stînga. Închide ochiul stîng, potrivește viriul săgeții spre țintă... Cînd ținta nu se mai vede di'n pricină că o întunecă viriul săgeții se cheamă că ai ochit bine... De acu poți trage coarda, dar nu mișca umerii că se mișcă și săgeata și greșeste... Trage așa 1 îi apucă el cotul drept trăgîndu-l înapoi, în vreme ce cu pieptul îi sprijinea umerii să steie drepti. Ai ochit ?

— Da 1 îngînă ea.

— Dă-i drumul!

Nici acu nu nimeri ținta. Dar săgeata zbură mult mai aproape de copac.

Ea rămase așa, cu umerii sprijiniți de pieptul lui și el nu se mișcă. Amurgul cădea încet, într-o pace desăvîr- șită și de departe se auzi buciumul lui badea Tudose, vestindu-și sosirea...

Astfel cei doi tineri născociră o nouă joacă. De acuma înainte copacii din poiană începură a îi scrijelii de viriul săgeților Domnicăi și Mitruf se simtea mîndru de ucenica lui. Ii arată cum se poate păli și cu jungherul, de departe. Sirguincioasă și iudulă să-și arate dibăcia, Dom- nica apuca jungherul de minerul de corn de cerb, își încorda brațul și-l repezea spre țîntă. Fierul zbură ca un fulger, se înfigea în lemnul copacului și rămînea acolo tremurînd abia simțit. Din zi în zi, depărtarea între ucenică și țintă se făcea tot mai mare.

— Tu știi că ai putea să fii un ostaș de nădejde? rîdea Mitruf alintînd mîna ei mică, dar virtoasă.

— Dacă nu pot minui ghioaga, degeaba, se întrista ea, lăsându-se sprijinită de pieptul lui larg și puternic.

— Încearcă !

Și ea încerca. Dar ghioaga lui Mitruț nu putea fi minuită de o fețișoară ca dînsa și Domnica se lăsa păgubașă și se cuibărea trudită, pe prispă, cu capul pe umărul lui.

— Dacă știi să arunci jungherul de departe, o mîn- giia Mitruț, cel ou ghioaga nu mai are timp să te ajungă !...

Din zi în zi cei doi tineri se despărțeau tot mai greu și tot cu mai multă părere de rău. Și Mitruț n-ar fi lipsit nici într-o zi de pe prispă lui 'badea Tudose și cu nici ■un preț...

În sară aceasta însă a trebuit să-i spuie că se duce la Iași, că-l cheamă acolo măria sa, nu se știe pentru ce și că are să întîrzie, poate două, poate trei săptămîni. Iar Domnica a lăcrămat, s-a prins de gitul lui cu amîn- două brațele și a stat îndelung tăcută, cu fruntea pe umărul lui. Pe urmă l-a petrecut pînă la marginea poienii ținîndu-l de mînă și a rămas acolo mult, luminată de ■lună, în șopotul pădurii...

Cînd se lumină de ziuă, cei doi străjări se aflau gata de drum, cu caii hrăniți, cu armele toate și cu desaga cu merinde pentru ei și cu grăunțe pentru cai.

Porniră și se îndreptară spre Șiret, pe drumul jilav de rouă. Departe, oamenii care începuseră a ieși la arat, cu toate că vremea încă nu se încălzise și se mai așteptau și zilele babei Dochia, se îndreptau de șale și priveau la cei doi călăreți, care treceau cu tropot mare. Stoluri de vrăbii săltau gălăgioase în crengile încă goale ale copacilor și cîrduri de ciorii zburau sub cerul cenușiu. Un iepure țîșni departe și dispăru în copci lungi, între tufele unei dumbrăvi. Iar călăreții mergeau în trap domol, așa cum se merge la drum Lung, cu grijă de cal și de puterile lui.

Cînd ajunseră în lunca Siretilui, se întîlniră cu alții care urmau același drum. Erau și unii boieri și conducători de oaste și erau și țărani și străjări ca dînșii. Se alăturară boierii între dînșii și ceilalți între ei și merseră împreună. Cîrînd se cunoscă că în adevăr mulți moldoveni aleargă la scaunul domniei, la chemarea domnului. Aduceau oamenii vesti din toate părțile, le spuneau în gura mare, se sfătuiau și vorbeau

după cum le era fele- șagul. Iar sara poposeau în jurul focurilor și adormeau înveliți în cojoace, cu stelele înghețate deasupra și cu murmurul Șiretului nesfârșit și fără hodină umplind noaptea.

Și într-o sară se pomeniră sub zidurile lașului. Iar a doua zi dimineată, cînd începură a bate clopotele, intrară în cetate și se buluciră pe tăpșanii care se întindea pînă departe, în fața curții domnești. Vuietul adînc al mulțimii se împrăstia în văzduhul liniștit. Erau acolo oameni de toate stările, oșteni și meșteșugari și boieri de mîna a doua și a treia și răzăși și preoți, norod venit cu traista de merinde. La șold și cu 'bita în mînă. Și pridvorul cel deschis al curților era plin. Forfotea de mulțimea boierilor celor mari, a celor cu slujbe însemnate la curtea mării sale și a mai marilor oștirii și cetăților. Și drept în mijlocul acestei mulțimi se deschidea o cărare de loc slobod, care cobora de la ușile cele mari ale curții pînă la par- maclic, împărțind în două și pridvorul și boierimea adunată. Iar dacă cineva ar fi privit cu băgare de samă, ar fi cunoscut că pilcurile marilor boieri stăpînituri de pă- minturi, nu se amestecau bucuaroase cu pilcurile marilor povățuitori de oști, comandirilor de cetăți și celorlalți boieri ridicați de mîna lui Ion Vodă. Aceștia erau oameni credincioși mării sale, fără puțință de tăgadă. Doar mânia sa îi sui se în ranguri înalte și pe lîngă puterea țării, le dăduse pe mîni și avuții însemnate, ca răsplată credinței lor. Erau deci oameni a căror stea ar fi apus o dată cu steaua mării sale și care aveau numai folos să- i sprijine în toate. Boierii cei mari însă, a căror putere și dobîndă se trăgea din stăpînirea pămînturilor lor din vechi, aveau alte gînduri, alte cumpăniri, și — ținîndu- se mîndri de obîrșia și starea lor — se arătau făloși și se amestecau mai mult cu cei de o samă cu dinșii întru ratiguri și avuții.

De pe dealurile din jur coborau alți oameni, străbăteau în tîrg și se alăturau celor strînși pe tăpșan, iar mulțimea creștea mereu și lama ei se zbătea ca un talaz și se ridica -plină la cer.

Iar în timpul acesta, în cămara sa, Ion Vodă se plimba cu pași apăsăți și cu mîinile împreunate la spate. După fruntea înclinată tare și după ochii neguroși, apilecați spre pămînt, se cunoștea că era frămîntat de gînduri grele. Dintr-un scaun înalt de stejar lustruit, Prea

Sfinția sa Isaia îl privea cu o umbră de înare îngrijorare în ochii adânciți sub arcul subțire al sprâncenelor. În lărgimea scaunului aceuia cît o strană de biserică, trupul său firav și slab părea și mai îngust și mai puținel.

Ion Vodă își opri plimbarea în fața sa :

— Vra să zică, ești încredințat că cu toată primirea care ți-au făcut-o la Cracovia și cu toată prietenia ce ne-au arătat-o, leșii n-au să ne ajute ?

Prea Sfinția sa Isaia clătină ușor din cap.

— N-au să ne ajute, măria ta, vorbi el moale, dar lămurit. Pentru ce să ne ajute? Craiul lor cel nou — franțuzul — s-a suit în scaunul Poloniei cu îngăduința sultanului. Țara lui de baștină este prietenă cu Stambulul, cu care, țara lui cea nouă — Polonia — este legată prin tratate. Și noi cine sîntem pentru dinșii ? O țărișoară supusă de turci, înglobată în hotarele acestora și care se ridică împotriva stăpînilor! Dacă ne-ar ajuta și-ar strica prieteniiile călcîndu-și tratatele... N-au să ne ajute, măria ta !

— Și totuși vrei să le scriem și să le cerem ajutorul...

— Asta da, măria ta ! Să le scriem și să le cerem, ca să ne ușurăm sufletul și de această datorie și să ținem mînte că s-au împotrivit! Ziua de mîine nu se știe niciodată.

Ion Vodă îl privi adînc și își urmă plimbarea. De afară, vîietul mulțimii pătrundea prin zidurile groase, numai ca o părere.

**Și cazacii ? Întrebă
deodată măria sa
oprindu-și mersul**

— .Ei nu au nici tratate, nici prietenii cu turcii, mânia ta ! Dimpotrivă ! Pentru dinșii ar ii încă un prilej să pălească în cei care stau veșnic gata să le cotopească pă- minturi'le și siobozenia. Cazacii ne vor ajuta, mânia ta. Numai că ajutorul lor nu va putea ii atît de însemnat cît ne-ar trebui într-o asemenea împrejurare. Ei au a-și apăra pămînturile lor de cîinii turcești de la Crîm, de tătarii lui Ghirai care atîta așteaptă : să-i vadă împrăstiați și cu puteri puține. N-ar putea deci veni prea mulți 'la Moldova...

— M-aș mulțami și ou atîta! vorbi Ion Vodă. Dacă ei izbutesc să ție pe loc năvala tătărilor lui Ghirai — care nesmintit vor primi poruncă de la Stambul să ne sară în coastă — și dacă pe deasupra ne vor trimite și ajutor de oaste, ce am mai putea cere de la dinșii ?

Mânia sa, tăcu o clipă, cu ochii duși spre pravelește care se vedea pe fereastră.

— Ai dreptate, Prea Sfințite, urmă el cu glas neliniștit, parcă zbuciumat. Așa am gîndit și eu despre leși și despre cazaci. Am vrut numai să știu cugetul Prea Sfinției tale, să văd dacă nu cumva gresesc...

— Și cu toate acestea, mânia ta stăruie în hotărîre! clătină din cap episcopul.

— Ți-e frică ? îl întrebă Ion Vodă ridicîndu-și capul.

Sfinția sa își înălță umerii înguști, ușor, abia simțit.

— Nu mi-e frică ! vorbi el domol. Numai sînt îngrijorat. Am vorbit și eu cu unul și cu altul... Cunoșc că mai mult de zece mii de oameni nu putem ridica... și încă cu strînsură cu tot. Vistieria nu are bani mai mulți, iar boierii cu oastea de strînsură se lasă greu ! Să nu ie rămînă pă- minturii nelucrate...

— Și cazacii ? își ridică mânia sa glasul. Uîți cazacii ? Cită oaste a avut Ștefan bătrînul la Racovăț, Prea Sfințite ? A izbutit el, om izbuti și noi ! I-au prins frica — turcii — lui ? Ne-or prinde-o și nouă ! Și cînd or da în Tara Moldovei peste aceeași virtute și hotărîre și-or lua de samă ! Părinte — urmă Ion Vodă cu glasul schimbat, mai adînc, mai greu — eu poate am să mor din încercarea aceasta. Dar vreau ca în ceasul cel din urmă să nu-mi fie rușine că am trecut prin scaunul Moldovei și am lăsat-o tot atît de ticăloșită, precum am găsit-o ! Am vrut să fac oleacă de bine norodului istuia și sărman și flămînd și

rufos... Și el a văzut și a simțit! Și era atîta de însetat de o facere de bine și de un gînd și o faptă cu dreptate, atîta de flămînd de slobozenia lui și a Moldovei lui, încît abia am aruncat o vorbă și o chemare, și iată-i... Măria sa întinse brațul către fereastra pe care vuietul de afară străbătea acum ca un val. Și îndată ai să-l auzi — urmă el — ai să-l auzi, Prea Sfînte, cum cere el singur să răspundă turcului, așa cum se cuvine ! Să mergem Prea Sfînte și să-l întrebăm... În ușa se opri și adăugă : De șapte ori a trimis pînă acum turcul după răspuns. Acuma are să-l audă !

Afară, tăpșanul se umpluse. Vuietul mulțimii se înălța puternic și se amesteca cu sunetul clopotelor care pornea din toate clopotnițele lașului auzind peste întreaga întindere dintre dealuri. Și toți ochii erau îndreptați asupra pridvorului în care trebuia să se ivească Ion Vodă.

Deodată, un slujitor deschise ușiile cele mari din fundul pridvorului și în spatele lui se iviră cîțiva ostași cu halebarde. Toate capetele se întoarseră într-acolo. Vuietul începu a se potdii, iar clopotele tăcură lăsînd în aer numai un fior, ca o tremurare a liniștei ce se lăsase.

În sfîrșit, Ion Vodă „se ivi în pragul ușilor, iar în urma sa se strecură și Prea Sfîntul Isaia. Norodul se descoperi. Măria sa aruncă o privire repede peste capetele mulțimii care rămăsese mută și neclintită și, cu mersul său mlădios și tînăr, înaintă către mijlocul pridvorului, pe cărarea rămasă slobodă între cele două pilcuri de boieri. Era mai înalt cu un cap decît toți cei din preajma sa, iar umerii largi și întreaga lui statură, față de cei din jur, vădeau putere neobișnuită. Boierii se plecară • adine și rămăseră nemișcați, în așteptare.

Măria sa îi privi cu o ochire repede, își înălță capul nedomolit și porni să vorbească cu un glas pătrunzător și limpede, care se auzea pînă la cele din urină și șiruri ale mulțimii :

— Dragilor mei boieri și voi iubitele mele slugi, greul de astăzi întrece toate relele de mai înainte. Tăcu o clipă, ca pentru a răsufla adine și urmă cu glas și mai puternic : Lăcomia turcilor cere un iharaci îndoit!... Un murmur surd străbătu mulțimea și scăzu treptat. De-l vom da — urmă domnul — el nu va zăbovi a ne stoarce și mai mult, pînă ne va stinge ou totul, căci aceasta o vrea păgînul... Stătu ca norodul să priceapă grozăvia zilelor ce-l așteptau, și ca vuietul care crescuse dintr-o dată, ca o apă, să se potolească. De nu vom da — își

înălță el din nou glasul — ne așteaptă război, stricarea țării, ioc și sabie... Tăcu iar. De data aceasta nu se auzi nici un vâiet și norodul nu se tulbură. Amenințarea rostită nu-l neliniștise și n.u.-l înspăimântase. Cugetați și alegeți, întinse domnul brațele înături, asupra tuturor celor adunați. Supunindu-ne orbește vrăjmașului nostru vom pieri desigur și vom pieri ca mișei. Soulindu-ue asupră-i, chiar de jtu vom izbui, pentru păcatele noastre, tot încă vom avea mîngierea de a pieri bărbătește, noi, femeile noastre, copiii, cu toții !... Răsufliă iar, adînc și urmă : Voi știți că haraolul niu-l plătesc eu, ci voi și ai voștri. Puțin dară mi-ar păsa, de nu m-ar durea inima pentru țară. Mi-e milă de voi și pentru voi toți îmi voi pune capul, dragilor mei. Să chemăm pe dumnezeu într-ajutor, ca să plece pe vrăjmașii noștri, sub picioarele noastre. Să trăim slobozi, ori să piară pînă și urma noastră. Fiți cu mine și cu noi va fi izbînda !

Domnul tăcu și liniștea rămase .neclintită. Norodul, luat pe nepregătite, fără un sfat și o chibzuială mai adîncă, după obiceiul lui și cum s-ar fi cuvenit la o cumpănă ca aceasta, nu știa ce să răspundă. Iar boierii se pîndeau, se măsurau și așteptau să vadă cine va apuca taurul de coarne.

Deodată, din pilcul celor care înconjurau pe bătrînul Berheaci, se înălță un glas ascutit:

— Să ne ierți, măriă ta, dar mirarea de care ne vezi cuprinși ne-a amuțit glasurile. Măriă ta ai rostit vorbe care ne umple de adîncă mîhnire și îngrijorare. Să nu uităm că se află în tirgul nostru un sol al strălucirii sale sultanul, care ar putea pîrî la înalta poartă cele ce s-au vorbit aici. Și atunci, cine ne va scoate capetele de sub primejdie ? Se cuvine dar să vorbim cu cumpăt și dreptate și să dăm fiecăruia cinstirea ce i se cuvine...

— Dacă vrei să săruți tălpile dușmanului, fă-o singur! izbucni glasul marelui postelnic Petru Mălai.

— De ce dușman ? se ridică alt glas din pilcul lui Berheaci. Sînt doar același care acum doi ați l-au adus și l-au așezat pe măriă sa în scaun. Atunci nu erau dușmani ? Și tot lor le-am plătit haraci pînă azi și nu i-am mai socotit dușmani. Cum așa, deodată ?... Pentru că ne-au mărit haraciul ? L-au mărit și mai înainte și nu au mai fost socotiți dușmani. Dacă ei sînt așa cum cutezați a-i numi, ce sînt aceia care îndrăznesc a înălța capul și a nu se supune înfricoșatei lor puteri ?

— Oameni întregi ! răsună >iar glasul lui Petru Mălai. Și moldoveni. Nu vinzători, care-și pleacă fruntea în țărână și sărută urmele pe unde au călcat vrăjmașii.

Nu sînt vinzători cei care se supun poruncilor slă- vitului pad ȝah, se ridică zădărit alt glas, din stînga pridvorului, ci sînt oameni cumpăniți, care știu că noi nu putem lupta cu puterea lui. Cei pe care îi numești domnia ta vinzători, nu vor să strice țara și să omoare lumea, pentru ca la urma urmei să îngenunche tot în fața aceleiași puteri. Nu uitați că grumazul plecat, sabia nu-l taie ! N-a fost așa în vremurile de mai de mult ?

— Pe vremurile acele poate erau mai puțini moldoveni care să se arate orbi și surzi, cînd era vorba de necazurile și slobozenia țării ! se ridică dintr-o dată minios glasul marelui vornic Dumbravă. Poate că aveau mai multă rușine și mai multă virtute. Zicala aceea cu grumazul plecat și cu sabia a scornit-o un vinzător ca toți aceia care se fac a nu vedea că țara piere- sub apăsarea și stoarcerea turcilor !

La aceste vorbe, pilcurile boierilor celor mari se vin- zoliră zbuciumîndu-se, și un murmur lung se umflă ca un va'l și crescuse deasupra mulțimii de pe tăpșan, care asculta sfada dintre boieri.

— Măria ta, după cum înțelegem noi, chemi țara la război ! se înalță glasul fostului logofăt Toma Berheaci. Socotit-ai oare, dacă nu cumva războiul pe care îl cauți, va sărăci Moldova mai tare deolt haraciul care ni se cere cu pace și vorbă bună ? Nu cumva războiul pe care îl stîmești are altă pricină ?

De data aceasta, murmurul crescuse chiar în pridvor, în preajma lui Ion Vodă. Numai el rămase împietrit, tăcut și cu ochii duși departe, pe deasupra capetelor mulțimii.

Acum, înfățișarea trufașă a' marelui logofăt Golăi, care Ascultase neclintit, cu un zîmbet șters în colțul buzelor strîlnise, se schimbă și căpătă viață. Trupul lui păru a se înălța cu pieptul înainte și cu capul sus. Barba, ca, o coamă albă, tremură pe straiul de mătășă și pletele boierului se clătinară pe umerii lui puternici.

— Cu cine te încumeți să te măsoari, măria ta, și pentru care pricină ? întrebă el pe domn, cu glas pătrunzător și cu mare cutezanță. Cu oastea turcească ? Cea care a cuprins lumea întreagă ? Cea

care este atât de tare și de făloasă încît n-are să se hodiească pînă n-are să plătească toate batjocurile îndrăzneților ce, socotind că se găsesc acum la adăpost, cred că n-are să-i ajungă niciodată minia strălucitului sultan ? Tremură lumea înaintea padișahului și îngenuche, și cu toate acestea, eu văd aici ipe unii care socot că a venit vremea, să tremure pa- dișah-ul înaintea lor! înaintea Moldovei ! înaintea unui pumn de oameni ! Zic că dacă nu plătești aduc pe altul ? Au să-l aducă, dacă mîria ta te împotrivești poruncii ! Ci din două alege-ți pe cea mai bună : sau pleacă-ți capul înaintea sultanului, sau întoarce spatele și părăsește țara ! Dar cu turcii nu te apuca la luptă !

Cele din urmă vorbe se pierdura în vuietul care începuse a clocoti cînd cutezătorul boier rostise cuvintele „părăsește țara”. Pilcul boierilor din dreapta pridvorului se zbuciumă năpraznic, iar Dumbravă duse mîna la jungherul care-i spînzura la brîu.

— Asta vreți! strigă el către ceata 'boierilor care îndrăznise să înfrunte pe domn. Asta vă doare ! Nu durerile Moldovei !

Dar Ion Vodă ridică mîna deasupra capetelor tuturor și îndată se făcu tăcere.

— Așadară — vorbi el cu un glas de parcă nimic nu s-ar fi îpetrecut în jurul său, care să-l zădărescă și să-l niînne — așadară, fără să mai întrebe norodul, boierii cei mari ai țării hotărîsc să plătim olt cere turcul și să ne plecăm capul, așa cum zice cînstitul nostru boier Golăi. Asta, nezmîntit înseamnă că domnia sa a și aflat de unde putem lua banii care ne sînt de trebuință pentru această întocmire...

Tăcu și toată lumea tăcu la fel și așteptă. Dar nici unul dintre boierii cu pricina nu ridică glasul sau ochii

Stăteau cu privirile în pămînt neîndrăznind să se uite măcar unul la altul.

— Ori n-am înțeles eu cum se cuvine ? întrebă Ion Vodă și ochii săi, ca două picături de păcură, licăriră sub sprîncenele stufoase. Dacă haraciul trebuie plătit, așa cum stăruiti domniile voastre, apoi negreșit trebuie luat de undeva. De unde socotiți să-l luăm ?

— De unde l-am luat și pînă acum ! răspunse marele logofăt.

— Adică de la norod ! spuse Ion Vodă apăsător și cu glasul răsunător, ca să fie auzit pînă departe.

Tăcu și privirea sa grea căzu peste pilcurile de boier-, nași, țirgoveți, meșteșugari și răzăși, grămădite pe tăpșan. Mai așteptă o clipă, -dar nimeni nu îndrăzni să înalțe capul.

— Atunci să spuie norodul dacă mai dă !
Dacă mai poate da ! vorbi din nou mărița-sa înaintînd către parmac-licul de care se sprijini ou amîndouă minile înclinîndu-și trupul înainte. Privi mulțimea care îl privea și ea în tăcere și nimeni nu cuteză să ridice glasul, ca să rostească răspunsul așteptat.

— Poate că încă nu sînteți destul de deslușiți, spuse Ion Vodă către norod, de data asta cu glas mai potolit și parcă mai mîhnit. Am să vă deslușesc eu, după puterile mele, ca să puteți judeca cu toată știința și înțelepciunea voastră. O clipă tăcu și pe urmă glasul său căpătă acea mlădiere sfătoasă, care te apropie de moldoveni și care te încredințează că cele ce se spun sînt nezmintit adevărate.

— Este, oameni buni, în Țara Românească un slăbănog, un bicisnic, care pofteste scaunul Moldovei. A făgăduit turcilor celor mari de la Stam'bul că dacă i-l dau, el are să plătească un haraci de două ori mai mare decît acesta pe care îl plătim noi. Și jstăruie și se roagă de turci și împarte în dreapta și în stînga peșcheșuri și bacșişuri, numai să-i capete de partea lui și să-i dea Moldova pe mină. Bani! oe-i sînt de trebuință pentru treaba asta, îi ia de la fratele lui, care și el îi stoarce de la hecăjitul și sărmanul norod al Țării Rominești, al cărui domn este. Se înțelege că dacă acel bicisnic are să ajungă în scaunul acesta, are să stoarcă de la voi cît i-a trebui, ca să-și despăgubească fratele. Vra să zică vinde tara înainte de a-i fi pășit hotarul ! îi vinde avuțiile, slobozenia și vă robește turcilor pe vecii vecilor ! Iată pentru ce turcii mi-au trimis vorbă că dacă nu dau eu atîta cît le făgăduiește acel Petru Șchiopul, îl ridică pe el în scaunul Moldovei...

Tăcu, își roti privirea peste mulțimea care îl asculta cu capetele înălțate și cu mare băgare de samă și urmă:

— Faceți-vă o socoteală : are să-i trebuiască să-și despăgubească fratele, să plătească haraciul îndoit și să agonisească și el cît a putea mai mult, pentru zile grele... Asta face cam de patru ori haraciul pe care îl plătiți acuma din sărăcia voastră !

Un murmur ca un freamăt de pădure bătută de vînt se înălță din mulțimea care se frămînta pe loc.

— Eu știu, urmă Ion Vodă, că de patru ori haraciul înseamnă ca munca voastră să fie de patru ori mai mare și sărăcia voastră de patru ori mai cumplită.

Oamenii se frământară iarăși și freamătul creșcu astfel, încît mânia sa fu nevoit să se oprească din nou.

Așteptă să se potolească și urmă cu glas împăciuitor, de pîrînte care înțelege și pe care îl doare inima de copiii lui.

— Pe mine însă, mă dor necazurile voastre și ale Moldovei. De aceea, eu nu pot să fac ceea ce are de gînd să facă acel Petru. Dar nici să plec așa cum ar vrea unii — și domnul întinse brațul către stînga pridvorului — și să las Moldova de izbeliște, pradă turcului și gîtuită de însuși domnitorul ei, nu se poate.

— Nu se poate, mânia ta, izbucni dintr-o dată glasul bătrînesc al sutașului Știrbu care se urcalse pe o piatră în mijlocul mulțimii.

— Nu se poate ! strigară îndată după dînsul glasurile feciorilor lui, iar strigătul lor trecu din om în om, se învîlmăși și se înălță în văzduh, oa un vîrtej uriaș!

— Asta nu se poate, mânia ta !

Ion Vodă se plecă mai tare peste parmaoliul cerdacului cuprinzînd mulțimea cu privirea. Astfel stătu și așteptă, cu inima bătînd de mulțămire, să se potolească vuietul. Iar cînd sutașul Știrbu coborî de pe piatra lui, domnul își înălță capul și vorbi iar :

— Știu că are să iie greu și pentru mine și pentru țară. Ați auzit doar din gura dumnealui boierului Golăi și știți și voi cît de înfricoșată este puterea turcească și cît de tare și neîndurată și gata de răzbunare este oastea sa. Cu oastea aceasta are să vie turcul să-și ia sîngur ceea ce nu vrem noi să-i dăm de bunăvoie. Are să trebuiască să ne împotrivim, să-l biruim și să-l gonim din hotarul nostru pentru totdeauna.

O clipă, tăcerea rămase neclintită și parcă plină de spaimă și nehotărîre. Și deodată, un glas tînr și înalt izbucni de undeva din' mijlocul mulțimii :

— Să'poftească !... Și-ai să vezi mânia ta, cum știm noi să le plătim !...

Privirile domnului căutară pe cel care buciurase acest strigăt de bărbăție, neauzit încă.

— Cine a vorbit? întrebă el, cu o lumină de bucurie în ochii întunecați.

— Mitruț al Joldii, străjarul, se auzi același glas și o ghioagă grozavă se ridică deasupra capetelor celorlalți.
Domnul îl privi ou bucurie.
— Mă, s-a nimerit să fii tu cel dinții, care să ne arate că nu sovăie, și cutează a se împotrivi poruncii sultanului, Mitruț al Joldii, zîmbi mări sa, cu mare îngăduință, uitîndu-se' peste mulțimea care parcă încremenise.
— Și Mihai străjăru ! se înălță un glas cunoscut și minios. Și altă ghioagă, tot atît de fioroasă, se arătă alături de cea a lui Mitruț.
— Vra să zică, doi ! numără Ion Vodă.
— Măria ta, se înălță limpede glasul boierului Pătra-șcu de la Vadul Părului, eu socot că poți să ne numeri pe toți ! Și pe cei de aici și pe cei care au rămas acasă !
— Așa e ! izbucniră feciorii Știrbului înălțîndu-și ghioagele. Dacă-i vorba de bătaie, aici sintern, mări ta !

Și noi, și noi ! se auziră glasuri din toate părțile și alte ghioage se înălțară, urmate de simple Ciomege, purtate de oameni care nu aveau asupra lor arme. După ele se înălțară altele și după acestea altele, pînă cînd, deasupra mulțimii părea că crescuse o pădure de ghidage și de ciomege acoperind grămada de oameni, care striga acum iurtunos : „Și noi, și noi, mări! ta !”, într-o larmă care nu se mai sfîrșea. Inima voievodului creștea de bucurie. De o jumătate de secol, poporul moldovenesc nu mai fusese tulburat de un asemenea simțămînt de înălțare vitejească. Ion Vodă așteptă să se liniștească vuietul și întrebă iar, cu un zîmbet de mare tulburare :

— Vra să zică toți ?
— Toți, toți, mări! ta ! repetară glasurile oamenilor învîlmășite din nou ca într-o vijelie.
— Vă dați sama, vra să zică, de greutăți și totuși nu vi-i teamă și nu dați îndărăt ? găsi domnul cuvintele potrivite pentru acea pomire vitejească a mulțimii.

Atunci, bătrînul sutaș Știrbu își ridică statura înaltă, cu pletele sure în vînt și — cu căciula în mină — cuteză să Vorbească el pentru toți :

— Nu ni-e teamă și ne dăm sama, mări! ta. Are să se întîmple ce s-a mai întîmplat și înainte de mări! ta. Au să vie turcii cu putere și au să năvălească în țară. Asta — cum spun — s-a mai întîmplat. Numai că acum s-a petrecut ceva ce nu s-a mai petrecut de oînd țin eu minte. Anume, acum ne-a chemat domnul țării la sfat și a stat cu noi, cum ar sta cu cei de-o samă cu dînsul ! Și ne-a întrebat ce-i de făcut, ca pe niște oameni vrednici și plini de virtute, fără să caute că sufletul în noi este umilit și bolnăvit de ticăloșiile oamenilor și vremurilor prin care am trecut. Iacă, asta n-au făout-o domnii pe care i-am apucat. Apoi, dacă mări! ta crezi că și noi sîntem oameni și dacă socoti că sîntem vrednici, credem și noi că sîntem vrednici și ne ridicăm capul. Și dacă ai cunoscut în noi virtute, apoi oi face și eu ca Mitruț al Joldii : să poftească !

— Chiar dacă ei or fi de zece ori mai mulți decît noi ? Îl zădări, cu zîmbetul strîmb, fostul logofăt Ber- heaci.

— Chiar și așa, boierule, hotări moș Știrbu dirz. Iacă, feciorii mei au spus nu de mult că iau pe samă cîte zece dușmani de fiecare. Cîtu-s de bătrîn, iau

și eu zece ! Voi cîți luați ? se întoarse moș Știrbu către ceilalți.

— Și noi ! Și noi ! Și noi ! se auzi din toate părțile și pădurea de ghioage și ciomege se înălță din nou deasupra mulțimii.

— Parcă au mai multă cutezanță și vitejie decît domnia ta ! spuse Ion Vodă întorcîndu-se către boier și pri- vindu-l țintă.

— Au și mai puțină cunoaștere și înțelegere, măria ta ! se plecă boierul zîmbind veninos. Ghiar de aceea am vrut să încerc dacă nu cumva cutezanța cu care se laudă e un fel de joacă...

Fără să-i răspundă, Ion Vodă se întoarse către norod făcîndu-i semn să se liniștească.

— Așa se și cuvenea să răspundă niște moldoveni cu durere pentru țara lor, se bucură măria sa cu glas puternic. Dacă ne mîntuim de turci, se cheamă că vom putea duce aici o viață slobodă, liniștită și mai bună decît pînă acum. Asta se știe. Iar dacă nu vom izbuti, mă gin- desc...

— Nu mai încape gînd, măria ta ! strigă moș Știrbu. Și după dînsul, feciorii lui și pîlcul de răzăși mai bătrîni care-l înconjuraseră strigară într-un glas :

— Nu mai încape gînd, măria ta !

— Dacă a fi să murim, urmă moșneagul, om muri ! Parcă viața asta de îngenunohiere în fața dușmanului, cu țara închinată turcului, viață se numește?

— Nu uitați că mai sînt și nevestele și copiii... adăugă Ion Vodă privindu-l adînc.

— Și nevestele și copiii, măria ta ! Decît să rămîie robi la turci, mai bine să se isprăvească odată. Nu-i așa, măi oameni buni ? se întoarse moș Știit>u către ceilalți.

O învăluire de strigăte cutremură văzduhul și ghioagele și ciomegele se înălțară din nou. Glasul tîneresc al lui Mitruț se auzi iar acoperînd vuietul.

— Murim lîngă măria ta, pentru Moldova !

Du-ne și nu te îngrijii de viața noastră !

— Murim lîngă măria ta, pentru Moldova ! repetă mulțimea aprinsă. Dă-ne arme și du-ne !

— Să juruim ! strigă Mitruț mai tare decît toți.

— Și glasurile celorlalți se dezlănțuiră ca o răbufnire de vînt:

— Să juruim !...

Ion Vodă își înalță capul și răsuflă adine. Privi în vâlmășagul acelei omeniri — tulburată ca o mare în furtună — cu inima bătînd de bucurie. Ochiul lui cercetau fețele aprinse ale acelor oameni care nu de mult trecuseră printr-atîta umilință și zdrobire și care acum se ridica ca un talaz uriaș, în fața căruia nimic nu mai putea sta. Văzu statura înaltă a lui Mitruț al Joldii învîrtind ghioaga pe deasupra capetelor și strigînd mai tare decît toți și întinse brațul către el. Iar cînd se făcu puțină liniște, îi strigă :

— Dacă-l așa, voi străjării de margine să fiți cu băgare de samă. Primejdia are să vină dinspre Țara Romî-nească. Acolo-i cel ce ne poartă scau'nul! Să nu treacă nici paserea dinspre el încoace, fără știrea voastră și a mea !

— Să n-ai grijă, măria ta ! strigă Mitruț, aprins.

Și glasul lui mo's Mihai hui îndată, adînc :

— Să n-ai grijă !

— Iar cît despre juruință, dacă așa vă este voia, să juruim unul altuia, după datina și legea creștinească. Nu mie, ci ca frații de cruce, pe viață și pe moarte...

Și în scurtă vreme, printre cele două pilcuri de boieri din cerdac, statura înaltă și subțire a Prea Sfințitului Isaia își făcu loc înaintînd spre parmaclic, cu evanghelia în mină. Se plecă așezînd-o pe prichiciul unuia din stîlpii de piatră și, ridicîndu-se din nou, întrebă cu glasul său adînc:

Gine vrea să înceapă ?

— Eu ! răspunse repede sutașul Știrbu făcîndu-și loc cu coatele, spre cerdac.

Și ajuns acolo, în timp ce episcopul făcea asupra lui semnul crucii, bătrînul ridică brațul, atinse cu degetele marginea evangheliei și rosti rar și limpede, după Isaia, în timp ce oamenii ceilalți îl ascultau în tăcere și cu căciuliile în mîini :

— Juruim aici, în fața domnului din cer și înaintea celui de pe pămînt, noi, norodul moldovan care ne aflăm aici, credință și ascultare și ajutorință unul altuia, întru nimicirea dușmanului, pînă la izbînda de istov asupra lui, pînă la izbăvirea norodului de vrăjmași sau pînă la piei-rea noastră, cu arma în mină. Iar pe cel care își va hicleni credința, să-l bată pămîntul, și focul, și apa, și văzduhul, și pînea, și vinul, și sabia, și dumnezeu și Maica Domnului.

Moșneagul își dezlipi degetele de pe marginea cărții sfinte, le sărută și împreună, indu-le își făcu cruce și se dădu la o parte. Îndată, cel mai mare dintre feciorii săi, cu chipul liniștit și senin, cu pletele pieptănate frumos peste cap, atinse marginea evangheliei și rosti și el, apăsător:

— Juruiesc !

Iar după dînsul veniră la rînd ceilalți feciori ai Știrbului și Mitruț al Joldii, și moș Mihai, și tot norodul adunat pe tăpșan, boiernași de țară și țigoveți, și meșteșugari și țărani, unui după altul, cu aceeași mișcare a brațului ridicat și același cuvînt răsunător „juruiesc”, care se înălța în aerul limpede și se amesteca cu vuietul clopotelor ce începuseră să bată.

Întru acestea, boierii de sfat fură poțiti în divanul cel mic, pentru a sta de față cînd domnul va chema pe solul turc, spre a-i face știută hotărîrea sfatului cu țara.

Marele logofăt păși drept pînă în fața scaunului domnesc, se înclină adînc și rosti deslușit:

— Măria ta, mă știu ! Eu ce gîndesc, aceea spun. Am socotit să apăr țara și pe măriia ta de primejdie și am spus-o ! Țara vrea altfel, să fie așa cum vrea ea și măriia ta. Dar cugetul meu a fost curat și cinstit. Mă rog de iertare.

Domnul îl privi fără minie.

— Tocmai pentru că vorbești ceea ce gîndești, mare logofete, și nu umbli cu ascunzișuri și înșelăciune, îmi place să te țin alături de mine ! Nu sînt supărat și nu am ce-ți ierta. Așază-te la locul domniei tale, să chemăm pe ceașul turcesc, care trebuie să fie nerăbdător.

Măria sa porunci ca ceașul să fie lăsat să intre. Iar cînd acesta pătrunse în camera de sfat și se opri în fața domnului, semeț, cu capul sus, cu straiul de mătăasă și ceal- maua strălucitoare, Ion Vodă îl privi o clipă cu ochii aceia negri care biruiau și nimiceau, și rosti puternic și cu mindrie:

Pleacă ! Pleacă și spune împăratului tău că de azi înainte necum să-i plătim optzeci de mii de galbeni, dar nu va vedea nici cît primea pînă acu. Cu banii haraciului, am să-mi fac oști și apoi vom vorbi. Pleacă. Plin de cutezanța neamului său, care pe atunci ținea ridicat asupra Europei un pumn de veșnică amenințare, solul își înalță fruntea să dea răspunsul îndrăzneț pe care îl socotea potrivit. Dar ochii săi întîlniră privirea domnului, fulgerîndu-l întunecat de sub sprîncenele încruntate și citi în ei atîta ură și pomire, încît se cutremură, își înclină capul și ieși înspăimîntat.

Acuma, la curtea domnească de la Iași se statornicise o grabă, un du-te vino și o irămîntare, cum nu se mai ■ văzuse pînă atunci. Portarul Sucevei, Ieremia, marele logofăt Golăi, marele vornic Dumbravă, marele vornic Gru- mază și marele vistiernic Iani erau chemați de mai multe ori pe zi la domn și toată lumea îi vedea uinblînd repede, tăcuți și plini de griji.

Alergători pe cai iuți soseau din toate zările și plecau în toate părțile ducînd poruncile și răspunsurile mării sale. Căpetenii de oștire descălecau la poarta curților de pe cai în spume, așteptau nerăbdători să fie primiți la voievod, iar cînd ieșeau, coborau în fugă treptele, încălecau și porneau gonînd. Cămara largă și scundă, cu lespezi și stîlpi de piatră, de lîngă cancelarii, era veșnic plină de oameni care își așteptau rîndul să intre la mîria sa.

Ion Vodă aproape nu mai ieșea din cămara sa de lucru. Trimisese sol la Cracovia și la pragurile Dniprului și rînduise adunarea oștilor de nevoie. Crainicii săi îi purtau ca vîntul poruncile, pînă în cele mai depărtate colțuri ale țării și în urma lor, focuri de veste se aprindeau noaptea pe culmi și buciume sunau prelung peste plaiuri.

Din porunca mării sale, boierii țării erau înștiințați, fiecare pe la așezările lor, să aibă grijă de oastea de

strînsură, care după
datină cădea sub mîna
lor și să stea gata

1

așteptînd semn de la*
domnie

.Acuma mai trebuiau strînși caii — fără de care
nu se putea purcede la război pe vremea aceea — șeile,
friiele, armele, zahereaua, carele cu boi, trebuiau
întemeiate tabere de adunare pentru oameni și animale
în anume locuri și trebuia rînduită o tabără mare, la
Copou, înzestrată cu toate cele de nevoie. Și toate
acestea, mîria sa le gîndea, le punea la cale și avea
grija împlinirii lor, folosindu-se pînă la istovire de
portarul Sucevei, de marele logofăt, de cei doi mari
vornici, de vistier căruia îi porunceă zi cu zi ce bani
trebuie să sloboadă, de alergători și crainici și oșteni în
leafă și slujitori de tot felul.

Doamna cu pruncul domnesc și curtea ei
plecaseră să se adăpostească la cetatea Hotinului.
Tabăra lor de care și rădvane se îndreptase de mult
către miazănoapte, înconjurată de străji călări,
înarmate. Pe același drum apucaseră și cele mai multe
jupînese și jupînițe ale boierilor mari, care ceruseră
îngăduința ca familiile lor să rămînă în preajma
doamnei.

În curțile domnești de la Iași stăpînea acum
numai ireamătul pregătirii războiului.

Iar freamătul acesta trecuse peste zidurile curții
și se împînzise în toată țara. Drumurile începură a se
umplea de care, de vite, de cai și de oameni. Focuri de
popas luminau noaptea neliniștea țării și călăreți grăbiți
treceau în goană sperînd întunericul și stihile.

Iar în ceasuri tîrzii, cînd cocosii cîntau apropierea
zorilor, trudit de muncă și veghere, domnul se scula de
la masa lui de lucru și își ștergea obraji cu palmele.
Stătea o vreme în picioare la fereastra deschisă să se

răcorească și,' privind în noapte, către miazăzi, șoptea îngrijorat:

— Numai de-ar veghea toți cu luare-aminte... și stră- jării de margine din jos...

Hotarul de miazăzi al Moldovei, însemnat pe riul Mil- cov, n-a înfățișat niciodată o opreliște de neînvins. Apa puțină, domoală, putea fi trecută cu piciorul, ori pe unde. Iar în vreme de secetă se putea sări din piatră în piatră, fără să-ți uzi talpa. Malul moldovenesc era jos, coborât pînă în prundurile albiei. Numai malul

1

dimpotrivă era mai înalt. Primăvara, cînd se topeau zăpezile, apa bătea în malul acela, îl săpa și uneori îl surpa. Atunci, copacul care se afla în dreptul surpăturii se pleca asupra apei, se prăbusea și o pornea și el la vale, cu rădăcinile în sus. Pe unele locuri, malul acela era mai greu de coborît. Dar în cea mai mare parte a anului, în albia largă, mărginită numai de o șuviță de apă pe sub malul muntean, creșteau buruieni nalte cît omul și mînunchiuri de mladă de răchită. De o parte și de alta, și pe malul moldovenesc și pe cel muntenesc, dumbrăvile se întindeau cît vedeai cu ochii, întrerupte din loc în loc de măguri goale, verzi, iar departe, către Șiret, o pădure deasă, bătrînă, nepă- trunsă, întuneca zarea.

Așa arătau locurile pe care Mitruț și moș Mihai, ca și ceilalți străjări, trebuiau să le păzească zi și noapte, după porunca mării sale.

Trecuse pe acolo și un suteș de la Crăciuna, rînduise pază strînsă, cu schimburi de noapte și de zi, și hotărîse fiecăruia bucata de loc aflată în sama sa. Dăduse sfaturi : dincolo, pe malul dimpotrivă, dușmanul stă la pîndă. Nu se vede, dar e acolo, după tufe, după copaci, culcat în mărăieinișuri, ascuns ca șarpele în iarba naltă și în buruieni. Așteaptă o clipă prielnică să se strecoare dincoace. Să aducă scrisori, înțelegeri cu vînzătorii, semne și porunci și să se strecoare înapoi, cu răspunsurile. Deci stră- jărul moldovan trebuie să fie mai istet decît iscoada, mai ager, mai neadormit. Să stea nevăzut, nesimțit și cu ochii în patru. O iscoadă scăpată e o primejdie pentru țară și o batjocură pentru străjăr.

Străjării luară aminte.

Mitruț avea acum locul
lui de strajă într-un colț
al malului, unde umbra

1

copacilor era atît de
deasă, încît ți se părea
mereu că se face sară.
Cerceta cu ochi ageri
ungherele mai
întunecate și stătea cu
urechea la pîndă. Își
lega calul mai în
desimea tufărișului, de
unde să nu poată fi
văzut și auzit. Iar el se
așinea cu ghioaga în
mină, gata să sară

asupra unei iscoade
care nu se mai arăta.
Stătea astfel ceasuri

1

întregi în tăcerea care
nu era înfiorată decât
de susurul nesfârșit al
vântului în crengile
copacilor sau de piuitul
ori șuieratul unei
paseri de pădure

.Cît făcuse ucenicie, alături de moș Mihai, Mitrut
nu simțise toată greutatea răspunderii sale. Poate că
nici nu pătrunsesese cum trebuia însemnătatea slujbei pe
care o făcea. Acuma însă, se schimbaseră socoteala.
Acolo, pe tăpșanul din fața curților domnești de la Iași,
înțelesese cumplita primejdie care sta gata să se
prăvale peste Moldova și în clipa aceea timpurile
începuseră să-i zvicnească. Atunci, fără să mai stea pe
gînduri, strigase: „Să poftească!” Și toată țara văzuse
cum se prinsese el s-o apere, iar mânia sa îi deslușise ce
însemna să fii, în clipele acele, străjăr pe hotarul
Moldovei. Cînd își aducea aminte de toate acestea,
Mitrut strîngea ghioaga mai tare în palma lui pietroasă
și gîndea : „N-are să aibă a se jălui de noi, nici mânia sa,
nici țara ! Mai degrabă are să se jăluie dușmanul oare
mi-a încăpea în mină !...”

Sara, cînd străjărul care trebuia să vegheze pînă în ziua îi lua locul pe hotar, Mitruț sie întorcea acasă, minca în grabă și pornea spre pădurăria lui badea Tudose. Acolo afla liniștea și alinarea grijilor lui cele noi. Acolo, o fată cum nu mai era alta pe lume, stătea lîngă dînsul pe prisma de lut, sub lumina de aur a lunii. Cînta pădurea un cîntec abia simțit, alcătuit din șoapte și oftări, foșneau ușor frunzele și sclipeau departe stelele. Pluteau miresme de flori de pădure și de- iarbă crudă și

1

uneori — din marginea poienii — un pui de căprioară ori un cerb își scotea capul din umbră și se uita mirat la dînsii. Atunci Domnica se rezema înfiorată de umărul lui căutînd parcă ocrotire și mina ei mică și caldă strîngea palma lui groasă și mare... Iar a doua zi, pe hotar, Mitruț zîmbea și căuta să ocolească ou privirile florile de cicoare, să nu le vadă, ca să îi u-i mai aducă aminte de ochii Dominicăi, tocmai atunci cînd slujba lui îi cerea mai multă luare-aminte...

De cum sosise de la Iași, Mitruț povestise prietenilor săi din satele din vale toate întîmplările de la scaunul domniei. Iar prietenii săi le povestiseră altora împrăștiin- du-le din sat în sat și din vale în vale, în toate casele, pe toate prispele și la toate focurile de pe dealuri.

„N-am jurat numai pentru noi cei care ne aflam acolo, îi lămurise Mitruț. Am jurat și pentru voi și pentru toată Moldova. Primejdia ne paște pe toți deopotrivă, după cum și dacă izbîndim, ne vom izbăvi cu toții”. Și așa lămureau și ei pe cei care stăteau de vorbă cu dînsii. Acuma, acei prieteni și alți flăcăi din sate băteau drumul, în fiecare duminică, la Răchiți. Și odată ajunși în bătătura lui Joldea, se așteau pe prispă și începeau sfatul. Știau cîte brațe bune de luptă se găsesc în fiecare sat, cum îl cheamă pe fiecare flăcău care ar putea minui o ghioagă și aduceau la Răchiți aceste științe.

17— Mitruț al Joldii - c. 1394.

— Pe tine te socotim mai mare peste oastea noastră, iar pe noi ne socotim atamanii tăi ! glumeau ei. Oștenii noștri sînt gata. Dar nu avem arme...

— Dar coase aveți ? întrebă Mitruț într-o sară.

— Avem, răspunseră ei.

— Și bădița Gligore ce face ? se întoarse el către Drăguș.

— S-a îndreptat, spuse Drăguș. E încă slab, dar lucrează în covălie...

■— Bun, spuse Mitruț. Haidem la dînsul. Și se duseră la Plopi, sara, pe lună. Bădița Gligore nu era „încă slab”, cum spusese Drăguș. Din omul puternic, spătos, cu brațul de criță, cum fusese odinioară, rămăsese numai o amintire. Degerăturile îi trecuseră, oblojite toată iarna cu frunze de curechi murat.. Dar urmele lor rămăseseră. Nasul

1

mai cu samă, jupuit și cu pete roșii, părea un lucru străin pe obrazul acela cu pielea încrețită bătrînește, înaintea de vreme. Părul lui bădița Gligore albise tare, iar sprâncenele, albe și ele, se lăsau ca un mărăciniș peste ochii lui adînciți. Slăbănog, cu oasele mari, al căror ascuțiș se bănuia prin pânza cămășii, Gligore Jitarul nu mai semăna cu cel care fusese nu de mult. Profirița îl privea cu ochii mari și fără pic de zămbet, iar mîna ei nu mai părăsea poala maică-si. Parcă-i era frică...

Bița Gligore zămbi lui Mitruț și întinse brațul rezemîndu-și palma de umărul voinic al băiatului. Nu mai uita dimineța aceea de iarnă, cu vînt înghețat care-i vijilia pe la urechile degerate și flutura coama și coada calului ce-l aducea acasă. Așa trecuseră atunci văile și dimburile, în izbeliștea vîntului, el culcat pe gitul calului, iar Mitruț alergînd pe jos și trăgînd de dirlogi, pînă ajunseseră în fața covăliei. Iar acolo, Mitruț îl luase în brațe ca pe un copil și-l culcase în căsuța înghețată, în care nu se făcuse nici un pic de foc în iarna aceea.

— Bine, măi Drăguș, voi nu aveți nici o surcică ? întrebă mirat Mitruț.

— Da' de unde să avem, dacă boierul nu ne dă voie- în pădure? răspunsese Drăguș. Nu ne dă voie decît dacă vrem să ne îndatorăm cu muncă pe vara care vine și mama nu vrea să se îndatoreze.

— Și mămăliga cum o fierbeți ?
— Mai sînt cîțiva cărbuni pe vatră, în covălie... acolo o fierbem!

Adu toporul, se minie Mitruț. Ia și căruțul cela al vostru... și hai cu mine! Dacă sare vreun vîtaș, îl culc \

Așa se duseseră în pădure și aduseseră lemne, un căruț, două căruțe, trei căruțe... Nu i-a prins nici un vîtaș, iar bița Gligore s-a putut încălzi.

Dar acestea erau întâmplări trecute. Acuma, bița Gligore stătea în covălie, rezemat de ilău și asculta cererile flăcăilor.

— Stați să vă arăt cum ane să fie, spuse el.
Căută o vreme într-o grămadă de fier vechi dintr-un colț și scoase o frîntură de coasă. Drăguș aprinse focul în vatră și începu să minuiască foiul. Cînd fierul se înroși, bița Gligore îl prinse cu cleștele și îl așeză pe ilău. Potrivi apoi un priboi și Drăguș puse mina pe baros. Din

1

două lovituri, priboiul făcu două găuri în partea lată a frînturii de coasă. Gligore o aruncă într-un ciubăraș cu apă, ca s-o răcorească. Apoi o scoase, o potrivi în capul unei cozi de coasă, în lung, și o prinse cu o scoabă groasă turtindu-i capetele cu ciocanul. Astfel, din frîntură de coasă ieși o lance lungă și ascuțită.

— Poti să tai cu ea și picioarele la cai și gîtul la dușmani, zîmbi el întinînd lancea și ținînd-o cu o mină de capătul cozii și cu cealaltă de coporlie. Dacă o ții cu amîndouă minile, urmă el, nu mai ai grijă că o scapi ori că ți-o smulge careva...

Puseră la cale să se dea de veste la toți cei din satele lor să-și aducă coasele la covălie, și bădița Gligore se prinse bucuros să lucreze cît a fi nevoie...

— Cînd n-am să mai pot eu, are să fie aici Drăguș și poate că îi veți da și voi o mină de ajutor...

De la bița Gligore trecură la bița Todirașcu. Luară și de acolo sfaturi și puseră la cale unde și cine și cum au să se facă ghioagele de trebuință.

Iar de la bița Todirașcu co-borîră în sat la Seaca și se duseră la meș Bolocan, să-i învețe cum se fac arcurile și săgețile...

Curînd, în tot cuprinsul acela dintre ape, se statornici o forfotă care nu mai înceta nici zi nici noapte. În covălia lui bița Gligore, foiul sufla ca un vînt fără sfîrșit și ciocanele băteau fără întrerupere. Focul în vatră nu se mai stîngea, iar în jurul Hăului se ridicau mînnunchiuri de scînteii care pîrîiau și luminau obrazul scobit al faurului. Vuietul năvălea afară, în seriile liniștite și se auzea pînă departe. Iar oamenii stăteau nerăbdători rezemînd p_ăreții covăliei și așteptînd să le iasă lăncile, pentru ca la rîndul lor să le potrivească pe bițele înfipte în pămînt, să le bată cu ciocanul ca să le subție tăișul și pe urmă să le netezească cu cutea, pînă vor ajunge ca briciul... Niciodată o coasă n-a fost mai

îngrijită și mai ascuțită pe moșia boierului Mîndru, ca în acele zile de pregătire și îngrijorare înfrigurată.

Alții cercetau pădurile tinere căutînd un ulm după măsura trebuințelor lor. Cînd îl găseau, îl dezgropau cu grijă rădăcinile și potriveau din ele o ghioagă grea, ou capul rotunjit și cu coada după puterea brațului celui care o mînuia. Oamenii apucau ghioaga de capătul cozii și o ridicau, o repezeau în dreapta, în stînga și izbeau de sus în jos. Pe urmă mai

1

tăiau din lungimea cozii ori își alegeau alta mai potrivită, pe care o curățau de coajă, o lăsau să se zvînte la umbră cîteva zile și pe urmă o pîrleau la foc potolit, cu răbdare și cu meșteșug. Iar cînd această pregătire era gata, nimereau cu ghioaga tot la bița Gligore, s-o ghintuiau și să-i puie cercurile de trebuință, ca să nu crape de izbituri sau de uscăciune. Pentru ghintuit se alegeau anume colți și piroane, potrivindu-se să se asemene întru totul cu ghioaga lui Mitruț.

La Seaca, în bătaura lui moș Bolocan, se făcea ciacă în fiecare noapte. Flăcăii aduceau anume lemn, îl murau, îl zvîntau, îl pîrleau și îl ciopleau sub supravegherea bă- trînelui. Făceau arcuri, săgeți și săhăidace. Iar duminicile coborau în lunca Șiretului și învățau să ochească și să tragă cu arcul. Copacii din lemn moale, aleși drept țintă, erau plini de răni și de zgîrîeturi, care vedeau sîrguința acestor ucenici războinici.

„Atamanii” lui Mitruț erau neobosiți. Se arătau pretutindeni — și la covăile și în casele gospodarilor și în luncă și în bătaura lui moș Bolocan, ori unde se afla nevoie și, sub privegherea lor, flăcăii se deprindeau să asculte și să-și mînuiască armele.

Știința aceasta o dobîndeau de la Mitruț, iar Mitruț, la rîndul său, o învăța de la moș Mihai, pe care îl hîrțuia toată ziua. Ar îl pătruns acești „atamanii” și în lunca Mitcovului, să-și caute prietenii, nerăbdători să-și dea de știre despre truda lor și despre sporul făcut. Dar în luncă stătea neadormit moș Mihai, care nu vroia ca dușmanul ascuns „dincolo” să vadă aici mișcare neobișnuită și pregătire. Și cu moș Mihai nu era de glumit. Răininea deci să se întîlnească în anume bătători și pe anume prispe, unde ietele iăceau și ele ciacă. Împleteau bete subțiri și tari, din în sau din

cînepă, din care flăcăii își făceau laturi cu care să-și lege ghioaga de încheietura pumnului. Astfel, arma aceea fioroasă nu le scăpa din mînă și nici nu le putea fi smulșă. Numai că betele de trebuință lui Mitruț, se împleteau în altă parte; se împleteau pe prîsă cîșutei lui moș Tudose pădurarul, în marginea pădurii, departe. Iar Mitruț „mai marele oștirii din satele din vale” se abătea cît putea mai des pe la acea pădurărie, grijuliu să vadă cum merge lucrul...

2

1

În umbra verde a copacilor bătrîni, ascuns după un tufar frunzos, Mitruț încremenise. Dincolo, pe malul dimpotrivă se mișca cineva. Nu se vedea cine. Dar tremurau crenguțele subțiri într-un lăstăriș legănîndu-se ușor și doar nu se simțea nici o adiere de vînt, care să le legene și nici o pasăre nu le- atinsese. Era încredințat că sub lăstăriș se clintise ceva, numai ca o boare de vînt, și nu se arăta acolo nici o-m, nici fiară. Mitruț se sprijini în ghioagă și rămase neclintit, cu ochii ațintiți în același loc. Și deodată tresări: deasupra lăstărișului, între virfurile subțiri ale mlădițelor, se ivise un cap rotund, cu mustăți. Stătea acolo, încremenit și el ca o cioată uscată, de copac. Clipele treceau una după alta, lungi, cît veșnicile. Mitruț simțea cum îi bate inima și cum îi zvîcnește singele în tîmple.....De-ar veni... de-ar trece albia... de-aș pune mîna pe dînsul”... îi trecea lui prin mînte, în timp ce ochii îl dureau de încordare. O mîerlă fluieră departe într-un frunziș și o ciocănitoare începu a bate toaca într-un copac. Auzul ascuțit al lui Mitruț deosebea zgomotul abia simțit pe care îl făcea calul departe, în spatele locului de pîndă, rupînd iarba cu dinții. „De nu s-ar auzi”, se îngrijoră Mitruț și în clipa aceea capul de dincolo se făcu nevăzut. Ochii străjărului se rotiră speriați. „Unde poate fi ?” gin- dea el, necăjit oă poate pierduse prilejul, singurul prilej care i se înfățișase de oînd își începuse slujba pe hotar. Dar în aceeași clipă, inima îi zvîcni din nou, puternic: pe malul dimpotrivă, de sub un frunzar care cobora pînă lîngă apă, lunecă la vale trupul lung al unui om cu căciulă și cu traistă pe după gît. „Iscoada!” gîndi Mitruț, umezindu-și buzele care- i se uscaseră. Omul păși prin șuvița de apă de sub malul muntean, ieși pe prund între tufele de mladă de răchită și se așeză

jos. își scoase opincile din traistă și începu să se încălțe. Mitruț îi vedea toate mișcările și mina lui strângea neliniștită coada ghioagel. În sfârșit, omul se sculă, stătu o vreme privind în dreapta și în stîngă, cu băgare de samă și porni către malul moldovenesc. Nu avea mult de mers, doar zece, doisprezece pași, dar îi făcea cu atita luare-aiminte și pază, încît lui Mitruț i se părea că de la o tufă de mladă la altă tufă de mladă, făcea un ceas. În sfârșit, omul ajunse la malul scund, mol-

1

dovenesc. Acuma stătea cu un picior pe prund, cu celălalt pe mal, și cu gîtul întins, cerceta împrejurimea. Mitruț își ținea răsufliarea. Era atît de aproape, încît într-un salt ar fi putut fi lîngă iscoadă. Dar vroia să-l vadă suit cu totul pe mal, ca să fie sigur că nu-l pierde. Și tocmai clipa aceasta de așteptare îi strică toate planurile", pentru că chiar atunci calul său necheză, în ascunzătoarea lui. Speriată, iscoada se răsuci, gata să se arunce înapoi, spre albia apei, între tufele de mladă. Totul se petrecu cît ai clipi. Mitruț, socotind că îi scapă omul chiar de sub mînă, întinse brațul și repezi ghioaga. Nu avusese de gînd să ucidă. Știa doar că o iscoadă trebuie prinsă vie și cercetată cu răbdare, cu știință și meșteșug, pînă spune tot ce trebuie. Așa îl învățase moș Mihai. Numai că asta era cea dintîi pălitură de ghioagă pe care o dădea în plin. Acum afla- ce armă primejdioasă este ghioaga și mai afla că el nu știe s-o minuiască așa cum trebuie. Iscoada zăcea nemișcată, jumătate pe prund și jumătate într-o băltoacă rămasă de la ploi. Mitruț ieși din hătîș și se plecă asupra lui. Nădăjduia că mai sufliă. Dar omul stătea cu fața în sus, cu brațele întinse cruce și cu ca.pul zdrobit. Il pipăi în toate felurile și îl descinse. Scoase din cingătoarea lui o mînă de bani turcești și un inel de aramă cu piatră albastră. Se uită la el și îl strecură în cingătoarea sa. Știa că inelul este un semn care-i putea fi de folos lui moș Mihai. Altăceva nu mai găsi. Mitruț stătu toată ziua aceea stîngerit de vecinătatea mortului. Nu se putea hotărî nici să-l tragă la mal, nici să-l împingă în apă. Și nici nu putea să-l vadă. De aceea stătu toată vremea cu spatele la dinisul. Sara, după ce sosi străjărul care trebuia să facă pînda de noapte, el se duse la moș Mihai, care cercetă îndelung inelul și întrebă :
— Ești încredințat că n-ă avut asupra sa altăceva ? Vreo hîrtie ori o scrisoare?

— L-am cercetat peste tot, răspunse Mitruț.
Afară de inel și niște gologani turcești, nimic nu mai
ave-a. Moș Mihai fluieră a pagubă privind din nou inelul
pe toate părțile și dintr-o dată se minie, iar nasul lui
începu să se strîinbe a primejdie.
— Bine, mîi Strîmbă-Lonne ! Mîi ursule!
Mîi Sfarmă- Piatră ! strigă cî la Mitruț care stătea
rușinat de isprava pe care o făcuse, cum de te-ai apucat

1

tu să faci una ca aiaista ? Umblăm noi, o grămadă de
oameni, de două săptămîni, să prindem o limbă și
cîrtd în sfîrșit ne aduce norocul una, tu-l dai la cap s-o
amuțești. Cum vine asta ? Dacă află sutașul ori
căpitanul ori vornicul, de rîs te faci, pe toată viața.
Străjăr ești tu ? Știi tu ce înseamnă inelul ista ?
înseamnă că veștile pe care le aducea iscoada erau atît
de însemnate, încît cel care le-a trimis n-a cutezat să le
scrie pe hirtie. Iîrtia se prăpădește ori ți-o fură careva și
e- primejdie. I-a spus numai din gură ce avea a vesti
acolo unde l-a trimis și l-a dat inelul semn. Ca să fie
crezut. Și tu te apuci să-l ucizi, în loc să-l cercetăm noi
și să aflăm măcar la cine se duce și cine din meleagurile
noastre e vînzător, că numai către un vînzător a fost în-
dreptat. Acuma ce-i de făcut ? Acuma nu mai putem
face nimic. Numai să știi că cel care l-a trimis are să
aștepte răspuns. Și dacă are să vadă că nu vine, are să
trimită altă iscoadă. Vezi de-l ucide și pe acela dacă te
mănîncă spinarea !
Și din cale afară de supărat, moș Mihai îi
întoarse spatele. Mitruț se îndreptă spre casă, amărît.
Dar nu făcu nici zece pași și moș Mihai strigă în urma
lui:
— Ia mai stăi, ia mai stăi, că fetele le găsești
tu și mai tirziu, și ajungîndu-l din urmă, bătrînul își
schimbă glasul și își domoli minia. Și eu sînt vinovat,
vorbi el mai potolît. Nu te-am învățat destul. Nu mai da,
mîi băiete, cu ghioaga, că tu nu știi s-o stăpînești și
îndată faci moarte de om ! Dacă vezi că prinsul face
urît, dă-i mai bine cu pumnul. Numai așa, ca să-l
amețești, pimă-l legi. Moș Mihai privi la pumnii lui Mitruț
și se răzgîndi, cu deznădejde. Nu mai da nici cu pumnul!
Nu mai da, că ori pumnul tău ori ghioaga, tot una ! Mai
bine să-i dai o palmă. Are să amețească și are s-o ție
minte toată viața. Auzi tu?

Mitruț se uită la palma lui deschisă și vorbește cu în-
doială :
— Bine, moș Mihai. Dar are să fie de ajuns o
palmă ?
— Ajunge, ajunge, se grăbi să-l încredințeze
moș Mihai. Să nu-ți pui mintea cu dînsul cumva și să-i
dai două ! înțelegi ?
— înțeleg, moș Mihai, una am să-i dau, dar
te-aș ruga... despre cel de astăzi...

1

Bătrînul îl privește pe sub tufele sprâncenelor și
zîmbi strîmbîndu-și nasul și făcîndu-și ochiul mic :
— Să nu aștepte Domnica ? Cum să nu aștepte, măi
băiete, că doar nu trăim pe altă lume ! Are să aștepte și are
să ridice cum se și cuvine, nu te teme ! Și lăsîndu-l
rușinat, își văzu de drum.

Învățătura aceasta de minte folosii lui Mitruț, o
săptămîna mai tîrziu. Se așezase la pîndă în același
cot, după ce atîrnase de capul calului o traistă cu ovăz,
ca să nu mai necheze tocmai oînd nu trebuie. Își
potrivise o deschizătură îngustă în desimea hățîșului și
privea prin ea malul dimpotrivă. Niimeni n-ar fi putut
bănuși că acolo se ascunde un pîndar. Și iată că dintr-o
tufă, de dincolo de apă, se ivi un cap mustăcios, ca și
mai dăunăzi. Stătu o vreme mișcîndu-și numai ochii în
dreapta și în stînga. Părea el însuși un ciot neclintit, în
umbră. După o lungă cercetare, iscoada ieși la iveală.

Era un onn slăbănog, cu nasul mar© și cu
mustățile lungi. Stătu altă vreme privind peste apă și,
încredințat că nici o primejdie nu-l așteaptă pe malul
moldovenesc, începu să se descalțe. Își luă subțioară
opincile și obidele, veni pînă la malul apei și mai stătu
de pîndă un timp, cu ochii țintă dincoace. Pe urmă intră
în apă și păși încet. Mersul lui nu făcea nici un zgomot.
Ieși din umbră pe care copacii o lăsau peste albia rîului.
Păși pe prund și se așeză și el să se încălzească, între tufe
de mlaștină, cum făcuse celălalt, nu de mult. Pe urmă se
sculă și porni să treacă albia cu băgare de samă. Din loc
în loc stătea, privea cu luare-aminte fiecare tufă, fiecare
adînc de umbră și asculta cu urechea la pîndă, ca un
cîine de vinătoare. Pe urmă punea iar, tot atît de încet
și nesimțit. Era un om care știa meșteșugul trecerii
peste hotar și se vedea că nu-l fadă pentru întia oară.
Mitruț, în ascunzătoarea lui, nici nu mai sufla. Așteptă
încrămențit pînă ce omul puse piciorul pe mal, chiar

acolo lângă dînsul. Era atît de aproape, încît atunci cînd se aplecă să-și lege o nojiță, Mitruț putu să întindă mina și să-l apuce de picior. Trase, și prinsul se rostogoli cu un strigăt de spaimă, scurt și gîuit. Omul își sprijini coatele de pămînt și se zvîrcoli ca un țipar. Minios, Mitruț trase iar de picior și trapul prinsului alu- necînd pe iarbă ajunse aproape sub pieptul său, cu fața în jos, așa cum căzuse. Dar acuma, zbuciumul lui ajunse atît de puternic și deznădăjduit, încît Mitruț rămase foarte

1

încurcat. Ridicase o dată pumnul dar își aduse aminte de moș Mihai și se lăsă păgubaș.

„Aș vrea să-l văd acuma pe dînsul, gîndi Mitruț cu ciudă, cum ar face să dea o palmă slăbănogului istuia care- nu-mi arată decît ceafa ?” Și, necăjit, îl apăsă cu o mână lipindu-l cu burta de pămînt și strecurîndu-și cealaltă mină pe sub fruntea prinsului, îl apucă de nas. Strînse o dată tare și cînd celălalt gemu de durere, îl apucă de umăr și îl întoarse cu fața în sus. Pe urmă, strîngîndu-l mereu de nas, îl trase capul spre el și îl izbi de două ori cu ceafa de pămînt.

Speriat de acest fel de luptă pe care încă nu-l cunoștea, străinul își bulbucă ochii spre străjăr, pe urmă îi închise și se liniști. Mitruț îl privi o clipă cum sta neclintit și vinăt la față, și înspăimîntat dintr-o dată să plecă spre- «el, să vadă dacă nu cumva murise și acesta. Dar în aceeași clipă, iscoada îl apucă de gît și începu să stringă cu deznădejde. Mitruț își încorda spinarea și cu podul palmei izbi în bărbia celui care îl gîtuia. N-a fost nevoie decît de o singură lovitură. Mîinile dușmanului se desprinseră, căzură ca moarte pe iarbă și iscoada rămase nemișcată. Acuma însă, Mitruț nu mai avea încredere. Căută un capăt de ștreang, legă brațele celui leșinat și îl priponi de un copac. Pe urmă se așază pe iarbă, să se odihnească.

— Ei, bată-te să te bată de păcătos ! ocări el. Ia uite ce muncă pentru un slăbănog viu. Dacă era să dau cu „ghioaga, domoleană pînă acuma zece. Numai de n-ar fi murit ! se îngrijoră el cu gîndul la moș Mihai. Se plecă asupra prinsului, îl întoarse în toate felurile și, desprinzîndu-l ■ de la pripon, îl țîrî pînă la mal și îl băgă cu capul în rîu. Iar cînd îl văzu că scuipe apa din gură și se scutură ca un oîne ud, se liniști. 11 legă iar de copac și se potoli cu totul. Privi chipul

posomorit al omului cu mustățile pleoștite și cu un fir de sânge care mai curgea de la lovitura în bărbie.

— Ai un nas gospodăresc, vorbește el domol. Fără el nici n-aveam cum să te apuc și să te liniștesc. Îl privi o vreme tăcut și îl întrebă foarte firesc: Încotro te duceai ?

— Omul tăcu posomorit și încăpăținat. Mitruț îl cercetă cu ochii răzători și vorbește iar :

— Faci rău că nu-mi spui mie. Eu te întreb cu

1

binișorul și nici n-am de gând să te pun la cazne. Dar dacă te întreabă moș Mihai are- să fie rău ! 11 cunoști pe moș Mihai ?

— Străinul deschise ochii în care se vădea o spaimă grozavă.

— A-ha ! se bucură Mitruț. Îl cunoști. Ei, dacă te întreabă el, alt chip nu-i decât să-i spui tot. Așa te sfătuiesc eu ! De ce stai așa de amărât ? Ori poate te-ai supărat că te-am pălit ? N-am avut încotro ! M-ai izbit ou picioarele și te-ai zbuciumat ca o zvirlugă. Ce te apucase ? Acuma, dacă ți-ai mușcat limba, când te-am pocnit, să vezi că iar se minie moș Mihai. Nu zău, chiar nu poți vorbi ?

— Iscoada își încheștase fălcile și privea neclintit în pă-mint. Mitruț îl lăsă în pace, și stătu, păzindu-l, până veni •străjăru' de noapte.

— Ai prins o spurcăciune ? se bucură acesta.

— Am prins, biță Păune, dar mă tem că-i mut ! se jălui Mitruț. Nu scoate nici o vorbă !

— Păun străjăru' se învîrți în jurul iscoadei și îl privi în iată, cu băgare de samă.

— Nu l-am mai văzut, grăi el, dar pare a îi un țăran de-ai noștri. Cască gura ! se răsti el la prins. Iar când acesta se supuse la poruncă, Păun se întoarse către Mitruț : vād că limbă are ! Și de auzit, aude !

— Aude și înțelege.

— Apoi, nu-i mut. Du-l la moș Mihai și ai să vezi cum are să vorbească.

— Legară prinsul de obînc cu o frînghie care să-i îngăduie să meargă pe jos, în urma calului, și Mitruț porni ducîndu-l. Merse o bucată de loc la pas. Și deodată simți că frînghia se întinde mai tare decât ar fi fost firesc. Mitruț se întoarse din șă, privi în urmă și, minios, sări jos. Iscoada își răsucea minile cu deznădejde ohinuindu-se să scape din laț. Dacă n-ar fi

băgat de samă, ar fi rămas fără el. Se apropie de dînsul, cu sprîncenele încruntate.

— Vra să zică tot moș Mihai a avut dreptate, strigă el. Trebuie numaidcît să-ți cîrpesc o palmă ca să te liniștesc? Eu am vrut să te iert. Dar dacă nu se poate, nu se poate! Ce să fac ? Și în aceeași clipă îl pocni atît de repede și de puternic, încît omul căzu frînt în două, ca un vreasc netrebnic. Mitruț îl prinse în brațe, îl aburcă pe cal în fața lui și porni la trap.

1

Din dumbrava în care păzea moș Mihai, îl întîmpină glasuri furioase și vuet de luptă. Mitruț se repezi. Trei oșteni străini îl încoltiseră pe moșneag cu sulilele repezin- du-se la el din trei părți iar moș Mihai singur, se apăra și ataca în același timp. Calul său cel unguresc, ridicat în două picioare, stătea gata să se prăbușească peste unul din cei trei. În aceeași clipă, ghioaga cea grozavă a bă- trînului, frîngînd una din sulile, se plecă fulgerător, izbi în cap pe ostașul astfel dezarmat și se întoarse spre celălalt, care îl amenința din coastă. Al treilea însă, scăpat de sub amenințarea calului, se pregătea să străpungă pe bătrîn din spate. Mitruț văzu primejdia și sări. Ostașul nu avu vreme nici să se vaite. Ghioaga lui Mitruț îl doborî dintr-o lovitură. Răsuci'ndu-se sprinten, Mitruț se repezi îndată spre cel care mai rămăsese, dar nu mai avu vreme să-l ajungă. Silit să iacă o mișcare în lături, ca să se ferească de calul ce dădea peste el, omul primi drept în creștet ghioaga lui moș Mihai și se prăbuși. Moșneagul sări jos. Privi la cei trei doborîți și răsufă ușurat.

— Ia te uită păcătoșii ! gîfîi el. Ai văzut cum au închipuit ei să treac. I hotarul ? Unul a venit drept spre mine. Părea singur. Și s-a repezit cu sulita. Pînă să-l pocnesc, ceilalți doi și trecuseră malul, unul prin dreapta, celălalt prin stînga. Dacă nu veneai tu... Moș Mihai tăcu și privi din nou trupurile răsturnate în iarbă. Dacă nu veneai tu, aveam acum trei iscoade scăpate pe pămînt moldovenesc. Păcat că a trebuit să-i ucidem! Oftă el nemulțumit. Acuma nu mai putem afla nimic de la dînșii...

— Am eu o limbă, se grăbi Mitruț, bucuros. De la amiazi și-o păstrez, că mie nu vrea să-mi spuie nimic ? Și vesel și mîndru sări jos și dezlegă prinsul, îl coborî și îl puse binișor la picioarele bătrînului.

— Nu cumva ?... se sperie moș Mihai, plecându-se spre iscoadă și văzându-i obrazul vinât și ochii închiși.

— Trăiește, trăiește ! se apără Mitruț. Nu i-am dat decât o palmă când umbra să scape din legătore. Cu pumnul n-am dat!

— Adu-l coala lângă apă, să-i facem o scăldătoare. Dacă trăiește ai să vezi cum își vine în fire, grăi moșneagul.

1

Mitruț își luă prinsul subțioară, îl coborî la mal, îl băgă iar cu capul în apă, așa cum mai făcuse o dată în acea zi. Și în adevăr, omul deschise ochii. Era încă amețit.

— L-ai pălit tare, băgă de samă moș Mihai.

— Nu se află ! strigă Mitruț dezvinovățindu-se. Numai l-am atins o dată și atita. Da-i un slăbănog, nu-l vezi ?

Omul câtă la Mitruț cu ochii încă împăienjeniți, coborî privirile spre minile lui uriașe și se înfioră.

— A-ha ! se bucură moș Mihai. A început să te cunoască de stăpîn. Acuma să facem un focușor și să-l încălzim puținel, ca să mă cunoască și pe mine. Să vezi tu ce repede vorbește el cu moșul. Are să spuie și laptele pe care l-a supt de la maică-sa !

Neliniștit, omul prinse a se suci și a căta în lături,

— Il vezi ? se bucură bătrînul. A și început a pricepe. Eu n-am să te rog, vorbi el către străin. Nici măcar n-am să te întreb. Ai să-mi spui tu singur, de bună voi a ta, tot ce știi. Pe urmă ai să aștepti să văd dacă ai spus adevărul ori nu și dacă ai să te dovedești om cinstit, la trma urmei, poate ai să capeti și slobozenia să te întorci la cei care te-au trimis. Dar pentru treaba asta, eu tot trebuie să-ți mulțimesc încălzindu-te puținel, că e păcat ca un om ca tine să moară de umezeală din pricina nepriceputului istuia de băiet, care te-a vîrît îmbrăcat în apă !

În adevăr, straietele prinsului ciuruiau și Mitruț credea că lui moș Mihai chiar i se făcuse milă de străin și că vrea să-l usuce și să-l încălzească. Dar omul nu era de aceeași părere. Își bulbucase ochii înspăimântați și se uita la moșneag, oare scapără într-un amnar ca să aprindă c bucățică de iască și să dea foc unor găteje, în dosul unor tufe, așa fel încît flacăra să nu se vadă de dincolo de apă. Iasca se aprinse. Moșul suflă în ea, o

înconjură cu u'n mănunchi de iarbă uscată, suflă iar și cînd o flacără palidă îi lumină mustața zburlită și nasul poznaș, vîrî șomoigul sub găteje și se lăsa mulțămît pe iarbă.

— Acuși e gata, se bucură iei ca de o ispravă bună și nevinovată. Bagă de samă peste apă, Mitruț! Să nu ne pomenim cu alții peste noi !

Acuma, flăcările se înălțară luminînd tufișurile întunecate și făcînd să pîrîie vreascurile uscate. Moș

1

Mihai arată cu un deget picioarele iscoadei și îl pofti frumos:

— Descalță-te !

Omul își strînse picioarele sub dînsul și în ochii lui se întunecă o spaimă grozavă.

— Nu binevoiești ? Îl întrebă bătrînul, cu dulceață.

Celălalt începu să tremure și Mitruț se uita la el cu

-mirare pentru că i se părea că străinul ounoaște mai bine pe moș Mihai decît îl cunoaște el însuși.

— Vrei să te descalț eu ? mai întrebă moșul și nasul începu să i se strîmbe a primejdie.

Străinul își strînse și mai tare picioarele sub el și izbucni răgușit:

— Nu-i nevoie! Spun singur ! Nu-i nevoie!

Moșneagul îl privi cu îndoială.

— Mă tem că tot are să trebuiască, măcar așa, de-o cercare, vorbi el, pentru că de spus, vezi bine că ai să spui, numai că ai să spui minciuni și pe urină, n-ai să spui tot ce știi. Mai întîi dă-mi scrisorile.

— N-am nimic, spuse celălalt speriat. Nici scrisori,, nici semn. Gaută-mă ! N-am venit pentru ce crezi dumneata. Sînt ostaș, nu iscoadă plătită...

— Așa ! se minună moș Mihai. Apoi dacă ești ostaș,, de ce te-ai îmbrăcat ca un om de rînd ?

— Așa am socotit, ca să nu fiu cunoscut.

— A-ha ! Și ce căutai aici ?

— Am venit numai ca să dau o raită pînă jos la cotul Șiretului, la moșia boierului Voilă și să mă întorc înapoi.

Moș Mihai fluieră încetîșor, cu fruntea dintr-o dată încrețită și întunecată.

— Așa ! răsufliă el adînc. Vra să zică cunoști locurile?

— Sint moldovan, răspune omul, cum să nu le cunosc ?
 Bătrînul tăcu o clipă, ca lovit cu ceva în cap. Apoi se ridică în genunchi, se sprijini cu pumnii în iarbă, se plecă; spre iscoadă și îi sculpă drept în ochi, cu silă.
 — Ești moldovan, păcătosule ! Și încă mai spui!
 Vorbește tot ce știi că te zdrobesc aici ! strigă el cu glas atît de grozav, încît și Mitruf se înfioră.
 — Vine oaste ! soînci celălalt înspăimîntat. Vine

1

oaste multă turcească și muntenească, să puie domn la voi pe- Petru Șchiopul... Atîta știu !
 — Cîta oaste ? se repezi moșneagul la dînsul.
 — Nu știu, gemu iscoada. Da-i cîta frunză și iarbă !'
 — Unde l-ai lăsat ?
 — Cîd m-au trimis încoace, muntenii poposeau la Buzău și așteptau pe turci. De atunci nu-i decît o zi și o noapte.
 •— Vin repede ?
 — Așteaptă ! Așteaptă și pe turci și vești de dincoace,, că au trimis mai multe iscoade, arată el spre cei trei ostași, care zăceau în întuneric și urmă : iar cu turcii trebuie să se întîlinească înainte de a ajunge la hotar...
 — A-ha ! bătrînul tăcu o clipă și se scărpină în cap.- Ochiul lui cel sănătos sticlea sub tufa sprîncenei. Apoi se întoarse către Mitruf : Tu ții minte ce a spus păcătosul, ista ?
 — Vorbă cu vorbă, îl încredință Mitruf.
 — Bun, spuse moș Mihai întunecat. Și tu mai știri ceva ? întrebă el pe cel culcat la picioarele lui.
 — Nimica, mărturisii acesta. Am spus tot ce am știut.. Mă jur...
 — Nu te jura. Am eu altă putință să mă încredințez. Descalță-l, Mitruf !
 Mitruf îngenunchie lîngă prins și îi scoase încălțările,, cu tot zbuciumul, zvîrcolirile și rugămintțile lui.
 — Tot am spus, strigă omul înspăimîntat. Să n-am parte să-mi văd copiii acasă, dacă am ascuns ceva. Nu mă calici, moșule ! Fă-ți pomană cu mine și nu mă calici! Că-mi rămin copiii pe drumuri! Nu-s iscoadă ! Sint oștean , în leală ! Nu-s iscoadă ! Iartă-mă, moșule dragă, că ți-oi. sluji ca un cîne. Ia-mă rob, dar nu mă calici.

— Dacă a spus tot, îndrăzni Mitruț, ce
nevoie... Tu să taci ! îl repezi bătrînul. Aici nu-i
vorba de tine sau de mine, să-l iertăm sau să-l credem
cînd vrem noi. E primejdie pentru tot norodul, auzi tu ?
O singură minciună îl poate prăpădi. Ți-ne-i piciorul ple
jărat.

Ocărit, Mitruț trase piciorul omului către jărat.

— Iartă-mă, moș Mihai, că nu mai fac ! răcni

1

iscoada zvîrcolindu-se.

— Ce-ai spus ? se miră bătrînul ridicîndu-și
sprîncenele.. De unde mă cunoști tu pe mine ?

— Eu sînt feciorul lui Zamfir de la boierul
Voilă, moș Mihai. Am fugit de sub vînzare, că ne dăduse
tătuca pe toți boierului. Am fugit cînd eram tinerel, de
aceea nu mă- cunoști... Și de aceea sînt acum în leafă
la munteni.- Acolo am fugit.

Mitruț îi slobozi piciorul din strînsoare și moș
Mihai îl privea alurit.

— Acolo ai fugit! repetă el răsufîind greu. Te-
ai dus, la plăcinte ! Nu-i tot atîta de necăjit norodul de
acolo ?

— Tot...

— Nu-i tot prigonit și j ăfuit și stors de
puteri, ca și aici ?

— Tot...

•— Și tu — acolo — nu ești tot vecin, cum erai
aici lîngă taică-tu ? Nu tot sub biciul unui vătăf ?

— Tot...

— Atunci ce ai folosit, păcătosule? Și de ce
vii acu împotriva părinților și neamurilor tale?

Omul își plecase capul umilit și mustața udă îi
cădea jalnic peste gură.

Moș Mihai îl fulgeră cu ochiul său singuratic și
deodată păru a-și aduce aminte de ceva și întrebă
aspru :

— Știe taică-tu că tu faci pe iscoada ?

— Nimeni nu știe, moș Mihai, mărturisî omul
cu glas rugător. Numai boierul Voilă știe și boierul Hudăi
și boierul Mindru... de cînd le-am adus scrisori de
dincolo. Da' acum nici nu-s iscoadă ! Am trecut
numai...

— Stai ! răcni bătrînul mînios dintr-o dată.
Cînd le-ai adus scrisori ?
— Să tot fie două luni...
— Dar răspunsurile lor le-ai trecut în Țara
Romî- nească ?
— Răspunsuri nu mi-au dat! Să n-am parte
să-mi văd copiii!
Moș Mihai se ridică în genunchi, îl cercetă cu
ochiul lui singuratic și dintr-o dată își înălță ghioaga.

1

Prinsul se cinchi la pămînt.
— Și acuma de ce-ai trecut ? tună glasul
bătrînului, atîta de cumplit, încît Mîtruș se cutremură.
— Am vrut să spun tătuii s-o ia încolo spre
munți că vine prăpădul...
— Te-a apucat mila de taică-tu, ai ? Da' aista
ce-i ? răcni moș Mihai apucînd mîna iscoadei și
trăgîndu-i din deget un inel de aramă cu piatră verde.
Iscoada căzu cu fața la pămînt. Dar cînd simți că
ghioaga străjărului se înalță iar, își ridică mîinile slabe ca
să-și apere capul și scînci:
— Nu da că spun tot, moș Mihai ! Mă
duceam la boierul Mîndru de la Putnișoara să-i spun să
strîngă boierii credincioși lui, să iasă cu ei înaintea
măriei sale Petru și să-l ducă în scaun la Iași!
— Atîta ? răcni iar moșneagul, cu ghioaga
sus.

**Atîta ! mărturisi omul,
ridicîndu-se și el în
genunchi și făcîndu-și
cruce. De acuma poți
să mă omori**

— !Bine! vorbi moș Mihai, mai potolit. Măi
Mîtruș, omul ăsta a spus drept. Acu eu zic să-l iei și chiar
în clipa asta să pornești cu dînsul la Iași, la domn. Așa i-
am tăgăduit, așa facem !

— Il duc, răsuflă Mitruț, bucuros.
 — Da' nu-l scapi ? mai întreabă moșul arătînd spre cel care rămăsese în genunchi, ca la rugăciune.
 — Nu fug ! strigă el, cum să fug după ce-mi dăruiești viața ? Ba-ți sărut mina, moș Mihai, că m-ai cruțat și au să te pomenească copiii mei toată viața lor...
 — Mina mea nu are a fi îmbăiată de toate spurcăciunile ! îl repezi moșneagul, furios. Ia-l, Mitruț, și

1

s-o ții numai o goană. E primejdie mare. Pricăjitul ista de fecior al lui Zamfir să ia calul meu. Auzi tu, mai păcătosule ? se îndreptă el spre iscoadă. Dacă mărturisești măriei sale ce-i cu scrisorile pe care le-ai adus de dincolo pentru boierii ăștia vînduți, poate să scapi cu viață. Cu toate că dacă ai crăpa într-un șanț, n-ar fi nici o pagubă.

Bătrînul îi întoarse spatele cu scîrbă și grăi către Mitruț:

— Tu, Mitruț, să nu suflî o vorbă pe drum despre cele ce ne-a spus păcătosul ista. Iar dacă vrea să vorbească el, ucide-l pe loc!
 — Moș Mihai, făcu Mitruț plecîndu-se în șa, să spui mămutei...
 — A-ha ! bombăni moșul, numai ei ?
 — Și lui Nică...
 — Și Domnicăi nu ? îl fulgeră el cu ochiul lui ca de uliu.

Rușinat. Mitruț trecu o frînghie peste legătura minilor celui dat în sama sa, lăsîndu-i numai puțința să țină între degete friul și cînd fu gata cu această treabă, răspunse cu glasul gîtuit:

— Ba... dacă vrei... și ei !
 — A-ha !
 Atîta mai avu vreme moș Mihai să rîdă, căci caii porniră în goană pe drumul dintre sate, ca să iasă la șleahul cel mare, către Șiret.
 Moș Mihai rămase singur în întunecimea dîmbrăvii.

Sus pe multe, Mitruț trase de friu și opri. Privi o vreme spre răsărit, în umbră îndepărtată în care dormea
 18 – Mitruț ai iolciii - c. I «i,
 pădurăria lui badea Tudose. Pînă acolo n-ar fi fost deci/ o fugă de cal... își întoarse capul spre iscoada care se

gheboșase pe cal și oftă. Apoi strânse pulpele și porni
către miazănoapte.

3

În noaptea aceea, tropotul cailor care duceau pe
Mitrut al Joldii și pe prinsul său la Iași, trezi răsunete
adânci în tăcerea satelor dintre ape.

În întuneric, covălia lui bița Gligore se vedea de
departe, cu ușa larg deschisă. Înăuntru se mișcau
umbre nedesiuite, luminate numai de cărbunii de pe
vatră și de un opaiț, pe care un braț îl ținea sus,

1

deasupra capetelor. Ciocanele băteau cu sunet mare,
iar scintile săreau roșii și dese. Din fața covăliei și de
pe prisma căsuței o grămadă nelămurită de oameni se
ridică neliniștită la auzul tropotului grăbit. Mitrut opri.
Oamenii se apropiară. În covălie, vuietul încetă. Gligore
ieși în prag. În spatele său se zăreau capetele
„atamanilor” lui Mitrut.

— Tu ești, Mitrut ?
— Eu, bița Gligore.
— Încotro ?
— La Iași, duc un prins...
— Nu-l duci la Crăciuna ?
— Nu. De-a-dreptul la domn. Așa am
făgăduit, așa facem...
— D-apoi singur, măi băiete ?
— Singur. L-am legat fedeleș. Nu mi-e frică
de dînsul...

— Nu ți-o fi ție frică, dar pînă la Iași e
departe... Mai este și truda... și somnul... doar e o
săptămînă de drum... Eu nu zic că nu se poate-, dar e
greu... Aș zice să iei pe Drăguș să-ți ajute.
— Merg, Mitrut ! sări Drăguș arătîndu-se în
lumina opaițului, cu părul lui zburlit, cu ochii pieziși și cu
obrazul uns de funingine.

Da' noi, adică, de ce să
nu mergem ? se auziră
glasurile tinerești ale
„atamanilor”, care își

făcură loc și se
apropiară

— .Și coasele și arcurile și ghioagele pe seama cui le lăsați ? îi întrebă Mitruț.

— Is gata toate, n-ai grijă ! îi încredință Ilieș.

— Mergem, măi Mitruț, stăruii Ionică. Nu-i bine să umbli singur cu prinsul. Mai știi ce se poate întâmpla ? Mergem cu toții și îl păzim cu toții. Dacă îl, duci tu la domn, apoi degeaba nu-l duci. Cine știe ce poamnă e și ce vești aduce...

Oamenii înconjuraseră calul iscoadei și priveau mirați la călăret. Prinsul se gheboșă în șaua lui.

— Ptiu, spurcăciune! îi scuipă lița Saveta, ieșită de undeva din- întuneric. Ia-i, Mitrut, dragul mamei, vorbi ea cu glas mare. Ia-i, să nu scapi păcătosul ista pe drum. Dacă i-a 'trebuit juvăt, ide juvăt să aibă parte !

— Dar de unde cal ? se mai împotrivi Mitruț, care ar fi fost bucurios să aibă însoțitori pe drum.

— De la Soridon Hergheliegiu! strigă grăbit Drăguș. Am pus la cale cu -d în sul toate cele de cuviință. Ne dă cai, că doar nu vine vâtaful să .i-i numere- în fiecare zi. Ne dă cili ue trebuiesc. Icica, pină ieși tu în deal la Brusturi, .noi simtem în urma ta, ou caili...

Flăcăii se făcură nevăzuți în -noapte. În sat se aiuzeau uși scîrînd. - Alți oameni se adunau în jurul călăreților. Păreau niște umbre negre care alergau și se strîngeau într-un întuneric și mai negru.

— Vine dușmanul ? întrebă un glas din mulțime.

Mitruț tăcu o clipă gkidindu-se.

— Poate că moș Mihai să știe mai multe decît mine, răspunse el șovăind.

Oamenii înțelesesă că străjăru nu putea vorbi.

— Spune domnului că sîntem -aici ! strigă cineva din grămadă.

— Am să-i spun ! făgădui Mitruț pornind.

Și se făcu nevăzut în noapte lăsînd în urmă tulburare și grijă și pe unele prispe bocete de femei înfricoșate...

Pe locurile acele sie știa din părinți și din bunici ce înseamnă năvala și „prada dușmănilor. De aceea, stăteau cu urechile la pîndă, ca la cel dinții semn să pornească ■bărbații la luptă și femeile în bejenile.

În zori, o ceată de călăreți ieși dintre lanuri și porni în goană pe șleahul cel mare. În frunte călărea. Mitruț cu prinsul lui. Iar în urmă, pe cai fără șele, alergau patru flăcăi cu cușme înalte, cu iiiice zdrențuite

și rupte în coate, cu ȋtari sparti în genunchi și ou opinci bine sprijinite în scările de lemn. Purtau pe umeri arcuri, la sold sâhâi- dace cu săgeți și la obînc ghioage fioroase cu colți de fier... Vîntul le șuiera pe la urechi. Șiretul vijîia coborînd larg către miazăzi și crengile din luncă se plecau legă- nîndu-se asupra lor. Curînd se pierdură în depărtare și tropotul cadlor se stînsese. De dimineață, alergători grăbiți venind dinspre răsărit trecură în goană spre omitea domnească. Ostașii din tabăra de la Copou primiră lung în urma lor. Nu mult după aceea începură a bate clopotele și dinspre cetate se simții „mare mișcare. Porțile cele mari de la curtea domnească se deschiseră larg și domnul, călare pe armăsarul său de Amtolia, ieși în pas grăbit și se îndreptă spre dealul Copoiului. Îl urmau călări boieri, curteni, ostași și slujitori, alcătuiindu-î un alai strălucit. Toți păreau înfrigați și neliniștiți. „Vin cazacii”, își șopteau unii altora înălțîndu-se în șei și privind spre răsărit, cu palma pavăză la, frunte. Într-acol-o privea și domnul, ciupmîms paică de aceeași neliniște. Buluciți la porți și suiți pe garduri, tîrgoveții priveau alaiul cu cușmele în mîni. Dimineața era senină și cerul se ıboitea înalt, albastru.

Pe coasta dealului, către Fîntîna Păcurarului, pășteau slobози oaii oștirii moldovenești tăbărită pe tăpșanul înalt și larg al Copoiului. În dreapta taberei, carele cu podvezi și zaherea așteptau nemîscate, cu tînjaliile îndreptate către miazăzi și cu jugurile rezemate de pămînt, alcătuiind un șirag al cărui capăt se pierdea în zare. La. vale, în cîm- pul întins ca un- islaz nemărginit, pășteau boii, sub privegherea umor ostași călări. În fundul .priveliștii, către răsărit, se înăltau corturile căpeteniilor oștirii, înconjurînd contul Larg și ou flamură deasupra, ridicat în mijlocul celorlalte, pentru domn. De cîteva zile, Ion Vodă chiar se și mutase în cortul său. Era mereu gata, de drum. Numai aseară trebui să coboare la curte, unde-l așteptau anume treburi grabnice. Acuma primise vești bune și se întorcea în tabără, grăbit și parcă bucuros. În drumul său, vuietele obișnuite unei' mari îngrămădiri de ostenie se potoleau și oamenii se grămădeau să-l vadă.

Ajuns sus, se întoarse cu fața spre răsărit și își duse mîna la frunte, ca să se aperse de soare. Stătu așa o vreme și deodată se înălță în scări și își plecă trupul înainte. Pe drumul bătut și vînat, în ceața subțire a răsăritului, o oaste de călăreți venea. În trap domol și în rînduri regulate și strînsa Deasupra capetelor celor ce

soseau, virfurile lănciilor se plecau ușor, iar săbiile late legate de cingători, luceau în soare și se loveau cu clinchet slab de scările șeilor.

•La această priveliște, Ion Vodă își duse mîna la ochi, ca să-și ascundă o mare tulburare și poate și o undă umedă. 'Pieptul i se umflă ca ușurat de o mare grijă și brațul lui făcu un semn spre curteni. Atunci începură a suna surlele și a bate tobele, iar cîntecul acesta ostășesc se înalță în văzduhul dimineții amestecîndu-se cu tre-murul adînc al clopotelor, care trecea departe, peste dealuri.

În vîietul necurmat de mare sărbătoare și bucurie, tropotul cailor se apropie și îndată, în fața, lui Ion Vodă, se opri un călăreț înalt și slab, ou căciula, mică pusă pe o sprinceană, cu o șuviță de păr bălai ifremurînd în vînt și cu O' mustață la fel de bălaie, lăsată în jos, Străinul călărea pe un cal sprinten, cu cap mic și isteț și cu urechi neliniștite.

— Sverceveski, dragul meu ! strigă Ion Vodă tulburat și, plecîndu-se într-o parte, din șa, sie îmbrățișă cu cazacul care rîdea cu toată gura. În spatele lui Sverceveski sie înșiruiseră, într-o clipă, cu deosebită măiestrie, călăreții sosiți. Știam eu că n-ai să mă lași ! urmă Ion Vodă, îmbrățișîndu-l din nou și ștergîndu-și ochii umezi. Ce mi-ai adus ?

— Puțin lucru, mîria ta, numai douăsprezece sotnii, vorbi cazacul arătînd spre ostașii săi.

— Nu-i puțin, răspunse domnul, ou aceeași tulburare. Cine vă cunoaște, cum vă cunosc eu, știe că fiecare sotnie face cît o mie de oșteni dușmani.

Vorbeau în limba rusească, pe care Ion Vodă o cunoștea încă din vremea în care stătuse la Crîm și c'olin-dase meleagurile Dniprului. Tot de atunci îl știa pe Sverceveski și pe alte căpetenii ale căzăcknii, ou care legase prietenii.

Măria sa iăcu un semn și slujitorii se apropiară ou darurile pregătite pentru mai marii sotniilor. Împărți cu vorbe bune de bucurie și de bună venire săbii de preț, șei împodobite, friie cusute cu fir de argint și de aur, dăruindu-i pe toți.

Astfel isprăvindu-se ceremonia acelor clipe sărbătorești, multe dintre căpeteniile oștirii moldovenești se repeziră să-și îmbrățișeze prietenii ce se găseau printre cei sosiți. Se cunoscuseră și luptaseră împreună cînd hatmanul Tomșa se sculase împotriva lui Despot Vodă, cu vreo unsprezece ani în urmă. Chemase atunci Tomșa pe cazaci în ajutor scriindu-le cum pradă

Despot bisericile de odoare și cum umhlă să strice credința creștinească ortodoxă și să treacă întregul norod moldovan la biserica protestantă. Și cazacii veniseră cum făcuseră și acum. Iată pentru ce bătrînul sutaș Știrbii apucase în brațe pe un cazac înalt, cu ciuful și mustața cărunte și se bucurau amîndoi ca doi frați regăsiți. Iată pentru ce căpitanul de călăreți Bardașul prînsese minile unui cazac mustăcios și i le scutura, rîzînd amîndoi cu gura plină la urechi. Și iată pentru ce, dumnealui Zurbă, căpitan de pașiri, om mare și greu, cu pletele bălăi pînă la umeri, înaintase între oaspeți, prînsese între brațele lui groase pe un cazac subțire ca o nuia și-l strîngea și-l ridica de la pî- jîmînt și se băteau amîndoi ou palma peste umeri și rîdeau vorbind într-o limbă pe care ei o înțelegeau cu mairu ușurință : oleacă moldovenește, oleacă rusește și mai mult semne și sohime numai de ei știute. În limba aceasta, întrebările curgeau ploaie :

— Ați venit? întrebau bucuroși moldovenii.
— Cum să nu venim ? rîdeau cazacii. Nu-i vorba să batem pe turci ? Nu sînt ei dușmanii noștri cum sînt și ai voștri ? Nu umblă să ne răpească și nouă pămînturile și slobozenia, cum umblă să vi le răpească și vouă ? Se putea să nu venim ?
— Așa-i ! strigau moldovenii tulburați și cu inima caldă de mulțămire și dragoste. Și îmbrățișările și strîngerile de mîni se făceau mai puternice și mai bărbătești.

— Dar Casian unde-a ?
— În stepă, pe urina tătarilor care ne necăjesc!

— Și Stiopa ?
— Tot acolo !
— Dar Bodnarenko ?
— L-au ucis turcii, 'toamna trecută !
— Și Lesov ?
— Și !...

O clipă, ochii prietenilor se plecau, ca spre cînstirea amintirii acelor viteji cazaci, morți în lupta cu dușmanul lor de totdeauna și pe urmă întrebările porneau din nou.

Masă lungă și îmbelsugată fu întinsă în fața corturilor, sub frunzișul copacilor rari, care împodobeau dealul Copoului. Cei cîțiva dintre boierii credincioși care însoțiseră pe Ion Vodă în tabără, boierii de sfat, căpeteniile oștirii moldovenești și cele ale sotniilor căzăcești se așezară în jurul ei. Măria sa pofti la dreapta

sa pe Sver- cevski, cu care porni să-și aducă aminte despre locurile depărtate ale căzăcnii, despre viața de neliniște și vitejie a neamului același ide oameni care luptau fără hoină și fără frică împotriva acelor care le pînneau slobozenia și neatîm. area, despre cunoscute și prietenii lor și despre întîmplările crîncene sau vesele prin care trecuseră.

La dreapta, și la stînga lor, căpeteniile cazace așezate între cele moldovenești păreau la ele acasă. Cu gluma pe buze, cu glasuri puternice, cu suflet deschis, priveau drept în ochii gazdelor, închinau paharul și rideau bucurosi. Mulți moldoveni, purtați prin lupte și prin locuri depărtate, știau rusește și unii cazaci, care mai călcase pămîntul acesta cu alte prilejuri, știau moldovenește. Deci vorbe bune începura a zbura de la unul la altul și glume porniră a se încrucișa peste masă. Numai în ochii unora dintre gazde mai stăruia nedumeriri și parte din ei se uitau la oaspeți cu ochi mirați ! Aceștia să fie oare vajnicii luptători care stăpîneau stepele Ucrainei și a căror vitejie gonea pe tătari în birlogul lor din Crîm, zgîlțîa tronul Lehie și strica somnul și liniștea sultanului de la Tari- grad ? Dar erau oameni ca toți oamenii ! /ată, acumă cînd și-au lăsat cușmele de o parte, par niște oaspeți liniștiți, puși pe petrecere și voie bună, cu zîmbet larg, cu oiuful pe frunte tremurînd ușor în vîntul care vine dinspre răsărit și ou .miustața plină, bălaie, lungă, lăsată de o parte și de alta a gurii... Niște oameni cumsecade care n-ar face rău nimănui ! E greu să și-i închipui pornind ca o vijelie din malurile Dniprului, străbătînd stepa nesfîrșită către miazănoapte și izbind ca trîzinetul cetățile mîndrilor pani ai Lehie... Ori pornind în jos, cîntînd legănați pe crupele neostoite ale cailor de stepă și pierzîndu-se în ierburile nalte cît omul, ca dintr-o dată să se ivească în jurul aulelor tătărăști, strigînd, tîind, descătușînd robii și pornindu-i spre casele lor, spre slobozenia... Ori vislînd pe apele neliniștite ale Mării Negre, ținîndu-se în umbra malurilor rîpoase, cățărîndu-se pe ele într-o noapte fără lună, izbind cetăți, tîrmuri bogate, case de piatră și întorcîndu-se pe aceeași cale, urmăriți de corăbiile turcești, neputincioase...

Cine să se poată păzi de acești stăpîni aă stepei fără sfîrșit, a căror sete de neatîmarea nu putea fi potolită decît cu moartea, a căror vitejie întrecea cele povestite despre ei 'la vetrele bordeielor, pe prispele căsuțelor, la focurile de pe dealuri, cîntate de cîntăreți

rătăcitori, și trecute din gură în gură, ca niște basme neasemuit de frumoase...

Da, așa erau când se arătau ca dușmani, ca luptători, ca răzunători... Dar ca prieteni, iată-i ! închină paharul rostindu-și urarea cu glas tare, cîntă toți împreună cînte- ce legănate, care îți aduc aminte de nesfîrșirea stepelor părăsite ca, să-ți dea ajutor ție, și se bucură ca oște frați adevărați cînd se revăd după ani de despărțire! Sînt atît de plini de prietenie și de dragoste, încît în fața lor, inima ta se deschide și îi primește și îi îmbrățișează.

Șase butoaie cu vin moldovenesc fură desfundate în cinstea acelei sărbători. închinară deci și cinstiră cu bucurie frățească și .se veseliră vorbind despre isprăvile lor trecute și cele ce aveau să vie, ca la un ceas ca acela de bună înțelegere și bărbătească tovarășie de arme.

Și tocmai în ceasul acela, un tropot de cai răsună peste veselia, tuturoră și Mitruț al Joldii. Venit din prundurile Milcovukii cu tovarășii săi, descălecă și ceru unui curtean să-l ducă numai decît la măriă sa. Curteanul se plecă la urechea domnului și îndată măriă sa își înălță capul cu ochii sfredelitori. Văzu pe Mitruț care stătea de o parte, cu cușma în mină și fața sa se lumina.

— Tu ești ? întrebă el bucuros.

— Eu, măriă ta. Mitruț al Joldii, străjărul. Îți

aduc o iscoadă.

— Cu ce fel de vești ? întrebă Ion Vodă

îndepărtînd paharul din fața sa.

O clipă, Mitruț stătu în cumpănă. își aduse aminte de moș Mihai.

— Măriă ta, vorbi el tare, am poruncă să-ți grăiesc numai între patru ochi...

Domnul se sculă și intră în cortul său și Mitruț păși după dînsul învîrtindu-și căciula în mini. Iar peste o clipă ieșea să-și aducă prinsul și un slujitor chema în cort pe Dumbravă, pe portarul Sucevei și pe marele logofăt Golăi.

În fața acestora, prăbușit în genunchi, prînsul adus de Mitruț își spuse toată povestea despre oastea dușmană care venea și care poposise la Buzău și mai cu samă despre scrisorile pe care le purtase înître vomicul Ivașcu din Țara Romînească și boierii Hudăi. Voilă și Mindru din Moldova...

— Boieri, căpetenii de strînsură! strigă domnul nă- praznic și vinișoare roșii se adunară în ochii lui scăpărători.

Marele logofăt stătea neclintit și ou ochii pierduți în gol. Ieremia rămăsese încremenit și se făcuse galben. Iar Dumbravă își netezea în neștire barba și se gindea adine, cu ochii țintă la prins. Și deodată îl întrebă :

— Tu nu cumva cunoști pe unul Raspă ?
Cunosc ! răspunse iscoada. Raspă îi omul de încredere al boierului Mindru de la Putnișoara...

Marele vornic își trecu palma peste frunte și răsufliă adînc:

— Măria ta, vorbi el, dacă e vorba așa., am pus mîna pe (toți vinzătorii. Raspă acela pe care l-au ucis oamenii lui Niculiță, înainte de a-l fi putut cerceta, piurta vestile de la Putnișoara lui Mindru la Țigănașii lui 'Berbeaci și Bucium ii lui Sandu... Am mărturii, oameni care știu și au oblicit că adevăratul culb al vânzătorilor, la Țigănași se găsește... Ce poruncești ?

Ion Vodă se sculase cît era de înalt și chipul lui arăta atît de încruntat și de întunecat, încît Mitruț se ieri într-o parte.

— Berheaoi și Sandu în iare... și cei care s-or mai găsi în legătură cu dinșii. Pînă în sară îi judec... Unde se găsesc acum Voilă, Mindru și Hudăi ?

— În drum, măria ta. De ierii trebuia să ii plecat cu neamurile și slujitorii lor 'focoace>, spre tabără... Aduc și cete de strînsură de pe pămînturile lor.

— Dine! spuse domnul. Dă poruncile de trebuință pentru Berheaoi...

Dumbravă ieși. Ieremia rămăsese mut, gheboșat din- tr-o dată.

— Îți aduci aminte cînd îl apărai pe iostul logofăt ? îl fulgeră măria sa cu ochii. Ieremia încremenise cu privirile în pămînt. Ion Vodă se plimbă o clipă cu miniile împreunate la spate, după obiceiul său, călcînd apăsător, și, tîi'ncl peste trupul iscoadei, prăbușită la picioarele sale, se întoarse din nou către Ieremia : Să-l ia de aici ! porunci el.

— Măria ta, îndrăzni Mitruț, moș Mihai a spus către păcătosul ista așa : „Măi, i-a spus, dacă mărturisești domnului cum a fost povestea cu scrisorile și vînzarea 'boierilor, poate scapi cu viață..."

Ion Vodă se oprise în fața lui și îl privea întunecat.

— Dacă cu prețul ista i-a smuls Mihail
străjărul mărturisirile... bine ! vorbi el. Dar vinizătorii și
unelte lor nu sînt vrednici de milă, Mitruț al Joldii. Nu
uita !

Mitruț se plecă umilit și se trase în colțul lui.

— Să-l ia de aici și să-l bage în temniță,
poruoci iar măriă sa făcînd un semn spre iscoadă și un
slujitor se repiezi. Tu, Ieremia, se întoarse Ion Vodă către
portarul Sucevei, adu aci pe boierii de sfat, pe
căpeteniile oștirii și pe Svercevschi.

Ieremia ieși repede să îplinească porunca,
bucuros parcă să se depărteze din preajma mintiei
domnului.

Mitruț stătea mereu lîngă intrarea cortului, cu
căciula în mînă.

— Tu, străjărule, du-te și te hodinește...

— Nu-s trudit, măriă ta. Eu mai bine aștept
afară poruncile mării tale... că «după cit văd, îi grabă
mare...

Se plecă adine și ieși să-și găsească tovarășii.
Cîrful, în cortul mării sale se adună sfatul de
război.

Cei chemați nu aveau pe ce să se așeze. Statură
deci în picioare, iar Ion Vodă, cu mîinile la spate și
privirea grea, în mijlocul lor.

— Vin dușmăniți, vorbi el scurt. O oștire de
munteni întirzic lîngă Buzău... Așteaptă ,să sosească
altă oștire, de turci, de la Dunăre și să se unească cu
dîrăsa... Vra să zică, luptă în cîmp deschis împotriva lor
— noi avînd numai nouă mii de ostași moldoveni și o
mie două sute de cazaci — nu putem da. Socot deci că
mai cumințe ar fi să-i tragem la un loc închis, un loc pe
care să-l alegem noi, după nevoile și puținătatea
noastră. Iar pentru a- ceastă ispravă, iarăși socot că
nimic nu poate fi mai potrivit deîit o hărțuială de zi și de
noapte, care să-i ducă pe nesimțite acolo unde ne va
veni nouă bine... Tăcu o clipă, privi întunecat la cei din
jur și urmă : — Trebuie să pâlți fără veste, cu oști puține
și repezi, care să se tragă înapoi într-o clipeală, să-i
pălească în altă parte, unde nu se așteaptă, să taie, să
ucidă, să înpăimănțe și repede să alerge tocmai în
partea dimpotrivă, să-i izbească și acolo, să-i taie și
acolo, să-i lase năuciți și peste un ceas de vreme să se
arate unde nici nu visează dușmanul și să facă aceeași
ispravă... Pentru o oaste care luptă pe pă- mînt străin și
necunoscut, nimic nu este mai grozav decît spaima de

un potrivnic pe care nu-l vezi, n-ai de unde-l apuca, nu-i cunoști puterile, nici planurile, care te țin în veșnică neodihnă și neliniște și teamă...

Căpeteniile se priviră cu înțeles. Se pricepeau și ei la o astfel de luptă care spircuie puterile vrăjmașului, înainte ca acesta să poată să te silească la o bătălie hotărâtoare.

— Pentru asemenea război, urmă măriă sa, trebuie oaste sprintenă... călăreață...

— Mă duc eu — vorbi Dumbrovă hotărât — cu călăreții mei...

— Și eu, rosti Svercevschi întrerupându-l.

Domnul îi privi o clipă și rosti simplu :

— La voi mă și gîndeam, dragii mei. Va trebui să plecați chiar acum. În șase, șapte zile sînteți la hotar. Îmi trimiteți zilnic vești, în urmă. Noi aceștia la lîi, cu grosul oștirii, o mișcăm mine în zori și umblăm mai încet, să nu trîdim căli și gloatele... Dumbrovă, în drum ai să în-tilnești pe Voilă, pe H-udăi și Mindru cu ai lor... Pune mîna pe boieri și ține-i bine pînă sosesc eu... Așază în locul lor alte căpetenii peste cetele de strînsură...

Cînd domnul ieși din cort, cinci flăcăi cu cinci cușme înalte pîneau de sub umbra unui copac, să-l vadă. Ochii lor străluceau de mulțămire și bucurie. Își smulseră căciuliile de pe cap și strigară toți într-un glas, ca sfătuiți :

— Să trăiești, măriă ta !

Ion Vodă îi privi mirat. Mitruț cuteză să se

apropie :

— Măriă ta, sînt flăcăi de 1a. noi, care m-au ajutat să aduc prinsul. Acolo la noi, lumea, și-a făcut arcuiri și ghioage și săgeți și stă să audă porunca. Cînd am pornit noi într-acoace, norodul aștepta să vie boierul cu porunca mării tale și să-l urineze, după rînduiala oștilor de strînsură. Ali-au spus : „Spune mării sale că slutein aici!”. Și la noi, oamenii sînt tari, măriă ta... Tăcu nemaștiind ce să spuie și dintr-o dată își aduse aminte : Măriă ta, eu și prietenii își-a ai .mei îndrăznim în fața mării tale cu o rugăminte... Să ne lași să luptăm sub .mîna dumnealui vornicului... să nu mai stăm adică sub mîna boierului nostru Mindru de la Putnișoara cum e datina... că ne-ar fi rușine!

Domnul îl privea cu ochii înblînziți.

— Bine, Mitruț străjărule, vorbi el cu bunătațe. Să se facă voia ta și a istorialți. Dar vornicul pleacă chiar acuma... trebuie să vă grăbiți !

— Să trăiești, măria ta! strigară'cei cinci
flăcăi înăl- țindu-și cușmele în mîna le lor groase și
bătătorite. Și alergară într-un suflet pe urma marelui
vornic.

O clipă. Ion Vodă rămase în ușa cortului privind
după ei și ochii lui se micșorară și se luminară de un
zîmbet scurt.

Departe, o ceată de
călăreți alerga cu frîiele
slobode către Țigănașii
lui Toma Berheaci și
alta urca dealul Bu-
ciumului către curțile
stolnicului Sandu. Spre
apus, soarele cobora
într-o mare de sînge

Cu Svercevski și Dumbravă în frunte și cu Mitruț chiar în urma lor, călăreții moldoveni și cazacii zaporojeni treceau în trap ușor prin umbra verde a luncii Șiretului. Se lăsau legănați în seile înalte tătarăști, de cîntecele ciudate pe care acei călăreți, veniți din stepele îndepărtate ca să lupte pe viață și pe moarte cu ostile sultanului turcesc, le cîntau, de parcă mergeau la nuntă. Cazacii aveau cai sprinteni, cu capul mic și chișița subțire, dar ou pieptul lat și puternic. Uneori, cițiva cai care păreau slobozi, fără călăreți, porneau din rîndurile din urmă, treceau înaintea tuturor, în goană alergînd cu urechile plecate pe spate, ca niște sălbăticiuni, se înălțau în două picioare, săreau cu toate patru copitele o dată și își răsuceau în toate părțile capetele cu gura căscată, ca după un dușman închipuit, pe care umblau să-l sfîșie. Și deodată, de sub ei, se iveau și călăreții, cu căciulile pe ceafă, ou motul dc păr fluturîndu-le pe frunte, cu friul în mină și ou zîmbetul larg, plin lai urechi. Așa intrau la locurile lor, între ceilalți cazaci care îi sărbătoreau, cîntînd în limba lor vorbe potrivite ou împrejurarea. Sara se opreau la popas, intrau că-^ lări în apele Șiretului, așteptau să se adape caii îndelung' și se așezau pe urmă în jurul focurilor, între moldovenii cu care se împrieteniseră de parea că se știau de cînd lumea. Astfel mergeau domol și poposeau devreme, ca să nu trudească prea mult caii, a căror întreagă viagă le era de trebuință în luptă.

La un asemenea popas le ieșiră înainte cetele de călăreți și glotași ai boierilor din ținutul Putnei și al Tecuciului. Era oaste de strînsură, îmbrăcată țărănește și înarmată cu arcuiri, cu lănci făcute din coase, ou ghioage, topoare și baltage cu două tășuri și coadă lungă. Iar printre căpetenii se vedea, boierul Minidru avînd de o parte pe iboierul Hudăi și de cealaltă pe Gavrilăș Voilă, toți trei purtînd căciuli rotunde cu pană albă și haine scurte, marginite cu blăniță ușoară, aruncate pe un umăr, peste cămașa de zale. Se vedea de asemenea boierul Pă- trașcu de la Vadul Părului, tînăr, sprinten și voinic, călărînd un cal neastîmpărat și purtînd căciuliță neagră cu pană de cocoș, scurtă de postav și, la sold, sahie lungă și lată, cu minerul cruce. Și mai erau și alți iboiernași de țară, fiecare aducînd ceata de glotași de pe pămîntul lui.

Ostașii din ambele părți chiuiră și își .aruncară cușmele în sus. Erau bucuroși de întîloire și mulți din cei sosiți aveau cunoscuți și prieteni între călăreții lui Dumbravă. Mitruț alergă în întîmpinarea lor. Văzu pe cei din Plopi și din Seaca și din Brusturi și din Putnișoara, și se

bucură tot atât cît s-a,r fi bucurat dacă ar fi văzut pe
mama și pe Nică și pe moș Mihai.

— Ne-au venit cazacii în ajutor ! le dădu el
de veste arătînd spre sotalile care opriseră într-o
rînduială de- săvîrșită.

Oamenii se grămădiră să vadă pe acei vestiți
luptători, ale căror vitejii treceau din gură în gură și
îndată se amestecară, se însoțiră și se împrieteniră la
focurile de sără.

Un oștean chemă în cortul marelui vornic pe
boierul Pătrașcu și boierul descălecă sprinten și alergă
la poruncă.

— Mitruț ! strigă de departe un glas
cunoscut și Toa- der ciobanul își făcu loc prin mulțime.
Purta, arc și să- hăidac atîrnaite pe după gît.

— Ce faci aici, bădiță Toader ? întinse
brațele Mitruț, bucuros.

— Paca¹, sînt oștean în ceata de strînsură a
boierului Mindru ! grăi ciobanul ou chipul întunecat și
ochii crunți. A slobozit poruncile acu o săptămînă și am
și pornit. Din toată stîna, numai eu. Ceilalți îi păzesc oile
în Poiana Surului, iar moș baciul ne-a lăsat cu sănătate.

— Cum 1 treșări Mitruț ca lovit drept în
inimă și ochii lui priviră îngroziți la cioban. Cum ne-a
lăsat cu sănătate ?

— Da, își înclină capul Toader, moș baciul s-a
dus acolo unde .nu mai sînt necazuri, nici boieri ca al
nostru... și nici nu mai este nimeni vecin !... își trase
cușma din cap, își făcu cruce și rosti cu glas înăbușit
privind în jos : — Dumnezeu să-l ierte !

— Dumnezeu să-l ierte ! îngînă și Mitruț, cu
căciula în mină și cu ochii în lacrimi. Spune-mi, biță
Toader, cum s-a putut întîmpla una ca asta ? Gum să
moară ? A ridicat careva mîna ,asupra lui ?

— La noi la stîna, nimeni, mîi 'băiete !
Nimeni nu-i vinovat! Fără decît opincile lui Cozma
Prepelită... dacă opincile ar .avea înțelegere și suflet...
Altul nimeni!

Se ȋtrasară de o parte din hărmălaia oștirii de
strînsură care ,se vinzolea împrejurul lor și Toader
ciobanul .povesti cum .murise cel care fusese moș
baciul.

Cinci zile după plecarea lui Mitruț cu prinsul său
la scaunul domniei, zările către răsărit începură a se roși
noaptea și focuri de veste, depărtate, se aprinseră pe
culmi. Asta însemna — după semnele și obiceiurile
acelor vremuri — că unele ceambuluri de tătari din
Buceag fuseseră slobozite să .bată în iureș curmezișul

—
tării, împrăștiind spaimă și bejenie și pojar... Așa își pregăteau turcii războiul lor în Moldova...

O noapte întreagă, moș baci a stat la stîină, cu privirile îndreptate spre răsărit și cu palma pavază la ochi prubuluind depărtările și iuteala iureșului. Iar în ziua, cînd văzu că se aprind focuri de veste din ce în ce mai aproape, s-a hotărît. Și-a luat din cui opincile cele căpătate la tirg la Putnișoara, de la, Co>zma Prepeliță — și pe care nu le purta decît pe vreme rea — le-a privit o vreme ou sprîncenele coborîte peste ochi, s-a încălțat, și-a luat ciomagul lui vechi și lung cu măciulie de plumb și a grăit așa:

— Măi, oameni buni, eu de acu mă duc ! Am o datorie de plătit lui Cozma Prepeliță la Singer și am și un legă- mint luat către dînsul și către Pavăl Pricup. Trebile stinei și ale boierului or mai 'aștepta pînă m-oi întoarce !

— Și-a făcut oruce și s-a dus. Ciobanii au rămas cu cușmele în mini și Ghivirdic plîngea.

Pe urmă, în aceeași zi, un slujbaş de la curte a adus poruncă lui Toader să vie îndată în oastea de strînsură care se aduna la Putnișoara și celorlalți să plece grabnic cu oile...Moș baci s-a tot dus la vale și a umblat toată ziua aceea cu pasul lui lung, cu trupul drept și cu cușma dată pe ceață, cum avea obiceiul. Iar noaptea, cînd a ajuns la malul Șiretului dinspre Singer, a găsit mare răcnet și zbucium. Trecuse o parte din oameni luînd fiecare ce a putut să ia — că la o gr aibă ca aceea — și .acuma se grăbeau să urce rîpele malului, se vinzoleau, împingeau lă căruțe și la tărăfoaște și răcneau îndemniodu-se. Răcneau și cei care rămăseseră pe celălalt mal și trăgeau zadarnic de odgonul podului, iar podul stătea neclintit la imalul cestalait, ou, un colț băgat în niște răohitiiș.

— Cozma Prepeliță e aici ? a început a striga, moș baci străbătînd ou greutate prin mulțime. Măi Cozma ! Măi Pavăl ! N-auziți ?

— Nu-i mai striga degeaba, că ei n-au izbutit să treacă ! țipă ascuțit o femeie cu un prunc în brațe. Nu-i auzi cum răcnesc de dincolo ? S-a rupt o funie și ei nu pot trage podul înapoi !

Moș baci.u înțelese. Sări pe pod și începu a căuta beteșugul. Era lună și virat și larmă mare să dinspre răsărit se ridicau viitori de foc, din ce în ce mai aproape. Moșneagul își băgă ciomagul cu un capăt în apă și merse așa do jur împrejurul podului căutînd capetele odgonului rupt. Găsi un capăt de iunie, găsi și pe celălalt, se culcă pe pod cu fața în jos, tnocoși îndelung și iin sfîrșit se sculă și răcni către .malul dimpotrivă.

— Trageți 1
 Și îndată podul se clinti și începu a luneca în
 curmezișul apei.
 Bătrînul stătea luminat de lună, și lingur în
 mijlocul podului, în picioare, cu cușma pe ceafă și cu
 ciomagul în mină.
 — Tu ești, bade baciule, răcni un glas de
 dincolo.
 — Eu, Cozmo, răspunse bătrînul, liniștit. Nu
 ți-am spus c-am să vin?
 Deodată, podul se opri în mijlocul apei. Nodul
 făcut de moșneag ajunse la vîrtej.
 — Nu mai trageți! strigă moș baciule și se
 culcă diin nou cu fața în jos. Împinse nodul cu amîndouă
 minile sîngerîndu-și degetele, potrivi funia pe jg.hia.bul
 vîrtejului și se sculă. Trageți, răcni el gîfîind.
 Dar în clipa aceea, umbrele călări ale unei trîmbe
 de tătari se și iviră pe muchia dealului. U'n răcnet uriaș
 se înalță în noapte. Podul lunecă smuncit pînă aproape
 de mal și se opri. Lknbrelle negre călări, alergau acuma
 la
 19 —Mirut a' jiclii - c. 1394.
 vale către apă, una cite una, pe cărarea. îngustă.
 Oamenii lăsară odgoanele. Nu mai aveau vreme să se
 slujească de pod. Unii se mistuiră în întunericul luncii,
 alții săriră în apă și începură să înoate către malul
 dimpotrivă.
 — Trage, Cozma! Trage Pavă! Repede! răcni
 moș baciule, speriat.
 — Tragem! se auziră glasuri învălmășite și
 podul se clinti iar. Dar acuma era prea tîrziu. Cel dinții
 călăreț ajunsesse la mal. Împunse cu o sulită și vijii un
 juvăt. Un răcnet deznădăjduit se înalță deasupra larmei
 și podul se opri.
 — Nu ne lăsa, bade baiule 1 se înalță d-
 inintr-o dată glasul lui Cozma și, de pe pod, moș baciule îi
 răspunse liniștit :
 — Nu vă lasă baciule, măi copii 1
 Și slobozi ciomagul în unde, căutînd adîncimea.
 Și cînd se încredință că apa nu-i ajunge decît pînă la
 piept, sări. Înaintă cu greu împotriva suvoiului și puse
 piciorul pe mal, lîngă o răchită groasă. Se înalță în
 umbra întunecată a copacului și își învîrti ciomagul
 cu mîciulie de plumb. Izbi și, cu o icnătură adîncă, um
 tatar se rostogoli de pe cal. Din întunecimea altor
 rachiti, Cozma Prepelită și Pavă Pricup învîrtiră în
 același timp ciomegele lor grele, de carpen. Cîteva cad
 se desprinseră și se învălmășiră iară călăreți. Cîteva

leșuri zăceau între copaci. Siragul tătarilor se opri. Apa, se umpluse de oameni care înotau cu deznădejde. Se întoarseră către apă și moș baci și Cozma și Pavăil. Dar nu avură vreme să se cîntească din umbra răchiiilor. Tătarii se buluciră. Șutiți lungi împunseră întunericul de sub copaci. Dar sulițele zburară pe sus, sub izbiturile puternice ale ciomegilor. Un cal pălit îngenunchie astupînd drumul celorlalți și îndată după dînsul altul. De la, adăpostul acestui stăvilar, ciomegele vijiliră napraznie și alte trupuri de tătari căzură sîngerate lîngă cai. Atunci un juvăt șuieră în văzduh și moș baci își simți grumazul apucat. Bătrînul prinse ou stînga. Juvătul și ou dreapta dzbi. Capul ras al tatarului se repezi către umăr și trupul păgînului se năru în lături. Calul stătu. Moș baci trase de juvăt să-și sloboadă gîtul. Dar frînghia era legată la dîblînc. Se înălță să păsească spre calul tatarului și spre dîblînc. Atunci ailt juvăt vijii și bătrînul se simți apucat -diin nou și tras în partea dimpotrivă. Se răsuci napraznic și pâlî cu deznădejde. Doborî și pe acest nou dușman, dar calul înapăimîntat sări în lături, iar juvătul legat de șa se întinse și strînse grumazul moșneagului, într-o încleștare smuncită. Moș baci u ingenunohie și minile lui scăpară ciomagul. O clipă prinse în pum'n'i o creangă de răchită și încercă o împotrîvire. Dar tot atunci, o suliță îl pâlî între umeri și se înfipse adînc. Trupul lui, tras de calul speriait, lunecă pe iarbă și se opri neclintit, pentru totdeauna, lîngă o tuiă de salcie. ... Ou altă suliță înfiptă în grumaz, Cozma Prepeliță își dădu sufletul lîngă o movilă de leșuri, iar Pavăl Pricup, care trăsese jos de pe cal un tatar, îl apucase ou dinții de gîtlej și se rostogoliră amîndoi în iarbă. Tatarul îl prinsese și el cu mina de gît și strînseră și unul și altul, unul cu dinții, celălalt ou degetele, strînseră ou deznădejde, cu furie și ură, pînă ce își dădură sufletul amîndoi, în aceeași clipă.

Toader ciobanul isprăvise de mult de povestit și Mitruț încă tot stătea mut, cu cușma în mină și cu ochii îngroziți privind în gol.

— Așa mi-au povestit și mie băjenarii care au scăpat, vorbi iar Toader și eu, măi Mitruț, n-am să mă las, pînă cînd, pînturu omul ista, pentru moș baciul nostru, n-am să omor măcar zece păgîni, cu minile iste aile mele !... Poatte nu m-ia lua dumnezeu pînă atunci!

— Te căutăm! strigară de departe „ataman'ii” lui Mitruț alergînd. Boierul Mindru și boierii Voilă și Hudăi, care au venit acu în fruntea oștirii de

strînsură, au fost chemați la marele vornic. Noi' ce
facem ?

În clipa aceasta, ura și
mînia crîncenă,
'grămădite în inima lui
Mitruț la vestea morții
lui moș baci, își găsiră
un drum pe care să se
reverse și un nume
asupra căruia să se
abată : boierul Mîndru!
Ticălosul de la care au
pornit toate necazurile
lor și ale lui moș baci.
Și fără să răspundă,
Mitruț alergă la cortul
marelui vornic. Curînd
ieși și își strînse
prietanii

Boierii Mindru, Hudăi și Voilă 'descăleca, seră și împărțiseră porunci oetașilor, pentru popas și hrană. Iar cînd un ostaș veni să-i poștească — după cuviință — la domnia sa vornicul, ca pe niște oaspeți scumpi ce- se 'afliu, se bucurară și se îndreptară spre cortul lui Dumbravă, pe care îl aflară sub pază strașnică. De o parte și de alta, oetașii boierului Pătrașcu stăteau incremeniți, ca de piatră, iar intrarea era păzită ide însuși boierul de la Vadul Părului. Gei trei boieri zîmbiră tainic. O strajă ca aceasta arăta, fără putință de tăgadă, în ce spaimă trăiește marele vornic pornit la război !...

„Iată, își ziceau ei, cine cutează să se împotrivească puterii înfricoșate a padi- șahului!”...

Trecură mindri prin fața boierului Pătrașcu, pătrunseră în cort și îndată, în spatele lor, răsări Mitruț cu „atama- nii” săi. Dumbravă îi aștepta în picioare, cu chipul întunecat și cu mina pe crucea paloșului care-i atîna de cîngătoare.

— Intrați, intrați! îi pofti el, pîrîndu-i-se că musafirii șovăie în prag. Vă aduc știri de /a dumnealui Tom-a Berheaci, de la Țigănași!

Pe chipurile celor trei boieri se zugrăvi o mirare fără margini. Cum, știri de la fostul logofăt ? Să fi intrai și marele vornic, adică, în lagărul lui Berheaci ?

Dar Dumbravă nu le dădu timp să se dumirească :

— Aflați, urmă el, că în ziua în care a,m plecat i-ntr- acoace dumnealui Tomia Berheaci se afla în temniță, împreună cu prietenia săi întru uneltiri și așteptau judecata domnului și osînda, cu lanțuri la mini și la, picioare. 'Iar la ceasul ista sînit încredințat că se leagănă în ștreanguri ! Ați mai rămas numai domniile voastre credincioși ai boierului To'ma la hotar și oameni ai marelui vornic Ivașcu din Țara Romînoească...

Chipurile celor trei boieri se făcuseră cenușii. Vinză- torii înțelesesă că se află la capătul vieții lor. Un virat de spaimă și deznădejde li se învîrteji în minte. Fără veste, Voilă și Hudăi își scoaseră săbiile late. Dar, în aceeași clipă, brațele lor fură răsucite cu putere, săbiile căzură zăngănind și ei se pomeniră cu minile goale, în iața lui Mitruț și a prietenilor săi. Numai boierul Mindru ou încercase nici o împotrivire. Se gheboșase, își înălțase umerii ca s,pre apărare și buza de jos îl căzuse, groasă, desco- perindu-i dinții galbeni și rari. Ochii lui se uitau tîntă la Dumbravă, micșorați, lăcrimoși. Dintre flăcăii care stăteau la spatele lor, Mitruț îl privea cu scribă.

Cealalti doi boieri, după o zvircolire zadarnică, încremeniseră, domoliți, iar privirile lor ținteau ou ură neputincioasă pe marele vornic.

— Nu așa! îi dojeni acesta. Aș fi putut să scot și eu sabia și să ne batem în luptă dreaptă. Dacă nu pieream eu, piereteți voi de moarte cinstită și ostășească.... Dar asta nu se cuvine. Pe voi trebuie să vă judece oumai domnul și să vă ucidă numai gidele! Sinteți doar vînzători de țară !... Iar cu asemenea spurcăciuni, nici eu și nici alt ostaș cinstit n-ar încrucișa sabia ! Căutați-i, porunoi ei flăcăilor.

Dar nu era nevoie să caute mult. Din briul cel de mătăsoasă roșie al boierului die la Putrișpara căzu singura scrisoare pe care o aveau asupra lor. Dumbravă o ceti olătinînd din cap și privi cu ațîta rîniie, încît toți își plecară ochii înfricoșați.

— Poruncă de la Petru Șchiopul 1 tună marele vornic, abia stăpîniîndu-și minia. Petru Șchiopul vă poruncește vouă ! Poru'ncă să se ducă boierii țării și să i se închine dincolo de hotar... să-l aducă în scaun, cu alai... iar voi să treceți în partea lui în toiul luptei! ou ostașii voștri!...

— Își înălță capul și-i fulgeră ou ochii. În toiul luptei! Mișeilor ! Să se ucidă moldovan pe moldovan ! Și voi să treceți de ȧpartea, dușmanului, să-l ajutați să sîrîgă juvătul în jurul gitului Moldovei!... A Moldovei care v-a îmbogățit și v-a umflat de bunătăți și v-a îngăduit pe ipămîntul ei ca pe niște șerpi, că pe niște fiare turbate !... Ticăloșilor ! Ticăloșilor ! Ticăloșilor !

O clipă, unîniia păru căni îneacă. Cei trei vînzători își pierdură toată îndrăzneala. Ațîmau ca niște cîrpe în minile flăcăilor care îi țineau.

— Pătrașcu ! strigă Dumbravă. Luați-i ! Duceți-i în tabără de care, în urmă. Legați-i! Să fie păziți ca ochii din cap, pînă la sosirea domnului... Și băgați de samă să nu moară ! Mai cu seamă să nu moară vreunul!...

— Pe aista dă-mi-l miie! se rugă MMrut de marele vornic, apucîod brațul boierului Mîndnu.

— E al domnului, nu al 'tău ! îi răspunse Dumbravă, încruntat.

— Măcar să-l judec pînă la tabăra de care...
— Judecă-l, dar răspunzi cu capul de viața lui...

— Răspund 1

■ Legară cu minile la spate pe cei trei vînzători și ieșiră. Aiără era noapte. Oeata de călăreți >ai

boierului Pătrașcu îi înconjură. Micul pile trecu tăcut printre ostașii care se pregăteau de hodină. În întuneric nu se vedea pe cine duc. În marginea taberei se opriră.

— Să se ducă cineva după cai, se rugă Mitruț de Pătrașcu. Talbăra de care a rămas tare departe, în urmă. Dacă mergem pe jos, pierdem toată noaptea !

Mie și Drăguș se desprinseseră și dispărură în noapte. Mitruț se apropie de boierul Mîndru și îi cercetă legăturile.

— Să nu cumva să te rătăcești prin întunericul ista ! se îngrijoră el.

Se descinse și își trecu betele prin nodul care lega minile boierului.

— Iaca, urmă el, ți-am lungit frînghia de la pripon!

Boierul Mîndru gemu scurt și se prăvăli. Trebuiă să-1 urce pe un cal.

În tabăra, de care, prinșii rămaseră în paza cetii boierului Pătrașcu. Mitruț și „atamanii” săi stătură să vadă cum sînt legați filecare din ei în alt car și se încredințară că nu mai au nici o puțință de scăpare.

Suit cu un genunchi pe draghina căruței, Mitruț se plecă asupra boierului Mîndru, care gemea încetșor. Două șiraguri de lacrimi ieșeau din ochii stăpînului de la Putni-șoara și-i curgeau pe obraji buhăiți.

Mitruț se strîmbă ou greață :

— Plîngi, spurcăciune ? Și un voinicos ca, tine a putut să țină șapte sate de oameni vrednici, sub genunchi, atîta vreme!... Și să uneltească și vînzarea țării !

Sculpă cu scîrbă într-o parte și coborî din căruță în aceeași noapte, marele vornic așază alte căpetenii în locul celor trei vinzători și a doua zi porniră iar, cu aceeași rînduială, mereu către miazăzi.

Iutr-o sară, Mitruț începu a se ridica des în scări și a privi în toate părțile. Începuse a cunoaște dealurile, dumbrăvile și tufe. Își făcu o 'socoteală și se alătură de Dumbravă vornicul.

— De-aouma, zise el, ajungem în locuri care pot fi călcate de iscoade dușmane, dacă au scăpat cumva din mîna străjilor.

— Dacă e așa, spuse Dumbravă, tu și cu prietenii tăi, care cunoașteți cărările și coturile, luați-o înainte. Impîn-ziți-vă și în lături, cercetați toată împrejurimea și deschideți ochii. Umblați ou băgare de samă, să nu vă simtă nimeni. În sleah, la o fugă bună de cal în urma voastră, am să trîmit o ceață de călăreți, pe Vitru ajutor la nevoie... și vă așteptăm aici...

Astfel, oștirea rămase pe loc, dar Mitruț cu „atamanii” săi se pierdură după niște tufări. Trecură în curmeziș lunca și intrară în gura unei văi, de unde începea moșia boierului Mîndru. Urcară o costișă și se opriră privind dincolo de muche. Jos se întindea albia Milcovului, care șerpuia liniștit printre prunduri și tufe. Nici urmă de oaste dușmană. Nici pîndarii munteni, care se vedeau uneori în anume locuri nu se zăreau. Numai un vuiet nîdeslușit, departe, slab, se ridica din jos, poate de dincolo de pădurea care înnegrea în depărtare, spre pîriul Rîmnei.

Își luară caii de căpăstru și coborîră în luncă. Merse-ră de-a dreptul spre locul de pîndă al lui moș Mihai și zăriră printre tufe pe moșneag. Moș Mihai părea crunt și îngrijorat.

— Vin spurcații! aținti el pe Mitruț cu ochiul său negru și neliniștit. Li auzi ?

— li aud, vorbi Mitruț, dar nu știu unde-s.

— Vuietul vine de jos, dinspre Rîmna.

Bănuiesc că-s dincolo de Poiana Trecătoare, departe, dar nu se văd din pricina dimburilor. Și poți să vorbești mai tare, că pîndarii lor au fost trași înapoi, de cum a sosit oștirea. Pe urmă, straja au s-o iacă ostașii. Deocamdată umblă să treacă iscoade, în putere, cît mai multe deodată, să știricească despre oastea 'noastră. Unde-i domnul ?

— Vine, moș Mihai, dar eu nu mă pot înfățișa înaintea mării sale fără nici o știre. Trebuie să mă încredințez, să văd dușmanii cu ochii mei și să știu ce

să-i spun. Eu trec dincolo ! Si voi treceti cu mine! se întoarse el spre ceilalți.

Moș Mihai îi privi întunecat.

— Dacă nu veneați voi treceam eu, măi copii. Nu vedeți cât is de tihari și-de isteți? S-au oprit tocmai la dracu-n praznic ca să nu le știm de știre prea devreme. Dar voi cunoașteți drumurile cele bune ?

— Peste apă și prin pădure, răspunse Mitruț.

— Luați-o mai înspre Șiret, îi sfătui moș Mihai, că și pîndarii for de acolo au fost trași înapoi. Și nu ieșiți din pădure pînă nu se mai înserează. Atunci vă suiți pe dealul de dincoace de Rîmoa și nu se poate să nu-i vedeți. Dintr- acolo se .aude vuietul

— Am fost pe acolo cînd aim pornit cu oile la Brăila, spuse Mitruț. Încălecară. Din urmă, .glasul lui moș Mihai se auzea sfātuindu-i :

— Și nu vă repeziți ca prostii. E 'bine să nu afle ei că noi am prins de veste. Poate prindeți și o limbă, măi băiete. Tu, Mitruț, bagă de samă, ucide-o dacă vrei să vezi pe draou...

Codrul tăiat de apa. Milcovului încăleca hotarul și părea fără sfîrșit și spre miazăzi, în Țara Romînească, și spre miazănoapte, în Moldova. Cei cinci flăcăi străbătură cotul păduros păzit de badea Tudose și se opriră o vreme lîngă un vad. Cercetară cu ochii și cu urechile desimile și tăcerile și pe urmă își îndreptară caii către apă. Trecură hoitanul, fără supărare, se încredințară că locurile sînt pustii și porniră, în buiestru lin, către miazăzi. Cînd ieșiră din pădure, vuietul acela nedeslușit crescuse năpraznic înălțîndu-se de dincolo de mîgura la pdalele căreia curgea pîrlul. Mitruț știa că într-acolo se adăpostesc, între dîmburi, sătucul Jiliștei. Urcară coasta, străbătură un crîng ou iarbă deasă și ajunseră pe muchea mîgurii. Descălecară și se întinseră drept pe jumche. Înlăturară buruienile care de împiedicau vederea și, sootînd capul printre ele-, întinseră gîtul deasupra tăpșanului care se vedea jos, coborît abrupt sub ei.

Și atunci trebuiă să-și stăpînească un strigăt de mirare și obidă. Jos, între dîmburi domoaie, ca în îundul unui găvan neasemănat de mare, acolo unde tăcuse Mitruț popas cu moș baci în drum spre Brăila, furnica hărmălaia nesîrșită a unei mulțimi fără număr. Care venind unul după altul dinspre miazăzi scrițiau iin-trînd pe tăpșanul care înfățișa fundul găvanului. Boli mugeau, cai nechezau, oameni se vinzoleau, strigau, ridicau corturi, trăgeau puștile cele mari, aprindeau focuri, într-o lipsă de rînduială atît de cumplită, încît se vedea că nu

au nici o grijă și că nici nu se gîndesc la putința unei
întîlniri cu dușmanul. De sus de pe muche sunetele se
auzeau limpezi și puternice. Era o adevărată tabără
tabără dușmană, uriașă, de zece ori mai mare decît cea
pe care o văzuseră la Copou. Și cu mulțimea aceasta
nesîlșită aveau să se măsoare călăreții lui Dumbravă și
a: i lui Svercevschi și puțină oaste cu care vine domnul din
urmă ! Abia atunci înțelese Mitruț întreaga grozăvie a
cumpenei care venea peste țară. Stă- tură să-și dea
sama de locuri și împrejurimi. Cum se- diea cu spatele
către Milcov — care rămăsese cale de un ceas în urmă
— Mitruț avea în față tabăra, dușmană, în fundul căreia,
către miazăzi se vedea pîrîul Rimna, iar dincolo de pîrîu,
șleahul cel mare către Brăila, pe care îl știa. Măgura pe
oare stătea el împiedica vuietului să se răspîndească spre
miazănoapte și ascundea tabăra de către hotar. În
dreapta și în stîngă taberei, alte dîmburi se învăluiau lin
și între ele, vălugile care le despărteau erau pline de
iarbă.

Mitruț înțelese de ce moș Mihail auzea numai un
vuiet nedeslușit, dar nu vedea nici o mișcare. Jos,
furnicarul urma să se învălmășească, uriaș. Oameni
mulți scoteau caii din tabără, le puneau piedici la
picioare și îi -minau spre vălugile ierboase dintre
dîmburi.

„Îi mîină la pascut, gîndi Mitruț. Și dacă-i
împiedică, înseamnă că nu au de gînd să-i păzească. Se
simt ca acasă la ei...”

Priviră iar tășanul și împrejurimile pînă .departe
spre pădure, spre Rimraa și îndărăt spre lunca
Mi'loovului, unde aștepta moș Mihail.

Acuma, jos în tabără, o mișcare deosebită le
atrase luare-a-mînte: o ceată de călăreți se alegeai într-
o margine, gata de plecare. Cei cinci flăcăi deschiseră
ochii mari: dacă totul părea, pornit pe bodină lungă și
fără grijă, ce voiau acești călăreți care se și puseră în
mișcare ieșind din tabără printr-o văiuță și pornind
încet spre hotarul moldovenesc ?

— Străjile! se dumiri Mitruț dintr-o dată.

Coborîră măgura în fugă, își prinseră caii care
pășeau slobozi, încălecară și intrară în pădure. Goni ră
pe margine, fără să piardă din vedere picul străjilor
care, călărind fără grijă către lunca Moldovei, se
opriră „la jumătate cale”, se împînziră într-un șirag lung,
ou un capăt spre pădure, cu celălalt către sihlele dinspre
asfințit și se liniștiră.

Mitruț își îndemnă calul și „atamanii” săi făcură
la iei. Porniră în goană. Dar cînd ajunseră în lunca

Milcovului, Mitruț smunci dintr-o dată frîul și opri. Uni gînd ascuțit îi fulgeră prin minte: mama și Nică ! Dacă puhoiul uriaș al dușmanului se va revărsa peste hotar, ce se va face mama și Nică și... Domnica ? N-ar fi mai bine să treacă întîi pe la Răchiți și să le dea de veste ? întoarse capul și căută cu ochii locurile lui dragi. Privi cerul, văzu umbrele amurgului și înclină capul. Cînd să se mai ducă ? îl aștepta Dumbravă și oastea și poate și mărița sa !..« își închipui cu cită grijă și nerăbdare privesc ostașii și mai marii lor către miazăzi, în calea, lui, în calea vestilor și își strînse umerii ca de frig. Ce să facă ? Să trimită pe unul din „atamanii” ? Dar ei ar vrea să zboare mai întîi la ai lor... să-i vestească, să-i puie la adăpost! Cum să-i mai împiedice, cînd el însuși ar ruga pe unul din ei să se ducă la Răchiți ? Și chiar dacă ar trece unul și pe la Răchiți, ce-ar zice vornicul cînd l-ar vedea pe dînsul, pe Mitruț, venind singur ? Mai privi o dată umbrele serii că- zînd peste întinderi, își îndepărtă cu greu din gît un suspin care se încăpătina să pornească și strînse pulpele. Ai lui l-or pricepe și l-or ierta ! Tăcuți, „atamanii” se urniră după dînsul. De cînd văzuseră tabăra dușmană, le pierise graiul. Iar pregătirile lor de luptă și înarmare, de la covălia lui bița Gligore și moș Bolocan, îi se păreau neînsemnate, în lața prăpădului care venea.

5

— Vin! strigă Mitruț, descăleeînd înaintea lui Dumbravă. Și gîfîind, povesti tot ce văzuse.

În graba cea mai mare, Dumbravă trimise alergători să iasă înaintea domnului și să-i dea de știre. După aceasta se sfătui cu Sverceveski și puseră la cale prinderea străji- lor dușmane. Alergară lai Milcov să cerceteze Locurile cu ochii. În fața lor, o cîmpie se întindea- plină de iarbă legănată de vînt, pînă departe către tabăra dușmană, în dreapta cîmpiei, măgurile, sihlele și hățșurile se învăluiau domoale, iar în stîngă înnegrea pădurea de către Șiret, pe care o străbătuse Mitruț cu prietenii săi. Între pădure și sihle, de-a curmezișul cîmpiei, trecea o dungă de copaci singuratici, la mare depărtare de hotar.

— Alasta-i Poiana Trecătoare și acolo sînt înșirate străjile! arată Mitruț cu mîna spre aoea dungă de copaci. Păzesc looul ista, pentru că numai pe aici ar putea veni o oaste mai mare asupra lor. Dincolo de pădure e Șiretul, iar dincolo de sihle încep măgurile care nu se mai mîntuie pînă în munți...

Dumbravă privi îndelung peste apă.

— Îi învăluim pe depărte și-i prindem pe tăcute ! hotărî el. Unul singur dacă scapă și duce vestea

în tabără, ne strică toate socotelile! Tu numai arată-ne pe unde putem trece apa fără să ne simtă străjile lor de hotar.

— Pe acelea le-au tras înapoi de cum a sosit oștirea, răspunse Mitruț aducându-și aminte de vorbele lui moș Miha-i.

Dumbravă și Sverceveski chemară pe șutași și dădură porunci. Două șiraguri de călăreți trecură apa, în cea mai mare tăcere, se împinziră ca două brațe, unul prin sihlă și celălalt prin pădure și, în scurt timp, capetele celor două brațe se întâlniră în spatele șiragului de străji închizând cercul. Atunci, unii călăreți descălecară și porniră tirîș.

Iarba se învălura ca de vînt. Curînd, unele ic'nlete, unele gemete, răcnete scurte și bușiri surde se auziră ici-colo, dar fură repede stinse. Pe urmă cazacii și moldovenii, care înaintaseră tirîș, se sculară în picioare și la anume semn, cercul începu a se strînge și a cerceta fiecare tufă, ca nici un dușman să nu rămînă pitit pe undeva. Și cînd se încredințară că nimeni nu scăpase, își împinseră prinșii spre hotar și, trecînd apa, se traseră spre tabăra moldovenească. Aici, Dumbravă porunci să i se înfățișeze prinșii, ca să-i cerceteze. Era o ceată de oameni necăjiți, țărani din Țara Românească, pe de o parte rușinați că fuseseră prinși dormind, pe de alta bucuroși că pentru dinșii războiului se isprăviseră. Dumbravă le privea nîinile bătătorite și negre și chipurile tăbăcite.

Oamenii spuseră că în jos, la Ji'liștea, au sosit și turcii și muntenii și că sînt atît de mulți, încît tabăra lor de care ține tot drumul pînă la Rîmnic. Că oastea muntenească este cumplit de vîlăguită și că chiar de aceea domnul Alexandru al Țării Romînești cu fratele său Petru, pe care îl aduce să-l așeze în scaunul Moldovei, au poruncit un popas mai temeinic. Vor aștepta în vremea aceasta să le vie și puștile cele mari, care au rămas în urmă, cu boii osteniți... Din pricina asta, nu-i nici o grabă să treacă hotarul, cu atît mai mult cu cît au fost înștiințați că în sus de Milcov nu se vede nici picior dle ostaș moldovan și deci este vreme destulă de așteptare și hodină... Acum s-au așezat la somn...

Dumbravă chibzui îndelung cu Sverceveski și chemă iar pe Mitruț.

— Hai să văd și eu locurile și tabăra dușmană, porunci el. Încet și cu băgare de samă, să nu ne simtă.

Și nu peste multă vreme se aflau amîndoi culcați în iarbă pe muchea măgurii¹, de pe care ise uitau în tabără ca într-un blid.

— Iaca văile unde paisc caii lor, arătă Mitruț trecători le dintre dîmburi.
 Vornicul stătu mult și privi împrejurimile. Pe urmă rămase ou ochii atinți drept înainte, acolo unde înserarea cădea peste întinderi nedeslușite.
 — Acolo-i spatele taberei, Mitruț ? arătă el cu mîna.
 — Spatele taberei! Întări Mitruț.
 — Ce-i -acolo ?
 — S leahul cel mare către țara lor, către Dunărea, către Brăila... Pe acolo .au venit. Ailtă trecere pentru puștile cele mari nici nu-i. Din șleah dai în Rîmna și din Rîmna pe tăpșan. Treci tot printre dîmburi, ca și aici...
 — Este loc pe unde să ajungi acolo, primpjur, fără să te simtă dușmanii ?
 — Este-, răspunse Mitruț. Din malul Șiretului, prin spatele făgetului de colo, trecem Milcovul, după ce facem o bucată de loc prin pădure. Acolo-i postata care cade în răspunderea lui badea Tudo'se pădurarul. Pe urmă străbatem dumbrăvile, care se văd în mîna stîngă și ieșim în șleah, în spatele taberei.
 — Se poate strecura pe acolo o oștire, noaptea, pe tăcute ?
 — Se poate. Merg eu și-i arăt drumul !
 — Bun, Mitruț, Prietenii tăi cuno-sc acum locurile iese ? Știi pe unde se poate veni încoace ? Pot arăta drumul la 'nevoie ?
 — Cît și mine ! Îl încredința Mitruț. Is oameni de nădejde...
 Mai priviră o dată spre tabără. Nu se vedea nici o mișcare și nu se auzea nici un vuiet. Dușmanii dormeau.
 Porniră înapoi și ajunseră la timp : alergătorii aduseseră vestea sosirii mării sale și ȋtropotul greu al grosului oștirii începuse a se desluși în noapte.
 Dumbravă ieși înaintea mării sale. Alaiul era strălucit. Ion Vodă cu platoșă de argint purtînd pe cap o căciuliță leșească cu -surguci și la sold o sabie ușoară, cu mîner bătut în pietre scumpe, călărea pe armăsarul său negru de Anatolia.. Pe un umăr i se legăna în vînt haina de postav subțire, mărginită cu blăniță cenușie și prinsă cu cataramă de aur sub bărbie, iar bratele ii erau ocrotite de umerare de argint și mîneoi din inele de zale. Puțin în urmă și în stînga sa, îmbrăcat în cămașă de zale, călărea marele spătar purtînd buzduganul și sabia cea grea de luptă a mării sale. Iar în rînd cu marele spătar și în dreapta domnului strălucea împlătoșait pan Ieremia, portar al Sucevei și mare hatman al oștirii moldovenesti. După ei, în șiraguri largi, veneau călări

boierii cei mari, curtenii și slujbașii domnești și boiereschi. Penele de la căieușile lor de preț se legănau în pasul cailor, săbiile clincheteau ușor, lovite de scările șeilor și ilumina scăzută a amurgului strecurată printre copacii luncii arunca luciri fugare pe platoșe, pe zale și pe arme. În urma lor, oastea moldovenească ouă căpeteniile ei se întindea în șiraguri dese și pământul vuia surd sub tropot.

Voievodul opri în 'dreptul lui Dumbravă și hotări pe loc popas pentru tabără. Și îndată și măriă sa și boierii descălecară și ținură sub copaci sfatul de război de trebuință.

Dumbravă istorisi prinderea străjilor și mărturisirile lor. Arată cum era așezată tabăra vrăjmașă dincolo de Poiana Trecătoare și ce anume văzuse pe tăpșanul de la Jiliștea. Dădu sama că are oameni care știu drumul și locurile, ounosGindu-le și noaptea pe întunerice și că acei oameni așteaptă aou poruncile mării sale...

Ion Vodă ascultase în tăcere privind în jos. Ceru apoi să i se mai spuie o dată așezarea taberei de la Jiliștea întrebând despre cele mai mici semne și amănunțimi și pe urmă vorbi cumpănind cu băgare de samă fiecare vorbă și fiecare gînd :

— Un oștean vrednic, călare, e mai tare decît cinci oșteni descălecați. Mai gîndi o clipă și întrebă : Spune-mi, Dumbravă, ce depărtare să fie de ia gura acelor văiuși în care pasc caii pînă la pădure ?

— Să tot fie patru, cinci sute de pași, măriă ta ! răspunse Dumbravă.

— S-ar putea găsi atîția oșteni aleși și dibaci, care să cuteze a se strecura, a tăia piedicile cailor, a-i mina în pădure și a-i împrăștia acolo, fără să fie simțiți de dușman ?

— Cerem sutașilor să aleagă pentru treaba asta toți oamenii pricepuți la cai, măriă ta. Herghelegii. Nu se poate să nu izbutim. Caii aceia n-au pază.

— Atunci trimite și bagă de samă ! Treaba asta e grea din cale afară. Sint cai mulți.

Dumbravă se repezi să dea poruncile de trebuință și se întoarse îndată.

— Pe urmă — vorbi iar Ion Vodă — cele trei văiuși unde pasc acuma caii și care duc de-a dreptul în tabără, ca Yliște trecători, — cum spune Dumbravă — să fie apucate la noapte de oastea noastră, fără ca dușmanul să prindă de veste. Pentru aceasta, Ieremie, împărți m oastea în trei cete mari, de cite două mii de oameni. Fiecare ceată are a aiPUca o trecătoare. Zici că ai călăuze bune, Dumbravă ?

— Flăcăi din partea, locului, mării ta, care
cunosc toate cărările și caturile! Încredință Dumbravă
gîndindu- se la prietenii lui Mitruț.
Domnul își trecu privirile negre peste ceata
boierilor și curtenilor și vorbi dar:
— Ieremie!
— Poruocă, mări ta! se plecă portarul
Sucevei.
— Tu ai să duci ceata din stîngă și ai ișă
apuci trecă- toarea din stînga!
Ieremia. se plecă și se trase un pas înapoi.
— Grumază ! chemă iar Ion Vodă.
— Poruncă ! înainta marele vornic al Țării de
Sus.
— Tu apuci trecătoarea din dreapta !
— Ascult, mări ta! se plecă și Grumază.
— Iar pe cea din mijloc, o apuc eu ! urmă
domnul. Tu, Petrea, privi el pe marele postelnic Mălai, te
așezi în capul oștirii care rămîne și aștepți, la o bătaie
de săgeată în urma mea, să-ți trimit poruncă. Atunci
năvălești pe toate trei trecătorile dintr-o dată. Altfel, 'nu
te miști. Să ne rămîie o parte din oștire hodinită....
— Ascult, mări ta ! grăi Petreia Mălai
plecîndu-se adine.
— Tu, Dumbravă și tu, prietene Svercevski,
mai stați.. Am să vă spun cînd să porniți și să apucați
vrăjmașul prin spatele taberei, ca să-l luăm din două
părți. Deocamdată, cei arătați să se ducă și să
privegheze ca cele hotă- rite să se făptuiască întocmai.
Pe urmă veniți la mine să chibzuim asupra năvalei. Ia, r
pînă atunci, nici un vuiet, nici un nechezat, nici o
flacără, nici o vorbă.
Portarul Ieremia, Dumbravă, Grumază și Mălai
se repeziră printre cetele de oșteni căuțind pe căpetenii.
îndată,, vuietele se potoliră și nici un foc nu se aprinse
în tabără. În adâncurile luncii se simți o mișcare uriașă,
tainică, tăcută și din oastea venită cu Ion Vodă se
despărțiră trei șiraguri lungi, care se furișară în noapte,
sub arătările „atamanilor” lui Mitruț. Curînd se pierdură
în întuneric..
Ceata boierilor și curtenilor rămase tăcută sub
copaci. Nu lipsea dintre boierii de sfat decît marele
logofăt Ion Golăi și marele vistiernic Iani, rămași la Lași
pentru împlinirea unor anumite porunci lăsate de mări
sa. Curînd, Dumbravă și Ieremia se arătară din întuneric
și se alăturară dor. Într-o latură a luncii, în umbră,
cazaci lui Sver- cevs'ki așteptau neclintîți.

Acuma¹, glasul Șiretului care își mîna apele la vale se înalță singur în răcoare și întunecime și pusesese stăpînire peste întinderi. Ramurile copacilor din luncă tremurau nevăzute și printre ele susura, abia simțită, boarea care venea dinspre apă.

Ion Vodă păru că ascultă o vreme această răsuflare a nopții, ușoară ca o dezmiardare. Pe urmă înalță capul și întreabă cu glas adînc:

— Unde-s vinzătorii ?

— La tabăra de care, măria ta ! răspunse Dumbravă.

— Adu-i !

Dumbravă iăou un semn și cineva se desprinsese din mulțime și se făcu nevăzut încolo, spre iundul taberei.

Din nou se lăsă asupra, tuturor vuietul atotstăpînitor al Șiretului și boierii de față părăură dintr-o dată girbo- viți, într-o așteptare plină de spaimă. Portarul Sucevei, Ieremia, încremenise cu capul plecat și cu obrazul vinăt. Se auziră pași grei, o cărare se deschise în rîndurile celor de față și în fruntea, unui pîlc pași repede boierul Pătrașcu, de la Vadul Părului. Se înclină adînc:

— Să trăiești, măria ta !

— Trei umbre negre căzură la picioarele voievodului.

— Indurare ! izbucni .plîngător un glas gîtit de frică, Milă !

— Și alt glas, după dînsul, repetă ca un ecou :

— Indurare !

— Indurare ? bubui dintr-o dată minia dezlănțuită a mării sale. Glasul său se înalță năpraznic. Milă pentru vinzătorii țării ? Cu cine ați uneltit ? repezi măriă sa întrebarea, ca o lovitură în capul celor ingenuchiati.

— Cu vornicul Ivașcu, bilbii unul din glasuri.

— Cu clucerul Balotă, șopti altul.

Ce ai pus la cale? sorîni cu aceeaşi minie, abia stăpînită Dumbravă întinse mării sale scrisoarea găsită asupra lui Mîndru.

— Să trecem de partea lor cu călăreţii, în toiul luptei... răspunse Hudăi.

— Călăreţii ştiu ?

— N-am .avut vreme! sughiţă de spaiimă unul dintre glasuri. Dumbravă ne-a...

— A-ha ! se dumiri loti Vodă. Vra să zioă dacă nu era Dumbravă... Cine mai era cu voi ?

Toma Berheaci... el ne-a scos din minţi, el a făcut jalba la Stambul... el ne-a legat de Ivaşcu şi de Balotă... Noi am dat numai parale şi i-am purtat scrisorile... atîta !

— Vra să zică sînteţi nevinovaţi! tună Ion Vodă pri- vindu-i cum se tirăsc la, picioarele lui şi sărută pămîntul. Mieluşeilor ! Aduceţi duşmanul în ţară, îi daţi Moldova pe mină s-o prade, s-o îngenunchi şi mai tare, s-o nimicească şi n-aţi făcut decît „atîta !” Ticăloşilor !

Era atîta dispreţ şi silă în cuvîntul acesta, încît cei de faţă se cutremurară.

— Nu ne lăsa, Ieremie, bociră dintr-o dată cei trei vînzători şi frunţile lor se plecară lovind „pămîntul.

Vinăt, Ieremia tresări, îşi înălţă umerii şi îşi rezemă barba în piept.

— Şi aiştia sînt prietenii tăi ? îl întrebă Ion Vodă, cu acelaşi nesfîrşit dispreţ în glasul nedomolit.

— Dacă au vîndut, nu mai sînt prietenii mei, răspunse portarul Sucevei, sugrumat.

Un scîncet gîuit se auzi şi boierul de la Putnişoara se lungi moale, pe iarbă, la picioarele Voievodului.

— Dumbravă ! strigă mânia sa, nepotolit. Să- i i.a şi... juvătul !

Înălţă un braţ către crengile copacilor şi întoarse spatele către cei trei ticăloşi.

Se auzi o vînzoleală prin întuneric, cîteva strigăte repede înăbuşite şi se făcu tăcere. Dumbravă se arătă dintre copaci şi în spatele lui se iviră, tăcuţi, boierul Pătraşcu şi Mitruţ, care se apropie într-o latură, cu cuşma în mină, cu arcul pe umăr şi ou ghioaga rezemată de celălalt...

Se făcuse dreptate.

Şi iarăşi, o clipă lungă, se înălţă deasupra tuturor glasul covîrşitor al Şiretului;

20 — Mitruț al Joldii — c. 1394 G vreme Ion Vodă se plimbă în sus și în jos, cu minile strânse la spate și cu capul plecat. Din pricina întunericii, fața lui nu se vedea. Numai sporii de la încălțări zureau lin, abia auzit. Boierii stăteau încremeniți pri- vindu-l și așteptînd poruncile de trebuință pentru clipa grea care venea.

Dintr-o dată, mânia sa se opri și își înălță capul.

— Acuma tu, Dumbravă, vorbi el. Zici că te duce careva pînă în spatele taberei ?

— Fiacăul ista, mânia ta, Mitruț al Joldii, străjăru.

— Tot tu ești ? întrebă mai potolit Ion Vodă în întunecime.

— Tot, mânia ta, se auzi glasul lui Mitruț, înalt și tînăr.

— Știi tu un asemenea drum, Mffruț ?

— Știu, mânia ta. Cu ochii închiși îi duc.

— Și în cită vreme crezi tu să fi acolo, cu oastea călare ?

— Mânia ta, cum dăm în spatele pădurii, putem să alergăm în fuga cea mai mare, că nu ne mai aude nimeni din tabără. Și dacă mergem așa, într-un ceas de vreme so- cot să ajungem. Să punem două, pentru că mergem o bucată de loc prin pădure. Luna, mânia ta, iese tîrziu, dacă n-a fi nour...

— Nicî nu e nevoie de lună, spuse Ion Vodă. Dumbravă, cum ajungi, aprinde un foc să-l văd și eu. În clipa aceea ,am să pornesc eu din partea asta și tu ou Sver- cevski din spatele taberei. Ar fi bine să se potrivească cam către crăpatul zorilor. S-avem o zare de lumină. Dar nu prea multă.

— Am înțeles, mânia ta.

Ion Vodă îmbrățișă pe cei doi căpitani și, întinzînd brațul, își rezemă palma de umărul lui Mitruț. Tăcu o clipă și spuse cu glasul scăzut:

— Duceți-vă !

c a p i t o l u l v

Noaptea e străvezie și cerul senin. Călăreții lui Sver- cevski și ai lui Dumbravă merg tăcuți către miazăzi. S-a dat poruncă să nu se audă nici un vuiet, de aceea ei umblă pe iarbă, ca să nu se deslușească nici tropotul adine ai cailor.

În fruntea șiragului, alături de marele vornic și de căpetenia cazacilor, călărește Mitruț arătînd drumul. În spatele lor, între ostașii călări, vin alături, scară lingă scară, legănîndu-se pe cai, „atamanii”.

Mitruț tace. Străbat acum locurile pe care și-a petrecut toată copilăria lui. Iată mîgura pe care păștea oile în fiecare an la vremea asta. Își aduce aminte de Hoțu, cu capul lui mare și cu ragila pe pieptul lat. Stîna

se vede întunecată și părăsită. Pe ce coclauri or fi alergând ciobanii ca să ferească avuția boierului din calea oștilor ? Acum, călăreții aleargă pe sub poala dumbrăvii, pe drumul pe care de mult moș Mihai îi povestea despre boierul de la Putnișoara. „Caua”, își aduce aminte Mitruț. Dar „Caua” spînzura acum de creanga unui copac și cînd au să afle aceasta oamenii din satele obișnuite de ei, au să răsuflie mai slobod. Iată vadul de la apa Putnei. Aici, moș Mihai se așezase cîndva jos încălîindu-și opincile și îl lămurise de ce trebuia să păzească el, Mitruț, oile boierului Mîndru...

Iată și tăpșanul pe care păștea el vaca și tăia capul buruienilor cu iușca, închipuindu-și că taie turci, cînd era mic... În străveziul nopții, cei doi frășini se mai pleacă și azi, ocrotitori, peste căsuța lui Joldea, ca niște pete înalte, mai negre decît noaptea. Undeva urîă un cîine. Satul pare pustiu. Nici o zare de lumină, nici un opaît, nici o vatră cu tăciuni...

Mitruț se înfioară. Oare dorm toți oamenii din sat și n-au aillat nimic despre primejdia care-i păște?

— Aș opri numai o clipeală, să bat în ușa ceea de colo, spune el lui Dumbavă, cu glas rugător.

— Casa ta ? întrebă vornicul trăgînd de iurî.

A mea...

Mitruț descalecă și Drăguș se repede să-i ție calul. De departe, ușa pare deschisă, Mitruț aleargă: „Or ii fugit... s-or fi pus la adăpost”... Se împiedică și cade. Sub el, un trup cu brațele cruce. Se ridică speriat în genunchi și întoarce trupul. Răcnește: „Nică !” și rămîne alurit. Nică e teapăn, cu gîtul aproape despărțit de trup, de o tăietură groaznică... Mitruț își duce mina la ochi, își strînge obrazii în palme, privește năucit în jur și i se pare că în prag zace alt trup. Se tirăște... Cei din drum îl privesc tăcuți, cu ochii mari, cu inimile strînse. Il vād cum pășește pe genunchi, cum se apleacă asupra pragului și îl aud cum scîncește ca un copil părăsit: „Mămuță !”

Atît. Trupul lui Mitruț s-a plecat mult asupra pragului. Din drum nu se vede ce face. Numai plînsul lui zguduitoar tulbură tăcerea.

Dumbavă descalecă și cei patru „atamani” sar jos. Aleargă. Înconjoară pe Mitruț să-l ajute, să-l mîngîie. Dar ce-i pot spune? Își scot cușmele, își fac cruce și se trag într-o parte. Au văzut: mama zace cu fruntea spin-tecată de iatagan...

O vreme trece așa. Apoi, Dumbavă se apropie încet, se pleacă asupra lui Mitruț și îl atinge ușor cu palma. Rostește cu glas mîngietor, de tată îndurerat:

— Nu întîrziem, Mitruț ?

Plînsul s-a oprit. O clipă lungă, Mitruț nu s-a mișcat. Parcă revine dintr-o lume străină, de foarte

departe. Caută mîna mamei și își pleacă obrazul pe ea, cu un suspin atît de adînc și sfîșietor, încît cei din jur se înfioară. Se ridică încet. Pășește pînă lîngă Nică. Se pleacă asupra lui, îl ia în brațe și îl așază pe prispă. Intră în tindă, se întoarce cu trupul mamei în brațe și îl așază lîngă al lui Nică. Mai stă o clipă privindu-i și — cu mersul șovăitor — se întoarce și își caută calul... Svercevski se apropie de el și îl prinde de mijloc. Cazacul îi vorbește ceva în limba sa îmbărbătindu-l, strînge în iața ochilor lui un pumn mare și ciolănos și cu un gest arată ghioaga care atîrnă fioroasă la oblînc. Apoi îl apucă de braț, ușor ca o mîngîiere și ca un semn de prietenie.

Mitruț înțelege. Îi rămînea ghioaga să plătească... și va plăti ! Dar inima lui e prea plină de durere. Merge încet, între Svercevski și Dumbravă și, din vreme în vreme, un suspin izvorît din adînc și repede înăbușit, îi cutremură smerii. Un gînd ascuțit îl ghionțește dintr-o dată : dacă s-ar fi abătut pe acasă, acum cîteva ceasuri, n-ar fi scăpat și mama și Nică ? Nu cumva el singur este vinovat de moartea lor ? Își înclină capul tare și e gata să izbucnească în plîns : „Mămuță !”... Ascultă tropotul adînc al cailor, simte lîngă el dragostea și inima caldă a „atama- nilor” și a tuturor celorlalți și își înalță capul. Privește în jur. În bătăturile căsuțelor din Răchiți se văd altele le-șuri cu brațele cruce. Fusesse măcel...

Acuma se apropie de pădure. Inima lui se strînse de o nouă grijă. Intrară în poiana în care căsuța lui badea Tudose pădurarul își arăta pereții vineți și prispa scundă de lut. Mitruț ieși din rînd și alergă. Sări jos de pe cal, intră în casa rămasă cu ușa deschisă, privi cu băgare de samă în jur și răsufli ușurat. Domnica fugise la vreme.

Încăleca și porni în trap grăbit, cu șiragul călăreților după el. Intră în pădure și încetini mersul. Sub crengi, întunericul se lăsase asupra lor ca un hobot. Vreascuri uscate se rupeau sub copitele cailor, iar troznetul lor străbătea desimea stîrnind ecouri scurte și strîngînd inimile de grijă. Cu ochii măriți, călăreții cercetau întunericul, iar urechile lor stăteau la pîndă, cu auzul încordat.

Și deodată, un glas grozav izbucni în noapte, chiar lîngă Mitruț:

— Scai, că dau ! Care ești acolo ?

Glasul răsună ca un tunet amortit, plin în fundul pădurii și călăreții, fără să vrea, strînseră frîiele.

— Nu da ! strigă în aceeași clipă glasul înalt al lui Mitruț. Nu da, moș Mihai, că eu îs !

— Tu, Mitruț ?

— Eu, moș Aii hai !
 — Cu cine ești ?
 — Cu-ai noștri. Vrem să trecem dincolo și să
 cădem în spatele dușmanilor.
 — Atunci mergem și noi! hotărî bătrînul. Aici
 nu mai avem ce iace! Ne-am strîns mai mulți ca să ne
 împotrivim iscoadelor. Umblă să treacă în putere, cîte
 zece, cincisprezece o dată... Ce te iaci tu singur în iața
 lor ? Iacă și Tudose și Domnica... Pînă s-a lămuri într-un
 iei e mai bine aici decît acasă...
 — Numai mămuța și Nică au rămas ! șopti
 Mitruț sugrumat.
 — Ai trecut pe acasă ? tresări moșneagul.
 — Un singur suspin îi răspunse.
 — Au dat spurcații peste ei, vorbi moș Mihai
 și glasul lui se muiase atît de tare, încît nu mai era de
 cunoscut. Nu s-a mai putut păzi hotarul cum trebuie !
 Au trecut... pe unele locuri !... Și Nică a sărit să-și apere
 mama ! Așa trebuie să fi iost ! Că n-am putut, mîi
 Mitruț, să las hotarul și să mă reped să-i sfătuiesc și să-i
 duc undeva la adăpost !... N-am putut!... Moș Mihai își
 înclină capul ca un vinovat.
 Mitruț tăcea. Moș Mihai „nu putuse”, așa cum nu
 putuse nici el. Și dacă moș Mihai a gîndit așa, înseamnă
 că nici el, Mitruț, nu greșise. Și totuși îl durea, îl durea,
 încît îi venea să răcnească în neștire, pînă cînd
 usturimea aceea din inima lui s-ar fi mintuit o dată cu
 ghemul de plîns ce i se așezase în gît iar, și îl sugruma
 gata să- izbucnească și să umple lumea... Și atunci, o
 mină mică și caldă, o mină pe care o cunoștea, se
 strecură între cureaua irîului și palma lui și rămase
 acolo, ca o mîn- gliere liniștită și siioasă.
 — Să mergem, Mitruț ! șopti glasul abia
 auzit al Dom- nicăi, cu o mlădiere de plîns. Ne așteaptă
 oastea...
 Mitruț își scutură umerii și își înălță capul.
 — Mergem, rosti el peste umăr, ca să-l audă
 toți, și porni înainte. În dreapta i se alătură moș Mihai și
 în stînga, Domnica. Liragă ea, badea Tudose clătina o
 ghioagă cît un bostan și mirîia vorbindu-și singur:

— Lasă, măi băiete! Îți sărez eu inima, n-ai grijă! Dacă nu dobor zece pentru unul, să nu-mi zici tu mie Tudose! Și tu unde mergi ? tresări Mitruț deodată, cătind înspre Domnica.

— Merg cu tine, Mitruț, spuse ea liresc. Cum am să rămîn singură în pădure! Și în altă parte, unde să mă duc ?

Mitruț tăcu. Fata avea dreptate. Singură, acolo, era mai rău decît în mijlocul bătăliei. Căzăcul Sverceveski își scoase jungherul de la cingătoare și îl întinse ietei, ca să aibă și ea o armă de apărare, pentru orice împrejurare. Mergeau la luptă doar. Iar Mitruț vorbea îngrijorat:

— Să te ții în spatele meu și al lui moș Mihai, auzi ? Și iacă și jungherul meu. Îți mai aduci aminte cum îl lolosești ?

Fata șopti :

— Da, Mitruț!

— Și nu uita : un jungher cu care pălești de departe, este un jungher pierdut. Dacă dai cu al meu, îți rămîne celălalt, al hatmanului! Pe acela să nu-l azvîrii ! Il ții strîns și te aperi de aproape... Nu sări în luptă și nu te grăbi... Numai la mare nevoie, Domnica, auzi ?

— Da, Mitruț !...

Trecură Milcovul și se adunară din nou în codru.

— Mai la stînga, Mitruț, se auzi dintr-o dată glasul lui moș Mihai. La stînga tare, să 'nu dăm peste spurcăciuni !...

Și Mitruț făcu la stînga către Șiret. Ieșiră curînd în marginea pădurii, de către apă. O limbă de pămînt, îngustă de cîtiva stîneni, închipuia un drum acoperit de iarbă, care înăbușea tropotul cailor, porniți în goană. Vuietul greu al copitelor se amesteca cu murmurul fără sfîrșit al apei și cu freamătul pădurii, pe care u'n vînt dinspre apus îl ridica uneori ca un vîlîit depărtat de valuri. Nu scotea nimeni nici o vorbă. În fundul apei, care își mîna undele la vale, tremurau stelele unui cer curat și rareori o pasăre de noapte tăia, speriată, o linie neagră în văzduh. Pe nesimțite, drumul se depărta de malul Șiretului cotind spre asfințit. Ocoala larg marginea pădurii, urca și cobora cîteva dimburi și dintr-o dată, zarea se lămurii. Mitruț opri la malul Rîmnei.

Tabăra vrăjmașă era departe, în dreapta lor. O poruncă alergă înapoi printre rînduri și întregul șirag de călăreți trecu riul fără cel mai mic zgomot. La răsărit, cerul pălea către zori. O strajă trimisă înainte se întoarse ca o umbră și vesti că dușma'nii dorm fără grijă. Asta însemna că nici nu simțiseră nimicirea străjilor lor. Călăreții înaintară pe șleahul cel mare, pînă ajunseră în

dreptul taberei și acolo se buluciră închizînd trecătoarea largă care ducea pe tăpșan. Era ca un fel de poartă a lagărului, singura lui poartă către miazăzi.

La un semn al lui Dumbravă, cazacii și călăreții moldoveni rămaseră neclintîți și, orice zgomot se stinse.

2

Cînd umbrele nopții deveniră cenușii, Dumbravă ridică mina. Moș Mihai bătu în amnar și îndată, cu iarbă uscată și citeva vreascuri, un foc înălță făcări neliniștite în vînt. Și dintr-o dată, de departe tare, de dincolo de tăpșan și de apă, se înălță un vuet fără seamăn, un răcnet speriat și repetat de zeci de mii de guri — și o învălmășeală cumplită puse stăpînire pe întreaga tabără.

Dincoace, cazacii și călăreții moldoveni se împînziră și cînd Dumbravă, suit pe un dîmb, văzu întreaga oștire dușmană — zăpăcită, înspăimîntată, sculată din somn adînc, cuprinsă de panică și vînzolindu-se într-o lipsă de rînduială cumplită — ridică brațul și strigă o poru'ncă. O ceată de cazaci se* repezi și într-o clipă căruțele dușmanilor, care împiedicau drumul, fură date la o parte făcînd loc iureșului călăreților.

Și atunci începu cea mai ciudată năvală pe care și-a închipuit-o cîneva vreodată. Căi cei sprinteni ai cazacilor, cu călăreții culcați pe gîtul lor, de parea că nu se află nimeni în sa, se repeziră prin locul slobod, ca o herghelie sălbatică. Străbătură depărtarea ca o vîntoasă împotriva căreia nimic nu mai putea sta și căzură în spatele dușmanilor, ca un vârtej. Călcău cu copitele dinainte, zvirleau cu cele dîndărăt, se ridicau în două picioare și se prăbușeau peste trupurile celor care nu mai aveau unde se feri, mușcau ca fiarele în dreapta și în stînga și rîncezeau fioroși, cu ochii aprinși ca niște cărbuni și cu gurile căscate. Astfel pătrunseră în rîndurile dușmanilor înspăimîntați năruin- du-i unul peste altul, împingîndu-i, zdrobindu-i, înainte de a avea vreme să apuce o armă sau să încerce o apărare. Iar cînd această năvală ajunse atît de adînc înlăuntrul taberei, încît orice înaintare devenise peste puțină din pricina desimii celor grămădiți, de pe grumazul și din coama acelor cai turbăți se dezlipiră, înălțîndu-se în șei, cazacii, ou săbiile late în mini, urlînd ca lupii și tăind în grămadă cu o iuteală și cu o putere, în fața căreia nimeni și nimic nu se mai putea împotrivi. Cărări acoperite cu leșuri se deschideau de o parte și de alta a iureșului și dușmanii prăbușiți își ridicau minile, ca să-și apere capul și să nu mai vadă moartea care venea asupra lor. Cei de pe laturile acestui drum al pierzaniei

se trăgeau în întuneric cu nădejdea mintuirii, dar această nădejde nu ținu nici o clipă. Cu un chiot care făcu să tremure inimile dușmanilor, călăreții moldoveni se repeziră pe urmele cazacilor lărgind cărarea tăiată de aceștia. Sulitele lungi împunseră în grămezile prăbușite ale dușmanilor și ghioagele se ridicau și se lăsau ca trăznetul sfărîmînd oasele, spărgînd capetele, rupînd spinările, prăbușind în colburi — unii peste alții — pe cei ingenunchiați spre îndurare, pe alții care mai încercau o apărare deznădăjduită, și pe cei care își căutau izbăvirea în fugă. Pe o latură, Mitruț, cu fruntea încruntată, cu ochii întunecați și cu un ascuțit în inimă care-i aducea aminte de mama și de Nică, ridica ghioaga fioroasă cu care luptase și Joldea și o lăsa cu atîta putere, încît dușmanul cădea trăznit, rupt, cu ciolanele fărîme. Brațul lui se înălța și cădea ca fulgerul, iar calul i se ridica în două picioare călcînd și mușcînd, așa cym făceau caii cazacilor. Ca un vîrtej al miniei, al durerii și al morții, așa înainta Mitruț, cu dinții strînși, cu răsufierea șuierătoare și cu puterea lui de uriaș dezlănțuită, să pedepsească, să sfărîme, să turtească, să nimicească pe răufăcătorii care năpădiseră locurile moldovenesti să prade și să ucidă, așa cum îi uciseseră mama și fratele...

La spatele său, ghioaga cît u'n bostan a lui badea Tudose sfîrșea ce mai era de făcut după Mitruț. Se înălța și se prăbușea, cu o bătaie neîndurată și regulată, în mijlocul vaietelor și răcnetelor, iar calul său strivea cu copitele piepturile celor căzuți, astfel ca nimic viu să nu mai rămînă în urma celor doi luptători.

Pe cealaltă latură, fruntea o ținea moș Mihai. Răcnea atîta de cumplit, izbea atîta de iute cu ghioaga lui cea cu colți fioroși sfărîmînd fără alegere cai și călăreți, privea atît de străpungător cu singurul lui ochi care ardea ca un cărbune aprins, încît în fața lui se făcea locul gol și dușmanii, luați fără veste și înspăimîntați, se rostogoleau unii peste alții ca să ajungă mai repede dincolo de depărtarea la care putea păli ghioaga aceea blestemată și luptătorul acela fioros. Cînd ajunse în dreptul corturilor, moș Mihai se repezi atîta de puternic, încît cei care mai stăteau în fața lui se prăbușiră cu fața în țărînă. Calul bă-trînului se înălța în două picioare și se nărui peste cel dinții cort care îi stătea în cale. Sub pînza prăvălită, trupuri se vinzoliră zbuciumîndu-se. Ghioaga lui moș Mihai se înălța și se abătu în grămadă, o dată, încă o dată și încă o dată. Gemete grele crescură și se stinseră și calul bătrînului sări către alt cort. Il nimici și pe acesta, el dintr-o parte și badea Tudose din alta, în timp ce Mitruț sărise către al

treilea, cel mai mare și cu două tuiuri în fața intrării. Dar când calul său ridicat în două picioare stătea gata să se prăvale peste cort, un alt cal, la fel de mare și furios, se înalță în fața sa și o sabie lungă îi fulgeră prin fața ochilor. Sabia lunecă în lungul ghioagei lui Mitruț și călărețul turc se trase cu grijă într-o parte. Dar în aceeași clipă sări din nou. Dușmanul mînuia sabia cu o mîină puternică și dibace și o înălța vijîind și răsucind-o primejdios asupra lui Mitruț. Badea Tudose rămase cu măciuca în văzduh și un strigăt ușor și subțire se auzi de la spatele lui. Dar în același timp, jungherul dăruit de Svercevschi Domnicăi zbură prin aer și se înfișe în obrazul vrăjmașului, sabia întîlni măciuca lui Mitruț și se rupse ca o surcică, iar ghioaga, dezlănțuită, se abătă peste capul calului, zdrobindu-l și trîntind jos și cal și călăreț. Mitruț călcă peste ei spărgîndu-le coastele cu copitele furioase ale fugarului și trecu înainte ducînd prăpădul și moartea tot mai adînc în rîndurile dușmanilor, în timp ce, în cealaltă parte a taberei, larma se auzea din ce în ce mai puternică și vaielele din ce în ce mai cumpolite.

Acolo, poruncile lui Ion Vodă fuseseră împlinite întocmai. Căii dușmanilor rătăceau acuma împrăștiați prin pădure, iar în locul lor, în văiugile care dădeau pe tăpșan, se grămădiseră cele trei oști moldovenești, împărțite sub ascultarea domnului, a lui Ieremia și a lui Grumază. Iar când dinspre Rîmna, focul aprins de moș Mihai își înalță flăcările, măcelul începu. Din trei părți, pe cele trei guri, călăreții moldoveni țîșniră în iureș cumpolit. „Tale, ucide !” se înălța pînă la cer strigătul lor de luptă, într-o larmă uriașă, chiuță de mii de glasuri. Părea că văzduhul întreg se cutremură.

Deșteptați din somnul lor adînc, în acest prăpăd care se rostogolea peste dinșii, buimăciți, fără cai, și negăsindu-și în întuneric armele, dușmanii nu mai aveau decît un singur gînd : să fugă, să-și caute scăparea. Dar din gurile celor trei văi izvorau fără sfîrșit călăreții moldoveni, iar în spate, departe, se înălța, ca un uragan, vuietul luptei cazacilor și călăreților lui Dumbravă. Din față, oștirea moldovenească înainta ca un zid împungînd cu sulite, tăind cu săbiile și zdrobind cu ghioagele, răcnind, chiuind și călcînd în picioarele calilor pe oricine s-ar fi încumetat să se împotrivească, în fruntea bulucului din mijloc înainta însuși Ion Vodă avînd de o parte și de alta, ca strajă, pe bătrînul sutaș Știrbu, care nu voise cu nici un preț să rămînă acasă și pe cei cinci feciori ai lui, cu ochii aprinși ca jărăticul, cu brațele încordate și cu ghioagele sus. Sabia mării sale, lungă și

Iată, pe care alții abia ar fi învîrtit-o cu amîndouă minile, vijîia în văzduh, se abătea ca un fulger și se înălța iar, repezită și în lături și în jos, ca și cum pălea din toate părțile dintr-o dată. Iar trupul uriaș al domnului, călare pe calul puternic și înalt, se înclina ușor în șa, la fiecare lovitură, în timp ce ochii săi negri se umpluseră de vinișoare roșii și licăreau în pîcia cenușie din preajma zorilor.

În spatele mării sale, marele spătar nu se mulțamea să poarte buzduganul și cealaltă sabie a voievodului după datină, ci fulgera cu acel buzdugan în dreapta și în stînga împărțind loviturile după dreptate și vorbind singur: „Na și ție! Na și ție!” Și de oite ori izbea, își doboră dușmanul fără greș.

Lîngă dînsul, ceilalți boieri veniți cu măriile să nu se lăsau mai prejos. Domnia sa Cozma Murgul își dăduse căciulița pe ceafă, își suflecuse puțin mineca dreaptă, ca la o treabă ca aceea și pălea atîta de furios, încît sabia se părea că fulgeră. La fel luptau și dumnealui Lupe Huru, pîrcălabul de Hotin, și dumnealui pîrcălabul de Neamț, și dumnealui pîrcălabul de Roman, și marele stolnic, și marele comis, și atîția alții. Iar domnia sa Bucium, ceașnioul, care fusese împuns ușor de sulita unui turc, mai mult din greșeală, se miniașe atîta de rău, încît își apucase cu amîndouă minile paloșul greu și lung și îl minuia atît de cumplit și răcnea atîta ide fioros, încît în fața sa dușmanii cădeau cu fața la pămînt.

Astfel înaintînd în lumina tulbure a zorilor, oastea de sub ascultarea lui Ion Vodă întîlni pîc cea de sub mina lui Ieremia, împreunîndu-se și luptînd alături.

— Să trăiești, măriile ta! strigă de departe portarul Sucevei.

Domnul nu răspunse. Bratul său se mișcă repede ca o pîrghie neostenită, în timp ce cu ochii căta din vreme în vreme la isprăvile lui moș Știrbu. Sutașul nu mai semăna cu bătrînul pe care îl știa măriile sa. Părea un uriaș dezlănțuit, în fața căruia vrăjmașii cădeau unii peste alții rostogolindu-se în pulbere.

— Taie, ucide! răcnea bătrînul pîlînd cu ghioaga cînd în dreapta, cînd în stînga calului.

— Taie, ucide! răspundeau de alături glasurile feciorilor săi, care trăzneau fără hodină, cu sete, cu icnet, zdrobind totul în jur și înaintînd pas cu pas, ca niște uriași infuriați, fără oprire și fără îndurare. Taie, ucide! răcneau ei iar și strigătul acesta era repetat după dinșii de mii de glasuri puternice bîgînd spaima în inimile dușmanilor.

Lângă ei, boierul de țară Pătrașcu își pusese căciulita în briu, ca să-i fie mai ușor, își suflase minciile și lupta cu amiradouă minile: cu dreapta tăia cu sabia și cu stînga se apăra cu sulita. „Taie, ucide!” răcnea și el o dată cu feciorii Știrbului ducîndu-și calul numai cu strînsoarea pulpelor și lucrînd cu amîndouă brațele. „Taie, ucide !” și, repezindu-se cu calul, prinse în virful sulitei o căpetenie turcească, îl săltă de la pămînt și-l azvirli între dușmanii îngroziți.

— Pătrașcu îți zice? strigă în clipa aceea Ion Vodă izbind cu sabia sa de sus în jos într-un vâlmășag de turci.

— Pătrașcu, măria ta ! răspunse bucuros boierul îm- pungînd cu sulita și tăind cu sabia în același timp.

Fără să privească la isprăvile celorlalți, marele vornic Grumază număra.

— Șaptesprezece! striga el ou glasul gros și în aceeași clipă, sabia sa culca la pămînt un dușman. Optsprezece, nouăsprezece...

— Douăzeci, nu nouăsprezece ! îl îndreptă de departe strigînd dumnealui Lupe Huru, socrul domnului care, știindu-i obiceiul trăgea cu coada ochiului urmărindu-i loviturile.

— Cum, douăzeci ? se minie marele vornic repezind trei izbituri una după alta, fulgerătoare. Nu te mai amesteca, pîrcălabe, că-mi uit socoteala ! Iacă, trebuie s-o iau de la început ! Și ca să arate că hotărîrea domniei sale era neclintită, marele vornic dădu altă izbitură și strigă tare și gros, ca să se știe: Una !...

Zăpăciți, înspăimîntați, dușmanii aruncau armele. Zadarnic glasurile căpitanilor răcneau ca să-i îmbărbăteze și să rînduiască măcar o ceată de apărare pentru domnul Țării Romînești, pentru fratele său care poftea scaunul Moldovei și pentru căpeteniile turcești. Nimeni nu mai asculta, nimeni nu mai știa încotro să-și afle mîntuirea. Ici, colo, oameni care nu mai aveau nici o nădejde, se repezeau, zăpăciți, să scape, să fugă încotro vedeau cu ochii. Dar cădeau zdrobiți sub picioarele cailor, năruți sub prăpădul ghioagelor, urlînd sub împunsătura sulitelor și tăietura săbiilor. Cîte un pilc cuprins de deznădejde năvălea ca într-un vînt de nebulie, cu armele sus, să-și vîndă scump viața. Cădeau atunci și unii moldoveni și unii cazaci, așa cum se întîmplă în orice luptă. Dar pilcul acela era de îndată

nimicit, spîrcuit, spulberat și dacă mai rămî- nea vreun dușman, acela îngenunchia cerînd iertare, sau arunca arma și murea cu brațele ridicate deasupra capului, ca spre cea din urmă apărare!

În mijlocul taberei, oțtîva căpitani turci izbutiseră să îngherbe o ceată rînduită în patru laturi, cu sulitele întinse, dese ca peria, și cu oștenii atît de înghesuți unul în altul, în rînd și în adîncime, încît păreau un singur trup. Era ca un arici uriaș, care — de unde te uitai la dînsul — nu-ți arăta decît tepi, ca să nu ai de unde-l apuca. În jurul acestui nou fel de luptă, călăreții se roteau, izbeau fără mare folos și se vînzoleau în lumina tulbure a zorilor. Și tocmai atunci, somniile de cazaci, care străbătuseră toată tabăra călînd peste trupuri omenеști, văzură ariciul dușmanilor. Svercevski se înălță, în scări. În focul luptei, căciula îi lunecase pe ceafă și ciuful lung și bălai îi flutura în vînt. Sub nasul drept, mustățile îi cădeau de o parte și de alta a gurii și broboane de sudoare luceau pe obrazul și pe fruntea lui. Numai ochii albaștri îi licăreau ca oțelul vînat și o dungă adîncă i se ivise între sprîncene. Ridică sabia deasupra capului și răcni o poruncă. În aceeași clipă porni ca vîntul și oînd ajunse lîngă pîlcul dușman, calul lui își făcu vînt, sări ca într-un zbor pe deasupra capetelor și căzu drept în mijlocul grămezii, turtind, dărîmînd, învîlmășind totul în jurul său. După el, ceilalți cazaci săriră la fel și oit ai clipi întreaga ceată fu împrăștiată, năruită, ucisă.

Acum nu mai era nici un chip de împotrivire. Dușmanul nu putea folosi puștile lui cele mari. Învălmășeala era atît de mare, încît orice lovitură de tun ar fi vătămat deopotrivă și prieteni și dușmani. Din această pricină, nu putură folosi nici arcebuzele, nici arcurile, cu toate că lumina zorilor se mai limpezea. Pe de altă parte, oastea domnului Alexandru al Țării Romînești aflînd slobod fundul taberei, care în urma înaintării cazacilor și călărimii lui Dumbravă rămăsese nepăzit, se repezi ca printr-o poartă deschisă, scăpă de pe tăpșan și se împrăștie alergînd peste lanuri și prin dumbrăvi. Și curînd după dînsa porniră să alerge, spre acea poartă, cete răzlețe de oaste turcească, rîmaivînd să știe de îndemnurile și răcnetele deznădăjduite ale mai marilor.

Ridicat în scări, Ion Vodă văzu și înțelese că biruința era a sa. Dar oastea dușmană trebuia prinsă, nimicita și tăcută nevătămătoare. Măria sa repezi porunci către postelnicul Măiai să astupe celelalte trecători și să prindă fugarii, și către Dumbravă, Sverceveski, Grumază și Ieremia, să pornească de o parte și de alta a tăpșanului închipuind brațele unui clește uriaș și să astupe și acea poartă dinspre miazăzi. Și împlinirea acelor porunci începu.

„Taie, ucide!” strigau oștenii moldoveni de sub ascultarea măriei sale, a portarului Ieremia și a vornicului Grumază, înaintînd pas cu pas și călîind în sîngele și peste leșurile dușmanilor. „Taie, ucide !” răspundea din cealaltă parte oștenii de sub mina vornicului Dumbravă, care luptau alături de cazaci. „Taie, ucide !” strigau și cazacii, bucuroși că învățaseră acele două vorbe moldovenești, de minie și izibîndă.

Înfierbântat, Dumbravă pășea acum înaintea călăreților săi și paloșul său lat fulgera ca un șarpe care se abătea, sărea, izbea și se înălța iar. Aici, Sverceveski, moș Mihai, Mitruț și badea Tudose pădurarul înaintau mereu pe caii lor care ajunseseră atît de furioși, încît se repezeau singuri asupra dușmanului. Și după ei, întreaga oaste moldovenească și căzăcească mergea pas cu pas curățînd drumul de cei din urmă năvăliitori care cutezau să le mai stea în cale sau nu mai puteau și nu mai aveau pe unde fugi.

Astfel, încet, brațele cleștelui se apropiau și luptătorii moldoveni, care înaintau unii către alții, începură să se deslușească.

— Aici sînt, Mitruț! izbucni deodată glasul tineresc al lui Ionică al lui Lupu Condrea. Și după dînsul, toți „atamanii” lui Mitruț îi dădură de veste strigînd : „Și eu ! Și eu ! Și eu !” Și la fiecare strigăt, brațele lor învîrteau ghioagele și izbeau de nădejde, să-i vadă „căpitanul” lor cît sînt de vrednici. Pînă și Toma, amărîtul acela de Toma, cu nasul lui lung și strungăreață largă, se arăta vesel și înfierbântat.

— Uite, ia ! striga el repezînd coasa .prefăcută în lance de bița Gligore și de fiecare dată, dușmanul pălit se prăbușea.

Dar Mitruț, luptînd între moș Mihai și badea Tudose, nu avea vreme să le răspundă. Înălțați în scări și cu pieptul plecat asupra vrăjmașilor, cei trei țărani călări, cu cușmele mari pe ceață, cu pletele lungi căzute

În ochi și peste obraz, cu ghioagele uriașe, minuite cu
țuțea și dibăcie, păreau în faptul dimineții trei arătări
din vremurile de început ale omenirii. Țineau gurile pe
jumătate deschise, ca să răsuflă mai în voie și la fiecare
izbitură, din pieptul lor se auzea un icnet înăbușit, ca la
oamenii care taie copaci în pădure și lovesc cu toporul
în trunchiurile groase și tari.

Gînd cele două brațe se împreună în fundul
taberei, luptătorii se opriră și Ion Vodă răsuflă ușurat.
Dușmanii care mai rămăseseră teferi pe tăpșan
îngenunchia- seră și cereau îndurare, cu glasuri mari, pe
limba lor, iar învingătorii începură să lege prînșii.
întinderea pe care stăteau împrăștiată carele,
chervanele pline ale dușmanilor, animalele, armele
rămase în minile biruitoarelor, era nesfîrșită. Iar vrăjmașii
prînși, morți și răniți, înfățișau un număr de oameni mult
mai mare decît al moldovenilor și cazacilor la un loc...

3

Acuma, sutașii străbăteau cîmpul de bătaie căutîndu-și morții. îi ridicau pe tîrgi de creangă de copac și-i rînduiau de o parte, la umbra unui dîmb. Iar cînd sîrșiră această treabă, își traseră cușmele de pe cap, și își făcură cruce. Ion Vodă se apropie și se descoperi. Se descoperiră și boierii aflați în urma sa și toată oștirea rînduită în șiraguri strînse.

Măria sa privi îndelung „pe cei adormiți pentru totdeauna și dintr-o dată tresări:

— Acela nu-i sutașul Știrbu ? întrebă el făcînd un pas către morți.

— El este, măria ta, tătută 1 răspunse gîtit un din feciorii Știrbului.

— Și cel de alături ? întrebă iar domnul făcînd alt pas.

— Bădița Ștefan ! răspunse același glas. Tata Ilenuței.

O clipă, măria sa rămase pe loc uitîndu-se la cele două

trupuri neînsuflețite și gîndul său mîhnit pînă la durere zbură la răzășia aceea liniștită din dealul Buciumului. Pe urmă pași încet de-a lungul cărării lîngă care se aflau așezați cei uciși, veni înapoi către mijloc și se opri.

— Să se ia însemnări și să se trimită marelui logofăt la Iași, porunci el. Țara Moldovei trebuie să răsplătească vitejia și viața lor! Apoi își făcu cruce și rosti cu glas tare : Dumnezeu să-i ierte !

— Dumnezeu să-i ierte ! spuseră și boierii, urmînd pilda măriei sale.

— Dumnezeu să-i ierte! se închină întreaga oștire și glasurile mulțimii se pierdură în vînt, ca un răsunset depărtat.

Sutașii priveghiară astrucarea ' cuvenită.

* Moș Mihai și badea Tudose pădurarul stăteau tăcuți unul lîngă altul, rezemați de cai. Erau trudiți. La spatele lui Mitruț, Domnica își ținea calul de frîu și își mușca buzele neștiind ce să facă. Cu gîndul s-ar fi întors acasă, bucuroasă că scăpase de învîlmășeala care trecuse ca un vis rău ; cu inima n-ar fi vrut să-l lase singur pe Mitruț... cînd mai erau poate atîtea primejdii

! Astrucare — înmormîntare.

21 — Mitruț al joliii — c. 1394.

de înfruntat!... Chiar ghiontise de vreo două ori pe badea Tudose încercînd să-l întrebe și să se sfătuiască. Dar badea Tudose se supăraseră:

— Aici poruncește domnul, copilă, nu eu !
și Domnica rămăsese cu ochii la mărița sa care stătea de vorbă cu Sverceveski, cu Dumbravă, cu Ieremia și alte căpetenii.

Ion Vodă nu era mulțumit.

— Am scăpat din mină și pe domnul Alexandru și pe fratele său Petru, spunea el. Vra să zică rădăcina răului n-a fost smulsă, pentru că au să vină iar și poate cu .puteri și **mai** mari... Trebuie să umărit și prinși. Au fugit călări cu **Gîțiva** dintre cei **mai** credincioși ai lor. Nu se ascund **prin** ogoare, ca nimernicii. Se duc să se închidă într-o cetate undeva... cum e Brăila de pildă...

— Mărița ta, își scoase cușma moș Mihai, dacă nu v-a fi cu bănat, eu am văzut încotro au luat-o. Cei dinții care au scăpat au pornit spre Brăila. Ceilalți s-au împărțit: o parte a ruit-o la fugă încolo în jos, către Gura Ialomiței; cealaltă a luat-o spre asfințit, către București !...

— De mult, Mihai străjărule ? întrebă Ion Vodă cunoscînd îndată glasul și chipul ciudat al bătrînului.

— Mărița ta, cei care au fugit către Brăila socot că nu mai pot fi ajunși. Ceilalți, s-ar putea, cu cai hodiniți și de-a dreptul, cine știe scurta drumul, pe cărări... Numai cai și oameni hodiniți să fie, mărița ta !

— Să vie .postelnicul Mălai cu ceata lui hodinită ! strigă dorînul. Iar cînd postelnicul se înfățișă, porunci: Mergem spre București, Petrea ! Mergi și tu, Dumbravă, cu oamenii tăi ! Iar tu, prietene Sverceveski, cu cazacii și călă- rimea lui Ieremia și Grumază, te duci spre Brăila. Dacă au ajuns și s-au închis în cetate, mă așteptați înconjurîndu-i, vorbi iar Ion Vodă. Cine arată drumul ?

— Eu, mărița ta, ieși Mitruț cu un pas înainte și Domnica își înălță capul, cu chipul îngrijorat.

— Tot tu, Mitruț străjărule? zîmbi domnul și o clipă chipul său întunecat se însenină. Du-te, Mitruț, și să te întorci sănătos !

Mărița sa stătu de vorbă cu Sverceveski pe limba acestuia și flăcăii din satele boierului Mîndru se rînduiau în spatele lui Mitruț.

— Cine cunoaște drumul către Gura Ialomiței ? mai întrebă Ion Vodă.

— Eu, măria ta, își scoase cușma, ținând cu stîngă ghioaga lui cît un bostan, Tudose pădurarul...

— Bine, Tudose pădurarul, rosti măriia sa, du-te și arată drumul și să te întorci sănătos !

— Tu să te duci acasă și să mă aștepti ! șopti badea Tudose către Domnica.

— Rămii sănătos, moș Mihai, vorbi și Mitruț. Spune oamenilor din satele dintre ape și celor care au mai rămas la stîină că au scăpat de boierul de la Putnișoara. L-a spînzurat măriia sa în lunca Șiretului... Să aibă încredere, că îi scăpăm noi și de turci. Și, moș Mihai, să îngropi pe mămuța și pe Mică !... Glasul lui Mitruț se irînsă.

Bătrînul clipi din ochiul lui cel sănătos mai repede de- cît ar fi fost de trebuință și răspunse cu glasul mai hodorogit deoît totdeauna :

— Am să-î îngrop, Mitruț !

— Și, moș Mihai... ia-o pe Domnica... și ai grijă de dînsa...

— Am, dragul moșului! șopti moș Mihai, încet, stîns.

— Mitruț ! se apropie și Domnica de dînsul și mîna ei se rezemă de greabănul calului. Mitruț, acumă dacă ai să te întorci, n-ai să găsești pe nimeni acasă... să vii la noi...

Mitruț își plecă spre ea privirile adînci, întunecate. Văzu ochii ca cicoarea care îl priveau sfioși și stingheriți și simți o undă caldă în piept.

— Am să vin, Domnică, să mă aștepti... Și deodată își aduse aminte: Tu ai azvîrlit cu jungherul în obrazul celui care mă încolțise cu paloșul lîngă corturi ?

Eu ! și ochii Domnicăi rîseră ca două albastrele
proaspete, așa cum rîseseră de mult, la ghilit pinza, pe
malul apei...Mitrut strînse mina pe care fata n-o trăsese
încă de pe gitul calului și se înalță în sa.

— Să trăiești, măria ta ! strigă el tare.
— Și toată oastea umplu văzduhul cu un strigăt co-
virșitor :

— Să trăiești, măria ta !

**Pămîntul vui de tropot. Ion Vodă
încălecă și, urmat de Dumbravă,
de postelnicul Mălai, de boieri și
de oștire, porni către asfințit.
Ceilalți porniră, o parte spre
miazăzi, ceilalți către răsărit.
încet, încet se făcură nevăzuți
între sămănături și mănunchiuri
de copaci și de tufe, iar vuietul
copitelor se auzi din ce în ce mai
slab, pînă se stinses.PARTEA a IV-
a**

1

Peste oîmpia Țării Romînești s-a întins un cer
posomorit de fum și funingine. Noaptea zările se aprind
și snopi de scînteii zboară duși de vînt și se sting îndată.
Ard curțile boierești și ooșerele golite și cirezile de paie
și toată strînsura lor, și pe drumurile lungi, către
Moldova, curg mereu cîrduri de vite și de cai și de oi și
căruțe acoperite cu covergi...

Înspăimîntați, boierii Țării Romînești — acei care
n-au urmat pe Alexandru spre Moldova — și-au părăsit
moșiile și au fugit care încotro. Unii au apucat spre
Dunăre, cău- tînd scăpare sub aripa turcească. Alții au
trecut munții, cerînd sprijin și ocrotire de la voievodul
Ștefan Bathory al Transilvaniei. Iar cei mai puțini, cei
care n-au putut fugi, ori erau deprinși să pescuiască în
ape tulburi și dușmăneau pe domnul lor, s-au strîns la
București, socotînd că acolo să-și crute capetele, să
aștepte întîmplările, să uneltească și să-și pregătească
sforile pe care să le tragă împotriva oricui și pentru
binele și huzurul lor.

Iar în ziua în care au pornit a bate clopotele și s-
au auzit în depărtare surlele și tobele și a urcat către cer
vuietul îngrămădirii oamenilor de rînd, ei au alergat pînă
în lunca Colentinei să întîmpine acolo pe biruitori și să-și

plece capul lângă scara de argint în care se odihnea
încălțăminte colbăită a acelu neînfricat călăreț.

Acuma., din înălțimea scaunului în care se află
așezat și înconjurat de boierii cu care venise din
Moldova, Ion Vodă îi privește tăcut, gândind întrucît ar
putea ajuta rîn- duielilor si trebuințelor sale necredința
și nestatornicia lor?

Iată-l. Strînsi umăr în umăr — în fundul încăperii
divanului celui mare al Țării Rominești — cu chipurile
galbene și ochii speriați și fugari, boierii stau de față și
așteaptă să se isprăvească țeremonia urcării în scaun a
măriei sale Vintilă. Abia după aceea au a sta de vorbă
cu măria sa Ion Vodă al Moldovei, a se închina lui și a-i
asculta poruncile sau osînda...

Popii cîntă cu glasuri mari. Luminări înalte de
ceară de albine își fulgeră lucirile pe odăjdii. Vuietul
adînc al clopotelor intră învîlmășit pe ferestrele
deschise larg. Fumul subțire de tămîie urcă din cățui, se
risipește sus în bagdadia cu grînzi groase și iese
cenușu, împrăștiindu-se în lumina aurită a primăverii de
afară.

În picioare, lângă Ion Vodă al Moldovei, măria sa
Vintilă se uită pe deasupra celor adunați în jurul său, lă-
6lindu-și privirile să rătăcească peste acoperișurile
cetății spre cerul luminos de mai. Gînduri grele,
învîlmășite, rupte de cîntecul popilor și de neașteptatul
împrejurării în care se află, se ciocnesc în mintea sa. Cu
o săptămîină în urmă nici nu visa la o asemenea
răsturnare de istov a vieții sale. Trăia liniștit în
îmbelsugata sa așezare, acolo în pacea întinderilor
păduroase, departe de unelirile obișnuite ale boierilor
munteni și craiovești, departe de miniile sînge- roase ale
lui Alexandru Vodă și străin de cele puse la cale pentru
sugrumarea Moldovei și stăpînirea tronului de la Iași.

Și iată, ca un vîrtej, Ion Vodă a spulberat puterea
lui Alexandru, a pus stăpînire pe Țara Romînească și
același vîrtej s-a abătut și asupra sa, a lui Vintilă, l-a
ridicat ca pe o frunză în vijelie și l-a coborît în scaunul
lui Alexandru. Și toate acestea s-au petrecut atît de fără
veste, încît nu era de mirare că în ochii noului voievod al
Țării' Rominești mai stăruia încă o umbră vădită de
neliniște și teamă.

Fumul din cățui urca spre bagdadie și cîntările
puternice ale popilor bubuiau în cămara divanului.

Pe fereastra deschisă a încăperii Ion Vodă văzu
doi călăreți oprind în poarta curților domnești, vorbind
cu stră- jile și descălecînd. Și dintr-o dată măria sa își
înălță ușor capul și privi țintă. Unul dintre călăreți era
acel străjăr de margine pe care-l chema Mitruț al Joldii și

care, de la Jiliște, pornise cu Svercevschi și cu Ieremia spre Brăila, să le arate drumul.

Domnul iăcu un semn ușor către Dumbravă, și marele vornic, veșnic la pîndă, ca un cine credincios, îl înțelese din ochi, aruncă o privire pe fereastră și ieși nesimțit.

Acuma, înalt prea sfințitul mitropolit ridică evanghelia cu amîndouă minile, făcu cu ea semnul crucii în aer, către răsărit, și o înfățișă mării sale Vintilă, cuvîntînd :

— Dumnezeu să dea putere mării tale să stăpînească această țară, după lege și datină !

Vintilă Vodă își făcu cruce, se plecă și sărută cartea sfințită. Apoi se înclină către Ion Vodă și pe urmă către boieri și mitropolit, care se îndrepta către domnul Moldovei.

— Înalt prea sfinte, — grăi acesta, — aș pofti ca domniile lor, boierii, care s-au grăbit să primească și să îmbrățișeze pe noul lor domn, să-i juruiască credință și supunere, cu mîna pe evanghelie și în Eața înalt prea sfinției tale.

Mitropolitul se înclină tăcut și se întoarse spre boieri. Și în timp ce aceștia se grăbeau să împlinească porunca, fără să mai numere de cîte ori juraseră în viața lor și își călcaseră juruița, Dumbravă se ivi în prag și se plecă la urechea domnului. Ion Vodă se sculă și ieși în cămara alăturată.

— Ce este, străjărule? întrebă el cu un zămbet mare, dar cu ochii neliniștiți.

— Să trăiești, mărița ta ! se înclină Mitruț și chipul lui străluci de bucurie și tulburare, așa cum se întîmpla ori de cîte ori se afla în fața domnului său. Aduc vești de la domnia sa Svercevschi.

— Spune-le, Mitruț! îngădui Ion Vodă, așezi'ndu-se.

— Domnia' sa Svercevschi te pofteste la Brăila, mărița ta ! începui Mitruț. Zice așa : „Spune mării sale că vinatul pe care îl caută se află în cetate la Brăila. Nu știi dacă amîndoi hăituiții s-au oploșit acolo, dar unul din ei este, fără chip de tăgadă !” Și zice : „Eu n-am atîta oaste cît să impresur cetatea și s-o bat. Nici hușnițe n-am și nici măcar treascurile de trebuință la o asemenea îndeletnicire nu le am. Dar, — zice, — am apucat toate drumurile și de scăpat, vinatul, nu soapă. Numai că, — zice, — am obosit că pină a nu apuca noi drumurile, dușmanul a slobozit alergători către Bugeac ori către Cetatea Albă. Iar dacă-i vine ajutor de la turci ori de la tătari, — zice domnia sa Svercevschi, — eu n-am să pot iace două trebi din- tr-o dată : să mă împotrivesc

lor adică și să țin și drumurile !... Deci, — zice, — să poftescă mărița să cînt a putea mai repede și să aducă și puștile cele mari !"... Atîta-i, mărița ta !

În liniștea care se lăsă, domnul își plecă ochii și rămase tăcut. Dumbavă îl privea țintă și aștepta. De alături se auzeau nedeslușit glasurile celor ce jurau credință lui Vintilă Vodă.

— Cînid ai plecat de acolo ? se întoarse Ion Vodă către străjă.

— S-au împlinit patru zile și patru nopți, mărița ta, răspunse Mitruț. Am venit repede și aproape fără popas, pentru că am dat, mai peste tot, de ostași moldoveni în dobîndă și am schimbat mereu caii. Numai un popas mai îndelung am făcut într-un bordei, nu departe de apa Buzăului...

Mai tăcură un timp. De dincolo străbăteau acu glasul noului domn al Țării Românești, oare vorbea cu boierii.

— Bine, Mitruț străjărule 1 grăi iar Ion Vodă. Du-te și te hodinește, pentru că are să trebuiască să pornești înapoi. Iar după ce Mitruț, plecîndu-se cuvințios, ieși din cămară, mărița se întoarse spre Dumbavă : Să vie și Vintilă Vodă, — porunci el, — și să ne sfătuim. Văd că are să trebuiască să ne despărțim...

— Și despre Alexandru n-ai nici o știre, mărița ta ? întrebă Vintilă Vodă după ce ascultase veștile aduse de Mitruț și stătuse îndelung cu capul în mîni.

— Încă nu ! răspunse Ion Vodă. Și nu pricep... Dar eu știu la ce te gîndești ; te îngrijorează să nu fi scăpat Alexandru...

Nu la el mă gîndesc a. tîta, mărița ta, — vorbi Vintilă Vodă, — cînt la zăvozi lui, la vornicul Dragomir, la comisul Mitrea, și paharnicul Bratu, și pîrcălabul Ioan... cei cu care a gîtuît țara și au muls-o întru folosul lor ! Au acești boieri cetele lor tari, cînt în leafă, cînt în dobîndă, și-s deprinse la harț și la năvală... Că dacă și ei au scăpat, cu ce putere aș cuteza eu să mă împotrivesc, rămînînd iă.ră mărița ta și singur ?

— Din prăpădul de la Jiliștea nimeni și nimic n-a scăpat teafăr, îl încredință Ion Vodă. Și ,să zicem că Alexandru ar fi slobod și te-ar putea pîli cu puterea pe care o mai are. Dar ce oaste a mai putut să-i rămîie ! Iar cînt despre împotrivire, îți las pe Dumbavă și îți las și anume oaste bună și încercată...

Chipul lui Vintilă Vodă se lumină și privirile lui și ale marelui vornic Dumbavă se căutară, se găsiră și ei zîmbiră bucuroși.

— Numai că, — îi sfătui Ion Vodă pe amîndoi,
— să fiiți cu ochii în patru. Cu oastea pe care v-o las
puteți izbîndi într-o împotrivire¹, dar nu puteți bate un
război. Va trebui să faceți la loc oastea Țării Romînești,
și s-o faceți cît s-a putea mai grabnic. Iată : boierii care
au juruit credință mării tale chiar acu și care așteaptă
dincolo în cămara divanului, să alerge îndată la moșiile
lor și să adune, în graba cea mai mare, oaste de
strînsură — în leafă și în dobîndă — cît or putea mai
multă. Dumbravă să dea acelor boieri semnele de
trebuință, ca să nu fie prinși și stingheriți de cetele
moldovenesti... Să dați sfoară în țară pentru adunarea
oștilor celor risipite ale lui Alexandru. Făgăduiți-le
răsplată și leafă și țineți-le gata pentru orice nevoie. Nu
uitați că primejdia cea mare e turcul, nu Alexandru... Iar
pe măriă ta, doamne, — grăi el către Vintilă Vodă, — te
sfătuiesc ca la orice nevoie îi avea, pe norod să te
sprijini și pe boieri aleși, bine știuți și credincioși. Fă
oamenilor dreptate și ei s-or închina în numele mării
tale. Apără-i de asupriri și ei te-or îmbrățișa și te-or sluji
cum nu te-, a slujit nimeni în viața mării tale. Iar dacă
ți-or simți sufletul aplecat asupra necazurilor lor, și-or
înțelege că în virtutea, lor ți-ai pus nădejdea și pe brațul
lor ți-ai sprijinit credința, te-or răsplăti pu- nîndu-și viața
pentru măriă-ta și te-or ocroti pînă la cea din urmă
sufare... Că-s vrednici și tari cît niște urleși și sărmani și
necăjiți ca niște robi, măriă ta !... Iar boierii, îi știi! Cei
credincioși vor să domnească domnul. Alții vor să
domnească ei, fiecare pe moșia lui ! Aistia, cît ești tare
și ei înțeleg că au a tremura în fața puterii tale, dau pe
brînoi, se arată supuși și credincioși și nu te sapă decît
cu băgare de samă și în mare taină ! Dar cînd or simți
că-ți apune steaua, te înfruntă pe față și te vind pentru
o lingură de apă ! Pentru dinșii, Ingenuncherea în jugul
turcesc nu-i robie! Nu-i osîndă ! Nu-i rușine ! Și mulți îl
caută și-l pottesc și se închină aceluia jug care le dă
putere împotriva domnului și a norodului... Poți avea
credință în ei ?

Măriă sa Ion al Moldovei tăcu, privi chipul
îngîndurat al lui Vintilă Vodă și adăugă cu glas adine și
tulburat:

— Dacă om pune umărul amîndoi și om
izbuti să ne izbăvim noroadele de- sub puterea și de sub
jăcuirea turcescă, se cheamă că am dobîndit dreptul să
îchidem ochii împăcați și cu încredințarea că
țărișoarele istea ale noastre nu s-or prăpădi și ne-or
slăvi în veac !... Iar dacă n-om izbuti, măriă ta, și-om
pieri în strînsoarea asta cu dușmanul... cu mai mult de o
moarte nu sintem datori ! Dar om pieri ca niște bărbați

slobozi si vrednici, iar nu ca niște mișei sub genunchiul
vrăjmașului...

Măria sa Ion tăcu o vreme și nimeni nu cuteză a-i
întrerupe gândurile.

— Dumbravă, — vorbi el într-un târziu, cu
glasul scăzut, — să vie postelnicul Mălai și ceilalți boieri
și să punem la oale cele de trebuință.

2

— Porunca mării sale este să pornești
îndată ! vorbi marele vornic Dumbravă, privind cu mare
îngăduință chipul zîmbitor al lui Mitruț. Te-ai hodinit ?

Dacă-i calul bun, nu mai am nici o grijă !
răspunse Mitruț. Am învățat să dorm în sa 1. Dar nu
dorm decît cu un ochi. Cu cel'alt îs treaz și nu mă încred
în nimeni, milostive ! Așa-i porunca lui moș Mihai al meu
!

— Il știu, Mitruț ! zîmbi marele vornic,
adueîn-du-și aminte chipul ciudat al acelui vestit străjăr
de margine. Mai ai vreun tovarăș de cale ?

— Am unul care a ajuns aici odată cu mine...

— Numai unul ?

— Mai am alți doi care vin pe alt drum. Cînd
plec, le ies înainte și-d iau cu mine, dacă-i trebuință.

Numai că...

pentru aîsta care-i aici... aș avea a-ți face o rugămintă,
dacă nu ți-a ii cu bănat !

— Spune, Mitruț.

Aîsta-i un pribeag și un năpăstuit,
milostive. Îi vrednic și tare și cumsecade și de credință
cum nu se mai află ! Dar la Brăila nu poate merge. Se
roagă el, și mă rog și eu pentru dînsul, să îngădui,
milostive, să rămîie aici și să lupte sub mîna milostivirii
tale...

— De ce să nu poată merge la Brăila ? se
miră marele vornic. A iăcut ceva pe acolo ? Are pe cuget
vreo iaptă osîndită de lege ? Ori îi fugar din temniță, ori
ce-i ?

— N-a ucis și n-a prădat, milostive, nici din
temniță n-a fugit. Numai a dat un năcaz peste dînsul ! A
scăpat, vra să zică, mîna în părul domniei sale boierului
la care era vecin...

— Ce ? Își înălță capul Dumbravă. Cum se
poate una ca asta ?

— Năpastă ! urmă Mitruț, ca cerîndu-și
iertare. Omul 'n-a vrut ! Nici nu s.-a gîndit, milostive !
Numai de mare durere și usturime, că l-a bătut cu
harapnicul, cu plumbi și i s-a făcut negru înaintea

ochilor ! Și atunci a repezit mâna, a înfipt-o și a tras ! Nu s-a mai gândit că-i capul dumnealui Albului !...'

— Alexa Albu ? tresări marele vornic.

— Domnia sa ! întări Mitruț. Dar de tras n-a tras omul decît o singură dată, că l-au doborît vătăjii !...

— Cum îl cheamă pe omul acela ? se

întoarse spre Mitruț Dumbravă.

— Drăgan îi zice... din Covurlui.

— L-aș ține aici la mine, — grăi marele vornic, — dar grija ta este zădarnică. Din partea domniei sale Albului, nimic nu i se poate întîmpla. Drăgan să nu aibă frică. Tu să vorbești cu domnia sa Svercevschi și cu dumnealui marele hatman Ieremia, că omul se află sub ocrotirea domnului, pentru că din porunca domnului pornește el cu tine în chip de alergător. Iar vorba asta s-o afle și dumnealui Albul, care are a răspunde în fața domnului și a mea de viața lui Drăgan. Deci ia pe Drăgan și pe ceilalți doi alergători pe care-i aștepți, împînziți-vă, ca să puteți întîlni cetele ce se află în dobîndă în Muntenearca și strigați tuturora porunca mării sale ; care cum auzi-o, să întoarcă și să pornească în cea mai grabă spre Brăila, unde au a se înfățișa mării sale. Iar pentru orice zăbavă ori neascultare, vinovatul își primejdulește capul. Ia-te după fum, după pojar, după buciurn, prinde știri de la oștile întîlnite pe drum, trimite în toate părțile vorbă strașnică și arată peste tot pecetea mării sale, pe care am să ți-o dau ca să fii crezut, și poruncile să fie ascultate și împlinite. Iar de hodinit... te-i hodini la Brăila ! Iar oștile pe care le-i întîlni sînt datoare a-ți da cai de schimb. Pînă aici ai înțeles, Mitruț ?

— Înțeles ! răspunse Mitruț care stătea nemișcat, cu ochii țintă la marele vornic și asculta poruncile cu cea mai mare băgare de samă.

— Bun ! grăi Dumbravă. Ascultă mai departe: dacă în drumurile tale oblicești ceva despre oastea muntenească fugită de la Jiliștea spre Gura Ialomiței, unul dintre oamenii tăi să se întoarcă numaidecît și să aducă știrea mării sale Vintilă, la București. Iar tu să porți aceea veste la domnul nostru, cînd te-i înfățișa lui la Brăila.

— Am înțeles ! șopti Mitruț.

— Acu, — urmă marele vornic, — dacă tot drumul nu afli nici o știre despre aceea oaste fugară, te înfățișezi domniei sale marelui hatman Ieremia și domniei sale hatmanului Svercevschi și le spui așa :

Măria sa domnul a pornit din București și vine atît de repede cît îi îngăduie căruțele cu arme și zaharea. Are să trimită în fiecare zi alergător cu vești, ca domniile voastre să vă faceți socoteala de trebuință. Dar măria sa nu are nici o știre dinspre Gura Ialomiței. Deci să se sloboadă îndată iscoade istețe într- acolo, și să se adune grabnic vești. Și mai poruncește măria sa să se trimită iscoade și către Cetatea Albă, ca să oblicească despre lucrarea acelor alergători turci, care au scăpat într- acolo, după cum i- a trimis vorbă domnia sa Svercevschi... Atîta- i, Mitruț ! Acuma spune, dacă ții minte tot și dacă ai înțeles cum se cuvine.

Iar Mitruț — vorbind rar și cu luare aminte — spuse aproape cuvînt ou cuvînt tot ce rostise marele vornic.

— Bine, Mitruț, încuviință acesta cu anume tulburare în glas. Acuma, măi copile, noi doi ne despărțim. Eu ră- mîn aici. Ne-om mai vedea... nu ne-om mai vedea — nimeni nu știe ziua de mine ! Și mai cu samă la război... Viața unui om nu prețuiește nici cit un pai... Marele vornic se sculă și își puse minile pe umerii străjărului. Mergi cu bine, Mitruț ! adăugă el. Și dacă a ii să nu ne mai vedem și om pieri, măcar să pierim cu vrednicie și cu cinste. Să afle dușmanul că pămîntul nostru- i păzit și apărât și că nu- i sat fără cîni... cum a socotit el !

La fel de tulburat și cu o mare greutate pe suflet, Mitruț se înclină adine și ieși. Iar marele vornic se întoarse spre fereastră și stătu mult, singuratic, împietrit în gîndurile lui și cu chipul întunecat.

Cînd ieși pe poarta curților domnești, cu Drăgan după dînsul, Mitruț zări la o fereastră statura uriașă a domnului Moldovei și tresări. Zimbi cu mare bucurie, strigă la Drăgan, își scoase amîndoi cușmele și trecură înainte, încet, cu capetele întoarse, descoperite. Abia mai departe — cînd nu mai erau în vederea curții — își aduseră aminte, își puseră cușmele pe cap și răsufară adînc. Strînseră frielele și porniră în goană, pierzîndu- se în depărtare.

În aceeași zi, căruțe cu covergă, răspîndite pe meleaguri muntenești, prinseră a durui, depărtîndu- se către răsărit.

Mitruț și soții săi fură văzuți pe șleahurile cele mari, pe șleahurile cele mici, pe drumuri de țară și la focurile de popas ale oștenilor, și peste tot vorbele lui și pecetea mării sale stîrneau grabă și frămîntări și porunci repezite și plecări neașteptate în puterea nopții. Iar alergătorii nu zăboveau nici o clipă. Strigau

poruncile, schimbau caii și plecau mai departe, fără popas. Numai despre oastea care fugise către Gura Ialomitei, Mitruț și soții săi nu aflară nimic, oricât întrebară și cercetară și obliciră. Se părea deci că acea oștire ori se închisese în cetate și se tupilase acolo vlăguită și înspăi-mîntată, ori se risipise de istov pe drum.

Și mai era un lucru
care nu avea nici un
înțeles și nu putea fi
lămurit cu nici un chip.
Unde se mistuise
oastea moldovenească
plecată spre acea
cetate, sub călăuzirea
lui badea Tudose
pădurarul

?A doua zi sara, Mitruț și soții săi își opriră caii însetați la apa largă a Buzăului, acolo unde aceasta — fre- mătind și strecurându-se printre limbi înguste de prund — primește revărsarea grăbită, puțină și plină de zvon a apei Slănicului.

T r e c u r â s e
a p a s i s e
d e p â r t a r e
i n t r a p u l
c e l m a p r e
a l c a l i o r
c â t r e i t .
l a r
u m b r e l e i
a m u r g u i
c â z u r â
i n c e t e
p e s t e
d e n s i l . c a p
i t o l s u l
i i
l

În adevăr, Svercevski „apucase drumurile” așa cum spusese Mitruț al Joldii vorbind către domnul Moldovei.

Cu cei o mie de cazaci care-i rămăseseră după bătălia de la Jilîștea și cu călărimea lui Ieremia și Grumază, Brâila nu putea fi înconjurată și ținută temeinic. Dar oastea aceasta fusese de ajuns pentru paza tuturor drumurilor oare duceau la cetate și faptul se dovedise a fi de cea mai mare însemnătate. Cele din urmă întîlniri se petrecuseră atît de repede și de fără veste, încît nici oastea turcească aflată în cetate, nici norodul — alcătuit tot din turci — care furnica în tirgul acela vestit pe atunci în părțile acestea de lume, nu se așteptaseră și nu se pregătiseră cu cele de trebuință la o asemenea vreme de război și firipresurare.

Sedeau deci ziua întreagă pe ziduri, căutînd cu ochii în toate părțile, doar or zări vreo tabără de care, ori vreo turmă de vite sau de oi, trimise cine știe de unde pentru îndestularea lor, așa cum promisese cîndva, spre același tirg, moș baci și Mitruț, cu oile, de la țarcurile din Put- nișoara. Iar cînd zăreau în adevăr vreo tabără ori o turmă înnegrind zarea, ostașii turci din

cetate se repezeau în iureș grăbit să le înconjoare și să le ducă la adăpost. Dar cazacii și moldovenii, veșnic trezi și la pîndă, le ieșeau în cale. Cete de călăreți tăiau cîmpul în curmeziș, le cădeau în coastă, îi păleau din față, din spate, din lături și după o crîncenă învîlmășeală îi goneau înapoi spre cetate, în timp ce alte cete puneau mina pe carele cu zaherea sau pe turme și le minau în tabăra lor din bălțile Brăilei.

Atunci ostașii biruatori chiuiau aruncîndu-și cușmele în sus și prinzîndu-le în sulii, iar turcii le arătau pumnii.

22 - Mitrut al Joldii — c. 1394.

de pe ziduri, și răcneau sudalme și amenințări. Și nu rareori unii dintre ei — care se simteau mai în putere și mai cu știință întru minuirea armelor — se repezeau pe poartă, ieșind la harț. Atunci cazacii, și după ei moldovenii, le săreau înainte. În luptele acestea singuratic — după anume datină împămîntenită în oastea leșească și în țările din aslințit — nu era îngăduit să sară mai mulți asupra unuia singur și această regulă era păzită cu cinste și de o parte și de cealaltă. Se vedea atunci un cal repezindu-se asupra altui cal, și în minile călăreților săbiile încovoiate ale turcilor și săbiile drepte ale cazacilor și moldovenilor fulgerau în văzduh, izbeau vijilind și scoteau scînteie. Iar caii, îndemnați de pîntenii și genunchii luptătorilor, se împingeau unul într-altul, se despărteau, se roteau și se mușcau, parcă dușmînîndu-se și ei de moarte, ca și oamenii din șa. Uneori lupta se isprăvea repede. Unul dintre călăreți, lovit de sabie sau împuns cu sulita, se lăsa păgubaș, îmboldea calul și părăsea cîmpul de luptă. Alteori însă, călăreții se înverșunau, se repezeau scrișnînd unul asupra celuilalt, loveau cu iurie, sulitele se rupeau zburînd în aer, săbiile fulgerau rotindu-se și pîlînd și deseori unul dintre luptători scăpa friul și arma și se răsturna din șa pe iarbă. Atunci cei de pe ziduri, urmărind lupta, strigau bucuroși și batjocoritori cînd învingătorul era de-al lor, și izbucneau în amenințări neputincioase cînd biruator era dușmanul.

În întîlnirile acestea singeroase, Svercevski se dovedise a fi luptătorul cel mai de temut. Calul lui cel sur, cu capul mic și cu urechile neastămpărate, se

repezea în copci lungi, alergînd ca un iepure, drept spre duşmanul ales pentru luptă, de ai fi spus că înţelege şi el despre ce este vorba şi că are o anume socoteală pusă La cale cu călăreţul. Niciodată nu se oprea lîngă duşmanul ales. Ci trecea ca o săgeată pe lîngă dînsul, şi, în aceeaşi clipă, Svercevski făcea două mişcări fulgerătoare şi totdeauna aceleaşi: cu cea dintîi izbea în sabia duşmanului, aruncîndu-i-o în aer, iar cu a doua pălea în plin. Şi trecea înainte fără să se mai uite în urmă. Se ştia că fru mai are de ce zăbovi. Duşmanul lovit scăpa friul şi se rostogolea jos, cu piciorul în scară. Nici o apărare nu era cu putinţă în faţa acelei săbii dare nu greşea niciodată şi duşmanul asupra căruia se ridica se ştia dinainte pierdut. De ateea, de la o vreme turcii începură a-l cunoaşte de departe, iar cel către care se repezea nu mai aştepta întîlnirea ci întorcea calul şi o rupea de fugă.

Cu totul altfel se purta în asemenea împrejurări marele vornic Grumază, cel care avea obiceiul să-şi numere loviturile şi duşmanii răpuşi. Domnia sa Grumază era om greoi. De aceea şi avea un cal pe măsura sa, înalt, mare şi puternic. Şi mai era şi om cu socoteală : stătea întîi să vadă care duşman se arată mai grozav şi are mai multe izbinzi şi răspindeşte mai multă spaimă în jurul lui şi, cînd îl ochea, strîngea friul şi pornea asupra lui, minînd din ce în ce mai repede de părea că se cutremură pămîntul. Şi cînd îl ajungea pe cel ales, strîngea friul atît de scurt şi repede, încît calul se ridica în două picioare, gata să cadă peste calul duşmanului, care se ferea, grăbit, într-o parte. De această mişcare se folosea domnia sa vornicul să-şi lovească vrăjmaşul, fără greş. Uneori îl pălea cu sabia şi isprăvea cu dînsul. Alteori însă, poftind dumnealui să ia plean, lăsa sabia şi punea mina pe buzdugan. Avea marele vornic al Tării de Sus un buzdugan scurt, cu măciucie cît un ou de gîscă, cu opt colţi potriviţi cu mare meşteşug de către un meşter de la Liov şi straşnic de greu. Cu buzduganul acesta îşi pălea duşmanul drept în coii. Şi atunci se puteau întîmpla două lucruri : ori se spărgea coiful şi turcul cădea moale în braţele învingătorului, ori se infunda coiful peste ochii duşmanului, orbin- du-l, şi atunci marele vornic îl apuca

de apărătoarea de fier din jurul gîtlui și, cu tot cu cal, îl tira spre tabăra moldovenească. Cîte odată se întîmpla chiar să-l smulgă din șa și să-l așeze de-a curmezișul pe calul său cel mare și greu și așa îl ducea viu, nevătămat, între ai săi. Că era dumnealui Grumază om tare și cu braț care nu se mai află de puternic și iute.

Marele hatman Ieremia nu se amesteca în aceste încăierări. Zicea că slujba domniei sale nu se potrivește cu asemenea jocuri, care oricît de sîngeroase or fi, nu au a face cu o bătălie adevărată în care domnia sa să stea și să poruncească cum se cuvine unui hatman, și nimeni nu-l ținea de rău, pentru că toată lumea știa că marele portar al Sucevei e om care nu se dă în lături de la o întîlnire cu dușmanul.

Boierul Pătrașeu însă, cel de la Vadul Părului, nu avea pricină să stea cu minile încrucișate. Își sufleca ușurel miniele, apuca în dreapta sabia, în stînga sulîța și pornea. Și era atît de sprinten și el și calul său, încît parcă numai pe dînsul îl vedeai alergînd, lovînd, apucînd prinși, lepădîndu-i între oamenii săi și pornind iar tot atît de repede și neostenit.

Cîteodată, însă, în aceste lupte, în care cel dintîi cuvînt îl aveau sabia și sulîța, se amestecau și ghiogarii. Dar meșteșugul acestora — în luptele singuratice — trebuia să fie de două ori mai mare și mai greu. Pentru că ghioaga nu avea nici tăișul, nici apărătoarea pentru mină a săbiei și nici ușurința ei. Ghioagele erau grele ca niște maiuri și pentru minuirea lor cu iuteală trebuiau brațe neobișnuit de puternice și sprintene. De aceea erau puțini ghiogarii care se încumetau să înfrunte un dușman înarmat cu iatagan. Iar printre cei puțini, Mitruț era cel dintîi. Dar nici el n-a cutezat pînă ce n-a cerut mai întîi, de la domnia sa boierul Pătrașeu, sfat și învățătură. Dar cînd boierul Pătrașeu i-a arătat cum se poate păzi cu ghioaga de o păltură de sabie și ce trebuie să faci cu calul cînd te strînge un dușman cu sulîță mai lungă decît ghioaga ta, îndrăzneala lui n-a mai cunoscut margini. Sărea unde era primejdia mai mare, iar după luptă număra pe coada ghioagei tăieturile care fuseseră hărăzite lui, dar nimeriseră în lemn.

— Domol, și cu socoteală ! Ți l probotea mereu boierul Pătrașeu, uitându-se la dînsul cu mare dragoste, dar și cu anume grijă. Domol și cu socoteală, pentru că o singură dată dacă greșești, ori ți dușmanul mai iute și mai ager decît tine, nu mai ajungi tu să vezi Răchiți, măi băiete !

Dar tinerețea și vrednicia lui Mitruț aveau atita socoteală și meșteșug și înțelepciune, încît și boierul Pătrașeu și ceilalți povățuitori din oastea moldovenească și căză- ceasoă se uitau la dînsul ca la un luptător desăvîrșit și ca la un viteaz fără pereche. Iar purtarea lui din timpul bătăliei de la Jiliștea era povestită la focurile de veghe, cu deosebită mîndrie și fală, de către moldovenii care-l știau de mai de mult și îl văzuseră crescînd.

Chiar peste un asemenea hart dădură Mitruț și Drăgan în clipa în care intrau în tabăra moldovenească, venind dinspre București. Drăgan privi o clipă priveliștea și, cum stătea călare, își trase sînhăidacul dinainte și puse mina pe arc. Dar Mitruț îl opri :

— Nu se poate, bade Drăgan, spuse el. Legea hartului ți alta. La hart trebuie să-și arate omul vrednicia fără ajutorul altuia. Dacă nu se simte în putere, să nu iasă, că doar nu-l trimite nimeni. Asta-i luptă de bunăvoie. Numai cînd dușmanul ar călca legea și s-ar grămădi mai mulți asupra unuia singur dintr-ai noștri, putem sări și noi mai mulți. Altfel stăm și ne uităm !

— Dar am putea sări cu ghioagele, tot așa cum sar și ei cu săbiile. Adică om asupra om ! Nu se poate ?

— Cu caii iștia trudiți, nu se poate ! zîmbi Mitruț de graba pe care o arăta Drăgan. Lupta iasta ți grea și cu primejdie. Privește !

Stătură deci călări și așteptară să se isprăvească hartul, ca să se înfățișeze cui trebuia cu veștile și poruncile ce aduceau.

Departe, calul lui Svercevski alerga ca o sălbăticiune, cu urechile pe spate. Haina călărețului flutura în urmă ca un steag. Sabia lui dreaptă și lungă lovea cu mișcări scurte, abia văzute și îndată calul

dușmanului pornea în- cotrova zăpăcit, tirîndu-și stăpinul rămas cu un picior în scară.

— Așa ! striga Drăgan, lovindu-și palmele una de alta și nem ai puțin u-se stăpini. Așa ! încă unul ! Și acu să vezi că năruie pe altul !

— Acela-i hatmanul Svercevski ! îl dumiri Mitruț, încă nu s-a născut dușman care să-l lovească ! Iar cel'lalt, acela cu calul cît o mănăstire, care aleargă de duduie pămîntul, acela-i domnia sa marele vornic al Țării de Sus, Grumază. Uită-te la dînsul, că ai ce învăța ! Și în adevăr avea Drăgan ce vedea și învăța ! Calul marelui vornic se ridicase în două picioare, cum avea obiceiul, și dușmanul se ferise plecîndu-se în lături și întor- cîndu-și pe jumătate și calul. Dar în aceeași clipă buzduganul cel ghintuit la Liov îl pâlî drept în virful coifului și turcul se pomeni apucat de apărătoarea gitului, scos din șa, purtat pe sus și lepădat ca un lucru netrebnic în mijlocul ostașilor moldoveni.

■ — De pielea gitului ! Ca pe căței ! strigă Drăgan cu un rîs uriaș. Aista om ! se întoarse el spre Mitruț, hohotînd.

Dar Mitruț nu-l asculta. Stătea cu gitul întins și privea cu mare băgare de samă și grijă undeva pe cîmpul de bătăie. Ô învîlmășeală mare se iscase într-un loc. Un călăreț moldovan dăduse gata un dușman care se rostogolise pe iarbă între picioarele cailor și alergase asupra altuia, care, după înfățișare, părea să fie un povățuitor, o căpetenie, un fruntaș ou mare însemnătate, pentru că, la ivirea lui, turcii rămaseră privind, cu armele în mini. Călărețul moldovan însă nu se înpăimîntă. Se repezi cu sulița pe care o ținea în mîna stîngă și în clipa în care dușmanul izbi cu iataganul ca să înlătore lovitura, el pâlî cu sabia' pe care o ținea în mîna dreaptă. În aceeași clipă iataganul zbură pe sus, cum zboară o așchie de sub tăișul to- porului, și virful paloșului moldovenesc intră adînc în grumazul turcului. Un zvon cumplit de răcnete urcă în văzduh și o ceată de dușmani se repezi. Dar în același timp, Mitruț înfipse pîntenii și porni cu Drăgan după el. Ajunseră în preajma călărețului biruitor în același timp. Ghioagele se înălțară și izbiră în grămadă fulgerător, o

dată și încă o dată. În același timp, călărețul lovea și el tot atât de repede și cu sulită și cu sabia. Iar de departe, sosea strigînd puternic un pîlc întreg de oșteni moldoveni, cu armele sus. Turcii se lăsară păgubași și se traseră spre cetate. De pe ziduri se înălțară strigăte și blesteme, iar oștenii moldoveni și cazaci, stăpîni pe cîmpul de luptă, chiui ră după obicei și își aruncară cușmele în sus.

— Am să țin minte, Mitruț! strigă călărețul cel vajnic, către străjă, apropiindu-se de dînsul.

— Bine te-am găsit cu sănătate ! strigă și Mitruț bucuros, scotîndu-și cușma. Iar dacă turcii rup clătînă hartului și sar buluc, apoi să nu le pară rău dacă om rupe-o și noi! Domnia ta să nu te superi, milostive boier Pătrașcule, că am sărit! Că doar nu era să lăsăm să te bați cu o liotă întreagă ! Am socotit că e bine să le dăm oleacă de învățătură !

— Cum să mă supăr, Mitruț ? rîse domnia sa Pă- trașcu, prinzînd cu brațul umerii stră jarului. Dacă nu veneal la vreme, nu știu ce se putea întîmpla. Dar cine este istalait voinic, care umblă pe lingă tine, ca umbra pe lingă om ?

— Aista-i Drăgan, milostive ! Alergător” al mării sale domnului și al domniei sale marelui vornic. Iar povestea lui am să ți-o istorisesc mai tîrziu, cînd om fi singuri și mai ales cînd n-om trece prin preajma domniei sale Alexa, pe care-l vîd colo !

Boierul Pătrașcu privi la Drăgan, întoarse capul să vadă pe boierul Alexa stînd cu picioarele depărtate și cu minile în șold, departe, în pragul unui cort, și se uită iar la Mitruț.

— Bine, Mitruț! vorbe el nedumirit. Să fie cum zici tu. Spune-mi cînd ai sosit și ce vești aduci ?

— Acu am sosit ! răspunse Mitruț, mergînd alături de boier. Iar despre vești, dacă ai bunăvoință să mergi cu mine la domnia sa Svercevski, pe care-l vîd cu marele vornic Grumază, ai să le auzi îndată. Eu ți le-aș spune aici, numai vezi că am poruncă să le spun domniilor lor, nu domniei tale... să nu-ți fie cu bănat, milostive. Porunca... știi domnia ta !...

— Știu, Mitruț, și așa te vreau ! se bucură Pătrașcu. De aceea ai și fost trimis tu la o treabă ca asta, de mare taină și încredere, pentru că te-au știut vrednic și înțeleghător și cuminte. Hai să mergem la ei! Și porniră spre corturile hatmanilor, cu umbra lui Drăgan după dinșii.

Chiar în sara acelei zile, alergători aleși cu grijă porniră către miazăzi spre Gura Iailomiței și alții către miazănoapte, spre Bugeac și Cetatea Albă.

Mitruț aduse pe Drăgan la focul de veghe al „atamanilor” săi și îl dădu în grija și paza acestora. Deocamdată boierul Alexa nu știa nimic despre sosirea lui Drăgan în tabără și deci nu era nici o primejdie. Va afla însă, fără îndoială, și atunci nu se știa ce se va putea întâmpla. Boierul era din cale afară de iute și necugetat și mai totdeauna amețit de băutură.

Cînd ieși din cortul marelui hatman Ieremia, unde povestise toate cele poruncite de la București și văzute și aflate de el însuși, față fiind hatmanul Svercevski, marele vornic Grumază și domnia sa Pătrașcu, Mitruț văzu focurile nenumărate care înconjurau tirgul Brăilei și la care veghea oastea moldovenească și cea căzăcească. Un vînt ușor bătea dinspre apă clătînd flăcările și purtînd scînteiele de ici-colo. Pe zidurile cetății se clătinau alte flăcări, zugrăvindu-se pe cerul de noapte. Turcii stăteau și ei de veghe, cercetînd cu îngrijorare focurile celor care-i impresurau.

2

În dimineața aceea, peste zvonurile obișnuite ale pilcurilor de călărime care păzeau drumurile ce duceau la cetate, un glas de buciim depărtat se înalță dintr-o dată ca o adiere. Curînd un altul îi răspunse, parcă mai aproape, și ostenii înălțară capetele. Pe zidurile cetății .se arătă îndată anume mișcare și neliniște. Și, fără veste, sunete slabe de surle și bătăi de tobe răzbătură din depărtare și străjării de veghe, de pe dealurile și dîmburile din zare, alergară ca vîntul spre corturi, dînd de știre cu glasuri mari:

— Vine domnul !

îndată căpeteniile oștirii încălecară să-i iasă în cale și o mare bucurie cuprinse întreaga tabără. Pe ziduri se iviră frunțașii oștirii turcești, care priviră îndelung de sus și se sfăluiră între ei. Și cum cele dintii rînduri ale oștirii moldovenești începură a se arăta, tunurile mici ale cetății trosniră toate o dată și crestele zidurilor se acoperiră de fum. Cetatea dădea astfel de veste că e păzită și că nu gîndește să se închine.

Dar tunurile ei nu făcură nimănui nici un rău. Oastea moldovenească se întinse în jurul tîrgului ca două brațe uriașe și curînd împresurarea fu încheiată, iar treascurile sosite bubuiră de jur împrejur, ca și cei din cetate să știe că puterea mării sale Ion Vodă nu are a se teme nici de ziduri, nici de tunuri. Îndată oștirea moldovenească strigă cu un singur glas uriaș : „Să trăiești, mări ta 1”, și strigătul puternic se urcă spre cer, văzduhul se cutremură și stoluri nesfîrșite de păsări se înălțară din smîrcurile Dunării și bătură grăbit din aripi, depărtîndu-se. Zidurile cetății se făcură negre de lume.

Domnul își opri calul și privi neclintit într-acolo. În urma sa opri întreaga ceată a boierilor și căpeteniilor. Vîntul clătina ușor penele de la coifuri și căciuli. Colburi și ostenelele drumului se cunoșteau pe straietele strălucite ale soborilor mării sale.

Tăcut, Ion Vodă descălecă și intră în cortul lui Ieremia. Purta încălțăminte înaltă de piele moale, roșie, și platoșă de argint peste cămașa de zale. Penele de la coiful său scurt tremurau ușor la fiecare pas și, de sub marginea coifului, ochii săi întunecați și neliniștiți priveau cercetător în jur. În urma sa intrară toți boierii de sfat, iar Sver- cevski, Ieremia și Grumază se plecară adine și statură în picioare, gata să dea samă de slujbele pe care le împliniseră.

Domnul îi privi cu zîmbet și prietenie și întrebă uitîndu-se la Ieremia :

— Atî păzit bine vizuina ?

— Am păzit-o, mări ta ! răspunse hatmanul. Și de scăpat, n-a scăpat nimeni, dar mă tem că nu ascunde în ea decît un singur mistreț. Avem prinși din cetate, pe care i-am cruțat anume pentru vestea asta. Dacă mări ta binevoiește a-i asculta...

— Adu-i, Ieremie! vorbi domnul și, la un semn, un oștean ieși în goană.
Îndată un turc mare și gras, cu minile legate, ou straiiele rupte și cu urme de grea cercetare, fu împins în fața sa. Prinsul dădu în genunchi și mărturisă pe limba lui tot ce știa. Nu se afla în cetate decât Petru Șchiopul. Despre mânia sa Alexandru nu mai știa nimic, încă de la Jiliștea. Oastea din cetate are merinde și arme și pulbere mai multă decât îi trebuie. Numai tirgul nu are ce minca și așteaptă, de la Cetatea Albă, ajutor de oaste, care nu poate zăbovi. Iar cetatea nu poate fi luată decât prin foame, pentru că zidurile ei sînt întărite și nici de hușnițe n-au grijă...
Alți doi prinși mărturisiră la fel. Fruntea mării sale se întunecase.
— Așadar, — vorbi el, după ce prinșii fură îndepărtați, — numai Petru este în cetate. Celălalt mistreț, de colții căruia aș fi avut mare trebuință să i-i scot, a scăpat. Tăcu o vreme gînditor, uitîndu-se în pămînt. Și deodată în- irebă, fără veste: Spune-mi, Ieremie, cine a pornit cu oastea de la Jiliștea către Gura Ialomitei ?
— Am rînduit luptători vrednici, mânia ta 1 răspunse hatmanul. Vrednici și cu deprindere la război și la toate cele ale lui. Iar în fruntea lor a fost pus Slăvilă hatmanul și ca drept mină de ajutor, pentru orice împrejurare, i s-a dat și pe Bilăi stolnicul...
— Slăvilă hatmanul și Bilăi stolnicul !
murmură Ion Vodă, privind mereu în pămînt.
Tăcură toți și vîietul taberei pătrunse în cort, nedeslușit.
— Și de la dinșii nici o veste ? întrebă dintr-o dată domnul.
— Nici o veste !... Am trimis iscoade și alergători...
Liniștea căzu iar grea. De departe, zvonul oștilor care rînduiau cele de trebuință pentru o temeinică împresurare, străbătu potolit, șters, cuprinsul. Boierii se uitau unii la alții, stingheriți. Iar dumnealui boierul de sfat Cozma Murgu se făcuse galben și își plecase capul. Se știa neam și prieten cu Slăvilă și cu Bilăi și

pomenirea numelor acestora cu gînd de bănuială sau neîncredere, îi cădea greu pe suflet.

— Bine ! sparse în sfîrșit liniștea Ion Vodă, sculîndu- se și făcînd cîțiva pași după vechea sa obișnuință. Era cu un oap mai înalt decît cei din jurul său. Să ne mulță- mim deocamdată cu un singur vinat. Celălalt va trebui să mai aștepte puțin, dacă altfel nu se poate !

Măria sa porunci să se împingă treascurile de jur împrejur, apropiindu- se la anumită depărtare de cetate, să se așeze lîngă ele pulberea și ghiulelele de trebuință, ca pentru o lungă bătălie, să se hodinească oastea și să i se dea hrană îndestulătoare, ca să prindă puteri. Totodată să pornească alergători înapoi pe drumul Bucureștilor, pentru a grăbi mersul hușnițelor, rînduindu- li- se din loc în loc schimburi de bivoli, astfel ca mersul lor să nu înceteze nici zi, nici noapte. Pe urmă alcătui vorbă către mai marele cetății, cerînd- du- i să lepede de la sine pe acei care porniseră război pentru scaunul Moldovei și acu se adăpostesc în cetate.

Iar pentru purtarea acestei solii, hotărî să se ducă domnia sa Pătrașcu, ca unul ce știa limba turcească și ca luptător vestit ce- și cîștigase faimă în fața cetății și era bine cunoscut și prețuit de luptătorii turci.

3

Cînd intră în cortul său, domnia sa Cozma Murgu dădu peste boierul Alexa Albu, care nefiind nici divanî, nici căpetenie însemnată în oștire, nu putuse lua parte la sfatul domnesc.

Boierul Alexa era băut, ca de obicei, supărat și venise după știri. Ascultă cu fruntea încrețită și neliștit cele petrecute în cortul lui Ieremia și întrebă deodată, minios:

— Ei, și ? Acu ce aveți de gînd să faceți ?

Domnia sa Murgu zîmbi cu îngăduință prietenească și vorbi domol :

— Ai luat- o cam de dimineată, pan Alexa ! Acu, ce să avem de gînd ? Mai în tu să smulgem pe

Petru din mîna turcilor și să-l spînzurăm de un copac. Pe urmă, să batem pe turci, să-i fugărim de pe pămîntul nostru și să ne întoarcem yîcasă !

— Și atunci cine are să fie stăpîn în Țara Moldovei ? întrebă boierul minios și cu ochii tulburi.

— Cine să fie ? Măria sa Ion și... noi ! Cum a fost și pînă acu ! Domnia ta vreî altfel ?

— Eu nu vreau nimic ! se apără boierul Alexa, întunecat. Eu vreau să nu faceți pe proștii ! Asta vreau ! repetă el sculîndu-se în picioare. Adică voi nu știți ce înseamnă stăpînirea lui Ion Vodă, fără turci ? Ai ? se plecă el de mijloc, mirosînd a vin și privind încruntat la boierul de gazdă. Mai încearcă tu o judecată — ca din vechi — cu un nimernic de răzăs, daeă-ți dă mîna ! Își repezi el vorbele stropindu-le printre dinți. Mai încearcă tu, boier, să fii domn și împărat pe moșia ta, cum ai apucat de la părinți ! Să poți osîndi un păcătos care se pune de pricină ! Să poți îngenunchea un zurbagiu, care nu-și pleacă grumazul ! încearcă ! încearcă, pan Murgule ! Să vezi atunci cum îți zboară capul de pe umeri ! Neam de neamul vostru are să pomenească prostia pe care o faceți !...

Încrămenit o clipă, boierul Murgu se repezi la intrarea cortului, își scoase capul să privească afară și, încre- dințindu-se că nu a fost nimeni în preajmă care să audă cele spuse de bețiv, se întoarse spre el, furios :

— Pan Alexa, — vorbi el apăsător și stăpînindu-se, — cînd îi pofti să mai vorbești cum ai vorbit acu, te rog să-ți cauți alt cort și alte urechi ! Eu țin sama că ești băut și nu știți ce faci ! Altfel...

— Eu nu știu ? se mînie boierul cu încăpățîinare de om beat. Eu nu știu, ori voi ? De ce faceți pe fătarnicii ? Pe mine nu mă prostiți cu strîmbăturile voastre. Dacă turcii nu mai țin din scurt pe domnii Moldovei și nu ne mai ocrotesc pe noi împotriva lui, două parale nu mai face pielea noastră, cît om fi noi de boieri ! Doar știți bine că dacă am adunat oleacă de stare și avem oleacă de putere, stăpînirii turcești o datorăm ! Și voi în loc să sărutați turcului papucul, ajutați pe Ion Vodă să-l dea afară din țară !

Cozma Murgu nu se mai putu stăpîni. Apucă pe nepoftit de mijloc, îl împinse afară din cort și, astupînd intrarea cu umerii săi largi, îi hotărî:

— Pan Alexa, în cortul meu te poftesc să nu mai intri. Nici chiar cînd îi fi teafăr ! Eu nu vreau să-mi primej- duiesc capul pentru că domnia ta bei zi și noapte și nu mai știi pe ce lume ești ! Îmi pare rău de prietenia noastră cea veche, dar mai mult nu te pot răbda !

Se uită iarăși în jur, cu grijă, și apoi trase perdeaua de la intrare, lăsînd pe boier afară.

— Vă știu eu, faniseilor și fătarnicilor ! strigă furios, vorbind singur, dumnealui Alexa Albu. Toți gîndiți ca mine, dar toți vă prefaceți, vulpoi bătrîni ce sînteți ! Am băut ! Și ce-i dacă am băut, iscariotule ? mai întrebă el o dată, depărtîndu-se. Am băut din via ta ?

4

Domnia sa Pătrașcu își încinse sabia și jungherul, își încâtărămă platosă și își puse pe cap colful scurt, cu pană îngustă de vultur și apărătoare pentru ceafă.

— Îmi ajung cinci oameni, vorbi el către Mitruț care umbla în jurul lui, ajutîndu-l. Tu și „ataruanii” tăi. Că și așa sînteți prea mulți. Datina solilor este alta.

— Dacă n-ă ii cu bănat, — stăruî Mitruț, — acu între „atamani” a intrat și Drăgan, milostive. Trebuie să-l luăm și pe dînsul, că — după cum ți-am povestit, — să-l lăsăm singur în tabără, nu-l putem lăsa ! Dă domnia sa Alexa peste dînsul și nu-l mai găsim cînd ne întoarcem !

— Bine, îngădui Pătrașcu. Să meargă. Mi s-a părut că-i braț de nădejde.

— Cît zece ! se bucură Mitruț. Dacă se iscă o nevoie, ceva, n-are să-ți pară rău !

Afară îi așteptau „atamanii” cu Drăgan, călări și voioși că sînt luați la o treabă ca aceea. Străbătura tabăra și cînd ajunseră sub împrejmuirea tirgului, Mitruț desfășură flamura albă.

Se văzu atunci mișcare pe ziduri, porunci fură strigate, o punte fu lăsată peste șanț și o poartă îngustă fu deschisă într-o latură.

Calăreții intrară într-o uliță îngustă și strîmbă. În colbul pînă la glezne, copitele căilor nu se mai auzeau.

De o parte și de alta, cocioabe scunde și sărmane se înghesuiau sprijinindu-se una pe alta, iar obloanele de lemn, lungi cît toată fațada lor, lăsate înspre drum și sprijinite pe țaruși, slujeau și de tarabe și de ferestre. Din loc în loc, case de lemn mai răsărite și mai încăpătoare se vedeau în mijlocul ogrăzilor largi, pline de saraiuri, de grajduri, de țarcuri și de ocoale. Adăposturi de ziduri groase, joase și boltite după moda turcească, ascundeau roadele care porneau din Țara Românească și se scurgeau fără preget prin minile neguțătorimii din tirgul acesta, către foamea niciodată astîmpărată a Stambulului. Și cu cît drumul se lungea mai către apă și cetate, cu atîta aceste așezări se dovedeau a fi mai multe și mai bogate, pentru ca pe malul Dunării să se întindă cît bătea ochiul. Pe apă se legănau încet corăbiile care așteptau să fie încărcate și să pornească spre Stambul.

Pătrașcu opri calul, privi lung și vorbi cu năduf:

— Munca și avuția Țării Românești, măi copii! Se scurg pe aici, după cum munca și avuția Moldovei se scurg pe la Galați! Iar țîlharii, care le jăfuiesc și le duc, sînt cei ce stau colo și ne privesc arătîndu-și colții ca niște cîni prinși în lanț!

— În adevăr, încremenită de o parte și de alta a uliței, mulțimea oamenilor bărboși, cu turban, cu ilic și șalvari, privea tăcută și încruntată ceata de călăreți cu steag alb. De cînd se ivise oastea lui Ion Vodă și de cînd tirgoveții zăriseră de pe ziduri împresurarea puternică din care nu mai vedeau cum ar putea scăpa, purtarea lor se schimbase. Nu mai strigau ocări și blesteme din înaltul parapetelor și nu mai arătau pumnii. Acum priveau cu chipurile îngrijorate și teama pusese stăpînire pe inimile lor.

Călăreții ajunseră la cetate și Pătrașcu bătu puternic, cu minerul săbiei, în poartă. Un oblon se deschise într-o latură și capete de oșteni turci se arătară înghesuindu-se și privind întunecat.

— Ce poțestești ? întrebă un glas de dincolo de poartă.

— Sînt solul mării sale domnului Moldovei și vreau să vorbesc cu mai marele cetății.

O clipă se făcu tăcere și pe urmă același glas
răspunse:

— Mai marele cetății e aici și ascultă.
— Măria sa domnul și stăpînul meu, — rosti
Pătrașcu rar și cu glas puternic, — întreabă dacă
voievodul Alexandru al Țării Românești și fratele său
Petru Șchiopul, care au pornit cu război și silă asupra
Moldovei, se află ascunși în cetate. Dacă cei căutați se
află în adevăr aici, măria sa domnul meu cere mai
marelui cetății să-i scoată și să-i lepede în minile mele,
adică ale solului său. Iar dacă mai marele cetății va
urma să le fie lor gazdă și ocrotitor și nu va da ascultare
cererii făcută de domnul și stăpînul meu, cu cinste și
pace, atunci cetatea va fi bătută pînă cînd se va nărui
de istov și apărătorii ei vor fi hărăziți morții fără alegere
și fără cruțare. Iar tirgul va fi trecut prin foc și pradă și
sabie !...

Pătrașcu tăcu și o liniște grea căzu peste ceata
de călăreți de dincoace și peste turcii de dincolo de
poartă. De pe ziduri, ostașii dușmani priveau neclintiți,
muți.

— Spune stăpînului tău, — răsună deodată
același glas de dincolo de poartă, — că-i vom trimite
răspunsul în tabăra sa, mai tîrziu!

Și oblonul se închise.

O clipă Pătrașcu rămase nehotărît. Nu se
așteptase la un asemenea răspuns. Dar nu mai putea
face nimic. întoarse calul și, urmat de soții săi, porni la
pas pe uliță și ieși pe poartă. Mitruf înfășură flamura
albă care nu mai era de nici un folos.

Străbătura cîmpul în curmezis, mergînd la trap
mare, și cînd ajunseră în tabără, încetiniră. Oamenii
printre care îreceau îi priveau cu gîtul întins. Voiau să
știe cu o clipă mai devreme răspunsul dușmanului, de
care atîrna pacea sau războiul.

Deodată, dintre corturi, un om se repezi și prinse
de hăț calul pe oare călărea Drăgan. Ceata se opri și
Pătrașcu întoarse capul : boierul Alexa Albu, cu pumnul
strîns pe frîu, se uita țintă la călăreț. Duhnea și mai tare
a băutură și pleoapele grele îi acopereau pe jumătate
ochii. Din înălțimea calului său, Drăgan îl privea cum

— privește uliul puiul de găină și chipul lui se botise, se întunecase și se încruntase atât de tare, încât cei din jur simteau clipa în care mina lui are să se ridice și ghioaga pe care o strângea între degete are să sfarme capul boierului.

— De unde ai scos arcașul ista ? întrebă domnia sa Alexa uitându-se la boierul Pătrașcu și vorbind cu limba grea.

— la mî'na de pe frîu, boier Alexa ! rosti Pătrașcu cu glas aspru. Ostașul se află sub ocrotirea mea și după cum vezi face parte din straja solului. Ori nu știi că-ți primej- duiești capul atingîndu-te de sol și de ai lui ?

— Îi omul meu 1 se încăpățîină boierul smuncind cu putere frîul. Îi omul meu și fac cu el ce vreau !

— Pan Alexa, dacă ai ceva să-mi spui mie, despre omul ista, ori despre altele, te aștept după ce voi da sama domnului. Acuma lasă-ne să mergem că așteaptă măriia sa ! Dă drumul !

— Nu dau ! smunci iar boierul, de frîu. N-ai decît să te duci singur, că doar tu ești sol, nu păcătosul ista ! Nu te amesteca unde nu-ți fierbe oala !

Pătrașcu nu mai pierdu vremea. Ridică teaca săbiei, izbi cu ea peste mina boierului și plecă înainte urmat de „atamani” și de Drăgan, care nu deschisese gura și nu făcuse o mișcare tot timpul cît a durat această întîmplare.

Boierul Alexa Albu își duse la gură mina pălîită și privi cu ură în urma lor.

5

Pe șleahul cel mare care ducea de la București la Brăila venea un om trudit. Mergea pe jos ducîndu-și calul de căpăstru. Pășea rar, cu opincile mari și nerase și arăta a fi înalt și voinic, dar se purta puțin adus, de trudit. Pe umărul stîng se hlobăneau încet arcul și săhăidacul... Iar calul călca șchiopătînd și ducea, legată de oblinc, o ghioagă mare cît un bostan.

O strajă dădu semn dintr-o culme și alta ieși înaintea drumețului. Pe urmă, omul fu îndreptat către tabără și alt semn de buciun pluti peste cîmpie, în timp

ce el cobora încet, privind ostirea care înconjura tîrgul și zidurile înalte ale cetății cu umbrele 'negre ale străjărilor dușmani.

În tabără, drumețul ceru să vorbească cu domnia sa Dumbravă. Iar cînd înțelese că acesta se află la București, se scărpină îndelung pe sub căciulă răscolindu-și pletele cărunte și pe urmă, hotărîndu-se, ceru să fie dus la măriă sa.

— Pentru asta are să trebuiască să mai aștepti, — i se răspunse, — și mai întîi să ne spui cine ești și de unde vii ?

— Eu sînt Tudose pădurarul, răspunse drumețul. Am fost trimis călăuză cu oastea spre Gura Ialomiței... și-am venit să dau samă...

Se vede că vestea aceasta era mult mai însemnată de- cît își închipuiseră cei care primiseră pe badea Tudose, pentru că îndată se făcu anume învîlmășeală, cîțiva oșteni strigară, alergară și se întoarseră și drumețul fu poțit în cortul domnului, fără altă zăbavă.

Badea Tudose își trase
cușma din cap, își
netezi pletele cu palma
și intră. Strigă din ușă :
„Să trăiești, măriă ta !”
și rămase acolo
încremenit. Nu e chiar

aşa de uşor să vorbeşti cu domnul ţării

!Ion Vodă făcu grăbit un semn şi un pisar care şedea jos pe pământ, la picioarele sale şi scria pe genunchi, îşi luă ulcica cu zeamă de poamă de boz şi mănunchiul de pene de gi-scă, se sculă şi se strecură afară.

— Dă-te mai aproape, Tudose pădurarule, — rosti atunci domnul, — şi spune ce este la Gura lalomitei ?

— La Gura lalomitei îi pace şi bine, măriata ! răspunse badea Tudose, după ce tuşi să-şi dreagă glasul, că era tulburat tare şi nu-şi găsea vorbele. Îi pace şi bine! mai spuse el o dată, înghiţind în sec.

— Spune ce-ai făcut acolo ? îl îndemnă Ion Vodă cu glas potolit şi prietenos.

— Apoi, ce să facem ? îi mai veni bătrânului inima la loc. În dimineaţa ceea, cînd ne-ai trimis măriata, noi am pornit ca vîntul. Ştiam drumul de puteam să merg cu ochii închişi. Dar multă vreme n-am putut oblici urmele duşmanului, fiind atuncea zi de sîrbătoare şi câmpurile pustii. Le-am aflat tocmai sara şi atuncea ne-am încredinţat că n-are să fie chip să ajungem pe fugari. Aveau multe ceasuri de drum înaintea noastră — se vede treaba că erau tare grăbiţi — că, de cînd lumea, iepurele fuge mai iute decît vinătorul !...

Măria sa binevoi să zimbească auzind această dreaptă şi potrivită zicală moldovenească, şi badea Tudose urmă :

— Şi cum zic, încredinţîndu-ne noi că sîntem pe urme bune şi socotind că ei s-or închide în cetate şi noi i-om păzi pe dinafară pînă cînd ni-i trimite măriata ajutor, am mers gospodăreşte şi a doua zi sara am ajuns. Aşa hotărăseră şi porunciseră şi domniile lor Slăvilă şi Bilăi, care erau căpitani. Bun ! Dar cînd am ajuns şi am stat noi în vederea cetăţii, s-am întrebat pe unul şi pe altul — să lertaţi de cuvîntul cel prost — am rămas cu gura căscată ! Duşmanii nu erau aici! Ce-i

dreptul, trecuseră pe lângă cetate, dar nu se opriseră decât un ceas, cît a fost de trebuință celor dinăuntru să se pregătească, să iasă buluc și să pornească și ei cu fugarii spre asfințit ! Iar în cetate nu rămăseseră decât străjile! Am stat noi să chibzuim, ș-am făcut tabără de noapte, ș-am pus străji, ș-am aprins focuri de veghe, iar domniile lor, căpitani, se tot frâsuiiau că nu pricepeau încotro să fi fugit dușmanii și pentru ce să fi fugit, dacă era acolo cetate unde să se pule la adăpost?

23 - Mitrut al Joldii - c. 1394.

Iar în sara aceea am prins doi turci care veneau, târziu, cu căruța cu pește de la baltă. Și prinzindu-i noi și strîngîndu-i puținel, au spus turcii acela tot ce știau: adică cum veniseră fugarii, cum aveau între dinșii și căpetenii însemnate turcești, cum căpeteniile au dat poruncă oștirii care se aia înlăuntru pentru paza cetății și cum au ieșit aceia din cetate și au pornit cu toții spre asfințit, tot ținînd malul Dunării 1.

Domnul se mișcă neliniștit în scaun și badea

Tudose urmă :

— Se duceau, vra să zică, să facă strigare mare și să cheme oameni în dobîndă și în leafă, ca să întregască oștirea lor cea sfărîmată și să izbăvească țara de urgia mării 'tale... Iar după cît obliciseră turcii acela, măriă sa domnul Țării Românești se aflai între fugari...

Badea Tudose tăcu și își șterse mustățile cărunte cu dosul minii, iar domnul se uită lung și întunecat într-o parte. Și abia atunci văzu pădurarul că în cort, mai într-o latură, erau și alții care stăteau în picioare, neclintiti, și ascultau. Tuși deci iar ca să-și dreagă glasul și povesti înainte:

— Și atunci, în vederea noastră, a oștirii, domniile lor Slăvi'lă și Bilăi au chemat sutașii și au făcut sfat. Și au zis așa : Să bată cetatea și s-o cuprindă, n-aveau cu ce; cu ghioaga și cu arcul nu se pot lua cetăți, nici atunci cînd is apărute numai de strajă. Asta-i una. Și pe urmă, ce să facă cu o cetate pustie? ziceau. Să pornească pe urma fugarilor... Ias' că nici nu știau unde să-i afle, dar fugarii era acu întăriți cu oastea din cetate și se întăreau mereu cu cei strigați în leafă... și în

dobîndă... Iar dacă au apucat spre apus, apoi nesmintit au să deie peste măriia ta, care tot într-acolo ai apucat! Aşa ziceau.

Badea Tudose se mai opri o clipă şi privi chipul întunecat al mării sale, care acu părea încremenit, ca de piatră. Urmă :

— Au hotărît deci să sloboadă oastea în pradă, că se aflau, — ziceau, — pe pământ dobîndit cu arma. Şi aflînd domniile lor gîndul ista bun şi cu folos, s-au cînstit cu vin toată noaptea aceea de marţi spre miercuri, iar miercuri, fiind viăguîţi, s-au hîdînit pînă în sară... Porunca fusese dată ca cei plecaţi în dobîndă să se întoarcă tot pe acolo, iar drumul înapoi spre Moldova să-l facem împreună... Ş-am stat noi ş-am aşteptat pînă acu patru zile, cu strajă puţină, să vie oastea şi n-a mai venit. Şi aflînd noi de la alţii precum că cei sloboziţi în pradă au aprins nişte curţi boiereşti şi încet, încet s-au tot tras cu dobinda lor către miazănoapte, spre casă, straşnic s-au miniet domniile lor căpitanii noştri şi au strîgat, şi de scîrbă s-au apucat iar să se cîinstească...

— „Vrednici şi cu deprindere la război şi la toate cele ale lui”... Ieremie ! rosti domnul întorcînd capul spre boieri, iar vorbele sale căzură ca plumbul, sfredelînd tăcerea. Nu răspunse nimeni şi măriia sa îşi întoarse chipul spre pădurar. Două şanţuleţe de mare amărăciune se adînciseră pe obrazul său, pornind de la colţurile gurii, în jos.

Iar badea Tudose urmă :

— Noi i-am lăsat să se veselească între domniile lor şi am adormit... Dimineaţa cînd ne-am trezit, însă, nu mai erau acolo ! încălecaseră minioşi aşa cum se aflau şi încăliziţi de vin şi porniseră şi domniile lor spre casă, numai cu câţiva străjări după dinşii... Acu, măriia ta, eu ce era să mai fac ? Am luat pe cei doi-trei străjări care mai rămăseseră şi am pornit. Iar cînd am ajuns în şlea- hul cel mare, străjării s-au tot dus către miazănoapte, către ţară adică, iar eu am venit într-acoace...

Badea Tudose se opri dintr-o dată înspăimîntat. Chipul domnului se întunecase atît de cumplit şi ochii săi cătau atîta de înfrunţaţi, încît bătrînul dădu un pas

Înapoi. Dar mânia sa nu se uita la dînsul. Mânia sa căta iar către şiragul de boieri care stăteau neclintîţi în umbră şi priveau îngrijoraţi. Unul din ei mai cu samă, cu chipul cenuşiu, cu cercuri vinete sub ochi şi cu barba castanie, săracă, se gheboşase de parcă stătea gata să intre în pămînt. Iar altul, negricios, cu mustăţi lungi, negre şi barbă rotundă, scurtă, parcă tot voia să se ascundă după spatele celorlalţi. Şi toţi pînă la unul stăteau încremeniţi şi galbeni sub privirea grea a domnului. Iar tăcerea care se lăsase peste ei părea şi mai grea decît privirea aceea.

Încet, mânia sa îşi întoarse ochii spre bătrîn şi întrebă cu glas schimbat şi abia, stăpînit:

— Spune-mi, Tudose pădurarule, tu de ce nu te-ai dus spre ţară cu străjării aceia ? De ce ai venit încoace ?

— ' Vezi că, — se îndreptăţi badea Tudose înghiţind în sec şi vorbind cu mare sfială, — cînd am ajuns în şleahul Brăilei am aflat că mânia ta ai trecut ou oastea într-acoace... Şi atunci am stat eu şi-am chibzuit: Măi, am zis, ție ti-a încredințat mânia sa o slujbă ! Ți-a poruncit: „Du-te și arată drumul și să te întorci sănătos!” Apoi, unde să te întorci sănătos ? Acasă ? Pe cuptor ? N-ai a da samă de slujba ta ? Ş-am venit să dau samă !

Trupul mării sale se răsuci năpraznic spre boieri şi aceştia tresăriră.

— Ați auzit ? se dezlănțui glasul lui Ion Vodă, ca scăpat de sub o puternică stăpînire. Tudose pădurarul so- coate că are a da saună ! Tudose pădurarul — trimis numai călăuză — vine să dea saună ! Şi dumnealui Slăvilă hatman, şi dumnealui Bilăi stolnic, socot că nu au a da samă ! Nu vin să dea samă domniile lor ! Dar lasă oastea duşmană să fugă 'nezăticnită, să crească, să sie întărească şi să străbată spre Bucureşti, unde am lăsat pe Dumbravă numai cu oleacă de oaste şi fără tunuri !

Abia acu înţeleseră boierii toată greutatea purtării celor doi căpitani şi se cutremurară. Iar badea Tudose văzu pe cel negricios, cu mustăţi lungi, negre şi

barbă rotundă, ieșind în fața celorlalți și vorbind cu mare plecăciune :

— Măria ta, boierii Slăvilă și Bilăi mi-au fost neamuri și prieteni pînă a nu cuteza să facă ce-au făcut! Din clipa asta, însă, nu-mi mai sînt nimic. Poruncește, măria ta, să răseumpăr eu fapta lor cea nechibzuită, dă-mi oastea de trebuință și lasă-mă să alerg la București în ajutorul lui Dumbravă. Ori îmi las ciolanele acolo, ori îți aduc izbîndă!

Boierii ceilalți îi priviră adînc și chipul mării sale parcă se mai îmbîlînzî.

— Îi prea tîrziu, pan Murgule! grăi domnul. Cîte zile au trecut de atunci pînă azi și cîte or mai trece pînă oînd ai ajunge domnia ta la București ? Îi prea tîrziu!

Mă mir chiar că n-am primit încă vestea cea rea. Dar de întîrzit, nu mai poate să întîrzie...

Corogit sub izbucnirea de minie a domnului, badea Tudose se trăsese pe nesîmțite înapoi și ieșise din cort, tulburat. Cugetul lui, de om cumpătat și plin de bună- cuviință, îi spunea că nu mai are ce căuta acolo unde el își isprăvise treaba, iar măria sa își probozește boierii, ori poate chiar îi osîndește. Iar afară dăduse peste Mitruț, care aflase despre sosirea lui, alergase într-un suflet și acu îi ținea calul de dirlogi.

Din cort, boierii ieșiră și trecură tăcuți pe lîngă dînșii. Numai unul din ei șopti către cel cu care mergea alături:

— Ai văzut cap la Murgu ? Îi neam cu cei doi și se temea l... Și cu o singură vorbă a izbutit să înlătore minia domnului de deasupra lui, ba încă să se arate mai credincios și mai cu durere decît toți, pentru cele ce au putut să se întîmple lui Dumbravă !

— Se gîndea el să pornească la București cum mă gînidesc eu acu să mă fac mitropolit! mormăi celălalt, trecînd înainte.

Iar Mitruț, întorolindu-se, cunoscă pe dumnealui hatmanul Ieremia și pe dumnealui Grumază, marele vornic al Țării de Sus.

Vestea că mânia sa domnul s-a închis în cortul său și stă acolo singur, scribit și mânios, străbătu în scurtă vreme tabăra și stîrni fel de fel de vorbe.

— Dacă Alexandru Vodă a izbutit să-și alcătuiască altă oaste, să știți că mine-poimîne ne cade în spate și ne ia ca din oală ! se înspăimîntau unii, ascunși în corturile lor și vorbind pe șoptite.

Minia domnului apăsa pe umerii fiecăruia și cobora asupra cugetelor tuturor o îngrijorare și o teamă de fiecare olipă. Mulți stăteau cu ochii spre zidurile cetății dincolo de care Petru Șchiopul aștepta să-i sosească ajutoare, să spargă încercuirea și să se repeadă ca un hul- tan asupra scaunului Moldovei. Și atunci — socoteau aceștia — ce se va alege din boierimea care-l ținea acu împresurat în cetate și lupta împotriva lui ?

Erau unii care înălțau umerii, gata să scuture de pe ei greutatea acestei rînduieli. Dar își aduceau aminte de Ion Vodă și dirzenia lor îngenunchea îndată sub apăsarea acestei amintiri, a chipului acela hotărît, care-i privea cu ochii sfredelitori, și a voinții aceleia neîndurate și zdrobitoare în fața căreia nimeni și nimic nu se putea împotrivi. Și atunci umerii lor cădeau neputincioși și capetele lor se plecau înfricoșate. Iar gîndurile de închinare către Petru Șchiopul, către cel care, dacă va birui, va stăpîni peste ziua lor de mine, se risipeau în vînt.

Dar cugetele acestor șovăielnici nu aflu liniște niciodată. Alexa Albu — și mai erau și alții ca dînsul — se pricepea de minune să răscolească gîndurile, să vînture spaimile și să ațîțe zbuciumul.

— Nu e vorba de puterea lui Alexandru Vodă sau de mîniile lui Petru Șchiopul! zicea' el. Deschideți-vă ochii! E vorba de puterea turcească, boieri dumneavoastră! Domnii trec, dar turcii rămîn! Domnii te pot ierta și te pot milui, după buna lor voință. Dar de turcii cine te min- tuie? Și credeți, domniile voastre, că turcii au să uite usturimea de la Jilîștea ?

Atunci gîndurile acelor boieri se zvîreoleau neputincioase și liman nu aflu nicăieri.

Altfel cugetau și vorbeau însă oștenii de rînd, adică oamenii de jos, vecinii și răzășii care-și lăsaseră pîrîin- turile și meșteșugurile și alergaseră la chemarea buciului.

— Cum să nu fie minios și sclîrbit ? grăiau aceștia privind cu îngrijorare și părere de rău spre cortul domnului. A avut în mină pe domnul Munteniei, să-i plătească după cuviință, și nu-l mai are. A avut nădejde în domnul cel nou de la Țara Românească și în domnia sa Dumbravă și nădejdea aceea i s-a spulberat în vînt. A mai avut și oastea pe care a trimis-o în jos, la Gura Ialomiței, și s-a irosit și aceea, risipindu-se și întorcîndu-se toți la vetrele lor, pentru că domniile lor căpitani au ienevit și s-au îmbătat! Apoi ce nădejde să mai aii într-însii și cum să mai lași țara pe mina unor asemenea boieri și căpitani ?

— Pe boierii de sfat i-a probozit și i-a rușinat în fața mea ! spunea badea Tudoise, care rămăsese în tabără să se hodiească după truda drumului său cel lung și singuratic. Le-a zis : „Iaca un pădurar ca Tudosie, o călăuză vră să zică, a socotit că are a da samă de faptele sale, iar domniile lor au gîndit că-i mai bine să lese totul baltă și să se întoarcă în Moldova !” Așa a strigat la dinșii ! Iar ei tăceau și stăteau cu frunțile plecate și cu ochii în pămînt.

Așa vorbeau oștenii și orice voie bună se stinsese în tabără și din saga celor mai tineri și mai fără grijă nu se mai auzea nici un zvon.

Și în liniștea aceasta plină de mîhnire și de zbucium ascuns răsunară dintr-o dată trâmbițele din cetate și pe ziduri se văzu anume mișcare. O poartă îngustă se deschise într-o latură, o punte căzu peste șanț sunînd din lanțuri și îndată ieșiră în cîmp patru călăreți, purtînd flamură albă. În urma lor, pe jos, mergeau patru oșteni de rînd, purtînd pe brațe o mare greutate înfășurată într-o pînză de cort.

— Solii! Solii! se auzi din toate părțile și cercul de oșteni din jurul cetății se deschise lăsînd¹ loc de trecere spre tabără.

Călări, cu bărbile late răsfrate pe pieptarele de zale, cu mîna în șold, semeți, solii turci se apropiau în pasul cailor, uitîndu-se în dreapta și în stînga, cu- capul sus, cu privirea batjocoritoare.

În picioare, în fața cortului său și înconjurat de boierii de sfat, domnul îi privea venind. Buciume sunau stăruitor din depărtare, dar în clipa aceea nimeni nu le luă în samă.

Solii se opriră în fața mării sale și — fără plecăciunea de cuviință și fără măcar să descalece — unul din ei încercă să vorbească.

— Jos de pe cal! tună atunci, fără veste, marele vornic Grumază, făcînd un pas înainte și glasul său grozav făcu să tresară inimile celor de față. Iar chipul său era atîta de roșu și mînios și întreaga lui înfățișare atîta de dîrză și pornită, încît turcii se grăbiră să descalece. Învățaseră să cunoască pe marele vornic din luptele singuratic de sub zidurile cetății și știau ce fel de om este și ce sabie nebiruită și nepotolită are.

Domnul fulgeră cu ochii spre îndrăzneț, dar în privirea sa nu era minie, ci mulțămire și îngăduință.

Și în clipa în care turcii puneau piciorul pe iarbă și întindeau brațul să prindă caii de frîie, domnia sa Pătrașcu, sosit în goană, își făcu loc și se plecă la urechea mării sale. În spatele său se opri șchiopătînd un oștean acoperit de colburi și cu toate semnele unui drum din cale afară de lung și trudnic. Pătrașcu vorbea încetșor, acoperindu-și șoapta cu palma, cu ochii plecați și cu fruntea încrețită, iar domnul îl asculta nemișcat, cu privirea neclintită și din ce în ce mai întunecată. Cînd Pătrașcu isprăvi, chipul lui Ion Vodă era atît de împietrit, atît de schimbat, atît de cenușiu, încît boierii dădură un pas înapoi și făcură loc gol în jurul lui. Numai domnia sa Pătrașcu rămase alături, parcă așteptînd porunci. Iar oșteanul cel trudit rămăsese neclintit la spatele său. Dar mânia sa nu dădu nici o poruncă și nu făcu nici o mișcare din care să se înțeleagă pricina acelei schimbări. Stătu o vreme așa împietrit și pe urmă, făcînd un semn către căpetenia solilor, acesta își înălță

capul semeț și începu să vorbească cu glas tare și cu mare cutezanță.

— Înălțimea sa mai marele cetății știe că tu ești unul din supușii strălucirii sale sultanului, altfel nu s-ar înjosi să stea de vorbă cu tine!

La aceste vorbe, sabia domniei sale marelui vornic Grumază zurui puternic, lovită de lanțul cu care era legată, iar câteva murmure se auziră în rîndul boierilor. Numai domnul rămase nemișcat și cu aceeași privire împietrită.

— Înălțimea sa, — urmă solul, — nu ascunde că unii dî'n cei pe care îi cauți tu se află în cetate. Dar îți dă de știre că ei se găsesc sub ocrotirea sa, de sub care tu nu ești vrednic a-i scoate și a-i ucide, așa cum ai făcut cu atîta oaste împărătească, ridicîndu-te împotriva poruncilor mîritului sultan, ca un răzvrătit și hain ce ești.

Din nou se auzi sabia lui Grumază și murmurul boierilor, și din nou domnul rămase neclintit, dînd pildă de răbdare și înțelepciune.

— De aceea, — vorbi înainte solul, — înălțimea sa îți trimite vorbă să-ți ridici de îndată oastea din jurul cetății și să te supui poruncilor strălucirii sale padișahul, iar dacă nu vrei să ascuți această poruncă și stăruiești în răzvrătirea și rătăcirea ta, și vrei să guști numaidecît din bunătățile ce ascunde tîrgul nostru, înălțimea sa mai marele cetății îți trimite o probă din bucatele cu care are să te ospăteze, pînă cînd n-ai să mai poți și ai să le lepezi înapoi pe gură...

Turcul iăcu un semn și cei patru pedestrași, care veniseră în urma solilor, făcură un pas înainte și, deslăcind pinza de cort pe care o țînuseră în brațe, dezveliră la picioarele domnului zece ghiulele mari de hușniță, zece ghiulele mai mici de treasouri și două săgeți turcești, scurte și cu vîrful lat.

În tot timpul acesta domnul nu iăcuse nici o mișcare, iar chipul său rămăsese încremenit și întunecat, așa cum se arătase după șoaptele lui Pătrașcu. Iar cînd trimisul turcesc își isprăvi solia și tăcu, cu capul sus, falnic și cu un braț întins spre

grămada de ghiulele, mânia sa întoarse ușor capul și rosti un singur cuvânt răgușit și fără răsunet, o poruncă :
Gidea !

Domnia sa Pătrașcu se repezi să îplinească porunca. Boierii, unii își înălțară umerii ca spre a-și ascunde capul și își înăbușiră un geamăt de spaimă, alții își zângăniră săbiile mulțămii. Numai turcii — 'neînțelegînd despre ce este vorba — rămaseră senini și semeți. Iar cînd gidele se infățișă urmat de ajutoarele sale, cu același glas răgușit de minie, rece, tăios și fără răsunet, domnul, întinzînd brațul spre soli, porunci osînda. Și acolo, sub ochii tuturor, într-un vîlmășag de răcnete și zbucium, li se tăie nasul pe care și-l ridicaseră mai mult decît se cade, buzele cu care își rostiseră cutezanțele și necuviințele și urechile cu care ascultaseră poruncile stăpînului lor, socotînd că acela e stăpîn și peste domnul Moldovei. Iar după ce s-au împlinit acestea toate, solii acei semeți fură țin- luiti de una și aceeași birnă, străpungîndu-li-se cu piroane potrivite gleznele picioarelor, ca la berbecii tăiați pentru ospetele strălucirii sate sultanul. Și așa, iură duși și zvîrliți la porta cetății, spre pilduirea înălțimii sale mîi marelui și a celor ocrotiți și găzduiți de dînsul...

Iar cînd toate acestea se isprăviră, mânia sa păru a se înălța ca de sub o grea apăsare, își întoarse capul către mai marii oștirii și glasul său obișnuit tună :

— Strîngeți împresurarea ! Năvală !... Pradă și foc !... întii tîrgul ! Unul să nu rămîie ! Nici sămîntă de tilhari să nu rămîie ! Treascurile să steie gata îndreptate asupra porților cetății și să aștepte porunca ! Repede!...

Jeremia, Sverceveski, Grumază și Pătrașcu se repeziră. Se repeziră după ei și ceilalți mai mari ai oștirii. O larmă uriașă se ridică dintr-o dată, umplînd văzduhul. Cît ai clipi, cazacii fură sub împrejmuirea tîrgului, acolo unde treascurile de pe ziduri nu puteau bate. Oastea moldovenească strînse cercul împresurării și se buluci cu strigăte de moarte. Treascurile cetății începură a bubui și crestele zidurilor se umplură de fum. Pedestrași săriră peste împrejmuirea tîrgului, tăiară într-un iureș împotrivirea tîrgoveților și deschiseră porțile cele mari.

Și atunci năvala începu. Un vaier cumplit cutremură văzduhul, și cetele de călăreți și pedestrimi, intrate în goană pe poarta țirgului, se risipiră pe ulițele întunecoase și strîmbe. Și dintr-o dată se deschiseră și porțile cetății. Puntea cea mare coborî de-a curmezișul șanțului și oastea turcească se buluci să iasă în iureș năvalnic, să zăgăzuiască prăpădul, să apere țirgul. Dar treascurile moldovenești, îndreptate toate asupra acelei ieșiri, bubuiră năprasnic și bulucul se frînse. O nouă încercare se prăbuși sub alte bubuituri. Cîteva pilcuri izbuciră totuși să străbată afară. Socoteau să tragă după ele oastea moldovenească și cea căzăcească repezite în țirg și să mîntuie ce s-ar mai putea mîntui. Dar în cîmp pilcurile dădură peste domnia sa Pătrașcu, cu oștirea lăsată deoparte, tocmai pentru o asemenea împrejurare. Și vinătoarea de turci începu. Dezlănțuiți într-o goană fără friu, Mitrut și „atamanii” săi, printre care se număra acuma și Drăgan și se alăturase și badea Iudose, porniră în frunte. Izbite din toate părțile, pilcurile turcești se risipiră ca un stol de paseri la ivirea vin-dereului. Le mai rămînea o singură puțință de mîntuire, dincolo de poarta pe care ieșiseră. Dar acea poartă, bătută fără hodină de treascurile moldovenești, nu mai putea fi folosită. Și atunci iurcii se întoarseră și făcură față morții. Păleau și ei, cu dinții strînși, cu cele din urmă puteri adunate în ochii crunți și în brațele încordate și cădeau fulgerați sub ghioagele care se prăbuseau asupra capetelor lor ca o năvală de trăsnete fără sfîrșit. „Unul să nu rămîie!” strigase mânia sa adineauri, și Mitrut și ceata lui și ceilalți ostași se grăbeau să împlinească porunca domnului!...

7

Iar cînd văzu că toate se rînduiesc și se împlinesc după porunca sa, Ion Vodă întoarse spatele cetății și intră în cortul său, urmat de acel oștean șchiop și trudit, care pătrunsese în preajma sa, adus de domnia sa Pătrașcu, și care stătuse tot timpul nemișcat și mut, deoparte.

De două zile neguțătorii turci din țirgul Brăilei plăteau cu viața și cu avuția lor neîndurarea cu care

bîn- tuiseră zeci de ani pămînturile de la Dunărea, jăcuirile, uciderele şi sărăcia cumplită în care ţinuseră noroadale acestor meleaguri, pe care se socotiseră stăpîni. Erau căutaţi cu răbdare şi stăruinţă şi scoşi de prin beciuri, de prin poduri, de sub clăile de fin şi din movilele uriaşe de grîie care le umpleau saraiurile. Şi judecata lor se făcea pe loc, cu sabia şi cu ghioaga. Flăcări înalte se ridicau din lemnăria veche a caselor şi cocioabelor, fumul îneca tot cuprinsul şi din sipetele cercuite cu fier şi sparte în curmezişul uliţelor scăpau lucirile uşoare ale galbenilor de aur şi ale şiragurilor de mărgăritare, asupra cărora se plecau minile lacome ale boierilor amestecaţi în pradă. Ei ştiau ce să aleagă şi cu ce să-şi umple buzunarele...

Cei din cetate, stînd mereu sub ameninţarea treascu- rilor care băteau fără hodină crestele zidurilor şi sub apăsarea oştenilor lui Pătraşcu, gata în orice clipă să se repeadă asupra lor, nu puteau da nici un ajutor târgoveţilor şi stăteau ascunşi la umbra întăriturilor, speriaţi şi cu sufletul la gură.

Iar în timpul acesta domnul aştepta în cortul său să se îplinească osînda şi să se plătească dobînda nelegiuirilor făptuite din veac de asupririle şi siluirile turceşti.

A doua zi sara sosiră huşniţele şi îndată fură îndreptate asupra zidurilor. Trăsnetul lor zgudui pămîntul şi ghiulelele izbiră întăriturile iscînd nouă spaimă şi mare îngrijorare între apărătorii lor.

Şi tot în sara aceea iscoadele trimise de către Sver- cevski spre Cetatea Albă şi Bugeac se întoarseră cu vesti însemnate: o oştire întreagă de turci se grăbea către Dunărea să dea ajutor celor încercuiţi la Brăila. Iar după un scurt sfat de război, cazacii părăsiră tabăra pe tăcute, ca să nu prindă de veste cei din cetate şi por- nîră cu luţea în întâmpinarea ei...

Dar oricît de meşteşugit şi tainic a fost înfăptuită această pornire, totuşi duşmanii prinseră de veste. Şi sfătuindu-se ei şi socotind că prin această despărţire de oşti puterea lui Ion Vodă a slăbit şi s-a împuţinat, hotărîră să încerce o nouă ieşire din cetate cu toată sila

și cu tot sprijinul pe care îl puteau aștepta de la treascu- rile lor. Dar și de data aceasta socotelile lor dădură greș. Treascurile moldovenesti bătură cumplit poarta vrăjmașilor, împrăștiindu-le bulucul, iar călărimea lui Ieremia și Grumază tăiară irt curmezis drumul năvălitorilor. Trîmbițele de pe ziduri sunau mereu semne de îmbărbătare și în adevăr turcii se băteau ca niște viteji. Dar nici o viteză de pe lume nu putea sta în fața dezlănțurii moldovenesti. Și de data aceasta oastea boierului Pătrașcu se arătă vrednică de cinste. Iar în fruntea ei, ceata lui Mitruț cu Drăgan și badea Iudose, se prefăcuse într-un vitez care mătura totul din fața sa. Luau prinși, îi înconjurau cu caii lor, îi minau în goana cea mai mare spre tabără, îi lepădau în brațele celor care așteptau acolo anume pentru această treabă și se întorceau alergînd iepurește, trăsînd cu ghioagele lor neobosite, împrăștiînd spaima cu strigătele lor: „Taie! Ucide !” și desprinzîndu-se iar de grosul oștirii, cu alți prinși pe care îi împingeau cu sulita în coastă, spre tabără.

Călare pe calul său înalt și puternic, Ion Vodă stătea neclintit și privea desfășurarea luptei, iar ochii săi întunecați se luminau privind isprăvile de laudă și de mirare ale celui străjăr de margine, pe care el îl scoșese din vecinie și-i dăduse slobozenie și care se numea Mitruț al Joldii. Îi plăcea de asemenea și vrednicia celorlalți care luptau alături de dînsul și îi plăcea mai cu samă purtarea celui pădurar care fusese călăuză la Gura Ialomitei și care acum se arăta a fi un luptător din fața căruia dușmanii fugeau ca iepurii din fața vînătorului. Măria sa privea ghioaga aceea care nu semăna cu nici o altă ghioagă și dintr-o dată își aduse aminte că o mai văzuse la lucru, acolo unde bătălia de la Jiliștea fusese mai grea și mai crîncenă și zîmbi mul- țămînt în barbă.

— Dar ce mai caută ei aici, cînd slujba lor e acolo pe hotar ? gîndi măria sa cu mirare, privindu-i cu îngăduință și nedumirire.

Domnul cuprîns cu ochii întreg cîmpul de luptă, apoi dădu o poruncă și buciumele moldovenesti izbucniră aruncînd semne tari și repezi. Și dintr-o dată, pe

poarta cea mare a târgului se buluci ieşind la luptă toată
ostăşimea moldovenească care mai rămăsese în-
lăuntrul târgului, cercetînd cele din urmă uliţi şi ma-
halale.

De sus de pe ziduri, mai marele cetăţii văzu
primejdia şi sunete de trîmbiţe chemară oastea
turcească la adăpost. Şi curînd cîmpul de luptă se linişti
şi, deasupra lui, numai trăsnetul huşniţelor care băteau
fără răgaz cetatea rămase stăpîn.

Oprit lîngă perdeaua pe sub care intrase în cortul
domnesc, Mitruţ îşi ţinea cuşma în mină şi aştepta să
audă porunca pentru care fusese chemat. Din scaunul
său măriţa sa îl privea cu zîmbetul de mare îngăduinţă,
care se vedea acu, pe faţa sa, din ce în ce mai rar.

— Ţi-am văzut isprăvile, Mitruţ străjărule, —
grăi domnul domol, — şi pentru purtarea ta în luptă şi
aiurea, socot că eşti vrednic de laudă. Dar ţi-ai împlinit
datorinţele peste cele de trebuinţă şi a venit vremea să
te întorci acasă. Drept e că avem şi aici lipsă de oameni
tari şi cu virtute, dar şi pe hotar trebuie să avem asemenea
oameni, Mitruţ străjărule. întoarce-te deci la locul tău,
pe hotar, şi ia şi pe acel Tudose pădurarul care s-a
arătat luptător cumplit şi om cînsit şi cuminte, şi care
iaca lipseşte şi el de la slujba lui, de atîta vreme !

Mitruţ îşi plecase ochii, îşi învîrtea cuşma în,
mină şi pe faţa lui se lăsase o mare mîhnire. Tăcu o
clipă şi pe urmă, socotind că tăcerea, cînd domnul
aşteaptă, este o necuviinţă, se hotărî cu greu şi grăi:

— Măriţa ta... să nu-ţi fie cu bănat... dar eu
cu mîna goală nu mă pot întoarce acasă !... Şi cetînd
pe chipul mării sale o adîncă 'nedumirire, tuşi încurcat
şi urmă: Măriţa ta... poate-ţi aduci aminte cînd am fost
eu la scaunul mării tale ia laşi, cu moş Mihai...
Îngenuncheam eu atuncea la mila mării tale pentru
slobozenie din mîna stăpînului meu şi moş Mihai
îngenunchea pentru norodul din satele boierului Mîndru,
cerînd de la mila mării tale pămînturile furate de acel
boier. Iar măriţa ta ai poruncit atunci să se facă grea
cercetare şi acele pămînturi, care s-or găsi furate, să se
ia de la boier şi să se întoarcă celor obijduiţi şi prădaţi
de domnia lui... Pe urmă au venit vremurile ieste şi

cercetările acele s-au curmat. Dar măriia ta ai binevoit a da poruncă să fie spinzurat boierul Mindru ca vinzător și hain ce se afla. Vra să zică, dacă a pierit acel boier, cercetarea poruncită nu mai este de trebuință. Asta-i drept! Numai că oamenii tot fără pământuri au rămas și așteaptă porunca mării tale să și le ieie înapoi. Și acea poruncă, ei așteaptă să le-o duc eu... ca unul care cunosc năcazul ista și care am stat cu slujba în preajma mării tale... Iar dacă eu m-oi duce fără poruncă, oamenii au să fie tare scirbiți și n-au să mai alba nădejde în mine, care le-am adus întâi și întâi cuvîntul mării tale.

Tăcu o clipă, privi în jos ca rușinat și grăi iar, mai încet și frământîndu-și cușma :

— Mai cu samă în iața lui moș Mihai nu cutez a mă înfățișa cu mîna goală, măriia ta ! Că de gura și de rîsul lui nimeni și nimic nu mă poate mîntui! Încît stau eu și mă gîndesc ce-am să pot să-i spun întru apărarea mea ?

Mitruț grăise atîta de amărit și uitîndu-se atîta de stăruitor la cușma lui, încît nu văzuse zîmbetul care creștea pe buzele domnului — pe măsură ce el vorbea — și dezvelea dinții albi și puternici ai mării sale.

Asta era povestea ! se dumiri Ion. Vodă, vorbind cu adîncă bunătate în glasul parcă pomit pe sașă. Apoi asta nu-i pricină de supărare, Mitruț străjărule. Spune oamenilor să-și ia fiecare ce-i al lui și să fie vrednici să-și apere răzășiile! Că, uite, dușmanii!... Iar tu să ții răbuș de toate cele și să știi că are să vie slujbaș domnesc la fața locului, să se încredințeze de dreptul fiecăruia și să tragă hotar nou. Pentru că ceea ce n-a fost furat de' la răzăși, adică adevărata moșie a celui spinzurat, îi dreptul domniei !...

Înima lui Mitruț se umpluse de atîta dragoste și dăruire către domnul care se arăta înțelegător și cu dreptate pentru norodul său, încît vorbele se înnodară în gîtul străjărulei și ochii lui se umeziră.

— Măriia ta, dacă faci una ca asta... începu el, dar nu putu să-și isprăvească vorba și nici nu știa ce să mai spuie. De zeci de ani jaful boierilor întinsese

sărăcie cumplită în satele „dintre ape”, de zeci de ani
țărani se jăluiau, răbdau și se țirau muncind pe
pământuri furate spre folosul stăpînilor și abia acu
căpătau din nou pămîntul lor, dreptul lor și slobozenia
lor, iar cel care le ducea acasă dreptatea lui Ion Vodă
era el, Mitruț al Joldii! Copleșit de tulburare, Mitruț dădu
să-și plece genunchiul la pămînt, dar domnul îl opri. Îi
puse palma pe umăr și-i vorbi rîzînd :

— Iar lui moș Mihai al tău să-i spui că așa îi
trimiț eu vorbă : țara care are străjări ca dînsul și moșul
care are nepot ca tine au a se mîndri și a sta cu fruntea
în sus în fața lumii! Așa să-i spui ! Iar cit despre ris,
Mitruț, moș Mihai șuguiește ca un om cumsecade, pre-
cum se află!...

8

Badea Tudose s-a culcat pe suman cu capul pe
cușmă și a ațipit. Focul de veghe al „atamanilor” înalță
flăcări drepte în văzduhul liniștit, luminînd chipul trudit
și ars de soare al bătrînului. Barba lui netunsă de mult e
căruntă tare și acoperă obrazul ciolănos cum acoperă
otava — după cosire — un fînăț.

Flăcării îl privesc din timp în timp și vorbesc
încetșor, să nu-l trezească. Vorbesc anume lucruri de
taină, care — și fără asta — nu trebuiesc auzite de
badea Tudose și nici nu se cuvin spuse cu glas- tare,
lată, Ilie al lui Nicula! Miron din Seaca ține de minecă pe
Mitruț și-i șoptește cu mare însuflețire și stăruință :

— Eu nu știu ce-ai găsit tu la Ghivirdic acela al
tău, de-l tot lauzi ! Mai Mii și mai întii că-l cheamă Ghi-
virdic ! Aista-i nume de om ? Și pe urmă îi cîm ! Și cu
obrazul cela prelung și numai ochi !... Acela-i flăcău ?
Apoi dacă-l om de treabă cum zici tu, ce caută el să se
amestecă unde nu-i fierbe oala ? Cînd îl cauți, Ghivirdic
pe prispă la bița Oană al lui moș Bolocan ! Este careva
de sama lui acolo? Nu-i! Că doar Olina nu-i de nasul lui!
Spune și tu! Da-i atita de prost, bre, că nu pricepe! Și dă
buzna. Mai ales acu, că a rămas acasă — că el era la oi
cînd am plecat noi — să vezi că toată ziua acolo-i curg
ochii! Tu, dacă te duci acasă și-l vezi, mai deschide-i
capul. Iar dacă treci pe la bița Oană, spune Olinei că eu

Is sănătos... iar de cele ce știe ea... om grăi cînd m-oi
întoarce acasă...

Mitruț privește chipul
bălan, cu ochii albaștri,
senini, ai lui Ilie și-i
vine să rîdă : Ilie
vorbește de -rău
despre nasul lui
Ghivirdic, că adică
Ghivirdic e cîrn! Dar și
Ilie e cîrn ! Cum de s-
au întîlnit amîndoi, nas
în nas, lîngă speria
aceea de fetișcană a
lui bița Oană

— ?Mitruț, — îl ghionțește pe furis Ionică al lui bița Lupu Condrea, — dacă ajungi acasă, treci și pe la Brusturi. Spune tătuții și mămuții că-s sănătos și mă port cuminte... să nu aibă grijă... Numai lui bădița Nistor, care stă alături de noi, să nu-i spui nimic. Nu știu de ce se tot încruntă când mă vede! Dar dacă te uiți în ograda lui și zărești pe Elinca singură... ei poți să-i spui... dacă te întreabă... Iar dacă nu te întreabă... nu-i mai spune nici ei!...

Mitruț îl privește mirat. Mucalitul acesta de Ionică, îndesat, neastimpărat, sprincienat și pistruiat și cu nasul sumes, parcă s-a schimbat dintr-o dată. De obicei rîde mereu. De obicei, acolo în sat, aflî cîte trei-patru fete în jurul lui. Și toate rîd cu dînsul! Ce l-a găsit acu' să se întunece la față, să-și plece ochii și să gîngăvească și să rupă în neștire o frunză lungă și tăioasă de papură, ca o sabie ? Negruța aceea de Elinca ? D-apoi el nu știe că Elinca moare după dînsul ?

— Are să întrebe, Ionică ! Îl încredințează el zîm- bind. De tine să nu întrebe ? Parcă tu nu știi ?

Dar Ionică nu arată chiar atîta de încredințat. O clipă în ochii lui s-a aprins scînteia aceea nebiruită a veșnicei lui veselii. Dar se stinge îndată și flăcăul întoarce capul.

— Doar nu-i prost să te creadă ! bodogănește amărît Toma către Mitruț. Ele acolo... voi aici... Dracul mai știe ce-a mai fi prin sat ?

— Bine, Toma, — îl zădărește Mitruț, — să știi că dacă vîd pe Parasca lui Trifan Oniță, așa am să-i spun! Să știe și ea ce credință ai tu într-însa !

— Da' ce am eu cu Parasca lui badea Trifan? mi- rîie Toma. Nu m-a ocărit maică-sa și a aruncat cu o scurtătură după mine, cînd m-a prins prin jurul bătăturii sara ? Aceea așteaptă un răzăs... ori chiar un fecior de boier s-o ieie ! Nu știu eu cine-i Parasca ? Are să se uite ea la un nimeric de ficior de vecin ca mine ?

Chipul smolit și posomorît al lui Toma s-a întunecat de tot. Ochii lui negri lucesc neliniștiți deasupra nasului lung, iar dinții lui, cu strungăreață largă, parcă stau gata să muște.

24 — Mitruț al Joldii. — c. 1394

— Tu nu mai ești vecin, Toma ! grăiește Mitruț cu glas- potolit, dar îndesat. Iar cînd ai să ajungi acasă, Parasca are să știe că a venit feciorul răzăsului Costache al Vadanei, care stăpînește iar pămîntul ce i-l furase boierul. Așa are să afle și are să se bucure! Lasă

că și fără asta... dar nici tu nu crezi ce spui, bre ! O fi zvirlit maică-sa cu scurtătura... nu zic nu! Mamele cam așa fac cînd te arăți prea des pe la poarta lor... Dar Parasca n-a zvirlit. De ce vorbești cu păcat ?

Toma îl privește cu ochi mari.

— Răzaș ? Tu rîzi de noi, Mitrut ?

— Porunca mării sale, Toma ! Cine să rîdă de ea ?

Toma lui bița Costache al Vadanei se scoală în picioare, oa prins de o mare „neliniște, și repede se așază din nou pe ilic:

— Mare poznă ! Mitrut rogu-te, — vorbește el cu glasul schimbat, — dacă-îașa, tu ai să treci pe la tătută, vezi bine!... Și dacă vrei să treci și pe la bița Trifan Oniță, spune-i și lui... Și n-are decît să audă și Parasca, numai așa... să vedem ce are să zică !... Iar pentru măriă sa, mări oameni buni, brațele mi le dau, pielea mi-o dau, capul mi-l dau... chiar dacă nu mi le cere !

Flăcăii rîd înfundat, cu mîna la gură, ca să nu-i audă badea Tudose, și Toma se oprește încludat.

— Dar tu, — se uită Mitrut la Drăguș, — n-ai nici o vorbă a trimite la Plopi? Are să mă întrebe Dușca și n-am să știu ce să-i spun.

Drăguș rîde tăcut și dinții lui albi sclipecesc în umbră. Iar ochii pieziși rîd și ei sub fruntea înaltă și sub hă- lăciuga de păr nedomolit care se clatină pe capul lui descoperit.

— Să-i spui că eu mănînc turci fripți, ca să mai cresc F răspunde el copilărește. Că zice că-s mititel, mări oameni buni, și mă tot amină pină ce-oi crește mare ! se jăluie el mucalit. Dar dacă ea e mare, cum se crede, de ce mi-a făcut baiera asta de la ghioagă atîta de slabă, încît s-a și destrămat ? Drăguș rîde și arată celorlalți betele țesute de Dușca! Așa să-i spui, Mitrut, și să-mi facă alta !... Și flăcăul se pleacă dintr-o dată la urechea lui

Mitrut și șoptește îngrijorat: Cînd am plecat, mămuța era bolnavă, Mitrut! Nici nu s-a putut scula să mă petreacă pină în drum!... Iar Proiirița plîngea în jurul ei, de-ți era mai mare jelea!... Nu știu ce-a mai il pe acolo !

Ochii lui Drăguș clipeau des și Mitrut îl privea cu inima strînsă, cu palma pe umărul lui.

— Întîi pe acolo am să mă duc! îl încredință el tot atîta de încet și tăcură amîndoi, cu ochii îndreptați spre jocul flăcărilor. Cîneva mai aruncă pe ioc un snop de

papură uscată și toți rămaseră muți și nemișcați. Își sim-
teau sufletul plin și gata să reverse o năvală de vorbe și
amintiri și înduioșări. Dar ni ohmul nu se pricepea să
vorbească atîta cît ar fi vrut și cum ar fi vrut. Iar badea
Tudose, de la o vreme, se întoarse pe cealaltă parte.
Numai un ochi din cale afară de cercetător ar fi putut
desluși — pe chipul lui de om care doarme adînc — un
zîmbet ușor, ascuns și șugubăț.

Mitruț se sculă. În ziua trebuia să pornească și
mai avea ași lua rămas bu'ri și de la alții. Trecu încet
printre trupuri adormite cu mina pe gliioagă și cu arcul
alături, uitîndit-sc cu băgare de samă la fiecare. Caută
îndelung și se așeză încet în preajma altui foc, lîngă
oșteanul acela necunoscut adus de domnia sa Pătrașcu
cînd cu osîndirea solilor și care, pe urmă, intrase după
domn în cortul mării sale. Și cu acel om stătu de taină
pînă în zori. Iar cînd încăleca cu badea Tudose și pomiră
amîndoi pe drumul care ducea către Moldova și către
Răchii, chipul lui arăta atît de întunecat și trist, încît
bătrînul își coborî cușma pe frunte, se încruntă și călări
alături multă, multă vreme, fără să scoată un cuvînt.

9

Pădurea vijii.

Vuietul pornește din depărtări neștiute, se
apropie ca un talaz care umple cuprînsul, crește
stăpînînd întreg văzduhul, zbuioimînd copacii,
frămîntînd frunzișurile și izbind între ele crengile
înebunite, și se sparge ca o năvală dezlănțuită de ape.

— Așa huieste numai pădurea de stejari, grăiește
domol badea Tudose, ridicînd un deget către uriașă
neliniște a codrului. Pădurarul care a avut poruncă să-și
dureze coliba într-o poiană ca aiașta, și nu-i om tare de
ieleșagul lui, poate înnebuni de la o vreme. Că nu
oricine poate asculta cu liniște cum se prăvale lumea
peste dînsul ! Dar dacă-i om așezat și domol, se
deprinde și cu asta și încet-încet, nici nu mai aude
vijii. Dacă pădurea-i de fagi, de pildă, altfel sună. Și
altfel cea de ulmi, ori de carpeni. Fiecare fel de copac
sună altfel. Eu, dacă-s pădurar de atîta amar de vreme,
cunosc copacii fără să mă mai uit la, dîșii. Numai după
sunet îi cunosc. Iaca, nu avem prin părțile iese brazii.
Dar dacă ai auzi tu cum sună vîntul într-o pădure de
brazii, nu l-ai mai uita în viața ta ! Nu vijii greu ca-n
stejari. Dar șușuie atîta de puternic și atîta de năvalnic,
încît fără să vrei îți pleci capul. Se sfîșie în frunzele

subțiri și tari ca acele și șuietul acela nu coboară spre
tine, să te ieie, să te cuprindă cum îi aista care-l auzi.
Dar rămîne acolo sus, huind necurmat, de parcă
gonește o apă a văzduhului peste puțintică tină din care
sîntem noi plămădiți.... Pe urmă mai sînt și copacii cu
frunza subțire și măruntă, care sună fiecare după
puterea lui : freamătă numai ca o năframă bătută de
vînt, ori țiuie ca un roi de gize deasupra unei bălți, ori
oftează ușurel și fără popas, șuierînd din vreme în
vreme, ca un om știrb... Așa-s răchițele și sălcile și
salcîmii... iar plopii se pleacă pînă la pămînt și frunza lor
flutură și tremură și se întoarce ne dos...

Badea Tudose tace și se gîndește ce să mai spuie. Toate cîte le știe din îndelungata lui slujbă de pădurar, toate cele văzute și înțelese de dînsul în umbra codrilor și în amurgul rariștilor și în lumina poienilor, toate le spune și ar mai spune și altele, la popasul acesta, numai să vadă că gîndurile lui Mitruf au luat alt drum, că fața lui se înseninează și că se hotărăște și el să grăiască măcar un cuvînt în această lungă călătorie a lor către Moldova. Stau amîndoi la umbra unor stejari și se hodinesc. Căii pasc alături. Badea Tudose a scos din traistă turta de mei și legăturica de sare, a pus alături câteva cepe și ospătează încet, vorbind domol și furând cu ochii chipul întunecat al lui Mitruf. Iar Mitruf stă cu o bucată de turtă între degete și privește tăcut la zbuciumul greu al frunzișurilor și la înfățișarea împrejurimii aceștia, pe care o știe și o cunoaște. Iată colo, sub poala copacilor din cealaltă margine a poienii, se înălțase odată cortul acelui neguțator turc, pe care l-a prins Zamfir fugarul, ajuns lotru în stufăriile apelor megieșe. Iar aici, chiar unde s-a așezat el la popas cu badea Tudose, a poposit atunci acel om minunat care fusese moș baciul, și cu el, și cu ceilalți ciobănași, a făcut focul și a stat în preajma oilor pînă cînd le-au luat lotrii și le-au dus în stuf...

Amintirea trece ca un zbor prin mîntea lui Mitruf și gîndurile lui se opresc iar la pricina de jale și la greutatea de cuget de care nu se poate scutura...

— Bade Tudose, — grăiește el de la o vreme, — mata nu l-ai cunoscut pe dumnealui Dumbravă vornicul. L-ai văzut atunci în bătaie la Rîmna, dar nu l-ai cunoscut. Nici n-ai știut că era un om care nu se mai află de vrednic și de ou dreptate și credință către mîria sa și către cei necăjiți ! Odată în viața lui l-a, cunoscut pe moș Mihai și nu l-a mai uitat. Iar pe mine m-a îmbrățișat de la început și m-a ajutorat și s-a purtat cu mine și m-a sfătuit ca un tată... Bade Tudose, iacă, nu-s nici două săptămîni de cînd și-a pus, uite așa, mîinile pe umerii mei și a grăit cu adîncă tulburare: „Mergi cu bine, Mitruf, — mi-a zis, — iar dacă a fi să nu ne mai vedem și om pieri, măcar să pierim cu vrednicie și cinste!” ...

Parcă știa că-l paște prăpădul și zdrobirea... Tace o clipă și își trece palma groasă peste frunte.

— A pierit? tresări badea Tudose, înălțîndu-și sprâncenele cărunte.

Mitruț își îndreaptă cușma pe cap și își stăpânește tulburarea.

— N-a pierit, — vorbește el, — dar a trecut prin grea cumpănă și a fost înfrînt și umbra pribeag pe la uși străine să-și puie capul la adăpost. Un om ca d'irisul atîta de vrednic și atîta de viteaz să-și plece genunchiul la mila •unor oameni pe care nici nu-i cunoaște și care-l pot vinde, ori îl pot ucide cînd or vrea... Bade Tudose, îmi Vine să răcnesc că nu pot să zbor la dînsul, să-i dau o mină de ajutor, cum mi-a dat el mie, la vremea lui...

Badea Tudose l-a ascultat cu răbdare și în tăcere. Acuma în ochii lui joacă o lumină de adîncă înțelegere și de mare mulțămire. Îl doare inima și pe dînsul de neizbîri- zile și întâmplările cele crîncene ale vomicului Dumbravă, dar pe lîngă aceasta, tată! Domnicăi mai simte și o tainică bucurie că feciorul Joldii se arată așa cum este: cu dragoste și cu durere către cel care l-a arătat dragoste și sprijin, plecat să plătească facerile de bine pe care le-a primit și cu inima proaspătă, fragedă, neîntînată de ticăloșiile vieții și neînvîrtoșată de zdrobirile lumii aceștia.

Deasupra, codrul de stejari geme și vijiiie răscolit din adîncuri. Dincolo de drum, valurile verzi de stuț se fră- mintă alungate de vînt. Iar badea Tudose, gîndindu-se adînc, găsește în sfîrșit gîndul și vorba care să-l tragă pe flăcău către lumină și zîmbet:

— Sînt oameni pe care nu-i poți doborî în luptă dreaptă, măi băiete ! grăiește el încet și cu socoteală. Așa a fost cu ta.ică-tu, pe care numai săgeata l-a putut ucide, pentru că săgeata pălește de departe și fără veste, iar cel care o azvîrle nu-i vrednic să-ți steie înainte. Pe cei mari însă, dacă-s vrednici, nu-i doboară decît vînzarea, pentru că de vînzare nu te poate păzi tăria brațului! De aceea zic, dacă domnia sa Dumbravă îi așa cum spui tu, și dacă n-a aflat vînzare în jurul lui, să n-ai grijă. A scăpa fără ajutorința nimănui și s-a întoarce iar sub mîna. mării sale Ion, cum a mai fost. Iar eu zic să spunem și Domnicăi cum este acel bărbat viteaz și cu mila și înțelegere către tine și-ai să vezi că Domnica îndată are să facă o rugăciune și are să aprindă o luminare pentru sănătatea și izbînda lui... Iar rugăciunile celor curați la suflet îs primite și împlinite, măi băiete...Mitruț rămîne cu ochii duși și, încet-încet, chipul lui parcă se mai îmblînzește. O clipă — din fundul

amintirii — privirile ca două albastrele ale Domnicăi se îndreaptă asupra lui rîzînd... ca acolo la malul apei, la ghilit pînă... ca în serile cu lună, pe prispa pădurăriei... și trupul ei puțințel, dar tare și sprinten ca o zvirugă, se pleacă ușor asupra unei luminări aprinse departe... în colțul întunecos, cu icoană...

Mitruț înalță capul. Valurile de stuf se alungă mătăsoase și însozite, ca' apa mării sub vînt, iar pădurea vîiește altfel...

Iar de aci înainte
călăresc mai repede și
fac popasuri mai rare,
ca doi oameni grăbiți
precum sé află

Călare, eu pletele în vînt, cu buciurul legat de o șitoare, peste umăr, în curmezișul spatelui, Ghivirdic alerga către satele dintre ape.

Ghivirdic nu mai era acel băiețuș mititel, slăbuț și gata de plîns, care se lipise de Mitruț ca puiul de cloșcă ou atîția ani în urmă. Ci un ilăcău năltuț, cu plete castanii, cu ochii mari, căprui, plini de înțelegere, cu iața prelungă și cu boiul drept și sprinten. Din fosta răzășie a părinților lui căpătase numai o bucățică de pămînt pe care să se hrănească singur. Așa lhotărîse boierul Mindru cînd plecase la război, și tot atunci pusese și anume opreliște : Ghivirdic nu trebuia să părăsească stîna decît după sfînta Maria Mică, adică după ce s-or aduna oile birnicilor la țarcurile de la Putnișoara. Dar cînd aflară că din porunca mării sale boierul pierise în streang, iar curtea de la Putnișoara se risipise și se pustiise, ciobanii își împărțiră oile între ei și porniră fiecare spre bordeiele lor, așteptînd ca dreptatea lui Ion Vodă să le întoarcă răzășiile furate. Așa pornise și Ghivirdic. Iar cînd Toader ciobanul, trimis cu oastea spre Gura Ialomitei, a ajuns acasă singur, flămînd și trudit, și fără să fi săvîrșit vreo ispravă, ceilalți ciobani îi dădură și lui atîtea oi cîte i se cuveneau, cu dreptate și fără

obijduire, și se simți și acesta, deocamdată, mulțumit și împăcat. Izbutise să smulgă de la boier un capăt de ogor, ca și ceilalți, și acu trudea cu gîndul la ceasul izbăvirii de istov a silniciei, asupririi și apăsării pe care le îndurase atîta amar de vreme.

Cînd s-a zvonit, ca dintr-un vînt purtat peste ogoare, că la Răchiți, la pădurăria lui badea Tudose, ar fi poposit' Mitruț, Ghivirdic n-a mai așteptat. A prins un cal de per cîmp — acumai caii boierului pășteau slobozi și rătăciți pe imasuri — a încălecat pe deșelate și a pornit vijelie. Iar în băutura lui badea Tudose a sărit drept în brațele lui Mitruț. I se părea că regăsise tot sprijinul lui pe lumea aceasta și toată mila și crezarea și dragostea, pentru că Ghivirdic era un biet copil fără părinți și în scurta lui viață numai dragostea și ocrotirea lui Mitruț le cunoscuse.

Stătură deci îndelung de vorbă și cînd înțelese bine ce are de făcut, Ghivirdic porni.

Acum iată-1: aleargă furtună, cu pletele în vînt, cu buciumul în curmezișul spatelui, oprește pe creasta dîm- burilor, trage buciumul către gură și sună prelung a bucurie, a chemare, a veste mare, a poruncă. Și cînd socoate că a fost auzit de toată suflarea, coboară dîmbul în goana calului, intră în sate și strigă din răsruce în răsruce și din ușă în ușă, gîfîind :

— A venit Mitruț! Aduce poruncă de la măria sa f Oameni buni, măria sa domnul ne dă pămînturile înapoi, așa cum au fost ele cînd ni le-a luat boierul cu japca ! Căutați-vă pecetile cele vechi și duceți-vă la Răchiți, la badea Tudose ! Vă așteaptă Mitruț, care are să facă în-semnări pe răbuș, să iasă toate cu dreptate... , Zicea, bătea calul cu călciele și pornea iar ca vîntul, să ducă vestea peste tot.

Un zbucium și o zvoană cumplită puseră stăpînire peste sate. Oamenii își căutau tășulcile în care își țineau îndreptările și pecetile cele din vechi și alergau spre Răchiți. far Toader ciobanul, călare și ducînd de căpăstru un al doilea cal înșeuat, gonea în vremea aceasta la mă- năstioara de sub munte, să aducă pe cuviosul Filimon, ca să aibă cine ceti și tălmăci acele peceti și îndreptări și izvoade...

Iar la pădurărie toate se petreceau ca în vis sau într-o poveste frumoasă. Cel puțin așa i se părea Domnicăi, ai cărei ochi albaștri se deschideau ou mirare spre atîtea fapte neobișnuite și atîta bucurie, și atîta

viață nouă, stîrnite de Mitruț „al ei”, care se arăta a ii cel mai însemnat om din cîți cunoscuse ea pînă acum.

Îmbrăcați cu schimburi curate, spălate și ghilite de mîna Domnicăi, badea Tudose și moș Mihai stăteau pe prisma pe care Domnica așternuse un lăicer țesut de mî-nile ei. Chipurile lor erau liniștite și zîmbitoare, iar vorbele potolite și înțelepte, cum se cuveneau la bătrînețele și la starea lor de sfinici și de neamuri ale unui om ca Mitruț al Joldii! Stăteau marturi doar la o faptă cum nu se întîmplă două într-o viață și mindria că Mitruț al lor poartă porunca și voia domnului, și aduce bucurie și dreptate pentru toți, le umplea înimile de mulțămire. Din pragul ușii, cele două albăstrele proaspete ale Domnicăi rîdeau spre cei care veneau să ceară sfat și deslușiri, iar Mitruț, cuminte și așezat ca totdeauna, se scula în picioare în fața celor mai bătrîni, grăia domol, povestea cele în- tîmplate acolo unde domnul și căpitanii săi și norodul adunat purtau război împotriva dușmanilor, lămurea porunca dată de mărișă și punea la cale cele ce sînt de făcut pentru împlinirea ei.

— Băgați de samă, măi oameni buni, — grăia la urmă moș Mihai, — să se tragă haturile cele noi după dreptate și să nu se treacă cu nici o palmă de loc peste cele ce sînt scrise în peceti și în îndreptări. Că tot ceea ce nu este legiuit al vostru, este al domniei, și băietul ista are a răspunde în fața mării sale pentru toți. Să nu- l facem de rușine, după ce el ne face nouă numai bucurie și bunătațe !

Iar oamenii plecau voioși și cu inima plină să-și vadă locurile care fuseseră mai de mult ale lor și să pună anume semne ca să ușureze munca hotărîmii care trebuia făcută cu socoteală și cu mărturie, ca să rămîie tare și neclintită pînă în veac!

Bătrînii, ca moș Bolocan și Batcă cel surd și alții, fură scoși din bordeiele lor și trimiși la Răchiți. Ei cunoșteau hotarele cele vechi, care acum nu se mai vedeau, iar atunci cînd pecetea domnească scia, de pildă, că marginea cutării răzășii „pornea din dîmbul lui Beg și mergea la vale pînă la balta lui Ivăncuț”, ei știau care fusese dîmbul lui Beg, căruia acu i se pierduse numele, și unde sticlise balta lui Ivăncuț, secată cu mulți ani în urmă.

Numai că moș 'Bolocan se lăsa greu.

— Măi oameni buni, — grăi el hotărît. — asta-i o treabă atît de mare și atîta de strașnică și nemaivăzută pe meleagurile iese, încît nimernici am fi

dacă n-am cinsti-o după cuviință ! Și pe urmă, cum să calci tu, 0111 bătrîn, atît amar de loc, atîtea hotare, fără să găsești din popas în popas măcar oleacă de lapte, să mai prinzi putere ?

Bătrînul zimbea poznaș și ochii lui mici luceau neastîmpărați sub cătina sprîncenelor.

— Dar ce, tot n-ai întărcat încă, moș Bolocan ? îl împunse Anica lui Dumitrache Carare, vîdaYia, care știa multe din vremea cînd lui moș Bolocan abia îi mijeja mustața.

— Nu-i vorba de ce ții tu minte și-ți pare rău că nu mai este! îi plăti îndată moș Bolocan împunsătura. Bă- trîinii sug altfel de țîță, Anioa ! Tu n-ai auzit că vinu-i laptele moșnegilor?

Moș Batcă ascultase cu palma căuș la ureche și cu gura deschisă ca orice surd. Dar tîlcul acestor vorbe îl prinse mai repede decît s-ar fi putut aștepta și îndată rise bucuros și mulțămît.

— Asta așa-i! Încuviință el gros și mucalit. Tilharul ista de Bolocan a simțit că în pivnița ceea părăsită, de la curte, au mai rămas niște poloboace...

— Acclea-s pentru altă trebuință ! sări Anica, fulge- rînd cu ochii spre Domnica și spre Mitruț.

— Acelca-s pentru altă trebuință ! întări și lița Saveta a lui Gligore Jitarui, care — de la moartea Zoitei — so- cotindu-se un fel de mamă a lui Mitruț, venea în fiecare zi la pădurărie și ajuta la cele de cuviință pentru noua căsnicie ce se punea la cale.

Din pragul ușii unde stătuse, Domnica se mistui rușinată în umbra bordeiului, iar Mitruț, cercetînd cu bă- gare de samă tăișul baltagului lui badea Tudose, se pre- făcu a nu auzi și a nu înțelege.

Bătrînii zîmbiră cu tîlc.'

— Adevărat! grăi moș Mihai, domol. Muierile ieste au pus gînd rău pivniței celui spinzurat. Dar, dragă Anică și dragă Savetă, cînd oamenii își vād înapoi răzășiile, după atîta vreme de robie, nu se cheamă că au o sărbătoare mai însemnată chiar decît o nuntă ? Și pe urmă, eu zic că s-a găsi acolo destul și pentru o trebuință și pentru alta... Mă mir cum de n-au năvălit unii să mintuie de istov tot ce ce se ailă ascuns în întunericul hrubelor...

— Ar îi năvălit, — lămuri Anica, — dar cînd au dărîmat curtea, au năruit peste gura pivniței și girliciu și căsuțele vătăjilor, care erau alături. Are să trebuiască să mergem cu sapele și cu topoarele... să dezgropăm...

— Om merge! îngăduiră bătrînii.
Și s-au dus.
Iar ceea ce ailară în hrubele întunecoase ale
fostelor curți de la Putnișoara, îi răsplăti îndeajuns
pentru muncă și osteneală.
Ca să nu zăhăiască treaba, rînduiră să nu iasă la
cîmp toate neamurile care alcătuiau obștiile răzășiilor ce
urmasu a fi din nou hotărnicite. Ci fiecare obștie să
trimită numai pe cel mai bătrîn dintre oamenii ei, sau pe
cel cu mai multă știință ă locurilor și hotarelor. Iar
pentru început, hotărîră să meargă din neamul
Condrenilor numai bița Lupu, iar din obștea răzășiei
Palmașilor — care se megieșea din vechi ou cea a
Condrenilor — să meargă numai bița Ion, cel care cînta
din fluier la jocurile de duminică. Duceau într-o căruță
un maldăr de țărui ascuțiți cu toporul, o balercuță,
cîteva ulcele și o turtă de mei într-o traistă. Se opriră
într-o dumbravă rară, mai mult cioate decit copaci și, o
clipă, priviră tăcuți peste întinderi. Apoi bița Lupu
scoase din briu tășulca cu peceteile, le desfăcu, își făcu
cruce și începu să le citească. Hotarul răzășiei trebuia să
pormească din colțul acelei dumbrăvi, să coboare către
apa Putnei pînă într-un cot al albiei, însemnat cu niște
plopi străvechi, și să se întoarcă pe muchia unei costișe
care fusese de la început hotarul de către miazăzi între
răzășia lui bița Lupu și cea a lui Ion Palmașu.
Bătrînid pășiră căutînd cu băgare de samă cornul
dumbrăvii, iar acolo își puseră palmele pavază la ochi și
cătară în zare. Cunoscură plopii cei mari de lîngă apa
Putnei și malul rîului și văzură costișa cu pricina, cobo-
rînd în văiuși și urcînd pe muchie. Iar cele știute de ei,
potriiindu-se cu cele scrise în pecetei, însemnarea
hotarului putea începe.
Atunci moș Mihai scoase cepul de la balercuță,
lăsă să curgă șipotul grăbit al vinului în ulcele și întinse
fiecăruia cîte una :
— Pentru sănătatea mării sale Ion Vodă!
roști bătrînul și ca la o poruncă toți își traseră cușmele
din cap și stătură drept, neclintîți, în lumina crudă a
dimineții. Pentru o asemenea iacere de bine, — urmă
moș Mihai, și glasul său tremura, — nu sîntem vrednici
a-i mulțami și orice am iace și orice am spune, nu poate
plăti mila și dreptatea lui... Doar cu viața...
— I-oi da-o 1 grăi badița Lupu, răgușit, dintr-
o dată. Am trimis feciorul în bătaie, m-oi duce și eu și,
dac-a îi trebuință, mi-oi lua și muierea... I le-om da pe

toate... Bădița Lupu tăcu, înghițind în sec și privind într-o parte.

— Dumnezeu să-l răsplătească și să-l aibă în grija și în paza sa !

Băură toți și badea Toader și moș Mihai își șterseră mustățile și grăiră amândoi într-un glas:

— Poți începe, Lupu...

Bița Lupu alese din căruță un țaruș și luă toporul. Păși pînă lîngă copacul din cornul dumbrăvii, așeză țarușul cu vîrf în pămînt și, ridicînd toporul, izbi odată cu muchia. Dar îndată, parcă aducîndu-și aminte ceva, lăsă toporul jos și își duse mîneca ilicului la ochi... Apoi se întoarse către Mitruț, îl cuprinse cu amîndouă brațele și îl strînse cu putere la sine.

— Pentru tine, care ai stăruit și ai alergat și ne-ai adus poruncă, Mitruț, n-am închinat, dragul bădiții! Ochii omului erau uzi și tulburarea îi gîtuia vorbele. Ne-a fost bucuria atîta de mare, că te-am uitat... Să ne ierți ! mai izbuti el să grăiască și tăcu.

— D-apoi că de asta nu-i nici o supărare, încercă moș Bolocan să suguiască mai mult ca să-și ascundă tremurul glasului. Și scoțînd din nou cepul balercuții, umplu ulcelele.

— Dragul bădiții, — închină Lupu Condrea, — am fosi cu taică-tu ca un frate și tu-mi ești ca un fecior... Și te-a-i dovedit asemenea lui, care nu avea asemănare !... Numai că el nu ajunsese pînă la mărița sa, nici pentru dînsul, nici pentru alții... cum ai ajuns tu... să ne dai... și ne- maigăsind vorbele de trebuință, bădița Lupu tăcu, întinse spre Mitruț țarușul pe care îl avea în mîină și își întoarse chipul în altă parte.

Se întoarse și moș Mihai către dumbravă, și badea Tudose către apa Putned, ca să bea în liniște și iară să se vadă unii pe alții. Iar bădița Lupu bău ulcica pînă în iund, o izbi de roata căruții, sfărîmînd-o, și apucînd un braț de țaruși porni să-și însemne harnic hotarul ră- zășiei...

2

Vestea întâmplărilor și bucuriilor de la Răchiți și din satele dintre ape trecu Șiretul și se răspîndi ca un vînt pînă, în depărtări. O ailară oamenii de la Singer — acolo unde pierise moș baciul luptîndu-se cu tătarii — și de acolo trecu în satele de pe moșia celui ce iusese Gavrilas Voilă și mai departe pe pămînturile celui alt spînzurat, boierul Hudăi. Și în toate satele acele se ridică zvoană mare și oamenii fură cuprinși de neliniște și porniră sfaturi nesfîrșite.

Și la pădurăria lui badea Tudose era mare forfotă și zvon: Mitruț nu mai dădea pe acasă decît noaptea, fiind prins toată ziua de trebuințele hotărnicirilor.

Moș Mihai și badea Tudose se întorseseră la treburile lor în 'lunca Milcovului și în pădure și se arătau numai la ceasurile îngăduite de aceste datorințe. Dar la pădura-rie, Domnica nu rămînea singură nici o clipă. Pentru niște copii fără mamă, cum era și ea și Mitruț, se găsiseră dintr-o dată trei mame. Întîi era lița Saveta, care nu uita niciodată cît bine îi făcuse Mitruț și cum — după ce ceruse de la domnie slobozenia lui bița Gligore din temniță — i-l adusese acasă într-o iarnă, degerat și aproape mort. Fără să-i fi spus nimeni, lița Saveta știa că în casa lui badea Tudose trebuia să se facă nuntă, că Domnica și Mitruț, fiind din cale-afară de săraci, nu aveau nici de unele 'și că, pentru noua căsnicie, lipsurile trebuiesc împlinite. Venea deci din zori de zi cu Profirița după dînsa și se apuca de treabă. Iar după ea venea Irina lui Ilie Sumanaru, veșnic mîhnită după pierderea năprasnică a bărbatului ei și veșnic gata de plîns și îndată se arăta și cealaltă vădană, Anica lui Dumitrache Cărare, umplînd casa cu vorba ei puternică și repezită, cu rîsul ei molipsitor și ou hărnicia ei neastîmpărată. Cele două vădane, care nu puteau uita pe Zoița, socoteau pe Mitruț ca pe un copil al lor și se credeau datoare să-l sprijine și să-l ocrotească, mai ales într-o împrejurare plină de bucurie și de dragoste și înduioșată tulburare, cum era pregătirea nunții lui cu Domnica. De aceea, cum veneau, începeau a desfășura valurile de pînză aflate în zestrea Domnicăi, și altele aduse de ele, și măsurau cu cotul și tăiau cu foar-feca, după o anume știință a lor, și poneau a coase și a încerca și a încheia, sporovăind mereu ca la o clacă veselă precum și era. Storceau zeamă de toporași și de frunză de nuc ori de poamă de boz, sau de cîreșe negre, pădurețe, scoteau astfel boiele rare, pe care le fierbeau cu oțet acru de perje, ca să le întărească, și muiau în ele fire subțiri de cînepă și de în, să aibă cu ce coase altite și izvoade și cu ce țese cele de trebuință pentru zestrea miresei și a mirelui. Zestrea creștea. Domnica, bucuroasă și harnică, trebăluia învîrtindu-se ca un prisnel și cele trei femei rideau și povesteau. Pe urmă, vădanele își aduceau aminte cum le-au pierit bărbaii, odată cu joldea, în luptă cu tătarii, cum le-a făcut farmece baba Păduroaia, cum s-au dus sa le cetească pîrintele Paramon, și cît își ele de amă-rite și de singure, și atunci prindeau a

lăcrăma... Iar bordeiul era mereu plin de vorbă și de neastâmpăr...

Într-o asemenea zi poposiră la pădurărie oameni străini. Cerură a vorbi cu Mitruț, ori cu moș Mihai, ori cu badea Tudose și neaflind pe niciunul, întirziară hodinindu-se sub copaci, căci veneau de departe. Iar sar a, cînd cei căutați sosiră acasă, îi găsiră în jurul unui foc, afară, ospătând din puțina merinde pe care o aduseseră în traiste.

Erau niște oameni sărmani — cu obrăjii scobiți și ochii înfundați sub frunte — de pe moșiile de dincolo de Șiret. Veniseră desculți și zdrențăroși, cu țăarii suflecați și picioarele pline de glod pînă sub genunchi. Plouase două zile și ei călcaseră de-a. dreptul prin bălți și prin noroaie.

— Am venit după sfat și ajutorință ! grăiră ei către badea Tudose și moș Mihai, după ce spuseră cine sînt și de unde vin. Ara aflat și noi cele ce petrec aici, că hulește lumea de norocul vostru și de dreptatea lui Ion Vodă. La noi, acolo, toate s-au întîmplat cu boierii și cu pămînturile întocmai ca la voi. Tot așa ne-au obij- duit boierii și sub strînsoarea lor ne-am prăpădit răză- șiile și am ajuns vecini. Și tot așa acei boieri ai noștri au fost prinși de măria sa cu uneltire și vînzare și au fost puși în ștreang, cum a fost pus și al vostru. Căci boierii noștri erau acel Gavrilaş Voilă din ținutul Tecuciului și acel Hudăi, a cărui moșie era jumătate tot în ținutul Tecuciului, iar cealaltă jumătate trecea în ținutul Covurluiului și se întindea pînă în hotarul pămî- turilor domniei sale Alexa Albului. Iar curțile lor au fost arse de norod și s-au risipit în patru vînturi. Numai pămînturile au rămas cum au fost, că — din pricina războiului, se vede — n-a venit nimeni să facă rînduială și n-am avut cui ne jălui... Acu, am zis noi așa : Măi oameni buni, dacă în satele dintre ape a venit feciorul Joldii cu poruncă de la măria sa și dă înapoi oamenilor pămînturile furate de cel spînzurat, se vede că așa se cuvine și așa-i dreptatea lui Ion Vodă. Vra să zică am putea și noi să ne luăm înapoi pămînturile furate de spînzurații noștri!... Numai, vedeți voi, noi nu avem poruncă de la măria sa și fără poruncă nu cutezăm... De aceea am venit să vă facem știință și să rugăm pe feciorul Joldii că dacă a isprăvi treaba aici, să vie și la noi... s-o isprăvim și acolo !...

Moș Mihai se scărpină repede-repede în barba ne- tunsă de mult.

— Dreptatea lui Ion Vodă așa-i cum ați
socotit voi! grăi el cîntărindu-și vorbele. Asta-i adevărat.
Dar de potrivit, nu ne potrivim, oameni buni! Pentru că
despre cum au fost aici stările și obișnuirile și cum au
urmat tilhăriile boierului, în satele dintre ape, măria sa
știe de mai bine de un an de zile, de cînd am fost noi la
domnie, cu piră... trimiși de norod. Și încă de atunci
măria sa a dat marelui vornic poruncă să facă cele cuve-
nite ca să-l dovedească pe boier de japcă și furțisag.
Fosta-ți voi să ingenunchiați cu piră din partea voastră ?

N-am fost..

— .Apoi dacă n-ați fost, de unde vreți să știți măriă sa necazul vostru ? Asta-i una. Și al doilea, feciorul Joldii, pe care-l vedeți aici lângă mine și care mi-i nepot, are porunci numai pentru satele dintre ape și pentru moșia boierului Mindru. Pentru satele și moșiile boierilor voștri n-are. Iar dacă voi, care, sinteți cu paguba și cu păsul, nu cutezați fără poruncă, cum să cuteze el, tot fără poruncă și încă și fără știință de cele ce >sînt pe la voi ?

Oamenii se priviră cu chipurile amărîte și își plecară capetele. Bătuseră atîta cale purtînd încoace o licărire de nădejde a lor și a tuturor acelora carie-i trimiseseră și acuma înțelegeau bine că trebuie să se întoarcă cu mina goală.

— Nu vă mîhniți, oameni buni! le vorbi și Mitruț, îmbărbătîndu-i. Cine îl știe pe măriă sa cum îl știu eu, cunoaște și este încredințat că dreptate trebuie să se facă. Pentru că nu-i pe lumea asta om mai bun și mai cu milă și mai cu înțelegere pentru cel nedreptățit. Numai cît am deschis gura și am îndrăznit a-i aduce aminte și mi-a și poruncit: „Să-și da fiecare ce-i al lui, clar să nu apuce 'din dreptul domniei la împărțeală. Și să-și apere răzășiile, că uite dușmanul !”...

— Le-om apăra ! grăi hotărît unul din oamenii de peste Șiret. Doar pricepem noi singuri că boierii nu le apără. Cînd a buciumat porunca de război și s-au vin- zolit vătăjii să cheme strînsura sub steag, boierii au strîns numai cîțiva oameni și s-au dus cu aceia. Noi, cei mai mulți, am fost lăsați acasă, să muncim pe lanurile boierești... Da' acu... dac-a fi să ne luăm înapoi pămîn- turile, cine să mai rămîie acasă ?

— Asta așa-i! grăi iar Mitruț. Vra să zică are să fie nevoie să ajungeți și voi la măriă sa, să-i înfățișați pîra și să căpătați porunca... Numai că acu li vreme tulpure tare! Măriă sa bate război cu turcul și acolo are altele pe cap... Are să trebuiască să așteptați să isprăvească și să se întoarcă iar în scaun! Și atunci îi afla vremea cu priință...

Oamenii își plecară din nou capul și priviră în jeratic.

25 — Mitruț al Joldii. - c. 1394 385

— Poate a avea nevoie de noi și ne-a chema la sine, acolo! grăi deodată unul din ei, sculîndu-se neliniștit și ou o lumină nouă în ochii adînciți. Ne-am duce, l-am ajuta și l-am spune...

— Și asta s-ar putea ! îngădui Mitruț. Numai că o asemenea chemare ar trebui să vă găsească

pregătiți... Să știți dinainte adică cine are să meargă și cine are să rămână acasă, să aveți arme, adică ghioage și arcuri și săgeți și baltage și coase și cai... Iar cei care au a merge, să știe a minui o armă și să știe a încăleca un cal... Și dacă stai și te gîndești bine, asta ar fi cea mai nimerită împrejurare, ca să vă dobîndiți înapoi pămînturile furate!

Un mare neastîmpăr puse stăpînire pe oameni. Înconjurată îndată pe Mitruț și-i cerură deslușiri despre război, despre mîria sa și despre cele de trebuință ca să ajungă pînă la el. În noaptea aceea stătura pînă tîrziu, iar în ziua drumetii se sculară și porniră către satele lor depărtate. Și din clipa aceasta o nouă nădejde însufleți norodul din cele două ținuturi și în fiecare bordei, și la fiecare foc de sară, și la fiecare popas, oamenii își spuneau unii altora veștile de pe cîmpul de bătaie, pătrunse pînă la ei, și se pregăteau, așteptînd, ori să se isprăvească războiul, ori să-i cheme mîria sa la sine și ei să pornească cu mic, cu mare ca să-i dea ascultare și ajutorință...

3

Peste pădurăria lui badea Tudose amurgurile acelea de mai cădeau încet, străvezii. Soarele cobora nesimțit, departe, dincolo de pădurile nesfîrșite, dincolo de apa Șiretului, lăsînd în urma lui cerul roșu, scaldat ca într-o apă verzuie. Umbrele se lungeau mereu spre răsărit, pînă înecau tot cuprinsul. Și atunci lița Saveta și cele două vădane păraseau bordeiul pădurăriei și grăbeau spre gospodăriile lor.

Depart, pe dealuri, buciumele se îngînau. Luna urca de undeva din codri, mare și roșie. Cîte un foc de veghe licărea într-o culme și altul se zărea mai departe. Abia atunci pe cărare se auzea tropotul cailor celor duși. Veneau Mitruț și moș Mihai și badea Tudose, toți trudiți și flămînzi. 'Descălecau, își îngrijeau caii și se adunau în jurul mămăligii și fierturii de sară... Pe urmă, bătrîni se așezau pe prispă, la sfat, și tinerii, aproape de ei, în poiană, în lumina săracă a lunii.

Glasurile groase ale moșnegilor se auzeau vorbind domol. Copacii foșneau ușor în boarea vîntului de sară și greierii țîrîiau umplînd văzduhul. Uneori, o bufniță se jăluia într-un desiș și un liliac trecea negru și tăcut, aproape. Rar un strigăt de spaimă, scurt și neomenesc, spargea tăcerea codrului, departe, lăsînd în urma lui o înflorare. Dar liniștea cobora iar, îndată, în pădure, ca și pretutindeni în lume, stăpînea domnia celui mai puternic.

Domnica trăia ca în vis. Luna lumina pentru ea, pădurea șoptea pentru ea, greierii cîntau pentru ea și toată lumea aceasta parcă se îmbîlînzise, parcă se făcuse mai bună, fără dureri și fără suferințe, numai de dragul copilei lui badea Tudose pădurarul, care avea să se mărire cu feciorul Joldii, cel mai vrednic și mai vestit și mai chipeș fecior din țara asta a Moldovei !...

— Spune-mi cum a fost atunci cu lupta ceea ? întreba ea ținîrului-și mina mică și caldă în palma groasă și mare a Ilăcăului.

— Cu care luptă ? se făcea a nu pricepe Mitruț.

— Aceea, ou turcii, despre care vorbea tătută! Cînd umblau să iasă din cetate! Știi tu!

— Cum să fie ? ocolea Mitruț întrebarea. Ca orice luptă. Turcii păleau în noi... noi păleam într-înșii... și pînă la urmă i-am răzbit.

•— Nu-i adevărat! se minia Domnica îndărătnică. Unde te arătai tu, pustiu se făcea locul și cînd păleai tu, oborai trei dușmani! Și ai băgat spaima într-înșii și ai luat prînși și au să te tie minte și pe lumea cealaltă !...

— Am făcut și eu ce au făcut toți oștenii ! se apăra stingherit Mitruț. De unde scoți tu că numai eu ?...

— Mi-a spus tătută ! se înclăda fata. Oștean ca tine, — zice, — n-a mai pomenit ! De ce nu vrei să-mi spui ?

— Nu s-a pomenit oștean ca dînsul, Domnica! răspundea Mitruț, cînstit. Tu nu l-ai văzut cum a luptat la Jilișteea ?

— Ba l-am văzut, că doar eram la spatele lui! Dar nu lupta ca tine!

— Apoi, dacă-i vorba așa, — suguia Mitruț, — stăi să-ți spun eu! Cînd am dat o dată cu ghioaga, a căzut o jumătate din dușmani. Cînd am dat a doua oară, a mai căzut o jumătate din dușmani. Iar a treia oară, am pălit în zid și s-a năruit cetatea și a căzut în apa Dunării și s-au înecat și turci și turcoaice, și tot...

De data aceasta Domnica se minia de-a binelea. Trebuia ca Mitruț s-o împace și s-o îmbîlînzească și treaba asta mergea greu, pentru că Mitruț nu se pricepea la vorbe cu meșteșug, iar cît despre îmbîlînzit, ar fi fost mai la largul lui să îmbîlînzească un cal nă răvaș. Pînă la urmă Domnica se împăca singură și atunci se repezea cu altă întrebare :

— Care turcoaice ?

— Apoi nu ți-a spus badea Tudose că am intrat în tîrgul Brăilei și că erau acolo neguțători turci și turcoaicele și copiii lor ?

— Despre turcoaiice nu mi-a spus !...
— A fi uitat! Dar era târgul plin...
Domnica alerga la taică-su să se încredințeze și se întorcea gânditoare.
— Mitruț, — grăia ea pe jumătate hotărâtă, pe jumătate rugîndu-se, — de acu înainte am să merg și eu cu tine!...
Bătea luna printre crengi și pădurea șoptea domol. Licurici se aprindeau clipocind ca niște luminări în poiană, și în fundul codrilor boncăluiau cerbii. Sus, de parte, ardeau nemișcate stelele și, în frunzișuri, privighetorile își făceau de cap. Iar ei stăteau alături, neclintii, în strălucirea domoală a lunii și socoteau că viața asta ar putea trece și așa cum o simțeau ei acum, unul lângă altul, fără necazuri, fără lupte cu vitregia boierilor și fără războaie cu turcii.
Într-un târziu, moș Mihai se sătura de vorbă și pornea spre căsuța lui, șonticăind pe cărarea plină de iarbă și bocănind cu ciomagul lui gros. Atunci badea Tudose striga pe Domnica și totul intra în liniște și rînduială.
Despre nunta care se pregătea, bătrînii încă nu vorbiseră așa cum cerea datina. Numai într-o sară, plecînd, moș Mihai se opri în mijlocul cărării și, întorcînd capul, grăi parcă mai hîrîit decît de obicei:
— Tudose, mine dimineată, duminică, nu mă duc pe hotar. Am să vin încoace, cu Saveta... și aș vrea să te gădesc acasă...
Badea Tudose rămase tăcut o clipă și pe urmă vorbi și el cu glasul schimbat:
— Să veniți sănătoși, Mihai!...
Și a doua zi moș Mihai și lița Saveta veniră împreună la pădurărie. Bătrînul avea o înfățișare sărbătorească. Era îmbrăcat cu neobișnuită grijă: purta cămașă albă ca laptele, itari curați și opinci cu nojite negre, încrucișate pînă sub genunchi. Avea barba tunsă cu deosebită băgare de samă, chiar de lîngă piele, astfel că obrazul lui părea ras, iar mustățile stufoase i se clătinau ușoare la fiecare pas. Chiar pletele, de obicei nedomolite, erau acum retezate frumos și rînduite cum se cuvine sub căciulă. Iar lița Saveta purta o broboadă galbenă, proaspăt despăturită, cămașă cu altițe liliachii, cu mineci largi strînse creț lîngă pumn și catrință cu dungi late, curmezișe.
Intrară, dădura bună dimineata cuviincioși și moș Mihai își scoase cușma și o așeză alături, pe laiță.

— Tudose, — grăi el tulburat, după ce tuși îndelung să-și dreagă glasul, — noi am venit pentru băiet... adică pentru fată... Se opri din nou, tuși iar să-și alunge din gît un fel de ceață și nu găsi ce să mai spuie. Se uită în pămînt, icni ca atunci cînd ridici o mare greutate și urmă : Tudose, pe băiet îl știi și ne știi... Ce să mai spu'n ? întrebă tot el, parcă nedumirit, și ajuns la capătul cuvîntării.

— Il știi și vă știu ! grăi și badea Tudose răgușit și, nemaiaflîndu-și nici glasul, nici vorbele de trebuință, se sculă în picioare cît era de înalt, netezindu-și pletele cu palma. Și dintr-o dată își aduse aminte: Mihai, — vorbi el iar, — fata n-are zestre!

— Nici băietul ! grăi și moș Mihai, stingherit.

Doar știi...

— Nu-i adevărat! se repezi atunci lița Saveta. Au amîndoi straie pentru nuntă și schimburi noi-nouțe !... Iar hlrburi, cite au rămas de la Zoia și cite are Dom-nica, ajung. Cît despre pămînt, Domnica are a primi ogorul părintesc — atunci bade Tudose, cînd a hotărî urs-ita și ți-a veni ceasul cela neștiut de nimeni — iar Mitruț are pămîntul rămas de la părinții lui...

— Și de la mine ! întrerupse moș Mihai.

— Poftim ! își întinse brațele în lături lița Saveta, roșie de tulburare și neastîmpăr. Iată zestre ! Să fie ei sănătoși și să poată lucra cum trebuie și cît trebuie ! Și dacă n-or putea, or face copii care să-i ajute la muncă și să le bucure gospodăria !

— Da' bine, asta-i casă pustie ? strigă badea Tudose sculîndu-se iar în picioare. N-avem noi fală mare și întrebă ? N-avem noi oleacă de vin în balercuța ceea cu care am fost la hotărnicii ?

Dar nimeni nu răspunse la strigătele lui, iar lița Saveta ieșind să caute fata, o găsi ghemuită pe prispă și plîngînd cu lacrimi și suspine ! Se plecă asupra ei s-o cuprîndă, s-o mîngîie și s-o ogoaie, iar fata o strînse la sine cu amîndouă brațele și atunci plîneră amîndouă, cu lacrimi curate și suflete ușoare, pină se liniștiră și se uitară una la alta, rîzînd.

Iar cînd intrară în bordei purtînd cofița cu vin și ulcelele, aflară pe bătrîni mai liniștiți, grăind așezat și rar, ca de obicei. Domnica sărută dreapta lui moș Mihai și moș Mihai, așezîndu-și palma pe creștetul ei, mîngîie ușor cosita bălaie și frumos pieptănată. Pe urmă, Domnica sărută dreapta liței Saveta și îngenunchie cu capul plecat în fața tatălui său. Iar badea Tudose, împreunî-

du-și degetele, făcu semnul crucii asupra ei și rosti cu mare tulburare :

— Dumnezeu să-ți deie noroc, copilă ! Și când copila, izbucnind în plins, fu scoasă afară de brațul ocrotitor al liței Saveta, bătrînul puse mîna pe ulcică și rosti cu mare îngăduință și bunătate un singur cuvînt:

Mueri !

Iar moș Mihai zîmbi tot atît de îngăduitor, bău ulcica pînă în fund și, ștergîndu-și mustățile cu palma, rosti și el cu adîncă înțelegere și iertare:

— Ce să le faci!

Cinstiră iar cîte o ulcică de vin și puseră la cale nunta, în două vorbe:

— Om chema pe cuviosul Filimon să le cetească și gata ! Băietu-i aici... fata aici... ce atîta nuntă ?

Numai că lița Saveta, ca o femeie cu știință și cu credință pentru datini și obiceiuri, precum se afla, avea alte socoteli. Auzi de pe prispă cele prubuluite de bătrîni și îndată tăbări asupra lor asuprîndu-i și rușinîndu-i cu glas înalt și minios :

— Cum se poate una ca asta ? se minună ea ples- mindu-și palmele una de alta. Da' ce, sînteți păgîni ? Treaba asta are o rînduială și o lege! Cum să-i cunune un călugăr ? Călugărul poate ceti o slujbă, dar nu poate săvîrși o cununie, că el nu are „dar” cum are popa ! Ia uitați-vă și cruciți-vă, dragele mele, se jălui ea către un sobor nevăzut de femei: cînd îi vorba de cele sfînte, să te ferească Dumnezeu să încapî pe mîna unor bărbați, că rîmii necununată și nelegiuîtă în vecii-vecilor !...

Bătrînii se uitară unul la altul, cu umerii și cu sprîncenele ridicate. La treaba asta, în adevăr nu se pricepeau !

— Și pe urmă, — vorbi iar lița Saveta, — cum vine asta: „băietu-i aici... fata-i aici”...? Da' voi, cînd v-ați însurat, ați stat pînă la cununie sub același acoperiș cu fata ? Unde s-a mai pomenit așa ceva ? Dacă n-aș băga de samă, fata asta n-ar mai putea scoate capul în lume de rușine și de vorbele ce i-ar ieși! Afîa, moș Mihai, și alîa, bade Tudose, că în clipa asta în care noi cînstim vin și punem la cale, Irina lui Ilie Sumanaru și Anica lui Dumitrache Carare se află la bordeiul Joldii, cură- țînd și măturînd și muruind, că n-a mai intrat nimeni în el, de la moartea Zoiții și a lui Nică, Dumnezeu să-i ierte! Și după ce-or isprăvi, călugărul Filimon are să cetească în acel bordei o slujbă pentru hodina și liniștea răposaiților și pentru alungarea duhurilor cele necurate, care or fi

sălășluit acolo, ca în orice casă pustie. Iar după toate aiestea, Mitruț al nostru are să se mute acolo și are să steie singur pină la cununie. Că doar este o datină și o lege, pe care numai paginii și oamenii fără Dumnezeu le calcă...

Umiliți și rușinați astfel, bătrînii se dădură bătute : — Savetă, fă cum știi și cum crezi! Noi... de! ca cei mai bătrîni... și cum zici tu : ca bărbații!

Și punînd mina pe cofiță și pe ulcele, se traseră deoparte, în poiană, la umbră, lăsînd pe Saveta să rîndu-iască și să poruncească după datină și lege...

4

Doi vornice coboară coasta dealului către Seaca. Unu-i Ghivirdic, flăcăiaș cu tuleie castanii sub nasul cîrn, parcă șagalnic. Celălalt e Toader ciobanul, flăcău tomnatic, îndesat, cu umeri puternici și mustața plină. Amîndoi poartă solia mirelui către norodul satelor dintre ape. Deocamdată se duc să vestească druștele care au a îngrijii de mireasă și a o însoți pînă la despărțirea ei de părinți. Și pentru acest sfîrșit, călăresc veseli către gospodăria lui Țița Oană al lui moș Bolocan. Este acolo o fețișoară pe care a ales-o mai mult Ghivirdic, decît Dom-nica. Iar Mitruț s-a uitat la nasul vornicelului, a zîmbit a sagă și s-a 'gîndit îndată la „atamanul” Ilie al lui Niculai Miron, care, acolo sub zidurile Brăilei, îi încredințase lui anume vorbe pentru fețișoara aceea...

Caii celor doi vornice sînt atîta de îngrijiiți și curățați, încît părul pe ei strălucește. Poartă fiecare cîte o basma albă, legată de căpețea sub bărbie și spînzurînd spre pămînt. Iar de-o parte și de alta a tărîței, prinse în belciuge, atîmă cîte un ulcior de lut închistrit și astupat cu dop de salcie și cîte o ulcică cu toartă.

Cu pene de cocoș la cușmele înalte, cu opincile bine rezemate în scările de lemn și îmbrăcați cu bundițe din blană de miel, scurte și fără mîneci, cei doi călăreți vin drept către casa Țiței Oană. Oina e afară. Muruie prispă. Ii vede de departe și înțelege. Se repede în casă izbînd ușa. Iși bagă minile într-o strachină cu apă să le spele de umă, se învîrte într-un picior prinzîndu-și ca- trînta de duminică, își aruncă pe umeri broboada cea curată a maică-si și, pînă să ajungă oaspeții în bătătură, află vreme să iasă afară, să rupă o floare de nalbă dintr-o tufă de lingă prispă și să și-o prindă în cosiță.

În urmă ei iese Țița Oană și după dînsul se arată și gospodina, lița Nasta, scuturîndu-și catrința.

Călăreții opresc în dreptul lor și își scot cușmele, iar Toader ciobanul — ca mai mare între vorniceii — cuvințează după datină și după știința rămasă din moși-strămoși și din nuntă în nuntă, și cere gospodarului și gospodinei să împrumute pentru domnița lui Alb-împărat pe fețișoara lor : ceea mică, subțirică, iute ca o rîndunică, cu lumina ochilor, cum îi frunza codrilor și iarba poienilor... că de cînd împărăteasa și-a întors de la lume fața, și-a pus fruntea la pămînt, s-a dus și n-a mai venit, sărăcuța domnița, singurică-singurea, plînge ca o turturea că n-are cu cine sta, nici n-are cu cin' se duce, nici pînă la sfînta cruce, n-are cine-o milui, pînă s-a spovăduit, nici cine-o ajutara, pînă cînd s-a cununa...

Toader ciobanul tace, desprinde un ulcior din belciugul tarniței, umple o ulcică și o întinde lui bița Oană. Mai toamnă una și o întinde către lița Nasta și cuvînt- tează iar, cu veselie și cu ulciorul înălțat: - — Ne plecăm în fața voastră, să gustați din cinstea noastră. Pentru dumnealui gospodarul, închinăm ulcior cît carul, iară către gospodină, cum îi floarea din grădină, închinăm ulcica plină.

Olița își ține capul în pămînt și buzele ei se frămîntă să stăpînească risul care o muncește de cînd s-a ivit Ghivirdic. Iar Ghivirdic s-a îmbujorat la obraji, umblă cu ochii fugari și nu cutează să se uite la față. Vezi că acum el e gătit nevoie mare ! Are opinci noi cu nojițe negre, cămașă albă cum îi lamura, bondiță de blană de miel, albă, cu floricele negre și căciulă înaltă, nouă ! Iar dracul de copilă știe că opinci și bondița și căciula sînt de împrumut ! Le cunoaște ! Și de gura și de risul ei se teme Ghivirdic mai tare decît de orice !

Lița Nasta gustă rușinoasă din vin, iar bița Oană își șterge mustățile, pregătindu-se, bea ulcica pînă în fund, gospodărește, și întinzînd-o, goală, vornicelului, grăiește bucuros:

— Mulțămim de cinste vouă, vorniceilor, și măriei sale împăratului și domniței pentru care umblați, pămîntul cutreierați, soată bună să-i aflați ! Dar ceea ce căutați dumneavoastră nu se află-n casa noastră. Iar aceea frumușă, cît la trup și cît la față, cu lumina ochiului, cum îi iarba cîmpului și poiana codrului, n-o cunoaște și n-o știe, în aiastă-mpărăție, nici bătaia vîntului, nici apa pămîntului, nici lumina zilelor, nici știrea copilelor !

Bița Oană tace, întinde brațul și ia din mina lui Toader a doua ulcică plină, după rînduială. Și tot după datină și regulă, Toader ciobanul întoarce capul spre Ghivirdic și-i face semn să urmeze, cum îi datorita celui de al

doilea vornicel la o treabă ca aceasta. Iar Ghivirdic tușește, se face stacojiu la față și se pregătește să în-
ceapă. Dar chiar atunci face greșea să fure cu coada
ochiului pe Olină. Iar în ochii Olinei este atîta ris și atîta
pornire spre veselie și hîrjoană și atîta caznă să nu
izbucnească, încît Ghivirdic, care deschisese gura,
rămîne cu ea deschisă, căutînd cu privirile zăpăcite un
ajutor care nu vine de nicăieri! Lița Nasta simte de unde
pornește stricăciunea și își fulgeră fata cu ochii, iar Olină
bufnește o dată, își astupă rîsul cu amîndouă palmele și
țișnește pe ușa tinzii, în casă !

Toader ciobanul rîde bucuros, bea și el o ulcică în-
chinînd cu bița Oană și pe urmă, văzînd că Ghivirdic nu
și-a venit în fire, urmează tot el cu aceeași temeinică
știință :

—' Biță Oană, dumneata ai o fată chiar așa, cum
o cere domnița. O luăm, ori o furăm și cu lacrimi te
lăsăm?

— Ba v-o dăm de bunăvoie, că după o
asemenea răutate nu mai lăcrămează nimeni ! se
preface lița Nasta minioasă, strîcînd rînduială și trăgînd
cu sila din casă pe fețișoara care se împotrivește și ține
o mină la ochi ca să-și ascundă plînsul.

S-ar părea în adevăr că Olină e rușinată tare și nu
mai poate de părere de rău că, cu purtarea ei nechib-
zuită, a tulburat datina poftirii. Dar Ghivirdic nu-i prost și
știe cu cine are a face! Se uită la fată, o vede cum își
mușcă buzele cu dinții, ca să-și stăpînească rîsul, îi vede
pe sub mîna pe care ea o ține la ochi gropitele din
obraji, pe care știe că nu le iace decît cînd rîde și tîu se
înșeală. Înghite în sec, se înalță în scări ca orice bărbat
în toată iirea și privește mîndru în altă parte. Dar în gînd
nu se poate opri să nu ocărăască amarit:

— A dracului șperlă !

La bădița Trifan Oniță din Putnișoara, însă, se
schimbă socoteala. Mai întîi și mai întîi, bădița Trifan
Oniță n-a fost niciodată vecin. Și pe urmă, e om mîndru
care nu se mai află. Iar Parasca lui, mîndră ca și tată- su,
nu se uită chiar așa la flecine. Alege! De aceea, iaca a
trecut de douăzeci de ani și nu se mărită ! S-au tot
învîrtit pe la poarta ei unii și alții, și printre ei și Toma cel
știrb al lui bița Costache al Vadanei, dar fata nu s-a prea
uitat la dînsul. Pe de o parte, Toma e și mai tînăr decît
ea, iar pe de alta, nici nu-i place. De o bucată de vreme
însă, și anume de cînd a venit Mitruț în sat cu poruncă
domnească și Toader ciobanul a intrat în stăpînirea
fostei lui răzășii, lucrurile parcă ar merge către o anume
dezlegare. Pentru că Toader nu mai este omul acela

amărit, încruntat, cu vorba aspră și repezită, de la stîna boierului Mindru. Toader s-a schimbat cu totul. A înălțat capul, umblă îmbrăcat cu cămașă albă și cu ȋtari curați, grăiește liniștit și așezat și pare alt om. Iar într-o zi a oprit-o pe Parasca în drum și a întrebat-o a șagă:

— Ce ai de gînd, tu, Pachiță ? Nu socotești că ȋi-a venit vremea ?

— Da' de ce îmi ȋii mie socoteală, bădiță Toader ? s-a îndrîjit Parasca, rumenindu-se. Ți-e de șagă, ori de batjocură ?

— Nici de una, nici de alta, Pachiță, i-a răspuns Toader, domol. Dar cunosc eu pe cineva care acu are cu ce să ȋie o femeie ca tine, ca pe palme!...

— Acela, dacă-i bărbat și nu i-i rușine, să poftească la tătuță ! I-a întors vorba Parasca, mindră. Și oi cîntări eu atunci cît îi poate vorba și lauda !

Și s-a dus.

Pe urmă s-au mai întîlnit ei, și Toader hojma rămînea în drum și se uita lung după dînsa. Iar ea trecea fudulă și numai din colțul ulȋei se răsucea pe jumătate și 11 fura cu coada ochiului.

Acuma, iată, la ușa lui bădița Trifan Oniță, Toader stă pe cal în chip de al doilea vornicel și Ghivirdic rostește poftirea cum făcuse Toader la ușa lui bița Oană. Iar Parasca, cu coȋle groase puse cunună pe cap, cu ochii plecați și chipul frumos rumenit, ascultă dreaptă și fără zîmbet. Numai inima îi ciocănește tare. Știe ea că Toader este acela care a ales-o druscă și faptul acesta o tulbură peste măsură. Pentru că să fii druscă la nunta lui Mitruț, doar nu-i șagă!

— ...iară pentru gospodină, cum îi floarea din grădină, închinăm ulica plină 1 ȋși isprăvește Ghivirdic poftirea, întinzînd cîte o ulică de vin către bița Trifan și către lița Stanca.

Iar bița Trifan și lița Stanca prețuiesc cum se cuvine cîntea care se face fetei și casei lor și mai știu și acele puține întîmplări care s-au urmat între Toader vornicelul și fata lor. Și Toader vornicelul ar fi tocmai pe gustul lui bădița Trifan și al liței Stanca ! De aceea gospodarul și gospodina beau închinînd cu mare cuviință și bița Trifan răspunde după datină, mulțămînd de cîntă și rostind cu zîmbet mare că : „Acea frumoșă, cît la trup și cît la față... n-o cunoaște și n-o știe !”...

Dar cînd ajunge la aceste vorbe rînduite și știute, Toader ciobanul se înalță în scări voinicește și, privind ȋintă la Parasca, rostește cu glasul lui de mai de mult,

cel aspru și îndirjit, ca la stîna privegheată de moș baci:

— Biță Toader, dumneata ai o fată chiar așa, cum o cere domnița. O luăm, ori o furăm, și cu lacrimi te lăsăm ?

Lița Stanca a tresărit și s-a uitat la fata care-și mușca buzele și se făcuse ca bujorul. Iar bița Trifan Oniță și-a înălțat capul, și-a lunecat privirile spre nevastă și spre fată, a tușit cu tîlc și a înălțat dintr-un umăr, așa cum avea el obicei:

— Vornicele, dumneata, fata mea nu mi-i fura, dacă n-a fi voia mea! Tăcu o clipă ca să-și adune vorbele, care de acu erau altele decît cele din datină și știință, și rosti rar și apăsător: Da' de-om sta și-om chibzui, poate că ne-om învoi... dacă-om avea ce cinsti!...

— Avem! strigă Toader ciobanul, sărind sprinten de pe cal cu ulciorul în mînă. Dă-te jos, bre Ghivirdic ! adăugă el tulburat. Este oleacă de zăbavă, dar nu-i nici o pagubă, că pînă în sară mai va !

Și Ghivirdic descalecă foarte mirat de cele ce vede și înțelege și gîndește în sinea lui: „la te uită ! Să știi că lui Toma cel știrb are să i se lungească nasul încă o dată pe atîta ! N-ai vrea să mă vad în pielea lui!...”

De acu înainte munca celor doi vornici se dovedi a fi mult mai ușoară. Opreau caii din ușa în ușă, turnau în ulcele și, întinzîndu-le către gospodari, îi poșteau frumos la nunta lui Mitruț al Joldii cu Domnica lui badea Tudose pădurarul. Și oamenii mulțameau cuviincioși, bucurîndu-se, închinau către vornici și beau ulcelele pînă în fund. Dar mai ales fetele și flăcăii se bucurau, iar în satele dintre ape porni o pregătire înfrigurată, veselă și plină de neastîmpăr: fetele să-și rînduiască gătelele, fără de care niciuna n-ar fi cutezat să se arate la o asemenea petrecere, iar flăcăii să pună la cale vămile și incurările de cai, fără de care nu se putea pomeni nuntă de oameni vrednici.

Nici la pădurărie nu era liniște. Lița Saveta, Irina lui Ilie Sumanaru și Anica lui Dumitrache Cărare nu mai aveau astîmpăr și hodină. Bătrînii făceau drumuri la pivnița cea dezgropată de la fostele curți ale boierului Mihndru, de unde agonisneau vin să fie cu îndestulare pentru tot norodul pofțit la nuntă, iar Mitruț umbla după un cal frumos, să-l aibă ținut deoparte pentru vama cea mare !

Neastîmpărul pusese stăpînire și pe gospodarii din sate. Mitruț doar era acela care adusesese porunca mării sale și-i înstăpînise pe fostele lor răzășii. Se putea să se ducă la nunta lui cu mîna goală ? Nu se putea !

Dar nici ce-i duce nu aveau. Fostii vecini erau tot atît de sârmani ca și mai înainte, pentru că abia își recăpătaseră pămînturile și abia începuseră să muncească pe ele. De aceea peste cugetele lor stăpînea și bucuria și un simțămînt de stinghereală și amarăciune.

Nunta iusese hotărîtă pentru duminica după care urma hramul Sfinților împărați. Iar cu trei zile înainte, adică joi pe la chindii, din toate culmile și văile satelor dintre ape porniră a suna buciumele. Repezeau chemări tari, vesele, grăbite, care se îngînau, alergau una după alta și se țeseau ca o cîntare a văzduhului risipită peste toată întinderea. Și pe cărări se iviră călăreți veseli, cu straie albe, cu pene de cocoș la căciulă și cu basmale fluturînd la căpețelele cailor. Nu erau decît flăcăi și mergeau voioși, purtînd buciumele legate în curmezișul spatelui. Dealurile răsunau de chiote și prin sate femeile și fetele ieșiseră pe prispe și pe culmi să-i vadă. Iar ceata se depărta încet către Milcov, întîlnindu-se la răscruci cu alte cete pornite din alte sate, spre aceeași țintă. Așa întîlniră și ceata din Brusturi cu Ion Palmașu în frunte, și Ion Palmașu se legăna în tarniță și zicea din fluier, și așa, cu chiote și cîntec, intrară în Răchiți și se îndreptară spre căsuța lui Joldea.

Sub umbra ocrotitoare a celor doi frasi bătrîni, căsuța părea mai mică și mai sârmană decît totdeauna. Dar băutura era măturată, păreții proaspăt muruiți, ușa de la tindă era dată la o parte și de virtejul ei spînzura un ștergar alb, plin în pămînt. În prag, Mitruț cu capul descoperit, cu zîmbet mare și cu plosca sus, își primi oaspeții după datină. Și oaspeții descălecară, îl înconjurară și, îndemnați de fluierul lui Ion Palmașu, învîrtiră în jurul lui o voinicească furtunoasă, ale cărei strigături și chiote se înălțară în văzduh, trecură dîmburile și toloacele și se auziră pînă sub coasta codrului, la pădurăria lui badea Tudose. Acolo, Domnica și femeile care lucrau sprintene și voioase tăcură o clipă, plecară urechile și se uitară una la alta cu înțeles și zîmbet larg.

Iar după ce se mai domoliră chiotele și voiniceasca, Ion Palmașu căută în tindă și scoase la vedere scaunele — șul cel cu trei picioare — care slujea și pentru meste-catul mămăligii — îl așeză la umbra frasinilor, pofți pe Mitruț să șadă și porni a scociori în traista pe care o purta cu baiera pe după gît. Scoase la lumină o custură, făcută dintr-un virf de coasă ruptă, o scafă de salcie nouă-rtoută, frumos scobită și rotunjită, și o pereche de foarfeci lungi și groase, din cele pentru tuns oile. Și porni să săvîrșească cea din urmă tunsoare

a mirelui, ca flăcău. Potrivi pletele negre ale lui Mitruț, nete- zindu-le frumos peste cap, așază srafa deasupra și vor- niceii o apucară de o parte și ide alta și o ținură nemișcată," ou marginile lipite de ceafă. Iar Ion Palmașu, suflecindu-și minicile, puse mina pe foarfeci și porni să reteze pletele, cu grijă și băgare de samă, drept pe sub acea margine, ca nici un fir să nu rămile mai scurt sau mai lung.

În jurul lor, flăcâii se făceau a plinge, își stergeau ochii cu minicile cămășilor, boceau în gura mare, se apucau cu minile de plete — cu mare jale și deznădejde — și cîntau ca popa la îngropăciune. Iar alții scăpărau cu amnarele, aprindeau cîte o bucățică de iască, dădeau foc părului tăiat și căzut în iarbă și se afumau unul pe altul, să le treacă sperietura și să gonească primejdia care ar putea da și peste dinșii, cum a dat peste Mitruț — doamne ferește!...

Iar Mitruț stătea cuminte sub srafa și foarfeca lui Ion Palmașu, rîdea de pozele flăcăilor și aștepta cu răbdare să se isprăvească și această datorință.

De custură, Ion Palmașu nu avu trebuință. O adu- sese să radă barba mirelui, dar obrazii acestuia — afară de tuleiele negre de sub nas — erau curați și fragezi ca ai unei fete. Își strînse deci unelte, le băgă în traistă și puse mina pe fluier. Iar Mitruț așază pe prispă balercuța cu vin dinainte pregătită, scoase cepul și umplu ulcica și, din prag, închină pentru toți oaspeții lui și în chip deosebit pentru Ion Palmașu, mul- țămindu-i pentru osteneală, și bău el înții. A doua închinare o făcu Ion Palmașu, iar ceilalți flăcăi se rînduiră cu larmă și bucurie mare către șipotul acela vesel de vin, care suna curgînd în ulcele și făcea stropi jucăuși ca mărgelele.

În sara aceea, flăcâii s-au întors tirzii pe la casele lor și pînă către miezul nopții dealurile răsunară de buciune și chiote voinicești.

Vineri fiind zi de post, în care datina și popii nu îngăduie petreceri, babele din satele dintre ape ridicară mare glas de împotrivire și probozenie, și flăcâii nu avură încotro. Trebuiră să se domolească.

Dar simbătă era hotărâtă a fi „ziua cernutului", și asupra acestei datini nici o împotrivire nu se mai putea ridica. Porni deci zvoană mare peste dealuri și Mitruț, călare și cu pană 'naltă la cușmă, fu dus cu alai la casa miresei. De data aceasta însă veniseră numai vor- niceii și flăcâii cei mai de aproape ai mirelui, iar la ei se adăugară gospodarii prietenii ai lui moș Mihai și ai lui badea Tudose, avînd în fruntea lor pe bița Gili'gore din

Plopi, pe Lupu Condrea din Brusturi, pe Costache al Vădanei din Putnișoara și pe Niculai Miron din Seaca, părinții „atamanilor” care fiind departe, acolo unde Ion Vodă bătea război cu turcii, nu puteau lua parte la nunta „căpitanului lor”. Iar druștele, femeile gospodarilor poftiți, și fetele, prietene ale Domnicăi, așteptau la pădurărie desfășurarea obiceiurilor, după lege.

Cu Mitruț în frunte, alaiul de călăreți opri în poiană, la cuviincioasă depărtare de casă, și glasuri vesele și pornite pe șagă și petrecere cerură să vadă mireasa, îndată druștele și fetele și gospodinele, strînse ceată în prag, făcură loc dîndu-se într-o latură și în alta, și printre ele — adusă de mijloc, gătită cu ștergare albe, lungi, care-i ascundeau fața, și cu cunună de maci roșii, mari, pe cap, acoperindu-i părul cu totul — „mireasa” înainta puțin și rămase nemișcată.

— Iaca mireasa, nuntași dumneavoastră! vorbi cu glas mare lița Saveta, care se arăta a fi căpitanul întregii orînduiri de la pădurărie. Are părul ca fuiorul și trupul ca rășchitorul, iar pentru obrajii îi, se bat în iad tartorii, și juruiesc mărturii, jos pe talpa iadului, că alta mai brează nu-i!

Fetele și femeile din jurul „miresei” își țineau cu greu risul, iar călăreții strigară care mai de care cu larmă veselă:

S-o vedem ! S-o vedem ! Și atunci lița Saveta, cu mișcări încete și socotite, ridică ștergarele și îndată de sub cununa de maci și între nodurile albe ale gâteliilor se ivi negru chipul slut al babei Păduroaia, cu zbîrciturile ei adinei în lungul obrajiilor, cu negi păroși în bărbia ascuțită și cu un larg rinjet de veselie, care-i descoperea gingiile goale, cu cei doi colți galbeni și tociți din față...

Un hohot de rîs prelung urcă sub bolta copacilor și stîrni în pădure ecouri depărtate, iar o samă de flăcăi se făcură a se repezi cu căli asupra babei care fugi speriată 1 far în locul ei, în pragul ușii, între cele două druște ale sale stătu mireasa cea adevărată, cu obrajii rumeni, cu flori în cosițe, cu ochii strălucitori, plini de zîmbet și voie bună. Un hăulit puternic și vesel o primi și flăcăii își flutură cușmele și descălecară. Descăleacă și Mitruț și stătu între cei doi vorraice ai săi.

Cu mare grijă și băgare de samă, lița Saveta puse pe brațele Domnicăi cămașa de mire, păturită frumos și cusută și înflorată de minile harnice ale Domnicăi în acele zile de neastîmpăr și pregătire, și mireasa, înaintînd încet către Mitruț, se opri în fața lui, cu ochii în jos, se plecă frumos și îi întinse — cu amîndouă minile —

darul. Iar Mitruț se înclină în fața ei, primi cămașa și o trecu vorniceilor, și în timp ce flăcăii chiuiau bucuroși, lița Saveta prinse pe mireasă de mijloc și, întor- cînd-o, o duse din nou în casă. Pînă după cununie nu era îngăduit fetei să întîrzie mai mult lîngă flăcău.

Acuma badea Tudose și moș Mihai înaintară ou capetele descoperite către oaspeți și poftiră pe gospodari la masă. Iar — ca un fel de hrană pentru flăcăi și fete — Ion Palmașu își trase fluierul din briu și începu o cîn- tare săltăreată și mărunțică, la auzul căreia nu se aflau picioare care să se împotrivească. Îndată flăcăii se repeziră, fetele zburară în brațele lor, fustele largi se rotiră ca niște flori uriașe și pămîntul dudui...

Iar cînd răsări luna și vîntul de sară adormi în copaci, femeile și gospodarii se sculară. Ion Palmașu își strînse fluierul în briu și porniră cu toții spre case, pentru că a doua zi era nunta și oamenii trebuiau să se hodiească. Și cu toate acestea, pădurea mai răsună o bucată de vreme, repetînd chiotele celor care nu se îndurau să se despartă.

26 - Mitruț al Joldii. - c. 1394

Din vechea herghelie a boierului de la Putnișoara, cel spînzurat în lunca Șiretului, nu se mai alesese nimic. O parte din cai plecase la război cu oastea de slîrinsură adunată de acel boier, alți cai fuseseră luați de vătăjii care fugiseră înspăimîntați cînd — după moartea boierului — vecinii dărămaseră curțile dîndu-le foc, iar cei-lalți, rămași fără pază, sie risipiseră pe cîmp și prin pădure și fuseseră prinși de oameni, care acum îi între-buîntau la muncile cîmpului.

De cînd însă Mitruț adusese vorba mării sale, cum că, din averea boierului spînzurat, tot ceea ce nu este de drept al țaranilor este al domniei, oamenii începuseră să se îngrijeze.

— Are să trebuiască să dăm caii cînd or veni slujbașii domnești să vadă cum și ce! Mai bine să le dăm drumul de pe acuma, decît să pățim cine știe ce rușine!

— Nu ! se împotrivise Mitruț. Eu socot că nu au a se minia acei slujbași, că ați ținut caii sub pază și i-ați hrănit și i-ați îngrijit. Mai bine de cît să se rătăcească și să-i mănînce dihăniile codrului, țineți-i și mai departe, și cînd a fi i-ți da cui trebuie și-ți primi și mulțămire.

**De aceea oamenii i-au
păstrat și i-au îngrijit,**

iar acu — adunați cum
sînt în poiana cea mare
de lingă pădu- rărie —
ț'i-e mai mare dragul
să te uiți la dînșii. Părul
lor strălucește în
soarele acelei dimineți
de mai, în care iarba
plină de rouă și toate
florile poienii și tufele
de liliac, care
înconjoară căsuța pe
trei sferturi, îmbălsă-
mează tot cuprinsul,
învăluindu-și
miresmele pînă
departe. Căpețelele
cailor sînt împodobite

cu flori și cu basmale
albe, tarnițele sînt
acoperite cu lăicere
curate și ei înșiși, caii,
parcă simt că se află la
o sărbătoare
neobișnuită. Sforăie,
bat pămîntul cu
copitele proaspăt
curățate și nechează
răspunzîndu-și unul
altuia, bucuroși

.Iar oamenii sînt mulțumiți. Atîta de mulțumiți,
cum nu-și aduc aminte să mai fi fost vreodată. Flăcăii
zburdă umplînd poiana cu neastîmpărul lor bucuros, iar
bătrînii și ceilalți gospodari, așezați pe iarbă la o parte,
își spun unul altuia vești aflate cine știe cum din bătăliile
lui Ion Vodă, își întorc capetele către răsărit, într-acolo,
pe unde mîria sa fugărește pe dușmani și-i doboară și-i
spircuie, și făcîndu-și cruci cu gestul încet și solemn,
rotesc cu glasuri groase și din fundul inimii :

— Ține-l, doamne !

De acolo, din poiană, pînă departe la malul Milco-
vului, întinderea coboară lin și slobodă de orice dîmb,
sau văluga, sau copac. Pe acolo se ducea Dom'nica să
ghilească pinza la rîu și tot acolo o petrecea Mitruț
acasă, sara, ducîndu-i în brațe valurile ghilite. Acuma,
vremea aceea de joacă a trecut, valurile de pinză au fost

prefăcute în zestre, gata pregătită sub privegherea liței Saveta, iar pe drumul dragostei de atunci vor încura astăzi, călări, flăcăii care așteaptă neliniștiți, trăgându-și caii de urechi și încercînd cu grijă chingile tamîțelor.

În fund, lingă malul apei, oamenii au înălțat o movilă de prundiș și au înfipt în ea un țărș înalt, cu ștergar alb în virf, ca să se vadă bine de departe.

Încurarea va trebui să pornească din poiană, să ajungă la Milcov, să înconjoare movila de prund și să se înapoieze de unde a plecat. Privegherea sosirii o va face însăși mireasa, iar înconjurul movilei de prund — ca să nu fie nici o pricină de bănuială sau neînțelegere între alergători — îl va priveghea chiar mirele.

Acuma lița Saveta a scos din casă o laiță îngustă pe care a așternut un lăicer și, așezînd-o la umbră, într-o latură, pofti să șadă pe ea mireasa și așază, în dreapta și în stînga ei druștic. Zece flăcăi încălecară grăbiți și, strîngînd pulpele, se opriră unul lingă altul, la cuviin-cioasă depărtare în fața miresei. Glume și risete porniră din toate părțile și gospodarii se sculară în picioare să vadă mai bine. Numai cei zece călăreți nu rîdeau.

Strîngeau falcile, strîngeau în mîna stîngă friiele, strîngeau în mîna dreaptă cîte o nuiă de alun curățată de frunze și așteptau cu ochii la mireasa care privea zîmbind.

Acuma Parasca se plecă la urechea ei, șoptind, iar Domnica ridică în aer un ștergar alb, ținîndu-l cu amîni-două mîinile. Stătu așa o clipă — în care se făcu tăcere mare de jur împrejur — și îndată scutură ștergarul în văzduh. În aceeași clipă porniră și caii. Chiotul și șuierăturile flăcăilor rămași izbucniră puternic pe urma lor.

Dintre caii porniți, unii alergau cu urechile pe spate, iepurește, luînd-o în lruntea tuturor, alții rămaseră în urmă, năzuroși și speriați, iar doi se învîrteau pe loc, săreau în două picioare și aruncau cu copitele dindărăt, de cîte ori călăreții, furioși, îi loveau cu nuielile. Asupra acestora mai cu samă tăbăriră risetele, glumele și împunsăturile celor din poiană. Cînd, în sfîrșit, porniră și cei doi întîrziati, ceilalți erau departe. Flăcăii din poiană săriră pe cai să vadă mai bine. Strigau îndemnuri către cei ce alergau, își îmbărbătau prietenii și își aruncau păreri în vînt, neîntrebați și neascultați de nimeni. Neastămpărul întrecerii puse stăpînire pe toți cei de față. Domnica și druștele se ridicaseră de pe laiță și se tot săltau în virful picioarelor, privind după călăreți.

— Au ajuns ! strigă cineva.

— înconjoară movila 1 strigă altul.

— Mitruț le face semn cu cușma!
 — Se întorc ! Ia ! Cine-i în frunte ?
 — Nu se cunoaște !
 — Uitați-vă ! Il întrece altul. Și încă unul
 trece înaintea Ca iepuri! Ilai !... Hai!... Hai!...

Copitele bufnesc înfundat. Mireasa și druștele s-au suit în picioare pe laț. Și primul călăreț sosit își scoate cușma înaintea miresei și i-o întinde gîfîind și asudat. Domnica ia cușma, prinde de ea, de jur împrejur, un ștergar subțire de în și o întoarce biruitorului, care și-o așază pe cap așa fel, încît partea cea lungă a ștergarului să-i atîrne peste ceafă, la spate.

Flăcăii chiuie și biruitorul ride bucuros și coboară de pe cal, să-l mîngie, să-l șteargă de sudoare și să-l hrănească, din mină, cu mînunchiuri de iarbă proaspătă, pentru că în curînd are să aibă iar nevoie de el.

Alți zece călăreți se înșiră în fața miresei și pornesc la semn. Poiana zumzăie ca un stup uriaș și fluierături haiducești și chiote prelungi sfredelesc văzduhul și întovărășesc pe cei care se duc și se întorc ca vîntul. De trei ori pornesc cîte zece flăcăi, iar a patra oară numai șase se duc și se întorc, pentru că, cu aceștia, se pune capăt celor care au năzuit la întrecere. În cele cinci sate dintre ape nici" nu se aflau mai mulți flăcăi. Patru dintre ei poartă acuma, mîndri, ștergare albe prinse la cușmele înalte și printre ei, Toader ciobanul și Ghivirdic. Și mai cu seamă Ghivirdic e fudul tare și atîta de neliniștit și îmbujorat și îngrijorat, încît petrecerea nu-i tîhnește. Pentru că întrecerea nu s-a isprăvit. Cei care au biruit pînă acuma, au a mai alerga o dată, numai ei, și abia atunci are să se aleagă învingătorul adevărat ! Iar Ghivirdic ar fi vrut — tare ar fi vrut — să dovedească Olinei lui bița Oană cine-i el adică și ce poate !...

Dar deocamdată caii trebuie să se odihnească și Ion Palmașu a scos din briu fluierul. Astăzi Ion Palmașu are și un ajutor. Este un omuleț smolît și cu mustați lungi, care strînge la subsuoara stîngă burduful de capră al unui cîmpoi. Și cunoaște omulețului acela atîtea „măruntele" și „voinicești" și le zice atît de bine și de repede și cîmpoiul țipă atît de tare, încît se aude pînă departe în pădure și nu-i chip să stai liniștit cînd îl auzi ! Iar alături de cîntecul pătrunzător al cîmpoiului, fluierul lui Ion Palmașu mlădie un șuier ca de grangur, ușor, plin, cald, săltăreț și poiana bubuie și fustele largi ale fetelor se rotesc, și flăcăii chiuie...

Numai mireasa stă neclintită la locul ei. În locul druștelor care joacă în poiană trecînd din mină în mină,

de o parte și de alta a Domnicăi s-au așezat lița Saveta și lița Anica și lița Irina, cele trei „mame”, care au pregătit petrecerea aceasta. S-au grămadit toate în jurul miresei și o țin de vorbă, pentru că mireasa nu are voie să joace decât după cununie și atunci începînd numai cu mirele. Dar atunci nu se vor mai juca jocurile acestea mai mult băiețești, zbinuite și fără socoteală. Ci jocul va fi dus, după cuviință, de moș Bolocan și de bița Lupu Condrea, cu rînduiala știută din vechi. Așteptînd, cei doi fruntași stau între bătrîni, sfătuiesc, cîntesc vin din ulcele noi și țin în mină toiagul poleit, care arată înalta însemnătate a slujbei lor, într-o împrejurare ca aceasta.

În sfîrșit, Ion Palmașu și-a pus fluiorul în brîu, cimpoiul a mai scos un tipăt scurt și gîtuit și s-a oprit, iar dăntătorii au început a se împrăstia, făcînd loc larg în mijlocul poienii. Cei patru învingători au strîns chingile tarnitelor, au încălecat și s-au înfățișat, unui lîngă altul, în fața miresei. Domnica s-a ridicat în picioare, și-a înălțat brațele, cu ștergarul întins-. Cei patru călăreți înghițiră în sec, își strinseră buzele și se indesară în scări. Și deodată ștergarul flutură în vînt și cali pomiră furtunos, foată lumea din poiană, urcată pe cai, pe buturugi, pe prispă, și — cei mai tineri — prin copaci, pîru să-și tîe răsufierea. Druștele Domnicăi se suiră pe lăit. Se sui după ele și mireasa. Parasca se făcuse galbenă și strîngea dinții. Olina încremenise cu un zîmbet pe buze și cu ochii țintă, iar mina ei răsucea în neștire căpătui unei năframe. Numai Domnica era liniștită. Mitruț al ei nu lua parte la întrecere. Așa era datina și legea mirilor.

Toader a trecut înainte ! strigă un glas și oamenii întinseră gîturile și puseră palmele la frunte.

În adevăr, dintre cei patru alergători care merseseră pînă acum aproape în rînd, unul izbea calul cu nuiua și se depărta vădit de ceilalți. Obrajii palizi ai Parascăi se îmbujorară dintr-o dată și fata oftă încetșor. Iar mina Olinei rămase încremenită și umerii ei începură a cădea încet.

— Sînt aproape de movilă ! strigă un glas tulburat din cale afară.

— Uitați-vă! Uitați-vă ! strigă alt glas nestăpînii. Îl ajunge altul din urmă !... L-a ajuns !... Îl întrece !... Înconjură movila ! I-a luat-o înainte !...

— Ghivirdic ! îl recunosc dintr-o dată unii flăcăi și alții strigă tare, îndemnînd, ,mirîndu-se, bucurîndu-se sau întristîndu-se : Ghivirdic ! Ghivirdic !

Olina a prins brațul Domnicăi și strînge tare. Umerii căzuți i s-au înălțat iar. Ochii ei nu mai rîd ca de

obicei. Și-au apropiat pleoapele una de alta și privirea lor se strecoară printre gene ca două tășuri negre. Parasca a îngâlbinit din nou !...

Alergătorii se apropie. Ghivirdic, în adevăr, e în frunte și Toader îndată după dînsul. Poiana freamătă și strigătele privitorilor umplu văzduhul și hăulesc, îngîmîndu-și ecurile în codru. Și deodată, din urmă, un cal roib țîșnește ca o sălbăticiune, se întinde în copci lungi, cu urechile pe spate, trece de Toader, trece și de Ghivirdic și acu ține fruntea lăsînd între el și ceilalți depărtare din ce în ce mai mare. Călărețul nu-și bate calul. S-a plecat pe tamiță atît de mult, încît chipul lui amestecat cu zbuciumul coamei, nu se mai vede. Numai căciula i se vede, iar ștergarul cel alb dat de mireasă saltă pe sus și flutură în vînt.

— Ii Isac al lui bița Petrea Ghindă ! il cunoaște cineva, mai mult după cal.

— Isac! Isac! strigă flăcăii peste măsură de tulburați.

Bița Petrea Ghindă din Seaca s-a suit pe o buturugă și își duce amîndouă palmele la frunte, ca să se apere de soare. O fețișoară negrută, cu coziile pe spate și cu ochii pieziși, se catără pe un cal, la spatele unui flăcău, și de la acea înălțime rîde arătîndu-și toți dinții și bate dintr-amîndouă palmele de să și le rupă !

Lupta însă nu s-a sfîrșit. Calul lui Toader ciobanul, îndemnat de călăreț, cu călcîiele și cu nuiava, trece dintr-o dată pe lîngă Ghivirdic și se apropie primejdios de cel din frunte. Dar mai mult nu poate face și această din urmă zvicnire l-a prăpădit. Rămîne în urma lui Ghivirdic și îndată rămîne și în urma celui de al treilea călăreț...

Calul lui Isac izbucnește în poiană ca aruncat din praștie și oprește greu în fața miresei. Larma a ajuns atît de puternică, încît nu se mai înțelege nimic. Dom-nica pune în capul calului o cunună de liliac, iar călărețul sare din tamiță, se pleacă în fața miresei și spune ceva care nu se aude.

Pocăit și parcă gata să plîngă, Ghivirdic își domolește fugarul înaintînd spre lăiță, fără nici o tragere de inimă. Știe că-l așteaptă rîsul și împunsăturile Olinei și i se pare că se duce la moarte. Dar Olina nu rîde. Olina are ochii umezi de mare tulburare și obrazii îmbujorați. Face doi pași dinaintea călărețului, pune și ea o cunună de flori de cîmp în capul calului care nu biruise și, rezemîndu-și palma de grumazul lui, privește la călăreț.

— Nu fii mîhnit! șoptește ea cu mare sîială.
Tu ai făcut ce-ai putut. Numai calul n-a fost vrednic...
Sandule...

Fata s-a tras repede spre laita ei și Ghivirdic a rămas alături! De cînd ține el minte nu i-a mai spus nimeni Sandule ! Sare jos ca luat de vînt, cu obrazii în flăcări, cuprinde gîtul calului cu amîndouă brațele, gata s-ă-l sărute, și pornește cu el pierzîndu-se în larma uriașă care cutremură poiana.

Parasca stătuse neclintită privind cu mare nedumi-rire la cele ce făcuse Olina. Și dintr-o dată obrazul ei întunecat se luminează, un zîmbet senin îi imblînzește ochii și fata pune mina pe cununa ei de flori de cîmp și încet, cu băgare de samă, să n-o strice, o atîmă de grumazul calului lui Toader, care s-a oprit în fața ei.

— Pachiță, — grăiește Toader, tulburat și vlăguit, imblînzindu-și chipul întunecat de luptă și încordare, — Pachiță, dacă ar fi fost să alerg pe jos, nu m-ar fi întrecut o sută ca ls-acl.

— Știu, badiță ! șoptește fata și se trage și ea repede de-ă stînga mîresei.

Cimpoiul și fluierul izbucnesc pe deasupra' vuietului și neastîmpărului tuturor și flăcări se pregătesc de joc. Dar lița Saveta se ivește dintr-o dată în mijlocul poienii, învîrtindu-se cu brațele în lături.

— Opriți, nuntași dumneavoastră ! strigă ea cu glas înalt. A ajuns- soarele în crucea amiezii ! pînă în sară mai avem și alte rînduieli. Acu lăsați jocul și poftim la masă!

Și bucuroși, nuntașii pornesc a se așeza pe iarbă, la umbra copacilor sub care cele trei „mame” și alte femei, grăbite să dea o mînă de ajutor, rînduiesc de o bucată de vreme blide cu mîncare și ulcioare cu vin...

6

La chindii, pe cărarea care șerpuia de la Răchîți pînă la bisericuța din lunca Șiretului, șiragul nuntașilor înainta încet, unduindu-și culorile sub lumina soarelui de mai. Duceau pe mire între lița Saveta și Irina lui Ilie Sumănanu și pe mireasă între bița Lupu și moș Boloca'n nănașele și nănașii rînduiți de bătrîni casei. Ginta fluierului lui Ion Palmașu și cimpoiul cimpoierului, sunau toate buciumele nuntașilor și glasul lor se înălța în văzduhul liniștit, umplîndu-l, de parcă tot cuprinsul cînta. Flăcări călări își încurau caii peste cîmp de o parte și de alta a șiragului, risetele izbucneau, țîșneau ca izvoarele de munte și chiotele se înălțau puternice stăpînind întînderea. Și întreg alaiul intră în lunca Șiretului și se pierdu

către bisericuță, în umbra sălciilor și răchiților sub care, nu de prea multă vreme, Ion Vodă judecase și osîndise pe boierii vinzători de țară.

Și nu mult după aceea șiragul nuntașilor se ivi din nou, ieșind din umbra luncii și făcînd cale întoarsă. Numai că de data aceasta — pentru că popa săvîrșise cununia și dăduse binecuvîntarea lui — Mitruț mergea alături de Domnica, amîndoi bucuroși și rizători. Iar înaintea lor jucau, mergînd, vorniceii și druștele și băteau talpa și alți flăcăi și alte fete, pe cînd fluierul și cimpoiul, îndirjite ca într-o întrecere pe viață și pe moarte, parcă înnebuniseră !

De la o vreme, făcîndu-i-se lehamite de atîta hărmăl- laie și chiot, moș Mihai făcu semn cîtorva mai bătrîni și, stringînd friiele cailor, porniră în goană spre casă. Iar cînd ajunseră în vederea pădurăriei, buciumară puternic să iasă Anica lui Dumilrache Carare, rămasă să păzească și să rînduiască toate. Și cum o văzu, moș Mihai strigă la ea cu glasul lui grozav :

— Anică, iată cad la ușa asta niște drumeți vlăguți și morți de sete ! Cu ce le stai tu înaintea ?

Anica se învîrți într-un picior — de parcă nu avea atîția ani în spinare — scoase la vedere un ulcior și o ulcică și, ridicîndu-le în slavă, strigă bucuroasă și cu glas mare, așa cum avea ea obicei :

la stați, și descălecați, și din cinstea mea gustați !

Și toți descălecară repede și însetați. Numai moș Bolo- can, luîndu-i vorba anapoda și rîzînd mucalit pe sub mustață, află pricină de cîrtire:

— Anică... de ! Eu ți-aș face gustul, dar... am trecut de optzeci de ani și la anii ăștia !...

Și riseră bătrînii cu glasuri groase și puse pe șagă și Anica, cu gura ei mare și vorba bogată, răspunse rîzînd cu toți dinții pe care, în ciuda anilor, îi avea sănătoși:

**Da' bine că te-a
domolit dumnezeu ! Că
pe vremea dumatăle,**

şapte sate nu aflau
linişte

!Iar cind sosi nunta, îi găsi așezați temeinic pe treabă, cu un ulcior între dinșii și cu ulcelele în mină.

Dar mirele și mireasa nu putură ajunge nestingheriți la ușa casei. O trîmbă de călăreți se învîrteji în poiană și se așează ca un zid, între ei și pădurărie.

Nunta se opri și cîntăreții tăcură.

— Mitruț, — strigă unul dintre călăreți cu glas mare, — dacă vrei să intri în casă și să stai la masă, să dai vamă pe mireasă, că doar cu noi îi crescută, cu noi ocrotită, de noi îi jucată și n-o dăm de-a gata !

— Dau! strigă Mitruț bucuroș și rîzînd din toată inima. Pentru-o zîhnă ca a mea, dau oala și balerca ! Și arată pe prispă, gata pregătită, o balercuță cu vin, acoperită cu un snop de flori de liliac.

Zidul de călăreți se sparse și flăcării porniră cu balercuța sub copaci.

În pragul ușii se ivi atunci lița Saveta, ținînd pe palmele întinse o pine de casă așezată pe un ștergar alb și alături un pocriș cu sare și, pe un blid, un fagure de miere. Mirele și mireasa se apropiară, în timp ce lița Irina le tăie drumul, vîrsînd în curmezișul cărării o cofă cu apă, iar lița Anica, cu gestul străbun al semănătorilor, aruncă pe urma apei o mină de boabe de grîu. Și în timp ce mirii frîngeau cite o bucată de pine o întingeau în sare și o duceau la gură, pentru ca pe urmă să guste din fagure, lița Saveta rostea asupra lor binecuvîntarea cea din veac întocmită anume pentru asemenea împrejurare :

— ...pentru cei încununăți, cu sfîntul mir însemnați, și se-nchină aici de față, dă-le doamne viață cu dulceață! de-or ieși la plug, să are bielșug, de-or ieși cu coasa, să le umple masa, și-mprejur gloată, să-ncheie roată și să umple lumea toată !...

Se înțelege că mireasa se rușină și mirele se prefăcu a' nu pricepe. Dar ceilalți rîseră și își dădură coate și numai Ion Palmașu și cimpoierul puseră capăt glumelor, în timp ce baba Păduroaia boscorodea descîntînd la spatele liței Saveta, deasupra unei oale din care ieșeau aburi.

Cîteva scînduri așezate pe țărûși bătuți, în pămînt, în lungul prispei, și acoperite cu ștergare albe de în pe care se înșirau blidele, ulcioarele și ulcelele, înfățișau masa cea mare, în capul căreia fură rînduiți Mitruț cu Doinnica. Pe de lături se așezară moș Mihai și badea Tudose, cele trei „mame”, cu bița Gîlgore, druștele cu părinții lor, și vorniceii și moș Bolocan și bița Lupu cu toiegele lor poleite.

Și abia se așezară mesenii și abia se umplu cel dintîi rînd de ulcele, că moș Bolocan, ca nun mare și cel mai bătrîn dintre nuni și ca răzăș precum se afla, se sculă, își dădu pe ceafă cușma înaltă și țuguiață, și rosti cu glas- mare :

— Tu, Mitruț, și tu, copilă, pentru voi și pentru gloata ceea de care grăia Saveta, „pun pe masă” o vițea care are astăzi un an și jumătate și care, cînd a porni gloata, vițeaua are să fie vacă și are să vă îndestuleze casa!

Se înțelege că moș Bolocan nu pune pe masă darul făgăduit. Dar dacă spunea el așa, însemna că a doua zi dimineață vițeaua are să fie nesmintit la ușa înșurățelor.

Iar cînd bătrînul isprăvi vorba și mirele cu mireasa se plecară în fața lui mulțămindu-i, cîmpoiul și fluierul țîșniră de undeva din umbră, se opriră la spatele moșneagului și cîntară în cinstea sa cîntec de slavă și bucurie. Muzicantul acela negricios, cu cîmpoi din burduf de capră, se dovedea a fi om purtat și cu știință multă în împrejurări de acestea. Și Ion Palmașu se arătă un învățăcel cu multă tragere de inimă, pentru că după ce cîntară în cinstea lui moș Bolocan, cîntară și în cinstea lui bița Gilgore, care „puse pe masă” o ghioagă nouă cu măciulile de plumb și cu colți de fier ascuțiți și rotunjiți cu pila, și în cinstea tuturor răzășilor care se grăbeau să dăruiască ce puteau: un caș, un miel, un bid cu faguri, un ulciur cu oloi, o măsură de grîu... după putința și sărăcia fiecărui.

Și cînd se isprăvi rînduirea răzășilor la masa cea mare, bița Lupu se sculă în picioare și îndată, de-a dreapta și de-a stînga lui, se iviră cele două fețișoare ale sale. Ună ținea în brațe un snop de iarbă amestecată cu flori de cîmp, așa cum fusese cosită din finăț, cealaltă un mînunchi de griu, verde, crud și abia crescut de două palme.

— Mitruț, — grăi bița Lupu, tulburat, — noi aiștia- laltî... care abia acu am căpătat răzășiile, n-avem ce pune pe masă...

În spatele lui bița Lupu se rînduiseră acu toți vecinii scăpați de sub japca boierului Mindru și îi sprijineau vorbele:

— Așa... așa !

— Om avea la toamnă cînd om culege și atunci brazda cea dintîi și snopul cel dintîi pentru tine și pentru casa ta au să lie!... aiasta punem pe masă, că deocamdată... tot atît de sărac cit sîntem și noi te știm...

— Aşa... aşa 1... întăriră ceilalţi.
— Tot atîta de sărac, măcar că nouă ne-ai adus atîta pămînt ş-atîta dreptate... ş-atîta slobozenie... care cu nici un fel de roadă pe lumea asta nu se poate plăti... Mitruţ ?

— Aşa... aşa !... se umflară ca un val glasurile celorlalţi.
Da' pînă atunci, iaca aşternem sub picioarele voastre o pală de iarbă şi un mînunchi de grîu verde, cosite de pe pămînturile noastre... acelea pe care ni le-a întors dreptatea lui Ion Vodă 1. Biţa Lupu dezlegă la picioarele mirilor iarba şi grîul şi urmă : Iar atunci cînd îi avea norocul să-i mai stai în faţă, să-i spui... aşa să-i spui, Mitruţ : Măria ta, eu am călcat cu picioarele mele pe pămîntul lor, pe iarba lor, pe grîul lor, şi m-am încredinţat, măria ta, că dreptatea măriei tale s-a împlinit... Şi oamenii aceia pe care i-ai miluit, făcîndu-le dreptate, sărută pămîntul, sărută înalţul şi ogorul, îngenunchind în faţa măriei tale şi mul- ţămindu-ţi !...
Oamenii rînduiţi la spatele lui Biţa Lupu îşi traseră cuşmele din cap, şi ceilalţi, care se îngrămădiseră de jur împrejur, făcură la fel. Şi de jur împrejur se făcu tăcere mare.

— Şi să-i mai spui, Mitruţ, că şi cei pe care i-ai ajuns dreptatea şi mila lui, şi cei care au auzit de ea şi o aşteaptă de acu înainte, se juruiesc, cu inima şi cu trupul se ju- ruiesc, să fie oamenii lui 1. Să poruncească, şi ne-om supune ! Să ne cheme, ş-0111 veni ! Să aibă trebuinţa de viaţa noastră, ş-om pieri ! Aşa să-i spui !
Biţa Lupu tăcu peste măsură de tulburat şi valul glasurilor tuturor celor adunaţi acolo crescu.

— Aşa ! aşa 1
Departă, în fundul codrului, ecoul păru a se izbi de un zid, se umilă şi se întoarse limpede, izbucnind sub boltile frunzişurilor :

— Aşa ! Aşa !
Biţa Lupu se aşează pe laiţă şi puse mîria pe ulcică şi Ion Palmaşu îşi duse fluierul la gură. Dar cimpoierul îl trase de mincă :

— Pentru măria sa, — grăi el, — nu sînt vrednice cîin- tecele noastre ! Doar să cînte toată Moldova şi să strige chiuind toată Moldova, ca să ajungă chiotul şi cîntecul pînă la el... Şi parcă tot n-ar ajunge !...
Şi atunci, ca la un semn şi ca la o poruncă, un chiot puternic izbucni din pieptul tuturor, în cîntea lui Ion Vodă, ţîşni către boltile întunecate şi urcă năprasnic, cutremurând văzduhul şi izbind adîncurile codrului. Şi

altul îi urmă tot atât de puternic și clocitor, și oamenii își aruncară cușmele în sus, prinzându-le din zbor și bucurându-se că într-o dăruire de istov a inimilor lor, ca și cum Ion Vodă ar fi fost de față și i-ar fi văzut și s-ar fi bucurat o dată cu dînșii.

Și tot atunci porniră și fluierul și cimpoiul, iar moș Bolocan și bița Lupu se sculară de la masă cu toiegele lor poleite și jocul începu după 'datină și cuviință...

Rînduiețile cele vechi se isprăviseră de mult și acuma oamenii de la masa cea mare stăteau la vorbă și la cînstă.

Lița Saveta atîrnase un opaît de o creangă, iar deasupra, peste întinderea cu ape și păduri și plaiuri a aceluî colț de țară, se aprînseseră stelele și lună. În poiană, flăcăii și fetele hrăneau necurmat un foc uriaș care își pîlplia para, în timp ce frunzișurile megieșe se luminau dintr-o dată, sau se întunecau fără veste, după cum scădeau și se înălțau flăcările.

Larma nuntașilor nu înceta nici o clipă, iar cîntecul fluierului și al cimpoiului nu se întrerupea decît atunci cînd cei doi muzicanți puneau mina pe ulcele, să se răcorească. Decît acuma nu se mai juca după regulă ca sub porunca lui moș Bolocan și a lui bița Lupu. Acu pămîntul duduia sub virtuțile furtunoase ale fetelor și flăcăilor, rămași de capul lor, iar cei doi frunțași se trăsaseră către masa cea mare ca spre un loc de hodină și binecuvîntată răcoare.

Era aici o voie bună și un rîs cum nu se mai pomenise pe acele locuri. Ulcelele pline umblau hojina din mină în mină, bătrînii se încălziseră și amintirile lor din vremea tinereții nu mai aveau sfîrșit. Mai cu samă moș Mihai și moș Bolocan erau înconjuțați și ascultați, și mai cu samă de snoavele lor se făcea hazul cel mare...

— Vra să zică, — își urmă moș Mihai snoava, — iaca vine măria sa Ștefan Vodă cel Sfînt, trage o bătaie muntenilor și le ia ținutul ista al Putnei ! Că zicea ei, măi, aici se face niște vin, din care numai moldovenii se cade să beie, că numai ei se pricep la asemenea bunătate! Că este omenire pe lumea asta fel de fel, dar care nu-i deprins cu asemenea împărătească băutură, nici n-o prețaluiește cum trebuie, nici gustul nu i-l află ! Că dacă la treaba asta omul n-ar fi om și n-a avea virtute, nimica nu face! Iar măria sa știa ce pot moldovenii lui ! Bun!... Și dacă a luat ținutul Putnei și a așezat hotar, a pus străjări după cuviință și le-a hotărît: Măi, băutura-i băutură, și hotaru-i hotar ! Să nu vă prind că nu vă faceți paza cum trebuie, că al vostru-i dracul !

Drujba-i drujbă, da' slujba-i slujbă ! Și oamenii au luat aminte ! Acu, iaca, se arată într-o zi un muntean, cere îngăduință să treacă apa și se ia la sfadă cu unul de-ai noștri : — Măi, zice, de ce ați luat voi vilele iese, dacă nu știți ce să faceți cu dinsele? Voi, — zice, — știți ce-i aceea băutură ? Da' moldoveanul de colo, zice: — De ce să ne sfădim degeaba ? Hai și ne-om întrece, și care știe mai bine, s-a vedea ! Și se pun ei pe băutură ? Beau câte o balercuță de căciulă, se uită unul la altul — teferi! — Mai bem câte una ? zice moldoveanul. — Mai bem ! face munteanul. Și mai beau ei câte una și iar se uită unul la altul. Teferi, înăi, oameni buni, de parcă atunci se sculaseră din somn. Erau oameni vrednici, nu ca Bolocan care dacă bea două-trei vedre se duce acasă să se culce ! Bun !

Acu, caută moldovanul în traistă și scoate la vedere un mălai și o legătură de ceapă și sare. Și mai scociorăște el ce scociorăște și scoate o frunză de 'hrean în care învelise un boț de brinză frământată, iute bre de să-ți sară cușma din cap ! Și zice el către 'muntean: — Hai, bre, „să gustăm oleacă de brinză cu ceapă și pe urmă om da cep la altă balercuță ! Da' munteanul de colo face : — Nu umbla tu să mă protestezi pe mine ! Adică să mă umflu cu mâncare și să n-am undă turba băutura ? Mănincă tu ! — Bine, — zice moldovanul, — iaca măninc ! Și s-apucă, măi oameni buni, și mănincă el toată brinză ceea și ceapa. Da' acu îl ustura gura de-i venea să suiere ! Și dau ei cep la altă balercuță ș-o beau și pe aceea, și cum băuse pe nemincate, se moaie munteanul de tot și începe a gîngăvi ca pruncii cei din co- vâțioă, de nu se mai înțelegea nimica ce spune ! — Ai schimbat ochii cu dracul ! face' moldovanul nostru. Mai poți ? — De băut, pot ! bilbie munteanul, numai mina n-o pot ridica să duc ulcica la gură ! — Ei, atunci, — îl ia în rîs moldoveanul, — să caut niște oameni să te ajute. Doi să te ridice de cap și unul să-ți toarne ! — Dar nu s-ar putea — face munteanul, — să mă ridice numai unul și să-mi toarne doi ? Că era și acela, măi oameni buni, o sculă de om care nu se mai află ! Intrase în joc, juca ! Numai picioarele le aducea strîmb. Și începe a-l adăpa moldovanul, ca pe copiii cei mici ; parte dreaptă ! Numai că din trei ulcele, două le scăpa pe gîtul lui ! Vezi că muncea omul și i se făcea sete ! Și cînd a ajuns vremea în desară, s-a dărîmat munteanul ș-a adormit acolo pe loc. Iar moldovanul se uita la dînsul și-l prohodea în legea lui : — Măi, — îi zicea, — dacă n-ai fi

adormit tu de băutură, se isprăvea vinul și muream eu de sete !

Hohotele de râs care izbucniseră în tot timpul povestirii crescuseră acumă topindu-se într-unui singur, puternic și nestăpinit. Iar ulcelele avură îndată mare și bucurasă căutare.

Și iaca de atunci s-a făcut Mihai străjă de margine ! puse moș Bolocan un fel de sfișit la istorisirea moșneagului.

— Ce are a face? îl aținti moș Mihai cu ochiul cel sănătos, nepricepind.

— Are! rise moș Bolocan. Că dacă vine alt muntean ja întrecere, tu ce mai bei ?

Și risetele se înălțară din nou, clocotind

Spre răsărit cerul se rumenea.

Lița Saveta tăcu semn mirilor și apoi se plecă la urechea lui moș Mihai și a lui badea Tudose.

Mitruț și Domnica se sculară în picioare. Se sculară și ceilalți meseni, iar Ion Palmașu și cimpoierul se apro- piară îndată. Băură cu toții ulcica pentru cale albă, lița Saveta, moș Mihai și badea Tudose mai binecuvîntară odată pe miri, iar druştele și vorniceii îi înconjurară și-i porniră către apă, spre căsuța lui Joldea, în timp ce fluierul și cimpoiul cîntau și flăcăii chiuiau. Dar nu făcură zece pași și un lanț de flăcăi, ținîndu-se braț de braț, le aținu calea. Muzicanții tăcură și strigătele încetară.

— Mitruț, — se înălță un glas tineresc în întuneric, — flăcău de-o samă ne-ai fost și ți-ai întors fața de la noi ; frate ni te-ai arătat și la bătut potecile, și la rezemat prispele, și la jucat mindrele, și ne-ai lăsat ca să nu te mai întorci; căpitan te-ai înălțat și cînd a fost vorba de luptă ne-ai uitat și te-ai dus să te bați singur cu dușmanul ! Cu ce ți-am greșit să ne osîndești și să ne obij- duești, și ce avem noi să facem fără un flăcău de-o samă, fără frate, fără căpitan ?

Mitruț înălță capul și zîmbi.

— Puteți să mă probați, — grăi el cu glasul lui înalt și limpede, — dar să nu mă părăsiți ! Că vă las zălog, călăt, pîntenog, cu jar destulat, cu vin adăpat, cu șa în-șeuat — cînd a necheza o dată, am să flu la voi la poartă, să mă-nchin iar ca un frate, și la bine și la toate !

Fluierul și cimpoiul izbucniră furtunos. Ghivirdic alergă la un șopron dosnic și scoase de acolo calul pe care Mitruț îl pregătise de mult pentru această opreliște care se chema vama cea mare și flăcăii își desfăcură brațele să treacă mirele, cu mireasa, cu druștele și cu vorniceii. Iar ei rămaseră pe loc, cu muzicanții în mijlocul lor, frământînd pămîntul într-o voinicească vijelioasă, în timp ce mica ceată a celor plecați se ducea încet, sub lumina lunii, departe, către căsuța ocrotită de cei doi frasini bă- trîni și gheboșați peste acoperișul ei. .Iar la masa cea mare — după ce scuturase ștergarele, le așternuse din nou și umpluse ulcelele — lița Saveta aduse pe un blid un cocoș întreg, fript și învelit cu penele lui, cu creasta pe o ureche și cu coada secere. Și pînă să pună mîna bătrîinii pe ulcele, și pînă să se gîndească să se înfrupte din friptură, cocoșul începu să cînte „cucurigu” cu glas zgîriat și gîtuit și rupt. Parcă băuse și el și nu mai putea.

— Ei, bată-te dumnezeu de gobaie ! tresări un uncheș care se muiașe de tot de băutură.

— la vedeți, bre, care cîrile sub masă ? se dumiri moș Bolocan și îndată oamenii scoaseră dintre țărui pe baba Păduroaia, cu gura pînă la .urechi și cu cei doi colți galbeni, la vedere.

— Cîntă cucoșii, oameni buni! strigă ea cu același cotcodăcit zgîriat. Se face ziuă !

Și bătrîinii o luară la goană, stropind-o cu vin din ulcele dar se sculară încet-încet, muțămînd pentru ospăț și înohinindu-se către gazde.

Iar pînă după răsăritul soarelui, peste tot cuprinsul satelor dintre ape, hăuliră văile și răsunară ponoarele de chioțele și cîntările celor ce se întorceau de la nunta lui Mitruț al Joldii!

27 — Mitruț al Joldii. — c. 1394

c a p i t o i u i

1

În tabăra mării sale Ion Vodă au sosit oaspeți.

De dimineată — vestit de buciumele străjilor de departe și de mai aproape — domnia sa Luca Repede, mai marele tuturor îngrijitorilor și vătăjilor de pe moșiile mării sale, s-a arătat la cornul unei dumbrăvi, mergînd domol, la țacăneală, cu patru oșteni după dînsul. Astfel apropiindu- se de tabără, boierul și-a lăsat calul la pas și a început a cerceta cu ochii acea vremelnică așezare de război a oștirii. Iar cînd ajunse între corturile cele mari, se pomeni strigat cu glasuri bucuroase, din toate părțile, și vorbe de bună venire se încrucișară, întîmpinîndu-l.

Boierul opri, rîzînd. Domnia sa era ioarte cunoscut și foarte căutat pentru feleșagul său de om deschis, fără ascunzișuri și răutăți și pentru vrednicia cu care făcea față și la treabă și la pahar. Iar de slujba pe care o avea, și care-l ținea mereu în preajma și în încrederea domnului, nu se folosea să umble cu vorbe ori cu piră. Și mai avea boierul Luca Repede o fire veșnic plină de voie bună și de zîmbet. Nimeni nu l-a văzut niciodată minios ori întunecat. Iar chipul lui de om îngăduitor, cu obraji rotunzi și roșii, cu mustața lungă și dreaptă și cu fruntea înaltă, de sub care te priveau drept doi ochi ca cerul primăvara, înlătura ori ce gînd de dușmănie ori de răutate.

Acum, cînd a coborît de pe cal, se vedea bine că avea și oleacă de pîntec, poate că chiar mai mult decît se cuvenea. Cu toate acestea, mișcările lui erau iuți și mai sprintene decît s-ar fi putut crede.

Cu zîmbet mare strînse minile care se întindeau spre dînsul și intrînd, mai mult dus, în cortul unui boier, se silea să răspundă tuturor întrebărilor cu care-l copleșeau.

Da, fusese și pe la lași, dar mai de mult. Acu venea de la moșii, să vadă pe domn și să dea sama despre toate.

Da, anul se arată bun. Grîiele au crescut de două palme și-s dese ca peria. Și meiul e frumos, dar plin de buruiănă. Fînețele-s aproape gata, dar este nevoie mare de oameni mai mulți la muncă...

— Dar ce stau eu să vă deslușesc pe domniile voastre, care sînteți oameni mai cu cap decît mine și cunoașteți mai multe ? Mai bine să mă duc la domn, să nu aflu că am venit și că nu m-am grăbit...

— Acu nu te poți duce, grăi careva. Doirfnul și-a chemat pisării și pe urmă au intrat la măriia sa și domniile lor Grumază și Ieremia. De acuma, pînă pe la amiază, nu-l mai poți vedea.

— Ba, Grumază și Ieremia au ieșit, vesti alt glas. Iată-i colo, stau de vorbă cu marele paharnic...

— Ei, cu paharnicul aș avea și eu o vorbă, mai pe îndelete, desară de pildă ! șugui boierul Luca. Numai să aibă cele de trebuință după un drum ca aista pe care l-am făcut!

— Are ! se luminează dintr-o dată Alexa Albu. Și încă lucru bun, de la Cotnari ! Da-i zgîrcit, foc ! Poate domnia ta să scoți ceva de la dînsul!

— Fiecare îi zgîrcit în felul lui, pan Alexa. El la vin, domnia ta la oameni și la cheltuieli... Dar nu te

supăra ! Desară ne împăcăm noi, n-avea grijă 1 rise iar boierul Luca cu mare veselie și ieși din cort să se ducă la măriă sa.

2

Așezat în fața domnului, pe un scăuiș de lemn, domnia sa Luca Repede își întrerupse dintr-o dată povestirea și privi cu băgare de samă chipul lui Ion Vodă.

— Să nu fie cu bănat, măriă ta, dar mie îmi pare că te-ai mai tras la față.

— Se poate, Luca ! răspunse domnul cu glasul scăzut, prietenesc. Ostenelile! De atita vreme numai pe cal și numai în tabără... de fier să fii !... Și, pe urmă, grijile... Și cum spuneai ?

— Spuneam, măriă ta, de Hotin. Iaca, am cutezat fără să te mai întreb. Am mai încărcat cinci cară cu cele de trebuință — merinde vra să zică — și le-am trimis să aibă doamna și curtea sa. Am pus de toate, măriă ta, ba am mai adăugat și niște miei vii și niște cuști cu păsări... Să aibă. Și am trimis vorbă și la curțile boierilor, ale căror jupinise și jupinițe s-au dus cu doamna și s-au adunat de la fiecare câte un car, două pe deasupra... încit, pînă la urmă, s-a făcut o tabără întreagă... Am rînduit strajă bună și, la vremea asta, socot că au ajuns. Same-șul care s-a dus cu carăle are cu dînsul izvoadele de cuviință și la întoarcere trebuie să aducă scrisoare de la măriă sa doamna...

Ion Vodă asculta încuviințînd, domol, din cap.

— Cum îs griiele ? întrebă el.

— Strașnice! ridică boierul o mînă să arate, cît de nalte au crescut. A dat dumnezeu an bun. Numai meiul e cam buruienos... și nu prea am ce-i face, că n-am cu cine...

Luca Repede își înălță privirile așteptînd o întrebare Dar domnul tăcu și el urmă :

— Iaca izvoadele, măriă ta, de la mori, de la piuă, de la oloiernițe, de la prisăci, de la sare și de la pește... Is însemnate toate pe rînd cu mîna mea. Și făcînd eu o socoteală, una peste alta, pot spune cu toată încredințarea că și din partea asta am avut un an bun... Acu, măriă ta, aiestelalte izvoade înfățișează toată socoteala cu pan Tadeus Cazimir...

— A venit ? tresări, parcă bucuros, Ion Vodă.

— A venit, măriă ta, și încă cu mare împuțernicire de la tatăl său, pan Cristofor. Iaca scrisoarea. Zice așa, că pan Cristofor și pan Martin Camenis, din porunca domniilor lor Albert Lasky și Constantin Cumar, poftesc să cumpere toată roada pe care o avem de prisos. Că, aflîndu-ne noi în război cu

turcii, se cheamă că nu mai sîntem datori :să ascultăm de opreliștile lor asupra negoțului nostru, și vra să zică putem vinde și în Lehia, ca' și oriunde vrem, numai să avem de vînzare. Iar domniile lor au mare nevoie de roada noastră...

Domnia sa Luca Repede tăcu o clipă, căută privirile domnului și, neaflînd în ele nici încuviințare, nici împotrivire, urmă :

— ...Și aîlînd eu această judecată și dreaptă și cu priință, și căpătînd preț toarte bun la toate... am vîndut !... Adică am făcut socoteală și izvod și am luat și o parte din bani înainte, dîndu-i dumnealui lani vistiernic în păstrare. Numai, neavînd îngăduința mării tale pentru asemenea însemnată vînzare, am pornit către hotar o parte din cele vîndute — cu cîte cară am putut aduna — dar m-am înțeles cu pan Tadeus să nu treacă în Lehia pînă nu aduc dezlegare de la măria ta... De aceea am și venit. Iaca, am aici izvod ul cu socoteala oilor și deoparte izvodul lînei. Iaca și socoteala griului și deoparte a făinei, cît apucasem a măcina pînă atunci. Aici avem însemnarea cailor și a vitelor cornute și a porcilor... Iar dincoace, iaca mierea, ceara, oloiul și vinul. Mare parte din ele au rămas pe loc, că n-am avut în ce le încărcă. Pan Tadeus, cum a ajunge în Lehia și a descărca, are să se repeadă înapoi, aducînd și căruțe leșești, cu cai, și atunci i-oi mai da și eu cară cîte oi putea, să încarce tot... Mai avem, măria ta, vin vechi și piei de vite și de cai și folăni de lup și de vulpi și vidre, dar pentru aieste, feciorul lui pan Cristofor n-a avut poruncă...

Tăcut, Ion Vodă cetea cu băgare de samă izvod după izvod, făcea socoteli în gînd și apoi așeza izvoadele unul peste altul, în bună rînduială. Pe chipul său liniștit se vedea mulțămirea.

— Bine, Luca ! vorbește potolit. Ai oprit cele de trebuință nouă, pînă la roada viitoare?

— Am oprit, măria ta, cît ar trebui, chiar dacă anul care vine ar fi secetă.

— Așa ! își înclină capul Ion Vodă, cu îngăduință pentru cumințenia boierului. Ai căpătat prețuri de zece și de douăzeci de ori mai bune decît cele pe care le-am fi putut căpăta de la. turci.

— Apoi... turcii pradă, măria ta ! Iștialaltî cumpără ! rosti boierul încetisor.

— Trimite alergători -pe urma lui pan Tadeus, — vorbește iar domnul, — să-i spuie că poate scoate din țară tabăra de cară și se poate înapoia, cît mai curînd,

să încarce ce-a mai rămas. Trimite vorbă și vătăjilor ce au de făcut...

— Asta am și rînduit-o, măria ta. Am oameni de credință și cu anume știință în treaba asta. Și pe urmă, dacă oi isprăvi aici treaba ce-o mai am cu măria ta, am să mă grăbesc și eu într-acolo...

— Despre ce altă treabă-i vorba ? Își înălță sprâncenele, domnul.

— O treabă foarte însemnată, măria ta, grăi boierul. Pe la noi s-a iscat o zvoană cum că o parte din oaste a fost slobozită să se întoarcă acasă, la muncile cîmpului...

Da... s-au dus unii, vorbi cu zăbavă Ion Vodă. Boierii, stăpînii lor, au rămas datori să-i aducă înapoi îndată ce s-a ivi nevoia...

— Apoi, măria ta, eu și pentru treaba asta am venit. N-am c-u cine isprăvi muncile. Am scos muierile... au ieșit și copiii... Măria ta, — adăugă el, — sloboade măcar pentru două-trei săptămîni oamenii noștri, să vie acasă. Ne pierde meiul și fasolea în buruiană. Îi mai înalt știrul decît cînepa, iar bostanul nici nu se mai vede! Ce mă fac eu ?

Ion Vodă nu răspunse. Prin intrarea cortului, a cărui perdea rămăsese ridicată, privirile sale rătăceau neliniștite asupra taberei. Dezbrăcați de l'ioe și cu capetele descoperite sub bătaia soarelui de mai, ostașii își vedeau de treburile lor. Fumuri subțiri se ridicau în văzduhul străveziu dintre corturi. Departe, pe sub marginile unei costișe, carele cu zaherea închideau tabăra din trei părți. Treascu- rile și hușnițele, rînduite la adăpostul unui dimb, luceau ușor în lumină, alături de o pădure de lănci înfipite cu cozile în pămînt. În depărtare, caii și bivoliile pășteau liniștiți, răspîndiți pe cîmpia verde. De acolo răzbătea slab cite un nechezat de cal, cite un muget prelung.

Boierul Luca Repede rămăsese neclintit, așteptînd răspunsul.

— Ascultă, Luca, — vorbi, în sfîrșit, domnul, — am îngăduit să plece unii oameni acasă, pentru puțină vreme, ca să nu mai văd chipuri întunecate în preajma mea și ochi răi. Au cerut-o asta boierii cei mai zgîrciți și mai apucători. Li e frică să nu rămînă săraci, dacă n-or munci pămîntul la vreme! Și ei se scaldă în aur, Luca ! Dar așa-i vremea ! Am nevoie de toată suflarea și de toată bunăvoința și sîrguința fiecărui. De aceea m-am plecat. Acuma însă, ...Svercevski, ou cazaci lui, îi departe. Curată locurile de cele din urmă cete de turci care or mai fi rămas între Cetatea Albă și

tabără... Din oastea moldovenească, afară de cei sloboziți la munci, am trimis strajă tare pe Nistru, de către tătari. Am trimis a'lte străji și iscoade și umblători în jos, departe, de către Țara Romi- nească și de către Brăila, a cărei cetate am lăsat-o întreagă... Aștept să sosească dușmanii dintr-acolo, Luca. Și au să sosească. Cum au să mă ierte turcii și domnul Alexandru și bîcîsnicul cela de frate-su ? Au să sosească, și eu nu știu cînd ! Pot oare să mai slăbesc oastea care mi-a rămas pe loc ? Negreșit, Svercevski trebuie să pice din zi în zi. La cea dintîi buciurare trebuie să alerge și oamenii care au fost sloboziți la muncile cîmpului. Dar dacă or zăbovi ?

Boierul ascultase ou toată băgarea de samă și cu un fel de încordare, pe care domnia sa o simțea ori de cîte ori stătea în fața domnului. Acuma însă, brațele îi căzură neputincioase și chipul i se întristă.

— Fără oameni, mîria ta... anul ista are să iasă rău...

— Are să iasă cum a putea, Luca. Crezi că pe mine nu mă ustură paguba ? Dar deocamdată nu cutez. Aștept vesti. Din multe părți aștept vesti. Or fi bune ? Nu pleci de aici cu mîna goală. Or fi rele ? Te-i întoarce acasă și mi-i trimite și oamenii care au mai rămas acolo ! Am avut ani buni... om avea și unul rău, dacă nu s-a putea altfel ! Vra să zică mai zăbovește cîteva zile și atunci om putea ști ce să facem...

3

Și mai sosi un oaspete de departe, fără veste, în tabăra lui Ion Vodă.

De data aceasta nu mai era un călăreț care să-și miie calul după pofta inimii și din înălțimea lui să privească în voie toate cele din jurul său. Ci un vîrtej de cai sloboziți în goană peste 'hopuri, bulgări și îliroape, ducînd, ca luat de vînt, un călător care dîrdîia, scuturat, clătînat, zbuciumat într-o căruță ce suna din toate mădularele ei de lemn uscat și răsunător ca toaca.

Virtejul se opri între corturile cele mari și omul care mina de-a călare se întoarse să vadă dacă nu cumva și-a pierdut pe drum călătorul.

Și tot atunci marele vornic Grumază își înălță i brațele către cer și se repezi peste măsură de mirat.

— Prea sfinția ta ești ?

Dar prea sfinția sa nu putea răspunde. Era în adevăr episcopul Isaia, tot atîta de îngust în umeri și puțin la trup ca totdeauna. Dar acu, cum stătea pe maldărul de fin acoperit cu o cergă, cu brațele în lături și cu minile strînse cu 'deznădejde pe draghinile căruței,

avea un chip atîta de împietrit de spaimă și niște ochi atîta de rătăciți, încît marele vornic se sperie.

— Ce-i ? își plecă el făptura mare și puternică asupra căruței. Ți-l rău, prea sfințite ? Nu poți coborî ?

— Nu pot! făcu semn din cap episcopul.

— Ce-ai făcut, măi, cu prea sfinția sa ? se întoarse Grumază către vizitiul care ciescălecase și privea și el de cealaltă parte a căruței, stînd cu biciușca într-o mină și cu cușma în alta.

— Nu i-am făcut nimica, milostive ! se dezvinovăți el cu glas gros. Se vede că l-a zdruncinat puținel căruța ! Pe drumurile iste... căruțele cam scutură. Eu zic să-i dăm oleacă de apă !

— Stai să te ajut eu ! se plecă iar marele vornic asupra drumețului. Și, apucînd în brațele sale puternice trupul acela firav, îl săltă ca pe o pană și-l așeză, ușurel, cu picioarele pe pămînt. D-aipoi prea sfinția ta, cu asemenea mișelie de cărucioară călătorești ? se minună el cu mina la gură.

Episcopul se mai ținu o vreme de gîtul vornicului, aș- teptînd să-și vie în fire și să-și înzdrăvenească picioarele amorțite de drum lung și, în sfîrșit, se simți în stare să vorbească, mai mult șoptînd :

— Dar cu ce alta ? Călare nu pot! Cu rădvanul, de-a dreptul peste cîmp și peste curmături și hîrtoape, aș fi răinas cine știe pe unde Și eu aveam mare grabă... Dar căruța asta iaca m-a adus !...

— Putea să te omoare, pîrinte ! se înspăimîntă marele vornic. Prea sfinția ta nu-i deprins cu asemenea osteneală și asemenea alcătuire bună numai pentru ruperea ciolanelor !

— Iaca, nu m-a omorît! șopti prea sfințitul Isaia, re- găsindu-și zîmbetul său subțire. Ce face mîria sa ?

Dar domnia sa Grumază nu avu vreme să răspundă. Atrăși de vuietul căruței și de înfățișarea ciudată a călătorului pe care nu-l cunoscuseră de departe, boierii aflați în împrejurimi se grăbiră să se apropie și acum plecăciunile și glasurile învălmășite cu „sărutăm dreapta, prea sfințite”, nu se mai isprăveau. Ceva mai înzdrăvenit, episcopul ridicase mina cu degetele împreunate și acum făcea semnul crucii asupra celor ce se plecau și răspundea mai mult cu zîmbetul decît cu vorba la întrebările care se încrucișau din toate părțile. Mai cu samă boierii de sfat ar fi poftit să știe rosturile acestei călătorii neașteptate și mai cu samă lor se silea episcopul să nu le răspundă.

Ceva .mai încolo o ceată de ostași se opri privind și oamenii își scoaseră cușmele cu mare cuviință la vederea acelei însemnate fețe bisericești. Prea sfinția sa Isaia înalță iar brațul, îi blagoslovi de departe și ostașii se traseră înapoi, mulțămii.

— Aș vrea să văd pe măriia sa, grăi el, domol.

— Îi singur ! Acu vin de la dînsul, se repezi boierul Pătrașcu să ducă veste în cortul domnului. Și ieșind îndată, ținu perdeaua ridicată pînă ce intră oaspetele, pe urmă o lăsă să cadă și rămase drept ca de strajă, lîngă ea.

O clipă, ceilalți boieri îl priviră mirați, ridicînd din umeri, și încet-încet se împrăștiară.

Măriia sa se sculă repede, cum se scula el de obicei în fața episcopului Isaia, și-i întînse mîna de departe.

— În sfîrșit, ai venit! grăi el cu glasul scăzut și pă- rînd ușurat ca de o greutate. Il trase ușor spre un scăuieș de lemn și, lăsîndu-l să se așeze, îi cercetă cu ochii chipul. Nu pari prea bucuros ! adăugă el privindu-l tîntă. Ai fost >

— Am fost, măriia ta, oftă Isaia încetișor.

— Spune...

Domnul își trase alt scăuieș în fața episcopului și așteptă.

— Am fost întîi la voievodul Ștefan, după poruncă...

— Da...

— Și... nu ni s-a dovedit dușman. Dar mi-a arătat buzduganul și sabia pe care sultanul Selim i le-a trimis acu un an, statornicindu-l voievod, cu tribut, al Ardealului și dîndu-i în același timp și porunca să nu facă prietenii cu nici un prinț creștin, fără știrea înaltei Porți..

— Și el, creștin, a rămas credincios unui asemenea legămînt ?

— Așa l-am întrebat și eu, măriia ta. Și atunci a scos și mi-a arătat altă poruncă a sultanului, pe care a primit-o acu vreo lună și jumătate. „Iată, — mi-a spus, — îmi scrie sultanul tot ceea ce s-a petrecut în Moldova și în Țara Romînească, de la maziirea lui Ion Vodă pînă acuma. Și îmi cere să trimit grabnic ajutor către

Alexandru Vodă, toată oastea mea, cu căpitani și treascuri, împotriva domnului de la Moldova. Iar eu, prea sfințite, m-am grăbit, după poruncă, dar pînă acu n-am putut trimite nici un ostaș"... Așa mi-a spus ! Și vorbind așa, voievodul Ștefan s-a uitat la mine cu adînc înțeles și

a mai spus o dată, apăsător: „N-am putut!” Și pe urmă a vorbit așa : „Eu știu ce are să urmeze acu. Acu are să mi se trimită altă poruncă și are să mă probezească și are să mă amenințe. Și eu am să mă silesc din toate puterile mele să mă supun poruncii... Dar dacă iar n-am să pot... ce vinovăție îmi poate găsi !... Iar voievodului de la Moldova să-i spui că dacă n-aș fi legat de învoiala cu turcul și de porunca cu care sultanul în-a statornicit aici, nesmintit ar avea în ajutor toată oastea mea de creștini împotriva necredincioșilor... Așa să-i spui!” Și iaca, mărița, ți-am spus...

Mărița sa rămase o vreme cu cotul pe genunchi și cu obrazul în palmă, privind în jos. Pe urmă vorbi cu anume greutate, clătinând din cap :

— Chiar dacă a vrut să spuie cu asta că n-a vrut să îplinească porunca sultanului, cu chip să mă ajute și să mă ușureze pe mine... și chiar dacă a fost așa cum a lăsat el să se înțeleagă, asta nu însemnă că nu m-a lăsat singur împotriva dușmanului ? Singur...

— Da, mărița ta, grăi prea sfințitul Isaia, aproape șoptit. Voievodul de la Ardeal are minte ascuțită și limbă dezlegată... Și se pricepe! Dar în vreme de război se prețuiesc mai cu samă faptele...

Ion Vodă își mișcă umerii, parcă vrînd să scuture de pe ei greutatea unui gînd sau a unei strînsori.

— Pe urmă ? întrebă el cu glas surd.

— Pe urmă, m-am dus la Cracovia... Mărița ta, — vorbi Isaia, hotărît dintr-o dată, — aici nu s-ă mai în-curcat nimeni cu îngăimări diplomaticești ca voievodul de la Ardeal. Aici luminăția sa riga a vorbit lămurit: „Nu putem da nici un ajutor voievodului de la Moldova, pentru că avem tratat și prietenie cu turcii. Nu ne stricăm prietenia turcească, pentru că nu avem nimic de cîștigat de la cea moldovenească !” Iar marilor iboieri — binevoitori mării tale — care totuși stăruiau pe lîngă dînsul, le-a hotărît cu glas de poruncă : „Pe mine și pe domniile” voastre trebuie să ne doară mai mult liniștea și huzurul Lehiei, decît soarta Moldovei !” Altfel ar fi stat lucrurile, mărița ta, dacă alegerea de anul trecut n-ar fi adus pe tronul Lehiei pe franțuzul acela !...

Prea sfințitul Isaia privi o clipă chipul împietrit și întunecat al domnului și urmă :

— Și tot nu m-am lăsat bătut, mărița ta. Am stat de vorbă în taină cu prietenii mării tale, m-am sfătuit cu dîșii și am stăruit să vorbesc iar cu luminăția sa. Și cînd am izbutit, i-am spus : „Orice om cuminte înțelege că luminăția ta nu poți strica pacea țării, călcînd

tratatul cu turcul pe care toți îl știm cât de rău și de viclean este. Vra să zică, pe față, luminăția ta nu ne poate da nici un ajutor și de aceea nici nu-l mai cerem. Cerem numai, cu adîncă plecăciune și cu mare îndatorare către scaunul Lehel, ca luminăția ta să nu se împotrivească și să steie, ca și cum nici n-ar auzi strigarea pe care avem de gînd s-o facem aici la Cracovia și la Leopold și la Camenița și în alte țirguri ale țării leșești. Vrem, luminate doamne, nu să strigăm ca din porunca sau cu îngăduința luminăției tale, ci numai așa... neguțătorește, cum s-ar spune : „Care vrea să vie în leafă, oștean, la măriia sa Ion Vodă, să vie și are să aibă plată cît a cere, și straie și arme și toate cele de trebuință... Atîta ! Iar luminăția ta n-ai să știi și n-ai să auzi nimica ! ”

— Așa 1 răsufliă adînc Ion Vodă. Și ?
— Și nici aiasta n-a îngăduit-o, măriia ta 1 „Ce iei de rigă aș ii eu, — zicea, — dacă n-aș cunoaște cele ce se întîmplă în țirgurile mele? Și ce aș putea răspunde sultanului dacă m-ar întreba ?”... Și iaca, se cheamă că am venit acasă cu mîna mai goală decît oricînd 1.

Domnul se sculă, iăcu cîțiva pași apăsăți și se opri în iața episcopului și solului său.

— Vra să zică singuri ca totdeauna, părinte ! oiță el. Dacă n-ar fi fost nici cazacii... Și totuși, — își înălță el capul nedomolit, — vom avea ajutor de oaste leșească, fără știrea rigăi și fără voia lui ! Numai că aici încetează treaba și știința solului ! Iar despre prietenia și bunăvoința cu care ne-a primit și ne-a îmbărbătat la nevoia în care a căzut Moldova, vom ține minte 1

Mai făcu cîțiva pași și, întorcîndu-se către oaspete, păru că abia acu vede starea de adîncă osteneală și slăbiciune în care se .ailla acesta.

— Du-te și te hodiește, prea siințite, vorbi el cu glasul dintr-o dată scăzut și îmblînzit. La anii pe care îi ai și la subrezenia trupului prea siinției tale, înțeleg cît trebuie să iiii de trudit după un asemenea drum... Ș-om vorbi mai încolo...

În prag, episcopul ridică brațul și iăcu semnul crucii asupra capului plecat al domnului. Apoi se întoarse tăcut și ieși.

În urma sa, Ion Vodă rămase o vreme gînditor, plim- bîndu-se cu ochii plecați. Se opri dintr-o dată și bătu din palme.

Boierul Pătrașcu se înfățișă de îndată și măriia sa îi privi mirat.

— Domnia ta ești ? Întrebă ek
— Sînt de strajă ! se îndreptăți boierul. Ș-am socotit că atîta cît îi vorbi cu prea sfinția sa, e bine să steie lîngă perdea cîeva în fața căruia urechile cele îndrăznețe să se depărteze... Ș-am stat eu.
— Cum adică ? Își ridică Ion Vodă sprîncenele. Cortul ista nu are straja lui ?
— Ba are, măria ta ! De jur împrejur are strajă, după cuviință ! Sînt oamenii mei și de ei răspund eu, cu capul...
Domnul îl privi lung și, o clipă, își rezemă palma de umărul 'boierului de la Vadul Părului.
— Am început să te cunosc cum trebuie, Pătrașcule, vorbi el, doinol. Trimite, te rog, să vie Luca. Repede la mine.
Și boierul Luca se înfățișă îndată.
— Luca, — vorbi domnul, — cunoști unde-și are moșia pan Cristofor Cazimir, în Lehia ?
— La hotarul nostru de miazănoapte, măria ta, în fața Hotinului, peste apă...
— Și moșia lui pan Martin Camenis ?
— Alături, în hotar cu pan Cazimir, și mai către miazănoapte...
— Așa ! Poți trece la dîinșii fără să te simtă nimeni ? Adică străjile crăiești ?
— Cu ochii închiși, măria ta ! Vorbesc leșește ca pe apă și am și anume cîmotie în partea locului...
— Ascultă Luca, — vorbi Ion Vodă după o clipă de tăcere, în care ochii săi priviră tîntă în jos, — am cerut craiului ajutor de oaste și nu mi-l dă. I-am cerut să ne îngăduie să facem strigare în leafă, prin tîrgurile leșești și nu ne îngăduie. Nici boierilor săi nu le îngăduie să ne ajute... I-i frică de turci și n-are inimă pentru Moldova !... Și atunci m-am gîndit că nici nu avem nevoie de strigare. Am să scriu prietenilor noștri — cărora le-ai vîndut roadele — și care sînt și prietenii domniei tale. Și am să scriu și marilor mei prieteni Albert Lasky și Constantin Curnar... Iar cu scrisorile ai să te duci domnia ta. Or face cum or ști și ți-or pune la îndămină oameni... cît mai mulți și cît mai voinici... Și or plăti cu banii pe care mi-i datorează pentru vînzarea de dăunăzi... Dacă n-or ajunge trimite alergător la Iași, la pan Iani ! Și oamenii pe care îi capeți, îi treci peste hotar, îi lași în mîna domniei sale Lupe Hurul, pîrcălabul de la Hotin, și el îi va îmbrăca, le va da cele de trebuință și mi-i va trimite încoace !... Îi treci noaptea, Luca ! Să

nu simtă nici pământul! Și repede ! Am mare nevoie de
dinșii !

— Măria ta, sînt gata ! se plecă iboierul Luca
Repede. Dă-mi scrisorile și pornesc! Am cai buni și soți
tari. În patru-cinci zile socot să trec hotarul...

— Așa ! Du-te și te pregătește. Iar aici, toată
lumea să știe că te întorci la moșii... la treabă !

Boierul Luca se plecă adînc asupra minii pe care
domnul i-o întinse prietenește.

4

Cu turban pestriț și ilic albastru peste briul lat
care-i încingea șalvarii, turcul — ou minile legate la
spate — călărea corogit. Alături, călărețul care-l aducea
ținea, legat de obilinc, capătul unei frînghii trecute prin
legăioarea prinsului.

Priveștiștea era ciudată și neobișnuită. Ostașii din
tabăra lui Ion Vodă o priviră o vreme de departe și pe
urmă se îngămădiră.

— Uite turcu ! strigau ei rîzînd. Ce cauți aici,
Aii ? Te-a trimis sultanul să ceri pace ?

— Salamaleikum! Il salută unul în 'bătaie de
joc, ple- cîndu-se plînă la pămînt.

— Salam Alecu ! auziră și repetară ceilalți,
rîzînd. De unde știi că-l cheamă Alecu ?

— Il cheamă Mahomet, — strigă alt glas, —
așa cum îl cheamă pe Cristosul lor, către care are să se
ducă îndată ! Nu simțiți că a început să miroasă a
pămînt ?

— Ascultă, Mahomet, — rîse altul mergînd în
pas cu calul prinsului, — voi cînd mai dați pe aici, să vă
aduceți și săpunul, în buzunarul șalvarilor, că gîdea ista
al nostru n-are decît frînghie...

În risetele care nu se mai isprăveau, boierul
Pătrașcu alergă

— De unde-l aduci ? întrebă el pe oștean.

— Din jos, de la Coadă Iezerului. Mi l-a dat în
primire altă strajă, care și el îl primise de la altul și mai
din jos...

— L-ați căutat ?

— I-am luat armele...

Se adunară îndată și cîțiva boieri.

— Trebuie să aibă scrisori! vorbi unul din ei.

— Se poate, vorbi domnia sa Decusară. Dac-

or ti, are să i le găsească domnul.

— Să-l căutăm noi ! se repezi Albu.

— De ce noi ? se amestecă și căpitanul

Arbore. Avem noi îngăduința asta ?

Domnia sa Pătrașcu, care știa turcește, întreabă pe prins dacă are asupra sa scrisori și, la răspunsul acestuia, se întoarce către boieri:

— Dacă are scrisori, acelea se cuvine să le vadă întâi măriia sa, după cum bine iau spus domniile lor Decusară și Arbore. Pe urmă le-om cunoaște și noi... dacă vom avea îngăduința... Coborți-l de pe cal! porunci el oștenilor. Și când prinsul ajunse cu picioarele pe pământ, boierul porunci dar : Aduceți-l la cortul mării sale.

— Dar pînă cînd să ne tot lăsăm călcați în picioare de boierașul ista ? strigă dintr-o dată dumnealui Alexa Albu, tăind drumul Pătrașcului. Cine ești domnia ta, aici, de poruncești tuturor ca un hatman ? se propti el în picioare, ridicîndu-și capul cu ochii tulburi și obrajii înflăcărați.

Domnia sa Pătrașcu îl privi din înălțimea trupului său puternic, cu umeri largi.

— Atîta vreme cît sînt eu de strajă peste tabără, eu poruncesc, pan Alexa ! răspunse el. Cînd îi fi domnia ta de strajă, îi porunci domnia ta ! Și asupra acestor vorbe îi întoarse spatele și se depărtă cu prinsul, în timp ce două sulii se încrucișară în fața ochilor dumnealui Albu.

Boierul dădu înapoi, speriat. De la capătul unei sulii îl priveau, mișcîndu-se ca de mare săgă și obraznică veselie, ochii pieziși ai „atamanului” Drăguș ; de la capătul celeilalte îl așteptau ochii adînci și întunecați, scobiți parcă în obraji creți ai lui Drăgan. Boierul avu o tresărire ne- stăpînită, de parcă ar fi vrut să se repeadă. Dar căutătura aceea neagră era atîta de cruntă și hotărîită, iar boldul sulitei se apropiase atît de îmult de chipul său, încît socoti mai cuminte să se mai tragă cu doi pași înapoi și să se amestece în ceata celor ce se depărtau. Boierii Grumază, Șeptelicd, Decusară, Arbore îl priviră fără bunăvoință

— Într-o zi ai să dai de dracu', pan Alexa ! îl probozi întunecat Decusară.

În cortul lui Ion Vodă, prinsul dădu în genunchi.

— Cine ești ? întreabă domnul în turcește.

— Mehmet ceaș ! tăcu o mătanie turcul, la picioarele mării sale.

— De unde vii ?

— De la Stambul...

— Ce cauți ? -

— Am dus o scrisoare la Ibraila...

— Și ?

— Și mă duceam în Ardeal, de-a dreptul...

— De-a 'dreptul ? Atunci cum de te-au prins ?
 — S-au revărsat apele... Și am tot ocolit, am tot ocolit... pînă în-am rătăcit ! Așa m-au prins...
 — Ce să iaci în Ardeal ?
 — Duceam și acolo o scrisoare către măriia sa voievodul Ștefan...
 — Unde-i ?
 Prinsul își plecă privirile către briul său lat, roșu și răsucit de mai multe ori în jurul mijlocului.
 — Pătrașcu ! porunci domnul.
 Boierul Pătrașcu se plecă, desfășură briul și găsi scrisoarea.
 — Altăceva mai ai ?
 - Numai viața, măriia ta, — făcu prinsul altă mătanie, — și sărăcia și copiii... îndură-te !...
 Și în timp ce ceașul încremeni la pămînt sub ochii boierului Pătrașcu, măriia sa desfăcu scrisoarea și citi : „Voievodule al Ardealului Ștefan Bathory, puternicul dumnezeu să-ți dea viață îndelungată. Sosind acolo porunca aceasta,” așa să știi: Ai trimis la înalta Poartă o scrisoare în care m-ai vestit că ai pregătit oștirea ta, treascurile tale și celelalte unelte de război și le-ai trimis lui Alexandru Vodă din Muntenia. Dar pînă acum, nu le-ai primit. Mă mir că atîta timp aii întîrziat trimiterea ajutorului, pentru că de atunci de cînd porunca, împăratului a sosit la tine și ai și răspuns, au trecut douăzeci și trei de zi'le. Vra să zică de douăzeci și trei de zile oastea ta n-a ajuns unde trebuia. Dacă o vei trimite după ce lucrul va fi scos la capăt și nu va fi plăcut împăratului, degeaba îți va fi munca și fără folos ajutorul tău. Trimite deci oastea ta îndată ca să fii pe placul împăratului și de oarece înțelegi ce înseamnă asta, nu te mai sfătuiesc. Deocamdată Ion Vodă, făcătorul de rele, a ars și a pustit biata țară muntenească. De aceea pe ceașul Mehmet nu pentru alta l-am trimis la tine, ci după ce-ți vei trimite oastea, să trimiți și mai mul'tă după ea, treascuri cît vei putea, iar căpitanii care s-or duce cu oastea să nu zăbovească pe drum ci să grăbească cît vor putea. Iar cînd vor fi împreună cu oastea muntenească, cu 'beul de Nicopole și cu cel de Vidin, să treacă apa Șiretului. Beglerbegul de Rumelia cu nouă sangiaci și cu două mii de ieniceri și douăzeci și cinci de treascuri, să meargă din altă parte asupra lui. Și tot atunci va năvăli și banul tătăresc cu beul de Akkermann. Iar ție îți poruncim ca oastea ta să fie acolo mai înainte de a fi trecut beii Dunărea. Așa să știi.”
 Ion Vodă mai ceti o dată sfîrșitul acestei scrisori pe care marele vizir o trimisese lui Ștefan

Bathory : ...”Beglerbegul de Rumelia, cu nouă sangiaci și cu două mii de ieniceri...”

Vra să zică aceasta era : beglerbegul de Rumelia cu nouă sangiaci, două mii de ieniceri, oastea lui Ștefan Bathory, cea a lui Alexandru, cea a beilor de Nicopole și de Vidin și de Cetatea Albă și tătarii!... Ciți tătari ? Ciți tătari ?...

Domnul se lăsă greu pe scaunul său de lemn și păru, dintr-o dată, gîrbovit. Atinse cu piciorul fruntea prinsului și porunci :

— Scoală-te ! Iar după ce acesta se ridică în picioare, mîria sa vorbi iar, tot atît de scurt și de tăios : Vrei să vorbești fără cazne ?

— Orice ! se plecă iar pînă la pămînt prinsul. Spun orice, numai îndură-te, mîria ta !

— Știi ce scrie în scrisoarea aceasta ?

— Știu cît s-a șoptit pe la curtea marelui vizir... Oamenii vorbesc...

— Știi cîți tătari a cerut sultanul la Crîm ?

— Cincizeci de mii, se spune...

433

— Și cîți oameni au a ridica sangiacii și beii și voievozii ?

28 — Mitrut al Joldii. — c. 1394

— Peste tot... și cu tătarii, o sută cincizeci de mii... poate mai mulți, poate mai puțini... eu am auzit numai zvonuri...

În tăcerea și umbra cortului, vorbele ceaușului căzură grele ca plumbul. De aci, vuietele taberei se auzeau șterse, depărtate. Pătrașcu încremenise cu chipul alb și privind statura, parcă ostenită, a domnului.

Măria sa își înălță dintr-o dată umerii și întrebă iar :

— Ce făcea beglerbegul cînd ai plecat tu la drum ?

— Își striga oastea și corăbiile care sînt departe, pe mare...

— Și cînd socotea să pornească ?

— Cu toată graba, pînă într-o lună n-are să poată pleca, mîria ta... încarcă zahereaua s-o aducă pe mare... și trebuie să aducem noi răspunsurile de la Crîm, din Ardeal...

— Cînd ai plecat tu de acolo ?

— Acu cinci zile, mîria ta... pe apă...

O clipă tăcerea căzu iar grea, nepătrunsă. Pe urmă, domnul se întoarse spre boier :

— Pătrașcu, — grăi el romîniește și parcă mai răgușit, — ceea ce am auzit noi aici, nu trebuie să

mai audă nimeni! Cunos pe unii care au suflet de iepure și limbă de babă bocitoare! Și o dată speriați, nimeni și nimic nu i-ar mai putea îmbărbăta ! Omul acesta nu trebuie să mai poată vorbi... la-'l și...
Ion Vodă făcu un semn și boierul Pătrașcu, înclinîndu-se în chip de supunere și ascultare, ieși cu prinsul.

În umbra cortului, boierul Luca Repede rămase nemișcat lângă intrare.

— Pleci chiar acuma, Luca ! Își urmă domnul poruncile începute. Și te abați pe la Hotin. De acolo iei pe doamna cu curtea ei și tot ce are asupra sa, o treci hotarul și o duci la curtea lui pan Lasky...
Iată, i-am scris și doamnei și lui pan Lasky, c_a' să nu mai fie trebuință să dai alte 'lămuriri. Aveți grijă de

cocon... Măria sa tăcu o
clipă, își alungă din gât
un fel de răgușeală
stăruitoare și urmă'

:Pîrcălabul Lupe Hurul să rămîie în cetate ou toată straja... Să poruncească meremetisitul stricăciunilor, dacă zidurile au stricăciuni... Poate să avem nevoie de ea ! Iată scrisoarea către pîrcălab. Are să primească zaharea, destulă... să aibă grijă s-o adăpostească și să nu se părăduiască nimic. Iar asupra acestei porunci, dată scrisoare către marele logofăt Golăi și către marele vistiernic Iani. Ia lași, să facă cele de cuviință...

— Trec pe la lași, mîria ta ?

— Treci pe la lași... în mare grabă. Și ajungînd acolo, dai porunca asta marelui logofăt Golăi, să cheme în leafă și să-mi trimită grabnic aici pe toți oamenii vrednici de luptă din breslele meșteșugarilor și neguțătorilor și totodată slobozi poruncile de trebuință către privighetorii .moșilor și către vătăjii lor. În zece zile — cel mai tîrziu — să primesc aici, sub mina vătăjilor, toți oamenii de pe toate moșiile domniei, care sînt în stare să poarte armele. Să li se dea cai, cîți avem, și opinci bune și armele care ne-au mai rămas la păstrare...

Domnia sa Luca Repede rămăsese cu sprîncenele ridicate și cu ochii bulbucați. Auzea și nu-i venea să creadă.

— Toți oamenii, mîria ta ? Păi... munca...

— Știu, Luca ! Dar nu mai este vorbă de tărăgăneală și de jăluit asupra pagubei pe care om avea-o ! Om păgubi un ,ain... și... poate... om trăi o viață întreagă, slobozi...

Boierul își înclină capul. Știa că nici o împotrivire nu-i cu putință. Pe urmă întrebă cu glasul scăzut:

— Vin dușmanii, mîria ta ?

— Credeai că n-au să vie, Luca ? Au întîrziat numai ca să se pregătească mai temeinic!

— E primejdie, mîria ta ? Întrebă iar boierul, cu glasul tainic, diinr-o dată.

— Primejdia are să dăinuiască pînă om tăia de istov ghiarele lupilor de la' Stambul ! Și tot pînă atunci n-om avea liniște...

— Apoi dacă e vorba așa, să facă toată boierimea jertfa pe oare o faci mîria ta ! grăi Luca. Repede. Să-și lase și ei moșiile nelucraite și să-și aducă oamenii la bătălie...

— Au să-i aducă ! răspunse domnul. N-au să aibă încotro ! O cută întunecată i se înfipse ca o săgeată în rădăcina nasului și rămase acolo amenințătoare. Au să-i aducă, repetă el. Lată și celelalte scrisori, urmă Ion Vodă, la-ți oamenii și du-te !

— Ascult, măria ta ! se plecă boierul asupra minii pe care domnul i-o întinse prietenește.

— Trimite-mi din Lehia oameni cît mai mulți... cît mai mulți... Și aveți grijă de cocon... și de doamna !...

În cortul încăpător al domnului, boierii chemați la sfat de război se rînduiau după rang și însemnătate. Chiar în fața mării sale se grămădiră sfinicii divanului domnesc, care se aflau atunci în tabără. În frunte stătea — după dreaptă cuviință — prea sfinția sa Isaia, care încă nu se simțise destul de hodinit, ca să plece către treburile și datorințele sale. La dreapta se afla portarul Sucevei, Iere- mia, iar la stînga marele vornic .al Țării de Sus, Grumază. Și îndată după dîșii se rînduiau marele postelnic Petrea Mălai, domnia sa Cozma Murgu, marele spătar Gligorie, marele ceașnic Bucium, pîrcălabul de Neamț, Toader, pîr- călabul de Cetatea Nouă, Ion Caraghiuzel și pîrcălabul de Orhei, Danciul. Iar după aceștia stăteau amestecați mai marii oștirii, hatmani și căpitani și stolnici.

Stăteau în picioare, pentru că în cort nu se aflau atîtea scaune cît oameni. Iar pentru deosebită cinstire către anii și cinul călugăresc al episcopului, măria sa pofti să se așeze numai pe prea sfinția sa Isaia.

Chipurile boierilor erau îngrijorate. Știau toți că asupra aceluia ceaș prins se gărise cel puțin o scris,oare și că desigur turcul nu fusese dat pe mina gidelui pînă nu spusese tot ce știuse. Era vorba deci de o veste mare, iar adunarea aceasta neașteptată, în sfat de război, arăta tuturora despre ce putea fi vorba.

— Dragilor mei boieri și căpitani, — vorbi domnul cu glas stăpînit, — jașteptarea noastră aici în tabără se sîrșește. Am primit veste, fără putință de tăgadă, că dușmanul s-a hotărît să ne izbească. Deocamdată se află încă dincolo de hotare, unde-și strînge oaste și cele de trebuință... Tăcu și privi chipurile boierilor care rămăseseră nemișcate, ca împietrite. Numai obrazul unora se făcuse mai galben și al altora mai roșu. Boierii priveau pe domn cu ochii ațîțiți și tăceau. Acuma, dragilor mei, v-am poțit să chibzuim, urmă Ion Vodă. Trebuie mai în- tîi să alegem nai locul bătăliei, unde adică ne-a veni nouă mai bine... și pe urmă să nie rînduim oastea potrivit cu locul și cu puterea dușmanului.

Tăcu iar și așteptă cu ochii întrebători.

Portarul Ieremia tăcu un pas înainte •

— Penjtru o oaste vrăjmașă, mare, — vorbi el, — locul ales de noi ar putea fi prea mic și atunci

dușmanii s-ar feri să intre în capcană... după cum pentru o oaste mică s-ar iputea să fite prea larg și nu ne-ar fi de nici un ajutor. Vra să zică dacă nu știm oare este puterea dușmanului, nu avem de unde ști ce fel de loc s-ar potrivi, măriia ta.

— Socoteala e ușoară, Ieremie, vorbi domnul. Dacă noi am izbutit a nimici oastea lor de la Jiliștea, se înțelege că acuma au să vie cu alta inai mare...

— Așa e ! Poate chiar de două ori mai mare ! grăi marele vornic Grumază.

— Se poate! Îngădui¹ domnul. Vra să zică avem a alege un loc potrivit pentru o putere, să zicem, de două ori mai mare decât cea de la Jiliștea și ia ne rîndui oastea noastră pentru o asemenea putere. Iar ca să nu greșim, ca-n toate cele bune chibzuieli, hai să trecem, de la noi și să zicem... de trei ori ma'i mare decât cea de la Jiliștea ! Mai ȳmult decât atȳta nici nu știu să fi trimis turcii vreodată în Moldova !

Boierii se mișcară stingheriți și chipurile lor se întunecară.

— Cine cunoaște locurile prin partea asta de țară, să vorbească ! sfirși domnul.

— Le cunosc eu, grăi domnia sa căpitanul Arbore, mișcîndu-și mustățile grele și bălăi. Și socot că știu și locul care ne-ar fi cu priliotă. Este măriia ta, dincoace de Oblucița, și pornind chiar de lîngă Dunărea, un iezer ce-i zic iezerul Cahulului. ȳ lung, măriia ta', de peste zece miluri și are păpuriș și miluri și bulboane și adîncimi, încît dacă pui tabăra pe malul lui, nici un dușman nu te-ar putea lua fără veste din partea aceea. Aiasta-i una. Pe urmă, către răsărit de dînsul, este alt iezer, mai lung și mai mare, căruia unii ȳ zic iezerul Cohurluiului, alȳii ȳ zic al lălpugului. Eu le știu pentru că sînt de loc de prin părȳile ȳeste. Ș-aista pornește tot de lîngă Dunărea și depărtarea ȳntre dînsule să tot fie șase-șapte miluri. Vra să zică dacă ne punem tabăra ȳntre ȳezerele ȳeste, se cheamă că o aivem păzită și din dreapta și din stîngă, și chiar ȳntre dînsule, pe Dunărea, viine Oblucița... Dacă vine turcul pe acolo, cum are el obicei, a'ȳ nostru-i! ȳnt-un ceas de vreme, cu treascurile mele, nimic nu mai rămîne dintr-ȳnsul!...

— Mai cunoaște careva locul acela ? ȳntrebă domnul uitîndu-se la boieri.

— Cunosc eu, răspunse domnia sa ȳarălungă. Cînd am fugărit o dată pe tătarii care năvăliseră ȳn iureș paste Prut, pe acolo am trecut, și pot spune că dumnealui căpitanul Arbore are dreptate.

— Măria ta, am să pun oamenii cu știință și cunoaștere să cerceteze, — vorbi hatmanul Ieremia, — și dacă-i așa cum spun domniile 'lor, putem zice că locul-i găsit...

— Mă duc și eu cu acei oameni .aii domniei tale ! vorbi și boierul Pătrașcu. Și dacă locul acela n-a fi potrivit, om căuta altul fără să mai zăbovim și .tot în preajma Dunării. Cu chipul ista, dușmanul n-are să poată pătrunde adinc în țară, să facă stricăciuni...

— Bine, îngădui domnul. Om cerceta, om vedea și om hotărî. Acuma, dragilor mei, socotind că locul de trebuință a fost găsit, vă întreb pe domniile voastre cum socotiți să rînduim noi oastea ca să facă față unei puteri de două... ori de trei ori mai mare decît cea cu care am luptat la Jiliștea ?

Tăcură toți, uitîndu-se unii la alții. Ce fel de întrebare era asta ? Rînduiala oștirii se face după cum se .arată și se poartă dușmanul. Cum s-o hotărâști înainte ?

— Noi nu înțelegem despre care oaste-i vorba, măria ta, vorbi iar boierul Pătrașcu. Că doar ne aflăm aici tot cu oastea cu care am luptat la Jiliștea... ba încă mai împuținată, după toate luptele ce le-am purtat de atunci pînă acu, și mai slăbită ! Eu unul nu socot că această oaste ar putea sta în fața .unei puteri dușmane de două, ori de trei ori mai mare... Și pe urmă, la Jiliștea, am izbit fără veste, noaptea... i-am prins dormind ! Altfel ar fi fost greu să răz bim unul împotriva cinci ! Dar acu, dacă-i vorba de o putere dușmană îndoită, ori întreită și nemaiiputîndu- ne sprijini pe o izbitură iară veste, apoi eu socot, mă rog de iertare dacă greșesc, eu socot că oastea caoeasta pe care o avem aici ar trebui împătrită... daică nu iocincită...

Boierul Pătrașcu tăcu. Domnul îl privea țintă, ne-clintit. Ceilalți se mișcă ră stingheriți și se uitară unii la alții. Toți înțelegeau că Pătrașcu are dreptate. Dar oastea, aceasta era, nu alta ! Cum s-o înmulțești ?

— Eu socot ca și domnia sa Pătrașcu ! grăi căpitanul Arbore.

Și după dînsul boierii Șeptelici, Decusară, Buhuș și marele vornic Grumază stăruiră cu adîncă încredințare

■

— Așa ! Așa !

— Măria ta, — vorbi portarul Sucevei, Ieremia, — eu zic să mai încercăm la vecini... În Lehia m-aș duce chiar eu... Măria ta știi cîți ani am trăit eu

acolo, cîți boieri cunosc și pe cine... Nu se poate să mă întorc cu mîna goală ! Iar în Ardeal s-ar putea duce dumnealui Toader, pîrcălab de Neamț, care cunoaște comandiri în preajma domnului de acolo și ar putea afla sprijin...

Episcopul Isaiia privise neclintit pe cel ce vorbea și pe chipul său abia se zărea o părere de zîmbet pornit din creșturile ochilor micșorați. Iar acu, după ce Ieremia tăcuse, prea sfinția sa își strânse buzele și își înclină capul tăcut.

■ Răspunse domnul :

— Îți mulțumesc de sfat și de gîndul cel bun, Ieremie. Dar sfatul pe care ni l-ai dat, nu ne poate fi de folos. Am căpătat dovezi că nici riga Leheiei, nici voievodul Ardealului n-au să se miște în ajutorul nostru. Frica de turc îi mai mare decât datorința pe care ar avea-o acei domni creștini în fața legii lui Hristos...

— Vra să zică sîntem singuri, mîria ta ! izbucni dintr-o dată glasul parcă mînios al pîrcălabului Danciul.

— De ce singuri, Danciule ? întrebă domnul, potolit și cu sprîncenele înălțate a miraire. Cum putem spune că sîntem singuri, cînd avem Moldova, toată Moldova cu noi ?

— Dar Moldova-i aici, mîria ta ! se încălzi Danciul, arătînd cu brațul întins către tabără. Îi atîta cît se vede !

Cu murmur greu, cei mai mulți dintre boieri își ridicară capetele și își înălțară umerii, arătînd că și ei înțelegeau lucrurile ca și pîrcălabul. Asta așa era.

Moldova, adică avînt cît putuse da Moldova, se vedea afară, în jurul lor. Dar nu toți gîndeau la fel.

— Asta-i Moldova ? se miră făcînd ochii mari domnia sa Buhuș. Mîna asta de oameni ?

Și după dînsul boierii Șeptelici și Decusară și Zurbă întrebă ou mare uimire :

— Asta-i Moldova ?

— Aș vrea să spun și eu o vorbă, grăi Pătrașcu, uitîndu-se la domn.

— Spune Pătrașcule, îl îndemnă Ion Vodă. De aceea v-am chemat, să vorbiți și să chibzuim.

— Vreau să spun că domnia sa pîrcălai»ul are dreptate ! Începu Pătrașcu. Mîria sa îl privi țintă în vreme ce Danciul pîrcălab își rotea ochii în toate părțile,

cu mare mulțămire și fudulie, iar Buhuș și cei care-i sprijiniseră vorbele se mirară și mai cumplit.

— Are dreptate! repetă Pătrașcu. Moldova-i aia, sta care se vede și mai cu samă aceea care a rămas acasă f Cu aceeași mișcare, boierii de față își întoarseră capetele către stăpânul de la Vadul Părului. Și ca să nu m, ai fie chip de tăgadă, — urmă acesta, — eu aș întreba pe dumnealui Danciul pîrcălab, cîți oamenii a adus la. oaste, din cele opt sate și opt moșii ale sale?

La aceste vorbe, cu toată sfiala pe care o simțeau în fața mării sale și bunaouviință pe care o păstrau de obicei cu plecată umilintă, boierii capi de oaste își îngăduiră să rîdă tăcut, iar ceilalți se arătară neliniștiți și înînioși, și murmurul lor creșcu. Ce se amesteca acest boiernaș de țară, pe care nimeni nu-știa mai de aproape, în cele ce făceau și dregeau domniile lor marii boieri ! Nu le cerea domnul socoteala cîți oameni au adus la război, și le-o cerea calicul acesta de la Vadul Părului ! Cine a auzit de o moșie adevărată care se cheamă Vadul Părului ? Este drept că se știa de mult o datină : boierul mare are a îmbrăca și înarma și a aduce 'la, război atîția oameni, boierul de mijloc atîția și boierul de țară — dacă se poate numi boier — atîția ! Dar datina aceasta s-a pierdut de mult și nici alți domni n-au dezgropat-o, nici Ion Vodă nu le-a hotărît nimic în privința aceasta. Atunci ?

— Patruzeci am adus ! își înălță glasul pîrcălabul Danciul scuturi.ndu-și brațul în aer, cu chip să capete ascultare. Patruzeci de .arcași. Nu-s de ajuns ? Să spuie dumnealui care mă întreabă, domnia sa cîți a adus ?

— Eu, i boierule, — vorbi iar Pătrașcu, — n-am opt sate și opt moșii ! N-am nioiuria singură mai de doamne ajută. Am un petic de pămînt și o moară, cliroaomie de la bătrîmi. Și tot am adus cincizeci de oameni. Șii pentru că mi-aiu mai rămas cîțiva la vite și la cai, a:m să le trimit vorbă să lase vitele pe sama copiilor și să vie și ei !... Eu, cînd are nevoie Moldova, nu mă tîrguiesc ! Văd de pe chipurile domniilor voastre că unii stau gata să rîdă — de prostia mea, adică — iar alții stau gata să se minie. Dar nu vă supărați degeaba. Eu, adevărat este, nici nu sînt boier așa de mare ca domniile voastre, nici n-am slujbe și averi. Dar am iost la [»ași cînd a. chemat mîria sa țara la sfat și am juruit să apăr Moldova. Nu vă mai aduceți aminte cum ați jurat și

domniile voastre ? Iaca, prea sfințitul Isaia e aici... că după prea sfinția sa am rostii noi atunci, cu mîna pe evanghelie : „...Credință... și ascultare... și ajutorință .unul altuia... întru nimicirea dușmanului... pînă la izbăvire ori pînă la pieirea noastră cu arma în mînă”... Așa am juiuit și eu și domniile voastre, boieri! Apoi cum vreți să nimicim dușmanul ? Ou cei patruzeci de arcași ai domniei sale Danciului ? Poate că mintea mea e puțină și neînțelegătoare, dar eu am gin- dit așa, să sărîm ou toții, toți oare pot ține o armă în mînă... boier, răzăs, vecin, care și cum ar fi! Tot norodul a juruit și a înțeles ca și mine. Numai că trebuie adus aici... să lupte ! Cum să-și ție el juruința, dacă domniile voastre l-ați lăsat acasă ?

Peste vorbele cutezătoare ale boierului de la Vadul Părului, o tăcere grea căzu și se statornici în lumina puțină a cortului. Boierii se uita în pămînt, stingheriți și încurcați și domnul îi privea mut și nemișcat.

— Aista-i gîndul domniei tale ! rupse tăcerea Danciul pîrcălab. Dar nu poate fi al nostru. Domnia ta singur ai spus că n-ai decît un petic de pămînt. Așa fiind, ce nevoie ai de oameni să-i ții acasă ? I-ai adus aici pentru că nu ■te doare! Cu noi însă, se schimbă socoteala. Noi avem pămînturi și pămînturile se cer lucrate! Ori îi liniște, ori îi război, cum a fi, se cer lucrate. Altfel boierul sărăcește, și dacă sărăcește boierul, vra să zică sărăcește și țara ! Apoi cine să le lucreze dacă om aduce toți oamenii aici, cum îți trece domniei tale prin cap ? Iar cît mă privește pe mine, am adus și eu cum au adus toți. Iaca, domnia sa Ieremia, cu toate pămînturile sale, a adus numai o sută cincizeci de oameni și toți de strînsură... cu coasele. Și domniile lor Bucium și Gligoriele și Murgu și alții care nu-s aici... Numai dumnealui, postelnicul Mălai, a adus mai mulțișor, domnia sa căpătînd abia nu de mult satele și neavînd încă o rînduială temeinică a moșiei... Iar dacă marele vornic Grumază a adus oameni mulți și pregătiți și înarmați... de! domnia .sa stăpânește peste un colț întreg de țară. Are de unde!

— Dar dacă am lăsa oamenii acasă pe moșii și ar năvăli turcii și-ar prăda roada trudită de dînșii, cum ar fi ? Întrebă ou glas mare dumnealui Buhuș.

— Îl-ai mai bine să alungăm iutii pe dușman și pe urmă să ne întoarcem pe moșiile slobode și scăpate de grija lui ? răsună și glasul domniei sale Decusară.

— Pe care moșii ? îi tăie vorba boierul Cozma Murgu, înfruntându-l. Pe sforile voastre de pământ, late cit palma?

— Vra să zică asta vă este juruința ! spuse Pătrașcu clătinând din cap ou adîncă amărăciune și dezamăgire și privind pe Cozma Murgu și pe Danciul.

— Am jurat să luptăm, nu să sărăcim ! răspunse mî-nos Danciul. Și... luptăm !

— Dacă ați fi vorbit așa atunci, la lași, eu socot că măriia sa nu se mai încredea în juruința domniilor voastre, și dacă nu se mai încredea, poate că făcea .altfel... Noroc că a juruit și norodul ! Și .norodul se ține altfel de vorbă !

Tăcură toți stingheriții, întunecați, minioșii. Și dintr-o dată glasul domnului sparse tăcerea.

Mă uit la domniile voastre, dragilor mei, și mă prinde mirarea. Despre ce-i vorba aici ? Despre lucrul cîmpului, ori despre război ? Drept este că la început, neșitiind nimeni cum are să se înfățișeze războiul acesta, a adus fiecare ce a putut și cum .a putut. Acu însă, e altă- cev.a. Acu, știm ! Și pentru că știm, am fi niște nebuni să ne lăsăm oamenii la secere și la coasă, cînd ne calcă turcul țara cu chip să ne sa și secera și coasa și roada ! Ce-am folosi ? Iar această judecată, eu socot că este la m'ntea fiecăruia. De aceea', altăceva trebuie să vă lămuresc eu acu. Noi mu avem atîta nevoie de strînsură, de oameni în ddbîndă adică, cum au adus cei mai mulți din domniile voastre. Turcul nu vine cu strînsură. Turcul are cea mai tare ostire din lume. De aceea avem nevoie de osteni în leafă, bine înarmați și cu știință la război, că arme sînt. Trimite porunci, teremte, să ni se aducă toate armele dobîndite la Jiliștea, precum și praful și ghiulelele cele mici și mari. Am să scriu și eu domniei sale Golăi să poruncească meșterilor din țirguri sulilele și lăncile de trebuință. Iar domnia ta, căpitane Arbore, cercetează toate treasouri'le și hușnițele, și cele vechi ale noastre și cele dobîndite de la dușmani, și rînduiește să fie meremete site și puse în stare să bată. La fel .să faoi, și domnia

ta, căpitane Buhuș, cu archebuzele domniei tale. Iar domnia ta, Ieremie, și domnia ta. Arbore și domnia ta, Buhuș, să veniți și să-mi dați sama ce ați făcut. Cît despre oameni... aflați boieri dumneavoastră că chiar în clipa aceasta în care noi ne sfătuim aici, domnia sa Luca Repede, pleacă din tabără în graba cea mai mare și duce poruncile mele la lași către marele logofăt Golăi, către marele vistiernic Iani și către toate moșiile domniei. Chem în leafă pe meșteșugarii și țirgovetii care nu trudes acū pentru îndestularea oștirii. Vistieria' are să plătească. Pe urmă, eu știu, dragilor mei, că din răzăși au rămas tare puțini acasă. Moșnegii și neputincioșii. Ceilalți sînt aici. Dar vecinii sînt mult mai mulți deoît răzășii în țara asta a Moldovei. Și nădejdea noastră se sprijină pe ei ca și pe răzăși. Iar eu, care stăpînesc cele mai multe sate și moși și am cei inai mulți vecini, am socotit să aduc la bătălie oastea care se cuvine potrivit cu starea mea. Este drept că au mai rămas și la mine mulți oameni tari și în stare să poarte o armă. Apoi, domnia sa Luca Repede tocmai după aceștia se duce. Domnia sa Golăi are să rânduiască cu mai marii satelor și țirgurilor, domnia sa, Iani are să plătească, și la mine pe moșii n-are să mai rămîie aici unul dintre aceștia ! Am să păgubesc, dragilor mei, și are să-mi rămîie jholdele pe cîmp. Astăzi drept. Dar rru-i mai bine să putrezească pe cîmp decît să le dea foc ori să le prade dușmanul ? Mă gîndesc că la vara care vine, dacă scăpăm de turci, om face roadă îndoită !... De la domniile voastre, însă, nu cer altu !

Tăcu o clipă, iar boierii își înălțară capetele pîndind și parcă îniseninîndu-se la față.

— După socotelile mele, — urmă domnul, — oastea noastră, ca să poată sta cu cînte în fața dușmanului care vine, trebuie cel puțin... întreită... dacă nu împătrită. Vra să zică, cine a. adus la început... o sută de oameni, să zicem, să mai aducă .măcar două sau trei!... Am spus „măcar”, pentru că ou cît mai mulți, ou atît mai bine ! Despre aceasta, domnia ta Grumază, să ții izvod cu cea mai în are strășnicie, iar domnia ta, portare Ieremie, ca ha'tman ce te afli, să-i iei în primire de „la marele vornic și să-i împărți, după puterea și știința fiecăruia, la, lănci, la arcuri, la coase, la halebarde ori la puștile cele mari... Iar porunca aceasta s-o știe toți cei aflați în tabără și toți boierii mari și mici

care ou sînt în tabără și stau în huzur pe la curțile domniilor lor... cum ,sînt, de pildă, cei care au fost la Gura lalomiței și alții alții...

La aceste vorbe, boierul Cozma Murgii se făcu alb la iață, se plecă adine și vorbi către ,domn :

— Măria ta, cînd s-a isprăvi sfatul... aș avea a-ți spune o vorbă.

— Bine, pan Murg ui e, să mi-o spui, răspunse domnul. Vra să zică — urmă el, — să fie înștiințați toți, cu bucium, cu crainici, să vie aïoi la datorința lor. Așa este porunca mea și nimeni să nu facă altfel. Iar domniile voastre și ceilalți boieri, aflați în tabără, trimiteți umblători la moșiile domnilor voastre să ducă porunci și să aducă oamenii, cu izvod... Grumază și Ieremia aïu a venii la mine în fiecare zi și a-mi da sama !

Domnul se sculă în picioare. Vorbise mai domol ! mai binevoitor decît totdeauna, dar atît de hotărît, încît fiecare își dădu sama că împotrivire ori neascultare nu se poate. Ieșiră deci încet, unul după altul, ou chipurile întunecate și îngrijorate, rostind din prag cuvenitul „Să trăiești, măria ta !”

Pătrașou privi în jur, văzu pe cei care-i sprijiniseră spusele — Arbore, Buhuș și Decusară — și ieși cu ei o dată.

Cozma Murgu rămase singur în fața domnukii. Alături, pe scăuieșul lui, prea sfințitul Isaia stătea nemișcat.

Ce este, pan Murgule ? întrebă Ion Vodă.

— Măria ta, — șovăi boierul, — ți - ai adus aminte adineaori de păcătoșii aceia de Slăvilă si Bi'lăi...

Da...

— Că adică stau în huzur acasă și nu binevoiesc să vie la daitorința lor... Și eu am vrut să-ți spun că nu stau în huzur și nu stau acasă... dar nu cutează, măria ta, să se arate, știindu-te atît de mînios pe dînșii... Ei îngenunche la iertarea mării tale, să se uite faptele lor cele proaste și nechibzuite, pe care nu le-au făcut cu cuget rău și să îngădui măria ta să-și ia, fiecare slujba și ostenele sale, în tabără, întru mulțămirea mării tale...

Domnul tăcu o vreme, privind în lături.

— Ți-s neamuri, pan Murgule ?

— Neamuri, măria ta. nu mi-ar mai fi fost!
Pan Murgule... vezi și domnia ta oă acu... nu e vremea să ne lipsim de ajutorul niinânduia... Să fie iertați și să-și ia fiecare slujba lui! Dar mu-i nevoie să se înfățișeze la mine... Altă da,tă ! Mai târziu ! Pe domnia ta, însă, te rog să-iiei sub strînsa 'domniei tale priveghere. Au făcut fiapte nechibzuite... să nu mai faci, pan Murgule. Sfătuiește-i și ține-i din scurt! Sint aici ?
— În cortul meu, măria ta...

Bine, pan Murgule. Și să-și aducă fiecare oamenii lor de la moșii. Cît mai mulți!...PARTEA a V-a

La Răchiti, viața curgea pașnică și liniștită. Moș Mihai se mutase la pădurărie cu badea Tudose, iar Mitruț și Domnica stăteau în căsuța lui Joldea. Ar ii vrut ei să stea toți împreună, dar amîndouă căsuțele erau din cale afară de strimte. Cînd nu erau de rînd pe hotar și în pădure, bărbații munceau la cîmp, în timp ce Domnica îngrijea de amîndouă gospodăriile. Mitruț muncea cît doi și nu ostenea niciodată. Cînd isprăvea treaba pe ogorul lui, trecea pe ogoarele bătrînilor și o isprăvea și acolo. Puterea brațelor lui parea fără capăt.

— Joldea în picioare l tănuia moș Mihai cu badea Tudose. Că nici pe Joldea nu l-am văzut niciodată ostenind !

Iar cînd străjării cu ogoare megiese le strigau binețe și vorbeau despre vreme și roadă, bătrîni se mîndreau cu asemenea nepot și asemenea ginere.

„Moșul care are asemenea nepot...!” își aducea aminte moș Mihai vorbele pe care i le trimisese măria sa, și rostea aceste vorbe și cînd se potrivea, și cînd nu, fălin- du-se cu ele.

— Asta numai pentru că în clipa aceea măria sa nu știa că Mitruț are să se însoare ! își făcea socoteală badea Tudose. Că de-ar fi știut, ar fi spus ceva și despre socru ! Altfel nici nu s-ar fi putut!

Moș Mihai îl lăsa să se mîngie cu asemenea gînduri deșarte și ochiul lui cel sănătos licărea a șagă și a voie bună.

449

Erau zile frumoase de mai, șuierau granguri în pădure și cîntau cucii. Rezemat în coada sapei, moș Mihai

29 — Mitruț al Joldii — c. 1394

se hodinea cu privirile pierdute în limpezimea văzduhului albastru. Își aducea aminte de vremea cînd Joldea cînta ca cucul, s-o scoată pe Zoița afară din bordeiul

părinților ei. Și ar fi vrut să zvrle o săgă despre cucii și despre unele tinereți, dar își aducea aminte de moartea năpraznică a lui Joldea și cea tot atât de cumplită a Zoitei și a lui Nică și tăcea.

„Aici, pe hotar, nu moare nimeni de moarte bună !” gîndea el, plecîndu-se din nou asupra ogorului.

Sara, cînd se întorceau acasă, Domnica îi aștepta cu fierțura gata. Mînceau în liniștea înserărilor limpezi, ascultînd glasul privighetorilor și freamătul pădurii. Pe urmă, bătrânii rămăneau așezați pe prispă, cu palmele pe genunchi și cu bătaia lunii în pletele sure. Erau trudiți. Iar Mitruț și Domnica porneau spre căsuța lor care aștepta pîtită sub revărsarea de crengi și frunze a celor doi frășini, să adăpostească dragostele și tinerețile lor fără prihană.

A doua zi, munca începea din nou, aspră, grea, obositoare, și ei — ca toți oamenii săraci — n-o puteau întrerupe niciodată. Căci străjării erau săraci. Abia puteau să-și scripuiască cele de trebuință pentru viață, pentru un strai, pentru o opincă... Iar la cîmp umblau desculți, să cruțe opincile. Erau slobozi și aveau ogoarele lor, asta era adevărat, dar ogoarele erau mici și rodeau puțin. Trebuia trudă multă ca să-ți ții zilele. Totuși erau mulțumiți că nu aveau stăpîn cu vătăji și cu silnicii.

Cu oamenii din satele dintre ape abia se mai vedeau. De cînd își recăpătaseră pămînturile, oamenii aceia munceau atîta de cumplit, încît își uitaseră și sărbătorile. Munceau cu răvnă, cu dragoste, cu patimă, și încredințarea că și pămîntul și roada sînt ale lor, numai ale lor, că sînt slobozi și nu mai au a da samă vătăjilor de la Putnișoara, le alunga orice osteneală.

Și peste liniștea și încordarea aceasta în muncă trecu dintr-o dată un fior. De departe, de foarte departe și numai ca o părere, străbătu într-o ,zi o adiere de buciom. Alte adieri plutiră după o vreme, tot atât de departe și tot dinspre răsărit, și se stinseră.

La capătul ogorului său, Mitruț rămase nemișcat, cu ochii mari și urechile la pîndă. Pe urmă se îndreptă de sale și privi într-acolo. Din ogorul alăturat, moș Mihai îl privea tîntă. Își scoase căciula, pîrindu-i-se că așa aude mai bine. Iar mai încolo, badea Tudose, cu un braț înălțat către zare, părea că arată ceva celorlalți străjări de pe cîmp, care stăteau și ei nemișcați și ascultau.

Buciumele acele se stinseseră de mult, dar oamenii au stat toată ziua gînditori. Sub sară, buciumele începură iar și parcă mai aproape. Mitruț lăsă sapa și urcă o culme. Stătu acolo vreme îndelungată, umbră

înalță și nemișcată zugrăvită pe siniliul cerului de răsărit. Se întoarse încet și nedumirit.

— Se aud din locuri deosebite, — lămurî el, — dar toate dinspre răsărit se aud și unele parcă se apropie. Nu-i vorba de tătari. Pentru tătari s-ar aprinde focuri de veste. Sint ai noștri... Ori au mîlțuit războiul și se întorc acasă, ori aduc porunci.

Acasă, Domnica îi întîmpină tăcută și cu ochii întrebători. Privirile ei cercetau îngrijorate fețele închise și îngîndurate ale celor trei bărbați. Noaptea aceea trecu liniștită, dar Mitruț nu dormi. Se scula din vreme în vreme, asculta încordat cum țiuie tăcerea uriașă a întinderilor și, neuzind altăceva, se culca iar. Dar în ziua, pe oînd se pregăteau să plece la locurile lor de strajă, un bucium izbucni undeva aproape și îndată tropote grăbite răpăiră ca un vîrtej oare umplu pădurea și se oprî în poiană. Pînă să se dumirească Mitruț, „atamanii” și să-riseră de pe cai și-l apucaseră în brațe din toate părțile, chiuind.

O învălmășeală de strigăte și rîsete umplu văzduhul și bătrînii ieșiră din casă, nedumiriți. Numai că — pentru orice împrejurare — își luaseră și ghioagele în mîni.

— Da' astîmpărați-vă măi dracilor, că speriați lumea ! probozi bodegănind Drăgan cu glasul lui gros, uitîndu-se la ghioagele bătrînilor și rușinat de purtarea nestăpînită a „atamanilor”.

Și „dracii” se astîmpărară într-atît cît să stea o clipă liniștiți și rîzători în fața gazdelor și să se plece cuvințioși către minile lor aspre, cît să răspundă la cele din- tîi întrebări ale lor și cît să rămîie cu ochii largi și cu gurile pînă la urechi în fața Domnicăi, care — cu broboada femeilor măritate pe cap — ieșise în pragul ușii și îi privea rîzînd cu toată primăvara caldă a minunatelor ei albastrele.

Pe urmă fură întrebările și răspunsurile și lămuririle și peste veselia celor dintîi clipe vestile din tabără și amenințarea dușmană plutiră încet ca o umbră, iar albastrelele Doinnicăi feriră în lături și își stinseră strălucirea.

„Atamanii” se grăbiră către casele lor, după ce lăsară cuvînt să se întînească a doua zi și să hotărască ce este de făcut, iar Drăgan rămase la pădurărie să stea de vorbă pe îndelete cu Mitruț și să-i povestească toate cele de trebuință.

Glasuri de bucium se auzeau acum lămurit, străbă- tînd pe departe și pe mai aproape curmezișul Moldovei. Străjării de margine din Răchîți aflară despre

sosirea celor din tabără și veniră după vești. Stăteau la umbră, în poiană, cu spatele rezemat de trunchiurile copacilor groși și ascultau tăcuți. Iar Drăgan povestea, cu rînduială și fără să uite nimic, întîmplările toate, așa cum urmaseră ele de cînd Mitruț și badea Tudose părăsiseră tabăra de la Brăila. Rînd pe rînd, vorbind cu glasul lui gros și arătînd cu minile puternice ou degete boante, omul istorisea, faptă după faptă și bătălie după bătălie, cum a luptat și ce a făcut domnul, cum au pălit și s-au purtat „atamanii” și el însuși, Drăgan, și cum a luptat domnia sa Pătrașcu în toate locurile și împrejurările. Iar oamenii ascultau tăcuți, strîngînd în palme ciomegile ce purtau, încordîndu-se cînd Drăgan ajungea cu povestirea la toiul unei lupte și răsufflînd ușurați cînd aflau că bătălia a fost cîștigată și dușmanul nimicit.

— Iar acu, — sfîrși Drăgan, — domnul avînd nevoie de oaste mai multă, mai cu samă în leafă, noi sîntem trimiși — în chip de umblători domnești, vra să zică — să aducem vestea asta aici în satele dintre ape, care au rămas fără stăpîn și n-au boier să îplinească datorințele datinei către domnie. Iar eu mai am a mă duce și la Vadul Părului, să dau o scrisoare și să iau în primire o ceată de oameni... De arme nu-i nevoie. Arme sînt destule din dobînda luată la Jiliștea și domnul a dat poruncă să se împartă oamenilor care or veni. Numai mie-îmi trebuie o anume armă, cum încă nu s-a văzut! Eu, mîi oameni buni, am fost bătut în viața mea ou biciul cu plumbi. Și cunoscînd eu usturimea făcută de o asemenea sculă, vreau să pălesc pe turci și să-i fugăresc din țară cu biciul cu plumbi. Am eu așa o socoteală ! Îmi trebuie însă un bici pe măsura mea. De aceea am rugat pe domnia sa căpitanul Bu- huș să-mi deie o bucată de plumb de la căruțele archebuzes- lor sale și am adus-o în traistă. Am mai adus sub tarniță o piele de bivol, să-mi fac curelele cuvenite, iar „atamanul” Drăguș mi-a făgăduit că tatăl lui are să-mi dureze un bici cum îmi place mie, el fiind și oleacă de meșter faur și aivînd și scule de trebuință...

Oamenii îl ascultau acum numai cu o ureche. Se gîndeau la iporunca mării sale și la chipul în care ar putea-o ei împlini.

— Dar despre străjării de margine n-ai nici o poruncă ? Întrebă dintr-o dată Păun străjărul, întrerupînd vorba lui Drăgan.

— Despre asta, — răspunse acesta, — n-am auzit. Da' adică străjării nu sînt oameni ca ceilalți ?

— Sînt, da'... se cheamă că au slujba lor... Fără poruncă anume n-o pot lăsa! Și au căpitan... la Crăciuna...

— Poate să primim poruncă de la căpitan, Mitruț! grăi moș Mihai, limpezindu-și glasul. Eu zic să ne pregătim !

— Să ne pregătim! spuse și badea Tudose, neliniștit.

Oamenii îi priviră mirați. Moș Mihai era îmbătrînit tare. Prin deschizătura cămășii, vinele gîtului său scorjit se vedeau ca niște funii subțiri. Sub ochiul cel scurs pielea se boțise, încrețindu-se neagră și păroasă. Obrazul lui bătrîn și slăbit era brăzdat de crețuri adinei, iar cu piciorul cel șchiop călca din ce în ce mai greu. Numai ochiul cel teafăr licărea viu și neastămpărat. Iar badea Tudose bolea încă de la nunta lui Mitruț, tușea rău și arăta trudit, cu umerii căzuți și spinarea puțin adusă. Domnica îl îmbia mereu cu ulcică cu fiertură de buruiene, care însă nu-i făcea nici un bine. Ce fel de oșteni puteau fi ei pentru ostenelele unui război ca acela care se aștepta ?

Așa cugetau oamenii, dar în fața lor nimeni nu cuteza să se împotrivească. Și așa cugeta și Mitruț.

— Moș Mihai, — grăi el cu greutate, — eu zic că mata și tătută Tudose să așteptați porunca de la Crăciuna, și dacă porunca aceea a zice să porniți, îiți porni. Eu însă nu pot aștepta. Eu mă socot dator să duc mării sale oamenii pe care i-a ocrotit și i-a împămîntenit pe locurile lor și să dau samă de faptele mele. A zice domnul după aceea să vin acasă și să stau pe hotar ? Oi veni și oi sta pe hotar. A zice să rămîn acolo și să lupt ? Oi rămîne și oi lupta. Vra să zică m-oi supune poruncii lui. Mata însă și tătută Tudose nu aveți nici poruncă, nici a da samă. Vra să zică nu puteți părăsi hotarul, cum nu-l poate părăsi nici bița Păun, nici ceilalți străjări.

— Asta așa-i! Încuviință gros Drăgan, care înțelesese că Mitruț vrea ca bătrînii, să rămînă acasă, însă nu cutează să le amintească de anii și neputințele lor, nici să le cîntine credința că sînt încă în putere și pot birui ostenelele unui război. Asta așa-i! Măria sa, dacă ar fi vrut să-i aducem acolo și pe străjări, ne-ar fi poruncit:

„Aduceți străjării!” Dar dacă nu ne-a poruncit nouă, se vede că a poruncit altora și au să vă spuie aceia ce aveți de făcut. Ori poate că are trebuință să păziți hotarul...

— Și asta se poate! vorbe Păun străjăru.
Judecata aceasta fiind limpede ca ziua, bătrînii

tre-

buiră să se dea bătuți. Dar se sculară să-și cerceteze ghioagele și arcurile și săhăidacele, să încerce curelele șeilor și chingile și căpețelile, să se uite cu băgare de samă la potcoavele cailor și să ceară Domnicăi să ție gata merindea de nevoie pentru drum...

Iar Domnica se
zbuciuma să le facă pe
toate și tăcea
îndărătnică, cu capul
înclinat și broboada
trasă pe frunte. O
lacrimă limpede se
aninase de genele ei
lungi și tremura acolo
parcă speriată. Iar
albăstrelele ei se
întunecaseră ca două
floricele veștejite

.După ce trimise pe Ghivirdic și pe Toader ciobanul peste Șiret, să scoale satele boierilor Voilă și Hudăi, Mi- trut se repezi în satele dintre aipe. Dar aici nu mai găsi nimic de iăcut. „Atamanii” împliniseră porunca. Nici ei nu avuseseră mult de furcă. Vestea că mânia sa a trimis umblători anume, să-i poștească la război, străbătu ca vîntul în bordeie, colindă dealurile și umplu tot cuprinsul.

Să vedem cine-i acela care rămîne acasă ? strigase bița Lupu Coodrea, ca un fel de amenințare, care însă se dovedise zadarnică.

Oamenii nu aveau nevoie de asemenea îndemn. își aduceau aminte vorba lui Mitruț din ziua în care le-a adus porunca domnului să-și ia fiecare pămîntul lui: „Să le ia și să fie vrednici să-și apere răzășiile, că uite duș-manul !” Apoi, pentru ce îi cheamă mânia sa la bătălie ? Nu să-și apere pămînturile ?

Fată de ce în fiecare bordei se pregăteau de luptă și tata și feciorul, iar femeile și fetele coceau în spuză turtă de mei — să aibă oamenii hrană pe drum — spălau rufele celor ce plecau și împleteau pentru ei birmețe, să aibă cu ce-și lega ghioagele de incheietura minii. Lucrau și suspinau în taină, rușinoase să nu fie văzute plîngînd. Ar fi rîs de ele bărbații și flăcăii, al căror neastîmpăr nu-și mai afla margine.

— Luați caii boierului! îi sfătuia Mitruț. Caii iștia sînt ai domnului. Și îi ducem domnului, acolo unde are trebuință ! Pregătiți tarnițe și scări și căpețele și traiste și duceți oaii la potcovit la bița Gligore. Mânia sa are să ne deie arme. Ne înfățișăm adică, nu ca strînsură, în dobîndă. Ne înfățișăm ca ostași în leață și om lupta cu armele care ni s-or da ! Dar ghioagele și arcurile să nu le lase nimeni acasă ! Ii drum lung și poate fi primejdie!

Și oamenii se pregăteau după povata aceasta. De oînd Mitruț le împărțise pămînturile din porunca mării sale, și acuma purta în traista lui răbușurile și însemnările acelor pămînturi, însemnătatea lui crescuse uriașă și în ochii celor mai bătrîni decît dînsul, iar povețele lui erau socotite drept porunci. Il priveau toți ca pe un fel de căpitan în care mânia sa are credință și nădejde ! În-tocmai așa cum îl priveau „atamanii”.

De aceea îi vedeai acu muncind fără oprire, tăind din piei de vită opinci și curele de trebuință pentru scările de lemn, întocmindu-și tarnițele după toată rînduiala, strî- gînd la femei să isprăvească mai repede traistele și desagii, ceroetîndu-și caii și alergînd cu ei la Plopi, la bița Gligore, să le bată potcoavele.

Iar la bița Gligore, în ogradă și în drum și împrejurul casei, erau atîția oameni și cai, încît nici nu mai puteai străbate pînă în covălie. Și era de mirare cum șperla aceea de copilă a lui bița Mateiaș Păcurarul, căreia îi rămăsese numele Dușca de cînd fusese mititică, era de mirare cum se putea strecura ea prin asemenea desiime, cu cofa cu apă rece, pînă în pragul covăliei! Dar se strecura pe mică pe ceas și întindea de departe cofăielul către Drăguș, care, cu mînele suflecate și muruit tot de funingine și colb de cărbune, ajuta lui bița Gligore la ilău. Mai înlăuntru nu cuteza fata să intre, pentru că neastămpăratul ceta de Drăguș, oricît era de înglodat în munca aceea fără hodină și fără răsuflet, tot găsea vreme să întindă un deget plin de funingine și să facă un ben- chi pe nasul fetei ! Ceea ce văzînd Duișca, se mînia atît de cumplit, încît nu mai aducea apa rece decît hăt... peste un ceas de vreme. Și atunci, din fundul grădinei megieșe, unde sta ea, trecea dupăînd cu altă cofiță cu apă, șter- gîndu-și nasul cu mîneca și fără să vadă pe lița Saveta care o urmărea cu un zîmbet șugubăt, ascuns în colțul gurii.

De data aceasta mai era. un meșter în covălie. Era Drăgan, care, în fundul colibei, se așezase în genunchi pe pielea de bivol adusă sub tamiță din tabără și croia din ea, cu o custură de coasă, curelele de trebuință, pentru bicul pe care-l prubuluia. Lucra cu mare grijă și băgare de samă să scoată curele lungi, de cel puțin doi coți și late de două degete, să fie și să ție! Iar cînd isprăvi această însemnată îndeletnicire, se alătură de vatră și începu să poarte foiul, călcînd tîlpigul de lemn, fără să se mai oprească. Socoteala lui era să ajute pe meșteri să isprăvească mai repede treaba și să se apuce de scula care îi trebuia lui. Dar rîndul său veni abia după miezul nopții, cînd bița Gligore și Drăguș cădeau de osteneală.

— Cum zici să fie? Îl întrebă atunci faurul, istovit.

— Iată cum... Își scoase Drăgan din traistă bucata lui de plumb. Taie-mi plumbul istic în zece bucăți tot una; fă-le rotunde și dă-le bortă la mijloc, să am pe unde trece curelele. Și pe unnmă îi facem o codirișcă...

Bița Gligore îl privi mirat:
— Dar cît de mari ai vrea să fie? Mai mari decît nucile ?

Drăgan se scărpină sub căciulă :
— Socot să iasă mai mari decît două nuci! Că plumb este...

— Apoi dacă tai eu tot plumbul istic numai în zece bucăți, au să iasă cît merele!

— Aşa! Cît merele! se bucură Drăgan. Chiar
aşa îmi şi face trebuinţă !
— Dar cine crezi tu că are să poată purta un
asemenea bici ? se minună biţa Gligore.
— Eu am să-l port! rosti Drăgan frecând u-şi
palmele. Eu îl port, numai să ţie codirişcă!
— La asemenea greutate ar trebui o
codirişcă de fier! Îşi făcu socoteala biţa Gligore.
— Să-i facem 1 se grăbi omul, cu piciorul pe
tălpigul foiului.
Iar cînd, către ziuă, isprăviră şi această treabă,
Drăgan mulţami frumos şi, încălecînd, porni spre
pădurăria lui badea Tudose, cu biciul pe umăr.
— Acu aş vrea să văd pe acela care se poate
aprozia de mine! vorbi el singur pe drumul bătut de
lună.

Și învîrtind acea nemaipomenită armă pe deasupra capului, izbi într-un copăcel care se afla în fața lui și trecu înainte. Iar în clipa aceea frunzarul des și rotat al copăcelului se frînse pîrîind și căzu în iarbă, iar trunchiul lui rămase ciuntit și despicat ca de trăsnet. Cele trei zile și trei nopți care trecuseră de la sosirea „atamanilor” din tabără, Domnica le petrecuse mai mult pe afară. Își găsea fel de fel de treburi, unele mai grabnice deoît altele, alerga de ici-colo cu broboada mereu trasă pe frunte și stătea mai ales întoarsă cu spatele către cei de față și atît de tăcută, încît bătrînii îi uitaseră glasul. Numai că bătrînii nu puteau fi înșelați. Ei știau că fata își ascundea jalea și neliniștea și plînsul. Se uitau unul la altul, se seărpinau în cap pe sub cușmă și înălțau din umeri, privind în altă parte.

„Asta-i acu ! gîndeau ei stingheriți. Dar ce are să fie cînd om pleca și noi ?”

Pentru că ei erau încredințați că porunca — ce desigur s-a dat pentru străjări — are să sosească nesmintit și de aceea se și pregătiseră temeinic și erau gata. Războiul și legea oșteanului și poruncile domnești, gîndeau ei, nu au a se înduioșa de bocetul muierilor! Le e greu și lor, asta-i la mintea oricui, dar așa-i datina și scrisa muierilor, de cînd lumea !

Nici Mitrui n.u putea fi înșelat. Știa și el că Domnica plîngea noaptea și își stăpînește cu greu suspinele care i se grămădesc în gît. Nu-i văzuse ochii de trei zile, atîta de bine știa ea să și-i ferească. Dar și-i închipuia plînsi și întunecați și uzi și plini de deznădejde și lui îi părea rău de l se frîngea inima și nu putea spune nimic pentru alinarea ei. Nici nu se pricepea la asemenea vorbe. Se făcea că nu vede și că nu înțelege. Se silea să vorbească cu glas obișnuit și chiar vesel, ca și cum nimic deosebit nu se întimpla, dar cînd încăleca să se ducă în sate pentru rînduirea celor din urmă pregătiri, își mîna calul cu atîta iuteală și zbucium, încît bătrînii îi priveau cu spaimă.

Nici celelalte neveste din sate nu o duceau mai bine, iar fetele se ascundeau pe după bordeie, să plîngă în voie.

În noaptea cea din urmă — a treia — cei doi trimiși în satele de dincolo de Șiret sosiră în goana cailor. Isprăviseră toată treaba și a doua zi oamenii de acolo au să-i aștepte în drum să meargă o dată cu oamenii dintre ape. Aflînd deci vreme slobodă pînă în ziuă, Ghivirdie stătu pe prispă la bita Oană, alături de Olină, iar Toader pe prispă la bița Trifan, alături de Parasca, în văzul lumii și fără teamă de gura satului. Acu nu mai avea nimeni nici un fel de taină și nici un ascunziș, iar pe celelalte prispe, alți flăcăi și alte fete își luau rămas bun,

despărțindu-se și făgăduindu-și să se întoarcă și să se aștepte...

Decît că în noaptea aceasta vremea trecea mai repede decît totdeauna și dintr-o dată toți cucoșii satelor porniră a oînta din trâmbițe.

Ghivirdic și Toader ciobanul săriră pe cai și porniră fără să se mai uite în urmă, lăsînd pe prispele celor două căsuțe două umbre frînte de mijloc și cu umerii zbciumați de plîns stăpînit... întocmai așa cum se vedeau alte umbre pe prispele celorlalte căsuțe...

La pădurărie, Drăgan, cu cei din Vadul Părului, sosise. Purta pe umăr arma ceea ciudată întocmită de bița Gli-gore și despre care vorbea acum toată lumea ce se frămînta acolo neliniștită și nerăbdătoare, privind-o cu mirare și nepricepere.

Începură a sosi și „atamanii” cu cetele lor. Acuma poiana era plină de tropot de cai și de glasuri. Se înțelege că nu se găsiseră atîția cai cîți oameni și o bună parte din cei ce plecau trebuiau să facă drumul pe jos. Dar Mitruț rîndui să meargă toți o dată, așa cum toți o dată vor trebui să se înfățișeze domnului, fiecare „ataman” avînd a sta în fruntea călăreților și pedestrașilor din satul său.

„Atamanii” se aflau însă parcă încurcați și oarecum sfiți. Erau acolo și bița Lupu Condrea din Brusturi, tatăl lui Ionică, și bița Costache al Vădanei din Putni-șoara, tatăl lui Toma cel stîrb, și bița Nieuțai Miron din Seaca, tatăl lui Ilies, și bița Gligore din Plopi, tatăl lui Drăguș. Și flăcăii se simteau stingheriți să aibă adică, sub mîna și sub povață, pe bătrînii lor. „Bătrînii” era numai o vorbă pe care o obișnuiau feciorii cînd vorbeau de părinții lor. Dar oamenii aceia nu erau bătrâni. Erau în toată puterea lor, încă neajunși la cincizeci de ani. pietroși, cu mușchii de criță și deprinși cu truda și răbdarea. Numai bița Gligore rămăsese, din temniță, mai șubred și părea mai îmbătrînit. De aceea chiar lița Sa* veta se împotrivise la început:

— Unde te duci, omule ? lăcrimase ea, luînd de mar-turi cerul și pămîntul. Nu te vezi ? Acolo abia o duce unul care-i de două ori cît tine! Dar tu ?

— Savetă, — grăise domol, dar hotărît, bița Gligore, — nu plînge degeaba ! Așa cum mă vezi, slăbănog și sur, mării sale îi datoresc viața. Că dacă măriă sa nu dădea poruncă să mă sloboadă, imi putrezeau ciolanele în temniță și acum imi făceai parastase. Apoi nu-i mai bine în bătaie? Eu știu că nu-s chiar cît trebuie de voinic. Dar dacă n-oi putea lupta, măcar oi potcovi caii și tot oi da o mînă de ajutor, cînd mi-o cere domnul ! Că acolo unde-s cai, trebuiesc și potcoave...

— Iar eu merg cu barda l rîse bița Todirașcu. N-oi avea ce ciopli, oi da cu ea în vrăjmaș, că asemenea

sculă, pentru orice trebuință îi bună. Și punindu-și barda în briu, se alătură de bița Gligore.

Și lița Saveta n-a avut încotro. S-a uitat la femeia lui Todirașcu și femeia lui Todirașcu s-a uitat la ea. Și au tăcut. Acu lița Saveta stă rezemată de un copac, cu Profirița de mină, și își plimbă ochii de la bărbat la, fecior și înapoi.

Iar „ata,manii”, sfātuindu-se, hotărîră ca fiecare din ei să-și lase ceata de pedestrași sub mîna bătrînului său și îndată se simțiră mai ușori și cu cugetul mai slobod.

— Sîntem toți aici ? strigă Mitruț dintr-o dată, cu glas mare.

— Toți ! răspunseră care mai de care, strigînd, și femeile tresăriră.

Se aflau acolo nevestele și mamele și fetele și pină și moșnegii. Nalt, cu umerii înguști și cu mustața pleoștită, moș Bolocan pășea încet printre cete, sprijinindu-se în bățul său poleit, pe care îl luase așa cum îl lua numai la mari sărbători, pentru a duce fruntea jocurilor. Bă- trînul arunca vorbe de șagă, în dreapta și în stînga, după cum îi era feleșagul. Dar glasul lui era schimbat, iar un nod care se pusese de-a curmezișul se încăpățîna să ră- mie mereu în gîtlejul lui uscat. Moș Batcă, cel adus de șale, prinsese a lămuri pe niște flăcăi ce-i de făcut atunci cînd tu ești cu coasa și dușmanul vine cu calul asupra ta. Și — surd fiind — nu auzea nici întreruperile, nici întrebările celor care își stăpîneau zimbetul. Iar moș Mihai și badea Tudose prinseseră pe Mitruț de pulpanele ilicului și-i dădeau de grijă, vorbind amîndoi o dată :

Cum ajungi, mîi băiete, vezi: s-a dat ori nu s-a dat porunca ceea pentru străjări ? Ori poate or fi uitat-o și domnul nu știe nimic! Și trimite-ne răspuns să venim !

Iar Mitruț le răspundea în neștire și cu ochii aiurea. Pentru el venise acum clipa cea mai grea. Trebuia să-și ia rămas hun de la Domnica și pe de o parte îi era un fel de rușine de lumea care se uita la dînsul, iar pe de alta se temea că Domnica are să plîngă și asta nu s-ar fi cuvenit într-o asemenea clipă și într-o asemenea împrejurare. O căută ou ochii și o văzu ascunsă pe jumătate după calul lui. Ținea capul calului în brațe, își lipise obrazul de fruntea lui și cu palmele îi bătea ușor grumazul, mîngîindu-l. Un suspin stăruitor i se suia de la inimă pfnă în gît și ea îl stăpînea și îl trimitea înapoi cu toate puterile, cu fruntea încrețită sub îndărătnicia împotrivrării și hotărîrii ei, și cu un singur gînd bătînd în mintea deșartă de orice altă înțelegere : N-am să plîng ! N-am să plîng ! N-am să plîng !...

Cu pași hotărâți, Mitruț se apropie. Purta pe umăr arcul și săhăidacul. Își agăță ghioaga la oblic, încercă chinga și se întoarse spre Domnica:

— Tu, copilă, — grăi el mai mult șoptit, — să ai grijă de bătrîni...

Domnica își înclină capul în chip de supunere și privi în jos :

— Ei n-au să plece? întrebă ea tot atît de încet.

— Mă tem că nu, dar nu le spune...
Domnica dădu repede din cap și își prinse degetele în coama calului :

— ...Da, Mitruț... șopti ea înghițindu-și vorbele.

— Eu am să vin... adăugă el. Să mă aștepti...
— ...Da, Mitruț...
— ...Atunci... așa...

Ea dădu repede din cap, cu ochii țintă la opinca lui:

— ...Da, Mitruț...
— A, poi... încercă el să spuie cea .din urmă vorbă, dar nu avu vreme.

— Sărută-ti nevasta, Mitruț! se auzi glasul cald al liței Saveta.

Și ca împins de spate, se plecă asupra obrazului înflăcărat al nevestei lui, o sărută apăsător și repede și, în aceeași clipă, sări în șa.

— Apoi... eu zic să pornim! strigă el înălțîndu-se în scări.

— Pornim 1 strigară glasuri repezite și oamenii în- călecară.

În învîlmășeala care se făcu, femeile și fetele se dădură în lături și Mitruț porni.

— Sărutăm dreapta, moș Mihai și tătută Tudose! spuse eil trecînd pe lîngă bătrîni.

— Nu uita! strigară ei, înălțîndu-și brațele. Iar el dădu din cap și trecu înainte.

Încet-încet se urniră toți. Acuma, din poiană, nu se mai vedea deolt spatele celor din urmă pedestrași, cu crîngul lor de lîncii îndreptat spre cerul limpede. Iar de dincolo de dîmb se auzi dintr-o dată fluierul lui Ion Palmașu, care — pornind și jel la luptă — înțelegea să umble cîntînd...

Și abia atunci Domnica, izbucnind în plîns, se răsuci în brațele ocrotitoare ale liței Saveta...

Dar femeile și fetele porniră în goană să urce culmea, să-i mai vadă o dată cum se duc. Și după ele porniră și lița Saveta și Domnica și Profirița... Acu stăteau, toate înșirate pe muchia acoperită cu iarbă mare și priveau spre răsărit, cu palmele la frunte. Șiragul lung al celor ce se duceau șerpuia pe drumul de țară, printre finețe și ogoare. Fluierul lui Ion Palmașu se

stinsese de mult și un glas de buciium depărtat se înălță
deasupra oștenilor duși de Mitruț al Jotdii mării isale Ion
Vodă. Pe urmă nu se mai auzi nici buciiumul, cei din urmă
oșteni trecură de cotul unei dumbrăvi și umbrele lor se
șterseră în piola depărtării.

Pe culme, femeile și fetele se lăsară în iarbă, cu picioarele tăiate ca de mare trudă. Și rămaseră acolo, zugrăvite pe zarea răsăritului, până trecu soarele de crucea amiezii...Drumeții trecură Șiretul pe la Singer, călăreții prin apă și pedestrașii pe podul umblător pe care trecuse cîndva și moș baci, duîndu-se la moarte. Buciumară de pe mal și îndată le ieșiră înainte, gata de drum, oamenii locului. Iar în frunte alergau ou friele slobode Ghivirdic și Toader ciobanul.

— De acu noi nle ducem drept înainte prin satele pe care le-am sculat, să le dăm de veste că veniți, strigară ei. Și să grijim să nu fie zăbavă...

Și îndată întoarseră caii și porniră în goană. Iar buciumele lor se auziră din ce în ce mai slăb.

Așa trecu Mitruț și oamenii săi prin satele de pe moșia lui Gavrițaș Voilă și ale lui Hudăi, cei spînxurați în lunca Șiretului din porunca mării sale. Aflară acolo oamenii care fuseseră nu de mult la pădurăria lui badea Tudose și care hotărîseră încă de pe atunci să ajungă la măriă sa, dacă-i va chema. Poposiră, în amurgurile limpezi de mai, în satele acelor oameni, aprinseră focuri de veghe și se hodoniră în jurul lor, în timp ce buciumele lui Ghivirdic și Toader ciobanul se auzeau tot înainte, mereu înainte.

Iar la chemarea lor, cetele de răzăși, care mai rămăseseră încă la vetrele lor, nu mai avură răbdare pînă la sosirea lui Mitruț cu ai săi, ci îi ieșiră înainte și poposiră în drumul lui, cu caii, merindele și armele lor.

Cînd ajunseră la marginea ținutului Tecuci, cei doi buciumași se întoarseră viăguți și vestiră că de aci trec în ținutul Covurluiului, pe alte moși care au stăpîinii lor și vra să zică, au isprăvit cu satele ale căror boieri au fost spînxurați, și că de acu pînă or da în șleahul cel mare al Birladului au a întîlni mai cu samă cete mici de răzăși stîniți de crainici și buciume.

Mitruț se uită în urmă. Șiragul celor sculați să meargă în ajutor mării sale se întindea șerpuiind pînă departe. Din fiecare sat se sculasera oamenii cu mic cu mare și pomiseră după el, fără zăbavă și fără să mai ceară lămuriri, și peste tot rămăseseră numai moșnegii, femeile și copiii. Nu întîlniseră bocete și jale, cum era obișnuită lumea din alte războaie. Drept că femeile și fetele mai lăcrimasera uneori după cum îi feleșagul lor blestemat din veac, dar bărbații pomiseră dirzi, fără a se mai uita îndărăt iar Ion Palmașu își aflase tovarăși de fluier și mulțimea mergea acum ca orice oaste alcătuită cu temel și cu fluierași în frunte. Iar tînd făceau popas pe unele coaste de dealuri — cu toată truda lor — flăcăii începeau să chiuie ca la nuntă, văzduhul răsuna și

cîrduri speriate de rațe sălbatice zburau grăbite către păpușiuri depărtate.

— Îți aduc oaste mai multă decît aduc boierii, măria ta! Își șoptea Mitruț singur, în nopțile în care privea cu mîndrie și mulțămire mulțimea focurilor de veghe din jurul său. Primește-o, măria ta, și nimicește dușmanul, nimicește-l să nu mai rămîie unul și să ne izbăvim de spurcăciuni țara și ogorul și bucățica noastră de mămăligă !...

În nopțile acele, oamenii de dincolo de Șiret se strîn- geau în jurul lui, povestind și ascultînd istorisirile altora, își spuneau necazurile care — de cînd se pomeniseră ei — erau aceleași pe pămîntul oropsit al Moldovei și nădejtile către care se înălțau toată vrerea și setea lor de dreptate și slobozenie. Știau ce făcuse Ion Vodă pentru oamenii „dintre ape”, îl socoteau deci om drept și alergau nădăjduind în dreptatea lui...

La un popas, într-o sară, dădură peste un pîlc de oameni necunoscuți. Purtau cușme înalte și țuguiate, opinci de piele crudă și nojițe din păr de cal. Aveau arcuri și săhăidace, iar din brîul lat, cu care era încins fiecare, se vedea ieșind minerul unui cuțit lung, în teacă de piele. Aceasta părea o ciudățenie la care oamenii priveau cu nedumirire. Dar ceea ce părea și mai ciudat erau iataganele turcești care spînzurau la șoldul acelor străini, prinse de cîte o curea lată, trecută în curmeziș peste umăr.

Stăteau în jurul unui foc sărac și ospătau pește fript pe cărbuni, fără pită, fără turtă de mei și fără sare. Iar la sosirea oamenilor lui Mitruț se opriră din mîncat și stătură tăcuți și cercetînd cu ochii, fără frică și fără sfilă.

— Bună vremea ! le spuseră noii sosiți, descălecînd.

— Bună vremea ! răspunseră lei.V-am văzut venind de cum ai intrat în valea Suhatului, — adăugă unul, — ș-am înțeles că sînteți singuri... De aici, de pe culme, se vede pînă la Șiret...

— Cum adică, singuri ? se miră „ata,manul” Drăguș, care se potrivise lîngă ei.

— Așa... singuri!... răspunse unul dintre străini, ou glas ciudat de hodorogit. Adică... iară stăpîn... fără boier... de capul vostru, vra să zică!... Vă duceți la măria sa ?

— La măria sa ! răspunse Drăguș. Și voi tot acolo ?

— Tot acolo ! răspunse omul. Sînteți „dintre ape” ?

— „Dintre ape” ! se bucură Drăguș. Ne știți satele ?

— Le știu ! Era acolo odată un baci... la o stîină... poate ai auzit de dînsul. Și avea el un ciobănaș... feciorul Joldii, străjărul...

— Mitruț ! strigă Drăguș răsuci rid u-se în șa. Iacă, avem tovarăși la drum... și un om care l-a știut pe moș baci și te știe și pe tine !

Mitruț se apropie șerpind cu calul printre oameni. Străinul cu care vorbea Drăguș îl privea țintă. Avea obrazul negricios, brăzdat adînc de crețuri pornite în jos spre curmătura fâlcilor și plete sure ieșite încilcit de sub cușma neagră.

— Mitruț — grăi el cu același glas hodorogit, — nu mă mai cunoști ?

Mitruț îl privea cu ochii mari. Nu-l cunoștea.

— Mi-ai dat bucățica ta de mămăligă, oînd umblai cu oile boierului de la Putnișoara, vorbi din nou necunoscutul. Iar pe șleahul Brăilei, în marginea stufului, ți-am luat oile și ți-am plătit răscumpărare...

— Bădiță Zamfir ! își aminti Mitruț. Dumneata ești ?

— Eu, măi băiete! Eu și oamenii mei! M-am schimbat tare, știu! În stuf îi greu de trăit! Și tu te-ai schimbat! Ai crescut, te-ai împlinit și, din ciobănaș cum te știam, te aflu în „fruntea oștii iștia, ca un „ataman” ! Te duci la măria sa ?

— Mă duc, bădiță...

— Eu te-aș ruga să descaleci și să zăbovești oleacă, Mitruț, — grăi Zamfir cu o urmă de rugă în glas, — că am a-ți încredința o vorbă... mai în taină !

30 - Mitruț al Joldii - c. 1394

Și oîrid Mitruț, descălecat, se așeză la locul oamenilor din stufurile Șiretului, Zamfir își coborî glasul și grăi cu mare tulburare:

— Măi Mitruț, măi dragul bădiții, noi acolo în stuful nostru am aflat despre toate faptele care s-au petrecut în țara asta de o bucată de vreme încoace. Știm

despre osînda care s-ai dat boierului care te-a robit pe tine și despre osîndirea boierului din pricina căruia m-am îngropat eu în stuf... Mă bătea o dată gîndul să ajung și eu pînă la mîria sa și să-i pup încălțarea : „Bine ai făcut, mîria tai ! Să trăiești !” Numai vezi tu, mîi băiete, eu nu pot avea asemenea îngăduință ! Eu sînt hoțul din stuf ! Lotrul Zamfir !... S-au jăluit boierii și turcii împotriva mea și într-o vreme s-au trimis călărași să mă stîrpească... Cum să mă duc ? Am aflat și de dreptatea lui Ion Vodă, pe care ai dus-o tu în satele „dintre ape” și stăteam în cumpănă : să ies din stuf, acu cînd boierul meu a fost spînzurat... să nu ies... ce să fac ? Capul meu îi pus la preț de unii boieri pe care i-am supărat mai tare !... Ajung eu pînă la mîria sa ? Nu cumva mă ucid slujbași ! și boierii înainte de a afla domnul de mine și de a-i spune eu cum și ce ?

Zamfir oftă din adînc și capul lui, cu chipul încrețit de foame îndelungată și de răbdări și de suferință, se plecă greu, luminat de flăcările galbene. Urmă:

— Iaca de ce, mîi Mitruț, cu toate că boierul meu a fost spînzurat, eu tot în stuf am rămas... Acu, am auzit buciumele. Am ieșit la lărgime să văd ce-i și am aflat că cheamă mîria sa țara la luptă. Și după altele pe care ți le-o spune, am pornit cu toți ai mei !... Sîntem doisprezece... Ți-am știut toate faptele și mișcările și de două zile te așteptăm aici... pentru că, mîi Mitruț, noi am avea o mare rugă către tine...

Zamfir fugarul își scoase cușma din cap, o puse alături pe iarbă și vorbi iar, cu aceeași tulburare:

— Măi, dragul bădiții, nu știi tu ce a făcut badea baciul, dumnezeu să-l ierte, cu răscumpărarea pe care i-am plătit-o pentru oi... acolo în stuf ?

— Cum să nu știu ? grăi Mitruț, bucuros de această aducere aminte. Două săptămîni eu am tot umblat din poartă în poartă și din om în om ! li chemam să vie la stînă ! Și moș baciul le pune în palmă răscumpărarea oilor, pe care le-ai dat-o dumneata...

— Și a plătit-o tuturora, Mitruț, dragul bădiții ?

— tuturora, bădiță Zamfire ! Și toți oamenii aceia și-au tăcut cruce și s-au închinat pentru sănătatea matală ! Așa a fost ! Iaca, cei mai mulți dintre ei sînt aici. Biță Niculai ! strigă el către Niculai Miron din Seaca, făcîndu-i semn cu mîna. Și cînd omul se apropie: Îți mai aduci aminte de răscumpărarea aceea pentru oi, pe care ți-a adus-o moș baciul din stufurile Șiretului ?

— Cum să nu-mi aduc aminte ? rise bița Niculai, bucuros. Aceea a fost ca o pomană căzută din cer !...

— Iaca cine ți-a trimis-o ! arătă Mitruț pe Zamfir. Biță Niculai făcu ochi mari și Zamfir se uită la dînsul cu grijă, cum te-ai uita la un judecător. O clipă

ochii lor se întâlniră și Niculai, întinzînd brațul, apucă pe străin de umăr.

— Să trăiești, om bun! grăi el cu mare mulțămire și cu .mare zîmbet. Află că în anul acela, atîta aveam la viața mea : cinci mioare! Și mi le luase turcul, pe nimica, lăsîndu-mă calic! Să trăiești că ne-ai făcut dreptate ! Noi am auzit multe, că s-au și grăit multe despre tine. Dar știind noi că faptele sînt mai tari decît vorbele, ți-am pus numele „Om bun” și așa ai rămas !

Zamfir îl asculta cu adîncă tulburare și părea că toată ființa lui soarbe mulțămire și bucurie din vorbele calde ale omului.

— Mitruț, — grăi el cu mare ușurare, — dacă te-ar întreba măriia sa, așa ai spune și tu ?

— Tot așa, bădiță Zamfire ! Cum altfel ?
— Atunci iaca ce te rugăm noi, măi băiete : noi, față de lege și de datină, nu mai sîntem oameni ca toți oamenii. Sîntem lotri și lotrul trebuie prins și spînzurat, dragul bădiții. Așa-i legea lui ! O știm. dragul bădiții, și cu toate astea eu vreau să mă înfățișez mării sale! Vreau să îngenunchi la mila lui cu toți oamenii iștia ai mei și să-mi supun capul. Poate să capăt iertare, Mitruț, și să-mi îngăduie să lupt și eu cu turcii ca oricare, și dacă oi scăpa din război, să mă întorc în lume... acasă... că nu mai pot! Că viața aiașta pe care o duc eu nu-i viață de om, Mitruț! Aiașta-i viață de fiară fugărită flămîndă, pîrjolită de soare și vîntoase, bătută de geruri și udă de ploii și mucegăită în baltă ! Cine s-o mai rabde? Și-am zis că poate tu, care ai stat de vorbă cu măriia sa și ai intrare la dînsul, să mă iei și pe mine și să mă ocrotești pînă oi ajunge la picioarele sale. Altfel mă spînzură cei care m-or prinde și nu mai ajung eu să văd chipul domnului...

Zamfir stătu cu capul înclinat și eu spinarea corogită, și din glasul lui străbătea o hotărîre nestrămutată și o deznădejde adîncă.

— Bădiță Zamfire, — vorbi cu milă Mitruț, — eu te duc. Numai că stau și mă întreb: dacă legea aceea despre care vorbești ii atîta de aspră... ce nădejde mai ai? După cît îl știu eu, măriia sa îi om drept...” Are să calce el legea ?

Poate s-a îndura de mine, dragul bădiții ! Așa am eu o socoteală și o încredințare. Mai întîi și mai întîi eu nu mă duc cu mina goală ! Îi duc mării sale zălog de preț, care nu se mai află !

Zamfir se sculă, strigă către oamenii lui să se dea la o parte și îndată Mitruț și cei din jurul său văzură — trîntit în iarbă și legat de mini și de picioare — un turc cu chipul cenușiu, cu barba rară și încilcită și cu capul sur.

— Măriia sa mai marele cetății Brăila! rosti lotrul cu glasul lui hodorogit.

Oamenii săriră în picioare și priviră mirați la prins și la cei care îl străjuiau acolo.

— Puteți să-l vedeți mai de aproape! vorbi iar Zamfir, că nu mai mușcă! L-am îmblinzit! Și așezându-se din nou în fața lui Mitruț, urmă : Noi, dragul bădiții, am aflat de la cunoscuții noștri „dintre ape” și de la cei din satele de dincoace de Șiret care au fost la Răchiți, ori au venit, siobozii fiind din tabără, am aflat, zic, de toate cele întâmplate la Brăila când cu ăm- presurarea cetății de către mărița sa. Știm vra să zică despre arderea și prada târgului, despre cum a înfruntat mai marele cetății pe mărița sa și despre cum au plătit cu viața — solii turcești — cutezanța mai marelui lor. Și putem să-ți spunem, Mitruț, că aflându-ne noi pe aproape — în bălțile Brăilei — îndată după plecarea mării sale și a oștirii moldovenești, am stat marturi cum au sărit turcii din cetate, hămesii de foame, și cum au umplut toată împrejurimea căutând de mîncare! Ca lupii umblau în toate părțile mușluind și spirouind de ți se rupea inima de biata omenire care încăpea pe mîna lor. Atunci ne-am aținut din stufurile noastre și am pălit. Și iarăși pot a-ți spune, dragul meu, că am ucis de ne-au amorțit brațele! Și de făcut n-aveau ce .ne face, pentru că ei necunoscînd potecile noastre, nu ne puteau prinde în stuf. Iar care a încercat a fost sorbit de mîluri și a pierit acolo, neștiut și neajutorat de nimeni. Așa am stat noi la pîndă și la hartă pînă acu două zile. Iar acu două zile am pus mîna pe tatăl lupilor acelor! Pe dumnealui mai marele cetății 1 Venise cu cîțiva soți să se încredințeze și să vadă cu ochii lui ce este acolo, în locurile acele în care se prăpădește atita oștire și ce are domnia să de făcut întru apărarea de cuviință! Și a văzut! Cu arcanul l-am prins de gît. l-am smuls din șa și l-am tras în stuf! Și cercetîndu-l și aflînd noi că în adevăr prinsul îi acel om însemnat care a cutezat a înfrunta și a se împotrivi mării sale, n-am mai stat pe gînduri ! L-am legat precum îl vedeți, l-am suit pe cal și am pornit să-l ducem domnului. Aista-i mînfuirea noastră ! am zis eu către soții mei, iar ei m-au crezut și m-a,u urmat, încredințați fiind într-o răscumpărare și o iertare a păcatelor noastre de lotri !

Tăcu o vreme și în gîtul lui scoroiț și vînos nodul ascuțit al înghițitoarei urcă și coborî zbuciumat. Urmă :

— Bun! Vra să zică aista-i zălogul ! Il punem la picioarele mării sale și înghenunchiem alături : „Mărița, aista-i un dușman al mării tale și al Moldovei. L-atn prins cu minile noastre și ți-l dăruim. Și-ți aducem pe lingă dînsul, capetele noastre, pentru că noi sîntem lotri în stufurile Șiretului și bălților și — lotri fiind — cerșim viață de la mila mării tale. Iar cum am hoțit noi acolo a pune mărturie credinciosul mării tale Mitruț al Joldii, străjărul, și oamenii lui. Ne rugăm numai să nu fim uciși

fără mărturia asta a lor!... Iar tu, Mitruț, și oamenii iștia, îți spune cum îți ști !...

Tăcu, își înclină fruntea și oamenii îl priviră înfiorați.

— Mergi cu noi, bădiță Zamiire! vorbi Mitruț cu glasul coborât de milă și de tulburare. Te-om duce la măriă sa și ne-om pune chezași. Și după cum îl știu, eu socot că n-are să se grăbească să te judece, până n-a chibzui și n-a cumpăni toate faptele și dreptățile care te-au minat. Măriă sa îi domnul dreptății, bădiță Zamfire !...

5

Dincolo de apa Prutului, pe șleahul care cobora de la Cahul spre Dunărea, tăind în două fosta așezare tăta- raseă din Cismichioi, treceau mereu cete mai mici și mai mari de oameni înarmați către tabăra lui Ion Vodă. Armele lor erau mai cu samă arcurile, ghioagele, balta-gele și coasele, și cele mai multe cete stăteau sub mina cite unui vâtaf boieresc, chemat de stăpîn pentru împlinirea poruncii mării sale. Se cunoștea că acea poruncă — cu toată îndărătnicia unora — aflase anume ascultare. Buciume depărtate vesteau că alte cete se grăbeau spre același drum.

Oprită la popas pe tăpșanul din marginea șleahului, oastea lui Mitruț se odihneai, privind. La focuri rare și sărace oamenii își pregăteau prinzul, scoțind din traistele trecute pe după gît merindea luată de acasă, o frîn- tură de turtă de mei, coaptă în spuză, o fărîmă de brînză, o ceapă... Potriveau ceapa pe genunchi, o sfărî- mau cu pumnul, întingeau bucățele în sarea din colțul ștergarului și ospătau cu ochii la drumeți.

Pe șleah treceau către tabără oameni fel de fel și mai mult pedestrași. Opincile lor, în colbul drumului, nu făceau nici un vuiet. Cite un buciurn izbucnea fără veste, după un dîmb, și îndată altă ceată se arăta pășind prin colbul moale către miazăzi, cu coasele și sulile pe umăr.

Și deodată un vuiet adine și depărtat străbătu cu- prinsul, întîi slab, mai mult ca o părere, ca o tremurare a văzduhului și crescînd cu fiecare clipă pînă cînd se lămurî într-un tropot regulat de cai.

— Călăreți mulți ! rosti Mitruț, sculîndu-se în picioare.

Se ridicară și alții și priviră cu capetele întoarse către miazănoapte-răsărit, de unde se auzea tropotul. Un șirag lung de călăreți se zugrăvea acum pe zarea albăstrie, mergînd în pasul larg al cailor, pe un drumeag de țară, coborînd în șleah și apucînd spre Ciș- michioi.

— Cazacii ! strigă Mitruț cunoseînd de departe caii suri și cușmele scurte ale călăreților.

— Cazacii ! se răspîndi vestea din om în om, și acum toată oastea, în picioare, privea către șleah.

Mitruț porni în goană, coborî tăpșanul și sări în drum. Săriră în urma lui și „atamanii” și Drăgan. Se înșirară în curmeziș și cei dinții cazaci se opriră în fața lor.

— Mitruț ! se bucură hatmanul Svercevski, trăgînd de friu.

Nu știa moldovenește mai marele cazacilor, dar prinsese dragoste de Mitruț și puneă preț de viteaz pe vitejia acestuia.

Mitruț ! strigară și sutașii și cazacii ceilalți, rîzînd către el cu dragoste și prietenie.

Iar sutașul Kozlovski, care știa moldovenește, sări îndată în ajutorul tuturor, lămurînd și pe unii și pe alții, în chip de tălmaci. Astfel află Mitruț de isprăvile cazacilor care curățaseră pămînturile către răsărit de cei din urmă turci — scăpați pînă atunci cine știe cum — și află Svercevski și ostașii lui cum putuse aduna Mitruț atîta oaste s-o ducă mării sale.

N-am adunat-o eu ! se împotrivi Mitruț, parcă dezvinovățîndu-se. S-au sculat iei singuri, fără îndemn și fără zăbavă, să ajungă cît mai repede la domn și să deie ochii cu turcii. Moldovenii noștri is oameni tare necăjiți, — urmă el, — grăind către mai marii zaporojenilor. Ei știu că turcii sînt aceia care-i farmă sub puterea lor și le fură bucățica de la gură. De aceea și socot ei, cu adîncă încredințare, că a ucide turc, ori a ucide tatar, nu-l păcat ! Iar în mânia sa ei și-au strîns toate nădejțile... să-i ducă la izbîndă, să le deie înapoi slobozenia și să le facă dreptate ! Iaca de ce s-au grăbit să lase la pămînt toate ale lor și să pornească...

Ostașii cazaci se împrăștiară pe tăpșan, aciuindu-se la focurile moldovenești. Chiotele flăcăilor îi primiră cu mare pornire tinerească și dragoste. Ospătară, vorbiră prin semne și răseră pînă osteniră. Și curînd, cî- tece bărbătești, în care se legănau nesfîrșirile stepelor părăsite, isprăvile fără asemănare ale eroilor cazaci și vitejiile acelor neimblinziți străjări ai vieții fără jug și fără stăpîn urcară în aerul limpede și umplură cuprinsul.

Dacă primejdia din partea turcului nu-i prea grabnică, — spunea Svercevski așezat la focul lui Mitruț, — eu aș mai trage o raită, către miazăzi... prin Bugeac. Parcă nu mă rabdă inima să mă știu atît de aproape de cîinii aceia de tătari și să-i las în pace !

Mitruț rămase o vreme cu ochii duși.

Tătarilor, — grăi el, — aș avea și eu a le plăti o datorie... care mă ustură... Oare n-aș putea să merg și eu ? întrebă el dintr-o dată întorcîndu-se către hatman. Rog bunătatea domniei tale, milostive, să mă iele și pe mine... cu încă patru-cinci oameni ai mei.. N-

are să-ți pară rău ! Și de pe sufletul meu ai să ridici mare negură și apăsare!

Cazacul zîmbi bucuros și îl bătu peste umăr ou palma lui largă și aspră.

— Ca un viteaz din neamuri vestite de viteji care nu știu ce-i teama și truda, Mitruț! grăi el domol. Ai un ghimpe în inimă și ai umbla mări și țări să cauți alinare ! Așa avem noi cîntece pe care le știm din veac, despre suflete nedomolite și brațe cum nu se mai află... care s-au ridicat pentru dreptate și au plătit după cuviință. Cum să nu te iau, Mitruț ? Numai că are să trebuiască să capeti îngăduință.

— Am s-o capăt! grăi Mitruț hotărât. Și multă vreme după aceea stătu tăcut și cu gândurile duse. Iar după ce plecară cazacii și rîndurile lor — ca trase cu sfoara — porniră a ocoli și a coborî către Ciș- michioi, Mitruț își chemă „atamanii” și le vorbi, întinzînd un braț într-acolo:

— Îi vedeți ? Iacă așa se cuvine să meargă o oștire ! Nu cu grămada și ca la nuntă ! Așa ! Să-i crească inima mării sale cînd ne-a vedea!

6

Tabăra lui Ion Vodă sosise de mult pe locul ales de către căpitanul Arbore și care se dovedise a fi bun. Oastea se statornicise cu o latură apărută de iezerul Cahulului și cu fața către miazăzi. În întinderea dintre iezerul Cahulului și cel al lălpugului, care — cu cinci miluri mai spre răsărit — pornea din preajma Dunării și se lungea către miazănoapte, oastea avea unde se mișca în voie, iar domnul socotea acea apropiere a lălpugului drept altă apărare din stînga. Astfel, aflîndu-se între cele două ape stătătoare și cu Dunărea în față, tabăra' putea să fie încredințată că din cele trei părți nu va putea fi lovită fără veste, iar loc avea destul unde să-și rînduiască puterea, după trebuințele luptei.

— Numai de ar intra ei între ape! se îngrijoră Gru- mază privind, cu mina la frunte, depărtarea spre miazăzi.

— N-au să aibă încotro ! vorbi potolit domnul, care — din drumul lui de priveghere prin tabără — se oprise acolo unde marele vornic aștepta cetele cele noi de oști. Dacă-i pălim la Oblucița și ne tragem ou spatele încoace, n-au să vie după noi ?

— Se înțelege că au să vie ! Numai că eu mă gîndesc dacă au să vie pe la Oblucița !

— Așa e, oă tu nu știi ! ste dumiri domnul. Ceașul pe care l-am prins dăunăzi a mărturisit că dușmanul își aduce zahereaua și tunurile cu corăbiile pe mare. Și vadul lor — de zeci de ani de zile — la Oblucița este. Acolo le-om aține calea !

— Înțeleg, doamne!... Vra să zică, dacă i-arn păli cum se cuvine la Oblucița, poate n-or mai avea putere să vie-ntr-aeoace !...

— Așa zic și eu, Grumază ! grăi domnul întorcîndu-se încet către bărăganurile dinspre miazănoapte, călcate și pustiite de mult de podghiazurile tătarăști. Dintr-a- colo spatele taberei nu avea nici o apărare. Are să trebuiască să avem grijă din partea aceea, adăugă Ion Vodă dus pe gînduri. Pe urmă își plimbă ochii peste forfota necurmată din tabără, care acuma părea mult mai mare decît totdeauna și, întorcîndu-se către marele vornic, întrebă: Cum îi cu însemnările domniei tale?

— Îi bine, măria ta, răspunse Grumază apucînd un izvod din mîna pisarului care scria pe genunchi la picioarele sale. Iaca, pînă acu s-a făcut oștirea de trei ori cît am avut-o la Jiiștea, măcar că am mai prăpădit oleacă de oaste chiar acolo, oleacă am dat-o lui Dumbravă, oleacă a mai rămas de istov la Brăila și la Ti- ghina și la Căușani... Război fără asta nu se poate ! Dar iaca tot s-a făcut de trei ori mai mare...

— Mai trebuie, Grumaiză, -mai trebuie! grăi domnul, domol și dus pe gînduri.

— Mai trebuie! Și cazacii, ieri au sosit și azi se pregătesc iar de drum! se miră marele vornic, nedumirînd.

— Da... dar numai pentru zece zile, răspunse domnul. Nu-i rău să vadă ce fac tătarii în Bugeac și să-i scar- mene oleacă ! Măcar de ei să ne încredințăm că nu ne-or sări în spate ! Svercevski îi știe și-i scoate și din bortă de șarpe !

Buciume se auziră de departe pe drumul dintre Ciș- micioi și domnul și marele vornic își întoarseră capul într-acolo.

— Vin alții, măria ta ! se bucură Grumază.

În adevăr, pe coasta domoală care cobora prelung spre iezer se ivi de după cotul unui dîmb — ieșit ca un pînten spre șleah — un șirag de călăreți. Și îndată după dinșii, o ceată deasă de pedestrași ocoli dîmbul, mărșăluind în urma călăreților, într-o fluturare vinată de colb. Și nu isprăviră bine pedestrașii să treacă de pîntenul acela, că de dincolo de dîmb se iviră alți călăreți și după dinșii alți pedestrași și alții, și alții, într-o rînduire de oșteni vechi și hîrșiți în știința jmeșteșugului ostășesc.

Domnul își dusesse palmat la frunte și privea mirat frămîntarea de colb sub care pășea acea nesfîrșită înșiruire de oameni. Glasuri de bucium pluteau din ce în ce mai aproape și dintr-o dată boierul Pătrașcu răsări de undeva din tabără alergînd către cei care veneau.

— Îi cunoști, Pătrașcule ? strigă Grumază după dînsul.
Boierul își întoarse capul și, văzînd pe domn, se opri.

— Măria ta, un bucium l-am cunoscut. Sînt oamenii anei de la Vadul Părului. Ceilalți... nu pot ști...
— Dar e o oaste întreagă ! rosti domnul, uimit. Cine o poate aduce ?
— Și ca un răspuns la această nedumirire, fruntea șiragurilor acelora, ocolînd coada iezерului, intră în tabără și opri într-o latură. Iar în spatele celei dintîi cete se rîn- dură îndată celelalte și, ca la o poruncă, oamenii își tra- seră cușmele din cap, sloboziră un strigăt puternic: „Să trăiești, imăria ta !” și rămaseră pe loc, încremeniți, iar Mitruț, descălecînd, alergă spre domn cu cușma în mină și — roșu de tulburare și mulțămire — se opri la cîțiva pași și strigă și el, cu mare și bucuros zîmbet:

— Să trăiești, măria ta !
— Tu aduci oștirea asta ? făcu domnul ochii mari, nevenindu-i să creadă.
— Eu, măria ta 1 se roși și mai tare Mitruț. Adică... au venit ei singuri... eu numai i-am sfătuit... și i-am rînduit...
— Dar de unde i-ai luat ? mai întrebă domnul, tot atîta de mirat.
— Apoi, aiștia-s oamenii către care m-am dus eu de la Brăila cu porunca mării tale... pentru pămînturi... „Acu, — au zis ei, — măria sa ne-a dat pămînt și iaca ne buciumă să ne ducem și să ni-l apărăm. Haidem !” S-au venit!
— Atît de mulți erau oamenii aceia? mai întrebă domnul.
— Nu se află, măria ta 1 Aici mai sînt și cei din satele celorlați spînzurați... Voilă și Hudăi. Și boierii aceia au prădat pe răzăși ca și boierul Mîndru. Numai că pe oamenii de pe moșiile lor încă nu i-a ajuns dreptatea mării tale! Dar au zis ei: „Pruncul plîhă nu plînge, mă-sa nu-i dă țîță 1” S-au venit să bată pe turc și să se înfățișeze mării tale cu necazul lor!... Și mai sînt răzășii din ținutul Putnei și al Tecuciului și al Bîrla- dului, și alții mai de sus, care abia așteptau să-i buciumăm, măria ta !
— Ion Vodă mai cîtă o dată la rîndurile dese ale celor sosiți și care-l priveau de departe, cu cușmele în mină, neclintîți. Pe urmă se întoarse încet către Grumază și Pătrașcu, privindu-i și pe ei adînc.
— Iată ce poate face un singur om atunci cînd are dragoste și osîrdie pentru împlinirea poruncilor noastre ! Alții... n-au tăcut nici pe sîert ! Oită încetîșor clătînînd din cap și vorbi iar : Insamnă-i, Grumază ! Ia, r leremia să-i împartă după trebuință...

— Măria ta, — cuteză Mitruț, — noi am socotit că ni s-a îngăduit să luptăm sub mina domniei sale Pă- trașcului... Ni-i megieș cu pământurile -și-l știm...

— Bine, Mitruț! Îngădui măria sa cu bunăvoință. Ia-i, domnia ta, Pătrașcule!

Boierul se înclină mulțumit:

— Ascult, doamne!

— Și pentru că acu ai să ai nevoie de suțasi,

— urmă măria sa, — iacă ți-l dau pe Mitruț, străjăru l îl primești ?

— Cu amînidouă mîinile îl primesc, măria ta, pentru că știu că are să-mi iie de folos și mină dreaptă l... Mulțamește măriei sale! șopti el către Mitruț.

— Să trăiești, măria ta! se plecă și Mitruț, stingherit. Eu... nici n-am visat una ca asta ! Și mă tem că nici n-am să pot... că doar nu cunosc... Eu la altă rugăciune mă gîndeaim !

— Care alta, suțasule ? Spune-o ! îl îndemnă domnul.

— Eu, măria ta, am grăit cu domnia sa Svercevski să mă ieie și pe mine în Bugeac... Am eu a plăti acolo o usturime!... Și dacă măria ta îngădui...

— Bine, suțasule. Te poți duce și acolo și cînd te-i întoarce, să-ți vezi de slujba ta. Despre ce usturime vorbești ?

— Măria ta, — -grăi cu -multă cuviință Mitruț,

— acu nu de mult, cînd au dat tătarii pînă-n Șiret, ș-au ars, ș-au prădat, baciul sub mîna căruia slujeam eu la stîna boierului s-a dus lai Singer să-și ajute niște cunoscuți, și dacă a putea, să-i mîntuie de spurcăciuni. Și i-au ucis tătarii! Iar eu, fiind un copil iără tată, atîta am avut pe lumea asta : pe moș Mihai — pe care-l cunoști pe moș baciul, aista pe care l-au ucis și pe... măria ta ! Fiecare fiindu-mi ca un tată și ocrotindu-mă și ajutorîndu-mă ! Acu, aîlîndu-mă eu aici în coasta Bugeacului și potrivindu-se ca și domnia sa Sytercevski să pornească într-acolo, m-am gîndit să-mi plătesc cuvenita datorință de suflet către acel părinte al meu l Să ucid măcar zece spurcăciuni și pe urmă să pot zice, cu inima ușurată : „De acu poți dormi liniștit, moș baciule, că Mitruț al matale nu te-a uitat!” Răsufă adînc, se uita cu îngrijorare la chipul măriei sale și grăi iar : „Și mai am acolo o treabă, măria ta. Se află acolo mulțime de moldoveni prinși cu arcanul de tătari, pe care n-a avut cine-i răscumpăra. Cine poate ști ce-or fi făcînd, cum or fi muncînd, ce-or fi mîncînd ?... Mă bate gîndul, măria ta, să mă străduiesc întru mîntuirea lor și să aduc acasă cîți oi putea l... De aceea ziceam...”

Mitruț se înecă și tăcu. Domnul făcu un pas către dînsul, îl prinse de umăr și acu — cu ochii lui ageri și străpungători — se uita țintă în ochii mari ai străjăru- lui și părea el însuși nespus de tulburat.

— Să te duci așa cum ți-e voia, Mitrut
sutașule! vorbi Ion Vodă stăpinindu-și glasul. Dumnealui
Pătrașcu are să te aștepte să-ți iei slujba sub mîna sa
cînd îi veni. Mă bucur, copile, de cum gîndești tu, de cum
făptu- iești și te înfățișezi... și cu un oștean ca tine mă
pot mîndri oriunde și oricum! Du-te, copile! Iar cînd oi
avea răgaz, om îngriji și de oleacă de zestre pentru
sutaș, după datină !

Mitrut încercă să-și plece genunchiul, dar domnul
îl opri.

— Ce neam de oameni cumînți și viteji și cu
inima pe palmă are Moldova asta... atîta de zbuciumată
și atîta de fără noroc ! Îngînă Ion Vodă, uitîndu-se cu
ochii micșorați după Mitrut care alerga spre șiragurile lui
de oșteni.

De departe, alte buciume se auziră și curînd, în
fața domnului, feciorul cel mai mare al Știrbului își
scoase cușma și zimbi cu sfîciune și cuvință :

— Să trăiești, măriă ta !

Iar răzășii din tînutul Iașilor și al Cîrligăturii și af
Romanului și al Vasluiului, buluciți în spatele său, cu
cușmele în mînă și cu chipurile aprinse de osteneală și
tulburare, strigară într-un glas:

— Să trăiești, măriă ta !

7

În lumina săracă a cortului domnesc, Zamfir
stătea în genunchi, ținîndu-și cușma la piept cu
amîndouă minile. Pletele lui cădeau în neorînduală
peste obrazii ciolănoși, supti și arși de vînturi. Iar gîtul,
scorojit și numai vine, ieșea din gulerul descheiat al
cămășii ară- tîndu-și nodul ascuțit și neliniștit al
înghițitoareii.

Lîngă intrare, Mitrut încremenise cu ochii la
domn, iar boierul Pătrașcu aștepta în picioare, într-o
latură. Într-un colț, zăcea legat prinsul din bălțile Brăilei.

— Așa a fost, măriă ta ! își sfîrși Zamfir
istorisirea și dezvinovățirea. Ș-atunci cînd am văzut că
pămîntul mi l-a prădat boierul, c-am ajuns vecin,
sărman, că mi s-au împrăștiat copiii de foame și sărăcie,
ș-am rămas singur pe lumea asta, și fugar și fără a afla
nicăiri milă și crezare... ce era să mai fac? Să mă dau cu
capul într-o fîntină ? Ori să intru în stuf ? Ș-am intrat în
stuf!...

Domnul stătea neclintit, privindu-l.

— Alegere n-am avut, măriă ta ! urmă Zamfir
limpe- zîndu-și glasul. Da' și-n- stuf trebuia să manînc. Și
de la cine să mînlînc ? De la cei obijeluiți ca și mine și
care nu aveau nici ei ? Ori de la cei care nu mai puteau
de bine și tilhăreau și apăsau ? Ș-am pălit în cei bogați și
răi, ș-am dat și altor sărmani ! Asta am făcut! Iar cînd
prindeam un turc, îl beleam și întorceam păgubașilor
toată prada ! Pe turc nu l-am iertat niciodată, măriă ta !

Că eu știu că de la dînsul pornește toată răutatea și stricăciunea în țara asta!... Iacă, băietul ista ți-a spus cum a fost cu oile... ș-or spune și alții !...

...Acu, am auzit buciumul mării tale. Ș-am zis așa : laca, am doisprezece oameni. Vra să zică doisprezece;

ostași împotriva dușmanului ! Îi iau și mă duc! Duc mării sale și turcul ista care a cutezat pe pămîntul nostru ca acasă la el! A vrea măriă sa să mă ierte și să-mi îngăduie să stau în rînd cu oștenii ? Bine 1 A vrea să mă spînzure după cum îi legea lotrilor ? Am să-l rog, în genunchi am să-l rog, să mă spînzure după război! Să îngăduie întîi să-mi sărez inima și să ucid în dușmani,, pînă mi-or amorți brațele ! Că viața mea nu mai are preț, măriă ta ! Ce-s eu mai mut decît un cine turbat, de baltă și de stui ? Legea mă hăituește, boierii mă hăituesc, turcii mă hăitulesc... iar viața mea, acolo, să n-o mai trăiască nimeni. Măcar dac-o dăruî... s-o dăruî pentru o treabă acătării : să dau adică o mină de ajutor întru izbăvirea pămîntului istuia...

Tăcu. Își pusese cușma jos, lîngă genunchi, întinsese brațele — numai ciolane și vine — către domn, își înălțase capul și aștepta osîndai...

— Dar cînd ai aflat că boierul tău și-a ispășit păcatele în ștreang, de ce n-ai venit la mine, să-mi spui și să te îndreptățești ? Întrebă iar dom'nul, cu același glas potolit.

— Frica și nepriceperea mea, măriă ta ! Că dacă nu era războiul ista și buciumul mării tale și turcul ista pe care am pus mîna, nici acum rau ieșeam din stuf!

— Vra să zică numai pentru război și pentru prins, ai ieșit ?

— Numai, măriă ta ! Altfel nici nu mai apucam eu să văd fața mării tale ! Că pînă la dumnezeu...

Se făcu iar tăcere. Ochii lui Mitruț lunecară spre chipul boierului Pătrașcu, căutînd un semn de înțelegere sau de îndemn spre ajutorarea lui Zamfir. Dar boierul Pătrașcu stătea, neclintit, cu privirile ațintite la' domo.

— Nimeni nu are îngăduința în țara asta să săvîrșească faptele de care se jăluie unii că le-ai săvîrșit tu, grăi măriă sa după o lungă tăcere. Poate că toate cele spuse de tine sînt adevărate. Dar decît să fi intrat în stuf, mai bine veneai la mine de la început, iată, cum a venit Mitruț... sutașul, și nimic din toate acestea nu s-ar mai fi întîmplat. Mărturia pe care o face Mitruț cîin- tărește ușor în cumpăna ta, omule ! Iar fapta că ai ieșit din stuf ca să te bați cu turcii, după ce ai stat lotru atîta vreme, nu cîntărește mai greu... Mai greu cîntărește prinderea dușmanului istuia, iîind o faptă vitează... De război... De aceea, rîmii sub chezășia lui Mitruț — cum a cerut el — și te luptă. Iar după ce s-or isprăvi toate, am

să' pun să se cerceteze laptele tale și ale soților tăi, și dacă s'or dovedi așa cum ,le-ai spus tu, aveți să vă întoarceți toți la casele și răzășiile voastre ! Pentru că de izbăvit fără cercetare și dovadă, nu vă pot izbăvi...

Zamiir se plecă adinc și sărută pământul. În ochii lui scobiți în crețurile obrazului tăbăcit licări o undă umedă și nodul ascuțit al gîtlejului i se zbatu.

„Să trăiești, măriă ta !” voi et să strige, dar nu mai putu. Și deodată își puse cușma la frunte și rămase așa, nemîșcat.

Mitruț îl prinse de umăr și îi făcu semn să iasă. În prag, Zamiir se întoarse și mai îngenunchie o dată, plecîndu-se și sărutînd pământul. Și ieși încet, cu spatele înai'nte.

— Ești de strajă, Pătrașcule ? întrebă Ion

Vodă.

— De strajă, măriă ta.

— Să vie Ieremia și Grumază cu izvoadele. Ia și prinsul și... ștreangul.

— Ascult, măriă ta !

8

În cortul portarului Sucevei, Alexa Albu făcu o plecăciune mai adîncă decît de obicei și vorbi cu mare zîmbet:

— Pan Ieremia, am adus fîgăduința. Îi cal vrednic de hatmanul oștirii moldovenești, și la înfățișare și la umblet. Dacă binevoiești a-ți da puțîntică osteneală, poți să-l vezi, că-i chiar aici. Ieșiră din cort și Ieremia stătu o vreme privind animalul cu încîntarea omului care cunoaște și prețuiește. Buzele sale subțiri, întinse și lipite de dinții galbeni, stăruiau într-un zîmbet ciudat, fără veselie. Iar ochii lui fugari treceau iscoditori de la crupa lustruită a calului la grumazul încordat, la chișîța subțire și la pieptul lat, oprindu-se asupra argintăriei podoabelor și fugind din nou spre alte semne și înfățișări. În lumina soarelui, chipul prelung al portarului Ieremia se vedea bine. Obrajii scobiți și ciolănoși nu izbuteau să-și ascundă culoarea cenușie sub umbra bărbii sărace, castanii. Iar cercurile vinete de sub ochi parcă erau mai late și mai întunecate. Boierul Albu îl privea cu băgare de samă, căutînd pe obrazul lui un licăr de mulțumire și, neaflîndu-l, strigă:

— Dinții, Jujău !

Și Jujău se alătură de grumazul calului, apucă cu amîndouă minile botul cald și îi suilecă buzele. Dinții puternici ai animalului se arătară în lumină, mestecînd neliniștiți fierul căpețelii.

— Tncalecă-1 ! strigă iar boierul Alexa.

Vătaful sări călare și porni în pas jucat, în sus și în jos. Calul se arăta a fi un animal minunat, tînăr, frumos și bine ținut.

— Bine 1 vorbi în sfârșit Ieremia. Numai să nu fie prea scump, pan Albule !

— Am spus, de cînd am plecat, că are să te coste mai nimic! răspunse repede și bucuros boierul. Și mă țin de vorbă, pan Ieremie!

— Spune ! stăruie marele portar.

Pan Alexa privi în jur și își scăzu glasul :

— N-am putea intra în cort! întrebă el repede. Și fără să aștepte răspunsul, strigă către Jujău : Dă calul în minile slujitorilor domniei sale hatmanului și așteap- tă-mă !

Intrară și rămaseră în picioare, gazda privindu-și oaspetele cu răbdare și 'nedumirire :

— Spune, pan Alexa !

Nimic! răspunse cu zîmbet larg boierul.

Chiar nimic ! O neînsemnată îngăduință, care nu prețuia nimic, îngăduie, pan Ieremie, ca oamenii pe care i-am adus eu să rămîie sub mîna mea ! Știu că a dat poruncă mîria sa să-i împărți pe toți după anume rînduială...

— Și după rînduiala aceea i-am și trimis, jumătate către Decusară și cealaltă jumătate către Manole Grabă, adică ghiogari și coșai...

— Asta-i adevărat! zîmbi iar, larg, Alexa Albu. Domnia ta i-ai trimis, numai că ei nu s-au dus!... I-am oprit eu, să vorbesc întîi cu domnia ta și să te rog...

— Îmi primejdiesc capul, pan Alexa ! se lepădă Ieremia de ispită. Cum, sub mîna domniei tale, dacă dom-

31 - Mitruț al Joldii - c. 1391 481 nia ta nu ești nici măcar sutaș ! Pot eu să te iac comandir ? Și ce răspund mîriei sale dacă face o întrebare? Ia-ți calul, pan Alexa, că ceea ce vrei domnia ta nu se poate ! Acu, 'dacă după noua rînduială ți-am luat strînsura de sub mîna, domnia ta urmează să lupti ca orice boier care n-are drept de poruncă, adică sub mîna mea, în călări- inea boierească... ușoară ! Cum ai să lupti în călărime, cu pedestrașii domniei tale ?

— Eu am aflat o nnduială care nu îniățisează nici o primejdie pentru domnia ta și nici o călcare de poruncă 1 stăruie, cu glas șoptit, boierul. Domnul a îngăduit ca Slăvilă hatma'nul să-și împlinească iar slujba și datorințele sale de căpitan de sulitași, după cum domnia ta cunoști. Iar Slăvilă hatmanul mă primește cu bucurie cu toți oamenii mei și are și sulți...

Pentru întîia oară ochii lugari ai lui Ieremia se opriră mai cu stăruință asupra boierului.

— Da... grăi el șovăind. Asta s-ar putea... Dar spune-mi, pan Albule, ce iolosești domnia ta din treaba asta ?

— Pan Ieremia, domniei tale îți spun drept: pe mine mă doare inima de oamenii mei ! Nu că-s cine știe ce odoare ! Că-s niște păcătoși leneși din care numai

cu biciul poți scoate vreun iolos. Dar așa cum sînt, iaca eu mă slujesc de dinșii. De ce să-i las pe mîna altuia, care dacă nu-i cruță, eu plec acasă de aici, singur... și atunci cine-mi mai muncește moșia ? Dacă ar îi sub mîna mea, i-aș mai... cruța 1 l-aș mai... feri... că are să fie un măcel aici cum nu s-a mai văzut pe lume !

Ieremia îl privi mai cu băgare de samă.

— Asta de unde-o știi, pan Alexa ?

Din pragul ieșirii, Alexa Albu își roti ochii în toate părțile și se întoarse iar spre Ieremia:

— Din întîmplare, vătăful meu a auzit o vorbă între domn și marele vornic ! răspunse el aproape șoptit. Se bucura, adică, marele vornic că oastea moldo-venească a ajuns acu de trei ori' cit a fost la Jiliștea și că mai vin cete peste cete. Și domnul nu s-a arătat mulțumit! Zicea : „Mai trebuie. Grumază, mai trebuie!” Așa zicea și se arăta întunecat și îngrijorat. Întreb eu, pan Ieremia, de unde știe domnul că mai trebuie ? Știe el ceva ce nu știu boierii și comandirii ? Vezi bine că știe, că doar scrisorile ce s-au aflat asupra ceaușului celui prins, numai el le-a văzut ! Știe ! Și pentru că știe se arată atita de îngrijorat și spune : „Mai trebuie! Mai trebuie!” Vra să zică vine prăpăd, pan Ieremie! Prăpăd ! Și hatmanul oștirii moldovenești, portarul Sucevei, nu știe nimic ! Dus de nas ca un prunc !... Iartă-mă, pan Ieremie, n-am vrut să te mîni! se plecă el dintr-o dată, văzînd chipul mai cenușiu decît oricînd al marelui portar întorcîndu-se încruntat s-pre dînsul.

— Vrei să spui că Grumază știe mai multe și le tăinuiește ? Întrebă Ieremia, răgușit.

— Nu, n-am vrut să spun asta ! se apără boierul, îngrijorat. Iacă, despre marele vornic nici n-am întreat F Dacă socoți... vătăfu-i aici...

— Cheamă-l ! porunci scurt Ieremia. Și cînd Jujău intră în cort, înfricoșat, frînt de șale și cu ochii pîndi- tori, adăugă : Întreabă-l !

— Nu mi-ai spus, ce a răspuns marele vornic, atunci cînd măria sa i se jăluia : „Mai trebuie, mai trebuie !” se întoarse pan Alexa către vătăf.

— Eu, milostive, am băgat de samă mai mult la vorbele mării sale, se îndreptăți Jujău, frîngîndu-se iar de șale. Dacă aș fi știut...

— Adu-ți aminte ! se încruntă pan Alexa bălînd din picior, și ochii de viezure ai vătăfului clipiră înspăi- mîntați.

— Îmi aduc aminte, — șovăi el, — dar nu chiar așa, vorbă cu vorbă...

— Spune așa cum știi ! porunci boierul.

— Domnia sa marele vornic a înălțat din umeri și a zis... cam așa : „Apoi dacă nici aiștia nu ajung, de ce ai îngăduit cazăcilor să plece, că-i văd pregătindu-se de drum !” Atîta știu, milostive!

— Și pe urmă ?
 — Pe urmă, domnul și marele vornic s-au întors către cetele care intrau în tabără și eu văzînd că pot trece fără să mă bage în samă, am fugit...
 În umbra cortului, chipul lui Ieremia părea încremenit. Cercurile vinete de sub ochii lui mici arătau mai adinei și mai întunecate, iar privirile lui, de obicei fugare și neliniștite, lunecaseră pe sub perdeaua ridicată a intrării și rămăseseră nemișcate asupra păpușului din iezer, unde nu vedeau nimic. Așa stătu o vreme, neclintit, iar boierul Alexa, tot atît de nemișcat, îl pîndea cu ochii tulburi și bulbucăți.
 — Bine! spuse în sfîrșit Ieremia. Pan Alexa, ia-ți oamenii și du-te la hatmanul Slăvilă. Să le dea sulîțe și să-i învețe cum să le poarte și cum să lupte cu dînele... Boierul Albu se înclină cuviincios și șopti: — Să stăpînești sănătos calul, pan Ieremie ! Il cheamă Iluță... și vine cînd îl strigi...
 9

În cortul domniei sale Alexa Albu, boierii cinstesc. Pentru această gospodărească îndeletnicire au făcut o tovarășie ciudată, dar care lor li se pare dreaptă: gazda a pus băutura, iar oaspeții bucuria lor care se cere numaidecît udată! Pentru că oaspeții sînt hatmanul Slăvilă și stolnicul Bilăi, cei care și-au luat pte samă slujbele lor cele vechi și au cutezat, în sfîrșit, să părăsească ascunzătoarea din cortul domniei sale Cozma Murgu și să iasă la lumina soarelui, fără frică. Acum lucrează : domnia sa Slăvilă își rînduiește oastea de sulîțași al cărei comandir este, iar domnia sa Bilăi, cu sutașii de cuviință, își învață oamenii să mînuiască sulîța, cu toate că oamenii aceia nu prea au nădejde în arma asta, nouă pentru dînșii.

— Eu, fraților, dacă trebuie să împung cu sulîța, oi împunge cu sulîța, dar ghioaga n-o părăsesc ! a grăit de la început Bubuioc către ceilalți. O bag în cureaua cu care mă încing peste briu, la spate — ca să nu mă stingherească — și o țin acolo. Se rupe drăcia asta de sulîță ? Ce mă fac eu dacă rămîn cu bățul în mină ? Așa... scot ghioaga și dau !
 Și așa făcură toți. Dar mînuirea sulîței trebuiră s-o învețe.

— Și o știu ! se laudă în cort stolnicul Bilăi, încălzit de băutură.

Mai este în cort și domnia sa Cozma. Murgu, venit după o șoaptă a dumnealui Albului:

— Să vii că am să-ți spun o taină mare !
 Și a venit. Dar gazda nu poate vorbi slobod, atîta vreme cît Jujău n-a isprăvit cu rînduirea băuturii și a celorlalte lucruri de trebuință la o asemenea întocmire.

În sîrșit, vîtaful a fost dat afară și boierul Cozma s-a repezit:

— Acuma spune 1
Și povestea cu vorba dintre domn și marele vornic lu șoptită și tîlmăcită cu toate înțelesurile și spaimile pe care le putea ascunde. Bărbile boierilor tremurau deasupra ulceilor pline și chipurile lor se făcuseră galbene.

La sfatul de război ne-a spus că s-ar putea ca turcul să aducă o putere de două sau de trei ori mai mare... S-avein adică grijă să crească și puterea noastră de două, de trei ori... șopti boierul Cozma, cu umerii ridicați a nepricepere. Cum, acuma ?...

— Iaca s-a făcut de trei ori și mai mult încă 1 îl înfruntă domnia s-a Alexa. De ce „mai trebuie?” Să vă spun eu de ce ! Pentru că domnul n-a vrut să spuie cînstit atunci: „Boieri dumneavoastră, vine prăpădul 1. Dacă nu ne-om mintui singuri, fiecare cum a putea, n-are cine ne aiintui 1” N-a spus-o, dar a știut-o și acu se zbate singur cu spaima : „Mai trebuie! Mai trebuie !” Ai înțeles acu, pan Cozma, ce caută în tabără cele citeva sute de leși eu care dumnealui Buhuș își s-tupestă sufletul să-i învețe a trage cu arcebuzele ? Și ai înțeles de ce le plătește domnul leafă de trei ori cit unui moldovan ? Pentru că „mai trebuie”, pan Cozma. Și să nu te miri dacă-i mai vedea și alte lepădături, și de la unguri și de la nemți și cine mai știe de pe unde ! Oricine! Ori de unde ! Care cum are să vie, are să fie bun! Cit mai mulți! Cit mai mulți 1 Cit mai mulți! Pentru că „mai trebuie!” Iar Luca Repede și prea sfințitul Isaia nu umblă degeaba pe unde umblă ! Ca omul la deznădejde, pan Cozma 1.

— Cu plecăciune! răsună din prag glasul boierului Pătrașcu și cei de față tresăriră speriați, iar gazda se sculă în picioare. Măria sa îi trimite armele ieste, pan

Alexa, pe care domnia ta le-ai... uitat într-o învîlmășeală la vadul Sloboziei, urmă boierul Pătrașcu. Și-ți mai trimite măriia sa și o vorbă care zice așa: „Pe ucigaș, domnul îl spînzură, chiar dacă a fost beat cînd a ucis !” ...Alta ! ...Isprăvi domnia sa Pătrașcu, înlinzînd gazdei sabia și jungherul aduse de Mitruț.

Boierul Alexă Albu îl lăsă cu mîna întinsă și ochii lui se întunecară și cătară crunți.

— Aiasta-i treabă de copil de casă, nu de boier ! răspunse el răgușit de minie. N-am știut că măriia sa ți-a făcut atîta cînstie și te-a îrfăltat pînă la rangul ista de slugă !... Dar am să chem slujitorii să le dai armele, dacă așa ai poruncă 1.

Boierul Pătrașcu îl privi întunecat, aruncă armele jos și puse talpa pe ele :

— Nu-s nici copil de casă, nici slugă, ci boier ca și domnia ta, pan Alexa, răspuse el, stăpînit. Drept este că pentru o asemenea vorbă către domnia ta ți-aș fi putut trimite un slujitor din ogradă, ori de la vite... că tot atîta folos aveam. Am socotit însă că așa cum te știu, ai putea să te repezi la un asemenea trimis și atunci a zis domnul să vin eu, ca să aibă cine-ți da peste bot, dacă s-a arăta trebuința... Domnia ta', pan Murgule, să mă ierți că v-am stricat sfatul cel de taină !...

Boierul Pătrașcu ieșise de mult și oaspeții Albului stăteau încă încrămeniți uitîndu-se unii la alții, iar pan Cozma Murgu rămăsese înlemnit și prăbușit în scaun, de parcă primise o lovitură în frunte !

— Am spus eu că domnia ta nu poți aduce decît pacoste pe capul celor ce te cunosc! se sculă el dintr-o dată, furios. Ce nevoie ai avut să sari la om ? Ce ți-a făcut ? Aducea doar o vorbă a domnului! Și dacă mă întrebă mărița sa ?

— Dacă te întreabă mărița sa, sau dacă îi întreabă pe dom'niile lor Slăvilă și Bilăi, spuneți la fel ! rînji boierul Alexa, punînd mîna pe ulcică. Nu s-a purtat cu destulă cuviință față de niște boieri ca noi și l-am probozit! Între noi și un boiernaș de țară ca acela, n-are să creadă domnul pe Pătrașcu!... Iar domnia ta, pan Cozma, nu uita că ți-am făcut azi o slujbă pe care nici un frate nu ți-ar fi făcut-o !

— Ce slujbă ? se întoarse boierul, minios. — Ți-am deschis ochii, il privi Alexa Albu, cu ulcica în înîmă. Și încă o dată ți spun: Ține minte, dacă nu ne mintuim singuri capul, nu ni-l mintuie nimeni !

Gazda își duse la gură ulcica și bău adînc, cu sete, iar boierul Cozma Murgu se repezi nestăpînit, să plece. Dar rămase în prag, sub perdea, pentru că nu voia să fie văzut de marele portar ieșind de la Alexa Albu. Iar marele portar stătea neclintit în fața cortului său, singur, cu umerii căzuți și privirile în pămînt. În jurul său locul era pustiu și tăcut. Vîntul se juca ușor cu cîteva fire de paie, minîndu-le spre iezer, și împingea într-o parte barba rară a boierului, fără ca acesta să bage de samă și fără să-l tulbure din gîndurile lui.

— Il vezi, pan Murgule ? șopti Alexa Albu, apropiîndu-se și el de perdea. l-am făcut și lui același bine și stă omul să se gindească. Nu sare la mine cu vorbe de ocară !

Boierul Cozma Murgu dădu drumul perdelei și se prăbuși din nou în scaun, cu minile la ' tîmple.

10

Dinspre vadul Sloboziei, Dragomir Mirăuță venea călărînd singur într-o piclă străvezie de colb. Calul pietros călca în buiestru lîn, lunecînd printre tufarii tineri de sălcii și răchiți. Soarele sticlea frîngîndu-și lumina în

ochiuri depărtate de baltă și cîrduri repezi de rațe sălbatice, cu gîturile întinse, zburau pe deasupra păpușurilor.

Un bucium își mlădie glasul peste întinderi și Dragomir Mirăuță află slobozenie să intre în tabără.

Descălecă lingă cortul domnului și după puțină vreme căpătă îngăduință să se înfățișeze mării sale.

În fața lui Ion Vodă omul ingenunche, își puse cușma jos și scoțînd din briu un sul de hîrtii, îl întinse și-l așeză pe colțul unei măsute.

— De la domnia sa pircălabul ! rosti el domol.
— De la Hotin vii? Întrebă domnul.
— De la Hotin.
— Ce este acolo?

— Îi bine, măria ta ! Domnia sa pircălabul umple cetatea cu zaherea și întărește zidurile. Îi bine. Numai jupînes-ele și jupînițele pîng că le-a părăsit doamna.

— Și doamna ?
— Am trecut-o cu bine dincolo, cu coconul și cu toate ale sale. A trimis luminăția sa Lasky rădvan cuviincios și străji ș-am încărcat-o. Iar domnia sa pan Cazimir a venit la malul apei să se închine mării sale doamnei noastre. Este aici însemnare scrisă, arată el către hîrțiile aduse. Tăcu o clipă și adăugă plecîndu-și capul pe un umăr: Iar drumul ista în curmezișul apei, mai cu samă coconului i-a plăcut ! Și dacă ar fi fost după voia sa, ar fi trebuit să-l mai facem o dată !

Un licăr de zîmbet luci în ochii întunecați ai domnului. Întrebă:

— Și boierul Luca ?
— Domnia sa zace ! A avut o săgeată în picior, dar i-am scos-o. Acu ar fi bine, dacă ar putea pune piciorul în pămînt. Dar nu poate, că se tîmăduiește tare greu ! Și de la domnia sa este însemnare.
— Săgeată ? se miră domnul. Ce săgeată ?

Ce s-a întîmplat ?
— Măria ta... dincolo de apă s-a întîmplat ce s-a întîmplat. Au venit străji crăiești multe și umblă hojma pe hotar, încît nu-i chip să mai trecem nici un om ! De acu, gata cu strigarea în leafă de la leși ! Pe noi ne-au oblicit într-o noapte și ne-au fugărit. Atunci au tras și au pălit pe dumnealui Luca. Noroc că l-am putut trece dincoace ! În spate l-am adus !

Ion Vodă îl cercetă o vreme cu ochii. Pe urmă îl întrebă :

— Tu ai știință că faptele aceste trebuie să rămîie tînuite ?

— Am și juruit, măria ta ! se plecă omul. Am juruit și domnia sa Luca are nădejde în' mine. Eu îs om de credință de la Miroslava mării tale și mă cheamă

Dragomir Mirăuță. Iar în slujba mării tale umblu de doi ani, iără sminteală.

— Bine! rosti încet domnul. Du-te și așteaptă porunci!

Acuma, în umbra cortului, nu se mai auzea decât foșnetul hirtiiilor. Ion Vodă cetea încet, își înălța uneori capul, privind cu ochii micșorați într-un ungher în care nu se vedea nimic și începea din nou să cetească în tăcere.

Așa îl găsi Ieremia venit cu izvoadele sale.

Portarul Sucevei părea trudit, mai închis decât oricând și mai neliniștit. Cearcănele vinete de sub ochi arătau mai late și mai adinei, iar obrații cenușii, mai scobiți. Se părea că chipul lui bolnăvicios slăbise și mai mult într-o singură noapte. Dădu samă de toate rânduielile puse la cale și de poruncile împlinite de istov, cetind din izvod pe rînd și cu socoteală, așa cum îi plăcea domnului.

— Acu ne-au sosit și cele din urmă hușnițe, spuse el luînd altă însemnare. Vra să zică, pe lingă cele saizeci de treascuri, avem optzeci de hușnițe, ceea' ce — după socotința mea — este mai mult decât poate aduce dușmanul la o asemenea depărtare... Le-a luat pe samă dumnealui Arbore să le cerceteze și să le grijească... Din prada de la Jiliștea am dat o parte din arme domniei sale Pătrașcu. Oastea, pe care măriia ta i-ai pus-o sub mină, învață acu să talie cu sabia... I-am mai dat și sulite. Vrea să învețe pe unii călăreți să lupte și cu sabia și cu sulita... cu amîndouă rîniile o dată ! Așa obișnuiește domnia sa.

Domnul își aduse aminte de isprăvile boierului Pătrașcu la Jiliștea și zimbi.

— ...Sulite ne-au sosit și de la meșterii din Iași și din Vaslui, din' Roman și Tîrgul Doamnei. Și avînd de unde, am mai dat și domniei sale Slăvilă, care are acu picuri tari și le învață zi și noapte, urmă Ieremia. Platoșele și zalele și coifurile, rămase din pradă, le-am pus la îndemîna dumnealor Zurbă și Grumază, să-și împlinească trebuințele paștilor... Iar archebuzele, cite au mai fost, le-am dat domniei sale Buhuș... Acolo învățătura merge bine și leșii aceia care ne-au venit se dove-desc a fi meșteri... Numai că domnia sa căpitanul îmi spune că i-ar mai trebui... Ochii mici ai marelui portar se zbătura și cătără ascuțit la domn. Tot de aiștia i-ar trebui, măriia ta... adică tot leși... și i-am spus că au să mai vie și am să-i dau...

Ieremia tăcu și privirile lui iscoditoare rămaseră ațintite asupra chipului neclintit al lui Ion Vodă. În siirșit acesta vorbi și glasul său păru domol și stăpînit:

— Să cauți în strînsură, ori la alți căpitani și să-i împlinești trebuința cum îi putea, Ieremie, că leși n-au să mai vie de acu! Iar de archebuzieri avem mare nevoie!

Ieremia clipi repede și ochii lui rămaseră la pîndă :

— N-au să mai vie, măriă ta ? Atîta au fost ?

— Atîta, Ieremie ! răspunse domnul, parcă trudit.

Tăcerea căzu grea.

Nici din altă parte? cuteză într-un tîrziu marele portar.

Răspunsul veni tot atît de tîrziu, de scurt și plin de înțelesuri:

— De nicăiri...

Cercurile de sub ochii lui Ieremia parcă se mai adîin- ciră și se mai întunecară, iar chipul lui se făcu mai cenușiu și mai tras. Stătură așa o vreme, unul în fața altuia, privind în jos.

— Și... dacă „mai trebuie” ? cuteză boierul, aproape șoptind.

Ion Vodă înălță ușor din umeri.

— Chiar dacă mai trebuie, Ieremie ! Atîta-i ! Cu asta trebuie să luptăm și să biruim. Și vom birui! Cu orice preț vom birui, Ieremie! Își înălță domnul glasul din- tr-o dată, sculîndu-se de pe scaun și începînd să se plimbe neliniștit, după obiceiul său. Avem tunuri mai multe decît pot aduce ei! urmă el nedomolit. Optzeci de hușnite ! Ce oaste poate năvăli în fața a optzeci de hușnite ? Si treascurile! Am să mă duc să văd ce face Arbore și ce ajutor îi mai putem da! Și Buhuș! Să-i dăm de două ori atîția oameni cîte archebuze are. Moare unul, să-i ia altul arma ! Am mare nădejde în panțiri! Trebuie să cercetați caii lor cu cea mai mare băgare de samă! Potcoavele, chingile, apărătorile, genunchierile, armurile călăreților și armele și știința lor... Grumază-i om de nădejde ! Și Zurbă !... Bine face Pătrașcu ! Avem trebuință de cit mai multe săbii! Turcii nu se așteaptă să afle aici sabie împotriva sabie ! Și cu călărimea ușoară ce-ai făcut ?

— S-a înmulțit, măriă ta ! răspunse Ieremia tulburat de puterea care părea că se risipește din glasul, din vorbele, din făptura lui Ion Vodă, pe care el o crezuse adineauri prăbușită sub greutatea primejdiiilor ce aveau a veni. Avem acu, cu slujitorii lor cu tot, treisprezece mii de călăreți, — urmă el, — boieri fără slujbe în tabără, feciori de boieri, oameni de neam, cu cai hodiniți și tari, cu arme bune și cu meșteșug cuviincios. I-am pus sub mîna hatmanilor Veronic și Asan și Arapu și Carabăț și stolnicilor Ceaur și Goian și Crisobenghi și Darie și Crupenski și Ropcea... oameni cu bună știință, care-i scot în fiecare zi la învățătură și nu-i lasă să se liniștească decît noaptea la culcare...

— Așa ! răspunse iar puternic glasul lui Ion Vodă. N-avem nevoie de leși ! Să fim noi tari în virtutea și credința noastră și vom birui! Am să mă duc să văd ce

'face Septelici și Țarălungă și Decusară și Manole Grabă,
cu arcașii și lăncierii și ghiogarii și coșaii și halebar-
dierii. I-am văzut la Jiliște! Sint și ei oameni de nădejde!
Am să cobor printre cele două iezere pînă la Dunărea.
Vreau să văd cu ochii mei toate laturile, toate
împrejurimile și tot ce le mai rămîne turcilor de făcut !
— Ridică perdeaua cortului și privi în lungul taberei.
Depart, în fund, o dungă întunecată se unea cu cerul.
Pe acolo, în umbra sălcilor bătrine, dincolo de zăvoaie și
desimi și păpușuri curgea Dunărea și de acolo Venea
primejdia. Din acea adîncime de sub zare porneau, pe
dreapta, către tabără, stufăriile nesfîrșite ale iezערului.
Jeremia rămase în picioare, în umbră. Tăcu și el
îndelung, cumpănindu-și gîndurile, și șopti dintr-o dată
rar și lămurit:
— Și dacă or veni mulți... cită frunză și
iarbă... și n-om putea...
Ion Vodă lăsă perdeaua și se întoarse spre dînsul :
— Jeremie... ție pot să-ți spun! Numai ție!
Ești prietenul meu cel mai bun, cel mai vechi și în tine
am nădejde și credință că n-ai să vinzi vorba mea și n-ai
să împrăștii spaima. Vin, în adevăr, Jeremie ! Mulți, cită
frunză și iarbă, cum spui tu ! Dar asta s-o știm numai noi
amîndoi! Nu uita că în luptă frica-i mai grea decît sabia !
Vine cumpănă mare, dar nu mă tem ! Dacă om fi
vrednici... și bărbați... și înțelepți... om izbîndi ! Iar dacă
a fi să murim, Jeremie, om muri, și gata !' Măcar om muri
cu mina pe armă și luptînd. Și mai mult decît c-o moarte
nu sîntem datori! Dar eu nu mă gîndesc la moarte!
Moldova asta are nevoie de brațe tari, nu de oameni
morți ! Iată, îmi scrie socrul meu, pîrcălabul. întărește
zidurile și îndestulează cetatea cu cele de trebuință !
Și... ne așteaptă !
— Hotinul?
— Hotinul! Putem aștepta acolo să vie iarna
cu omătul și cu gerul ! Iarna nu-i ca prietenii noștri din
Lehia ! Ea vine ! Și o dată cu ea om ieși și noi din cetate
și om ucide ce-a mai rămîne din dușmani... dacă nu i-om
putea oborî aici...
Tăcură iar o vreme, fiecare cu gîndurile sale. Și
iar șopti Jeremia, cu glasul sugrumat:
— Socot, măria ta, că te-ai gîndit la toate...
Crede că nu la mine cuget și nu la ciolanele mele ! Ci la
paza și la ocrotirea măriei tale... Dar... și cetățile cad !...
— Ei, Jeremie ! Cad cetățile, cad domni și
cad și sfetnicii domnilor, e adevărat ! Dar dacă n-om
cădea, află că de la Hotin numai treci apa și te
pomenеști pe drumurile pe care le-am bătut amîndoi
altădată, cu căruța mea de neguțator ! Atuncea cînd
pîndeam clipa nimerită să intru în Moldova părintelui
meu, să apuc un Scaun care mi se cuvine și să fac o
fărîmă de bine țării Țistia... Dacă a fi să batem iar acele

drumuri, le-om bate! Le-om bate pină om putea intra iar, să strângem puteri și să izbăvim pentru totdeauna Moldova... Ieremie! Eu atîta năzuință mai am în viața mea ! Cu ea mă culc, cu ea mă scol, cu ea trăiesc !... N-oi izbui acu, am să izbutesc mai tîrziu, dar am să izbutesc !...

În umbra cortului, portarul Sucevei mai rămase o vreme tăcut și cu gîndurile vijilînd. Va să zică primejdia e atît de mare, încît domnul s-a gîndit la toate ! Și la Hotin și la iarna care are să vie și pină și la drumurile Lehiei!... Drumurile Lehiei pentru el însuși, pentru lere- mia... Căruța de neguțător și hai... hai... străin în țară străină, fără culcuș, fără căpătii... pribeag... pribeag... pribeag... hătuit veșnic ca orice dușman al lui Petru Șchiopul... biruatorul... domnul Moldovei...

Cînd ieși, iăsînd perdeaua să cadă după dinsul, lere- mia se opri o vreme lingă cortul domnului. Privi îndelung către miazăzi, spre dunga întunecată a zării, și pe urmă porni, pășind repede și dînd din mîini, așa cum nu făcea altădată.

De departe, oamenii îl priveau nedumiriți.

11 Acuma, cînd tabăra s-a statornicit pentru mai multă vreme în același loc, boierii din jurul mării sale au aflat vreme să întindă, în spatele cortului domnesc, corturile de trebuință pentru bucătărie, cămări și slujitorime, iar ceilalți dregători mai însemnați ai curții, stolicul cel mare și clucerul cel mare, au putut rîndui ca obiceiurile pentru masa și viața domnului să urmeze neschimbate. Cămările începură a fi îndestulate cu vinat proaspăt, mai ales pană — aflîndu-se din belșug în împrejurimi — și pește prins în fiecare zi în bălțile Dunării și în apa Prutului.

Acum marele postelnic Petrea Mălai supraveghează de aproape pe boierii slujbași ai curții domnești, intră singur la domn la ceas hotărît și — înlăturînd pe boierul înălțat în această slujbă — toarnă apă rece din ibric de argint, ca măriia să să-și spele minile, iar dîmnealui Bucium, mare ceașnic, dregre cite puțin vin în cupa domnului, luînd credința la fiecare masă.

Din tabără nu se vede mișcarea oame'nilor curții în jurul acestor treburi și obiceiuri, pentru că toate corturile acele sînt legate între ele. Dar cînd vinătorii aduc rodul osteneților lor, oștenii îi văd și își întind gîtul. Mai cu samă Zamfir își întinde gîtul după tăgîrțelie cu pește și nările lui adulmecă mirosul cunoscut căruia îi duce dorul. Și atu'nci se întoarce către iezer și privește îndelung, pe gînduri, unduirea molcomă a păpurîșurilor.

— Lasă-mă, milostive, să pescuiesc în iezer !

se roagă el de boierul Pătrașcu. Cui îi poate strica un pește iript pe cărbuni ? Ne mai aducem aminte de

stufurile noastre... Este nu departe, în luncă, un plop bătrîn de cînd lumea. Dobo- rît cum se află de furtuni și vechime, îl mîni'ncă bureții și putregaiul. Nu-i păcat ? Într-o zi, cu oamenii mei, scobesc într-însul o ciobacă de-a mai mare dragul !...

Domnia sa Pătrașcu rămîne cu ochii duși asupra stufurilor.

Du-te, Zamfire ! Îngăduie el. Dar eu nu mă gîn- desc la pește. Eu aș vrea că — dacă-ți scobești ciobaca de care vorbești — să colinzi iezorul în lung și-n lat, să-i afli adîncimile și grindurile și milurile și să capeți de istov încredințarea că prin apă și prin stuf nu se pomeneste trecere... îi bine să știm totdeauna ce se află în spatele nostru și mai cu samă dacă nu ne-am putea sluji noi la nevoie de o asemenea știință...

Zamfir a înțeles. Popul cel mare din luncă s-a dovedit mai puțin putred decît a crezut el, iar oamenii săi, încălecîndu-l, l-au cioplit și l-au ciocănit ou barda și au scos dintr-însul o ciobacă gospodărească de zece coți. Osebit, oamenii aceia au mai cioplit din lemn de salcie și au alcătuit — prinzînd lobdă de lobdă, cu cepuri de lemn — trei plute mai mici, ușoare și bune de minat cu prăjina pe cărările din stuf. Iar după ce au cioplit și visiele și prăjinile de trebuință, au adus cai și le-au tîrît pe toate pînă la coada iezerului, împingîndu-le pe apă și legîndu-le de țaruși. S-au dus apoi să-și pregătească scule pentru pescuit, după știința lor, și într-un zori de zi s-au făcut nevăzuți intrînd în desimile de papură.

S-au întors- în amurg. Și în vreme ce oamenii săi pîrpăleau pești pe jărat, Zamfir scoase din briu un Capăt de creangă de salcie, în coaja căreia crestase semne albe fel de fel și începu să le cetească cu glas. Astfel domni3 sa Pătrașcu află că dincolo de perdeaua de stuf, care închide vederea spre asfințit, se întinde un luminiiș de apă care merge către miazăzi pînă la capătul dinspre Dunărea și în care adîncimea coboară mai jos de două staturi de om. Că dincolo de acel luminiiș pornește iar pădure „de papură cu miluri și adîncimi și grinduri înșelătoare gata să soarbă în adîncul lor pe oricine s-ar încumeta să treacă peste ele. Că milurile acele gem de forfota racilor, iar adîncimile se întunecă de mulțimea peștilor, lucruri care sînt de mare însemnătate și vrednice de știut... Cit privește drumurile cele mai bune și mai de-a dreptul de pe malul ista al iezerului, pînă la malul celălalt — pe pămînt tare — Zamfir are a le învăța, cu oamenii săi, în zilele ce urmează... că doar, deocamdată, nici nu au alta de făcut...

I'n cortul său, domnia sa Pătrașcu minînfică încet peștele proaspăt și ascultă tăcut cele ce i se spun. Pe urmă, Zamfir se duce să se așeze la focul oamenilor săi și boierul rămîne singur. Pe sub perdeaua ridicată, ochii săi cercetează cu băgare de samă mișcarea ferită, tai-

nică, pînditoare, plină de teamă și de* îngrijorare, care s-a statornicit de cîteva zile între unii boieri din tabără. Boierul Pătrașcu stinge opaîțul și rămîne în întuneric. Și tot prin întuneric vin la el să stea de vorbă prietenii Decusară, Șeptelici și Arbore.

Afară, sub lumina săracă a lunii, oameni tăcuți, cu umerii ridicați, străbat locurile slobode și se fac nevăzuți dintr-o dată. Pe urmă, pe pinza unor corturi, luminate dinlăuntru de pîlpierea feștelor, umbre mari, negre, joacă crescînd și, scăzînd odată cu flacăra, se apropie barbă lîngă barbă și șoptesc gheboșate, strînse în cerc, cu brațul ridicat, cu umerii cutremurați ca de spaimă. Tîrziu, se ridică și se despart, strecurîndu-se tăcute, tainice, prin întuneric, călcînd cu fereală spre corturile lor și privind cu frică în toate părțile.

În cortul domnului lumina se stinge tîrziu. Și după ce sub lună nu mai rămîn în picioare decît caraualele sprijinite în sulii, boierul Pătrașcu și prietenii săi mai vîd o umbră care încă nu s-a îndurat să se ducă la culcare. Stă nemișcată, cu umerii înguști, cu capul plecat și barba ușor împinsă de vînt, privind încolo spre miazăzi, pe deasupra taberei, pe deasupra tuturor. De jur împrejur e pustiu și tăcere. Numai chipul acela rămîne treaz și nemișcat în fața cortului marelui portar, pînă tîrziu. Iar cînd, în sfîrșit, se hotărăște să intre la culcare, boierul Pătrașcu și ceilalți cunosc pasul și statura slăbănoagă a domniei sale Ieremia și, izbiți de bănuiele și uimiri, stau încă multă vreme cu capul în palmă, trudindu-se să priceapă înțelesurile ascunse ale unor asemenea fapte și faptele ascunse ale unor asemenea oameni.

— Ce coace oare capul acela cu obraz scofilcit și cu purtări pline de taină ? întrebă, șoptind înflorat, domnia sa Decusară.

Ce coc capetele tuturor guzganilor care se tem să nu ia foc corabia ! răspunde adînc Pătrașcu. Numai că el îi mai sus decît toți, are în mină putere, că-i hatman, și de aceea deasupra lui stă ochiul domnului... Ar fi deci cel dinții guzgan care și-ar pierde capul, dacă l-ar simți mîria sa! Asta gîndește și tănuiește și-l muncește...

— Să băgăm de samă ! șoptește și domnia sa Șeptelici, să băgăm de samă, să băgăm de samă...

Și au dreptate.

Tîrziu în noapte, boierul Cozma Muțgu se strecoară prin întuneric și intră în cortul marelui hatman. Ieremia nu doarme. Stă treaz în culcuș, cu ochii deschiși, cu urechile la pîndă. Se răsucește către musafir și întreabă, răgușit:

— Tu?

— Eu ! șoptește boierul Cozma, căutîndu-și un loc prin întuneric, să se așeze.

— Ai vești de samă ?

— Am și unele vesti, dar mai ales o vorbă
tăinică aș avea a-ți spune!...
— Spune-o!
— Pan Ieremie, Alexa Albu știe că oștirea
care vine asupra noastră îi mult mai mare decât ne
închipuim noi și decât vrea domnul să ne spuie. Domnul
se ascunde de noi și ne înșală ! Și zice Alexa că ți-a
spus-o și domniei tale! Vra să zică o știi! Și eu nu mă mir
că Ion Vodă ține vestea asta în mare taină. El se
gîndește la zilele lui, nu la ale noastre. Dar domnia ta,
hatmane, dacă o știi, de ce taci ? Ce ai de gînd ? Ne duci
la tăiere cu bună știință ? Ori socoti să batem cu minile
noastre toată împărăția turcească ?
Ieremia se scoală într-un cot:

Spune bețivanului să-și
ție gura ! rostește el
mî- nios. Să nu se'
împrăștie și să nu se
afle o veste ca asta, că
ar zice domnul că eu
am împrăștiat-o

— !Ar zice domnul ? Vra să zică ți-a spus-o și domnul ?

— Mi-a spus-o! Numai mie mi-a spus-o și vra să zică numai de la mine se poate aila ! Ține-l pe Albu din scurt, îți spun ! Să nu-și primejduiască viața, că eu nu șuguiesc!

Bine, am să-l țin din scurt! Dar nu-i vorba de capul lui ! Ți vorba de capetele noastre ale tuturor! Că dacă ți-a spus și domnul, înamnă că-i așa ! Și dacă-i așa, ce avem de făcut ? Cum ne păzim ? Ar trebui să chibzuim! Să punem la cale pină nu-i prea târziu! Pan Ieremie, mă știi că sînt omul domniei tale! Și te slujesc cu credință ! De ce te ferești de mine ?

Nu mă feresc, Murgule ! Dar nu știu nici eu! Singur mă gîndesc și singur mă frămînt, pentru că n-am credință în nimeni! Și nu știu ce să fac! Încă de la Iași, de cînd s-a hotărît nesupunerea la porunca turcului, mă frămînt. Dar poți să-l scoți pe Ion Vodă din hotărîrile lui ? Voi nu-l știți. Dacă aș fi încercat, acu cine știe unde mi-ar putrezi ciolanele ! N-am putut! Am gîndit să tac, să mă fac frate cu dracul pină oi trece puntea ! Și iaca se apropie funia de par și nu știu încotro s-o apuc. Sînt mare hatman, înțelegi ? Ce poate să facă un mare hatman cînd Ion Vodă îi stă în coastă și-i cetește gîndurile ? O vorbă, o mișcare nelalocul ei și capul meu zboară ! La asta te-ai gîndit ? Ce să fac ca să ocolesc primejdia ? Să iau un cal și să pornesc singur, într-o noapte, încotro oi vedea cu ochii ? Unde ? Iar peste hotare? Iar pribeg? M-am săturat! Și tu vii să mă întreb ce-i de făcut ? Te întreb eu, Murgule, ce-i de făcut ?

Cozma Murgu rămăsese cu capul plecat, cu gîndu- rile vraiste. Venise înspăimîntat să caute o dezlegare, un sfat către mîntuire, și iată ce afla !

— Te-am rugat, — urmă Ieremia, — să cercetezi, să oblicești, să te strecoři în sufletul și în cugetul fiecărui, ca să aflu și eu în cine mă pot încrede și în cine nu. Poate să ne fie de folos cînd a veni vremea. Mi-ai adus unele vești și unele bănuieli. Nu sînt mulțămît! Nu știu încă pe cine să mă sprijin la o vreme de nevoie! Du-te! Caută ! Și ai nădejde în mine! Că doar nu-ți în-

32 - Mitrut al Jeldii - c. 1394

ohipui că eu am să pornesc la tăiere cu minile legate! Vrea Ion Vodă să se ducă el, treaba lui! I-ain iost credincios cit a fost cuminte și înțelept. Nu mai vrea să fie ? Eu mă trag într-ale mele ! Am împărțit cu dînsul pînea amară a pribegiei. Vrea el să pornească iar în pribegie ? Îi poftesc drum bun, dar fără mine ! Vrea să moară sub securea gidelui turcesc ? Moară ! Eu nu l-oi urma ! Mie nu mi-au făcut turcii nici un rău și eu n-am nimic cu dînsii ! Eu vreau să trăiesc aici în Țara Moldovei, lîngă pămînturile și strînsura mea, în pace și înțelegere și cu turcii și cu toți! Asta vreau! Dar cum am să mă mîntui și

am să ajung să-mi împlinesc gîndul, nu ştiu ! Aştept.
Aşteaptă şi tu ! Iar dacă vrei să-ţi spun ce să faci tu, iaca
: Să se vadă că eşti om credincios lui Ion Vodă ! Să se
vadă că eşti oştean viteaz pentru dînsul şi gîndurile lui !
Să te gîndeşti mereu că ai un cap pe umeri şi că îl porţi
în tabăra şi în oastea lui Ion Vodă ! Şi că Ion Vodă ţi-l
poate tăia, dacă te simte cu viclesug ! Ai înţeles ?

Tăcu. Un cal speriat necheză departe.
Cozma Murgu îşi înălţă capul, ascultă o vreme şi
şopti:

— Am să aştept ! Dar mi-e frică, pan Ieremia !
Mi-e frică... Şi să ştii: trebuie să ne păzim de Pătraşcu !
Şi să nu ne încredem în Decusară, nici în Arbore, nici în
Şeptelici, sau Buhuş, sau Manole Grabă...

— Căpitanii şi comandirii nu-s boieri ca noi !
şopti şi Ieremia, friierupîndu-l. Sînt căpătuţii lui Ion
Vodă. Tot ce au, el le-a dat ! Cum vrei să nu ţie cu
dînsul ? Asta o ştiam, Murgule. Altăceva ai mai aflat ?

— Nici în răzăşi să nu ne încredem... Şi ei şi
vecinii sînt de partea lui...

Doar nu-i fi crezînd că sînt cu noi !
Prostimea socoate că el îi domnul ei ! Nu-l cunoaşte ! Nu
degeaba-i prostime ! Du-te, Murgule, şi cercetează.
Cercetează zi şi noapte şi vină şi-mi spune ! Ține din
scurt pe beţiv ! Nu uita ! Mă tem că odată şi odată avem
s-o păţim rău din pricina lui !... Şi Ține-ţi şi tu gura.
Murgule ! Nici lui taică-tu ! Nici măică-tă din groapă !
înţelegi ?

1

Aulul' pare pustiu. Bordeiele rare, lipite cu lut gal-
ben, pe jumătate vînte în pămînt şi acoperite cu şovar,
abia se văd din iarba şi beldiile de floarea-soarelui, între
care sînt risipite.

În bătăturile înguste, vetrele de lut afumate îşi
arată cenuşa rece, alături de parul prepeleacului în care
se zvîntă o oală de pămînt ars şi o scafă de lemn. Lărgi
lese de nuiele împletite, ridicate pieziş, ca nişte acope-
rişuri deasupra bătăturilor, se sprijină pe pari bătuţi în
pămînt şi Țin umbră. Sus pe lese se usucă la soare iarba
proaspăt cosită.

Deasupra, în văzduhul limpede, berze albe vislesc
domol, coborînd departe asupra unor maluri nevăzute.
Le ajung din urmă şiraguri negre de nagîţi, zburînd unul
după altul ca traşi cu aţa.

În liniştea uriaşă, aulul pare în adevăr părăsit.
Numai pe cărare trece un om. Îl cheamă Huseim-
abî. Are numai o mină şi un picior. Aşa a venit cîndva

I Aul — sat tătărăsc. (N. A.).

din- tr-un podgheaz în Moldova. Dar Hangarei-abî, care ştie să cioplească în lemn fel de fel de lucruri, i-a făcut două cîrje legate între ele printr-o spiţă, astfel ca schilodul să le poată mişca pe amîndouă cu o singură mină. Şi ajutîndu-se cu ele şi cu piciorul cel sănătos, Huseim-abî merge mai repede decît un om întreg şi minuieste biciul de piele ca un voinic. Iar capul lui ras, cu căciuliţa cît un pumn pusă pe creştet, cu obrazul negricios, rotund, tăiat de sfichiurile lungi ale mustăţilor, se mişcă în toate părţile, parcă speriat. Mai cu samă azi pare speriat.

Huseim-abî. Bocăneşte repede cu capetele cîrjelor pe cărare, îşi zvirlă trupul înainte printre ele, se sprijină în piciorul sănătos şi iar bocăneşte cu cîrjele, întinzîndu-le într-un pas uriaş.

Aşa, iese din cărare, intră în iarbă, străbate

iiinauul în curmezis, gîfite, grăbeşte înălţîndu-se în cîrji şi

cu mare greutate ajunge în marginea unei întinderi

cosite.

Doi oameni adună cu ţăpoaiele finul uscat şi-l încarcă pe o leasă largă, lingă care aşteaptă un singur bou, înhamat. Alţi cîţiva boi pasc mai încolo, şi o cireadă de vite se vede în depărtare, păzită de haidăi risipiţi pe cîmpie.

Cei doi oameni sînt aproape goi. Zdreanţa de pînză, care spînzură pe trupul lor numai piele şi os, mai mult îi descoperă decît îi îmbracă. Desculţi, cu picioarele cenuşii de gloduri uscate, cu mînele sfîşiate, cu bărbile cărunte, nerase, zburlite, murdare, cu pletele căzute în ochi şi în lungul obrazului scofilit, oamenii aceia par nişte animale ciudate, flăinîde, costelive, de care cineva şi-a ris azvîrlindu-le în spinare o ferfeniţă fără nume, tăvălită prin gloduri.

— Alergaţi la cireadă! strigă la ei Huseim-abî. Să fugă ! Să fugă repede ! Să...

Dar nu-şi mai isprăveşte vorba. Spaima care l-a cuprins pe dînsul se vede că a cuprins şi pe alţi tătari din lacti-Cul. Cîţiva călăreţi, gheboşaţi pe cai, aleargă spre cireadă. Alţi călăreţi care stătuseră pînă acum nemişcaţi pe culmi, străjuind întinderile în jurul cirezii şi pîrînd a sprijini zarea în sulţi, le ies înainte. Sună unul din corn de bou, aproape, îi răspund alţii de mai departe, şi haidăii — oameni tot atît de goi ca şi cei de la strînsul finului — înalţă ciomege, strigă la vite, se grămădesc, se învâluie şi pornesc cireada spre miazănoapte. Bicele lungi de piele ale călăreţilor se învîrtesc prin aer ca nişte şerpi subţiri, negri, şi izbesc spinările goale ale haidăilor.

Cei doi oameni care strîng finul lingă sat au rămas cu ţăpoaiele în mini şi privesc nedumiriţi. Huseim strigă la ei cu ochii ieşiţi, crunţi, scuipînd vorbe neînţelese, gîtuite. Se apropie, se sprijină numai în cîrji şi cu braţul sănătos desfăşură un bici de piele şi izbeşte.

Oamenii își pleacă spinările și se supun poruncilor.
Apucă hamul boului, se chinuiesc să-l desprindă de
leasă, și minile lor tremură. Huseim izbește înainte ca
înnebunit. Pe cărările dintre bordeie cițiva tătari călări
aleargă răcnind. Femei cu șalvari albaștri și părul negru
împletit în codițe multe, date peste cap, străbat în goană
cărările în curmeziș, cu cîte un copil de mină, cu altul în
brate, și se mistuie îndată în iarba înaltă. Într-o clipă,
aulul a rămas iar pustiu.

Acum tropotul se aude deslușit. E grăbit, din ce în
ce mai puternic și cade peste aul ca o prăvală nesîrșită
de pietre uriașe repezite din vîrl de munte. Șumuiege de
paie aprinse, purtate în virful sulitelor de călăreți pe cai
suri, aprind acoperișurile de șovar ale bordeielor și lesele
de lîn uscat care umbresc bătăturile. Focul piriei și
flăcările se înalță în învâluiri vălătucite de lum.

Un glas de bucium se înalță dintr-o dată și
oamenii bătuiți de Huseim își înalță spinările. Nu mai simt
loviturile. Se uită unul la altul cu ochii bulbucați, cu
gurile căscate. Nu le vine să creadă.

.. — Bucium ! șoptește unul și buzele lui tremură.

— Bucium, bucium ! șoptește celălalt și ochii
lui se umplu de lacrimi.

Cînd buciumul se aude a doua oară, oamenii sar
în sus. Nu mai este nici o îndoială.

— Ai noștri ! strigă ei parcă înnebuniți. Aici !
Aici ! Aici ! răcnesc olt pot și înalță brațele slabe spre cer.

Unul și-a băgat două degete în gură și șuieră
ascuțit, puternic, șuieră fără oprire, pînă ce-și pierde
răsuflarea, înghite o gură de aer și șuieră iar. Huseim a
întors spatele și grăbește, schiopătînd, spre iarba înaltă,
să se facă nevăzut. Biciul desfășurat se tirăște în urma
lui ca un șarpe negru. Oamenii l-au văzut.

— Apoi nu l se repede unul ridicînd țăpoiul.
Să stai aici la judecată, cine !

Țăpoiul izbește în cîrji și trupul călăului schilod se
prăbușește la pămînt.

Ca uh virtej, cițiva călăreți cu *caii* suri se ivesc la
capătul postatei. Cei doi oameni înalță brațele, fac
semne- deznădăjduite și strigă gituit:

— Aici! Aici ! Aici !

Călăreții îi înconjură.

— Moldoveni ? răsună un glas înalt, tinăr.

— Moldoveni, mulțarnescu-ți tie doamne!

răspund oamenii și dintr-o dată chipurile lor supte șiruie
de lacrimi.

Dau în genunchi și își fac cruce.

— Ridicați-vă! strigă același glas înalt. Am
venii să vă scăpăm ! Unde-s tătarii ?

— La fin l arată un om cu brațul întins spre
răsărit

— Și vitele, cadi, oile, robid, știți unde-s ?

— Robii sîntem noi !
 — Alții nu-s ?
 — Ba sînt... la cireadă și la herghelie și la oi...
 vă ducem în toate părțile, numai urcați-ne călare!
 răspund oamenii zbuciumați, neînăpuțindu-și stăpîni
 tulburarea.

Un călăreț înalt se apropie de ei, se pleacă din șa
 și privește vîrțile proaspete, sîngerii, pe care biciul lui
 Husei m le-a lăsat pe pielea lor. Călărețul întreabă ceva
 și oamenii nu-i înțeleg -li-mba. Dar pricep după -glas că
 li-i prieten și-d bănuiesc întrebarea. Se întorc, arată pe
 Huseim care se răsucește jos ca o rîmă și unul din ei se
 pleacă și prinde cureaua biciului, pe care tătărul îl mai
 strînge încă l-n mină.

— Aista-i cînele cel -mai rău din tot satul, așa
 schilod cum M vedeți l vorbește omul cu năduf.

Fără vorbe, un alt călăreț se apropie și își pleacă
 sulîța. O clipă, trupul schilodului se zbuciumă pe sus, în
 vîrfurile sulîței, pe -urmă este zvîrlit departe, în iarbă, ca un
 stîrv netrebnic.

Cei doi robi încalecă la spatele călăreților din
 frunte. Unul din ei strînge în palmă codirișca biciului lui
 Iluseim. Celălalt a rămas cu țapul în mină.

— Unde mergeți întii ? întreabă lei.

— Întii oamenii, tătarii adică. Pe urmă robii și
 vitele.

— Luați-o încolo către răsărit, colo unde se
 zăresc stoguri...

— Sînt mulți ?

— Tot satul. Adică vreo sută de bărbați,
 răspunde omul uitîndu-se îngrijorat în jur. Or fi destui
 călăreți să-i doboare ? și oînd vede înșirați în urmă pe
 toți cei o mie de cazaci ai lui Svercevschi, chipul lui se
 înseninează.

Toată întîmplarea aceasta i se pare un vis. Nu știe nici
 cine sînt călăreții, nici cum au ajuns aici să-i sloboadă pe
 dinșii din robie. Știe însă că & scăpat, și bucuria și
 tulburarea îl cuprinde ca un vîrtej.

— li înconjurăm! strigă el zbuciumat. Niciunul
 nu poate să scape l Sînt colea lîngă 'heleşteu... în
 dreptul stogurilor... iată colo unde coboară cîrdul cel de
 rațe sălbatice... Acolo-s spurcăciunile. Fac cu mina lor
 singura treabă care zic că nu-i necinstește. Așa zici!
 Strîng fin să aibă ce da iafta la cai. Toate celelalte munci
 le facem noi, robii... și acasă, muierile. Ei stau, minîncă
 semințe de floarea-soarelui, scuipă coji și pun ,la cale.
 Iar vara pleacă în podgheaz, la furat! Atîta ! Dar pentru
 cai fac orice. Pentru că fără cai sînt morți. Și acum-a, la
 fin, sînt descălecați...

Mitruț — la spatele căruia călărește robul care nu
 mai taqe — vorbește cu sutașul Kozlovski, iar Kozlovski
 tîlmăcește hatmanului, care înalță un braț și oprește. În

spatele lui s-a oprit întreg şiragul. Cîțiva cazaci descalecă şi pornesc înainte, pierzîndu-se în iarba înaltă. Alte străji şi iscoade pornesc în lături, după meştesugul căzălesc în stepă, unde ei se simt ca acasă la dinşii...

Curînd iscoadele se întorc. Hatmanul ascultă ştirile şi rînduieşte lupta. Două şiruri de cazaci pornesc lungindu-se ca două braţe de cleşte. Merg încet prin iarba înaltă, în timp ce grosul oştirii aşteaptă. Un braţ înconjoară heleşteul şi năvăleşte în finăţ, chiuind. Năucii, înspăimîntaţi, tătarii aleargă în partea dimpotrivă. Abia atunci se înalţă din iarba celălalt braţ al cleştelui. Prinşi în capcană, zăpăciţi, se învîrtesc, se întorc şi năvălesc spre apus, spre aul. Dar aici dau peste grosul oştirii căzăoeşti. Răcnetele lor se înalţă deznădăjduite în văzduhul limpede. Se apără cu tăpoaiele, se reped să spargă încercuirea, sînt viteji în adevăr. Dar împotrivirea lor se sfîrşeste repede. Cazacii aprind stogurile şi flăcările urcă spre cer.

— Acuma arată-ne unde sînt robii! întrebă Mitruţ, socotind că treaba lor aici la finăţ se sfîrşise.

— Robi sînt peste tot! grăieşte omul așezat la spatele lui. Și la cireadă și la herghelia și la oi... Eu aş zice să luăm întii herghelia,, să nu fugă...

Svercevski dă altă poruncă şi acum toată oastea lui călăreşte repede peste câmpiile cosite, către miazănoapte.

Herghelia trebuie luată dan două părţi! spune el lui Kozlovski. Din iaţă şi din spate. Altfel, dacă-i lăsăm loc să pornească în galop, n-o mai prindem.

Kozlovski tălmăceşte porunca 'hatmanului şi robul gîndeşte o clipă şi răspunde chibzuit:

— Este colea, pe dreapta, o vilcea care poate ascunde cai şi călăreţi cîți vrei. Pe acolo poate porni o parte din oaste, care cînd a da de malul unui pîriu, să buciume şi să urce în cîmpie, fără grijă. Să pornească pe urmă către noi, iar noi, auzind buciumul, om porni către dinşii! Și... aiasta-i! Herghelia se cheamă că-i la mijloci! Unde să mai fugă ?

Și în timp ce hatmanul împarte poruncile de cuviință, omul își înalță capul către Mitruţ și întreabă încet, nedumirît :

— Da... dumnealor cine-s ?
— Cazacii! răspunse Mitruţ, zîmbind.
— Cazacii ! șoptește robul, cu sprmcenele ridicate a nepricepere. Și tu tot cazac ești ?
— Eu sînt moldovan ca și dumneata, bădiță !

zîmbește iar Mitruţ,

— Așa ! se miră robul. Mie înni pare că te cunosc și nu știu de unde ! îl privește el lung.

Ar vrea să mai întrebe, să iscodească, să se dumirească, dar nu are vreme. Svercevski a făcut semn

și oastea s-a pus în mișcare. O parte pornește prin vâlcea
ua plină de iarbă, care se lungeste către miazănoapte. În
fruntea ei, alături de sutaș, călărește Drăgan, cu
buciumul pe un umăr și cu biciul lui cu plumbi pe altul.
Cealaltă parte pornește în urma hatmanului, mergînd
mai încet și cai băgare de samă.

Cîmpul pare nesfârșit. Iarba se leagănă domol,
alun- gîndu-și valurile pînă departe. Florile se pleacă și
se ridică lin. Un pitpalac se aude aproape. Altul îi
răspunde departe. Prepelile se ridică fără de veste de
sub pasul cailor și dumbervence greoaie, cu pene verzi
și cenușii, zboară jos și se pierd în aerul care tremură
ușor deasupra stepei.

Deodată, de departe, se aude buciumul.
Svercevschi se întoarce și înalță sabia. Pornesc în goană.
Mitrut duce buciumul la gură și răspunde prelung.
Curînd se zărește herghelia. Paznicii cei cu sulii aleargă
nedumiriți de la unul la altul. Mai sînt paznici călări, dar
nu au sulii. Au numai ciomege lungi pe umeri și bice de
cînepă.

— Robii! strigă omul care călărește la spatele
lui Mitrut. Să mai buciumăm! Să înțeleagă ei că vine
mîn- tuirea și să vezi că-i ucid singuri pe tătari. Cu bitele!

Mitrut buciumă. De departe buciumă și Drăgan.
Suli- țaii tătari se zbuciumă între caii hergheliei să-i
sperie, să-i pornească fri goană înecotrova, să scape. Dar
nu mai au timp. Acum cazacii strîng herghelia din toate
părțile, iar între cai, robii fac rînduială. Nu mai au nevoie
de nici un ajutor. Bitele se învîrtesc în aer, sulile
zboară frînte, tătarii se prăbușesc pe piciorul în scară și
cai nu mai tiră în urma lor decît leșurile lor sfărîmate
de copite. Robii aleargă ou brațele ridicate spre
mîntuitori.

— Moldoveni! strigă ei de departe, cu glasuri
sugrumate de tulburare, cu pletele în vînt. Moldoveni !

— Moldoveni! strigă Mitrut, făcîndu-le semYie
cu brațele.

— Moldoveni! strigă „atamanii”, aruncîndu-și
cușmele în capătul ghioagelor și ridicîndu-le în sus.

Robii descalcă din goană. îmbrățișează
grumazul cailor, îmbrățișează picioarele călăreților.

— Fraților !... Fraților !... Fraților !...

În ochii lor lucesc lacrimi. Pe chipul lor zîmbetul a
rămas încă nedumirit. Nu înțeleg.

— Luați-vă herghelia și porniți cu ea spre
asfințit ! le strigă Mitrut. Spre Moldova! Acasă ! Acasă !
La noi acasă! Că de acolo au furat-o tîlharii!

Acuma oamenii parcă înțeleg mai bine. Sar în sus.
își zvîrl cușmele în aer. Încearcă să chiuie și nu pot își

simt gîtlejurile strînse ca în clește. Se aruncă pe cai. gata să înfăptuiască porunca.

— Stați! le strigă Mitruț. Cu socoteală, nu așa. Mergem o dată cu toții, dar luăm și oile și vitele!... Tot... tot ce au prădat ei de pe pămînturile noastre!

Svercevski și cazacii au privit zîmbind bucuria dez- robiților. Și ei știu ce este robia.

Hatmanul dă .alte porunci și sutașul Kozlovski le tîlmăcește. Oastea se împarte în trei. O parte pleacă spre stîină. Ghivirdic și Toader ciobanul, cu buciumele în curmezișul spatelui, călăresc în frunte.

— Buciumați de departe, și moldovenii noștri — dacă au ciomag în mînă — se mîntuie singuri ! le strigă Mitruț din urmă.

Altă parte pornește, cu „atamanii” în frunte, spre ci- readă. Iar cei care rămîn ou Svercevski și Mitruț întorc spre aul, unde robii au a le arăta gropile cu grîile puse la păstrare.

Descoperiră gropile cu grîile și le dădură foc. Descoperiră ascunzișurile prăzilor și le împărțiră. Și arseră ceea ce mai rămăsese nears.

Departe se aud buciumele celor ce adună robii și oile și vitele să le duca înapoi în Țara Moldovei...

2

Spre răsărit, cerul se luminase și hatmanul dădu poruncă de plecare. Se pregătiră deci în, grabă, încălecară și porniră. Mitruț și „atamanii” săi dădură ocol hergheliei, cirezii și turmei de oi, să vadă dacă toate sînt în bună rînduială. Întorceau în Moldova avuția care fusese prădată și simțeau că pe umerii lor apăsă o mare și însemnată greutate. Pentru asta doar plecaseră în Bugeac, și pentru slobozenia robilor. Se bucurau — mai ales Mitruț se bucura — că va putea plăti și datoria lui de suflet către moș baci. Dar toate acestea se legau una de alta și se împleteau și cu gîndul cel ascuns al hatmanului Svler- cevski, care căuta să .pălească pe tătari atît de tare, încît să nu mai aibă grijă că — în toiul luptelor de la Cahul — ei ar putea să cadă în spatele oștilor lui Ion Vodă. De aceea, tot drumul, de la tabără pînă la lacti-Cul, îl făcuseră ocolind pe departe toate aulele și așezările tătărăști, ca să nu lie simțiți. Iar lacti-Cul era așezarea cea mai de către răsărit a Bugeacului. De aci — către apus — pînă ce vor putea ajunge iar în tabără, vor putea merge drept, fără zăbavă, nimicind puterea tătarilor care nu se așteptau la acest atac.

— Nici un tatar din Bugeac nu se așteaptă să [ie lovit dinspre răsărit! spusese Svercevski.

Și avusese dreptate. Spre răsărit, Bugeacul nu avea decât prieteni : turcii de la Cetatea Albă. Cine să-i pâlească ?

Cu toate acestea, cel dinții aul spre apus de lacti-Cul fu aflat pustiu. Se făcuseră nevăzuți și oamenii și vitele. Pe multe vetre cenușa era caldă încă, semn că cei de acasă fugiseră în pripă, de curînd.

— Au fost vestiți ! clătina din cap hatmanul.

— Hm ! Eu am 'spus să curățim locul de muieri și da copii ! vorbi incuadun dezrobit. Aistora trebuie să le zdrobești capul ca la șarpe, fără milă ! Că nici ei nu au milă ! Acu au să alerge din aul în aul cu vestea și avem să-i aflăm pregătiți... ori ■ fugiți !

Căutară gropile ou griie și le dădură foc.

Aprinseră și stogurile de fin și bordeiele și își urmară drumul către răsărit.

— Acum mergem către ACbunar ! înștiință unul 'dintre dezrobiți, care ■ cunoștea locurile. Îi așezare mare, cu oameni mulți și au sămănături... Aista-i semn că au și robi...

În adevăr, peste puțină vreme, drumeagul pe care se înșiruisse oastea începu a se înfunda printre beldii crude și scurte de floarea-soarelui și niște ciocleji nalți cît omul, subțiri, galbeni, cu spic lung și rășchirat în virf.

Noi îi zicem mălai tătărăsc! vorbi același dezrobit. Are spicul plin de semincioare bune dacă le fierbi cu lapte, iar ciolelejii is buni de foc. Pe aici nu-s lemne. Culegeam tot anul bălegarul de la vite și de la cai, îl puneam la uscat și-l clădeam sub lese lîngă bordeie, alături de beldiile de floarea-soarelui și de ciocleji de-alștia. Asta ard tătarii. Cîte bătăi am mincat pentru bălegarul ista, numai eu știu ! lată colo și ovăz ! Samănă ovăz pentru cai ! La dinșii, călul mincă mai bine decît omul. Ei își subție mațele cu catîccu ieremcic' și cu lapte de iapă, în care frămîntă turte de mălai tătărăsc coapte în spuză. Carne, cînd taie cîte o oaie, numai ei o vād ! Și oasele le rod ! Ca niște cîni flămînzi ! Iar noi ne zămoram ou airan ⁱⁱ și uneori sugeam da vaci — pe furîș — cîte o gură de lapte ! Că dacă ne prindeau era vai de noi !

Departe, în fața lor, pe o cărare lăturalnică, grăbea gîfîind și șohiopătînd — cu un picior zgîrcit — un tatar tînăr, aproape un copil. Parcă voia să ajungă pe cineva din urmă și nu putea. Îl strigară și el, șohiopătînd și >maă tare și sprijinindu-se într-un ciomag, încercă să se facă nevăzut în sămănături. Îl prinseră și-l aduseră la

I Ieremcic —' niilicare de lapte. (N. A.)

II Airan — lapte acru subțial cu apă (N. A.)

hatman. Dar hu se puteau înțelege cu el. Bîiguia nănăind pe limba lui, arăta cu mina spre miazănoapte și învîrtea ochii negri, pieziși și înspăimîntați, în timp ce boabe de sudoare îi cădeau pe obrazul negricios. În sfîrșit, unul dintre dezrobiți izbuti să înțeleagă cîteva vorbe: oamenii din Acbu- nar, vestiți de sosirea cazacilor, fugiseră. Se adăpostiseră într-un loc către miazănoapte, pe care tătărul îl știe, dar a rămas în urmă fiind șchiop...

— Au cai ? îl întrebară.

— N-au...

— Au arme ?

— N-au...

Tălmăcîră hatmanului și Svercevski stătu pe gînduri. Privi îndelung la prins și prinsul vărsă lacrimi de frică și deznădejde...

— Spune-i că dacă-l prindem cu minciuna, pieri! grăi hatmanul către tălmăci.

Și tălmăciul, cu puținele vorbe pe care le putea rosti, se sili să facă pe tătăr să priceapă.

— Nu spun minciuni ! se dezvinovăți prinsul, vorbind prin semne și asudînd și lăcrămînd.

— Să meargă înaintea noastră! porunci Svercevski.

Șchiopul porni șonticăind. Străji călări fură repezite

ca înaintași pe noul drum și alte străji se împînziră în lături. Dar se dovedi îndată că nu puteau face nici o ispravă. În stînga, locul cu mălai tătărăsc, des și înalt, nu putea fi cercetat, iar în dreapta, floarea-soarelui, naltă numai pînă la genunchiul calului, nu putea ascunde nimic. Astfel se depărtau mereu de drumul Achunarului și prinsul mergea înainte cu piciorul lui zgîrcit și din ce în ce mai șchiop.

Ia-l pe cal! strigă cineva către străjărul care mergea pe cărare înaintea oștii.

Oșteanul se plecă, apucă pe șchiop de umăr și-l săltă sad urce pe greabănul calului. Dar îndată îl lăsă să cadă la pămînt și, plecîndu-și boldul suliiței .asupra lui, strigă speriat:

— Stați ! Nu-i șchiop ! Ne-a păcălit,

spurcăciunea !

Cei din fruntea șiragului alergară, înconjurîndu-i.

— Cum, nu-l șchiop ?

— Nu-i șchiop ! Cînd l-am ridicat în sus, a uitat că are un picior zgîrcit! Și l-a întins ! Ne ducea să ne bage în cine știe ce capcană !

Oșteanul își apăsă suliița și, sub ascuțișul boldului, iscoada se zvîrcolî ca un vierme și își întinse amîndouă picioarele. Și tot atunci un nor de săgeți zbură din desi-mea beldiilor de mălai și se abătă asupra șiragului de oșteni.

În aceeași clipă, hatmanul strigă o poruncă și tot rîndul de oșteni, care se abătuse din drumul către Acbunar, descălecă și rămase neclintit la adăpostul cailor și al înălțimii Țeldiilor. Departe, în urmă, cei care minau vitele se opriră întinzînd gîtul speriați.

Săgețile urmau să cadă zbrîniind, înfrîindu-se în pămînt, dincolo 'de cărare, între tulpinile de floarea-soarelui. Din dosul calului său, Sverceveski cercetă împrejurimile. Șiretlicul tătarilor era acum limpede. Au vrut ca toată oastea căzăcească să se înșire călare pe marginea postatei de mlaia tătărească, din desimea căreia ei să-i poată lua la ochii fără greș, ostașii călări fiind mai înalți decît Țeldiile înspicate! Cu chipul acesta ar fi putut nimici o oaste întreagă, dacă acea, oaste s-ar fi încapățînat să nu des- calece ! Postata de mlaia era lungă și lată și cobora — în partea dimpotrivă — pînă la malul unui heleșteu lung și îngust.

„Pe acolo și-au pregătit fuga !” gîndi Sverceveski, din- du-și sama că o năvală călare asupra dușmanului, ascuns în pădurea aceea de Țeldii, era peste puțină fără mare pierdere de oameni.

O vreme stătu nemișcat. În adăpostul lor. cazacii așteptau cu ochii țintă. Privirile hatmanului alergau în toate părțile, căutînd o ieșire. Făcu un semn, și oșteanul care stătea aproape i se alătură.

— Scapără ! îi porunci șoptit.

Și după ce cazacul aprinse o bucată de iască, Sver- ceveski rupse un cioleaj de mlaia și încercă să-l aprindă. Dar cu toate că părea aproape uscat, cioclejul nu se aprinse și nu arse ou flacăra, așa cum nădăjduse el.

— Kozlovski ! Chemă el, punînd talpa pe iasca fierbinte. Și cînd sutașul își plecă urechea, îi șopti poruncile de cuviință și adăugă grăbit: Repede !

Kozlovski porni în goană înapoi spre drumul Acbunarului și îndată cele din urmă două sotnii descălecate, cu caii de dirlogi, se făcură nevăzute în spatele postatei. Dincoace, în cărare, cazacii își ridicară oușmele în săbii, astfel ca numai virfurile lor să se vadă deasupra întinderii de spice.

Îndată un val de săgeți se abătu asupra lor, zbrîniind. Cușmele fură aplecate și înălțate dar, și din nou aplecate și înălțate, ca să țină toată luarea aminte a dușmanului ațîntită asupra lor...

Și deodată bătaia săgeților se curmă. În adîncul lanului se simți o mișcare furiș, tîritoare, foșnitoare, și o învăluire ca o izbitură de vîntoasă .porni a zbuciuma desimea înspicată. Sverceveski se prinse cu amîndouă minile de sa și își înălță capul deasupra spicelor. Nici o săgeată nu mai fu aruncată asupra sa. Tot fundul postatei — de către heleșteu — se învâlura lă fel.

Hatmanul sări jos și strigă o poruncă. Cît ai clipi, carii fură înlăturați din cărare, iar cazacii își traseră săbiile și așteptară. În jurul lui Mitrut, „atamanii” își pregătiră ghioagele. Și la altă poruncă, uriașul lanț de oșteni descălecați și strînși cot la cot intră între beldii și porni, pas cu pas, înainte.

O clipă, mișcarea celor ascunși în desime se opri. Apoi • un urlet deznădăjduit izbucni în tot lungul lanului, dar săbiile și ghioagele se ridicară și se abătură cu mișcări iuți, puternice, cu bufnituri înăbușite, adinei. Ca o apă bătută de furtună, întreaga întindere ou mălai tătarăsc se zbatu. Și peste zbuciumul valurilor de spice, săbiile și ghioagele izbeau fără hodină, iar urletele unite într-unui singur, înalt, chiuuit, ca urletul unei fiare uriașe, cu laba prinsă în capcană, umplea văzduhul. În cărare, caii își înăltau capetele, își ciuleau urechile și băteau în pămînt cu copitele, neliniștiți.

De departe, cei care nu luau parte la această luptă ciudată se suiau pe spinările cailor și boilor ca să vadă mai bine. Iar vitele, speriate, cătau în lături loc de fugă.

Cînd între cazacii care înaintau și cei care veneau din spm heleșteu nu se mai afla nici un dușman, oștenii își băgară săbiile în teacă. Ieșiră în cărare, încălecară, alergară înapoi spre drumul Acbunarului și, lăsînd strajă tare pentru vite, porniră spre aul ca o vijelie. Puseră foc bordeielor, pătulelor, stogurilor, umbrarelor și gropilor cu griie, aprinseră toate întinderile cu ovăz, izbiră în străjării care încă nu apucaseră să pună la adăpost vitele și caii și sloboziră robii. De data aceasta muierile și cei ascunși în finețele înalte nu mai afiară cruțare. Robii sloboziți intrară după ei să-i caute și să le plătească după cuviință. Iar goana ținu pînă în amurg și se isprăvi cînd luceafărul de sară străluci ca o flacără aprinsă deasupra asfințitului singeriu

3

Acuma oastea lui Svercevschi înainta cu mare chibzuială. Străji cu rînduială înțeleaptă colindau dealurile și văile la mare depărtare, cercetau zările și desimile și dădeau de veste. Iar în urma lor, oștirea se mișca încet, ca să nu lase prea mare loc slobod între ea și tamazileuri și cai și turme.

— Sîntem în țară dușmană, lămurea Svercevschi pe sutășii săi. I-a.m luat fără veste și asta-i pricina pentru care n-am întîlnit pînă acum decît puțină împotrivire. Dar țara asta nu-i nici pustie, nici lipsită de apărare. Iar oamenii ei au dovedit de multe ori că sînt viteji și în război au meșteșugul lor care-i vrednic de ținut în samă. Trebuie să fim cu luare aminte.

Într-o zi afiară vestea că străjile cele mai depărtate au oblicit fuga — din¹ aulele către care mergeau — a ta- mazlicurîlor și hergheliilor, pornite cu

mare iuteală către mieznoapte. Mitruț alergă la hatman să-i ceară încuviințare și ajutor să le prindă și să le îndrepte și pe acelea pe drumul Moldovei. Dar hatmanul se împotrivi.

— Mitruț, — îi vorbi el cu bunăvoință, ca de obicei, — noi n-am venit în Bugeac nunchi să întoarcem țării tale prada cu care au sărăcit-o altădată tătarii. Se înțelege că e bine să facem și treaba asta cînd putem. Dar truda noastră are mai înți alt temei. Noi trebuie să dăm de puterea tătarilor și s-o nimicim, ori măcar s-o slăbim și s-o împrăștiem într-atîta, încît să nu mai avem și grija ei atunci cînd om lupta la iezerul Cahulului cu turcii! Se înțelege că tătarii din Bugeac nu înfățișează o putere ostășească de care să ne temem prea tare. Ei sînt mai mult tilhari decît ostași. Dar cînd tu îți îndrepti toată virtutea și vîaga să lupți cu un dușman mai tare decît tine — cum sînt turcii — orice altă putere, cît de mică, dacă te pălește pe la spate, îți poate lua din mină izbînda. Așa a gîndit și mîria sa. Că dacă a ti să luptăm acolo cu turcii și poate și cu tătarii de la Crîm, măcar de cei din Bugeac să ne luăm de grijă !... De aceea nu-mi pot împrăstia oastea cum îmi ceri tu. N-o pot slăbi !

Dar nu-i vorba s-o slăbim ! stării Mitruț. Cu o sotnie iau toate vitele Bugeacului și toți robii ! Și pe urmă, unde-i puterea lor ? Doar fug ! Fug noaptea, înspăimîntați...

— Cine fuge ? zîmbi Sverceveski cu mare îngăduință. Ai aflat de la străji că fug turmele și vitele. Dar despre oameni n-ai aflat nimic. Și n-ai aflat, pentru că oamenii nu fug. Sînt încredințați că se adună undeva, că ne pîn- desc și se pregătesc să ne întîmpine, să ne izbească și să ne la înapoi prada pe care am făcut-o pînă acuma și să ne la și viața ! Trebuie să fim cu ochii în patru, Mitruț !

Îngrijorat, Mitruț se întoarse la aii săi. Înțelese grijiile hatmanului și temeiul cel mai de samă al trudei lor în Bugeac. „Atamanii” îl așteptau așezați la popas pe malul unui pîrîiaș care șerpuia domol printre ierburi. Tăiaseră un miel luat din turmă, îl spînzuraseră într-o cujbă deasupra unui ioc de beldii uscate și-l sprijineau cu virful sulitelor ca să se frigă pe toate laturile. Și rădeau. Lui Toma, căruia îi crescuse de mult tulele negre și dese deasupra buzel de sus, începuse acum a-i crește și barbă, dar numai pe partea aceea de obraz care nu fusese răsluită de sulită în bătălia de la Tighina. Cealaltă parte rămăsese lucioasă, trandafirie și stearpă, ca un obraz de fată. De aceea de cîte ori se uitau la dînsul, și împinși mai cu samă de Drăguș care se ținea de ghidușii, „atamanii” pufneau de rîs.

De cele mai multe ori Toma .punea mîna pe o jordine și se lua după făptaș. Se începea atunci o goană și o hir- joană care nu se isprăvea decît cînd Drăguș era

prins. Atunci Toma, care era mai mare și mai înalt, se arunca asupra vinovatului, îl ghemui la pământ, îl turtea cu toată greutatea lui și Drăguș cerea în gura mare ajutor. Săreau deci ceilalți „atamani”, săreau și cazacii cei mai tineri care stăteau de față veselindu-se și, punind mâna pe Toma, începeau să-l tragă în toate părțile ca să scoată pe cel de sub el. Îl apucau de brațe, de picioare, de brâu, de fundul ilarilor. Și Toma se ținea cu amândouă minile de Drăguș, de iarbă, de buruieni, de picioarele altora și nu se da! De obicei Drăguș scăpa ciufulit și roșu și asudat și gîfînd. Dar mîntuitorii lui, făcîndu-se că n-au băgat de samă, trăgeau înainte întinzînd trupul lui Toma în toate părțile, pînă cerea și el ajutor. Și atunci se auzea glasul gros al lui Drăgan, probozîndu-i :

— Treabă-i asta, măi dracilor ? Ori faceți a vreme rea ! Astîmpărați-vă, că vă vede hatmanul și-i mai mare rușinea ! Nu știu ce-a gîndit mîria sa și dumnealui hatmanul să facă ostași din toți plozii !

Ceea ce văzînd și auzînd „plozii” — moldoveni și cazaci — își puneau o mînă pe inimă, se prefăceau pișini și pocăiți și se plecau în fața lui Drăgan, cîstîndu-l ca pe un bătrîn acsacal ! Și pînă să-l ajungă bătrînul acsa'cal cu șfiehiul unui bici tătărăsc, oa să le mulțamească de cînte și supunere, ei erau cine știe unde, zbîntuindu-se și sîrînd „capra” cu o iuteală și sprinteneală de mirare. De departe, Drăgan îi privea ocrotindu-li cu zîmbetul, cu ochii, cu dragoste. Și dacă nu i-ar fi fost rușine, mai că s-ar fi mîngîiat de ei !

Popasurile de noapte, însă, treceau liniștite. Așa era și porunca hatmanului și așa erau și sufletele ostașilor. „Atamanii” se adunau în jurul lui Mitruț, își aduceau aminte de acasă, povesteau și uneori rămîneau tăcuți vreme îndelungată. Ghemuit, lângă Mitruț, Ghivirdic se gîndea la Olina lui și ofta încetîșor, parcă să nu-l simtă nimeni. I-ar fi mărturisit el sutașului, o vorbă, dar îi era rușine. Iar Mitruț, cu gîndul la Domnica, închidea ochii și o vedea aievea cum se mișcă, cum vorbește și cum îl privește cu albăstrelele ei de primăvară. Uneori ofta atît de puternic, încît Ghivirdic tresărea speriat și se uita la dînsul cu mare îngrijorare. Și cînd își dădea sama că și pe Mitruț îl dor aducerile aminte și-l frămîntă dorul de acasă, se alătura mai tare și se îndesa în coasta lui să i se simtă dragostea și mîngîierea și jalea lui pentru amarul prietenului...

Oftau și ceilalți în nopțile acele cu lună plină, ori numai cu stele și cu cer limpede și adînc și adormeau tîrziu, întinși pe cîte o brazdă de iarbă și cu capul pe cușmă. Numai Drăgan nu avea liniște. Se scula din vreme în vreme, pomea să cerceteze tamazlicurile, caii, turmele și stătea îndelung în fața căruțelor tătărăști,

chibzuind. în drumul de pină aici aflaseră prin aule căruțe de cele ou roți înalte și covergă, pe care moldovenii le cunoșteau de mult, pentru că le văzuseră colindând meleagurile lor, venind goale și pierind pline cu pradă și păzite de ceambulurile tilharilor. Le umpluseră deci și ei ou hamurile, armele și șelele găsite în bordeiele părăsite, înhamaseră la ele cai din herghelii și le purtau în urma ostirii, înmulțindu-le mereu, la fiecare alt aul întâlnit în cale...

Într-o asemenea noapte îi deșteptă din somn tropotul repezit al unei străji care venea în goana mare și tot atunci aflară vestile aduse: dușmanii porniseră să se miște. Trîmbe grăbite alergau în noapte către anume locuri, se adunau alcătuiind tabunuri întunecate și — fără glas de corn și fără zare de foc — călăreau ca niște umbre tăcute, bulucindu-se între dimburile și valuri de pământ depărtate, de la Alibei. Iar acel Alibei era un braț mort al pîrîului Aliaga, care curgea către miazăzi, tăind în două cîmpiile pină în jos la iezerul Chitailor... Deoi, oricine se ducea drept către Moldova, trebuia să treacă și pîrîul și acel braț mort. Numai că dacă pîrîul putea fi trecut fără nici o greutate, brațul cel părăsit al apei avea malurile atît de pline de smîrcuri și bălți și mocirle, încît — dacă nu cunoșteai locurile — nu puteai cuteza să le înfrunți, pentru că te afundai în ele ou cai ou tot...

— Dacă-i așa, de ce se mai bulucește oastea lor într-un singur loc, cum spui tu? întrebaseră hatmanul, nedumirit. N-ar avea decît să st-eie în smîrcurile lor și să ne vineze de acolo ca pe iepuri !

întrebare la care straja n-a putut da nici un răspuns.

Chiar în noaptea aceea doi șutași, însoțiți de oameni dle nădejde, pomiră cu poruncă să aștepte ziua și să vadă la lumina soarelui locurile, oblicind gândurile dușmanului, avînd grijă strașnică să nu cumva să fie simțiți de tătari.. Și poate că or putea prinde și o limbă...

Ostașii hatmanului Svercevski au stat toată ziua aceea în așteptare, chibzuind și cercetîndu-și caii și armele. Mitrut își aduse aminte de vorbele de deunăzi ale hatmanului, și rușinat. își făcu socoteala cîte mai are de învățat din meșteșugul războiului.

„Nu ajunge să fii voinic, și să pălești cu ghioaga !” gîndi el privind la Svercevski cu mare dragoste și închinare în sufletul lui. Trebuie să fii înțelept, să știi a te gîndi la toate- și a descurca cugetul cel ascuns al dușmanului...

În amurg, străjile se înapoia-ră aducînd și un prins. Nu fuseseră simțiți de dușmani și vestile lor erau acuma limpezi : între vir-oagele și valurile de pământ de la Alibei, în fundul văii prin care trecea fosta albie a pîrîului, era o lezetură, lezetură — lată, făcută din pământ bătut între garduri de nuiiele împletite — acoperea în curmeziș

brațul de apă, smîrcurile și mocirlele dintr-o parte în alta. Din partea aceasta nu se putea vedea ce se petrece între vir-oagele și valurile de pămînt de dincolo. Dar nici de a-colo nu se vedea ce se petrece dincoace-, dacă te așezai la adăpost. Dar cel care — coborînd coasta malului — ar fi ajuns jos pe iezetură, ar fi putut fi luat la țintă, fie dintr-o parte, fie di'n alta, fără nici un chip de apărare...

— Acu înțeleg ! se dumiri Sverceveski. Asta era !

Aduceți prinsul.

Și, cu jungherul 'la gît, prinsul răspunse și unul dintre dezrobiți tălmăci :

- Cîți sinteți ?
- Vre-o cincisprezece sute...
- Unde v-ați aciuit ?
- Între valurile de dincolo... în vilcele...
- Ce aveți de gînd ?
- Să vă lăsăm să treceți și să vă sărim în spate

fără veste, iar iezetura s-o batem cu săgețile, de la adăpost...

- Ce arme aveți ?
- Arcuri, săgeți, săbii...
- Alt loc de trecere nu-i ?
- Nu-ii !
- Ajutoare așteptați ?
- N-au de unde ne veni...
- Unde sint mai, marii voștri, batîrii, mîrzacii, băr-bi le-albe ?

— Nu știu...

— Bine! Crestați-ii tăpile și pîrliți-i-le la foc ! Poate își aduce aminte!

Și cînd cazna, se dovedi fără folos, hatmanul porunci :

- Legați-l și luați-l cu noi. Spuneți-i că dacă a spus drept, îi iert viața. Dacă nu, îl jupuim de piele! Mai are vreme să se gindească și să mărturisească...

Porniră în noaptea aceea și merșeră încet și fără vîiet. În zori, culcați în iarbă deasupra iezeturii, hatmanul și sutașii săi cercetau locurile cu ochii. Capcana era în adevăr bine aleasă. De dincolo nu se simțea nici o mișcare.

Fu adus din nou prinsul.

- Unde sint ? întrebă Sverceveski.
- După culmi. în toate vilcelele de dincolo.
- De ce nu se simte nimic ?
- Așa a .poruncit Hasain-batîr.
- De ce nu neoașază caii ?
- Le dau ovăz din cușme...
- Zici că nu-i alt loc de trecere ?
- Nu-ii!...

Lăsară străji tari pe culmi și se întoarseră la oștirea care rămăsese departe în urmă, pe malul pîrîului Aliaga ca să n,u fie simțită de tătari.

Hatmanul chemă pe Mitruț.

— Trimite buciumași în urmă, îi spuse el. Să meargă înapoi pe unde am venit și să nu buciume pînă 'n-or ajunge la jumătatea drumului. Acolo să buciume din vreme în (vrelime și > să aștepte pînă le-om da noi semn să se întoarcă. Vreau să înțeleagă dușmanul că sintem acolo, nu aici!

Pentru împlinirea poruncii pleacă Toma și Toader ciobanul. Ghivirdic și ceilalți rămaseră cu Mitruț. Svercevski se sfătui îndelung cu sufașii. Într-un tîrziu aduseră prinsul și-l cercetară iar :

— Tot așa, ' arată Alibei în tot lungul lui ?

— Tot...!

— Pînă unde?

— Pînă departe, în jos, spre Ghitai-aul...

— Și de unde începe ?

— De departe... arată tătărul cu mîna către miazănoapte.

— Stii drumul ?

— Știu...

— jKozlovski, — chemă hatmanul, — ia-l ! Ia și cîțiva oameni și du-te în goană pînă unde pomeste brațul Alibei. Trimite strajă înainte. Vezi, se poate trece acolo pîrîul ca să luăm pe dușman pe la spate ? Să nu te simtă !...

Și Kozlovski cu o roată de călăreți și prinsul, legat pe cal, porniră și se făcură îndată nevăzuți în ierburile înalte.

În ziua aceea stătură pitiți pe malul apei Aliaga, pîn- dînd tăcuți. De departe tare, Toma și Toader ciobanul dădeau din buciume semne aproape stinse, aduse rar pe pale de vînt.

Abia pe la chi'ndii se întoarse Kozlovski cu caii în spume.

— Este loc! gîfii el sărînd din șa. Dacă nu putem trece iezetura pe aici, trecem peste Aliaga pe la coada albiei celei vechi unde apa-i numai pînă la genunchi și mocirlă nu se vede. Ocolim mîlurile și mergem pe pămînt tare pînă în spatele dușmanilor !

— Bun! se bucură Sveroevski. Ain .putea trece și iezetură, dar, din ascunzișurile lor, ne-ar nimici tilharii. I-om sili însă să treacă ei și i-om nimici noi. Iar pentru acest silrșil, împărțim oastea în două. O jumătate se duce pe drumul aliat de Kozlovski, le cade — nesimțit —• în spate, noaptea, cînd nu se pot folosi de arcuri, și-i împinge către iezetură. Nici n-au să știe cine-i pălește ! Au să fie !bucuroși să treacă ei pe istăit mal și să scape din măcel, pentru că pe noi ne socot departe, acolo unde

sună buciumele!... Iar cealaltă jumătate îi așteaptă dincoace, în capul iezezurii, între văiugii și viroage...

Cînd se înnoptă, cazacii își adăpară caii în rîu, le dădură ovăz din cușme ca să nu necheze și așteptară. De departe se auzeau uneori înmîlăindu-se în văzduh sunete ușoare de bucium, semn că Toma și Toader ciobanul își făceau slujba după cuviință.

Tărzii, cînd Rarița, porni să urce către adîncimi, le din răsărit, iar Cloșca cu Pui începu a coborî încet din crucea cerului înspre zările dimpotrivă, u.n răcnet uriaș umplu dintr-o dată noaptea, sfărîmînd tăcerea și văzduhul pîru că se cutremură. Cazacii încălecară tăcuți și, alergînd în urma hatmanului și sutașilor, străbătură pînă la malul Alibeiului, se pitiră între viroagele și curmăturile și valurile de pămînt de deasupra iezezurii și statură neclintîți, cu urechile la pîndă și ochii deschiși larg în întuneric.

Drumul, care urca de pe iezezură spre ei, făcea un cot pe culmea malului și, intrînd într-o vilcică, ieșea îndată la lumină și se pierdea departe între dîmburi. Acolo, la cotul acela, de o parte și de alta a drumului, se așezară la pîndă Mitruț și Drăga'n și „atamanii”. O poruncă străbătu șirurile de oșteni : nimeni să nu fie zărit de departe și nici un vuiet să nu se audă. Și întreaga oaste se făcu una cu iarba și cu întunericul.

Așteptară mult. Pe malul cel'alt bătălia se desfășura din ce în ce mai crîncn. Răcnete furioase sau deznădăduite zguduiau văzduhul, strigătul de luptă al cazacilor înfiora întinderile și bufniturile loviturilor repezite în plin se auzeau limpede. Și totuși nimeni nu-și căuta mintuirea pe iezezură, care rămînea pustie, luminată slab numai de sclipirea stelelor. De două ori hatmanul s-a strecurat pînă în marginea ei și de două ori s-a întors neliniștit și gînditor. În sfîrșit, un călăreț se văzu țîșnind din umbră, în capătul de dincolo al iezezurii. Își opî calul cu o smucitură, înaintă la pas pînă la mijlocul văii și, oprindu-se, privi încordat spre capătul de dincoace, cercetînd cu ochii și întorcîndu-și capul în toate părțile. Dar umbrele stăteau neclintite și tăcerea rămi- nea desăvîrșită. Încredințat, călărețul alergă înapoi și porunca aruncată de el izbi ca o plesnitură de bici vuetul bătăliei. Îndată, din întunericul de dincolo se des- prinse alt călăreț și după dînsul alții. Și cît ai clipi, iezezura se umplu de călăreți alergînd în iugă deznă- dăjduită să treacă apa și să se mîntuie.”

— Gata, flăcăi! șopti Mitruț de după curmătura în care se adăpostiseră.

„Atamanii” răsufară adînc și își băgară pumnii prin lațul betelor din capătul ghioagelor.

— Acu ! gemu și Drăgan din viroaga de peste drum, strîngînd în palma lui pietroasă codrișca biciului cu măciulii de plumb.

Pământul dudu și cei .dinții călăreți dușmani,
urcînd în goană de pe iezetură, se risipiră pe mal. În
dreptul lui Mitruț o ghioagă întinsă între picioarele celui
dinții cal îl făcu să se împiedice și îl dădu peste cap.
Ghioaga se abătă asupra călărețului, bufnind înfundat. În
dreptul lui Drăgan, biciul izbi cu o răpăială de oase rupte
și cal și călăreț se prăbușiră trăsniți. Un al treilea fugar,
țîșnind printre cei doi, se năruj doborît de sulia unui
cazac, cu doi pași mai încolo. În întuneric alii veniți din
urmă se împiedică de cei căzuți și se prăbușiră peste
ei. Ghioagele se abătură în grămadă, se înăl- țară și se
abătură iar, și de acu încolo izbiră mereu cu rînduială și
cu mare sirguință. De peste drum, biciul lui Drăgan pîrîia
rupînd picioarele cailor și fulgerînd moarte fără să scape
nici un dușman.

— De sufletul matală, moș baciule ! șoptea
Mitruț la fiecare lovitură, izbînd cu evlavie cu care altul
și-ar fi făcut cruce.

Iar Drăgan, învîrtînd neobosit fioroasa lui armă,
mîrîia ca un urs înfuriat:

— Na, Moldovă ! Na, Moldovă ! Satură-te !
Acu tot malul din dreptul iezeturii clocotea de tro-
pote, de vuietul pîlîturilor și de răcnetecele celor ce că-
deau dărîmați, înainte de a vedea de unde le vine moar-
tea. Cazacii puseseră mina pe toate locurile care puteau
ii călcate de cei ce urcau malul. Și cu o luțeață fără
marginii împungeau cu sulia și păleau cu sabia, cu grijă
strașnică să nu le scape nici un fugar.

Din vale, răcnetecele urcau pînă la cer. Cazacii din
partea cealaltă, izbutînd să împingă pe dușman pe ieze-
tură, îl goneau din urmă tăindu-l în săbii și zdrobindu-l cu
caili. Iar dușmanii, în goană spre malul dimpotrivă,
umpluseră iezetura, se grămădeau, călcîndu-se unul pe
altul și nemaiaivînd loc să urce spre mal, spre mîntuire,
credeau ei, se întorceau să facă față cazacilor și se pră-
bușeau peste marginea iezeturii, ca să moară în miluriile
și smîrcurile de la Alibei.

— Ne mutăm, bită Drăgan ! strigă dintr-o
dată Mitruț.

— O luăm la dreapta, Mitruț ! strigă Drăgan.
Și se traseră toți dincolo de movila de hoițuri de
cai și de tătari care astupa cărarea, împiedicînd pe fugari
să ajungă pînă la ei.

Acuma, dușmanii, împinși de la spate de alți
fugari, urcau malul unul după altul peste acea grămadă
de leșuri și se repezeau în întuneric, orbiș. Din lături
ghioaga lui Mitruț și cele ale „atamanilor” pîrîiau ru- pînd
picioarele cailor și ciolanele călăreților și la fiecare
lovitură a sa, Mitruț nu uita să șoptească aceleași vorbe
ca o rugăciune :

— De sufletul matală, moș baciule!

Iar de peste drum, biciul cel fioros al lui Drăgan tăia aerul cu curelele zbîrnîind ca niște strune și izbea cu răpăiala celor zece măciulii de plumb, fulgerînd cai și călăreți. Și de fiecare dată, glasul gros al omului mirîia nedeslușit:

— Na, Moldovă ! Să mai poștești !...

Din ceata care se zbătea pe iezetură, un călăreț țîșni vijelios și porni să urce coasta malului. Calul, deosebit de sprinten și iute, alerga în copci lungi și luciri fugare sclipeau în fierul iataganului gol și în podoabele șei și friului. Din locul în care stătea priveghind bătaia, Svercevschi îi ieși înainte.

— Lasă-l ! strigă el unui cazac care își pregătea sulita. Și cazacul își trase arma înapoi, lăsînd pe hatman să lupte singur și nestîngherit.

Călărețul văzu primejdia și nu o ocoli. Ci năvăli asupra hatmanului, cu iataganul sus. O clipă cei doi cai se alăturară furioși, încercînd să se muște, și cei doi călăreți încrucișară armele. Dar numai o clipă. Pentru că îndată iataganul zbură în văzduh ca o surcea netrebnică și hatmanul apucă pe dușman de guler, îl trase spre dînsul, culcîndu-l pe șă și, punîndu-i virful săbiei în grumaz, îl împinse în lături, între cazaci.

— Legați-l și țineți-l viu ! porunci el.

Și repezîndu-l jos de pe cal, se întoarse în luptă... Dimineața, după ce oastea și prada și robii trecură peste iezetură și porniră către asfințit, Mitruț se înfățișă la hatman.

— Acu, — vorbi el, — am putea să fulgerăm către miazănoapte după vitele și hergheliile acele...

Svercevschi îl privi cu mirare. Văzuse locurile pe care luptase Mitruț și se înfiorase în fața grămezilor de leșuri. Știa că peste dînsul, ca și peste toți ceilalți, trecuse o zi și o noapte de osteneli și muncă crîncenă. Și totuși, pe chipul lui nu se vedea nici o urmă de trudă. Ba chiar părea mai înșeninat, mai deschis și aproape vesel.

— Ești, în adevăr, tare cum nu se mai află ! zîmbi el și Kozlovski îi tălmăci vorbele. Altfel n-aș înțelege cum poți să arăți așa cum arăți astăzi !

Mitruț zîmbi larg și ochii lui sclipiră luminați.

— Aveam o greutate pe suflet, milostive, și am scăpat de dînsa ! vorbi el. Trebuia să plătesc o datorință și am plătit-o. Acum, mulțămesc lui Dumnezeu și milostivirii tale, mă aflu mai ușor și mai în apele mele !

— Știam, Mitruț ! spuse hatmanul. Am trecut pe unde ai luptat și am văzut cum ți-a'i plătit datorința. Soeot oă acu moș baciul tău doarme liniștit acolo unde se află !

— Atunci... am putea pleca după tamazlîcuri ?

— Asta, nu ! Nu ne mai putem îngădui nici o zăbavă. Am făgăduit domnului să ne întoarcem peste zece zile și iată, zece zile au trecut și noi sîntem încă departe de tabără. De aceea mergem drept către ea, zi și noapte, și nu mai facem decît popasurile de mare trebuință. Tu rînduiește paza cuvenită pentru pradă, cu robii și cu oamenii tăi, ca să nu-l lăsăm în urmă... Iar ca să te mîngii de pagubă, iată, îți fac un dar !

Porunci și îndată prinsul, cruțat din porunca sa, fu adus în fața lor, cu minile legate la snate, cu capul ras descoperit, cu beșmetul descins și fără iatagan.

— E al tău ! zîmbi Svercevschi, pentru că cercetîndu-l am aflat că el este „atamanul” tilharilor care au prădat Moldova și au ucis și au dat foc ! Ți-l dau ție să-l plătești toate pagubele și usturimile, ori să faci ce vrei cu el ! Il cheamă Hasan-batîr.

Mitruț privi tîntă la tătăr și prinsul nu-și plecă ochii, ci îl privi și el crunt, cutezător, cu fălcile strânse, cu chipul strâmb de ură.

— Il vezi ? vorbi iar Svercevschi. Nu se înfricoșează, îi numai furios că un păcătos de ghiaur a cutezat să puie mina pe dînsul, să-l lege, să-l silnicească... pe dînsul, la picioarele căruia toți ghiaurii trebuie să se plece și să-l aducă în dar munca și avuția și viața lor, pentru că i se cuvin ! Așa-i credința lor. Uite-te în ochii lui ! Nu se vede decît ura... și minia și amenințarea.

Mitruț zîmbi.

— Mulțămesc pentru dar, milostive ! se înclină el în fața hatmanului, cuvințios ca totdeauna. Iar cît despre domnia sa „atamanul” tilharilor... poate că pînă la urmă s-a mai muia !...

4

Sus pe gorganul la poalele căruia meșterii fauri tăbă- riseră cu căruțele lor de potcoave și caiele, Ion Vodă stătea neclintit cu palma pavăză la frunte. Statura lui înaltă și puternică se zugrăvea întunecată pe cerul limpede al dimineții. În fața sa, cîmpia furnica de vite și de cai. Aproape, într-o latură, soțiile de cazaci se opriseră și stăteau rînduite și nemișcate. În față, ceata dezrobiților îngenuchease la anume depărtare, cu capetele descoperite, cu pletele în ochi, ou rupturile lor de străie abia acoperindu-le trupul.

Cei elțiva boieri de sfat, grămădiți la spatele domnului, priveau tăcuți și mirați.

Descălecat în dreapta mării sale, Svereevski povestea întîmplările din Bugeac și poruncile împlinite acolo. Iar cînd isprăvi, domnul îl trase spre sine și îl îmbrățișă frătește.

— Nu numai că nu mai avem grija lor, în bătălia pe care o așteptăm, — vorbi Ion Vodă cu mare tulburare,

— dar isprava pe care ai făcut-o are o însemnătate și mai mare. De acu înainte, o bună bucată de vreme Moldova are să aibă liniște de către Bugeac. Le-ai luat caii, și fără cai tătării nu se mișcă. Socot că de mult n-au pătimit ei o asemenea rușine și pagubă.

— Despre cai și celelalte dobitoace, — rîse Svereevski,

— mai mult sutașul Mitruț al mării tale a trudit și a agonisit. Eu numai l-am ajutat cînd a fost de trebuință...

Domnul își întoarse capul spre stînga și abia atunci Mitruț cuteză a rosti:

— Să trăiești, măria ta !

Stătea și el pe gorgan, în stînga, cu cușma în mină -și cu ochii strălucind de bucurie că-și vede domnul. Iar glasul lui era gîlțuit și tulburat, așa cum se întîmpla ori de cîte ori se afla în fața lui.

— Tu ai adus hergheliile și tamazlourile iese? se miră Ion Vodă eu mare zîmbet și cu aceeași pornire de luminoasă îngăduință și bună voie pe care o încerca totdeauna la vederea străjărului.

— Măria ta, — grăi Mitruț, — domnia sa hatmanul nu vrea să spuie, dar fără dînsul și fără cazacii săi, nimic n-aș fi împlinit. Că eu n-am avut decît elțiva oameni ! arătă el cu capul spre ceata atamanilor care stăteau departe, cu capetele goale și cu chipurile roșii de tulburare.

— Voinic ca un urieș și rușinos și cuminte ca o fecioară ! rîse domnul. Spune ce-ai izbîndit.

— Le-am luat înapoi -puțin din multul pe care l-au prădat ei în Moldova, măria ta, răspunse Mitruț. Caii îs moldovenesți, după cum binevoiești a vedea măria ta singur. Mici și tari și iuți și cu unghile groase, că nici n-ar aveau ne-voie de potcoave. S-au mai rătăcit printre dînșii și cai tătărăști, cu chișța subțire, dar n-am avut ce le tace! l-am luat și pe aceia ! Iar despre tamazlîcuri, ce să mai vorbesc ? Iată colo boi țapoși fâlcienesți, de-ai noștri vra să zică ! Pot sta doi oameni între coamele lor ! Dincolo, boi tari, din Țara de Sus, că dacă înjugi patru, poți să-ți muți oasa din loc ! Vra să zică tot de-ai noștri. Și iaca dincolo boi de munte, mici, dar care trag la deal ca pe drum drept și nu ostenesc niciodată. De unde să aibă tătării asemenea boi ? Poate că între dînșii să fie și unii tătărăști... dar cine a stat să-i aleagă ? Și mai vin și oi, măria ta ! Oi moldovenesți, de neam ghivirdic, oi țigăi și oi de Soroca... că le cunosc cum îmi cunosc palmele, fiind eu, în copilăria mea, cioban, după cum măria ta știi... Numai că turmele vin mai încet, păsoînd, după obiceiul lor, și plină desară socot să fie aici. Le mină cîțiva oameni de-ai noștri și zece moldoveni din cei sloboziți di'n robie.

— Ați dezrobit moldoveni? tresări Ion Vodă, înăl- țîndu-și dintr-o dată capul nedomolit. Mulți ?

— Citi am găsit, măriă ta ! răspunse Mitruț. Iată cei în genuncheați, colo jos, în fața mării tale, întinse el brațul, arătându-i, sînt una sută și doi. Și cu cei care vin cu oile, fac una sută și doisprezece, taman. Toți de ai noștri, de pe Birlad, de pe Birlăzâl, și de pe Șiret, Moldova, Bahlui... care sărută pînîntul și stau acolo în genunchi, slăvindu-te pe măriă ta că l-ai mîntuit...

— Au să trebuiască hrăniți și îmbrăcați și hodiniți i porunci Ion Vodă întorcîndu-și capul spre boierii din urma sa și arătând neobișnută grabă și neliniște.

— Apoi asta numaidecât, măriă ta ! vorbi iar Mitruț. Numai să rânduiască dobitoacele aduse, așa cum îi chibzui și-i porunci măriă ta, și pe urmă... aş cuteza c-o rugăciune...

— Spune-**Ń**, Mitruț !

— Să îngădui, măriă ta, să lupte și ei sub inîna dumnealui Pătrașcului, ca și mine... Că ei, alt chip de multă- mire către Dumnezeu și către măriă ta, pentru scoaterea lor din robie, n-au !... Dacă din viața lor cea ticăloasă, acolo, au ieșit la un liman și au cunoscut cum arată nemila și puterea dușmanului, apoi se cheamă că ei au înțeles că traiul liniștit și pacea n-au să se statornicească în Țara Moldovei, decît atunci cînd acei dușmani au să fie stărpiți, așa cum ai gândit și măriă ta și ne-ai spus acolo la Iași... Și te roagă să le îngădui să deie și ei o mină de ajutor întru stîrpirea și nimicirea spurcaților, în veac...

O vreme se făcu tăcere și domnul privi în pămînt. La urechea hatmanului, Kozlovski șoptea tîlmăcirea vorbelor rostite. Jos, în fața gorganului, cazacii așteptau neclintîți. Cu capetele plecate, dezrobiții stăteau în genunchi, tăcuți. Bătea soarele în pletele lor înolcîte și le lumina trupurile slăbănoage, ale căror coaste se vedeau printre zdrențele mișcate de vînt. Cu cușmele în mîni, „ata- manii” încremeniseră, înfr-o latură. Și la spatele gorganului, întreaga tabără, adică cei peste treizeci de mii de ostași, cu căpitanii și comandirii lor, stăteau privind într- acolo, înălțați în vârful picioarelor și cu găturile întinse.

— Mitruț, — vorbi în sfârșit Ion Vodă, și glasul lui arăta foarte tulburat, — este în Țara Moldovei datină să se răsplătească vitejii, pentru faptele și slujbele lor cele bune. Pe tine, străjărule, cunoseînd eu și prețuînd slujbele tale, m-am supus acelei datini și te-am înălțat sutăș. Dar stăruind tu în drumurile cele bune și cu folos țării iștia și domniei mele, iată, pe lingă rangul pe care ți l-am dat, îți dăruiesc o parte din moșia Putnișoara, unde a sălășuit acel boier ticălos și vînzător, pe care l-am osândit. După bătălie, slujbași anume au a măsura și hotărîmici pentru tine. Să-ți fie ție și femeii tale și urmașilor tăi răzășie și ocină în veac. Numai... sufletul tău, Mitruț, și al dez- robiților acelora, sufletul

neamului .istuia de moldoveni vra să zică, peste care am avut norocul să domnesc, eu nu-l pot răsplăti și socot că nici o avuție de pe lume n-ar ajunge să-l răsplătească. Și iarăși, nici o putere vrăjmașă n-are să fie vrednică să-l înfrângă și să-l îngenun- chie, după cum, iacă, nici robia tătarască nu l-a putut îngenunchea... Spune, Mitruț, oamenilor acelora că rugămintea lor a fost ascultată. Iar tu să-i ai în grijă și să faci dintr-înșii ostași după măsura ta... copile!

Mitruț se plecă să sărute mina mării sale, dar domnul și-o feri și își așează palma, ușor, pe creștetul suta- șului, o ținu o clipă, ca o mângâiere și, întorcându- se încet, porni spre tabără.

Svercevski și boierii de sfat îl urmară

În cortul domniei sale Pătrașcului, Gabidulin-acsacal stătea gheboșat între Tașmulla, care ținea pe umăr o sulită în vârful căreia se clătina o cîrpă albă, și un alt tătar care slujea de tălmăci. Ținea în palma stîngă o pungă de piele, în care — printre degetele slabe și lungi ale minii drepte — lăsa să curgă un pîrliaș subțire de nestemate și mărgăritare. În umbră, pietricelele fulgerau scilpîri repezi, iar boabele rotunde, sîdefii, luceau ușor și cădeau una peste alta, cionîndu-se slab, abia auzit.

— Iată, Mitruț! vorbi domnia sa Pătrașcu. Bătrînul acesta a venit să răscumpere pe Hasan-batîr al tău. Dă pentru dînsul punga aceasta cu pietre scumpe și mărgăritare, cu care — după socoteala mea — poți cumpăra măcar două moșii mari! Tu ce zici ?

— Ce să-mi folosească mie moșiile? chibzui Mitruț, fără să privească la punga tătarului. Eu sînt străjăr și țăran, milostive, nu boier! Iar cît îmi trebuie pentru bordeiul meu, am ! Mi-a mai dăruit mîria sa o răzășie cu care nu știu ce să fac ! Iar prinsul are a răspunde pentru faptele sale și alor săi, în fața oamenilor pe care i-a asuprit și i-a păgubit... Eu socot așa, milostive, că atîta jale și sărăcie și moarte nu se poate plăti cu o mină de prund de-aista !...

Tălmăciul vorbi pe limba lui către Gabidulin-acsacal, tălmăcindu-i spusele lui Mitruț. Iar bătrînul ascultă, cu ochii acoperiți pe trei sferturi cu pleoapele grele, cu o- brazul ca de hirtie botită, nemișcat și cu barba în piept. Pe urmă își deschise încet beșmetul, căută îndelung în brîu și scoase la iveală încă o pungă șoptind cu glas tremurat pe limba lui :

— Iată, — lămuri tălmăciul, — acsacalul mai adaugă o pungă ou zloți de aur, cu care s-^r putea răscumpăra toți robii care au mai rămas în Bugeac, nu unul ! Dați-ne înapoi batîrul...

— Îi auzi, milostive ? se întoarse Mitruț către boier. Mai au robî în Bugeac și o spun fără nici o rușine! Cum să-i iertăm ?

Bătrînul își strîns pleoapele și mai mult, lăsînd între ele numai o atîta de lumină. Vorbi îndelung cu cei doi soți ai săi și pe urmă tălmăciul întrebă :

— Cîți robi moldoveni vreți pentru Hasan-batîr ?

Mitruț rămase dintr-o dată cu graiul pierit, cu ochii

țîntă la Pătrașcu. La asta nu se gîndise. El ar îi dat: pe toți batîrîi din lume pentru un singur rob și iată că acum îl întrebă „cîți” vrea ! Atîta de mult prețuiesc ei pe Hasan-batîr! Dar atunci se schimbă socoteala! Mai poate îi vorba; de judecată și de viața batîrului ? Doar e vorba

de moldoveni, de viața lor, de slobozenia lor, nu de un ataman !

— Toti! izbucni el nestăpinit. Toți robii voștri !
Mai încape aici tocmeală ?

— Stai! zîmbi dumnealui Pătrașcu de graba și pornirea sutașului său. Niciodată n-ai să știi cîți sînt acei „toti”. Au să-ți aducă doi-trei schilози care nu mai pot munci și au să-ți spuie : iaca, aiștia-s ! Mai înțelept este să ceri un număr hotărît. Să se știe dinainte, cinci... zece... mai mulți n-ai să capeți !

— Douăzeci ! strigă iar Mitruț. Douăzeci-i !
Dacă vrei f Aduceți-i aici și slobozim pe batir. Dacă nu, desară îl judecăm !

Gabidulin-acsacal închise ochii și stătu o vreme așa. Chipul lui încrețit bătea în galben, ca la morți. Se părea că numai o adiere de vînt ar îi putut prăbuși trupul acela slab, cu umerii înguști și căzuți. Ceilalți doi tătari stăteau, cu capetele plecate, tăcuți.

— Noi nu putem aduce aici atîția oameni !
vorbi, în sîrșit, acsacalul și' tîlmaciul îi repetă vorbele pe moldo- venește. N-au să ne creadă că-i aducem acasă și pînă aici au să se facă nevăzuți ! Pentru că nu avem cu cine-i păzi ! Hatmanul vostru ne-a ucis aproape toți bărbații buni de luptă ! Ar fi mai bine să veniți să-i luați... și să- aduceți și prinsul...

— Mă duc eu ! se repezi Mitruț, îngăduie, milostive,, să-mi iau numai tovarășii mei „dintre ape” și pînă în sară aduc robii !

Boierul Pătrașcu rămase tăcut, privind tîntă la cel trei tătari care stăteau nemîșcați, cu ochii în pămînt.

— Treaba asta cere anume chibzuință, vorbi el cu zăbavă. Să iasă tătarii și să aștepte răspunsul nostru.

Și cînd Mitruț se întoarse singur, boierul își dădu giridul pe față :

— Eu știu că voi ați făcut un drum încolo și unul înapoi. Atîta ! N-ați cercetat Bugeacul de-a latul, în toate cotloanele și întinderile lui. Ați nimicit... poate două mii de oameni. Cum se face că nu le-au mai rămas bărbați nici cît să păzească douăzeci de robi fără arme ? ^j

Mitruț asculta cu ochii mari, parcă speriați.

— Înțelegi că ei au și pregătit o capcană ?
urmă domnia sa Pătrașcu. Nu-i crede și nu te purta cu dînșii cum ar trebui să te porți cu niște soli! Nu-s soli ! Is tîlhari!

— Atuncea... cum socoți domnia ta că ar trebui să fac ?

Întrebă Mitruț, nedumirit.
Iată cum, vorbi iar boierul. Batîrul să rămîie aici. L-om da cînd ne-or sosi robii. Oprește zălog și pe moșneag. Pare a fi om tare însemnat la dînșii și tot

atîta de prețuit cît și prinsul pe care vreau să-l scape, înșelîn- du- ne. Să rămîie zălog ! Și dacă se împotrivese, scutură-l de barbă. Nu te rușina ! Așa sînt ei deprinși să te porți cu dinșii. Tu ia cu tine numai pe „atamanii” tăi și pe tîlmaci. Dar în urma voastră să se ție o ceată de oameni vrednici, care să meargă nesimțit și să fie gata să vă ajute la nevoie... Nu te încrede în tătari !...

— Gîntre Mitruț și Drăgan, tîlmaciul călărea tăcut. Tăcea și Mitruț. Se gîndea la vorbele boierului Pătrașcu și cerceta cu ochii toate desimile și umbrele. Era încredințat că de undeva, de unde nici nu se așteaptă, trebuie să se ivească primejdia. Cînd i-a spus lui Gabidulân-aosacal că, pe lîngă l lasan-batîr, rămîne și el zălog pînă or veni robii fîgăduiți, bătrînul a tresărit, s-a gheboșat în beșme- tul lui strîngîindu-și pleoapele și s-a făcut pămîntiu la față. Tașmulla încremenise cu minile în capul minecilor și barba tîlmaciului tremura nestăpînit. Șoptiră între ei repede, speriați, pe furiș.

— Nu mă' puteți opri! vorbi într-un tîrziu bătrînul. Sînt sol !

— Solul cui ? strigă Mitruț care pricepu că boierul Pătrașcu a avut dreptate. Tîlhar, nu sol! Dacă pînă în sară nu avem aici cei douăzeci de robi, te spînzurăm lîngă batîrul vostru cel grozav! Ai înțeles ?

Se vede că pînă la urmă acsacalul a înțeles că intrase el în capcana pregătită pentru alții. S-a sfătuit cu ceilalți, a dat un semn tîlmaciului — să-l creadă cei de acasă — și l-a învățat cu șoapte tremurate ce să spuie și cum să facă. După care a rămas gheboșat ca un uliu cu aripile frînte, privind în urma celor ce plecau și ținîn- du-și pleoapele grele, coborîte pe jumătate.

Acuma „atamartii” goneau de mult, domolind fuga cailor numai cînd îi auzeau suflînd greu. l-au adăpat în- tr-un pîrlu, au poposit atît cît au mîncat caii cîte o cușmă de ovăz și au încălecat iar. Ziua era strălucitoare. Zburau ciocirlii către cerul limpede, stoluri de grauri sfi- riau din aripile scurte treoînd pe deasupra finetelor înalte și în văzduhul nemărginit berze albe visleau lin, ca într-o apă albastră. Și dintr-o dată sunetul înalt al unui corn de bou izbucni în urechea călăreților. Mitruț se întoarse în șa, izbi peste brațul tîlmaciului care scăpă cornul din mină și ridică ghioaga asupra lui:

— De ce ai sunat ? strigă el strîngînd frîul. Opriră și ceilalți, înconjurîndu-l.

— Ca să știe că sîntem prieteni! bilbii tîlmaciul. Să nu tragă de departe asupra noastră...

— Cine să mai tragă dacă voi nu mai aveți nici atîția oameni cîți să păzească douăzeci de robi fără arme ?

Sub amenințarea ghioagei, tîlmaciul se făcu mic în șa.

— Buciumă, Ghivirdic ! strigă Mitruț și Ghivirdic își înalță buciumul, pe care-l purta legat în curmezișul spatelui, îl îndreptă către asfințit și sună prelung.

— Uite-îl strigă Drăgan cu glasul lui gros. Uitați-vă împrejur !

Din iarba înaltă, de jur împrejurul cetei „atamanilor” și la mică depărtare răsărise un lanț larg de tătari, cu

34 - Mitruț al jolli; - c. „394.

capete rotunde, cu ochii licăritori și cu arcuri întinse. Cît ai clipi, „atamanii” descălează și se adăpostiră în spatele cailor, în timp ce tălmaciul se zbuciuma în șa, își înalța cît putea sulita cu cîrpă albă în viri și lătra către ai lui vorbe neînțelese.

Nici o săgeată nu porni. Tătarii ascultau ou gura căscată vorbele tălmaciului și dintr-o dată începură a răcni, a-și frământa brațele în vînt, a urla ca lupii și a se bate cu pumnii în piept, cuprinși parcă de o furie neputincioasă. Mai tare decît ei, însă, urla tălmaciul, scuipîndu-și vorbele înspăimîntat și înălțînd mereu în aer sulita lui cu cîrpă în chip de steag.

Mitruț înțelese îndată cît de înțelept fusese sfatul domniei sale Pătrașcului și izbucni mînios :

— Vra să zică dacă mă încredeam în voi și veneam aici cu prinsul și cu bătrînul vostru, âmi făceați de petrecanie ! Dacă nî se cîntește un singur fir de păr din cap, te jupim și pe tine și pe bătrîn și pe batîr ca pe berbeci ! Înțelegei ? Spune-le așa ! întinse el brațul către dușmani.

Și tălmaciul începu să vorbească iar pe limba lui, dar dintr-o dată vorba i se stînsă și el rămase cu gura căscată și cu ochii bulbucăți, în timp ce un urlet de dez-nădejde urcă fără veste din pieptul tătarilor, jur împrejurul cărora un lanț de oameni călări răsărise ca din pămînt și înainta cu armele sus.

— Aici sîntem ! se auzi glasul puternic al lui bița Niculai Miron.

Și după dînsul, bița Gligore și bița Lupu Condrea și bița Costache al Vădanei și Mateiaș Păcurarul și Ion Palmașu și toți oamenii „dintre ape” și Zamfir Iotru, cu ai lui, își vînt urară pe sus săbiile și strigară ca o răbuf-nire de vijelie :

— Aici sîntem ! Poruncește, sutașule!

— Stați ! le strigă Mitruț. Nu-i păliți!

Impingeți-i încoace!

Și îndată tătarii se văzură îngrămădiți într-o

latură, în fața „atamanilor”.

— Luați-le armele ! porunci Mitruț. Și cînd și treaba aceasta se împlini, se întoarse spre tălmaci :

Unde-s robii ? întrebă el.

— încă n-au venit! blîbii tătarul, înfricoșat. Se pot duce oamenii iștia să-i aducă ! arătă el spre cei dezarmați.

— Nu! hotărî Mitruț. Să se ducă unul. Ajunge ! Pe ceilalți legați-i și păziți-i strigă el către ai săi. Dacă se simte o cît de mică părere de vînzare ori de minciună, ucideți-i fără milă ! Iar robii să nu vie pe jos, se întoarse el către talmaci. Călări pe cai buni... Înșăuați! Spune așa cum poruncesc eu! strigă el, nedomolit. Ați vrut capcană ? Na capcană, spurcăciunilor !

Un hohot uriaș se înalță în văzduh. Legați de mîni și de picioare, tătarii se zvîrcoleau la pămînt ca viermii.

Sara, tîrziu, Mitruț înfățișă domniei sale Pătrașcu pe cei douăzeci de robi aduși și-i povesti toate cele întîm- plate.

— Acu, — isprăvi el — ce se cuvine hoțomanului celui bătrîn, care a pus la cale mișelia asta ? Că fără sfatul domniei tale, milostive, ne ucideau acolo cu săgețile ! Ei și-ar fi luat înapoi batîrul și moșneagul și pe noi ne-ar fi mîncat ciorile ! Asta nu se plătește ?

— S-a și plătit! rîse boierul. Învățătura pe care ai dobîndit-o tu din toată întîmplarea asta este foarte scumpă. Acu știi cine sînt tătarii ! Încolo... ține-te de cuvînt, Mitruț! Eu știu că tu ai vrea să le plătești altfel, așa cum li și se cuvine. Dar dacă te lași dus de minie și-ți calci cuvîntul, înseamnă că ești și tu ca dîrișii și mai tîrziu, oînd ai să-ți aduci aminte, are să-ți fie rușine !... Ține-ți făgăduielile, ca să te simți totdeauna tare și curat și să fii mindru de tine, Mitruț ! Și dușmanul să te pre- tuiască, dragul meu !...

Gînd se văzu în fața acșacalului, Mitruț nu se putu stăpîni. Îi puse ghioaga sub nas și-i strigă mîni os :

— Ne-ai trimis la moarte, tîlhar bătrîn ! Ți-ar trebui una ca asta, în numele tatălui, să afe toată tătărimea ta cum plătim noi ticăloșilor ! Uite-o, ia ! Uită-te bine, s-o cunoști și să te ferești de dînsa — tu și ai tăi — cît îți trăi!

**Tătarul încremeni, cu
răsuflarea oprită și se
făcu galben. Iar cînd
tălmaciul și Tașmulla îl
apucară de subsuori,**

să-l ridice în șa, răsuflă
ușurat

.Sprijiniră și pe Hasan-batîr să încalece, pentru că
brațele și picioarele lui amortiseră de cît stătuseră legate
în căruța cu care fusese adus. Iar pe cel de al treilea cal
încălecară și Tașmulla și tîlmaciul, unul în spatele celui-
lalt. Și porniră așa, să iasă din cuprinsul taberei și să
ajungă la cîmp, spre răsărit.

— Mai poftim, milostive! strigă Drăguș către
bătrîn scoțîndu-și cușma cu o mișcare largă și plecîndu-
se pînă la pămînt.

— Poftim mai des ! strigară alții, alergînd din
toate părțile să petreacă pe tătari.

— Și dacă vă mai trece prin cap să năvăliți în
Moldova, să vă luați iertăciune de la womenle voastre
cele cu șalvari albaștri ! Că acolo vă rămin ciolanele !

Huo!
Și toate strigătele se amestecară și se pierdură
într-un hohot nesfîrșit, în timp ce tătarii treceau încet
prîntre oameni, cu capetele plecate și privirile în pămînt.
Așa ieșiră din tabără și se depărtară pierzîndu-se în
adînci- mea stepei.

**Spre asfințit, luceafărul de sară
răsărise de mult, iar drumul
robilor încingea cerul în
curmeziș. 'PARTEA a Vî***

capitolul

Cu zăbavă și parcă șovăind, Ieremia întinse mîna
spre icoană. Degetele lui subțiri și noduroase la
încheieturi atinseră îmbrăcămintea de argint a celei fără
prihană și tremurară. Stătu o vreme tăcut, privind în jos,
își aruncă din gîtlej o ceață îndărătnică și, în sfîrșit,
șopti :

— Pe icoana maicei prea curate și a sfîntului
ei prunc, juruiesc credință Moldovei și domnului meu...
Juruiesc să lupt din toate puterile, împotrivîndu-mă
năvalei dușmanului, acolo unde sînt trimis, și dacă nu l-
oi putea birui de istov, să urmez a lupta cu credință sub
mîna domnului meu, pînă la izbăvire. Așa să-mi ajute
dumnezeu și să mă pră- vale în focul cel nestins, dacă
mi-oi călca juruita...

— Fă cruce și sărută icoana, Ieremie, vorbi
domnul cu glas adînc.

Ieremia își făcu cruce și sărută icoana.

— Scoală, dragul meu !

Și cînd Ieremia se sculă din genunchi, Ion Vodă îl
îm- brățișă și-i vorbi tulburat:

— Tîe, cel mai credincios prieten al meu, nici
n-ar fi trebuit să-ți cer juruință. Dar îți dau, Ieremie,
jumătate din oastea mea, din oastea Moldovei ! Vra să
zică, trebuie să fim cu luare amînte! Dacă izbutești să
oprești pe turci la Dunărea, se cheamă că Moldova ai

mîntuit-o tu ! Dacă nu-i oprești, însă le slăbești puterea și te tragi încoace cu oastea ta nevătămată, încă ai făcut mare ispravă, pentru că slăbindu-i, i-om putea doborî mai ușor aici. Precum vezi, Moldova se află în mîna ta ! Pentru ea ți-am cerut juruință, nu pentru mine !

Slab, cu obrajii scobiți și cu ochii înfundați, portarul Sucevei stătea încremenit în iața domnului. Pe chipul lui nu se putea citi nici un iei de tulburare. Vorbi cu ochii în jos și fără vlagă :

— Pentru mine, Moldova și mîria ta sînt una, doamne ! Vra să zică, dacă înțeleg bine porunca mării tale, eu mă duc acolo să nu las dușmanul să treacă Dunărea. Iar dacă n-oi izbuti, măcar să-l mai slăbesc... să-l mai storc din puteri.... Și, în al doilea rînd, să-ți aduc înapoi oastea cît mai nevătămată și neîmpuținată, fiindu-ne de trebuință aici....

— Așa, Ieremie, îngădui domnul. Prinde malul în Eața Obluciței, de la bălțile de la vale, pînă la cele de la deal, vra să zică pe vreo cinci-șase miluri. Prin altă parte nu pot trece, că nu-i lasă bălțile și smîrcurile, iar de descărcat, numai la Oblucița pot descărca. Trimite străji cît poți de departe să privegheze malurile și alte străji să treacă apa și să străbătă în jos, cît or putea' mai mult. Nu uita : numai zahereaua și tunurile le aduc pe apă. Oastea vine pe la Udrii¹, vra să zică pe drum și cu piciorul. Tu fii treaz și așteaptă. N-or veni azi, or veni mâne, or veni poimîne ! După socoteala mea, nu pot să mai zăbovească. Să te găsească gata.

Ieșiră din cort. Tabăra fierbea. Șiraguri lungi de pedestrași treceau către miazăzi într-un nor subțire de colb. Lâncile, sulitele, halebardele, coasele, purtate pe umeri, sclipeau în soare și se pierdeau în depărtare învăluite în ceața dimineții. Căruțe cu zaherea grăbeau pe delături, umplînd văzduhul cu duruital lor și în urma tuturor se umiră vîind greu treascurile trase de cîte șase cai fiecare. În tabără rămînea călărimă ușoară, panțirii, hușnitele, o parte din treascuri, puțină pedestrimă și strajă răspîndită într-o parte pînă la Nistru și în cealaltă pînă dincolo de Prut, pusă sub mîna domniei sale vornicului Grumază. Boierul Pătrașcu pornise spre Dunărea, de unde avea poruncă să trimită către domn, de două ori pe zi, vești proaspete, cu oameni isteți și credincioși. Și în vederea aceasta luase cu dînsul pe Mitruț cu „atamanii” săi, călări pe cai iuți și hodiniți.

¹ **Udrii — Adrianopole. (N. A.)**

Ochii domnului cercetau neliniștiți forfota uriașă a taberei. Alături, Ieremia stătea ca împietrit, cu ochii duși către miazăzi, cu fruntea încrețită. Și cînd și cele din urmă treascuri se făcură nevăzute în depărtare, învăluite în colb, și yuietele se stînseră, boierul tresări ca trezit din somn : — Îi vremea să mă duc, mîria ta ! Ion Vodă cuprinse în palma sa uriașă mîna subțire, ciolănoasă, a portarului și i-o ținu o vreme strînsă.

■ — Du-te, Ieremia ! rosti el în sfârșit, cu glas tulburat. Și să-ți ajute Dumnezeu !...

De la Galați, de unde Dunărea se îndoaie de istov către răsărit, și pînă la vărsarea în mare, tot malul ei de către miazăzi arăta plin de bălți și smârcuri și mlaștini. Scilipeau nesfîrșite ochiuri de apă între păpușuri înecate, zburau pe sus nori de păsări de baltă, și vidre roșcate pescuiau nestingherite în cotloanele lutoase și întunecate. Numai la Oblucița, pe o întindere de șapte-opt mile, malul se vedea uscat, cobora pietros pînă la fața apei și o stîncă de cremene, înaltă, butucănoasă, adăpostea de vînturi o umilă așezare turcească.

Într-un amurg, pe malul dimpotrivă, opri domnia sa Ieremia, portar al Sucevei și hatman al oștirii moldovenești. Lîngă el opriă căpitani și comandirii puși sub ascultarea sa și o vreme stătură nemișcați privind peste apă. Vîntul de sară flutura ușor cozile cailor și clătina crengile sălciilor plecate asupra undelor. În spatele călăreților, în adîncul luncii, se simțea și se auzea mișcarea fără hodină și vuietul necurmat al oștirii.

Malul acesta nu semăna cu cel dinspre miazăzi. Era, în tot lungul lui, mai înalt și mai abrupt. Numai în dreptul Obluciței cobora lin pînă la firul apei, dar îndată se înalța iar sălbatic și greu de urcat. De aceea se și spunea locului acestuia vad, cu toate că Dunărea nu putea fi trecută cu piciorul și nici cu căruța sau călare, așa cum se trece printr-un vad. Erau și pe malul acesta bălți și smîroui, dar mult mai rare și mai mici, iar în lunca largă și adîncă, pomînd chiar de lîngă apă, frunzișurile copacilor bătrîni umbreau iarba înaltă și desîșurile tinere.

Dincolo de apă, în Oblucița, nu se vedea nici o mișcare, nu se aprindea nici o lumină. Iar în lungul malului pietros, praponite și adăpostite în cotloane înecate în umbră, se legănau ușor cîteva lotci pescărești.

— N-au sosit! vorbi hatmanul, mai mult ca pentru sine. Ai avut grijă de iscoade, pan Murgule ?
— Is gata pregătite ! răspunse domnia sa Cozma Murgu, împingîndu-și calul lîngă al lui Ieremia. Le-am dat porunci și buciume să ne vestească de departe, de cum or simți ceva. Am găsit și o ciobacă... Cum s-a mai întuneca, îi pornesc.

— Și domnia ta, pan Arbore, ai aflat loc pentru treascuri ?

— Am aflat. Numai că nu le pot așeza în sara asta. Una, să nu ne împotmolim, și al doilea, să nu le arătăm în vederea dușmanului. Pentru că de pustiu, pare pustiu satul acela al Obluciței, dar nu uitați că acolo-s numai lurci și... cîți turci, atîtea iscoade!

— Drept!... Adică, să vadă ei pînă aici ?

— Ziua, în soare, ne văd cum avem să-i vedem și noi pe dinșii. Păcat numai că-i apa prea lată și nu-i ajung cu treascurile mele...

— Pan Murgule și domniile voastre toți, — vorbi iar hatmanul, — aveți grijă... Trebuie să privegheate cetele să nu aprindă focuri decât departe, în adîncul luncii, să nu se audă vuiet și ziua să nu iasă nimeni afară din umbra copacilor și din desimi. Nu-i nevoie să ne simtă ei că sîm-tem aici. Iar mine dimineață om cerceta malul și om hotărî locul fiecărui.

Ieremia mai stătu o vreme privind departe către miazăzi. Încet umbrele nopții îneacă depărtările și stînga Obluciței nu se mai văzu. Pe urmă nu se mai văzu nici apa și numai șuietul ei uriaș umplu întunericul, stăpînindu-l. Calul bătu cu copita în prundul malului și Ieremia tresări. Privi în jur ca trezit din somn, își înălță umerii înguști și, întorcînd, intră în luncă. Ceata soților săi îl urmă tăcută.

Iar peste puțină vreme o ciobacă se desprinsese din întunecimea malului și se făcu nevăzută în curmezișul apei. Din fundul ei, ochii boierului Alexa priveau neliniștiți înapoi spre mal. Nu cumva l-a simțit careva ? Dar malul era pustiu și boierul, liniștindu-se, izbi cu piciorul în spinarea vislașului:

— Mină mai repede !

În adîncimile luncii, vuietele se stînseseră încet...

2

În ziua, Oblucița arăta tot atît de părăsită și pustie. Un om, pe care-l vedeau foarte mic din pricina depărtării, coborî malul și desprîndu-l o lotcă. Scutură în vînt un crîșnic abia deslușit, îl azvîrli în lotcă și, urcîndu-se alături, porni la vale, pe sub mal.

Dincoace, hatmanul Ieremia și căpitanii oștirii călcară lunca în lung și în lat, se sfătuiră și așezară tabăra : de o parte și de alta a vadului, sus pe înălțimea malului, urcară treascurile căpitanului Arbore și le înțepeniră pe tălpile de lemn aduse de la capul lezerului. Se încredințară că gurile lor pot bate drept înainte asupra apei și pot să-și încrucișeze focurile dacă se va ivi trebuința, și domnia sa Arbore se arătă mulțumit.

— Dacă s-or gîndi să treacă buluc, în putere — se bucură el, — prin altă parte n-au pe unde ! Iar dacă-i împinge Nichipercea să se bulucească prin vad, unul nu scapă ! Numai să umpleți gura vadului cu arme de foc și cu săbii bune...

Iar gura vadului fiind largă de aproape o milă, așezară în ea — rînduindu-i în adîncime — arcebușierii dumnealui Buhuș și cetele dumnealor Sima și Decusară, care, învățînd meșteșugul săbiilor, părăsiseră ghioagele și coasele cu care luptaseră la Jilîstea. Mai așezară de o parte și de alta a arcebușelor halebardierii domniei sale

Stroici și sulițașii sutașului Iurie, după care, căpitanul Buhuș, urcîndu-se pe creasta malului — unde se înșirau treascurile — și privind în adîncime, își scoase căciulița, își șterse fruntea de sudoare și rosti apăsător:

— Acu să poftescă !

Pe urmă, gîndindu-se să întărească malul în lungimea lui, așezară în stînga vadului, la vale, lîngă treascuri, o jumătate din arcebuzierii dumnealui Răducanului, arcașii lui Ghiorgheș Creangă, lăncierii lui Ilieș Saul și ghiogarii dumnealor Stoian Șanpe și Manóle Grabă. Mai departe, către gurile Dunării, nu mai așezară pe nimeni, pentru că bălțile umpleau întinderea și nu mai era nevoie de nici o pază. În partea cealaltă a vadului, la deal adică, statorni ciră cealaltă jumătate din arcebuzierii Răducanului, după care se rînduiau unii după alții : arcașii dumnealui Șapte- lici, lăncierii domniei sale Tarălungă și ghiogarii, sulițașii și sâbierii hatmanului Slăvilă, stolnicului Bilăi și boierului Alexa Albu. Și după porunca hatmanului, cite un siert din fiecare ceată rămase pe loc la hodină în adîncimile luncii, așteptînd vremea lor. La aceștia, drept oaste proaspătă la nevoie, se adăugau oamenii înarmați cu topoare, de sub mina domniei sale Ivașcu, precum și'cei de la tabăra de care și de la cai, înarmați cu lănci și ghioage și sulițe.

Astfel, între capătul din stînga al taberei — aflat sub mina căpitanului Manóle Grabă — și cel din dreapta unda porunceă hatmanul Slăvilă, oștirea pusă sub ascultarea lui Ieremia se întindea pe o depărtare de șase-șapte mile.

— Așa cum sîntem așezați acu — dacă om fi vrednici — turcii n-au să poată trece, chiar dacă or fi de zece ori mai mulți decît noi ! vorbi Pătrașcu, după ce străbătu lungul malului, cercetînd.

Și într-aceiași ceas, Mitrut porni călare să ducă domnului cele dint-îi vești din tabăra de la vadul Oblueiței...

Toată ziua aceea se scurse liniștită. Peste apă, în sat, se zări mișcare foarte puțină și oști nu se obliciră nicăieri. Numai Dunărea trecea puternică, urlașă, umplînd singurătățile cu freamătul ei fără popas.

Sara, dumnealui boierul Gore pătrunse în tabăra arcebuzierilor din gura vadului. Aflase că se găsesc aici ostași leși, și cum domnia sa era puțin cam băut, iar pe de altă parte le cunoștea limba, îi venise gust să audă anume vești din țara lor și poftise să stea de vorbă. Dar ostașii aceia se dovediră a fi niște morocănoși, liniștiți și închiși în ei. Erau niște oameni mîhnîți, cu chipurile ciolănoase și obrajii scobiți. Priviră pe boierul acela gras, cu burtă mare și cu gușă și tăcură.

— Măi, voi arătați nemîncați! rîse boierul
Gore pri- vindu-i cu ochii mici ca prin niște crăpături
făcute în grosimea obrajilor căzuți.
— Doar nu-i fi crezînd, domnia ta, că am fugit
de bine din Lehia ! răspune un ostaș. De bine nu fuge
nimeni, boierule ! Iaca, domnia ta, dacă ești sătul de nu
mai poți, nu fugi !
— Ba, dacă m-or grămădi turcii, fug și eu !
rîse gros boierul Gore și burta lui săltă sub brîul îngust.
Fug la voi în Lehia !
Oștenii se uitară unul la altul și înălțară din umeri.
Pricepură că boierul e băut.
— Iaca, &sta-i dreptatea lumii iștia ! vorbi rar
alt oștean. Oamenii cei necăjiți și flămînzi merg în frunte
să stăvilească dușmanul, iar cei sătuli și care crapă de
bine stau la spate, la adăpost. Cum pier cei hămeseți sub
fierul dușmanului, cum fug cei dc la spate peste hotare...
Așa-i boierul peste tot, milostive ! Așa-i legea lui și aici,
și la noi ! El să trăiască ! El să huzurească ! El să se
bucure ! Noi... viermii pămîntului ! Calcă boierul peste noi
cu încălțările lustruite. Așa a lăsat Dumnezeu, milostive !
Numai că Dumnezeu... Altfel...
— El, dar îmi pari veninos, tu, leahule ! Auzi ?
Dacă la voi îi tot ca aici, de ce n-ai rămas acolo ! Te-a
gonit careva ?
— M-a gonit ! oftă omul clătînînd încet din
cap. M-a gonit sărăcia și foamea, precum ai spus domnia
ta însuți, milostive. Eu știu să rabd și să tac, dar copiii
plîng, n-ai ce le face ! Și atunci iaca, primești un pumn
de gologani de la boierul Luca, îi lași acasă să se ogoaie
plozii și tu vii aici să înveți să tragi cu arcebuza... îi
avea zile să te mai întorci să-i vezi... te-i întoarce ! Nu-i
avea... cum a vrea Dumnezeu !
Tăcu, și toți ceilalți clătinară din cap cu mîhnire și
tăcură și ei, privind în jos.
— Parcă am nimerit la înmormîntare ! strigă
boierul Gore, soîrbît. Care din voi merge cu mine să-i dau
un ulcior ca să vă mai înveseliți ? întrebă el, darnic la
bătură ca de obicei.
— Nu merge nimeni, boierule ! se auzi de la
spatele său glasul dumnealui căpitanului Buhuș. El
așteaptă aici dușmanul și lupta... și la o asemenea
îndeletnicire cată să fi treaz !
— Unde-i dușmanul ? se întoarce speriat
boierul Gore, luat fără veste.
— Ai să-l vezi, numai treaz să fi ! răspunde
căpitanul,, aspru. Și să-l aștepți și domnia ta, că nimeni
nu știe ceasul !
Furios, boierul de la Bîrlăzăi orbăcăi în întuneric
călcînd peste trupuri adormite, auzi în urma sa vorbe
minioase și la ceas tîrziu de noapte ajunse la cortul

domniei sale Albului, pe care îl ştia bucuros de oaspeţi, oricînd.

3

Corabia joasă, pîntecoasă, părea o broască uriaşă care plutea greoi la deal. Se ivise pe neaşteptate, departe, spre răsărit, urcînd încet cursul apei pe lîngă malul dimpotrivă şi crescînd cu fiecare clipă. Acu se vedea bine. Avea pîn-zele întinse, dar se ajută şi cu două şiraguri de visle care băteau apa cu o mişcare lungă, regulată. Toaca ce rînduia bătaia lor se auzea de departe ca o plesnitură uscată peste apă.

— Nu tragi, milostive ? se uită Mitruţ, nedumirît, la căpitanul Arbore.

Stăteau pe creasta malului, ascunşi în umbra unor ră-chiţi scorburoase. La stînga şi la dreapta lor, toată oastea,, în picioare, adăpostită sub copaci şi în desişurile luncii” privea.

— De ce să trag ? răspunse căpitanul mişcîndu-şi mustăţile grele, bălăi şi răsucite în jos pe lîngă colţurile gurii. Treascurile noastre nu bat pînă acolo. Vra să zică numai le-am da de ştire că sîntem aici şi ei şi-ar vedea de treabă şi ar rîde de nişte neputincioşi ca noi ! Ei, dacă ar pluti mai aproape, pe la mijlocul apei, de pildă, ar fi altăceva !■ Şi nici atunci... nu cred...

Mitruţ tăcu ruşinat. Pentru a doua oară în cîteva zile avea prilejul să ia aminte cîte din cele de trebuinţă războiului nu le cunoaşte şi are a le învăţa !

În dreptul Obluciţei, lîngă malul care cobora pînă la tirul apei, pinzele corăbiei căzură, vislele incremeniră şi corabia opri. Un roi de oameni sări pe mal trăgînd odgoane şi prîponind vasul de stîlpîi bătûţi în pămînt, după care alt roi coborî, pornind o iorfoţă pe care cei de pe malul dimpotrivă n-o puteau desluşi.

— Or îi oşteni ? întrebă boierul Pătraşcu cu mîna la înunte şi cu ochii aţîntîţi.

— Aşa numai dumnealui Şeptelici, cel care vede atît de bine încît ucide gîsca sălbatică din zbor, cu săgeata, ar putea să ne spuie !

Iar căpitanul Şeptelici îşi făcu ochii mici şi răspunse îndată :

— Nu-s oşteni ! Is salahori, pentru că văd pe unii că învîrtesc biciul asupra celor care descarcă tûhali şi butoiăşe şi le cară în saraiul cel de scînduri de sub stîncă...

— Care sarai de scînduri ? se minunară boierii şi căpitanii, umbrîndu-şi privirile, încruntîndu-se să vadă măcar cît dei cît şi îievăzînd nimic.

— Saraiul cela, ia... în umbra stîncii... întinse dumnealui Şeptelici braţul într-acolo. Are o poartă de să intre pe ea carul cu boi ! Nu vedeţi ?

Se lăsară păgubaşi, pentru că la o asemenea depărtare la care oamenii care forfoteau pe celălalt mal

se vedeau nedeslușit și numai cît niște copii, era greu să vezi și ce se mai afla „în umbra stîncii” !

— Mitruț! chemă boierul Pătrașcu, luîndu-și sutașul la o parte. Uită-te de la corabia ceea, la vale, sub mal. Vezi lotcile ?

— Le vād, spuse Mitruț. Sînt cinci, priponite. Așa, cinci. Nouă ne-ar trebui numai două.

Avem aici o ciobacă și două visle. Treci apa prin întuneric, dezlegi două lotci de acolo, le prinzi de ciobacă și le tragi dincoace, tocmai în capătul din stînga, unde poruncește dumnealui Stoian Șărpe și dumnealui Manole Grabă. Știi unde ?

— Știu. La sălciile cele bătrîne, lîngă bălți.

— Ai să nimeresti prin întuneric?

— Am să nimeresc.

Bun. Și nu-i nevoie să mai știe și alții. Au să știe numai „atamanii” tăi, care au să te aștepte acolo, cu mine-

— Pot să iau pe Drăgan la vislit și pe Zamfir

la cîrmă?

— A venit Zamfir ?

— A venit, milostive! Îl trage apa... și socoate să ne fie de ajutor.

— Ia-1! Pune mina pe ciobacă din vreme și ascunde-o chiar aici sub mal. Pornești cînd îți spun eu...

Dunărea via. Departe de mal, în mijlocul apei, freamătul acela care se auzea din luncă se prefăcuse într-un huiet atît de puternic și atotstăpînitor, încît cei trei oameni din ciobacă amuțiseră tulburați și îngrijorați. Li sa părea că pătrunseseră fără veste într-o pustietate fără margini, întunecoasă și răscolită de o vijelie care clătina lunca, scuturîndu-i ca pe niște frunze și răpîndu-le glasul, auzul și vederea. În fundul apei, stelele cerului se clătinau ca bătute de vînt și își tulburau luminile de cîte ori vislașii își băgau lopoțile în unde. În picioare, Zamfir ținea cîrma și se uita grijuliu în toate părțile. Dincolo de stîncă Oblu- ciței se întoarse spre vislași și le făcu semn, iar ei ridicară vislele deasupra apei și rămaseră nemișcați, așteptînd.

O vreme, ciobaca pluti la vale în voia apei. Pe urmă, cîrmaciul o îndreaptă spre mal, pătrunse între două lotci legate de tărîși și sări pe prund. Săriră și ceilalți doi, în tăcere. Priponiră ciobaca, dezlegară lotcile și, umblînd repede în apa pînă la brîu, le cercetară frînghiile și le prinseră în urma ciobacai. Socotiră treaba gata, dar cînd să urce și ei și să pornească, un glas necunoscut, gîtit de mirare, izbucni lîngă ei:

— Ha?

Se întoarseră fulgerător. Din cea de a doua lotcă se ivise un fes și de sub fes, doi ochi bulbucăți de spaimă îi priveau nelișiți.

Zamfir își trase cuțitul de la brîu și se repezi.

— Nu-l ucide! Îl apucă Mitruț de braț. Il luăm cu noi!

Și în timp ce Zamfir
ținea cuțitul sus, între
ochii turcului mut de
groază, Mitruț și
Drăgan săriră în lotcă,
legară prinsul de mini
și de picioare, tăiară
nodul unei frînghii și i-l
băgară în gură, în loc
de căluș, și cînd îl
văzură zăoînd în fundul
lotcii, fără mișcare,
porniră grăbiți

În umbra tufelor de pe mal, boierul Pătrașcu îi
aștepta. Fluieră ușor cînd îi zări, iar cînd atinseră
pămîntul, minile puternice ale „atamanilor” se întinseră
să-i ajute și alte mîni legară lotcile de trunchiurile
copacilor.

— Numai să ne pregătim șumuiegele și mergem !
se bucură boierul Pătrașcu nemaiaflîndu-și locul. Nu v-a
simțit nimeni ?

— Ba, ne-a simțit un turc care dormea în lotcă ! rîse
Mitruț. De mirare îi pierise graiul! L-am adus aici să-l
cercetăm.

— A rămînea aici pînă ne-om întoarce, porunci
dumnealui Pătrașcu. Acu nu avem vreme. Gata, flăcăi ?

— Îndată ! răspunseră într-un glas Ghivirdic și Dră-
guș, care moșmondeau ceva în întuneric.

Căutaseră iarbă uscată din anii trecuți, o împletiseră în cununi și făcuseră din ele șumuiege. Iar acum ungeau șumuiegele cu seu, din cel păstrat la căruțe pentru opaițe.

— Avem douăzeci ! strigă Drăguș. Ajunge ?
Boierul Pătrașcu nu răspunse. Stătea pe muchia malului și privea țință spre răsărit, în întuneric.

— Le-ai văzut? vorbi lângă dînsul glasul dumnealui Manole Grabă.

— Le-am văzut!

Departe, deasupra apei, se legăna încet o lumină și mult mai departe, în urma ei, alta.

— Finare de corabie ! cunosc careva din întunecime.

— Finare de corabie ! șoptiră alții. Două, una după alta!

— Trei! vorbi glasul răgușit al lui Zamfir. Uite, milostive ! Tocmai colo la marginea zării... vezi o scinteie ? Ii alt finar !

În luncă se auzi un freamăt nedeslușit de glasuri.

— Iaca, le-a văzut toată lumea ! întinse brațul într-acolo Manole Grabă.

— Și nouă ne-au stricat socotelile ! vorbi boierul Pătrașcu.

Făcu oțiva pași repezi, dar se opri dintr-o dată și se întoarse gînditor.

— Cîte șumuiege ai zis că ai, Drăguș ? întrebă el.

— Douăzeci, milostive !

— Ne trebuie optzeci ! O sută, chiar ! Pînă la miezul nopții să fie gata ! Puneți mina, flăcăi ! se întoarse el către „atamani” și către oamenii lui Zamfir care așteptau 35 — Mit-ut al joldii -- c. 1394. 545 în întuneric. Și toate uscate și împletite bine și groase... să ardă cumsecade!

— Și seu, de unde ? se nedumiri Drăguș.

— Furați, dacă nu vă ajunge ! Dar iaceti repede! Și pînă atunci, aduceți prinsul.

Prinsul era un om desculț, cu labelle picioarelor mari, murdare și noduroase, cu șalvarii borteliți și cu cămașa zdrențuită. Era pescar și dormea în lotcă, să poată pleca dimineața mai devreme la treabă. Nu știa aproape nimic. Venise în adevăr o corabie. Salahorii descărca, seră butoaie mici și saci și-i duseseră în sarai, sub stîncă. Mai au de descărcat și mine. Străji n-a văzut. Turcii veniți cu corabia dorm în sarai... că cei mai mulți is goi... A auzit că vine oaste mare... Cînd... cît... nu știa... îi tremura bărbia, înghițea în sec, mișcîndu-și mărul lui Adam, ascuțit, în sus și în jos și își rotea ochii speriați.

— Să nu fugă ! porunci dumnealui Pătrașcu. Mine dimineață îl ducem la hatman.

Corăbiile se apropiau. În întuneric, finarele se ciătinau încet și bătaia vislelor urca peste șuietul apei. Cea dintîi opri și îndată se auzi nedeslușit vuietul mulțimii salahorilor aduși. Opri și a doua, și după o

vreme se apropie și a treia și rămase nemîșcată lîngă celelalte.

Departe, în noapte, glasuri multe se înălțau și coborau, dar nici o lumină nu se aprinse.

— Nu-s grăbiți să descărce! spuse încet domnia sa Pătrașcu, stînd nemîșcat pe creasta malului. Ce hotărâști ? întrebă de alături Manole Grabă.

— Aștept! Poate pînă la urmă s-or culca.

— Vra să zică tot te duci ?

— Mă duc...

Boierul Pătrașcu chemă pe Mitruț și statură îndelung de vorbă. După aceasta, Mitruț sfătui mult cu „atamanii” săi, cu Zamfir și cu Drăgan. Își pregătiră armele și căpă- tară de la Manole Grabă și cite o sulită. Drăguș și Ghi- virdic se infundară după tufărișuri, în luncă, să se încredințeze dacă șumuiegele lor se aprind. Se înapoiară bucuroși.

— Ard cu flacăra și pîrîie ca așchiile de brad uscat! vestiră ei.

Și așteptară.

Dincolo de apă vuietele descreșteau încet.

Din fundul cerului de miazănoapte Rarița se ivise sclipind și urcînd încet în adîncul zării întunecate. Iar deasupra capului, Găinușa porni a luneca nesimțit spre apus. Un vîntuleț ușor ca o boare aducea mireasmă de ierburi coapte. Țîntări bizăiau ascuțit pe la urechile oamenilor, care se apărau cu mina. De peste apă nu se mai auzea nimic.

— I laidem ! se sculă boierul Pătrașcu din iarbă.

Il urmară în tăcere Mitruț cu „atamanii” și Zamfir cu toți soții săi. Coborîră malul, așezară în lotci armele și șumuiegele și porniră. Îndată vuietul și neliștița apei și singurătatea și noaptea îi înghiți...

În dreptul corăbiilor prigonite, lotcile opriră. Oamenii stătură nemîșcați, pîndind. Dar pe corăbii și pe mal nu se desluși nici o mișcare. Visliră încet pînă ce lotcile dădură cu botul de mal. Săriră jos, cu grijă să nu se audă nici un zgomot. Își luară armele și înfipseră cite un şu- muiag în virful sulitei. Mai stătură o vreme în umbră ma- lulii și cînd se încredințară că nimeni nu i-a simțit și nu-i nici o pază nicăieri, porniră unul după altul, călcînd încet, către stîncă. În întuneric, saraui lung și cu porțile deschise părea numai o umbră nesfîrșită și mai neagră de- cit noaptea. Se lipiră de pereții de soinduri și iar stătură o vreme, la pîndă. Pe urmă, cineva scapără. Lovitura amnarului pe cremene se pierdu în șuietul apei. Îndată o sulită se înălță cu șumuiajul aprins în virf și după dînsa alta și altele începură să alerge în jurul sarauiului. Șumuie- gele fură băgate sub streșine, în toate părțile și ci'teva — ca niște roate de flăcări — zburară pe .porțile deschise, în întunecimea sarauiului.

— Repede la lotci ! porunci domnia sa
Pătrașcu, cu glasul gîtit și se repezîră în goană spre apă.

În urina lor un răcnet cumplit sparse tăcerea și o năvală deznădăjduită de oameni înspăimîntați se buluci pe ușa sarauiului.

Fugarii întoarseră capetele și se pregătiră, de apărare. Dar nu-i fugărea nimeni. Oamenii aceia care țîșneau pe ușa sarauiului, sărind unii peste alții, îmbrîncindu-se, că- zînd, sculîndu-se și rostogolindu-se în întuneric într-o învălmășeală cumplită, nu-i urmăreau pe dinșii, ci alergau înnebuniți spre largul cîmpiei.

— Repede la lotci ! strigă iar boierul Pătrașcu și glasul său sună îngrijorat.

Sărîră în lotci, vislîră cu putere și se depărtară de mal. Intrară cu băgare de samă în umbra celor patru corăbii prigonite. Erau largi și pînteoase și atît de încărcate, încît punțile lor erau cohorite pînă aproape de apă. Deodată, dinspre sarai, o flacără țîșni spre cer. Un strigăt slobozit din sute de guri se auzi dintr-acolo și pe punțile corăbiilor, prin întuneric, se auzi o mișcare repezită și dădăit de picioare goale.

Domnia sa Pătrașcu fluiерă ușor și dintr-o dată șumu- iege aprinse, ridicate în sulii, zburară și căzură din toate părțile pe punți, lăsînd în aer dîre de soîntei. Strigăte puternice răsunară în noapte, înălțîndu-se de pe toate corăbiile și din nou șumuiege zburară prin văzduh și după ele altele se învîrtiră pe sus și căzură pe punți. Acuma dădăitul picioarelor goale se prefăcu în fugă gîfîită și oameni mulți își făcură vînt, sărîră pe mal, se rostogoliră unii peste alții, se îmbrînciră, se sculară și se pierdură în întuneric într-o fugă deznădăjduită.

— Gata ! strigă boierul Pătrașcu. Repede la larg!

Și cele două lotci, minate voinicește, cu cîte patru perechi de visle, ieșiră dintre corăbii și porniră cu iuțeală, la vale. În urma lor, flăcările care ieșeau din sarai se înălțau pîrîind. Virtejuri de fum se buluceau pe sus, îm- preun,îndu-se cu alte virtejuri care începuseră a se înălța din cele patru corăbii. Și lotcile pluteau prin umbra malului, depărtîndu-se.

— Nu înțeleg ! vorbi dintr-o dată Mitruț către boierul Pătrașcu. Turcii aceia, în loc să sară la noi, să ne prindă și să ne facă sama, fugeau de le scăpărau picioarele! Și erau atîția !

— Ai să înțelegi îndată ! îi răspunse Pătrașcu.

Și chiar în clipa aceea o bubuitură năprasnică despică văzduhul, o pară de foc țîșni spre cer și, din înălțime, la lumina flăcărilor, începură să cadă la mari depărtări bucăți de lemn, scînduri, snopi de soîntei și lucruri aprinse, fără formă, învîrtindu-se într-o învăluire nedeslușită. _

— Mai pe sub mal! Mai pe sub mal ! porunci dumnealui Pătrașcu, îngrijorat. Să nu ne cadă ceva în cap ! și întorcându-se spre Mitruț, adăugă : Ai văzut de ce fugeau turcii ? Butoiașele! Știau că au în ele iarbă de pușcă și că-i paște moartea !

Alte bubuituri porniră, atât de puternice, încît cei din lotci își duseră palmele la urechi. Flăcările care țîșneau în naltul cerului luminau apa și malul dimpotrivă, pe care oastea moldovenească ieșise, fără să se mai ferească, și stătea la priveliște. Astfel se văzură lotcile, luminate de flăcări, îndreptîndu-se cu iuteală spre malul apărat de domnia sa Manole Grabă, se văzu cum țîșnește fumul din corăbii și cum fulgeră din ele pară înaltă, sfîșiiind văzduhul. Și dintr-o dată alte bubuituri cutremurară pămîntul și apa, iar corăbile se despicară în două și se duseră la fund, într-o volbură de valuri, de pară și de fum...

A doua zi dimineată Pătrașcu fu chemat în cortul hatmanului. Pe drum întîlni pe Alexa Albu care trecu fără binețe.

A

4

— Parcă eu am dat o poruncă, pan Pătrașcule! îl întîmpină Ieremia. Să nu ne simtă dușmanul! Cum de ai înfrînt domnia ta porunca mea și ai dat de gol așezarea oștirii noastre, cu isprava pe care ai făcut-o astă-noapte?

— Credeam că mă chemi pentru laudă și mulțămire! grăi Pătrașcu nedumirit. Isprava mea a înecat patru corăbii dușmane și a nimicit tot ce au adus turcii în ele: arme, zaherea, și mai cu samă iarba de pușcă ! În clipa asta dușmanul n-are nici ce minca și nu poate trage nici cu treascurile, nici cu arcebuzele asupra noastră ! Socot că asta-i o izbîndă...

— Și cine te-a rugat sau ți-a poruncit să oîștigi izbînda asta, cum îi zici ? îl întrebă Ieremia, punîndu-și minile în șolduri și înălțîndu-și chipul scofilit.

— Trebuie să cer voie ori de cîte ori mi-a veni la în- demînă să fac o pagubă dușmanului ? întrebă Pătrașcu, ridicîndu-și glasul. Și îi pare rău unui hatman moldovan că am nimicit o parte din puterea care vine peste noi ? Pan Ieremie, aud și nu-mi vine să cred!

— Dar dacă ți-oi aduce aminte că hatmanul are drept de viață și de moarte asupra celor pe care-i duce la luptă, ai să crezi ? strigă marele portar, cu pumnul ridicat și cu barba tremurînd. La asta nu te-ai gîndit ?

— Dar ce-am iăcut ? strigă și boierul Pătrașcu, ieșin- du-și din iire. Ce vină îmi găsești ? Pentru iapta aceasta, domnul m-ar îi răsplătît, pan Ieremia, nu m-ar fi amenințat cu moartea !

— Aici poruncesc eu, nu domnul ! izbi
Ieremia cu pumnul în vînt și de la colturile buzelor subțiri
o spumă ușoară împrășcă în aer o dată cu fiecare vorbă
ce-i ieșea din gură. Mi-ai înfrînt porunca, asta ai făcut!
Poate că aveam de gînd să pălesc altfel... poate... din
altă parte ! Nu să le arăt anume unde îi aștept ! Să le fi
făcut o pagubă mai mare...

— Mai mare nu se putea ! rosti cu putere
Pătrașcu. Tot ce au avut aici am nimicît !
— Să mai fi venit corăbii... să fi fost mai
multe...

— Cînd au să mai vie, am să mă duc iar...

— N-ai să te duci ! țipă hatmanul și umerii
obrajilor ciolănoși se roșiră. N-ai să te duci nici domnia
ta, nici alții ! Ci'ne îmi calcă poruncile își primejduiește
capul, pan Pătrașcule ! Oricine ar fi ! Ai înțeles ?

— Am înțeles că poate ți-am răsturnat
anume puneri la cale pe care nu le-ai știut !... Se poate.
Socot că ar fi bine ca și domnia ta să ții sfaturi de război
cum are obicei mărișă ! Ș-atunci nu s-ar mai întîmpla...

— Nu mă-nvâța ! ți tăie vorba Ieremia.
Domnia ta ai iost trimis aici cu anume treabă. Ține-te de
ea și lasă porunca și așezarea războiului pe sama
noastră !

— Cum adică ? N-am voie să lupt ?

— Cînd ți-oi porunci eu, pan Pătrașcule ! Nu
înainte !

Boierul Pătrașcu stătu o clipă tăcut. Își aduse
aminte
că văzuse pe Alexa Albu ieșind de la hatman și păru a
înțelege de unde venea atîta înînie.

— Bine ! rosti el șovăind. Am adus și un prins
de dincolo de apă. Nu vrei să-l ascuți ?

— Lasă-l aici, pan Pătrașcule, și trimite veste
măriei sale că chiar acu ne-au buciurnat iscoadele
noastre că vin dușmanii... Atît !

Greoaie și mult mai mari decât cele ce veniseră înaintea lor, două corăbii urcau împotriva apei în după-amiaza acelei zile. De departe, înfățișarea Obluciței părîndu-le ciudată, căpitanii acelor corăbii opriră cu mult înainte de a ajunge la vad și priviră îndelung. Deasupra apelor pustii, catargele rupte și scufundate pe trei sferturi împungeau aerul cu capetele lor negre de funingine, piezișe deasupra apei și singuratece. Din umbra vaselor sosite, o barcă se desprinsese și porni în cercetare, vislind ou bîgare de samă către vad. Ocoli locul însemnat cu rămășițele corăbiilor scufundate, opri la mal și doi oameni, cioborînd, porniră încet, privind în toate părțile și îndreptîndu-se spre stîncă. Cînd se iviră din nou, alergau. Săriră în barcă și se îndreptară cu iuteală către vasul lor.

Malul dimpotrivă părea pustiu. Căpitanii corăbiilor stătură mult sus, pe punțile lor și pîndiră într-acolo. Dar nu văzură nimic, cu toate că fiecare copac și fiecare tufă sau desiş, sau frunzar, ascundea sute de ochi care cercetau apa și depărtările fără să se arate. Porunca hatmanului Ieremia se împlinea cu străşnicie. Numai cînd cele două vase sosite, ocolind larg mormîntul de valuri al corăbiilor scufundate, ajunseră către mijlocul apei, căpitanul Arbore se deşiră cît era de lung, lîngă copacul care-l ascundea :

— Cum fraţilor, să-mi treacă pe sub nas asemenea tîntă şi să nu trag ? strigă el, uitîndu-se de jur împrejur, nedumirît şi neputîncios.

— Fără poruncă nu tragi ! îi răspunse de alături sutaşul Iurie, care stătea gata cu sulitaşii săi. Nu tragi, că trage hatmanul în domnia ta !

— Măcar să alerge careva să-i ceară voie ! se jălui căpitanul în gura mare, răsucindu-se către toţi comandirii şi luînd de marturi cerul şi pămîntul.

În adevăr, un călăret a plecat în goană să găsească pe hatman. Dar pînă să se întoarcă, cele două corăbii ocoliseră locul cu primejdie, trecuseră la vale şi se depărtaseră iar spre malul Obluciței. Iar acolo, cu mare vuiet de lemnărie uscată şi cu mare mulţime de salahori, începură descărcatul.

— Descarcă şăici şi scînduri ! înştiinţă domnia sa Şeptelici.

— Podul ! Pod de şăici, după obiceiul lor ! cunosc căpitanul Buhus, care ştia acest meşteşug al turcilor. Leagă şăicile în curmezişul apei, înţepenesc deasupra scînduri groase, anume iăcute, şi trec peste ele oameni şi cai şi treascuri şi tot ce au !

— Vra să zică tot pe aici umblă să treacă, cum bănuia mărița sa ! vorbi boierul Pătrașcu. Să-i trimit veste...

— Nu te grăbi! Îl domoli domnia sa Septelici, că mai avem și alte vești! Uitați-vă colo, în fundul cîmpiei... nu vedeți nimic? Peste apă... de la stîncă la dreapta... sub zare ! Ceva care innegrește... și scîlpește... și se mișcă ! Vine oaste, boieri dumneavoastră !

Sărîră toți să privească într-acolo și peste tabără trecu un fior de neliniște. În adevăr, acolo sub zare, parcă innegrea ceva, parcă scînteia ceva din vreme în vreme, dar ceea ce vedea cu ochii lui de vînător de sălbăticiuni dumnealui căpitanul Septelici încă nu vedea nimeni altul. Cu- rînd însă nu mai rămase nici o îndoială. Venea oastea turcească ! Veneau, întunecînd zarea, pedestrași și călăreți, care la o asemenea depărtare păreau numai niște jucării. Și pe apă se arătară — către sară — alte corăbii care se înșirau în fața Obluciței, acoperind priveliștea pe toată lărgimea vadului.

Cu Cozma Murgu după dînsul, hatmanul Ieremia trecu în lungul taberei sale, oprindu-se din vreme în vreme și privind lung peste apă. Îl înconjurau căpitanii și comandi- rii, vorbind între ei, dar el nu vorbea cu nimeni. Tăcea cu fălcile strînse și privea. Parcă mai slăbise și chipul lui arăta și mai ciolănos.

— Spune, portare Ieremia, dacă-mi vin la îndemînă niște corăbii ca acele, eu ce să fac ? întrebă dumnealui Arbore. Să trag ?

O vreme hatmanul rămase tăcut privind în altă parte.

— Tragi... dacă vin asupra noastră ! răspunse el în sfîrșit. Te aperi, adică ! Altfel nu ! Altfel așteptăm o împrejurare... în care să le facem cele mai mari pagube cu putință... Și atunci am să vă spun eu... Pînă atunci nu trebuie să ne știe aici... Asta-i porunca pentru toată tabăra !

Marele portar trecu și căpitanul Arbore rămase gînditor.

— Se înțelege că are în capul lui o socoteală ! vorbi el nedumirit. Dar eu n-o pricep !

— Nici eu ! întări domnia sa Pătrașcu. Uită-te peste apă. Într-un ceas, eu cu flăcăii mei le fur douăzeci de șăiei, le aduc aici, încarc cinci sute de ostași, și pînă în ziua toate corăbiile pe care le vezi acolo ard și bubuie de-a mai mare dragul ! Unde mai pui că scufundîndu-le

acolo, vadul ista nu mai este bun de nimic. Se-nfundă i
Asta n-ar fi o treabă acătării ?

— Și-n ziua, hatmanul pune să-ți taie capul
cu securea ! Asta ar fi altă treabă acătării, pan
Pătrașcule ! vorbi Arbore. În război poruncile trebuiesc
ascultate, dacă nu vrei să-ți pierzi capul !

Cu toate aceste gânduri și sfaturi pe care le
ascultau și alții, mulți erau acei care se uitau la malul
dimpotrivă și făceau zimbire. Erau neliniștiți și
nerăbdători să-și dezmoștească brațele și să-și sareze
inimile. Iar porunca dată de hatman era răstălmăcită nu
numai de căpitani și ceilalți comandiri, ci și de oștenii de
rînd care-și stăpîneau cu greu pomirea și nerăbdarea.

— Eu socot că la noapte avem oaspeți !
vorbi în amurg dumnealui Șeptelici. Sînt acolo două șăici
pregătite, care — de cîte ori le leagă apă — își arată
botul dintre corăbii... Mare lucru să nu pule ei ceva la
cale !

Curînd, două corăbii descărcate porniră la vale,
spre mare, și după aceasta, cele două șăici se văzură
luptînd cu puterea apei în curmezișul Dunării.

— Iscoade și umblători ! lămurii domnia sa
Pătrașcu, alergînd de la un căpitan la altul. Să luăm
aminte să nu ne scape niciunul !

îndată se dădură poruncile de cuviință și oamenii
așteptară în cea mai desăvîrșită tăcere, și cînd cei două-
zeci și patru de turci coborîră din șăici, în gura vadului,
volocul pregătit se închise în jurul lor, iar șăicile, legate
una de alta, de către Zamfir cu ai lui, luară drumul cotlo-
nului în care se adăposteau și lotcile, acoperite de frun-
zare și nulele.

Legăți cot la cot, „prinși fură trimși hatmanului,
iar tabăra, înveselită și neliniștită, rămase de pază cu
ochii deschiși și minile pe arme. Treceau ceasuri grele de
luptă cu țințarii și pină în ziua, străjile, rînduite pe mal,
fură schimbate de trei ori, ca să rămîie treze. Dar în zori
alte opt șăici se desprinseră de la malul Obluciței și
porniră spre luncă.

— Îi învăluim și-i prindem ca și pe ceilalți!
fulgeră ■ o vorbă printre căpitani și cetași.

Și oamenii se pregătiră încordați.

Statura hatmanului se ivi dintr-o dată printre
copaci. Fusese vestit și venise să vadă lupta.

Prindeți-i viii! porunceă el trecînd de la
ceată la ceată, și oștenii nu se puteau stăpîni să nu
mîrie în urma lui : „la te uită ce milă l-a pălit de turci!”

Îi prinseră vii, dar cu mai multă caznă decît pe
cei dintăi, pentru că erau mai mulți — o sută douăzeci

de oameni — și nu înțelegeau să se deie prinși fără împotrivire. Cele opt șăici luară drumul celorlalte ascunse în mărcinișul malului.

Cînd răsări soarele, hatmanul isprăvise cercetarea prinșilor : cei care trecuseră apa de cu sară fuseseră iscoade și alergători trimisi să cerceteze malul, lunca și toate locurile potrivite a fi călcate de puterea turcească pe urma oștii lui Ion Vodă, asupra căreia trebuiau să trimită știri. Cei care o trecuseră în ziua trebuiau să cuprindă gura vadului, malul și lunca și să aștepte puternică întărire de dincolo, venită, să stăpînească locul și să sprijine întinderea. podului pe șăici.

— Și cînd trebuie să vie acea întărire!

întrebă hatmanul.

— Cînd le-om face semn ! mărturisă prinșii.

— Ce fel de semn ?

— Focuri aprinse în gura vadului...

— Acu trianite-l pe toți mării sale ! A face ce-a pofti cu dinșii ! vorbi hatmanul către domnia sa Pătrașcu și porni spre cortul său, fără să lase poruncă pentru cele ce aveau a urma.

Cînd focurile începură a-și înălța flăcările în gura vadului, căpitanul Șeptelici vesti tuturor că printre corăbiile prigonite la malul Obluciței s-a iscat mare mișcare. Atunci domniile lor Sima și Decusară își traseră înapoi săbierii, Stroie și Iurie își buluciră pe margini sulțașii și halebardierii, iar gura vadului rămase pustie, în fund, între copacii luncii, căpitanul Buhuș își ascunsesese arcebuzierii, întorcîndu-i cu fața către apă. Numai cîți va oșteni înarmați cu iatagane, îmbrăcați cu straiete prinșilor și cu fesurile lor pe cap ieșiră la vedere pînă lîngă apă.

— Vin ! vesti dintr-o dată căpitanul Arbore, care

— acolo între treascurile lui, pe malul înălțat și abrupt de lîngă gura vadului — stătea neliniștit și nerăbdător ca un cal care-și roade zăbala. Hotărîse doar hatmanul că de data asta el nu intră în luptă !

Cu mare fereală, capete ascunse după copaci și în desimile luncii se ȳtiră să vadă. Dușmanii veneau, în adevăr. Șiruri lungi de șăici se desprindeau de la mal, treceau printre corăbii și umpleau latul Dunării, înaintînd fără grijă. Hîrșind pe prund, rîndurile din față se opriră și turcii săriră pe mal. Oștenii moldoveni, care purtau straiete prinșilor, se mistuiră în lături și gura vadului pustie și fără apărare se umplu de oameni negricioși, cu fesuri, turbane și iatagane și care pășeau înainte ca să facă loc celor ce coborau în urma lor.

Si, fără veste, trăsniță arcebuzele căpitanului Buhuș. O clipă se făcu tăcere. Dar în clipa următoare, răcnete de cel care se văzură prinși în capcană urcară în văzduh și — în învălmășeala care urmă — trăsniță și arcebuzele căpitanului Răducanu îndreptate de sus asupra șăicilor încă pline, aflate sub mal.

În fumul care umplea gura vadului și se împrăștiă greoi deasupra apei, sulitași, săbierii și halebardierii se rezeziră din ascunzătorii lor și măcelul începu. În fața iureșului fără veste, năvălitorii întoarseră spatele, cu gindul să sară în șăici, să se mîntuie. Dar șăicile nu mai erau la locurile lor. Le luaseră alți dușmani care se aflaseră mai aproape de dinsele și care împingeau acum cu vislele în mal, să se depărteze, să scape. Și atunci, de pe coasta malului înalt care cobora prăvalatic în gura vadului, se rezeziră ca într-un zbor de hultani Mitruț și „atamanii” săi, și după ei porni Zamfir cu oamenii lui, care de astă dată erau înarmați cu halebarde. Ghioagele trăsniță. Biciul groaznic al lui Drăgan se răsuci vijelios, izbind și deschizînd în desimea dușmanilor drum larg către apă. Năvala fugărilor spre șăici se învălmăși, se clătina și ghemul uriaș al turcilor zăpăciți, impresurați din toate părțile de primejdia fulgerătoare a morții, neștiind din care parte să se apere și cum să se mîntuie, se trase înapoi ca să dea iar peste zidul săbierilor și sulitașilor.

— Acu, bită Zamfire! se -auzi glasul puternic al lui Mitruț.

Și Zamfir cu oamenii săi străpunseră pînă lîngă apă, rezeziră halebardele și, apucînd cu ciocul lor marginile șăicilor gata să se depărteze, le traseră îndărăt la mal. Încăpîmîntați, furioși și înghesuți unul în altul, fugarii prinși astfel scuturau în aer iataganele lor scurte, fără nici un folos. Ghioagele izbeau în grămezile lor zbuciumate, de-a valma. Biciul lui Drăgan pălea cu zece măciulii de plumb dintr-o dată, nimicînd. Ca să scape, unii dușmani săreau în apă. Îi ajunseră și acolo, înaintînd în valuri pînă la brîu. Prinseră alte șăici și le traseră și pe acestea la mal, împrăștiind moarte și groază și vinînd îndată altele.

Acuma șăicile, care pornind de la malul Obluciței ajunseseră spre jumătatea Dunării, se opriră. De acolo, turcii vedeau bine măcelul și prinseră a șovăi. Dar comandirii bărbosi, cu turbane și cu iatagane în vînt, se sculară în picioare și răcniră minioși. Surle tipară ascuțit peste vuietul apei. Rîndurile șăicilor se îndesiră și porniră amenințătoare spre gura vadului.

— înapoi ! strigă dintr-o dată domnia sa Pătrașcu, ivindu-se pe munchia malului, ou sabia într-o

mină și sulița în alta, după obiceiul său de luptă. Mitruț !
înapoi!

Uzi, gîfîind, Mitruț și ceilalți lăsară șăicile goale să
plutească singure la vale și se traseră în gura vadului.

— Ați făcut treabă bună! le strigă iar boierul Pă-
irașcu. Dar acu is prea mulți. Le facem noi altă primire !

Urcară malul înalt între treascurile căpitanului Ar-
bore, își șterseră cu mîneca sudoarea de pe față și
stătură gata. Și cînd noua năvală a dușmanului ajunse la
depărtare potrivită, „primirea” vestită de Pătrașcu
începu. Intîi zburară, zbîrnîind, săgețile arcașilor domniei
sale Ghiorgheș Creangă. Multe căzură în apă, dar multe
pălră în plin. Cu toate acestea, năvala nu dădu înapoi.
Comandirii turci seî sculară iar în picioare și răcniră
porunci. Iar țipară ascuțit surle, și vîslașii se plecără
adînc pe vîsle! Atunci intrară în luptă și arcașii dumnea-
lui Șeptelici. Loveau în grămadă. Capete cu fesuri se
plecau pe marginea șăicilor și rămîneau acolo
nemișcate. Comandirii cei care stăteau în picioare, cu
iataganele în mîni și bărbile în vînt, căzură unul după
altul, cu capetele înainte, în apă. Săgeata căpitanului
Șeptelici nu ierta și nu dădea greș. Iar cînd — cu toate
împuțînările și sîngerările — turcii izbutiră să pună
piciorul pe mal, arcebuzele trăsînră și din față și de pe
laturi, săbierii și sulițașii și halebardierii năvăliră roi din
umbra luncii și Mitruț cu „atamanii” și Zamfir cu ai lui se
repeziră din nou în gura vadului să prindă șăicile cu
clonțul halebardelor și să nimicească — înainte de a
pune piciorul pe pămînt — pe cei care veneau mereu,
fără sfîrșit. De data aceasta însă, în ajutorul lui Mitruț
săriră și domniile lor Stoian Șârpe și Manole Grabă cu
ghiogarîii lor, care intrau în apă pînă la genunchi, pînă la
brîu și izbeu. Una după alta, șăicile golite porneau la
vale, legănîndu-se, în timp ce de pe malul înalt arche-
buzele dumnealor Buhuș și Răducanul trăsneau asupra
celor ce se apropiau pline, iar săgețile arcașilor zbir-
nîiau în văzduh, purtînd moarte în virfurife ascuțite.

Și dintr-o dată surlele turcești zvîrliră sunete tari
și repezi. Șăicile pline care pluteau spre gura vadului se
opriră și își întoarseră botul spre Oblucița. Dușmanii,
socotînd că așa cum porniseră n-au să poată răzbi pe
malul moldovenesc, dădeau înapoi. O vreme, cei din șăi-
cile prinse de ciocul halebardelor se zbătură dezmădăj-
duiți să scape și să pornească înapoi. Dar pieriră unul
după altul și leșurile lor iură rostogolite la vale de apele
Dunării. Curînd Mitruț cu toți ai lui nu mai avură cu cine
lupta.

—^Mai poftim ! izbucni el într-un strigăt uriaș,
 înăl- tîndu- și cușma în virful ghioagei și făcînd semne
 largi spre cei ce se depărtau repede în curmezișul apei.
 Și „atamanii” și oamenii lui Zamfir și ghiogarii lui
 Stoian Șarpe și ai lui Manole Grabă, fluturîndu-și cuș-
 mele în aer, răc'niră rîzînd bucuroși și gîfîind :

— Mai poftim !

Și îndată urcară malul și se repeziră cu ghioagele
 sus să cadă în spatele dușmanilor care se mai apărau,
 fără nădejde, în luncă...

Greoaie, mare, puternică, o corabie turcească se
 întoarse încet părăsind malul Obluciței și porni spre
 malul moldovenesc. Șiragurile de vîșle minuite de o
 parte și de alta a vasului, fără ca vîșlașii să fie văzuți,
 băteau apa cu o mișcare rînduită, repede.

— A venit rîndul domniei tale! vorbi
 hatmanul le- remia către căpitanul Arbore. Pregătește-
 te!

— Sînt gata pregătit ! răspunse căpitanul,
 numai că deocamdată îl prea departe.

— Ia, au pornit și șăicile în urma ei"! vesti
 domnia sa Șeptelici. Și pe punte are treasuri ! Cinci
 treasuri... ori șase... ori șapte... De data asta nu-i șagă!

— Aha ! se dumiri căpitanul Buhuș. Au să ne
 bată cu treasurile pînă or sări pe mal cei din șăici... să
 ne copleșească cu mulțimea !

— Lăsați-i pe mîna mea ! se bucură domnia
 sa Arbore, repezîndu-se la treasurile sale și împărțînd
 porunci.

— Nu tragi pînă nu s-a apropiat ! îl sfătui
 Ieremia. Nici să nu viseze că avem și noi treasuri.

Alte porunci porniră spre căpitani și comandiri.
 Gura vadului părea pustie. Numai în adîncul luncii,
 departe, unii oșteni mai fugăreau pe cei din urmă
 dușmani, stîr- pîndu-i unul cîte unul.

— Corabia se apropia. Acu se vedea bine mișcarea celor de pe punte. Săcile acoperiseră latul Dunării și — pline de ostași îngrămădiți — înaintau greoaie și ținându-se mai în urmă. Nu-i săgă! vorbi iar căpitanul! Să țeli! rîndu-le. Dacă și corabia îi plină de ostași, înseamnă că vin peste noi cîteva mii.

Corabia se opri. Oamenii de pe punte cîtară îndelung spre malul moldovenesc, cu gurile întinse, sfătuind. Pe urmă, vasul porni iar, încet, cu luare aminte, opri la depărtare de o bătaie de săgeată și se întoarse greoi, îndreptînd astfel treascurile către gura vadului.

Cît era de lung și de deșirat, căpitanul Arbore se repezi cu o sprinteneală de mirare. Îngenunchea lîngă un treasc, ochea, îl potrivea, ochea iar, dădea porunci oștenilor tunari și se repezea la altul. În cîteva clipe se întoarse cu obraji îmbujorați, cu mustața zburlită,, bătaioasă, neliniștit, îngrijorat.

— Lasă-mă să trag ou! se rugă el de Ieremia- Numai o dată, și gata ! Prilej ca aista nu mai aflăm noi în viața noastră! Parcă într-adins s-a potrivit cum se cuvine, s-o trimitem la fund !

— O scufunzi ?

— O scufund !

„ — Trage ! strigă Ieremia puternic, ridicînd în aer pumnul ciolănos.

Arbore se repezi, slobozi porunca de trebuință și, la un semn, toate treascurile sale bubuiră în aceeași clipă. Corabia pîrîi din toate încheieturile și se clătina.

Ai bortelit-oi strigă căpitanul Șeptelici, privind cu mina la frunte.

— Știu! strigă și căpitanul Arbore, repezindu-se în genunchi lîngă un treasc și ochind.

Trase singur, și unul din treascurile de pe puntea corăbiei, izbit în plin, săltă așa cum se ridică un cal în două picioare și se răsturnă peste celelalte, prefăcut în bucăți. Încărcate din nou, treascurile moldovenești bubu iră iar și de data aceasta corabia se plecă într-o parte și rămase așa. Surla turcești țipară, parcă speriate, și săcile care stătuseră gata să se apropie de mal își întoarseră botul către Oblucița. Dar nu le era dat să scape atît de ușor. Dpmnia sa Arbore părea acum dezlănțuit. Nu mai trăgea în corabie. Corabia se scufunda încet și oamenii de pe punte săreau în apă și înotau deznădăjduiți. Domnia să Arbore trăgea în șalci. Stătea în ge'nunchi lîngă treasc, și în timp ce tunarii săi încărcau alte guri de foc pregătindu-le, el ochea și porunceau scurt tragerea. Șaica izbită părea, o clipă, prinsă de zbucium, sălta oa luată dte vârtej, își desfăcea mădularele împrăștiindu-le pe apă și oamenii din ea înotau sau se duceau la fund, în timp ce dumnealui căpitanul înge-

nunchea lîngă alt treasc și ochea altă șaică... Iar oastea din lunca stătea privind, bucurîndu-se de fiecare nouă ispravă, strigînd puternic și zvîrlindu-și cușmele în sus.

Curînd șăicile care se mintuiseră se depărtară dincolo de bătaia ghiulelelor și corabia se scufundă încet, în timp ce bucăți întregi din ea, rupte, sfîrtecate, porneau la vale, legănîndu-se pe apă...

Cînd s-a lăsat întunericul, Jujău, omul boierului Albu împinse cu vîsla în mal și ciobaca se depărtă repede în vuietul apei.

— Mină ! Îl îndemnă boierul Alexa ghemuit pe scîn- dură la spatele lui. Și vîtaful se plecă adînc pe vîslă.

Se întoarseră tîrziu, către miezul nopții. Malul scîn- teia de mulțimea focurilor. Oștirea moldovenească nu se mai ferea și nu se mai ascundea. Turcii o știau acolo. Venind împotriva apei, ciobaca trase la deal, acolo unde nu se vedea nici un foc, iar malul mlăștinos și plin de smîrcuri și păpuriș era pustiu. Plutiră apoi prin umbra malului la vale, și în dreptul cortului lui Ieremia opriră. Se uitară pîndind în toate părțile și, aplecîndu-se amîn- doi, traseră din ciobacă un sac ce părea foarte greu.

— Să chem pe careva, milostive, — vorbi Jujău, — că eu n-am să-l pot duce!

— Am să te ajut eu ! hotărî boierul și apucînd amîn- doi sacul începură a-l trage după ei, spre cort. Din loc în loc se opreau gîfînd și își ștergeau frunțile de sudoare. Și iar porneau.

Ieremia nu dormea. Stătea pe un scăunaș, cu falca sprijinită în palmă și se gîndea, cu ochii duși, spre tabăra turcească. Boierul Albu se ivi, întunecînd intrarea cortului cu trupul lui gros.

— Te poțeste mîria sa! vorbi el încet și vesel. Părea cam băut.

— Ion Vodă ? tresări Ieremia.Măria sa Petru!
zimbi boierul și mai vesel. Te așteaptă și se bucură. Și
am posvolenie să-ți spun că măria sa socoate și
gîndește întocmai ca și domnia ta: „Așa-i, zice. Cu cît
ești mai tare, cu atît ești mai prețuit, zice. Să poftească,
ș-om sta de vorbă și n-are să-i pară rău! Da, chiar în
noaptea asta !” Vra să zică nu-i miniet...

Ieremia îl privi lung :

— Acolo ai băut ? îl întrebă el.

— Acolo! Am cerut, și măria sa Petru îi om
cumsecade. Cînd umbli noaptea în tabără străină, știi...
parcă te strînge ceva de gît și ți se face sete ! Zice :
„Albule, Ion Vodă pieri ! Așa vrea sultanul și scăpare nu-
i. Dar voi, boierii Moldovei, ce vreți ? Să pieriți cu dînsul
ori să trăiți cu Petru Vodă ?” Și zice : „In noaptea asta să
vie! Să nu mai zăbovească și să nu facă și alte
pagube !”

Și iar îl privi Ieremia îndelung:

— Ți-a dat vreun semn ? întrebă el, șovăind.

Alexa Albu rise:

— Mi-a dat mai multe semne ! se veseli el
iar, întor- cîndu-se către intrarea cortului și făcînd un
semn cu mina.

Jujău se ivi opintindu-se și tăbîrcind sacul. Il
așează într-un colț și se întoarse afară, îndoit de șale, ca
de obicei. Boierul Alexa' deznodă stoaara, băgă inî'na în
sac și scoțînd o pungă mare, care părea plină și grea, o
așează cu băgare de samă în fața hatmanului:

Aici, mi-a spus măria sa, sînt cinci sute de
galbeni ungurești. Iar în sacul ista se află șazezi de ase-
menea pungi, ceea ce face treizeci de mii de galbeni.
„Du-i, — zice măria sa, — lui Ieremia, să fie semn de la
mine și să te creadă ! Și spune-i că-l aștept !”

Hatmanul tresări și chipul lui se făcu galben. Privi
cu ochii bulbucăți sacul umflat, lepădat strîmb sub lu-
mina săracă a opaițului, și cercurile de sub pleoapele lui
deveniră mai plumburii și mai adîncite în obrazul
ciolănos și scobit. O vreme stătu mult și cu capul plecat.
Umerii slabi împungeau ascuțit straiul mohorit coro-
gindu-i spinarea într-o mișcare de întrebare și nedumi-
rire, fără dezlegare. Și dintr-o dată, ca trezit din somn,
privi în jur. Se repezi ieșind cu un^pas în fața cortului.
36 - M'tiut a Joldii - c. 1794 561
Străjile erau departe și nimeni n-a putut auzi vorbele
rostitute. Numai Jujău se odihnea la o depărtare de zece
pași, să fie gata la chemarea stăpînului. Încet, se în-
toarse în cort. Umbra lui mare, neagră, se zbuclumă pe
pinza luminată de opaiț. Hatmanul întinse brațul, apucă
de pe stîlpul din mijloc haina, și-o aruncă pe umeri și
roști răgușit:

— Hai'!

Grăbiri spre apă cu Juiău în urma lor și urcară în ciobacă. Dincolo îi aștepta străji dușmane, cu cai de călărie. Încălecară și porniră gonind prin noapte, muți și călăuziți de aceleași străji. Trecură printre focuri de tabără, printre cete de ostași și printre corturile luminate ale căpeteniilor și comandirilor. Iar tabăra dușma'nă părea nesfârșită, uriașă, întunecată ca o amenințare și nepă-trunsă ca o spaimă.

Petru Șchiopul îi aștepta.

Hatmanul intră în cortul lui și își plecă genunchiul:

— Am venit să mă închin domnului meu ! rosti el cu glasul tremurat:

— Cam târziu, hatmane Ieremia ! îi răspunse gazda vorbind rar, dar fără minie. Te-am așteptat și la Jiliștea și aici...

— La Jiliștea n-a fost chip, măria ta, și nu ți-aș fi adus nici un folos... Iar aici, abia astă-seară am auzit că te afli în tabără... Acu însă pot mai mult decît atunci!

— Petru îi întinse mîna :Scoală-te, Ieremie, — spuse el, — și să vorbim. Am știut de mult că ești om vrednic... și azi am văzut că ești și tare ! Iar dacă te dai de partea mea, dovedești că ești și înțelept și mă bucur. Dar nici n-ai fi putut altfel. S-a strîns funia la par, Ieremie, și zilele Armanului sint numărate. Crezi oare că se află vreun boier care să vrea să moară de bună voie lîngă dînsul ? Altă scăpare nici nu-i, Ieremie ! Care nu-i cu mine, înseamnă că nu-i nici cu strălucirea sa Selim și va să zică moare F Iar care, pe lîngă credință, îmi aduce folos și cruță oastea împăratului de pagubă și pieire, are a se bucura de cinste și răsplată cuviincioasă. O parte din răsplată ți-am și trimis-o prin Alexa Albu, credincios domniei mele, aici de față. Cealaltă parte ai s-o primești după ce toate s-or împlini cu înțelepciune și dreptă orînduire. Deocîndată ceea ce vrem noi acu de la domnia ta este să trecem Dunărea cu toate ale noastre și să ne statornicim tabăra dincolo, în coasta Armanului, pe care îl știm unde se află. Numai că vrem să trecem iară împotrivire, Nu cum a fost astăzi, de pildă!... Și ieri !... și alaltăieri !... Domnia ta ne-ai scufundat corăbii, ne-ai dat foc saraiului cu strînsură pentru oaste, ne-ai aprins iarba de pușcă și ne-ai trimis la fund uneltele de război aduse de la o asemenea depărtare. Iar gura vadului ai pus s-o apere niște nebuni... niște turbați! Nebunu-i nebun! El ce știe ? Taie cu sabia, spintecă cu lancea, zdrobește cu ghioaga, ucide cu săgeata, împunge cu sulita... și cînd nu mai are unelte, mușcă cu dinții și-ți rupe gîtița ! Dacă-i turbat!... Pînă la urmă

moare, se-nf'elege ! Dar vezi că pînă îl ucizi tu pe dînsul, te ucide el pe tine și asta nu se mai poate ! Leagă-ți cîinii, pan Ieremie, și ia-le uneltele numai o zi. Și pe urmă, treaba noastră !

Ieremia rămase îndelung pe gînduri, privind în jos. Petru Șchiopul îl privea cu răbdare, așteptînd. Sub cușma de samur, împodobită cu trei pene de vultur prinse cu un rubin lungăreț, obrazul său slăbănog, cu nas subțire și ochi adînciți, părea lipsit cu totul de sînge. Iar barba neagră întărea și mai mult această părere. Mina lui albă, ciolănoasă, mîngia ușor blana ușoară, cenușie, care-i mărginea stralul lung, de postav scump. — Chiar fără împotrivire n-are să se poată, măria ta! vorbi în sfîrșit Ieremia. Armanul și-a pus lîngă mine oamenii și iscoadele lui, care mă pîndesc cum pîndește inîta șoarecele! Dacă or simți ceva, n-am să mai pot fi de folos nici mării tale, nici mie, ș-am să-mi pierd capul !...

— Strică-ți treascurile, Ieremie, și nu-ți mai cer nimic! îi rupse vorba Petru. Dacă nu aveai treascuri, noi eram acu dîncolo!

Și iar gîndi Ieremia îndelung, cu capul plecat:

— Să le stric... iar n-are să se poată, măria ta, vorbi el cumpănind. Dar am să afl eu altă rînduială, ca să nu mai ai grijă din partea lor. Numai să știu cînd au a porni turcii năvala.

Petru bătu din palme. Un slujitor intră și se plecă adine. Fu trimis să aducă anume răspunsuri și cînd veni din nou, viitorul domn al Moldovei și hatmanul Iere- mia se așezară la îndelung sfat de taină și puseră la cale toate cele de cuviință pentru a doua zi. În colțul lui, boierul Albu incremenise tăcut.

leșiră tîrziu. Spre răsărit, steaua ciobanului strălucea ca o flacără albăstrie.

7

În zori, călăreți grăbiți alergară să cheme pe căpitani și comandiri la sfat. Veniră toți, nedumiriți, și aflară în cortul hatmanului pe boierii Slăvilă, Bilăi, Murgu și Alexa, care păreau neliniștiți și îngrijorați. Ieremia arăta ostenit, pămîntu.

— Vestea mare ! vorbi el tulburat. Se pare că dușmanul s-a mulțămît cu calcavura de ieri și nu mai vrea să năvălească prin vad. Vrea să năvălească printre bălțile de mai la deal, cam în dreptul iezерului. Astănoapte au trecut într-acolo, ținîndu-se pe sub malul Obluciței, au coborît pe malul nostru și au cercetat locurile. Drept că-i mai greu pe acolo pentru dinșii, dar n-au încotro ! Acu v-am chemat să ne sfătuim cum să

rînduim apărarea acolo, fără să părăsim nici gura vadului de aici !

— Dar cum s-a aflat treaba asta ? întrebă nedumirit căpitanul Buhuș. Că noi n-am simțit nimic.

— I-au simțit domniile lor Murgu și Slăvilă și Albu și Bilăi și s-au ținut de dinșii cu ciobaca ! Iămuri hatmanul.

— Fără să vestească pe nimeni ? se înalță glasul boierului Pătrașcu. Fără să ia un ajutor de oaste, să-i prindă pe toți și să ni-i aducă aici ca să vedem și noi ce gînduri au ?

— Iaca, nu ne-am gîndit să cerem posvolenie și sfat de la dumnealui Pătrașcu ! îi tăie vorba boierul Alexa.

— Rău și fără cale 1 grăi zădărit Pătrașcu. Dacă v-ați fi gîndit, acu am ști multe, iar tabăra lor de la Oblucița ar aștepta mult și bine vesti de la cei trimiși. Să îi știut măcar dumnealui, hatmanul. Așa... de unde cunoaștem noi gîndurile dușmanilor, ca să putem rîndui o apărare în altă parte ?

— Ulte colo ! strigă boierul Alexa întinzînd un braț spre intrarea cortului, rămasă descoperită. Nici acu nu le știu gîndurile ?

Se întoarseră toți și priviră. Desprinsă de sub stîncă Obluciței, una din corăbii plutea la deal, pe sub malul dimpotrivă. Bătaia grăbită a vislelor se vedea de departe în lumina tulbure a zorilor. Corabia trecu greoaie prin dreptul cortului, coti către mijlocul apei și își urmă drumul înainte, micșorîndu-se încet în depărtare.

Cei de față tăceau urmărind-o cu privirea. Și după ce se făcu nevăzută dincolo de neliniștea păpurișurilor, se întoarseră și se uitară unii la alții.

— Se vede că și duc înțîi treascurile ! vorbi hatmanul. Pan Arbore, se cuvine să te grăbești și să le ieși înainte.

— Cu treascurile ? făcu ochii mari căpitanul.

— Cu treascurile.

— În smîrcuri ? mai întrebă el peste măsură de mirat.

De ce în smîrcuri ? Dacă ei se țin să treacă pe acolo, înseamnă că au găsit pe unde trece. Nu degeaba au cercetat locurile astă-noapte !

— Pan Ieremia, — vorbi boierul Pătrașcu, — locul acela-i cercetat și de noi, pas cu pas, și chip de trecere n-am aflat. Cum să băgăm acolo treascurile ? Să le milim ? Să le prăpădim ?

— la tăpile de lemn, căpitane Arbore, porunci Ieremia fără să răspundă boierului Pătrașcu. Așază-le oum știu domnia ta, că poate că în adevăr pămîntul să

fie cam moale. Și pină s-a sui soarele de-o suliță, să fii gata de luptă, acolo. Nu mai aștepta porunci. Orice vas turcesc se ivește, trage! Au să te sprijine domniile lor Buhuș și Răducănu cu arcebuzele. Sima și Decusară cu săbie-rii, Șeptelici cu arcașii și Iurie cu sulițele. Ceilalți rămân pe loc că nu se știe cum se întorc lucrurile.

— Și să nu oprim aici nici un treasc ? izbucni domnia sa Arbore.

— Să ne împărțim puterile subțindu-le și slăbindu-le de să nu se mai aleagă nimic din ele? sări căpitanul Buhuș.

— Au să ne vineze ca pe iepuri! strigă și domnia sa Pătrașcu. Parcă ne-am fi sfătuit cu turcii să le dăm drumul să treacă, așa ne ferim în lături din drumul lor !

— Cum ? țipă scurt glasul lui Ieremia și îndată se făcu tăcere. Hatmanul își înălțase capul, făcând un pas- înainte. Pleoapele lui veștejite clipiră repede și bărbia începu să-i tremure : Cutezi să-mi zvirli mie o asemenea învinuire ? Boier Pătrașcule, ia-ți cele ale domniei tale și întoarce-te la măriă sa ! Vestile ale trebuință am să i le trimit eu! N-am nevoie nici de mintea, nici de brațul domniei tale !

În tăcerea grea și plină de amenințări care urma războiului, cei de față încremeniră. Puterea și drepturile hatmanului în război erau fără margini. Părtea iertă și putea osîndi fără judecată, și dacă de data aceasta se mulțamea să trimită pe cutezător în tabăra domnului, însemna că dovedește înțelepciune și răbdare. În colțul lui, boierul Albu rînjea mulțămit.

— Nu te-am învinuit, hatmane Ieremia, și toți căpitani ai de față sint marturi! strigă și boierul Pătrașcu. Vrei, domnia ta, să-mi iei vorbele pe dos și să scapi de ochii mei, care nu-ți plac? Bine! Mă duc ! Și măriă sa are să hotărască cum a socoti !

— Du-te ! strigă iar Ieremia și Pătrașcu ieși din cort călcînd apăsător.

În urma lui tăcerea mai stăpîni o vreme. Pe urmă, hatmanul își roti privirea și porunci tăios :

— Domniile voastre, căpitani și comandiri, socotiți că mai este vreme de zăbavă ? Am păstrat oaste și pentru paza vadului și trimit și acolo unde se prevede primejdia. Om vedea că turcii încearcă tot pe aici, om aduce toate puterile înapoi și pentru acest sfîrșit căpitanul Arbore să ție gata lingă dînsul caii de trebuință treascurilor. Om vedea că dușmanul apasă dincolo, ne-om repezi cu toții unde s-a vedea nevoia ! Mai cuminte lucru nu se poate! Asta-i porunca !

Și porunca hatmanului
Ieremia se împlini cu
iuțeală

.La amiază, domnia sa Cozma Murgu veni în goană din locurile pe care tăbărise căpitanul Arbore cu treascu- rile sale. Stătu îndelung de vorbă cu Ieremia. Pe urmă, un slujitor înfipse în fața cortului prăjina cu praporul oștirii moldovenesti, care de pe malul înalt al Dunării se vedea departe peste apă, ca o amenințare pentru oastea dușmană de dincolo. Cel puțin așa vesti domnia sa Cozma Murgu ieșind de la hatman și bucurându-se că acesta se arată dirz și puternic. Dar nimeni nu lua aminte vorbele sale. Dincolo, de sub malul dimpotrivă se des- prinseră dintr-o dată două corăbii. Bătăură grăbit din visle către malul moldovenesc și opriră acolo unde oprise și corabia scufundată cu o zi înainte. În spatele lor două șiraguri de șăici se întinseră în curmezișul apei și vuiet mare de lemnărie uscată urcă dintr-o dată în văzduh.

— Podul! Au început să întindă podul! strigară oștenii și comandirii moldoveni.

Ieremia se ivi pe mal. Trimise un călăreț cu poruncă pentru căpitanul Arbore să aducă îndată treascurile înapoi și alergă de la ceată la ceată, rînduind apărarea. Iar cînd de pe cele două corăbii începură a bate treascurile dușmane și din urma lor înaintară șăici încărcate cu ostași, bulucindu-se în gura vadului, munca și mînia hatmanului nu mai cunoscură margini. Se repezea zbuciumat de la comandir la comandir, își flutura sabia în vînt și striga îmbărbătindu-și oastea. Decît acuma apărarea se dovedea a fi mult mai grea. Treascurile dușmane băteau tot lungul malului silind apărarea să se tragă înapoi în luncă, și — improșcînd fundul gurii vadului — n-o mai lăsau să se apropie de apă. În schimb, sub bubuitul, sub fumul și sub zborul ghiulelelor pe deasupra apei, șăicile se apropiară de mal și năvala începu. Zădarnic ținteau arcașii domniei sale Ghiorgheș Creangă zvîrlind nouri de săgeți asupra șăicilor, zădarnic se repeziră răcnind lăncierii domniilor lor Ilieș Saul și Țară- lungă, zădarnic porniră ca un vîrtej ghiogarii sutașilor Stoian Șarpe și Manole Grabă cu halebardierii căpitanului Stroiici străbătînd în desimea turcilor și pîlind cu deznădejde. Și zădarnic rîcnea domnia sa Ieremia hatmanul, împărțind porunci și pîlind cu sabia schimbată în vîrtej scăpărător ca o pară de ioc. Dușmanii nu mai puteau fi împinși înapoi. Acum curățau ei gura vadului improșcînd foc de arcebuze din toate părțile, bulucindu-se cu armele albe din ce în ce mai mulți. Și sub bătaia treascurilor și arcebuzelor, moldovenii începură a șovăi, pentru că împotriva focului nu poți sta cu ghioaga. Iar din dreapta vadului, de acolo de unde malul trebuia să fie apărat de oastea domniilor

lor Slăvilă și Bilăi și Albu, nu se mai știa nimic. Luptau și ei, se vede, tot atât de copleșiți și spîrcuiți de dușman.

Un alt călăret repezit să grăbească pe căpitanul Arbore cu ceilalți căpitani trimiși cu dînsul aduse vestea că acesta nu primise pînă acu niciun fel de poruncă și că degeaba a așteptat să se ivească dușmanul. Corabia cea care trecuse în zorii zilei s-a tot dus în drumul ei spre Galați și Brăila; pe malul moldovenesc n-a coborît nici un dușman, iar ostașul trimis de dimineață cu porunca să cheme pe Arbore cu treascurile sale zace undeva pe drum, cu capul zdrobit. Acu treascurile care stătuseră toată ziua fără folos s-au cam înfundat în pămîntul moale, cu tot cu tălpilele cele late de lemn. Iar desfundarea lor cerînd muncă multă și grea, căpitanul Arbore trimise veste dumnealui, hatmanului, că n-are să poată veni înspre gura vadului decît pe la chindii...

În vuietul luptei, Ieremia primi vestea aceasta cu tîrîre scîrbă și deznădejde. Și luînd de marturi pe ceilalți căpitani și comandanți și socotînd cu toții că fără ajutorul treascurilor și a oștirii trimisă cu ele orice jertfă se arată fără folos, Ieremia porunci îndărăptarea... Îndată, din adîncimile luncii, căruțele cu zaharea fură îndreptate înapoi spre tabără. Arbore și oștirea din jurul lui despotmolind treascurile porni pe urma căruțelor, iar în luncă nu mai rămase decît oaste de harț, care să zăbovească înaintarea dușmanului...

Tîrziu în noapte, Mitruț cu „atamanii” și Zamfir — rămași fără sfatul și ocrotirea boierului Pătrașcu — călăreau mîhnîți și adînciți în gînduri. Pînă departe, înainte și în urma lor, și tot atât de mîhnită și ingindurată mergea spre tabără oastea de sub mina hatmanului Ieremia, parcă rușinată și ea de o neizbindă pe care oștenii n-o pricepeau.

— Cit de voioși am venit acu zece zile și cîl de nevoiași și netrebnci ne întoarcem acu! grăi deodată Drăguș cu un glas pe care nu l-l știau ceilalți. Cum mai dăm noi ochii cu mîria sa?

Nu-i răspunseră și merseă mai departe. Și doar într-un tîrziu vorbi și Mitruț, încet, ostenit, nedumirit și parcă cerînd o dezlegare minții și noptii și tăcerii:

— Eu știu că nu cunosc și nu mă pricep în ale războiului. Dar dacă m-ar ii bătut gîndul să vînd vadul, lăsîndu-l fără apărare, ca să fac loc dușmanului să treacă, aș fi povățuit oștirea întocmai așa cum a povățuit-o hatmanul astăzi!...

— Eu am cugetat tot așa, — grăi mohorît Drăgan, — numai n-am cutezat să vorbesc...

Măciuliile de plumb de la biciul său cel cumplit, zvîrlit pe umăr, arătau negre de sînge uscat, iar o mîneacă a ilicului îi flutura în vînt, sfîșiată pînă la cot.

Chipurile „atamanilor” erau trase, ostenite, pline de colb, de vinătaș și de cucule, iar Zamfir își acoperise un obraz cu o frunză lată, pe care o legase cu o sfoară trecută pe după urechi. Din vreme în vreme chipul lui se strimba de durere și usturime și atunci — fără să vrea — Zamfir își ducea mina la falcă...

În stînga lor iezerul Cahulului își clătina ușor păpurîșul... Tabăra vulește ca un stuț uriaș. Neliniștea, care în ajunul luptei stăpînește și pe cei mai tari, a cuprins toate inimile. Vestea străpunerii dușmane pe malul moldovenesc — după biruințele strălucite de fiecare zi, ale căror știri le purtaseră încoace hojma, în goana cailor, Mitruț și „atamanii” săi — a căzut pe neașteptate. O adusesse în puterea nopții Toma cel știrb, bătînd cu căl- ciele în burta unui cal care gîfîia gata să se prăvale de osteneală.

Domnia sa Pătrașcu nu arătase tare mirat. Pornise cu pas repede spre cortul domnului, să ducă vestea.

— A fost vînzare, milostive ! mîrîise Toma în urma lui, ținîndu-se de dînsul. Alta nu se poate ! De unde să știe turcii că noi nu mai avem puștile cele mari în gura vadului ? C-așa au venit ! Parcă știau ! Dacă nu ne lua hatmanul treascurile, nu mai străpungeau ei dincoace, cit hăul !

Dar rămăsese schiopătînd în urma boierului. Avea o împunsătură de sulită într-o coapsă și Mitruț socotise să-l trimită pe dînsul cu știrea, iar pe cei teferi să-i păstreze pentru luptă. Toma rămăsese deci singur și se dusesse să se odihnească la focul oamenilor „dintre ape”.

Aceasta s-a întîmplat noaptea trecută. Acum îndărăp- tarea ostirii lui Ieremia s-a isprăvit. Oamenii lui au sosit întunecați și ostentți și s-au aciuit la focurile lor să-și jelească morții și să-și oblojească răniții. Și tot jelînd și oblojînd, povestesc celor ce nu fuseseră la Dunărea toate faptele, așa precum se petrecuseră. Iar cei care ascultă își clatină capetele cu căciuli țuguiate și se privesc cu îngrijorare : „Să fi fost oare vînzare ? Și însuși hatmanul, măi oameni buni ?”

Sus pe gorganul pe care stătuse domnul cînd primise pe Sverceveski și pe Mitruț venind din ținuturile tătarăști, Ion Vodă stă privind țîntă spre miazăzi. Alături stau tăcuți și întunecați Sverceveski și Ieremia. O dungă neagră taie zarea, departe tare, pe culmile dîmburilor, între iezerul Cahulului și cel al Cohurluiului. Și în lungul acelei dungi se mișcă încet, legănîndu-și gheburile și zugrăvindu-se pe cerul limpede de sară, un șirag de cămile încărcate cu poveri. Mai mult nu se poate vedea. Dîmburile așezate în curmeziș ascund tabăra dușmană.

— Ațîția-s mîria ta, cîți se văd ! vorbește neliniștit Ieremia. Vreo treizeci de mii ! Că dacă nu mă bolmojeau cu viclesug și înșelăciune, nu mai treceau ei apa. Le-am scufundat corăbii și șăici, le-am pus foc, le-am nimicit uneltele de război și iarba de pușcă, i-am bătut în gura vadului de i-am stîns !... Dar la viclesug m-

au bătut ei pe mine! Măcar am izbutit să aduc înapoi oastea — aproape întreagă — și aista-i lucrul cel mai bun!

— Da, îi lucrul cel mai bun ! Îngăduie domnul cu glas trudit. Numai că șăicile și corăbiile nu le-ai scufundat tu! Le-a scufundat Pătrașcu cu sutașul Mitruț și ai lui... fără știrea ta ! Focul l-au pus tot ei, iar iarba de pușcă și unelte le-au nimicit tot ei și tot fără știrea ta! Cît despre povestea aceea cu treascurile mutate de la locul lor, tocmai cînd făceau mai mare trebuință acolo unde erau, eu n-am priceput-o pînă acu. Și am auzit-o de la alții, că tu nu mi-ai spus-o încă !

Ion Vodă privește pe hatman drept în luminile ochilor. Dunga cea neagră dintre sprîncenele lui pare mai adîncă și mai amenințătoare. O clipă, Ieremia tace. Un nod i se pune în curmezișul gîtului și chipul lui se face vinăt.

— Măria ta..., — începe el șovăind și răgușit dintr-o dată, — turcii au cercetat, noaptea, locurile de mai la deal de vad, ca și cum ar fi vrut să treacă pe acolo. Drept că erau bălți acolo... dar nu multe. S-am zis eu : s-ar putea să fie viclesug ! S-ar putea să vrea dușmanul să mă amăgească, să mă înșele... ca eu să-mi împart puterile... să slăbesc paza !... S-ar putea ! Și iar am zis: dar dacă nu-i viclesug ? Dar dacă trec în adevăr, pe acolo, și-mi cad în spate și pierd eu cele cincisprezece mii de oșteni pe care-i am cu anume poruncă? Ce răspund eu domnului meu care mi-a dat de grijă: „Dacă nu-i poți opri, Ieremie, să te tragi încoace cu oastea ta nevătămată”. Ce răspund ? Așa am glîndit. Și atunci am trimis treascurile acolo ș-am rămas eu dincoace ! Ce alta puteam face ? Spune, măria ta, singur, care căpitan ar îi făcut altfel?

Tace pîndind. Chipul domnului se mai înseninase. Așa era! El însuși dăduse porunca... așa era! Ieremia prinde mai multă inimă. Urmează:

— Așa a fost porunca mării tale, așa am făcut ! O spun, măria ta, pentru că știu că sînt unii oameni răi care s-au ridicat împotriva mea și m-au pîrît...

Ion Vodă își ridică umerii cu o mișcare de împotrivire :

— Lasă, Ieremie ! Pătrașcu n-a cunoscut porunca care ți-am dat-o, să cruți oștirea și, vra să zică, nu-i vinovat. Mi-i credincios și mie și Moldovei și luptă și el cum poate și cum se pricepe pentru izbăvire, ca și noi. Lasă ! Acu nu-i vremea să ne dușmănim între noi ! Uite colo! Și întinzînd brațul arată în depărtare dunga neagră a taberei dușmane care se topește în umbra amurgului. Să se stingă toate focurile! poruncește domnul, vorbind

mai departe. Și trimite străji tari cât mai aproape de
dușmani. Să le strice somnul și hodina, să nu aibă nici o
clipă de liniște !

— Ne trebuiești prinși măriă ta ! vorbește
Svercevski. Măcar o limbă.

— Auzi, Ieremie ?
— Ascult, doamne ! se plecă Ieremia adînc
și se întoarce depărtîndu-se grăbit. Trăise cu inima
strînsă și așteptase altfel de vorbe de la minia lui Ion
Vodă. Oțtează deci ușurat și buzele lui vinete se strîmbă
într-un zîmbet ciudat, un zîmbet care se stinge în
apropierea lui Pătrașcu, care urcă gorganul mergînd
către domn. Trec unul pe lingă altul fără să se privească,
fără binețe, și se depărtează. Pătrașcu ajunge sus.
— Măriă ta, dacă binevoîți a porunci eu am
oameni vrednici să ne aducă prinși și vești de la
dușman !

— Cei cu care ai aprîns saraul cu iarbă de
pușcă și corăbiile și ai dat bătălie în gura vadului ?
— Aceia, măriă ta !
— Cu Mitruț, sutașul ?
— Cu Mitruț, măriă ta !
— Ieremia spune că el a poruncii să se puie
foc și să se scuiunde corăbiile !

— Nici n-a știut, măriă ta ! Ba m-a chemat a
doua zi dimineată să mă probozească ! Și-a fost cit pe ce
s-ă-mi iele capul pentru fapta asta !

Domnul zîmbește cu îngăduință :
— Mi-ai spus, Pătrașcule. Dar Ieremia îi rău
mai mult cu gura decît cu fapta. Și avea și anume
poruncă pe care tu n-ai știut-o!... Da-i' lăudăros ! Acu
trimite el să aducă prinși !
— Măriă ta, — se amestecă Svercevski, — eu
aș fi bucuros să se ducă Mitruț să ne aducă o limbă... nu
Ieremia !

Domnul se uită la el și în ochi îi lucește o părere
de zîmbet. „S-a îmbolnăvit și Svercevski de boala lui
Pătrașcu ! Nu mai crede în Ieremia !” gîndește el. În-
trebă :

— Și zici că poate Mitruț cu ai lui să aducă
prinși ?

— Poate, măriă ta ! Și fără să-l simtă
dușmanul !

— Trimite-i, Pătrașcule ! Și să vie repede că-i
aștept.

Pătrașcu pomește alergînd.
Cîrînd luntrea cea lungă a lui Zamfir, minată prin
întunecime, străbătu păpurîșurile și, ajungînd la apă
adîncă, apucă repede către miazăzi. Tăcuți, oamenii o

—
cîrmuiau cu prăjinile. Nu făceau nici un vuiet. Nu se auzea decît fișlitul ușor al trestilor și de departe, de foarte departe, un nechezat de cal. Deasupra, stelele străluceau în adîncuri nemăsurate. Din timp în timp Zamfir cîrmea luntrea spre mal, străpungea cărări de papură și cerceta îndelung locurile. Pe urmă făcea un semn, ieșeau la lumină și pofneau iar. Erau acuma de parte, trecuseră de marginile taberei moldovenești și înaintau cu și mai mare băgare de samă. Într-un loc opriră mai îndelung. Zamfir se sculă în picioare și, împungînd înainte cu prăjina printre trestii, făcu o zare de rariște și privi cu luare aminte. Și deodată se plecă, trase pe Mitruț către el și-i șopti la ureche:
— Străjile! Una aici, chiar lingă mal. Mai încolo, în zare înnegrește alta. Uită-te în lungul prăjinii, vezi ? Ce facem ?
— Văd ! șopti Mitruț. Dar nu-i bine să-i pălim din față. Au să ne vadă și au să strige. Tragem puțin mai încolo, ca să-i pot lua din spate, să nu mă simtă.
— Tragem, dar să nu pălești tare !
— Numai cît să le iau graiul ! Mă duc singur și cu minile goale !
Mai merșeră o bucată cercetînd mereu malul și, aflîndu-l pustiu, se întoarseră înapoi, oprind în spatele străjilor. Înaintară încet pînă la mal și stătură pițiți în luntre, muți, numai ochi și urechi sub umbra și tremurul ușor al trestilor, așteptînd să se stingă vuietele din tabăra dușmană. Umbra străjărilor turc stătea nemîșcată, sprijinită în sulită, mai neagră decît noaptea. Și deodată umbra aceea se cîrjoie și se făcu mică. Omul se așezase jos, cu picioarele sub el și cu sulita pe genunchi.
Mitruț încălecă marginea luntrei și puse un picior pe iarbă. Simți sub opincă pămînt tare. Își trase și celălalt picior afară, stătu o clipă privind în toate părțile și, suflîndu-și mînele, porni. Umbra lui luneca tăcută, depărtîndu-se. Cei rămași în luntre, gata să sară la nevoie, o văzură oprindu-se la spatele dușmanului, ridicînd un braț și lăsîndu-l. Pe urmă, umbra lui Mitruț porni spre el, mai greoaie, mai umflată parcă. Și cînd ajunse lingă luntre, trupul străjărilor fu lepădat în brațele întinse ale „atamanilor” și Mitruț porni tot atît de nesîmțit spre celălalt străjăr, a cărui umbră înnegrea în zare...
Trezîți de apa pe care „atamanii” o scosese cu cușmele din iezer și le-o aruncase în față, cei doi străjări turci, buimaci încă, se pomenesec în cortul boierului Pătrașcu și, peste puțin, în fața lui Ion Vodă. Sînt chemați și Ieremia și Sverceveski. Doborîți în genunchi și cu jungherul la gît, prinșii mărturisesc ce știu : veghea ta-

berei turcești e de șase mii de spahii, ostași buni, călări, care se gătesc să înainteze mine în zori, pornind la hart... În tabără se află pedestrime multă și bună și vine mereu alta... și călărime și treasuri și archebuze... cu Ahmet beglerbeg și cu Cigala-capugi și cu măria sa Petru Șchiopul și cu măria sa Alexandru...

Porunci repezi fură fulgerate în tabără. Domnia sa Veronic, hatman de călărime ușoară, fu sculat din somn și adus în fața domnului. Va trebui să plece cu cinci mii de călăreți în zori, înainte de a porni spahiii, să-i izbească fără veste și să nu se mulțamească să-i împrăștie, ci să-i nimicească de istov...

— Cer îngăduința măriei tale să mă reped și eu cu cazacii mei ! stăruie Svercevschi. Vreau să-i văd de aproape și să-i pipăi cu sabia mea. Că eu am a spune măriei tale că multe sînt cele pe care le înțeleg și nu le socot la locul lor. O sută de mii de oameYii, c'u toate cele de trebuință lor la război, nu se pot ascunde cum s-ar ascunde o iscoadă singură, mai cu samă dacă tu vrei să le vezi toate cu ochii tăi, după cum ai datorință cînd ești hatman! Mă duc, măria ta, să-i văd cu ochii mei!

Svercevschi se pleacă în fața domnului și iese din cort călcînd greu prin fața lui Ieremia, fără a-l învrednici nici cu o singură privire. Iar Ieremia îl urmărește cu ochii întunecați de ură.

În umbra cenușie care premerge îndelung zoriilor pe locurile acele, un cal sur, rătăcit, urcă încet coasta dîm- bului și se opri pascînd pe coastă. O veghe turcească îl urmări cu ochii și, zgribulit în răcoarea jilavă a sfîrș- tului de noapte, întoarse capul privind aiurea. De cealaltă parte a dîmbului, jos, în vale, se simtea puțină mișcare. Cei șase mii de spahii care trebuiau să pălească în zori straja moldovenească, hîrțuind tabăra, încă nu erau pregătiți. Așteptau zarea dimineții sau dormeau.

Calul cel sur mai păscu o vreme învîrtindu-se pe creastă, pe urmă coborî costișa și porni către miazănoapte. Abia cînd treou dincolo de locurile de veghe turcești, un cap cu căciuliță scurtă păru a se desluși în fluturarea coamei, dezlipindu-se de grumazul calului, și statura unui călăret se ivi în sa....

Curînd un vuiet înăbușit de copite, răpăind pe pămîntul ierbos, crescú amenințător. Speriați străjării turci porniră alergînd către tabăra lor. Dar tropotul trecu ca un tăvălug peste trupurile fugarilor și urcă în goană costișa. De pe creastă, tăvălugul celor cinci mii de moldoveni se prăvăliră în cealaltă parte, cu caii suri ai cazacilor pe laturi. Fulgerător, prăvala ajunse în fundul văii, izbind din față și din lături ca un trăsnet neașteptat,

ca un talaz care nu mai poate fi oprit. Spahiii se învâlmăşiră, răsucindu-se într-un ghem urlaş. Un răcnet de spaimă se înalţă în văzduh, cutremurându-l. Şi din vuietul acela cumplit, strigătul moldovenesc: „Taie! Ucide!” urcă şi umplu cuprinsul. Ca nişte sălbăticiuni, caii suri ai cazacilor pătrunseră în desimea duşmanilor, sfredelind-o, ridicându-se în două picioare, zdrobind cu copitele iuţi, rouşcînd cu gurile agere. Nedomolite se abăteau săbiile drepte căzăceşti şi săbiile grele moldoveneşti izbind, împungînd, vijîind, tăind, retezînd...

Pînă să se trezească, să se dezmeticească tabăra turcească cu ienicerii şi ceilalţi pedestraşi ai ei, în valea în care cu puţin înainte fuseseră şase mii de mîndri spahii împărăteşti, nu mai rămăseseră decît gemetele celor care mai trăiau încă, răniţi, şi fumeaga aburului cald al singelui vărsat. Iar cazacii şi moldovenii călăreau spre tabăra lui Ion Vodă, ducînd — răsturnat în curmeziş pe şaua unui cal — trupul neînsufletit al hatmanului Veronic, cu gîtle- jul tăiat de ascuţişul unui latagan...

Alături şi în jurul lui călăreau Svercevski şi sutagii săi, tăcuţi şi cu capetele plecate. Legea căzăoească închina vitejilor căzuţi plă- căciu'nea şi cînstirea ce li se cuvenea.

Toată ziua aceea de trei iunie din anul una mie cinci sute șaptezeci și patru trecu în pregătiri de luptă. Domnul fu văzut peste tot. Cerceta, vorbea cu ostașii, dădea porunci, primea știri de la străjile depărtate și iar se întorcea între oșteni, rînduind, sfătuiind, punînd la cale cu căpitanii și comandirii. Uneori încăleca și pornea pe malul iezерului pînă departe către tabăra dușmană. Cu cît înainta mai mult, cu atîta înîmă boierilor, care se țineau în urma lui ca umbrele, se strîngea mai tare. Dar în tabăra vrăjmașă nu se simțea mișcare. Nimicirea spahilor în noaptea care a trecut stricase socotelile puse la cale de dușmani. Deocamdată Ion Vodă. Întări străjile cu călă-rime iute și porunci priveghere neostoită.

— Eu, milostive, aș avea o vorbă între patru ochi.

Sara, în cortul boierului Pătrașcu, Mitruț vorbi rar și oarecum codindu-se:

— Spune, Mitruț. N.u ne aude nimeni.
Poate-i numai o părere... poate-i numai un gînd al meu... dar n.u-mi dă pace...

Spune, Mitruț ! Om judeca și ne-om sfătui amîndoi.

— Iaca ce-i milostive: noaptea trecută, cînd aduceam prinșii pe iezer, mi-a părut... de două ori uri-a părut că aud vuiet moale de tropot de cal pe iarbă deasă... Înțlia oară am oprit luntrea ș-am stat așa. Tropotul s-a depărtat, s-a stîns. A doua oară am tras luntrea printre trestii pînă-n mal ș-am cercetat cu ochii. N-a.m văzut nimic, că era întuneric, dar tropotul l-am auzit și mai deslușit și l-au auzit și ceilalți care erau cu mine. „A fi vreo strajă turcească”, zicea Zamfir. Dar ce era să caute straja turcească atît de departe de celelalte străji turcești... și moldovenești ? Și straja stă pe loc, nu aleargă în goana cea mai mare prin întuneric... Ș-am rămas cu gîndul ista, milostive...

Boierul Pătrașcu stătu tăcut și se uită drept la Mitruț. Il știa cumpănit și așezat și înțelept și avea credință în vorba lui. Înțelese deci că nu degeaba se frămîntă sutașul cu asemenea gînduri.

— Ce bănuieștii, Mitruț ?
— Milostive... să nu greșesc ! Dar eu mă tem că umblă cineva, noaptea, între tabăra noastră și dușmani...

Nu se poate ! Doar avem străji ! se împotrivi boierul.

— Străjile noastre nu au grija iezерului, milostive. Noi singuri am cercetat apa și păpurișul, cu Zamfir, ș-am socotit că despre partea aceea să nu avem grijă. Că dușmanul prin iezer nu poate trece ! Tropotul, însă, pe malul iezерului l-am auzit!

— A-ha !
37 - Minut al joldii - c. 1394, 577
Tăcură, cumpănind. Pătrașcu vorbi cu glas scăzut:
— Are să trebuiaască să întărim straja pe mal !
— N-ar ii mai bine să prindem pe făptaș ?
întrebă Mitruț după o clipă de șovăire.
Ba da ! Tocmai de aceea are să trebuiaască...
— Dacă cel care se strecoară pe acolo are să obli- cească strajă întărită, n-are să se mai strecoare !
Și-l scăpăm din mină ! Mai bine să-l prindem noi, milostive.
— Care noi ?
— Eu... cu „atamanii” ! Cu Zamfir umblăm prin stuț ca pe șleah și nu ne vede și nu ne aude nimeni ! Numai să ne îngădui să pindim noaptea, fără știrea nimănui... și-l aducem !
Mitruț ieși din cortul boierului Pătrașcu prin întuneric. În tabără nu se vedea nici o lumină. Așa era porunca. Dar mulți încă nu se culcaseră. Umbre negre se strecurau tăcute și se pierdeau în întunecime. Boierii umblau de la unul la altul și stăteau de vorbă. Mitruț băgă de samă că în jurul cortului lui Ieremia oameni cu sulji făceau de strajă pe departe, ca să nu audă ce se vorbește înăuntru.
3
În cortul domnului, căpitanii dădeau socoteală de cum împliniseră poruncile mării sale.
Domnia sa Arbore avea optzeci de hușnițe și șaizeci de treascuri cercetate, meremetisite și fără nici o sminteală. Avea ghiulele, adusesse și pe cele de la Jiliște și iarba de pușcă o pusese deoparte pentru toată trebuința. Domnul hotărî ca hușnițele să fie statomcitate cu meșteșug, ca să poată bate în toate părțile, fără să mai fie mutate din loc. Iar treascurile să aibă lângă ele caii gata pregătiți, ca să le ducă repede unde s-a înfățișa nevoia. Cît privește oștenii tunari, căpitanul lor se fudulea cu ei. La vadul Obluciței învățaseră să ochească și să tragă ca niște meșteri adevărați, ca și cum nu minuișeră toată viața numai șapa și secera.
Domnul zîmbi cu mulțămire.
Tot așa căpătaseră învățătură bună arcebuzierii și arcașii, iar în cealaltă pedestrimă, a cărei putere se ridica la cincisprezece mii de oameni, cu săbii, lănci, sulțe, ghioage, căpitanii aveau credință tare.
— Ii oaste de temei, măriă ta ! vorbi Pătrașcu.

— De temei îi călărimea ușoară ! îi tăie vorba Iereinia, fulgerîndu-l cu ochii răi. Am, măria ta, treisprezece mii de oșteni, toți boieri și feciori de boieri stăpînitori de pămîin- turi și au venit, după cum singur cunoști, înarmați și ei cum nu se mai află, și slugile lor. Are fiecare sabie și buzduganul și sulita și scutul lui, aduse de acasă. Și le minuieste cum nu le poate minui un om de rînd, ori cit de cu „temei” ar fi el. Sînt unii de a căror sabie nu se poate apropia nimeni. Iar alții se joacă ou sulita cum s-ar juca cu un bețișor. O zvîrle de la cincisprezece pași drept în țintă. Că doar toți au jucat halca la dînșii acasă și au prins în vîrfurile sulitei cîte zece, douăsprezece cercuri unul după altul ! Din goana calului ! Am pus peste dînșii stolnici din cei mai aleși boieri : Zaharia vor'nic de la Vlăsi- nești și Ropcea de la Salcea și Udrea de la Voroneț și Vlad cel Bătrîn de la Vîrful Cîmpului și Grozav de la Tu- țora și Jurju de la Vaslui și feciorul lui Carabăț de la Tudora și al lui Crisobenghi de la Valea Rea și al lui Totoescu de la Hîrlău și al lui Ciogolea de la Neamț și alții mai puțin însemnați, dar tot atît de bogați și de viteji. Și cali lor, măria ta, is cai de pret, plătiți cu bani grei, pentru că, în călărimea mea, și cel din urmă oștas, tot fecior de boier avut este... Asta, măria ta, o cunoști. Dar eu o spun s-o audă alții !

Domnul zimbi scurt. Pricepuse unde vrea să bată Iere- mia și își întoarse ochii spre Pătrașcu, care rămăsese neclintit și privind aiurea. Numai marele vornic Grumază își îngădui să rîdă.

— Eu, măria ta, — vorbi el, — știu că oștirea domniei sale hatmanului îi oștire de temei... mai cu samă la număr ! Dar cu cei trei mii de panțiri ai mei, mă prind s-o sfîrm într-un ceas, măcar că acea călări me ușoară trece de treisprezece mii... Aista temei!

Ion Vodă ridică mîna. Nu-i plăcea să se învenineze vorbe între căpitani săi.

— În război, — grăi el, — temeiul nu-i nici mulțimea, nici rangul. Nici armele cele scumpe, nici armurile cele grele. Temeiul îi vitejia. Și de vitejie, oștirea moldovenească îi vrednică de comandarii ei !... Vra să zică avem treisprezece mii de călărime ușoară, afară de cea oază- cească și de călărimea de țară, puțină, dar bună la treabă, Ieremie, Grumază și domniile voastre, căpitanilor, rîndu- iala asta-i : împărțim oștirea în treizeci de cete a cîte o mie de oșteni, ca să fie mai ușor de minuit. Și fiecare ceată cu comandirul ei, om încercat, cu știință la luptă și mai ales viteaz... pe care să-l știu și eu. Asta-i una. Al doilea... puneți strajă tare

pe îmașul cailor și vitelor. Au și dușmanii caii și vitele lor care trebuie să pască... Să nu ni le fure pe ale noastre ! Să nu ne fure pășunea ! Turcii cunosc șiretlicuri, nu uități. Și trimiteți străji mai tari în întâmpinarea veghelor vrăjmașe. Ii de mare trebuință să aflăm ce gînd au și de ce s-au potolit așa dintr-o dată și nu le mai știm de știre? Clocesc ei ceva, nu stau degeaba. Ne trebuie prinși. Vreau să știu unde-și țin za'hereaua și uneltele de război și treasurele și toate ale lor. Bănuiesc că după dîmburile de către miazăzi, dar pe bănuite nu putem isprăvi nimic) Al treilea, straja de trebuință în tabără și paza corturilor domniei mele are s-o facă boierul Pătrașcu cu oamenii săi. Paza căruțelor cu zaherea să se întărească și caii lor să steie gata pregătiți, aproape. Să le putem mișca ori să le putem lega în chip de tabără tare, cînd om avea trebuință, așa cum știe domnia sa, hatmanul cazacilor... În noaptea aceea, Mitruț cu „atamanii” mai aduseră doi prinși. Erau niște oameni negricioși care roteau ochi bulbucăți de spaimă și care dădură în genunchi în fața domnului, gata să spuie tot ce știau. Se află atunci că dincolo de Dunărea, pe podul de la Oblucița, vine mereu oaste turcească și cai și puști mari și cămile încărcate.

— Multă oaste ? întrebă domnul.

— O sută de mii, măria ta ! se plecă prinsul cu fruntea în pulbere.

Ieremia își întinse brațele în lături, neputincios, așa cum mai tăcuse nu de mult. Și tot ca atunci, Svercevschi privi adînc în ochii boierului Pătrașcu și clătină din cap. De la acei prinși se mai știu unde a tăbărit zaherea lor și uneltele de război și cămilele și caii. Ceea ce aflînd Ion Vodă și rămînînd singur cu hatmanul Svercevschi, stătu de vorbă îndelung, rînduind și punînd la cale, și în scurtă vreme după aceea cazacii porniră prin întuneric, călcînd pe unde era iarba mai mare, ca să nu se audă tropotul cailor.

În noaptea aceea, cămilele din tabăra turcească fură lovite de o spaimă de moarte. Fără veste, umbre iuți ivite din întuneric fulgerară pe lîngă ele împungîndu-le cu boldul sulitelor și arzîndu-le cu șumuiege aprinse. Alte șumuiege, zvîrlite de departe și rotindu-se prin aer, căzură între șiragurile lor cele mai depărtate, și animalele acele ciudate, slute, buzate și gheboase, săriră în picioare, înfricoșate, se zbuciumară slobozind răgete cumplite, rup- seră ștreangurile cu care erau legate și porniră în toate părțile, în salturi înnebunite, peste corturi, peste oameni, peste căruțe și îngrămădiri de zaherea și unelte. Porniră și caii după ele în goana

deznădăjduită, în timp ce umbrele acele călări, iuți ca vîntul, îi speriau cu șumuiege aprinse pe care le zvîrleau și în lături, peste acele movile de lucruri neînsuflețite. În urma lor se ridicau flăcări, se buluceau vârtejuri de fum și larma creșcu umplînd cuprînsul.

La malul iezерului, cămilele și caii cotiră spre miazănoapte și în urma lor alergau aceleași umbre, în galop întins, cutremurînd întunericul în, care se pierdeau...

Cînd răsufierea animalelor gonite- începu să se audă, cîteva din acele umbre fugare le învăluiră di'ntr-o latură, înălțară asupra lor alte șumuiege aprinse și le îndreptară către iমাşul pe care pășteau vitele și caii moldovenilor, unde — în sfîrșit — se potoliră, gîfîind... Spre miazăzi, cerul se lumina roșu...

În ziua, Sverceveski arăta măriei sale caii și mai cu samă cămilele, în jurul cărora ostașii se strinseră rîzînd și arăindu-le cu degetul. Cei mai mulți dintre ei nu mai văzuseră asemenea dobitoace. Lungi ca niște săbii, frunzele păpușului îișiau ușor. Aerul era jilav. În iundul apei tremura abia simțit lumina depărtată a stelelor. O vidră se strecură printre trestii și se tăcu nevăzută. „Atamanii” o urmăriră cu ochii mirați. Stăteau neclintii în luntre, ținînd-o nemișcată cu prăjinile înfipite în fundul iezerului și tăceau, cu urechile la pîndă. Cîteodată o cămilă mugea înăbușit, departe, foarte” departe. Un oal înălța un nechezat scurt și îndată toate intrau în liniște și tăcere. Singurătatea apăsa uriașă, întunecată și plină de amenințări.

Dintr-o dată, Mitruț se plecă înainte și își întinse gîtul. Ceilalți ciuliră urechile. De departe, un tropot înăbușit, sters, pătrunse pînă la ei. Părea că cineva bate pămîntul cu pumnii. Ca la o poruncă, „atamanii” împinseră cu prăjinile în fundul apei, luntrea lunecă pînă în .mal și Drăgan se culcă pe botul ei, cu biciul în mină. La spatele lui, Zamfir își pregăti în mîna dreaptă un ștreang lung, cu juvăt larg la capăt. Iar alături, Mitruț își scoase prăjina din apă, îi făcu loc printre trestii îndreptînd-o către mal și stătu gata.

Tropotul se apropia, inimile oamenilor băteau cu putere. Și cînd umbra călărețului se ivi în dreptul lor, biciul izbi, juvătul se răsuci în întunerice apucînd, și prăjina lui Mitruț zbură între picioarele calului, în aceeași clipă. Și tot în aceeași clipă cal și călăreț se răsturnară pe iarbă.

— Încet ! porunci Mitruț cînd „atamanii” se repeziră asupra celui căzut. Și mai ales nu-l ucideti ! Trageți-l binișor de sub cal și așezați-l în fundul luntrei. Puneți-i mîna la gură, să nu strige. Așa ! Și mata, biță Zamfire, leagă-l cu curmeiul, să nu mai avem nici o grijă. Pune-i căluș, biță Drăgane ! Un boț de papură ! Nu-i nevoie să se audă și să se știe că noi putem umbla pe iezer.

— Au ! strigă înăbușit Drăgan, trăgîndu-și fulgerător mîna. M-a mușcat, spurcăciunea !

Și furios, apucă cu două degete o șuviță din părul prinsului și trase cu putere. Capul celui cu gura plină de papură săltă pînă la marginea luntrei și Drăgan rămase cu părul smuls între degete și cu gura căscată de mirare.

— Ia stați ! strigă el eu ochii mari. Știți voi pe cine am prins ? Pe milostivirea sa, boierul Alexa ! Stăpînul meu ! Cel care a poruncit să mă bată cu biciul cu plumbi și să-mi scoată unghiile și să mă spînzure,

dumnezeii și legănarea lui de bețivan! Vra să zică tu erai! Și apucîndu-l de chică, îl scutură cu putere și capul boierului se păli cu vuiet de marginea luntrei.

— Încet! sări Mitruț, speriat. Să nu-l ucizi că-i bucluc, biță Drăgane!

— Nu-l ucid, Mitruț, dragul bădiții! Cum să-l ucid tocmai acu cînd mi-a căzut în mină să-l ocrotesc ca să ajungă viu și nevătămat în fața domnului! Nu-l ucid! Numai după aceea am să-i plătesc facerea de bine de mai demult! Cu biciul cu plumbi m-ai bătut, boierule, cu biciul cu plumbi am să te bat. Dar nu bătaie ca aceea pe care mi-ai dat-o tu mie! Bătaie țărănească! Din care nimeni nu mai scapă, milostive! Nici boier, nici dușman, nici nimeni! Il vezi? Înălță e! În aer curelele cu măciuliile de plumb pe care înnegrea sînge uscat încă de la vadul Dunării, și „atamanii” se înfiorară, privindu-l.

Sculat în puterea nopții, boierul Pătrașcu nu păru mirat.

— Bănuiam! spuse el scurt și atingînd cu virful încălțării trupul celui prăvălit la picioarele lui. Luați-l și aduceți-l la domn. Încet, că nu-i nevoie să sculăm pe nimeni.

Dar această poruncă venise prea tîrziu. Se făcuse oarecare zarvă și boierii, cei care nu-și aflau liniște toată noaptea, simțiră și se repeziră. Cîțiva boieri de sfat pătrunseră la domn o dată cu Pătrașcu, și-ndată după ei intrară și Ieremia cu Grumază. Mitruț cu Drăgan, care lăsaseră prinsul jos, la picioarele mării sale, se traseră unul lîngă altul, mai în lături, în umbră.

Sub flacăra torței de rășină, Alexa Albu gemea ghemuit la pămînt. Din frunte, de unde Drăgan îi smulsese smocul de păr, o șuviță de sînge se prelinse pe obrazul boierului și i se închegase în mustăți. Din scaunul său, l'om Vodă îl privea cu trupul plecat înainte, cu vorba zăvorîtă în gît.

— Il pîndesc de cîteva zile, măriă ta, vorbi tulburat domnia sa Pătrașcu. Mitruț și oamenii lui știau că umblă cineva, noaptea, între tabăra noastră și cea dușmană, dar nu obliciseră cine. Acu l-am prins, departe, pe lîngă stră-jile turcești, pe malul iezzerului!

Domnul tăcea. Tăceau și ceilalți boieri peste măsură de mirați, luați iară veste, înfricoșați. În lumina pilpiitoare a torței scobiturile obrajilor lui Ieremia de sub pomeții aprinși și adînciturile ochilor de sub arcu sprâncenelor păreau pete negre de umbră pe obrazul unui mort. Cercurile plumburii de sub pleoape parcă erau înnegrite cu boia. Hatmanul gîfîia scurt, ca și cum alergase, și mîna lui strîngea în neștire minerul de argint al săbiei, pe care o purta la șold.

— Ce ai de spus, pan Alexa ? se auzi în sfârșit glasul Ion Vodă. Și glasul acela părea răgușit, străin. Se vedea că și pentru domn împlinirea era neașteptată și tulburătoare.

Prinsul tăcu și în cort nu se auzi decît sfîrșitul aspru al torței.

— Scoală și răspunde mării sale ! împinse Pătrașcu cu piciorul în coasta boierului.

Dar tăcerea rămase neclintită și prinsul părea hotărât să nu deschidă gura.

— Puneți-l la cazne! porunci Ion Vodă cu glas stă-pînit.

Mitruț și Drăgan pășiră înainte, să împlinească porunca. Se plecară asupra Albului și-i aprinseră barba. Deodată Albu se răzgîndi:

— Spun ! răcni el, prăvălindu-se la pămînt și zbcuindu-se.

— Stinge! porunci domnul, și Drăgan, scoțîndu-și ilicul, îl zvîrlî pe capul boierului, îl strînse de jur împrejur, înăbușînd ilacăra și, desfășurîndu-l, îl îmbrăcă din nou, cu o mișcare lute, obișnuită.

Ars, înnegrit, cu barba scrum, cu părul din frunte smuls, ohipul domniei sale Alexa Albu nu mai era de cunoscut.

— Ce vrei ? urlă el răgușit, înălțîndu-se pe genunchi și întorcîndu-și capul sluiț spre Ion Vodă. Dacă te-am vin-dut ? Te-am vindut! S-au să te vindă toți, că doar nu-i fi crezînd că are să moară boierimea ca să trăiești tu ! Da' tu — dac-ai fi fost în locul meu — n-ai făcut tot așa ? Numai că eu aș fi fost mai înțelept! N-aș fi umblat să dărim datinile și obiceiurile din vechi și drepturile sfînte ale boierilor, cuin ai umblat tu ! N-aș ii căutat să-i îngenunchi și să le poruncesc ca un stăpîn ! Stăpîn ! Numai tu stăpîn ! Și peste noi și peste țară ! Și noi, ce ? Boieri mari, de neam mai bun decît al tău, mai vechi, mai tari, cu pămînturi și sufele mai multe decît tine, noi nu sîntem stăpîni ? Să cîtăm la porunca ta cum să judecăm, cum să orînduim și să osîndim, cum să ne agonisim o para, cum să ne oblăduim satele ? La poru'nca ta ? Dar cine ești tu să ne faci legi și să stăpînești boierimea Moldovei ? Fecior de mină stingă, de sub gard, al unui domnișor și al unei va- dane pribeage, venetică și armancă ! Asta ești!

Cutremurați de cutezanța batjocurei, boierii își înăl- țară umerii îngălbenind.

Albu tăcu, gîfîind. Gura lui neagră de arsuri, s'trîmbă, deschisă, sufla greu duhoare de băutură clocită. O clipă se auzi numai sfîrșitul torței și plesnirile iniei ale seintelor scurte. Ion Vodă ascultase neclintit năvala de vorbe urîte, ocări și învinuiri pe oare i le

zvirlise vînzătorul. Numai chipul său se mai întunecase și dunga dintre sprîncene l se mai adîncise.

— Cu cine ai pus la cale vînzarea ? întrebă el cu același glas gîluit, străin.

Din colțul gurii boierului Alexa se prelungea încet o diră subțire de spumă albă și răsuflarea lui suiera. Iși înălță iar capul și răspunse tot zădărit, tot mușcător :

— Cu Cozma Murgu... cu hatmanul Slăvilă... cu stolnicul Bilăi...

O clipă tăcu și capul lui se răsuci spre Ieremia. Întîlni privirile acestuia și, speriat ca de moarte, făcu un pas repede către domn, cu brațele în sus, cu ochii înnebuniți.

Oprește! strigă Pătrașcu, îngrijorat.

Dar în clipa aceasta, sabia cu teacă cu tot a hatmanului Ieremia tăie aerul și se abătă peste gura boierului în curmeziș. Trupul Albului se prăbuși la pămînt. A doua lovitură repezită de hatman întîlni sabia boierului Pătrașcu, întinsă întru apărarea vînzătorului. Ieremia se întoarse către domn, cu brațele în sus, desfăcute :

— Iertare, măria ta ! strigă el. Nu l-am mai putut răbda ! Lasă-mă să-l spîrcui cu mina mea și să mă osîndesc singur c-am putut ține lîngă mine asemenea ticălos, fără să-i știu urmările, fără să-i .bănuiesc uneltirile! Și lasă- mă să mă duc singur să pun mina pe păcătoșii lui prieteni !

Strigătul nestăpînit al celor de față, izbucnit o dată cu mișcarea neașteptată a hatmanului, se stinse dintr-o dată, ca rupt. Chipul lui Ion Vodă se făcuse -roșu.

— Rău și fără cale ai făcut, Ieremia, că nu te-ai putut stăpîni! bubui glasul, ca scăpat de sub zăvoare, al domnului. Rău și fără cale că nu l-ai lăsat să spuie tot ce știa !

— Măria ta, — se plecă Ieremia, — judecă-mă, osîndește-mă, dar n-am mai știut ce fac ! Mă prind însă să scot de la soții lui și laptele pe care l-au supt! Deocamdată, însă, lasă-mă să-l sfîrșesc pe aista !

Da.r pînă să înalțe iar sabia, boierul Pătrașcu se și strecurase între el și Alexa Albu, iar alături Drăgan căzuse în genunchi.

— Măria ta, — se înălță glasul gros al acestuia, — măria ta, pe aista lasă-mi-l mie ! De ce să se bucure de sfîrșitul lui gîdea Gavrilă, care nici nu-l cunoaște și nu-l știe ? Cu mine-i alta ! Eu și cu dînsul ne știm din vechi! **L**-am slujit o viață ca un rob și drept răsplată spinarea mea-i spartă de parcă a bătut-o grindina, iar degetele mele, iată-le!

Drăgan înălță spre domn cele zece degete ale sale, desfăcute, boante, fără unghii, cu mucuri negre de piele în virf, și cei de față se cutremurară.

Boierii își întoarseră capetele cu un fel de geamăt de spaimă. Cu glasul răgușit, Ion Vodă porunci:

— Ia-l !

Și Drăgan se plecă, ridică în brațele lui lungi și puternice trupul boierului și se trase cu spatele înainte, spre ieșire. În urma lui, măciuliile biciului aruncat pe umăr lunecau uruind ușor pe pământul bătut...

Fără veste, Ieremia făcu un pas după Drăgan. Dar domnul îl opri :

— Lasă-l, Ieremie! L-am dat în mâini bune! Nu scapă, nu te teme! Iar pe cei pârțiți are să se ducă să-i caute Pătrașcu, și-are să-i aducă aici, cu straja !

— Ascult, doamne! se plecă Pătrașcu.

— Cu straja și cu mine, măria ta! stăruie Ieremia. Pentru asemenea ticăloși, nici un ajutor nu-i de prisos !

Boierul Pătrașcu se întoarse către dînsul și-l opri :

— Iartă-mă, hatmane, dar mai mult m-ai încurca decît m-ai ajuta ! Straja mea umblă după poruncă și domniei tale nu pot să-ți poruncesc. Așteaptă-mă aici și îndată am să-ți aduc pe cei care — la vadul Obluciței — se aflau în mare cinste și pentru a căror mărturie s-au mutat treascurile lui Arbore și-au pătruns turcii dincoace...

Pătrașcu ieșise de mult și .hatmanul Ieremia încă stătea năucit, ca sub o lovitură în moalele capului. Chipul lui ciolanos, scobit, cu barba rară și cu pană la cușmă, așezat împotriva torței, se zugrăvea negru pe pînza cortului, ca un ciudat cap de capră cu un singur corn. Iar palmele lui amîndouă strîngeau atît de puternic minerul și teaca săbiei, încît încheieturile minilor i se făcuseră albe.

Afară se iscăse mișcare și alergătură. Tulburați, și domnul și boierii stăteau neclintîți, muți, cu urechile la pîndă, așteptînd. Și dintr-o dată boierul Pătrașcu intră repezit.

— Măria ta, vînzătorii au simțit și au fugit! În tabără nu-s. La ceasul ista trebuie să fie departe.

Domnul se sculase în picioare. Cu trupul uriaș aplecat puțin înainte, întrebă și glasul său umplu încăperea :

— Nu i-a oprit nimeni ?

— Nu s-au dat asemenea porunci, măria ta !

O clipă, Ion Vodă stătu tot atît de încordat și amenințător. Pe urmă, trupul i se lăsă greu pe scaun și chipul, rezemat cu bărbia în pumnul închis, rămase nemișcat, privind aiurea.

În liniștea care se statornicise, Ieremia răsufla ca ușurat de sub o mare greutate. Capul i se înălțase și mina îi părăsise minierul săbiei. Numai buzele subțiri, vinete, tremurau încă ușor, abia simțit.

— Să cercetezi corturile, Pătrașcule, se auzi glasul parcă trudit al domnitorului. Poate că se ascund pe undeva. Poate că au prieteni !...

— Ascult, doamne! răspunse supus Pătrașcu și ieși.

În urma sa, aceeași liniște căzu grea și de data aceasta boierii se priviră pe furis, neliniștiți. Iar cînd, fără să vorbească sau să se uite la dinșii, domnul le făcu semn să plece, răsuflară ușurați și ieșiră unul după altul, pășind în virful picioarelor.

În pustiu și tăcerea cortului, sub torța a cărei pară se înălța sfîrîind și jucîndu-și umbrele prin unghere, Ion Vodă rămase singur, cu fruntea înclinată, cu privirile în pămînt. În capul său nedomolit urlau mereu vorbele boierului Alexa : „Te-am vîndut, ș-au să te vîndă toți !”... Și o întrebare grea ca un mal gata să se surpe și întunecată ca o noapte fără zare își făcea loc împungînd orbiș în poarta înțelegerii sale : „toți ?... Oare toți !”

În întunericul de afară Ieremia își află cortul năpădit de străjării lui Pătrașcu.

— Ce cauți aici ? strigă el furios către boierul de la Vadul Părului.

— Împlinesc porunca mării sale! răspunse Pătrașcu, liniștit.

— La mine? țișni întrebarea înaltă, ascuțită, gîtită de mirare și minie.

— Și la. domnia ta și la toți ! răspunse tot atît de liniștit boierul.

— Mă bănuiești, vra să zică !

— Da ! vorbi dîrz, Pătrașcu. Vă bănuiesc pe toți și mai ales pe prietenii vînzătorilor acelora. Nu erau prietenii domniei tale ?

Boierul Pătrașcu întoarse spatele și porni cu străjării săi. Iar hatmanul Ieremia, după ce rămase o vreme tăcut și singur în prag, își strigă slujitorii, porunci să se pună strajă strașnică în jurul cortului său și chemă la sfat pe comandarii călărimii ușoare pusă sub povața sa. Curînd străjile lăsară să treacă pe domniile lor Zaharia vornic și Ropcea și Udrea și Vlad cel Bătrîn și toți ceilalți coman- dieri mai mari sau mai mici, care, cu neamurile lor și ale jupîneselor lor, stăpîneau pămînturile și apele și pădurile Moldovei. De aceea poate călcau cu atîta fală și intrau în cortul hatmanului lor, zuruind din pinteni de argint și sticlindu-și zalele la lumina stelelor. Iar sfatul lor de război ținu vreme

înelungată și nu fu tulburat decât o singură dată și atunci fără voia străjilor care păzeau afară. Căci năvălise fără veste printre ele, seineind și alergînd cu deznădejde, Jujău, vătaful Albului, și intrase ca zvîrlit de vînt în cortul marelui hatman, iscînd mare minie și tulburare.

— Mă ucide! Mă ucide! bilbăia el tîrîndu-se în genunchi, mai mult în patru labe, spre boierimea adunată.

— Scoateți-l afară ! țipase Ieremia către străjile care-și băgaseră capetele pe sub perdea, înspăimîntate.

— Mă ucide ! uriașe omulețul cu nas ascuțit, zbătîndu-se în brațele străjilor care îl trăgeau afară.

— Afară ! mai strigase o dată Ieremia, necunoscîndu-l.

Și străjarii zvîrliră pe nepoftit în brațele oștenilor boierului care așteptau acolo, să plătească vătafului, așa cum Drăgan plătise stăpînului bunătățile lor de la moșia Albului...

După aceasta, sfatul acela de război din cortul marelui hatman a urmat fără altă tulburare și s-a sfîrșit tîrziu, noaptea. Atunci boierii au ieșit tăcuți, pîndind în toate părțile și purtînd pe furie, către alte corturi și alți boieri, poruncile și înțelegerile tainice puse la cale...

Îrudit de alergături și cercetări fără folos, dii cort în cort, socotind să afle urma celor trei fugari, domnia sa Pă- trașcu poposi la o vreme de noapte în cortul lui Decusară. Dădu acolo peste Arbore și Buhuș și Șeptelici. Stătu să se odihnească și vorbi cu ei înelung: '!

— Ați înțeles lovitura de sabie a lui Ieremia ? îi întrebă el,' minios.

— Și un copil ar fi înțeles-o ! vorbi Buhuș. I-a fost frică să nu-l dea Albu de gol!

— Numai domnul nu vrea să înțeleagă ! clătînd din cap, amărît, Decusară.

— Cine știe ? rămase îngîridurat Pătrașcu.

Poate că și în capul lui mocnește o nedumirire... dacă nu o bănuială. Dar cu sufletul lui cîstit nu poate crede într-atîta neagră ticăloșie. Gîndiți-vă că Ieremia a fost cel mai bun prieten al lui, de zile vechi și grele. Omul lui de încredere. Cum să-și închipuie că-l vinde ? Și-l vinde, boieri dumneavoastră ! În, noaptea asta a strîns în cortul lui pe toți co- mandirii călărimii ușoare, de sub mina sa. A pus strajă strașnică să nu audă nimeni ce vorbesc. Ce pot pune la cale .atîta de tainic, în ajunul bătăliei ? Mă tem pentru domn, boieri dumneavoastră ! Socot că ar trebui să-l păzim cu oamenii noștri. Dați-mi și domniile voastre o mină de ajutor!

Cei de față săriră în picioare. La asta nu se gândiseră. Și porunci iuți fură repezite în întuneric...

— S-ar putea ca — dacă în adevăr s-a pus ceva la cale împotriva sa — domnul să aște la vreme, chiar de la unii dintre ei, vorbi pe gânduri Buhuș. Sînt între dinșii oameni care îi dătoresc viața și avuția și zilele celor ai lor de-acasă. Oameni care dacă ar sta toată viața în genunchi în fața mării sale, tot i-ar mai rămînea datori. Eu știu... Carabăț și Ciogolea și Vlad cel Bătrîn și Rop- cea și Udrea și Grozav și Jurju... și alții ! Ar trebui să sară ei cel dintîi în apărarea mării sale ! Dar dacă vinde ieremia... de ce n-ar vinde și ei ?

Pătrașcu plecă repede prin întuneric.

Tot în noaptea aceea Mitruț ajunsese într-un tîrziu în tabăra oamenilor „dintre ape” și se așeză pe iarbă, ostenit.

— Ne mutăm ! vorbi el după o clipă de răgaz.

— Unde ? se mirară oamenii.

— În jurul corturilor mării sale ! De acu îl păzim pe domn și ziua, să nu se întîmple o pozna !

Păzesc, se înțelege, și „atamanii”, dar „atamanii” is puțini și trudiți și ei. Om face cu schimbul, de trei ori ziua și de trei ori noaptea, noi și tot așa alții ca noi, trimiși de prietenii domniei sale Pătrașcu.

Oamenii se traseră mai aproape.

— Cum așa ? Ce pozna ? Este vreo primejdie ?

— Este ! Boierii vînd ! Cîțiva au și fugit la turci ! Pe unul l-a ucis Drăgan, cu biciul ! Alții nu-s nicăieri. Au scăpat ! Dar din ceilalți, cine poate ști care-i vînzător și care nu ? Pînă la urmă au să vîndă toți... pe domn... să scape de dînsul !

— Toți ? se auzi un glas înspăimîntat. Și al nostru de la Vadul Părului ?

— Boierul Pătrașcu ? Apoi el mai mult nu-i, decît este... boier ! Cu unul ca dînsul care are o moară și o dur- jîncă de pămînt, oleacă mai mare decît a mea, boierii cei mari nici nu vreau să se răspundă ! Il țin la ușă ! Cum au să uneltească și au să puie la cale împreună ? De aceia mă tem eu, nu de dînsul !

■ Mitruț își întoarse capul încet să privească în toate părțile și să vadă în iață oamenii cu care vorbește. Pe chipul lui mat slăbit, mai tras, tuleie rare de barbă răsă- riseră ici-colo. Ochii parcă i se mai adînciseră sub arcu lat al sprîncenelor, între care o dungă întunecată pătrundea pînă la rădăcina nasului. Iar privirile lui arătau mai adinei și mai gînditoare. Urmă :

— El însuși, boierul Pătrașcu, se teme pentru domn. Se teme să nu-l ucidă boierii, pe la spate, chiar în

cortul lui ! Să nu-l împingă, cu caii, în luptă și să-l zvîrle plocon dușmanului! De aceea zice oă în luptă să-l ținem între noi și să deschidem ochii. El stă neclintit :1a perdeaua cortului...

— Haidem ! sări în picioare bița Lupu
Condrea. Ce mai așteptăm ? Să ni-l ucidă ?
Porniră și înconjurară cortul domnului, pe departe.

— Intră la domn numai cine are îngăduința domniei sale Pătrașcului ! șopti Mitruț. Și faceți cu schimbul, ca să vă puteți hodini. Eu socot așa : să steie ataman peste un rînd bița Gligore, peste altul, bița Lupu, peste al treilea, bița Costache și peste al patrulea, bița Niculai Miron. Iar în luptă om sta cu toții în jurul mării sale și-om lua aminte...

— Mitruț ! strigă înăbușit, din întuneric, glasul lui Zamfir. Hai, c-am mai prins un șobolan !

Mitruț alergă. Un străjăr turc stătea ghemuit jos, pe iarbă, și gemea. Il ridicară, îl duseră la domnia sa Pătrașcu și îl purtară îndată în cortul domnului.

Țirziu, după ce prinsul acela fu cercetat de domn, porniră a fulgera porunci grabnice către căpitani și coman- diri și cînd afară prinse a se lumina de ziuă, însuși domnul își părăsi cortul să vadă dacă toate au fost împlinite și rînduite cum trebuia. Purta pînteni lungi și strai de zale cu platoșe de argint, iar pe cap își pusese coif scurt cu trei pene albe, lungi. Chipul său smead, fără zîmbet și cu ochi negri, lucioși, arăta întunecat, închis. Răsăriseră de-a dreapta și de-a stînga lui, ca de obicei, marele spătar și marele vornic și marele hatman și marele postelnic și pîrcălabii cîți erau în sfat, purtînd zale și arme de război. Dar la spatele domnului se ivise și domnia sa Pătrașcu și îndată după dînsul se arătă și Mitruț al Joldii, cu „ata- manii” și cu straja mării sale. Mergeau scară la scară, în rînduri strînse, țărani știuți „dintre ape”, cu cușme înalte, cu chipurile aspre și bărbile netunse, tepoase. Purtau săbii încinse peste brîiele late și sulite în minile bătătorite, iar la oblîncuri se clătinau încet ghioagele ghintuite și legate în cercuri de fier la covălia lui bița Gligore din Plopi. Și peste cetele lor — ieșite să păzească pe domn și să-l ocrotească după cum el i-a ocrotit pe dinșii — privegheau, mîndri și grijulii ca niște cocori, „atama- nii” cei noi : bița Niculai și bița Lupu și bița Costaohe și -bița Gligore... Iar după ei se buluceau în adîncime răzășii Moldovei, cu feciorii Știrbului în frunte.

5

Sunete ascuțite de surle sfișiară zarea cenușie.

— Vin ! șoptiră ostașii moldoveni și o înfiorare fulgeră de-a lungul șirurilor.

Departe, de după dimburile de către miazăzi, oștirea turcească se iveau fluturîndu-și flamurile sub cerul sur al zonilor. Cercetași, în' rînduri rare, coborau costișa domoală care închidea vederea către Dunărea, se risipeau în cîmpia verde dintre cele două iezere și înaintau în pasul potolit al cailor. În urina lor înnegrea bulucul ce părea fără sfîrșit al pedestrilor și, pe laturi, porni a curge ca două riuri late călări, mea, vestita călărime turcească. Cea dintîi sulită de soare aprinse deasupra lor filfitul steagurilor galbene și roșii. Duruiau pe urma lor Vreascurile trase de cai puternici și cîmpia se umplu de larmă, de scîlpiri, de fulgere și străluciri. Scîlpeau armurile și podobeale cailor, luceau în soarele dimineții armele și scînteiau fulgerător pietrele scumpe cu care căpitanii și comandarii dușmani își prinseseră la turbane penele bogate ce se clătinau încet în pasul cailor. Era în adevăr o oaste strălucită, în fața căreia oștirea de strînsură moldovenească, cu șiragurile ei de cușme înalte, de ilice și brîie și opinci, arăta sărmană și rușinată. Și parcă fiecărui oștean îi venea să spuie vecinului, împingîndu-l cu cotul:— Uite, mă, cu ce boierime și bogăție avem noi a lupta !

Ca la o bătaie de săgeată, oastea dușmană se opri și înaintași se traseră la o parte și intrară în rînduri. Pînă departe, în zarea de către miazăzi, cîmpia se arăta plină de oameni și de cai. Mărginită de cele două șiraguri ne- sfîrșite de călărime, pedestrimea turcească se vedea acum în toată puterea ei. Steagurile ienicerilor fluturau mîndre în vîntul dimineții. În faldurile lor grele, fulgerau — țesute cu fir de aur — sabia cu două tăișuri și semiluna, semne ale acelei oștiri vestite care alcătuia straja de fiecare clipă a marelui pașahului. În spatele 'lor se bulucise pedestrimea de rînd cu iatagane și cea ou arcuri și săgeți, după care, undeva, stătuseră și puștile cele mari... Iar dincolo de acestea se clătinau în vînt, mîndre, liniștite și încrezătoare în izbîndă, tuiurile beglerbegului Rumeliei și ale curții și căpitanilor săi, pázite din dreapta de călărime asiatică, cu flamuri galbene ca aurul, și din stînga de călărime de Europa, cu steaguri roșii ca sîngele. Acolo, lîngă tuiurile dușmane, se clătina ușor în aer și o flamură moldovenească, dînd de știre că Petru Șchiopul a venit cu putere străină să puie mina. pe scaunul Moldovei...

593

În fața acestei orînduiri, moldovenii așteptau neclintîți. Oastea lui Ion Vodă se arăta dîrză și neînfricoșată între cele două aripi de călărime ale sale : la dreapta, oălărimea ușoară de sub mina hatmanului Ieremia — treisprezece mii de oameni bine îmbrăcați și

bine înarmați, pe cai puternici, hrăniți și îngrijiți — iar la stînga, cazacii lui Svercevski pe caii lor suri și sprinteni. În spatele cazacilor, porunca domnului bulucise și o samă de călărime de țară, cu sulite, lănci și ghioage. Se mai vedea călărime de țară și la spatele grosului pedestrimii și anume dincolo de flamura moldovenească desfășurată în vînt, dincolo de domn și de curtea și straja sa de sub povăța, domniei sale Pătrașcului. Treascurile și hușnițele nu se vedeau. Numai departe, după gorganul de către răsărit, se zăreau ca un crîng sulitele panțirilor, ținute deoparte, nevăzuți de dușmani, și înnegrea o parte de oaste ascunsă la hodină și care avea a se mișca numai atunci cînd domnul ar fi socotit de cuvîntă.

- Mikrut al Joldii. — c. 1394

O surlă țipă fără veste și din rîndurile călărimii turcești se desprinsesă cîțiva oșteni răzleți. Își jucau caii împodobiți cu mănunchiuri de pene, înaintau către rîndurile moldovenești, amenințau cu săbiile goale și strigau vorbe care pe limba lor erau ocări și îndemnuri la luptă.

Ion Vodă făcu un semn și un bucium sună scurt, slobozind o poruncă și o îngăduintă. Și îndată, de la aripa stînga porni ca o săgeată Svercevski. Calul său, cu capul mic, cu nările și cu coama în vînt, cu gleznela subțiri, părea că nici nu atinge pămîntul. Cu sabia îndreptată înainte, fulgerînd în cele dintîi raze ale răsăritului, cu stînga pe frâu, hatmanul cazacilor părea crescut pe cal. Trecu, fără să-și domolească goana, pe lîngă un călăreț dușman și dușmanul rămase în urmă, răsturnat cu piciorul în scară ca fulgerat. Al doilea și al treilea se repeziră, dar săbiile lor zburară în aer și ei se rostogoliră pe iarbă. Iar cînd un al patrulea — purtând coif strălucitor, cit pene bogate și sabie sclipitoare — se înălța cu iaia în șa și ieși înaintea cazacului, calul lui Svercevski se ridică în două picioare, săbiile luptătorilor se încrucișară și turcul, prăbușit pe gîtul fugarului, rămase în urmă, cu brațele în lături. O larmă inimoasă izbucni în rîndurile vrăjmașilor și alți călări răzleți se repeziră. Dar acum se repeziră și alți moldoveni și cazaci, iar boierul Pătrașcu, cu căciu- lița lui sc'urtă, împodobită cu pană îngustă, cu sulita în stînga și cu sabia în dreapta — după obiceiul lui — porni să arate celor două oștiri că în asemenea soi de luptă, nici domnia sa nu se lasă mai prejos decît hatmanul Svercevski. Domnia sa Crumază nu se arătă pe oîmp în această împrejurare, porunca domnului fiind ca nici un ostaș din călărimea grea să nu fie zărit deocamdată de dușmani. Și nici din călărimea ușoară, povățuită de hatmanul Ieremia, nu se ivi nimeni, ceea ce iarăși nu stîrni

nici o mirare, știut fiind că domnia sa Ieremia nu prețuiește luptele răzlețe.

Căzură cu acest prilej mulți dușmani și unii moldoveni, și de sub tropotul cailor începu a flutura colb. Iar când surlele turcești sloboziră porunci ca niște țipete tăioase, se auziră și buciumele și luptătorii se tras'eră către taberele lor lăsînd în urmă numai morții și caii slobozi.

fără stăpîni. Și, pînă departe, cîmpia dintre cele două oști rămase pustie.

Acum o altă mișcare se simți la dușmani, surlele sloboziră alte semne împungînd văzduhul și pedestrirea turcească porni. Venea rînduită în adîncime, nesfîrșită, cot la cot, ca o năvală de ape în fața căreia nimic nu poate sta.

Cu ochii țintă într-acolo, Ion Vodă se înălță în scări și toți căpitani și comandirii săi încremeniră privindu-l și așteptînd. O vreme se scurse așa în nemișcare. Vuietul apropierei dușmane se auzea din ce în ce mai tare și dintr-o dată domnul își înălță sabia. Porunci scurte și înăbușite fulgerară printre rînduri și pedestrirea moldovenească, despiciindu-se în două, porni a se mișca cu repeziciune, bulucindu-se către laturi și lăsînd la mijloc loc slobod. Iar când ajunseră la anume depărtare, ostașii se lăsară la pămînt și în aceeași clipă, cu un tunet fără seamăn, care trăsni ca într-o năruire năprasnică a tărilor și răzbuibul în depărtări, cele optzeci de hușite și saizeci de treascuri moldovenești se descărcară asupra bulucului dușman. Domnia sa căpitanul Arbore trăsese cu toate gurile sale de foc — în același timp — prin locul rămas slobod între pedestrași și peste capetele celor culcați. Vir-tejuri de fum năvăliră gilgiind pe gurile înfierbîntate ale tunurilor și umplură văzduhul, întunecînd lumina, ștergînd formele și înecînd răsufările oamenilor și cailor. O clipă se auzi numai geamătul uriaș slobozit de pedestrirea dușmană și mișcările încetare neputincioase. Dar îndată ce fumul prinse a se ridica și a se rări, buciumele moldovenești izbucniră. Un iureș grăbit asupra rămășițelor sfîrtecate ale pedestrimii turcești ar fi putut-o nimici de istov și ar fi slăbit de la început puterea vrăjmașă. Gîndul domnului se arătă priceput și înțelept și oastea porni să îplinească porunca buciumată. Pedestrirea se urni sprintenă și nerăbdătoare și, pe cele două laturi ale ei, călări, mea pași s-o sprijine la trebuință, să învăluie dușmanul pe amîndouă aripile și să grăbească un sfîrșit care se arăta aproape.

Dar această rînduială nu ținu mult. La aripa dreaptă, călărirea ușoară de sub povața hatmanului

Ieremia grăbi pasul, și acum — împotriva poruncii
dinainte statornicite
— alerga: în stoluri împrăștiate, ca la o întrecere,
izbind în cai cu sporii și depărtându-se cu repeziciune.
Ion Vodă se înălțase în scări și hatmanul Sverceviski —
urmărind cu ochii încruntați mișcările călărimii boierilor
moldoveni
— potoli cu un semn al minii nerăbdarea și neliniștea
cazailor săi. Din preajma domnului, sunete tari de
bucium chemară cu poruncă aspră acea călărimie la
ascultare și bună rînduială. Dar dintr-o dată flamura
Moldovei — care flutura purtată de un stegar în preajma
hatmanului
— căzu și fugarii își ridicară cușmele în virful sulitelor.
Vinzaire ! răcniră căpitanii și comandării
moldoveni, înălțîndu-și pumnii și întorcîndu-și capetele
buimăcite către domn.
— Ieremie! gemu Ion Vodă și geamătul lui
prelung, pornit din adîncime, cutremură inimile celor din
jur.
Porunci buciurnate scurt opriră înaintarea oștirii
moldovenești și căpitanii și comandării alergară speriați
și înconjurară pe domn. Glasuri se înălțau înspăimîntate.
Fără călărimie, tot bulucul moldovenesoc se dovedea a fi
primejdut. În rîndurile oștirii se amestecau strigăte fu-
rioase, și arme-și pumni se ridicau în aer, amenințînd.
— Boierii, măi! Boierii!
— Ticăloșii!
— Ne-au vîn-dut ca, pe oi !
— Boierii, dumnezeii și legănarea lor !
Alb ca varul, Ion Vodă privea fără să vadă. Chipul
său părea cioplit în piatră și tot trupul îi încremenise ca
un stei. Numai mina dreaptă, rezemată de minierul
săbiei, îi tremura ușor.
Depart, pedestrirea dușmană primise pe
vînzători cu strigăte de bucurie și aruncîndu-și sulitele
în sus, iar acum își aduna rămășițele. Tunurile domniei
saile Arbore mai trăsînră o dată și domnul își înălță
capul. Văzu prăpădul făcut în rîndurile vrăjmașe, își
alungă o ceață din gît și, cu glas greu stăpînit, slobozi
poruncile de trebuință, îndată călărimia țărănească
ținută la spatele pedestrilor și cea lăsată la hodină, în
umbră gorganului, alergară să înlocuiască pe fugarii. Iar
căpitanul Arbore puse să se verse apă peste țevile
înfierbîntate ale tunurilor, ca să le răcorească. Aburi albi
se înălțară în văzduh.
— Nu vă pierdeți cumpătul ! strigă Ion Vodă
privind chipurile înspăimîntate ale celor din jurul său.
Bucurați-vă că am scăpat de pleavă și ne-a rămas griul

curat ! Măcar știm care este adevărata noastră putere !
Cei cițiva mișei care s-au dus...

— Nu oțiva ! Sînt mii, mîria ta! cuteză
îngrozit marele spătar, de la spatele său.

— Sînt mii! Dar mii de ticăloși, spătare ! îi
tăie vorba Ion Vodă. Și socot că alți ticăloși nu mai sînt
în oastea noastră !

— Oștenii adevărați nu vînd 1 se înalță
glasul dîrz al căpitanului Buhuș.

— Nici norodul nu vinde! strigă Mitruț,
înălțîndu-se în scări. Noi aici sîntem, mîria ta 1

— Aici sîntem ! se învîlură, ca într-o bătaie
de vînt, strigătele puternice ale oștenilor și văzduhul
răsună pînă departe : Aici sîntem !

O părere de lumină însenină Chipul domnului și
ochii lui îmbrățișară priveliștea oștirii reînsuflețite.

Semne tari de surle urcară iar în dimineața
limpede și în tabăra dușmană se văzu mare mișcare. Și
deodată, departe, în fața pedestrimii turcești se ivi
călărimea hatmanului Ieremia, acele mii de boieri
vinzători și fugari. Se înșirură scară la scară, în rânduri
lungi și adînoi și deasupra lor flutură, înălțată fără veste,
flamura lui Petru Șchiopul.

— Moldovenii ! Și vin asupra noastră ! strigă
un glas gîtit de spaimă și mirare.

— Aduni, doamne! rosti Ion Vodă și chipul
său deveni dintr-o dată crunt.

La un semn, boierul Pătrașcu zbură cu porunci
către căpitanul Arbore. Și cînd călărimea lui Ieremia, cu
sulitele aplecate, prinse a alerga din ce în ce mai repede
împotriva oștirii moldovenești, cele optzeci de hușnițe
trăsniră toate o dată și, o clipă după ele, trăsniră și cele
șaizeci de treasouri. Și pînă a nu coborî fumul țîșnit în
vâlătuci pe gura tunurilor înfierbîntate, moldovenii avură
răgaz să vadă cai răsturnați, călăreți dați peste cap,
șiraguri venind din urmă, împiedicîndu-se și prăbușindu-
se peste cei căzuți, cai răzleți alergînd înnebuniți în
toate părțile. În urma tuturor pedestrași și călăreți'
turci cu sulitele întinse împingeau în luptă pe cei care
șovăiau. Pe urmă fumul coborî astupînd vederea ca o
ceată și, în ceața aceasta, tunurile domniei sale Arbore
urmară să bubuie, cutre- murînd văzduhul. Trăgeau
hușnițele pînă se încărcau treascurile și trăgeau
treascurile pînă se încărcau hușnițele, țintind orbiș în
aceleași locuri pe care le știau năvă- ite de vinzători, și
trăsnet urma după trăsnet, ca într-o năprasnică
despicare de nouri într-o vijelie fără seamăn. Oștenii
răcoreau țevile înfierbîntate, cărînd apă din iezer, cu
căușele, cu cușmele, cu ce le cădea la îndemină... Și în

huietul fără sfârșit, care parcă hîțîna lumea, se auzea glasul domnului ca un strigăt depărtat în furtună :

— Trage, Arbore! Trage ! Trage! Trage!...

U'nul să nu rămîie !...

Iar cînd țevile se făcură roșii și Arbore nu mai putu trage, fumul se risipi încet și atunci se putu vedea că din oastea vînzătorilor nu mai rămăsese nimic. Trupurile oamenilor și cailor zăceau răsturnate unul peste altul în lungul și în latul cîmpului de luptă și cîțiva boieri care încercaseră să scape din acea învolburare a morții erau acum fugăriți departe, de către turci, prinși, loviți cu latul săbiilor și înapoiați în bătălie, în vreme ce pedestri- mea dușmană gîfîia încă după cea dintîi a ei întîlnire cu ghiulelele moldovenești.

— Așa ! răsufală adînc Ion Vodă, cu ochii la nimicirea de istov a vînzătorilor. În sufletul său o singură îndoială rămăsese : și-o fi plătit datorința inima cea neagră a lui Ieremia ? Domnul făcu un semn și un bucium slobozi o poruncă scurtă.

Atunci, de la aripa stîngă cazacii lui Sveroevski și de la aripa dreaptă călăreții de țară moldoveni porniră toți o dată, în timp ce pedestrima dintre cele două aripi se urni puternică și vijelioasă. Întîi izbiră cazacii dintr-o coastă și îndată izbi și călărimea de țară, de cealaltă. Iar iureșul lor pătrunse atît de repede, de puternic și de adînc în rîndurile dușmane, încît cele două aripi ale spahilor, pregătite să învăluie năvala moldovenească, se îndoiră și se frînseră. Împinși de iuțeala și puterea loviturii, acoperiți de nouri de săgeți și pâlți de plumbi de arohebuze, spahiii îndărăptară și caii lor dădură peste bulucul ienicerilor, călcîndu-i, spărgîndu-le rîndurile și învîlmășindu-i.

Acu domnul își înălță sabia și pedestrima moldovenească se repezi. Toată minia ținută pînă atunci în friu, toată furia care însăngerase inimile ostenilor împotriva boierilor vînzători se descărcară acum, dezlănțuindu-se asupra dușmanilor. Păleau fulgerător cu săbiile, cu sulitele, cu ghioagele, cu coasele, încălecind peste morți și înaintînd pas cu pas fără oprire, fără greș. Iar strigătul lor: „Taie 1. Ucide 1” se înălța năprasnic, zguduind vitejia dușmanilor și înspăimîntîndu-i. Turcii slăbiră. Prinseră a îndărăpta. Surle țipară porunci repezi. Răzbit, spîrcuit, bulucul vrăjmaș se vînzolea să se desprindă din luptă și să se tragă spre o anume parte a cîmpului. Cu un ■muraș chiot de izbîndă, ostenii moldoveni și cazaci se repeziră după dinșii. Dar o poruncă slobozită de hatmanul Svercevski opri pe cazaci și îndată buciumele sunară poruncind ostirii îndărăptarea, departe de primejdia tunurilor turcești către care o ademenea șiretlicul retragerii dușmane.

Iar întru întâmpinarea biruitoarelor, vâlguiți și asudați, oștirea rămasă în jurul lui Ion Vodă își aruncă în aer cușmele chiind.

Cu sabia încinsă peste briul lat, verde, și cu cușma în mână, Zamfir se plecă adînc în fața domnului și vorbi cu glasul lui hodorogit:

— Am fost, măriu ta, pînă în capătul iezerului, și-am pîndit din păpurîș. Vin ajutoare ! După 'bătaie au alergat către Dunărea călăreți cu porunci. Aou au și început să vie și călări si pedestreme.

— Multă ?

— Așa... cam cît un sfert din oastea mării tale... Da' mai vin. Am acolo luntre cu oamenii mei care pîndesc...

— Bine. Să mă înștiințezi la vreme!

— Ascult, măriu ta ! se plecă iar Zamfir, trăgîndu-se înapoi.

Sprinten, nerăbdător, încălzit, Iton Vodă rîndui singur împărțirea, săgeților și lăncilor noi celor ce aveau trebuință de ele și — ridicat în scări — își privi oastea cu băgare de samă. Chemă pe Arbore și porunci să se schimbe locurile unor tunuri, astfel ca dușmanul să poată fi lovit și din față și din laturi. Tot așa rîndui și așezarea arcașilor, potrivit ca bătaia lor să învâluie pe dușman din trei părți, iar domnia sa Ghiorgheș Creangă primi poruncă să bată cu săgeți ajutoarele turcești care ar veni din urmă, împiedicîndu-le astfel să sprijine lă vreme pe luptători.

Cînd oastea turcească se urni înaintînd, soarele suia către crucea amiezii. Nu se simțea nici o boare de vînt. La asfințit se zărea o geană de nouri albi, încălecați unul peste altul. Căldura creștea și caili împunși de fel de fel de tăuni se arătau neliniștiți și nerăbdători. Curînd cîm- pia se umplu de oaste dușmană cît se vedea cu ochii, steaguri străluceau sub lumina soarelui și țipete de surle sfredeleau văzduhul. Turcii veneau cu tropot greu, neîntrerupt, puternici ca stîncile. Părea că lumea întreagă are să se prăbușească și are să îngelînche în față, lor.

Dar cînd ajunseră la depărtare potrivită, tunarii moldoveni trăsîră întîi din treascurile din latura stîngă și îndată dușmanii, înaintînd, se feriră spre dreapta, iar pe malul iezerului nu rămaseră decît leșurile celor căzuți. Bubuiră atunci treascurile din latura dreaptă și, cu o vin- zoleală repezită, înaintarea dușmanilor își potrive drumul prin mijlocul cîmpului de bătaie. Tot alte și alte șiraguri veneau din urmă, împingîndu-le pe cele din față și mulțimea lor ipărea fără sfîrșit.

Neclintit pe calul său înalt, Ion Vodă aştepta. Şi cînd îl socoti destul de aproape, slobozi o poruncă, oastea lui de pedestraşi se despică în două şi trăsnetul tunurilor porni să izbească din faţă. În acelaşi timp, peste viitoarea de fum de sub care oştirea duşmană nu se mai vedea, se abătură norii de săgeţi ale arcaşilor moldoveni, pîlînd din plin, ca, o grindină nesfîrşită.

Sfîrtecătă, răsturnată, năucită, înaintarea duşmană se clătina. Dar din urmă veneau mereu ialte şiraguri şi chip de îndărăptare ori de fugă nu era. Mai bubuiră tunurile pînă nu se mai putu trage şi atunci, peste neorînduiala duşmanilor, se descărcară arcebuzele domniei sale Buhuş şi cele ale dumnealui Răducanului, repeziră vijelii de săgeţi arcaşii căpitanului Septelici, iar domnia sa Ghiorgheş Creangă prinse a bate cu arcaşii săi în urma năvalei, zăbovind înaintarea rîndurilor din spate. Iar cînd domnul porunci, năvăliră întii săbierii de sub povaţa dumnealor Sima şi Decusară, şi îndată după dînşii se repeziră halebardierii domniei sa'le Stroici şi sulitaşii dumnealui Iurie. Dar pe toţi îi cuprinse mulţimea cea fără număr a duşmanilor, din toate părţile, pînă cînd nu se mai văzu niciunul din ei, şi numai vîlmăşagul şi strigătele de luptă arătau unde se dă bătălia. Din înălţimea calului său, Ion Vodă privea nemîscat ghemul uriaş de oameni care se zbuciuma răsuoindu-se în larma asurzitoare şi, cînd socoti nimerit, rezezi în ajutor pe căpitanul Ivaşcu, cu strînsura de oameni cu topoare şi coase şi pe domniile lor Stoian Şărpe şi Manole 'Grabă, cu ghiogarii. Iar cînd călărimea turcească sări în sprijinul pedestrcnii împărăteşti cutremurând pă-mîntul sub tropotul cailor, se repeziră înaintea lor lăncierii căpitanului Ţarălungă şi ai sutaşului Ilieş Saul şi tot atunci cazacii lui Svercevski şi călărimea de ţară moldovenească porniră în goană să învăluie aripile oştirii duşmane. În clipa aceea, din faţă, oastea de pedestraşi şi puţini călări care rămăsese sub povaţa lui Ion Vodă se urni purtînd flamura Moldovei. Erau acolo, în dreapta şi în stînga domnului şi îndată la spatele său, acei puţini boieri care mai rămăseseră, şi domnia sa Pătraşcu şi Mitruţ cu „atamanii” şi cu oamenii „dintre ape” şi cu cei de la Vadul Părului, iar la spatele lui Mitruţ, între „atamanii”, se rînduise şi Zamfir cu soţii săi şi Drăgan purtînd pe umeri biciul lui cu măciulii de plumb şi feciorii Stirbului, cu toţi soţii lor, păşînd hotărât, cu minie şi crâncenă ameninţare...

Izbiră ca o prăvală de trăsnete. Răcnea domnul zum nu-l auzise încă nimeni, şi sabia sa lungă, cu două tăişuri, strălucea în soare ca un fulger, pîlînd şi înălţîndu-se iar fără odihnă. Iar la auzul glasului său,

strigătul moldovenilor : „Țaie ! Ucidel!” se înalță pînă la cer. Domnia 6a Pătrașcu își pusese căciulița în brău și își suflecuse mine- cile. Își cîrmuia caiul numai cu pulpele și izbea o dată cu sulîța din mîna stîngă și cu sabia din mîna dreaptă, pă- trunzînd ca un sfredel unde desimea era mai mare. Iar din cealaltă parte a domnului, ghioaga lui Mitruț trăsnea bufnînd adînc, într-un vârtej care prăbușea la pămînt oameni și cai fără alegere. Trăsneau și ghioagele răzăși- lor, în fruntea cărora se repezeau chiuiînd feciorii Știrbului, și ghioagele „atamanilor”, pîrîind în zale, și platoșe turcești, turtînd coifuri strălucitoare cu pene mîndre și podoabe de preț și năruind în sînge trupuri îmbrăcate în fier și argint. Pășeau în fruntea oamenilor de sub povața lor bița Gligore și bița Niculai și bița Lupu și bița Costache, și săbiile — a căror minuire nu de mult o învățaseră — păleau cu repeziciune și cu atîta putere, încît iataganele din mîna dușmanilor zburau ca surcelele învîrtîndu-se pe sus și virful fierului intra prin inelele zalelor și străpungea trupurile dintr-o parte în alta. Ii furau cu coada ochilor, feciorii Drăguș și Il ies și Tom a și Ionică, și din vreme în vreme le strigau cu zîmbet mare și tot vîzîndu-și de treaba lor :

— Așa, tătută !

Iar bița Oană, tatăl Olinei, și bița Trîfan, tatăl Paras- căi, și bița Mateiaș, tatăl Dușcăi, furau din ochi pe Ghi- virdic și pe Toader ciobanul și .pe Drăguș și le strigau și ei, cînd se potrivea, ca unor gineri care dacă nu erau încă, au să fie fără doar și poate :

— Așa, flăcău !

Păleau de'nădejde și ceilalți oameni „dintre ape” și de la Vadul Părului, în timp ce din înclăstarea cu lăncierii și coșășii moldove'ni, caii spahiilor scăpau tîrîndu-și mațele după ei și călcînd în ele; în timp ce topoarele și halebardele tăiau și străpungeau și ghioagele zdrobeau tot ce aflau înaintea lor ; în timp ce cazacii despicau desimile dușmane fulgerînd din săbii, moarte fără greș și fără putîntă de apărare, iar caii lor, rînc'hezînd fioroși, apucau cu dinții, rupeau și săreau asupra vrăjmașilor ca niște fiare; în timp ce oameni îndemănatici, lăsau sabia, își scoteau repezit ghioaga din briu, de la spate, și păleau rupînd iatagane și năruind trupuri în țărîină ; în timp ce Drăgan, ou biciul lui de un stînjîn, zdrobea cu zece măciuli de plumb, zece dușmani dintr-o dată, împrăștiînd cete întregi cu o singură lovitură; în timp ce feciorii Știrbului de la Bucium și soții lor din răzășiile Moldovei lucrau pîlînd de nădejde, cu rînduială gospodărească: un pas — un dușman, un pas — un dușma'n...

Zădarnic țipau surlele turcești îndemnînd la luptă, zădarnic fluturau flamurile verzi pe deasupra oștilor și răcneau căpitanii și comandirii, scuturîndu-și bărbile și lovînd pe codaii cu lătul săbiilor. Groaza intrase în inimile dușmanilor și nici o putere din lume nu-i mai putea îmbărbăta. Iar cînd buciumele moldovenești sunară toate o daită, vestind biruința și un nou iureș, rîndurile turcești îndărăptară, se desprinseră cu anevoință din luptă și se trăiseră înapoi, urmărite de plumbi de arcebuze, de săgeți și de urletul celor o sută patruzeci de ghiulele slobozite asupra lor de puștile cele mari ale căpitanului Arbore...

6

În soarele amiezii, cîmpul de luptă, rămas pustiu, parcă fumega. Deasupra cailor răsturnați și a leșurilor încremenite în iarba călcată, ruptă, bătucită, o pînză de colb mai stăruia încă, subțire.

Bulucită către tunurile lui Arbore, oastea moldovenească se odihnea răcorîndu-se cu apă adusă din iezere, ștergîndu-și sudorile și legîndu-și rănile. Oamenii erau trudiți, dar bucuroși, și pe unele locuri zburau glume și răsunau risete. Comandirii alergau priveghînd înlocuirea armelor rupte sau pierdute în luptă.

La umbra cortului său, Ion Vodă își scosese coiful și platoșele, ca să poată răsufla în voie. Părea mai liniștit și întunecarea miniei și tulburării prin care trecuse parcă se mai ștersese de pe fața sa. Dar glasul îi rămăsese trudit, adînc, răscolînd din străfunduri minia, scriba și mirarea neputincioasă care pusese stăpînire pe cugetul său, în clipa în care văzuse înfăptuindu-se vînzarea boierilor.

— Am făcut din Ieremia, — vorbi el, și glasul lui păru un geamăt, — am făcut unul din cei mai cuprinși boieri moldoveni. I-am dat sate, suflete, pămînturi... Azi o lună i-am dat alte pămînturi, pe Răut, cu loc de mori... pe pe care nici nu le ceruse... Am pribegit cu dînsul dincolo de hotare cînd nu mai avea nimic și i-am dat eu totul ca unui frate... pentru că mă încredeam într-insul ca într-un frate... L-am înălțat în ranguri... i-am încredințat paza țării și a mea... La Jiliștea i-am scăpat viața... Frate ! Și m-a vîndut ! Și pe mine și țara !... A vîndut !...

Acu îmi dau sama că a vîndut și la Oblucița ! A avut dreptate Svercevschi... Pătrașcu... Iar ceilalți, Al-bu, Slăvilă, Murgu, Bilăi — erau oamenii lui, umeltele lui !...

Din umbra în care stătea, hatmanul Svercevschi își clătina capul cu tristețe, îaolînd semne că așa era, iar boierul Pătrașcu își plecă fruntea aducîndu-și aminte faptele de la vadul Dunării.

— Ce să mai spun de ceilalți ? urmă domnul cu același glas adînc și mîhnit. Feciorul lui Carabă... nu-i nici o jumătate de an de oînd a furat pe fata lui Crisobenghi... și i-am iertat viața și i-am mai dat și moșie la Tudora, pentru că părinții fetei n-au vrut să-i deie zestre!... Și au-a vîndut... Feciorul lui Ciogolea de la Bîrlad și-a ucis nevasta... A venit maică-sa, bătrîna, și mi-a sărutat picioarele... și l-am iertat și azi m-a vîndut!... Vlad cel Bătrîn a jăfuit cînd era pîrcălab! Trebuia îngropat de viu... cu Veveriță și cu ceilalți !... Și m-amî îndurat de părul lui cel alb și în loc să-l osîndesc l-am izgonit la moșia lui să nu-l mai vîd... iar acu, drept mulțămîtă, m-a vîndut! Lui Ropcea i-am întregit moșia de la Salcea și lui Udrea, Voronețul ! Și m-au vîndut amîndoi! Grozav și Jurju au uneltit pentru Bogdan și nu i-am ucis, ca să mă vîndă !... Cozima Murgu știa că-l fac mare vornic, în locul lui Dumbravă, și a vîndut și el ! Și Slăvilă și Bilăi, pe care nu i-am chemat să răspundă pentru ticăloasa lor purtare de la Gura Ialomiței, au vîndut înaintea tuturor... Și ceilalți, și ceilalți !...

Domnul își trecu palma peste față și rămase o vreme cu fruntea plecată. Urmă:

— Ce blestem a căzut pe boierimea noastră moldovenească, de-a ajuns atît de rea... de putredă... de ticăloasă ? Spunea bețivanul de Albu, aici în cort, că au să mă vîndă toți! Și n-am crezut! N-am crezut! Dar dușmăniile lor împotriva mea le-am înțeles. Am vrut doar să îngrădesc puterea lor, să dărîm obiceiurile lor cele vechi, datinile după care fiecare din ei se socotea domn pe moșia lui... Să taie și să spînzure... să-și facă oastea lui ca să se războiască cu vecinul, să nu asculte nici de domn, nici de nimeni, iar domnul cel adevărat să joace cum i-or cînta ei ! N-am vrut așa ! Am vrut să dărîm puterea lor ca să întăresc puterea Moldovei! Am vrut ca toată stăpînirea să stea într-o singură mînă puternică... cu înțelepciune... cu oaste tare împotriva dușmanului... Moldova stăpînă în hotarele Moldovei ! Asta am vrut și ei m-au dușmănit și m-au vîndut. Dar s-au închinat turcilor și asta înseamnă că au vîndut și țara ! Țara lor ! Au îngenuncheat la picioarele dușmanului ! Să vie el! Să stăpînească el !

Un tunet foarte depărtat se auzi și lumina soarelui păru că scade dintr-o dată. Cei de față înălțară capetele și Pătrașcu ridică perdeaua cortului. Afară pornise un vînt ușor, nouri vineți urcau de la asfințit să acopere bolta și o fumegare străvezie trecea repede prin fața soarelui.

Un om cu brîu verde și cu cușma în mînă venea repede dinspre iezer.

— Ce este, Zamfire ? îl cunoscu Pătrașcu.

— Vestii pentru domn, milostive. Am fost pe
iezer pînă departe și am văzut...
— Intră.
» Zamfir își șterse fruntea cu mîneea și intră plecîndu-se
în fața domnului.
— Să trăiești, măria ta !
— Vii de pe baltă ?
— De pe baltă. Am fost departe tare, către
Dunărea...
— Și?
— Vin, prăpăd, măria ta ! Și oameni și cai 1
Poate să fie cam cîț trei sferturi din oștirea noastră...
afară de aceea care a luptat azi...
— Și tunuri ?
— Tunuri, nu, dar le mută pe cele care le
aduseseră mai de mult. Le aduc, adică, mai încoace.
Pasc într-o margine, către iezer, niște cai. Mă tem că se
văd și de aici. Da' acolo nu-s numai cai. Acolo sînt și
oșteni mulți, ascunși după cai și la spatele oștenilor
aduc tunurile... Am numărat pînă la treizeci... dar mai
sînt!
— Pătrașcule 1 — spuse domnul, pînda pe
iezer să se facă zi și noapte.
— Ascult, măria ta ! se plecă Pătrașcu.
— Și așa mai avea o veste, urmă Zamfir,
parcă sfiindu-se.
— Spune 1
— ...numai să nu fie cu bănat dacă oi greși...
Mă tem, măria ta, că am văzut și tătari!
— Tătari ? își înălță capul Ion Vodă, cu ochii
întunecați dintr-o dată. Și toți cei de față își întinseră
gîtul către Zamfir și își încruntară privirile. Tătari care
vin de peste Dunărea ?
— Nu de peste Dunărea, măria ta ! Vin
dinspre răsărit, înconjurînd bălțile Cohurluiului, de către
miazăzi.
— N-avem străji într-acolo, Pătrașcule ?
întrebă domnul, mirat.
— Avem, măria ta, dar de două zile n-au mai
dat semn !
— Eu n-aș putea jura că-s- chiar tătari, —
urmă Zamfir, — că-n viața mea, multă treabă cu tătarii
n-am avut! Da-s niște negricioși călări, cu șelle nalte...
poartă cușme — vîra să zică nu-s turci — și au ochii
pieziși și capetele rase... Ce alta pot fi ?
Ion Vodă îl privea țintă, cu ochii mari, cu o dungă
adîncă între sprîncene.
— Și... dacă n-a fi cu bănat, măria ta, —
urmă Zamfir, — astă-noapte s-a văzut cerul roșu către
răsărit, încolo, în jos... Pojar ! Tot tătari trebuie să fie...

Un fulger despică cerul în lung, ca un uriaș paloș de foc, și tunetul care urmă plesni ca și cum s-ar fi sfîșiat întreaga boltă și clocoti prelung. Cîțiva din cei de față își făcuseră cruce.

—! Mulți tătari ? se auzi glasul domnului, adînc. În huietul care stăpînea cuprinsul.

— Nu se văd cum trebuie, măriu ta. De pe apă nu se văd. Văiugile de dincolo de dîmburi nu-s deschise către iezer și ei, mă tem că-n văiugi s-asound...

Un trăsnet izbucni undeva aproape, bubuind ca o năruire fără seamăn, un vijit de vîntoasă trecu ca un vârtej și vijelia se prăbuși asupra pămîntului într-un răpăit uriaș. Ploaia întunecă văzduhul fără veste, biciuind cîmpia cu bășici mari de apă repezite puternic una peste alta și înecînd totul într-un puhoi fără sfîrșit. În-greuiate, zbuciumate și biruite, păpurișurile se plecară asupra apei înecîndu-se și fața iezerului se ivi fierbînd cu mare clocot. Și în prăpădului acela de apă și fulgere și trăsnete, un om se văzu alergînd, de departe, către cortul domnesc. Călca cu pași iuți și nemăsurați, prin bălți, și statura lui înaltă și deșirată se zbuciuma gonind cu brațele în sus, ca o înfățișare a spaimii și deznădejdiei. De o parte și de alta a gurii, ca niște caiere subțiri, bălai, îi spînzurau clătîndu-se mustățile grele, ude, și abia după acest semn se putea cunoaște chipul căpitanului Arbore.

Iarba de pușcă! strigă el gîfînd în pragul cortului și minile lui ciolănoase se împreunară plesnindu-și palmele și frîngîndu-se cu mare durere.

Domnul sări în picioare și un zvîcnet al inimii îi goni tot sîngele din obraz. Cei de față dădură, înapoi, speriați.

— Ce-i cu iarba de pușcă ?

— În apă! gîfîi Arbore. În puhoi! În... și nemai- găsind cuvinte, își întinse brațul către prăpădul de afară. Din mustățile lui care atîrnau jalnic picura încet apa.

O clipă, Ion Vodă îl privi tăcut, cu ochii lucii, crunți. Apoi trupul său se lăsă greu pe scaun, parcă gîrbovit dintr-o dată.

— Toată? mai întrebă el cu glas schimbat, slăbit.

— Toată !

Peste tăcerea care se statornici în cort, răpăitul ploii urcă biruitor. Afară, unii oameni intraseră umplînd corturile boierilor fugiți. Cei care nu încăpuseră, se grămădiseră sub burțile cailor, sub căruțe, sub sumane și ilice sprijinite în virful armelor — sârmane adăposturi mărunte, filifite de vîntoasă.

— Cheamă căpitanii la sfat! vorbi în sfârșit Ion Vodă către Pătrașcu și îndată un buciurnu își înălță miadrierile rupte de vuietul furtunii și — izbiți de pale de vânt, prin ploaia deasă ca peria — cei chemați grăbiră spre cortul domnului.

Ion Vodă îi privi pe rând, cercetându-i, parcă numă- rându-i.

— Cine nu-i ? întrebă el greu, răgușit.

— Sima! răspunse careva.

— Și Stroici! spuse alt glas-,

— Și Ivașcu...

— Și Ilieș Saul.

Tăcură.

— Atita ?

— Atita !

Domnul își plecă privirile, se descoperi și își făcu cruce, iar cei de față făcură la fel.

— Au fost oameni viteji și vrednici — vorbi Ion Vodă — și pierderea lor trage greu în cumpăna zilei de azi! Trebuie să căutăm trupurile... și îngropate creș- tinește... Iar de huzurul și fără grija celor rămași acasă are să vadă domnia !... Acu v-am chemat să vă spun că nu mai avem iarbă de pușcă! Ne-a înecat-o puhoiul ! Vra să zică nu mai avem treascuri și hușnițe, și treascu- rile și hușnițele erau cea mai de samă a noastră putere !... Domniile voastre sînteți oameni încercați și căpitani cu știință la război. Cunoașteți, vra să zică, ce putere am scăpat din mină și cit de fără vlagă ne-am afla în fața dușmanului, dacă el ar putea trage cu puștile lui cele mari, și noi, nu !

— Măria ta... și la dinșii doar a plouat! Adică pe a lor să n-o fi înecat ? întrebă un glas nedumirit.

— Cea pe care au avut-o în cîmp, se înțelege că s-a înecat și acolo ca și aici. Dar ei au strînsură mare la Oblucița, la adăpost, și au s-o aducă !

— Dacă or aduce-o, să le-o luăm ! cuteză a întrerupe domnia sa Pătrașcu.

— Ori dacă n-om putea-o lua — le-om strica puștile și n-or mai trage nici ei! răsuflă adine căpitanul Arbore, care pînă atunci tăcuse ca rușinat de cele întîmplate.

Tocmai asta umblam să vă spun, dragilor mei căpitani! vorbi iar domnul. Iaca, este aici un om care știe unde se află acele puști turcești, și v-a arăta....Iar locul acela are să trebuiască nesmintit cuprins, oricât ne-om feri ca să ieșim din bătaia tunurilor lor... Și tot acel om ne aduce veste că printre turci s-au ivit și tătarii... Cît am bătut cu tunurile noastre, se vede că au stat ascunși după dîmburi ! Așa-i legea lor la război! Acu însă au să iasă... și-s arcași buni, care nu se mai află 1 Și mulți! Poruncesc deci să luați scuturile rămase nouă pradă de la Jilghea și să le împărțiți oștirii. 1 Să se acopere cu ele ! Și repede, că iaca trece ploaia ! Și spuneți oștenilor că de acu nădejdea-i numai în brațele lor. Altă ajutorintă, nu-i 1 Vijelia se depărta spre răsărit sunînd din tunete și scăpărînd din fulgere. În urma ei, răpăitul ploii se stîngea cu încetul.

În cortul lui Ion Vodă căzuse o scurtă tăcere, oame'nii stînd cu urechile la pîndă. Și deodată un glas sovăielnic întrebă :

— S-or fi chiar așa de mulți, măria ta ?

Ion Vodă căută cu ochii pe cel ce vorbise:

— I-om număra în luptă, pan Buciume, răspunse el către marele ceașnic care-și plecă fruntea, rușinat.

Afară, doi ostași călări mînau între sulite un prins tătar, legat cu minile la spate.

— Ne fură vitele ! grăi unul dintre sulitași, trăgîn- du-și cușma din cap. Le-am adus tocmai din Bugeac, unde am fost robi și ne-au scăpat dumnealor, cazacii și sutașul Mitruț... ș-acu le păzim aici și le paștem... iar ei vin și ni le fură ! Am văzut trecînd în jos călărimă multă, tătărăscă, de s-a înnegrit zarea. Și dintr-acolo s-au rupt podgheazuri de pradă 1 Au dat năvală peste noi ziua mare — oît a ținut vijelia — ș-au învăluit tamazlicurile și le-au luat în harapnice încolo către Nistru... Acu, ne-ar face trebuința oleacă de oaste... să-i ajungem din urmă și să le plătim...

— Ciți oameni sînteți acolo! întrebă Io'n

Vodă.

— Vreo două sute cincizeci...

— Pătrașcule, buciună să vie toți! Dă-le sulite și ghioage! Să intre în luptă, cu strînsura... Și pe urmă om vedea noi ce-i cu vitele... .

Depart, către miazăzi, prinseră a țipa ascuțit surlele...

— Nu trebuie să ne simtă dușmanul că nu avem iarbă de pușcă ! spuse Ion Vodă către căpitanii săi. Năvălim noi peste dîșii, repede, îi năucim cu archebuzele și săgețile, le stricăm așezarea, cu

călărimea noastră, și-i pălim din față cu grosul oștirii.
Pînă s-or dezmetici, să și ajungem la tunurile lor !...
Și năvala oștirii moldovenești porni să
împlinească această poruncă. Din două părți
arhebuzierii căpitanilor Buhuș și Răducanu, alergînd cu
mare iuteală, se lăsară în genunchi la puțină depărtare
și prinseră a trage, fără răsuflet, asupra dușmanului. De
la spatele lor, nouri de
39 — Mitruț al Joldii — c. 1394
săgeți moldovenești umbriră lumina soarelui și tot
atunci, pe cele două laturi, năvăliră cazacii și călărimea
de țară. Iar peste învălmășeala care se iscă, tulburînd
rândurile turcești, pâlî grosul oștirii lui Ion Vodă,
iulgerînd din săbii, din halebarde și sulți și trăsînd din
ghioage, îh vreme ce coasele și lă'ncele spintecau caii, le
tăiau chișițele și retezau brațele și gitlejurile călăreților.
O vreme nu se putu înțelege de partea cui coboară cum-
pâna. Nu se știa ale cui erau trupurile care lunecau
neputincioase și rămîneau nemișcate, pe jumătate
îngropate în pînîntul muiat de puhoiul ce trecuse,
călcate de picioarele luptătorilor care păseau peste ele,
sub nouri de săgeți tătărăști și moldovenești. Pe urmă
păru că oastea dușmană îndărăpțează. „Taie ! Ucide !”
răsuna tot mai puternic strigătul de luptă al
moldovenilor și de departe Ion Vodă se înălța în scări cu
mare tulburare. Dușmanii dădeau înapoi și abia se mai
apărau. Gata să trimită ajutoare pentru nimicirea lor de
istov, domnul își ridică brațul, să facă semnul de
trebuință. Dar, în clipa aceea, pedestrima dușmană se
despică în două laturi uriașe. Călărimea lor se mistui
către aceleași laturi și prin locul rămas pustiu trăsîră
tunurile turcești răzbubînd pînă în naltul cerului,
răsturnînd cai și oameni ca într-un virej fulgerător și
umplînd întreg cuprînsul cu vîlătuci vineți de fum.
Buciume moldovenești aruncară porunci grăbite,
în timp ce tunurile urmau să urle și lupta pedestrimii și
călă- rimii se oprise înecată în fum.
Trasă și ea spre laturi, din drumul ghiulelelor duș-
mane, oastea moldovenească împlini poruncile buciu-
mate și dădu înapoi. Iar cînd ieși din virejurile de fum și
se ivi în vederea domnului, arăta împutînată, slăbită,
fără călărime, sfîșiată, vîlaguită. Oamenii se lăsară jos,,
tăcuți, în preajma tunurilor mute care nu-i mai puteau
ajuta. Păreau mîhnîți, și mulți gifiau legîndu-și rănile ori
căutînd apă să se răcorească.
— Nu poți sta cu ghioaga, ori cu sabia,
împotriva tunului ! vorbeau ei, osteniți.
— Și nici cu calul ! spuse hatmanul
Svercevschi către Ion Vodă, arătîndu-și sotniile care —
prinse drept în fața treascurilor dușmane — avuseseră

pierderi din cale afară de grele. Pot zice că nu mai am călărime, — urmă el, — deoarece călări puțini între pedestrași mulți nu-s decît ținte pentru săgețile și plumbii dușmanilor!

— Așa este, cunosou domnul. Chipul său era întunecat și negru de fum, iar în ochi i se vedea o neliniște, o îngrijorare și o încordare neobișnuită. Are să trebuiască să luptați descălecați, urmă el. Toți ca unul!

— Fără călărime, măria ta ?
— Avem panțiri, și-i trimitem să ne deschidă drumul. Trebuie să răz bim la tunurile lor cu orice preț !
Cu orice preț, dragul meu Svercevski !...

Oastea se odihnea. Departe se odihneau și dușmanii. Ostirea moldovenească, lăsată ascunsă la spatele gorganului, fu chemată să îplinească golurile pedestrimii, întărind-o, iar domniile lor marele vornic Grumază și căpitanul Zurbă se infățișară la porunci și se întoarseră grabnic la locurile lor să se gătească de 'năvală.

Cînd turcii se umiră iar, înnegrind cîmpia pînă în zare, soarele cobora la chindii. Din rîndurile moldovenești porniră întîi arcașii și arcebuzierii și ajunși la potrivită depărtare traseră cu atîta furie și iuteală, încît, îndată, în cele dinții rînduri dușmane se făcu mare învălmășeală. Un coma'ndir cu pene lungi la coiful strălucitor alerga de ici-colo în fața șiragurilor să facă rînduială. Domnia sa Septelici îl luă la ochi și comandirul se răsturnă în iarbă cu o săgeată înfiptă în grumaz. Îndată sări altul să-l ridice, să-l ajute, și căzu și acesta cu capul către dușmani, ceea ce nesmintit arăta semn rău pentru oastea lor. Domnia sa Septelici pusese un genunchi la pămînt și trăgea mereu fără greș și vinînd numai comandiri, în vreme ce u'n ostaș îi trecea săgeată cu săgeată, de la spate. La fel trăgeau mulți dintre cei ce fuseseră sub învățătura sa. Toți stăteau liniștiți cu genunchiul la pămînt și ocheau ca atunci cînd își găureau cușmele din zbor și căpitanul îi cîntea cu cîte o ceașcă de rachiu.

Cu aceeași osîrdie și cumînțenie trăgeau cu arce- buzele oștenii de sub învățătura dumnealor Buhuș și Răducanu, iar țevile armelor se înfierbîntau atîta, încît nu mai puteau fi ținute în mină.

Un bucium aruncă o poruncă și, printre arcași și arcebuzieri împărțiți în două și buluciți către laturi, porniră la luptă pa'nîrîii. Treceau greoi, în două șiraguri adinei, pe caii lor uriași și îmbrăcați în fier ca și călăreții. Dudaia pămîntul sub copitele mari și zuruiau armurile. Cînd ajunseră la depărtarea potrivită, marele vornic Grumază și căpitanul Zurbă, care călăreau în fruntea șiragurilor, își înălțară săbiile. Goana începu din ce în ce

mai iute, din ce în ce mai ameninătoare, pînă se năruia
ca o tunătoare cascădă de fier, prăvălită peste rîndurile
dușmane. Cădeau în fața lor călăreți și pedestri, fără
alegere. Călcău peste ei caii grei, rupînd ciolane și
spărgînd cu copitele trupurile celor prăbușiți, în vreme
ce panțirii loveau, rupînd platose, turtind coifuri, zdren-
tuind zale și înaintînd pas cu pas în mulțimea deasă care
nu se putea feri în lături. În fața lor își făcură loc min-
drii spahii împărătești, îmbrăcați și ei în fier și purtînd
coifuri strălucitoare cu pene și podoabe, și îndată împo-
trivirea dușmană deveni uriașă. Aou, dumnealui sutașul
Roman Limbădulce nu-și mai arăta zimbetul cel plin de
dulceață și sficiune care-i înfloreă chipul de obicei. Ci își
răsucea sabia lungă și grea cu atita ușurință și meș-
teșug încît nu se afla dușman să-l înfrunte, iar dacă
totuși se încumeta unul să încrucișeze arma cu dînsul,
ținîndu-i piept, domnia sa sutașul își împingea sabia într-
a dușmanului, miner lîngă miner, și tot în clipa aceea își
apuca buzduganul cu stînga și izbea sfărîmînd. Atunci
obrazul lui rotund și plin de tinerete arăta întunecat și
glasul lui cel blajin striga atît de grozav: „Ucide! Ucide!”,
încît inimile dușmanilor celor mai hîrșiți în lupte
tremurau și se strîngeau de spaimă. Alături, dumnealui
Ioniță Detunatul împungea cu sabia cum se împunge cu
sulița și, nimerind mereu drept sub apărătoarea gitului,
o înfigea scurt și adînc. Iar cînd se întîmpla să
nimerească alături, răcnea minios și izbea atît de
puternic cu buzduganul, încît spărgea și coiful și
apărătoarea dușmanului și trecea înainte clătînîndu-și
mustățile lungi, castanii, care se zburlică ca țepii ari-
ciului. Scară la scară cu dînsul, sutașul Nistor Hreamătă
părea mai negricios și mai întunecat decît orieînd. Și
pălea atît de tare cu sabia lui uriașă, încît despica în
două trupul vrăjmașului sau îi reteza capul de istov, pe
deasupra apărătorii gitului. Atunci arăta atît de minios,
răcnea atît de puternic și se repezea atît de cumplit
asupra altui vrăjmaș care-i cădea înainte, încît în jurul
lui, inimile înghețau și dușmanii se fereau în lături să nu-
l întăinească. Lîngă el, Grozav Cușmăroșă nu mai rîdea
și nu mai spunea jîtii de care să facă haz oștenii și
potcovarii cum făcea altădată în tabără. Și nici măcar nu
lupta ca ceilalți, cu sabia și cu buzduga'nul. Ci purta în
stînga o bardă grea, o bardă cu buza lată și coada
oleacă strîmbă, și cu ea lupta. Înălătura cu sabia lovitura
dușmanului și pălea cu barda despîcîndu-i căpătîna cu
coif cu tot. Și așa înainta mereu, strîngînd din dinți și
despîcînd căpătîna după căpătîna ca un uriaș de
poveste și de spaimă. Treceau așa unul după altul și
sutașii Dra- gotă Căposu și Cucu Gurărau și Vlaicu Vijelie
și Maxim Umblăiute, ca niște stînci care sfarmă tot ce a

mai rămas în picioare pe urma căpitanului Zurbă și a marelui vornic Grumază. Pentru că domniile lor tot în fruntea panțirilor se aflau. Dumnealui Zurbă avea o sabie atât de lungă și de grea, încît un om potrivit n-ar fi putut-o minui nici cu amîndouă minile. Și cu această sabie curăța tot locul de jur împrejurul sau, repezînd-o, în^îr- tind-o, retezînd brațe cu armuri cu tot, despicînd piepturi împlătoseate, desprinzînd umeri, ' spărgînd coifuri. Iar domnia sa Grumază își repezea sabia asupra armel dușmanului, l-o> arunca din mini ori l-o rupea și, întin- zînd brațul, îl apuca de cap, îl trăgea în jos și îi spărgea tidva cu buzduganul, tot numărînd printre dinți după vechiul său obicei: treizeci și unu... treizeci și doi... treizeci și trei !...

Și se duceau panțirii într-un vuiet uriaș de gemete și de bătălie care cutremura toată oștirea dușmană, îm- pingînd-o mereu mai înapoi, spre Dunărea, în vreme ce în urma lor grosul pedestrimii, cu Ion Vodă în frunte, trecea ca un tăvălug peste rămășițele vrăjmașe.

Cînd ajunseră în dreptul treascurilor și trecu de ele ca într-o bătaie de vînt, tunarii turci se rostogoliră cu frunțile în pămînt.

— Arbore! strigă Ion Vodă. Ia-le pe toate! Ia și butoieșele cu iarbă de pușcă și trimite-le în tabără. De aici tot nu putem trage, ca să nu lovim într-ai noștri!

Arbore își viri în teacă sabia lungă cu care luptase pînă acum, slobozi o poruncă și tunarii lui și alți oșteni din jurul domnului se grăbiră să dea o mină ție ajutor, msuși domnul săni de pe cal, puse mina pe un treasc și cu puterea sa uriașă porni să-l împingă singur. Se repezi, îndată Mitruț și boierul Pătrașcu să-l ajute. Dar tunul rămase cu roțile adine îngropate în pămîntul moale și desfundat de ploaie. La fel rămaseră și celelalte tunuri, și oamenii munciră și gîfîiră zadarnic în jurul lor. Alergară să caute cai, și vremea trecea. Lupta panțirilor și a pedestrimii se depărtase și domnul ardea de nerăbdare.

— Strieă-le! strigă el către Arbore. Să nu le poată folosi nici ei !

— Au să le strice ei singuri! răspunse Arbore, punîndu-și tunarii să le încarce pînă la gură. Au să tragă asupra noastră ș-au să se spargă țevile în minile lor!

Desfundară butoiașele și vărsară toată iarbă de pușcă în bălțile cimpului, în vreme ce pedestrima, închiețată în lupta aprigă, pe urma panțirilor, părea a șovăi.

Un om cu briu verde și cușma înaltă alerga
dinspre iezer de-a dreptul prin bălți, își scoase cușma
de departe și se închină în fața domnului.

Măria ta, aduc dușmanii ajutoare. Gită
frunză și iarbă aduc. Au început să învăluie călărimea...
de pe iezer se vede bine ce gânduri au...

Fără Vorbă Ion Vodă sări pe cal și se înălță în
scări. Departe, din toată călărimea moldovenească nu
se mai vedea nimic. Numai zbuciumul desimii vrăjmașe,
vinzo-lită și repezită în toate părțile, ca și vuietul
armelor și strigătelor de luptă, dădeau de știre că acolo,
încetă în mulțimea, fără număr a dușmanilor, se dă o
luptă fără seamăn. Or putea oare panțirii să străbată
puhoiul care umblă să-i înăbușe ? O clipă privirile
domnului lunecară peste ghemul uriaș care înfățișa
lupta lor și un gind ascuțit se înfipse în mintea sa
înfiertată : de fier să fie brațele lor și tot ar trebui să
ostenească o dată și să scape armele din mină !
îngrijorat, zvirii o poruncă și buciumele sunară
chemindu-i să îndărăpteze. Dar ghemul rămase închis și
urmă a se zbuciuma pe loc. Porunca nu se împlinea. Iar
între frământarea aceea și frământarea pedestrimii care
nu mai putea înainta, depărtarea care se lărgea văzînd
cu ochii se umplea de alte oști dușmane, tot mai
puternice și mai dese. Și deodată zarea de către iezerul
lalpugului prinse a se întuneca, a se înnegri de călări, me
sprintenă, și nouri de săgeți porniră a bate din partea
aceea.

■ — Tătarii! cunoseu Ion Vodă.

Buciumele zvirii porunci tari de îndărăptare și
hatmanul Svercevski și boierul Pătrașcu se desprinseră
din vălmășagul pedestrimii și alergară la domn.

— Ne tragem înapoi ! strigă Ion Vodă arătîndu-le
bulucul tătărăsc. Altfel ne învăluie și pun mina pe
tabără. Îndărăptăm încet, și-i zăbovim cît om putea...

Zvirii aceeași poruncă și către căpitanii care
 veneau pe rînd, în goană, trimiseră lăncieri cu scuturi,
arcași și cosași împotriva tătarilor, și cealaltă
pedestrkne prinse a se trage înapoi pas cu pas, după ce
unii ghiogari și să- bieri fură repeziți pentru paza taberei
și a căruțelor.

Apăsarea dușmanului creștea. Gît se vedea cu
ochii, pină la dămburile care închideau zarea către
Dunărea, cîmpla nu mai era decât un furnicar de turci și
tătari, din fața cărora, împuținata oaste moldovenească
se trăgea încet și dînd lovituri de moarte. Mușcau
pămîntul în fața ei mândrii ieniceri ai pașahului, iar cei
care veneau în urma lor călcau peste leșuri, lunecau în
sînge și în bălți și cădeau și ei. Dar veneau mereu alții
împinși de cei din spate, ca un puhoi care curge

puternic, umflat, fără sfir-.șit. Păleau răzășii cu brațe neobosite, tăiau săbierii ful- gerindu-și palele ude de sînge și împungeau sulitașii străpungînd trupurile dușmane dîttr-o parte în alta. Iși aruncaseră archebuzierii puștile nefolositoare și păleau cu săbii și iatagane culese de pe jos. Coseau cosașii ca-n finat, și cînd li se rupea fierul, păleau cu bucata care le rămî'nea în mină pînă o făceau țandări. Despicau halebardierii capete și trupuri dușmane, apucau cu olonțul armei, trăgeau și împungeau într-un vîlmășag fără nume. Loveau topoarele cu ascuțitul și cu muchia și lîncile nituite de biț'îi Gligore din Plopi, di'n coasele oamenilor „dintre ape”, intrau adînc și se răsuceau în rană, ou scrășnet, cu ură și cu sete. Ca un trăznit izbea sutașul Mitruț cu ghioaga pe care i-o dăruise bița Gligore la nuntă și în jurul său „atamanii” și părinții lor și Zamfir cu oamenii săi și Drăgan cu biciul lui cel cumplit și feciorii Știrbului și toți răzășii Moldovei, luptau dezlîntuți, cu gurile pe jumătate deschise, cu răsufierea suierătoare. Și luptînd, dădeau înapoi pas cu pas, și în fața lor dușmanii se prăbușeau și îndată răsăreau alții în locul lor. Dar cădeau și moldoveni și cazaci... cădeau... cădeau... Unul cite unul scăpa arma din minile vîlguite și se lăsa moale într-o parte, iar peste trupurile lor tăvălugul dușman călca vuind. Dar nimeni nu avea vreme să vadă cine a căzut și a rămas înecat în puhol. Fiecare vedea numai dușmanul din fața sa, pe care trebuia să-l doboare cu orice preț. Și loveau cu furie, cu deznădejde, cu amîndouă minile, mereu, mereu!

Sus, pe gorganul de către răsărit, Ion Vodă stătea călare, încremenit. Numai ochii îi fulgerau întunecat lune- cînd pe deasupra înțelestării supraomenești, care singera pe cîmpia înecată de bălți. Și privind îndărătnicia și puterea și vitejia cu care oastea sa împuținată se împotriva uriașei apăsări a dușmanului, buzele sale șopteau mereu aceeași vorbă de milă și de jale :

— Săracii... săracii... săracii...

Socoti îndelung puterile vrăjmașe, pîndi cu băgare de samă mișcările tătarilor, mai privi o dată puținătatea oștirii care-i rămăsese și inima lui se frînse într-un oftat fără seamăn. Dădu poruncă să se încarce toate ale taberei, pregătindu-se caii pentru căruțele cu zaherea. Cu lovituri mari de topor, tunarii începură să sfarme închizătorile și cătuiele hușnitelor și treascurilor, ca să nu le poată folosi dușmanii. Pe mustățile lungi și răsucite în jos ale căpitanului Arbore' curgeau încet două șiraguri de lacrimi și statura lui înaltă și deșirată se

zugrăvea jalnic pe cerul siniliu al asfințitului, între trupurile moarte ale tunurilor sale.

Amurgul cădea. Surle tipară în cîmpie și înaintarea turcească se opri. Oastea vrăjmașă rămase pe loc. Sunară îndelung și buciumele moldovenești, iar cînd întinericul căzu, întreaga oaste a lui Ion Vodă se desprinsе încet și se trase vîlăguită dincolo de tunurile mute.

Urcară pe gorgah căpitani și comandirii și hatmanul Svercevski și stătură în jurul domnului. Tăceau toți. La picioarele lor tabăra moldovenească zăcea întunecată, fără zvon, fără zare... Departe, pilpiau focurile dușmanilor cu flăcări 'nalte și vuiet mult. Turcii se veseleau și se pregăteau pentru a doua zi...

7

Înainte de zori, căruțele se umiră greu, pornind încet pe pămîntul moale, către miezînoapte. În urma lor, oștirea pășea tăcută, ostentă. Oamenii nu putuseră dormi noaptea, nici nu avuseseră unde se aciuia. Li se înfundau picioarele în bălți. Înaintea lor, întinderea dintre iezere se arăta joasă și apa adunată din vijelia de ieri nu avusese timp să se scurgă. Dincolo de gorgan, tamazlicurile care păscu- seră pe cîmpia întinsă către răsărit nu se mai vedeau. Numai departe, foarte departe, o geană roșie arăta locul unde se stingea un pojar.

Cîteva străji călări fuseseră trimise înainte să cerceteze locurile, să oblicească și să buciume la nevoie. Tăcuți, în fruntea oștirii călăreau Ion Vodă, hatmanul Svercevski și boierul Pătrașcu. Gîndurile lor erau aceleași. Mai bine de o treime din oastea moldovenească rămăsese pe cîmpul pe care îl părăseau. Multimea fără număr a dușmanilor înghițise întreaga călărimă îmbrăcată în fier, de sub povața acelor viteji care fuseseră marele vornic Grumază, căpitanul Zurbă și uriașii lor șași, nimicise toată călărima de țară și o bună parte din pedestrimă. Căzuseră și cei mai mulți dintre cazaci și se prăpădise ajutorul armelor de foc. Iar vrăjmașii erau din ce în ce mai mulți...

În urma lor, pedestrimă pășea mohorîtă.

Oastea dușmană rămăsese departe în urmă și nici nu se mișca în urmărirea moldovenilor. Ridicați în șa, Ion Vodă și cei din jurul său o priveau îngrijorați.

— Ce-or fi punînd la cale ? se miră Ion Vodă nedumirî. Sînt tari... sînt mulți... de ce ne lasă să ne depărtăm nestingheriți ?

Își umară drumul cîtînd din vreme în vreme îndărăt, în urma lor, tabăra dușmană se ștergea încet în ceața dimineții.

Și deodată buciune se auziră sunind din față, departe, și oastea se opri. Jur împrejur nu se vedea nici o mișcare.

Pustie, cîmpia se întindea pînă în zare, învălurată ușor de dîmburi joase, goale. Numai în jos, către răsărit, o învălire de fum vînat urca spre cerul limpede. Iezerul Cahulului, rămas puțin în urmă, își clătina ușor păpurișul și apa începuse a scînteia sub roșeața răsăritului. Către locul acela își întorcea mereu capul Zamfir. Îi rămăsese, prionite între trestii, plutele și luntrea și îi părea rău că se depărtează de stuful în care se simțise ca acasă.

În goana calului, un străjăr venind dinspre miazănoapte se opri în fața domnului: cercetașii obliciseră, pe după dîmburi, străji și iscoade tătărești și întrebau ce să facă. De pe o culme zăriseră chiar cete mai mari de înaintași venind dinspre miazăzi și ocolind pe la răsărit balta lal- pugului, pe care o treceau călări, drept pe la mijloc, pe unde se făcea o îngustime, ca un git...

— Asta era 1 se dumiri Ion Vodă.

— Să ne iasă în față și să ne învăluie! se dumiri și boierul Pătrașcu.

De aceea nu se grăbeau cei din spatele nostru să ne pălească ! lămurî domnul. Ca sa nu ne depărtăm prea tare și ca să ne prindă în cîmp deschis, înconjurîndu-ne unde or alege ei.

Alergară în jur să cerceteze locurile. Fusese cîndva aici o așezare sârmană. Cîteva bordeie pe jumătate bagate în pămînt se așteau dintre buruiene, dărâmate și arse. Se vedea că trecuseră tătarii pe aici. Rămăsese numai cenușă și tăcluni, cîteva bucăți de îngreditură de nulele unse cu lut și ghizdelele unei fîntîni astupate. În jur, stepa întinsă, ușor învălurată, pustie. Către miazăzi, tabăra turcească se arăta numai ca o dungă neagră la marginea zării. La o bătaie de săgeată se vedea singur cornul cel mai de către miazănoapte al bălții Cahulului, cel căruia oamenii îi pusese numele Coda lezerului și unde Zamfir își ascunsese luntrea și plutele.

Fură chemați la sfat căpitani și comandirii care mai rămăseseră. Se infățîșară, pe lîngă Pătrașcu și Svercevschi dumnealor Răducanu, Iurie, Tarălungă și Arbore. Ion Vodă închise ochii și-i ținu o clipă așa. Unde erau acu cei care nu de mult — venind la sfat de război — nu încăpeau în cortul domnesc ?

Sfătuiră și hotărîră să rămîie pe loc, să lege tabăra de care de jur împrejur, după obiceiul căzăcesc, și s-o șan- țuiască adine pe dinafară.

— Altfel, în câmp deschis, au să ne răzbească, măriă ta ! spunea cu adîncă dreptate domnia sa Tarălungă. Avem oaste vrednică cum nu se mai află, dar puțină. Și nu avem nici cai, nici guri de foc. Iar ei sînt cită frunză și iarbă și au de toate...

— Ne-or învălui de istov, dar asta nu-i pricină ! vorbi și domnia sa Răducanu. I-om aștepta să se rărească, să se subțieze. O oștire trebuie să alerge după mincare, că doar n-au să steie să moară de foame aici, în jurul nostru... N-au încotro ! Și cînd i-om simți împuținați, om ieși noi hodiniți și le-om da să mănince țarnă... cit or putea !

Oștirea munci toată ziua, aceea să lege tabăra de care și s-o șantuiască, sub arătările cazacilor care cunosteau acest fel de întăritură. În amurg așezară veghe tare de jur împrejur, și în noaptea aceea — zece spre unsprezece iunie — oamenii se putură odihni dormind la adăpostul căruțelor.

Pînă tîrziu către întilul cîntat ai cocoșilor, oastea dușmană încă nu se arătase, nici turcii de către miazăzi, nici tătarii de către miazănoapte.

În ceasurile acelea de tăcere și pîndă, Pătrașcu stătu îndelung de vorbă cu Mitrut și cu „atamanii” lui, în preajma cortului domnesc, prin pinza căruia străbătea o zare de lumină, slabă ca o părere. Cînd isprăvi vorba, Pătrașcu se sculă, tuși încet și intră în cort.

Ion Vodă veghea. Stătea cu un cot pe genunchi și cu obrazul îngropat în palma lui mare. De alături opaițul îi lumina chipul trudit, întunecat și gînditor.

— Nu te hodinești, măriă ta ? întrebă Pătrașcu, grijuliu. Ești ostenit...

— Nu pot, Pătrașcule ! răspunse domnul, sprijinindu-și mereu obrazul în palmă. Nu mă lasă gîndurile... și grijile...

Boierul tuși iar, încetșor.

— Măriă ta... — șovăi el, — nici pe mine nu mă lasă gîndurile ! Eu am tot cumpănit și am zis așa : noi aici sin- tem așezați rău ! Ca într-o capcană ! Știu că altă alegere nu avem ! Om lupta, și pînă la urmă poate om birui, dar ajutor de nicăieri nu putem aștepta ! Pentru că dacă ne înconjoară dușmanii, rămînem ca o plavie în mijlocul iezzerului ! Altfel s-ar întimpla dacă măriă ta ai fi acolo, în țară, și noi aici ! Ai strînge altă oaste... te-ai repezi... ne-ai slobozi... și împreună am scăpa de dușmani ! Așa am zis. Și... am și pregătit cele de trebuință pentru pornirea mării tale către țară, către Moldova... Drumurile is încă sloboade și am pus la cale strajă puternică și credincioasă pentru paza mării tale... Pînă în ziuă, treci Prutul... Și de acolo...

Ion Vodă îl privise tot timpul cu același chip ostenit și închis. Numai oînd Pătrașcu rostise vorbele „pentru pornirea măriei tale”, în ochii săi întunecați luci o părere de zîmbet.

— Moldova-i aici, Pătrașcule ! răspunse el vorbind rar, potolit. Aici în jurul nostru. Și nu ne poate ajuta. Asta-i puterea ei. Alți oameni, alte arme nu mai avem de unde lua. Altfel ar fi ieșit lupta dacă n-ar fi vîndut cele treisprezece mii de călărime ușoară ! Calul se mișcă repede pe cîmpul de bătaie încotro vrei. Și fără cal, harț nu se poate ! Iar puterea noastră în harț stătea și în tunuri ! Dacă nu le mai avem, ce mai putem face numai cu pe- destrimea, care — în privința iutellii — se tîrîie, nu aleargă ? Și tu crezi că Moldova mai are zeci de mii de cai și călăreți să ne deie ?

O clipă tăcură. Opaitul sfîrșia încet.

— Socoti oare, măria ta, că sîntem pierduți ?
întrebă încetișor Pătrașcu.

Socot că Țărălună și Răducanu au avut dreptate. Ostile care ne amenință au să alerge după mîncare ! Nu se poate altfel. Și așa au să se rărească... au să slăbească... ș-atunci om ieși hodiniți și mai tari decît ele ! Mintuirea noastră, în minile noastre stă, Pătrașcule, nu în fugă !

— Asta așa-i, măria ta ! rosti boierul. Numai că domnul e unul și noi sîntem atîția. Dacă-l prăpădim, cî-ne să ne cîrmulască și să ne ducă și să ne ocrotească ? De aceea stăruie eu, măria ta, să te pui la adăpost ! Chiar în noaptea asta, pînă n-or prinde dușmanii drumurile... Iar de ieșit de aici, hodiniți, cum spui măria ta, om ieși noi singuri... și i-orn răzbi cînd s-or mai împutîna...

O vreme, Ion Vodă stătu gînditor, cu ochii în pămînt. Pe urmă puse o mină pe umărul boierului și vorbi domol :

— Îți înțeleg, Pătrașcule, griile și dragostea, pe care eu n-am prețaluit-o la vreme... dar ceea ce vrei tu nu se poate. Ce crezi tu că ar zice oastea asta de viteji, cînd ar alia că am fugit să mă pun la adăpost — cum zici tu — și am părăsit-o în brațele dușmanilor ? Ar zice că a vin- dut-o și domnul cum a vîndut-o Ieremia ! Și ar avea dreptate ! Căci s-ar destrăma într-un ceas, apucând care încotro, cu scîrbă și cu lehamite ! Iar Moldova ar rămîne și fără această singură a ei apărare ! Pentru că e singură, Pătrașcule, și fără ea țara ar pieri, ar încăpea pe mîna unei oștiri dușmane, de o sută cincizeci de mii de tilhari, s-o prade, s-o pârjolească, s-o ucidă, și ea — sârmana — fără oaste, fără arme, fără povață, ar îngenunchea neputincioasă ! Ion Vodă se sculă și, străpungînd cu privirile sale negre, adînci,

privirile boierului, urmă : Moldova a juruit la Iași,
Pătrașcule, să moară pentru slobozenie, nu pentru niște
vânzători ! Și mintuirea de aici o așteaptă... de la noi!

Sub ochii sfredelitori ai domnului, boierul de la
Vadul Părului se plecă adînc, rușinat:

— Iertare, doamne... Am crezut... Și ieși cu
spatele înainte.

Afară, flăcări înalte luminau depărtările de jur
împrejur. Dușmanii porniseră în pradă.

În ziua, tabăra lui Ion Vodă se văzu înconjurată
de un furnicar de dușmani, care se risipiseră în toate
părțile, din zare în zare.

Bubuitul treascurilor porni fără veste și ostirea lui
Ion Vodă sări vinzolinindu-se și alergă la întăritura de
cărute. Dar se liniști ourînd. Ghiulelele se opreau în valul
de pămînt înălțat cînd cu șanțuitul taberei și nu făceau
nici o pagubă. Totuși, bătaia treascurilor ținu pînă către
amiază zilei aceleia de unsprezece iunie, iar cînd se opri,
cercul dușmanilor se strînse, ajunse aproape de șanț și
porni năvala. Urcau valul de pămînt, coborau în șanț și,
aburcîndu-se unul pe umerii celuilalt, cercau să se
înălțe spre cărute, să le încalece și să sară în tabără.
Dar sulilele și lăncile și ghioagele și săbiile moldovenesti
îi așteptau între roțile căruțelor și sus pe draghini și pe
sacii cu zaherea, iar pînă acolo, săgețile arcașilor îi luau
la ochi de la cîtiva stînjeni depărtare, doborîndu-i fără
greș. Se rostogoleau dușmanii de pe valul de pămînt ca
niște trunchiuri care vin la vale, se prăbușeau unii peste
alții, în șanț, și cei care veneau din urmă încălecau peste
leșurile înaintașilor, ca să ajungă la întăritură și să cadă
și ei. Tabăra de care, legată cazăcește după sfatul
hatmanului Sverceveski, se dovedi a fi de nestrăpuns și
curînd surlele turcești porunciră îmdărăptarea. De pe
draghinile căruțelor, moldovenii — cu ghioagele în mini
și cu cușmele date pe ceafă — îi hăuliră îndelung, pînă
cînd cercul dușmanilor se depărtă și se lărgi.

Așa, flăcăi! Își laudă Ion Vodă vitejii,
trecînd încet printre dinșii.

Dar în glas îi străbătea ca o îngrijorare și chipul
său arăta întunecat și fără zîmbet. Din zori, un zvon
străbătuse tabăra și ajunsese la urechile sale: așezarea
nu avea apă ! Nici atît cît ar fi trebuit mării sale să se
spele pe față ! Nici un strop ! Era undeva o fîntînă
părăsită și astupată. Munceau acum oamenii să scoată
din ea pămînt- tul și pietrele și gunoaiile. Iar- în jurul lor
— mai ales cei ce luptaseră pe cărute și se încălziseră —
așteptau. Toată tabăra aștepta și toți voiau să dea o
mină de ajutor fîntî- nariilor. Aștepta și Ion Vodă,

singuratic, În cortul său, să i se aducă răspunsul. Se plimba de colo pînă colo, cu minile la spate, cu capul plecat. Sprîncenele sale groase se îmbinau la rădăcina nasului într-o cută adîncă, întunecată, pe care — de mult — nimeni n-o mai văzuse des- creţindu-se. Din umbletul acela neliniştit, îşi înălţa ochii către tabără, de cîteori trecea prin dreptul perdelei ridicate. Aştepta vestea.

Şi deodată, vestea se arătă. O aducea domnia sa Pătraşcu, umblînd cu capul plecat, cu pasul şovăind, cu zăbavă şi crîncenă părere de rău.

— Măria ta... se plecă el din prag şi tăcu.

Ion Vodă îşi urmă plimbarea fără să ridice capul şi fără să întrebe: înţelesese. Şi înţelegerea aceasta îi trăsese tot singele către inimă, iar obrazul său se făcuse ca varul. Pe duşman îl poţi birui cu arma, dar setea înseamnă moarte!

Boierul Pătraşcu se trase înapoi şi perdeaua cortului căzu peste singurătatea şi zbuciumul domnului.

Soarele ardea. Toropiţi, oştenii stăteau la umbra cărutelor. Nu mincaseră în ziua aceea ceapă ; ceapa face sete ! Nu mincaseră brînză; brînză face sete! Nu mincaseră slănină sărată ; slănina face sete! Rupseseră vreascuri uscate din dărîmăturile bordeielor şi copseseră miei, fără sare. Dar şi așa tot le era sete. Giţiva se încăpătîneau încă să aştepte în jurul fîntînei, al cărei izvor secase. Paşcu Dragotă din Plopana — fîntînar de meşteşugul său — intrase la adînc să mai facă o încercare. Îl sloboziseră de sus, legat pe subsuori cu gi_njuri şi curmele aflate pe la căruţe şi înnodate unul de altul. Începuse a roboti acolo jos şi deodată îl auziră geimînd şi frînghia începînd a se hîfîna bezmetică. Îl traseră afară. Era galben ca ceara şi arăta ca un mort. Îl întinseră pe iarbă. Oamenii se grămădiră.

— Lăsaţi-l că-şi vine singur în fire! grăi careva.

Păcat că nu avem o ulcică cu apă să-i turnăm pe gît! Dar asta înseamnă că în fîntîna asta blestemată nu mai poate intra nimeni, fără primejdie de moarte !

Oamenii se depărtară încet cu ochii la cer:

— Dacă ar ploua ! Dacă ar da Dumnezeu un strop de ploaie! Şi începură a căuta la căruţe cofe şi căuşuri, să fie gata pregătite pentru o întîmplare ca aceea : ploaia !

Dar cerul era senin, albastru-alburiu şi ardea...

Culcaţi în curmeziş, peste sacii rînduiţi într-o căruţă, Mitruţ şi Zamfir — răzimaţi în coate — priveau spre lumina apei care scînteia în coada iezzerului şi vorbeau. Între ei şi apă era o depărtare nu mai mare decît o bătaie de săgeată. Dar depărtarea aceasta era acoperită de unele corturi, de unele cete de duşmani

așezați la odihnă și de mulți alergători călări, care scurtau drumul trecând pe aici pentru treburile lor.

— Cercăm ? întrebă Mitruț.

— Cercăm ! hotări Zamfir. Luăm pe toți oamenii „dintre ape” cu cofe, cu căușe, și...

— Să vie și domnia sa Pătrașcu, să ne îngăduie!

Mitruț sări din căruță și curind se întoarse cu boierul Pătrașcu.

— Iaca ! spuse el întinzînd brațul. Batem cu săgețile în cetele de colo, pînă le alungăm să-și caute culcuș în altă parte. După aceea ne împărțim în trei: o parte se repede la iezor, prin locul care ramîne slobod, iar celelalte două bat la dreapta și la stînga locului slobod, să nu ne taie drumul dușmanul. Și cînd ajungem aici cu apa, buciurmăm să îndărăpțeze toți... Mine om face la fel... și tot așa...

Pătrașcu zîmbi:

— Să zicem că izbutim azi 1 vorbi el. Mine însă, între ■noi și iezor au să grămădească atîta oștire, încît nici n-are să se mai zărească apa ! Numai să vedem ce are să zică domnul 1

Iar domnul dădu îngăduința de trebuință, întrucît o încercare — chiar neizbutită — era mai bună decît o așteptare fără nădejde. Veniră arcașii și ochitorii care stătuseră sub învățătura căpitanului Șeptelici și își arătară vrednicia. Căzu un dușman, doi, trei... pînă cînd ceilalți începură a se foli. Trimisera și ei săgeți fără folos și căzură alții, mai mulți. Tncet-încet se traseră mai departe, dincolo de bătaia săgeților, mutindu-și toate ale lor. Pe urmă se rostogoli un călăreț în fuga calului, și după el se rostogoliră și alții. Curînd se încredințară că pe acolo-i loc cu primejdie și-l părăsiră... Și atunci, de sub roțile căruțelor, din șanțuri, Mitruț se ivi cu oamenii lui, așa cum puseseră la cale. Cele trei șiraguri se repeziră fără veste, unul către cetele așezate către stînga, altul către cele dinspre dreapta și cel din mijloc, de-a dreptul către coada iezerului. Dar abia trecură de jumătatea drumului și buciumele din tabără sunară a primejdie. Tipau din vale surle și alergau călăreți și pedestri din toate părțile. Iar șiragul cel din mijloc a trebuit să se apere dînd cu coafele și cu căușurile în capul dușmanilor, pînă cînd Mitruț cu „atamanii” săriră în ajutorul lor și le acoperiră îndărăptarea. Dădură înapoi pas cu pas sub ocrotirea ghioagelor și a „biciului” lui Drăgan, care făcu mai multă pagubă dușmanului decît toate cele trei șiraguri la un loc. Ar fi fost, vra să zică, loc de mare mirare și laudă. Dar oastea, ridicată în picioare pe căruțe, s-ar fi mulțumit mai curînd cu un singur strop de apă și mulți erau aceia care-și umezeau

cu limba buzele crăpate și își lungeau privirile către sticlițele iezelui, întorcînd capul de la isprăvile lui Drăgan.

— leșim din nou la noapte! se încăpățîină Mitruț, grăind rușinat către boierul Pătrașcu. Nu mă las pînă n-oi aduce măcar o cofă cu apă pentru mîria sa !

— leșim, Mitruț, — răspunse domnia sa Pătrașcu, — dar nu pentru cofa pe care mîria sa, după cît îl știu, nici nu ți-ar primi o! leșim să curățim șanțurile de morți și să rostogolim leșurile cît mai departe. Altfel, pe arșița asta, pierim toți aici de duhoare ori dă peste noi cine știe ce boală.

Pînă în sară, arcașii traseră cu sete în cetele dușmane și mulți din ei păleau atît de bine, încît, curînd, locul către iezer se pustii din nou. Iar cînd se înnopta ieșiră să îndepărteze leșurile. Le trăgeau din șanțuri, cu silă și greață, și din creasta dealului de pămînt le făceau vînt în vale cu piciorul, fără să-i privească.

Nu așa ! le strigă deodată Mitruț, peste măsură de tulburat: Căutați-i! Au ploști cu apă, spânzurate pe după git! Uite, ia ! ridică el în aer o ploscă de lemn turtită. Îi plină cu apă !

O frămîntare fără margini puse stăpînire pe oșteni. Mulți coborîră în șanțuri să ajute la îndepărtarea leșurilor și să caute apă. Și găsiră. Aproape fiecare dușman mort avea o ploscă. Asta era rînduiala lor, prin țările calde de pe unde vor fi venit. Dar toată apa aflată astfel nu ajungea să sature setea taberei. Băură deci cîte puțin, cîte foarte puțin, atîta cît buzele să le rămiie tot arse și gitle- jurile tot scorjite. Mitruț destupă plosca, își șterse gura cu palma, se uită o clipă la ea și o astupă la loc, ume- zindu-și buzele cu limba. Se duse „la domn. Umblă o vreme în jurul cortului, necutezînd. Străjării îl priveau mirați. Stătu apoi sub perdeaua ridicată și văzînd că domnul nu-l bagă de samă, ci urmează să se plimbe cu același pas neliniștit și cu ochii în pămînt, îndrăzni:

— Să trăiești, mîria ta !

Ion Vodă îl privi tăcut.

— Mîria ta, — se plecă Mitruț cu mare cuviință, — dacă nu ți-a fi cu supărare... ți-am adus oleacă de apă...

40 - Mitruț al Joldii - c. 1394.

Ochii domnului îl priviră cu bunăvoință, dar fără zîmbet :

— Mulțămesc, Mitruț sutașule. Am băut. Mi-a adus Pătrașcu !

— A-ha ! Mitruț rămase cu plosca în mînă, stingherit. Da'... domnia sa Pătrașcu n-a avut o ploscă plină, mîria ta... numai oleacă... Cît pentru dînsul... și n-a fi ajuns pentru mîria ta... Asta-i plină !

— Tu ai băut ? întrebă deodată domnul.
 — Băut!... Mulțămesc de întrebare! minți Mitruț, ro-șindu-se.
 — Dacă ai băut, de ce-ți sînt buzele arse... și ochii înfundati ?
 Mitruț rămase mut, și domnul — după ce bău puțină apă — îi întinse plosca :
 — Bea ! Și pentru că sutașul dădu un pas înapoi, stingherit, se încruntă și porunci: Bea !
 Mitruț luă plosca și o duse la gură.
 — Încă ! porunci domnul. Încă !... Mai mult! Așa !...
 Acuma i-ați plosca și du-te ! Și-ți mulțămesc, Mitruț sutașule, pentru dragostea și sufletul tău bun.
 Cu inima grea, Mitruț ieși cu spatele înainte.
 La căruța în care se aciuiase, trezi pe Ghivirdic.
 — Ți-am păstrat oleacă de apă ! îi șopti el. Uite, bea !
 Ghivirdic se răsuci repede, cotrobăind ceva printre saci :
 — Ți-am păstrat și eu ție! scoase el altă ploscă și o întinse lui Mitruț.
 — Bea ! îl îndemnă Mitruț. Bea și te satură. Eu am să dau oleacă lui Drăguș.
 — Mai bine păstrează-i-o pentru cînd s-a scula ! șopti Ghivirdic. Abia a adormit.
 Stătură amîndoi în genunchi pe saci și priviră la fața slăbită și trasă a prietenului lor, care gemea încetîșor prin somn. De cînd se prăpădise bița Gligore, Drăguș nu-și mai descleștase gura.
 Se întinseră lîngă el să doarmă.
 Prin pînza cortului domnesc, luminat de opaît, umbra uriașă a lui Ion Vodă se vedea plimbîndu-se, încet, dintr-o margine în alta. În noapte, neliniștea fără popas a domnului părea singura veghe peste somnul acelor oameni
 car © adormiseră gemînd, cu gîtlejurile arse, cu răsufllarea șuierătoare. Puțina apă pe care o băuseră le răscolise o sete și mai sfișietoare...
 9
 Arșița începu de dimineată. Oamenii, desteptati din zori, stăteau lungiți sub căruțe, la umbră. Cei care nu încăpuseră își întinseseră ilicul, ori sumanul, ori cămașa, între leucă și coada unei sulite înfipite în pămînt, închipuind astfel un umbrar, și stăteau dedesubt, neclintîți. Era tăcere și mihnire fără margini, și chipurile arătau întunecate și împletite. Nu se mișcau. Mișcarea face căldură și căldura face sete ! Nu vorbeau, vorba usucă gîtle- jul, și gîtlejul lor nu putea fi mai uscat decît se afla. Nu mai mînceau. Mîncarea, oricare ar fi ea, cere apă. Își treceau limba fierbinte peste buzele scorojite, și atît. Numai ochii lor adînciți, lucitori, cu

cearcăne adânci, cercetau cerul, căutînd un nour oîlt de mic de care să-și agațe nădejdea unui strop de apă. Și — fără milă — cerul arăta senin... senin... senin...

Surle sfîșiară aerul aproape și oștenii se sculară într-un cot și priviră. Soli turcești, cu flamură albă, stăteau în preajma șantului și cereau să vorbească cu domnul. Li se întinseră scînduri de la căruțe peste șanț și intrară.

Domnul îi primi în cort. Vorbiră în numele beglerbegu- lui Rumeliei, măriă sa Ahmet. Măriă sa Ahmet cerea răzvrătului domn mazilit să se închine. Strălucirea sa sultanul i-a mazilit; strălucirea sa este stăpînul, cu strălucirea sa să se răfuiască.

— Și oastea ?

— Să se împrăștie. Să se ducă fiecare la casa lui. Toți sînt slugile strălucirii sale și strălucirea sa nu-și ucide slugile. Cheamă numai pe mazilit, pe răzvrătit, să dea sama...

— Și cine să vă creadă ?

Solii înălțară din umeri.

În jurul celor cîțiva luptători ai răzvrătului sînt o sută cincizeci de mii de ostași ai padișahului. Dacă Ion Vodă nu se închină, oastea strălucirii sale va trece ca un tăvălug peste acei bicisnici apărători ai Moldovei.

— Să încerce ! strigă Ion Vodă, mînios dintr-o dată. Pătrașcule, dă-i aiară !

Solii s-au dus înspăimîntați și bucuroși că au scăpat cu atîta !...

Ziua trecu greu. Dușmanii strînseră cercul în jurul taberei. Dar de la adăpostul căruțelor, arcașii moldoveni, vinînd mai ales comandiri, făcură atîta pagubă, încît — spre chindii — cercul se depărtă iar, chiar mai larg decît fusese.

Sara căzu liniștită, senină. Era lună nouă și stelele sclipeau în adîncurile cerului. Căzu rouă. Oamenii își simțiră cămășile și străiele ude. Își lipiră buzele de ele și se socotiră fericiți. Mulți își scoteau cămășile și le întindeau pe iarba alături. Să prindă, să sugă cît mai multă rouă ! Stăteau cu fața către cer, să le umezească obraji, roua.

Așa-i găsi Ion Vodă, ieșit cu Pătrașcu și cu Mitrut sutașul după el, să vadă tabăra. Oamenii îl priveau cu ochii sticloși. Unii nici nu-l vedeau. Își sugeau cămășile umede. Undeva mai departe, caii de la căruțe gîfiau cu gîturile întinse pe pămînt... Se întoarseră. Mitrut rămase afară, de strajă. O vreme, Ion Vodă se plimbă ostenit prin cort. Pătrașcu îl privea tăcut. Domnul nu-l vedea, într-un tîrziu îi spuse răgușit:

— Du-te !

— Măria ta, — cuteză Pătrașcu, — hodinește-te! Ești vlăguit și slăbit... că doar ești om și măria ta...
 Fără să-și ridice capul, Ion Vodă îi făcu semn ou mîna să-l lase singur: ! — Du-te!

Și rămase plimbîndu-se. Pe sub perdeaua ridicată Mitruț îi vedea spatele girbovit dintr-o dată.
 A doua zi dimineată solii veniră iar :

— Măria sa beglerbegul mai îngăduie mazilitului o zi de gîndire. Să se închine deci, și să se lase dus la Stam- bul, ca să cadă la picioarele strălucirii sale. Măria sa Ahmet jură pe Allah să-i crute viața. Altfel n-are să-l mai ducă la Stambul, ci are să-l osîndească pe loc, așa cum se cuvine unui răzvrătit prins cu arma în mînă ! Iar oastea moldovenească are să fie trecută toată prin sabie...

— Nu-i crede, măria ta ! sări Svercevschi mînios. Nici o vorbă să nu crezi din ceea ce spun și jură ei! Eu îi cunosc ! Nu și-au ținut niciodată vorba, și au călcat, ca păgîinii, peste toate jurămintele. De ce să le ție acu ?

— Auzi ? se întoarse Ion Vodă către solul care vorbise. Cine să vă creadă ? Spune beglerbegului că eu știu ce-l doare ! Nu mai are cu ce-și hrăni oastea ! Nu poate s-o mai ție aici în jurul meu ! Nici o zi ! De aceea mă îngăduie numai pînă mine! Se grăbește ! Spune-i că dacă-i trebuie capul meu, să vie și să-l ia de aci.

Solii plecară.

Tabăra primi vestea fără nici o tulburare. Oștenilor le era tot una. Erău unii care începuseră să vorbească într-aiurea. Cîțiva răniți pieiră. În pămîntul uscat, gropile tură săpate cu mare greutate și zăbavă. Oamenii erau slăbiți. Le străluceau ochii adînciți sub irunte, le crăpa- seră adînc buzele umflate, răsufiau greu cu gura pe jumătate deschisă, li se subțiaseră fețele, părea că li se lipise pielea de oasele obrazului și pleoapele le erau roșii, umflate și crăpau și ele... Iar soarele ardea... ardea... Alții stăteau neclintîți pe căruțe privind cu ochii sticloși de jur împrejur. Și cum se apropia un dușman pînă la o bătaie de săgeată, trăgeau. De multe ori nimereau. Dar nu se mai bucurau ca altădată. Strîngeau din dinți cu putere și potriveau în arc altă săgeată.

— Dacă turcii s-ar mai apropia, să pornim un iureș asupra lor, — își făcea socoteală Mitruț, — ori ar da o nouă năvală, poate am mai face rost de oleacă de apă...

Dar turcii nu se apropiau, nici nu aveau de gînd să năvălească. Stăteau liniștiți, în cerc larg în jurul taberei și umpleau depărtările pînă în fundul zării.

În ziua aceea caii au pierit. Mulți oameni din cei mai slabi și mai nemîncați și mai vîrstnici au rămas nemișcați pe locurile lor, fiindu-le greu să se scoale de jos.

Sara, căpitanii fură chemați la sfat.

— Dacă ar jura pe coran, — le spuse domnul, — socot că și-ar ține cuvîntul, și atunci m-aș da în mîna lor! M-aș duce la Stambul să vorbesc cu sultanul, să răs-torn pe Petru Șchiopul și să vin înapoi... Și atunci am aștepta zile mai potrivite în care să scuturăm de pe umerii noștri stăpînirea lor, și am slobozi țara... Cred că aș putea ! Iar voi care ați rămine aici, fără mine, să scoateți oastea la liman... să ajungă fiecare nevătămat, la bordeiul și sărăcia lui... Asta v-aș ruga... și de asta v-am chemat!

— Nu-i crede, mîria ta ! sări iar Svercevski.

Și după dinisul se îndărătniciră și ceilalți:

— Nu-i crede!

— Nimic din ce-or făgădui n-au să ție!

— Ce jurămînt poate fi acela făcut pe limba lor pă- ginească și pe cărțile lor spurcate ?

— Aîm răbdat atîtea, om mai răbda !...

Ion Vodă rămase neclintit în hotărîrea lui. Părea ostenit și mîhnit adine. Își luă căpitanii și ieșiră din cort. Le arată trupurile celor ce zăceau ca morți, zbuciumul ciudat al celor ce aiurau, ce socoteau că văd riuri limpezi de apă rece și se opinteau să sară în ele, să bea, să bea, să bea... Le arată cum răsufă cu aspră șuierătură cei mai tari, cei mai volnici, cum stau în picioare pe căruțe și privesc neclintiți la soînteierea stelelor departe în apele- iezерului... Iezerul ! Apa !

— Acuma spuneți, dragilor mei căpitani, cu ce mi-au greșit mie vitejii iștia să-i chinuiesc atîta ! Și ce-am să folosesc eu și ce are să folosească țara dacă ei or pieri de sete ? Mai pot ei răbda ? Dar voi aiștia care mai aflați putere să vă împotrivii, de unde o mai luați ? Uitați-vă unii la alții ! Nici copiii voștri n-au să vă mai cunoască... acasă ! Nu vedeți că se apropie clipa în care aveți să vă prăbușiți ?

În noaptea aceea, tîrziu, Mitrut cu „atamanii” săi, cu Drăgan și Zamfir, sculară din somn pe boierul Pătrașcu. Stătură îndelung de vorbă și pe urmă plecară împreună la domn. Ion Vodă nu dormea. Umbra lui neagră, uriașă, se vedea prin pinza cortului mișcîndu-se de colo-colo. Intrară numai Pătrașcu și Mitrut. Mirat, domnul se opri, privindu-i.

— Măria ta, — se înclină boierul, — Mitrut suta șui are un gînd bun și-a venit să ±1-l spuie și să-ți facă o rugare. Mă unesc și eu cu dînsul și dacă te-i lăsa greu, doamne, am să îngenunchi și am să te rog și eu ca

pe Dumnezeu... Măria ta, de aici pînă la coada iezzerului nu-i deolt o bătaie de săgeată. Și oaste dușmană pînă acolo se vede tare puțină, c-au gonit-o arcașii noștri, azi, toată ziua ! Și chiar acolo la coada iezzerului Zamfir Iotru are luntre mare și trei plute, priponite în păpurîș, și neștiute de dușmani. Și cum îi noapte adîncă și întuneric, Mitruț se leagă jșă te ducă el cu „atamanii” lui, să spargă puținică, oaste din locul acela și să te treacă cu luntrea pe celălalt mal al iezzerului. Iar de acolo... îi plin cîmpul de cai și te poți duce la sultan, dacă vrei, de bună voia mării tale, nu să te ducă turcii ca pe prinși.

Domnul își ciătîină capul a împotrîvire, dar înainte de a răspunde, Mitruț căzu în genunchi la picioarele sale. Își irămînta cușma în minile inari, iar buzele, umflate și crăpate tare, îi tremurau.

— Măria ta, — vorbi el, și răsufierea îi şuiera în gîtul uscat, — măria ta, mie îmi ești domn cu mila și cu sprijinul, și îmi ești tată cu dragostea și cu îngăduința ! Lăsării ă să am și eu o dată grija mării tale, ca un supus și ca un fecior ce-ți sînt ! Nu te da turcului ! Nu te da, că nu te mai vedem ! Și ce ne facem noi fără măria ta... ? Să ne înveți, să ne sfătui... să ne duci ! Hai să te scoatem la liman ! Pînă în ziua sîntem de cealaltă parte a iezzerului, și acolo... cum îi porunci măria ta !...

Domnul îi privea ochii uzi de puterea, tulburării, gura arsă de sete și chipul slab, tras, înălțat către el în lumina opațului. întinse brațul și își așează palma pe capul su- tașului:

— Da, Mitruț, răspunse el la fel de tulburat și clă- tinînd din cap cu neasemuită mîhnire. Pînă în ziua eu pot fi departe de primejdie. Dar mîne, oastea moldovenească are să fie, nesmintit nimicîță de mînia puhoiului dușman care m-a scăpat din mîna ! Vrei tu, Mitruț, să fug eu, domnul tău... „tatăl tău”... cu prețul istă ?

Deznădăjduiți, boierul Pătrașcu își lăsă brațele în jos, ca de o mare osteneală, iar Mitruț își duse cușma la frunte, și stătu așa în genunchi, în fața domnului.

Ion Vodă își coborî ușor palma pe obrazul sutașului și grăi încetîșor, cu dragoste și parcă cu duioșie, așa cum nu-l auzise încă nimeni :

— Lăsați-mă să fiu domn și... tată... pînă la sfîrșit... pentru voi toți !...

În dimineața aceea de paisprezece iunie, solii se înfățișară după răspuns. Ziua de gîndire trecuse.

— Spuneți stăpînului vostru, — le răspunse Ion Vodă, și vorba lui suna a poruncă stăpînîță, — că vrerea mea așa este : cazacii care se aillă aici în tabără să rămîie slobozi a se întoarce dincolo de Nistru, cu

toate ale lor și fără nici o piedică ; moldovenii să fie lăsați a se duce nevătămați pe la casele lor, fără silă și asuprire, ca niște supuși ai sultanului precum se află și de vietile cărora sultanul nu trebuie păgubit, iar cît despre mine să fiu înlesnit a mă înfățișa strălucirii sale la Stambul, pentru a-i desluși cu gura mea dreptățile și vinovățiile mele... Iar aceste toate, solii să aibă îngăduință a mi le jura după legea profetului cu juruința cea mare, de șapte ori, pe coran...

Solii plecară ducînd beglerbegului vorbele mării sale.

În urma lor, hatmanul Sverceveski clătină din cap cu neîncredere și mîhnire. El nu credea în juruințele turcești. Iar cînd, peste un ceas de vreme, solii se reîntoarseră aducînd coranul și întreaga îngăduință a beglerbegului pentru vrerile domnului, el se trase la o parte și stătu tăcut, cu buzele strînse și chipul întristat, rezemîndu-și, greu, trupul în sabie.

De șapte ori jurară solii
pe coran, în numele
beglerbegului și de
șapte ori rostiră cu
adîncă smerenie și ple-
căciune aceleași vorbe
ale lui Ion Vodă, pentru
cazaci, pentru
moldoveni, pentru el
însuși. Iar cînd se
isprăvi acea strașnică
juruință, peste care nici

un credincios de legea
lui Mahomet nu s-ar fi
încumetat să treacă,
Ion Vodă grăi către soli
și giasul lui nu mai
suna aspru și po-
runcitor

— :Iată, a vrut Dumnezeu să încap pe minile
voastre și am încăput. Ce-oi avea eu de ispășit, sau de
izbîndit, Dumnezeu are să hotărască. Dar vă aduc
aminte că ați juruit pentru prietenii aceștia ai mei,
cazarii ! Pentru bărbații aceștia, a căror virtute și vitejie
cum nu se mai află pe lume se cuvine știută și cinstită,
cu dragoste și plecăciune. Vă aduc aminte că ați juruit
să-i lăsați să treacă nevătămați în țara lor. Iar dacă aveți
vreo minie împotriva lor, întorceți-o asupra mea, s-o
ispășesc eu, pentru că numai eu se cuvine să le plătesc
pe toate... Iar despre moldoveni, nu vă mai vorbesc. Sînt
doar robii împăratului și aveți a răspunde pentru ei în
fața sa...

— Beglerbegul nu-și calcă juruințele!
răspunse mai marele solilor. Și îndată ce s-or scurge
ostile noastre și s-a face loc, ostirea de aici are să fie
slobodă să se împrăștie, care și cum a vrea, după cum
am juruit. Insuși iu ești slobod să te înfățișezi
beglerbegului, cînd îi binevoi. Noi te așteptăm acolo.

Așa vorbiră solii ca niște bărbați cinstiți și plini de
putere și de bunăvoință, și se duseră.

În urma lor, Ion Vodă stătu o vreme sub perdeaua
cortului și își privi tabăra. Iar oastea întreagă stătea în
picioare, de jur împrejur, cu cușmele în mîni, cu chipurile
slăbite, cu capetele în soare, și se uita la dînsul, mută.
Oftînd, Ion Vodă se întoarse către ai săi. Își descinse sa-
bia de la brîu și o întinse lui Svercevski.

— Ia-o ! îi spuse. Braț mai vrednic pentru
sabia mea nu se află ! Il cuprinse în brațe și-l strînse la
piept, iar cazacul își lăsă capul pe umărul lui. Chipul
domnului, în- tr-această îmbrățișare frățască, se vedea

întristat, tras, cu cearcăne vinete sub ochi, cu buzele plumburii, crăpate adînc, sîngerate.

Veniră şi sutaşii cazacilor şi domnul îşi luă rămas bun de la ei, dăruindu-i cu pungi cu bani pe fiecare. Pe urmă îşi scoase inelul din deget şi-l dăruî boierului Pătraşcu, pe care-l îmbrăţişa îndelung, cu dragoste.

— Eu merg cu măria ta 1 grăi Pătraşcu adînc tulburat.

— Nu, dragul meu ! răspunse Ion Vodă şi glasul lui suna ca o mîngiere de părinte. Nimeni nu merge cu mine ! Soarta domnilor este una, soarta voastră este alta, Pătraş- cule ! Am să te ţin minte toată viaţa, dragul meu ! Credinciosul meu !... Îl mai strînse o dată în braţe şi pe urmă îşi luă rămas bun de la ceilalţi căpitani, rugîndu-i să aibă grijă de oaste pînă la risipirea ei de istov.

leşii din cort.

Afară, oştirea stătea în aceeaşi stare de muţenie, cu cuşmele în mini, cu capetele plecate. Lîngă perdea, Mitruţ aştepta singur, privind în pămînt, ca să-şi ascundă ochii. Trupul lui uriaş căzu în genunchi şi buzele arse se plecară asupra minii care-l ocrotise:

— Măria ta !...

41 - Mitruţ al Joldii - c. 1394. 533

— Mitruţ, suta şule !

Glasul domnului se rupse, înecat. Ion Vodă îşi trase jungherul de la brîu şi i-l întinse:

— Ia-l, Mitruţ ! Poate are să-ţi fie de trebuinţă, acolo... pe hotarul tău... pe care să-l păzeşti... să-l păzeşti... că-i hotarul Moldovei, Mitruţ... auzi ?

Păşi înainte.

La spatele lui Mitruţ, „atamanii”, cu capetele descoperite, plîngeau cu lacrimi mute. Numai Ghivirdic scîncea încetîşor, stăpînit, cu cuşma la frunte.

Ajuns la căruţe, Ion Vodă îşi mai aruncă o dată ochii asupra taberei. Pe urmă păşi hotărît peste şant şi se tot duse călcînd încet, fără grabă, fără să-şi mai întoarcă privirile, singur...

Departe, ostaşii duşmani îl aşteptau buluciţi, în picioare. Se dădură în lături din calea lui şi statura uriaşă a lui Ion Vodă, trecînd printre ei, se micşora din ce în ce, depărtîndu-se către corturile care albeau în zare...

10

Ostaşii desfăcură legăturile căruţelor şi ieşiră peste şant. Erau slobozi. Mai trebuia ca oştirea duşmană să-şi rupă cercul şi să le facă loc. Şi atunci s-or duce cum or putea, pe jos... ori poate or găsi cai rătăciţi pe câmp... Dar mai întîi să bea !... Să bea !... îşi lunecară

ochii spre iezor și răsufiară adînc, trecîndu-și palmele peste buzele scorjite.

Se așezară pe iarbă și priviră în jur. Cît vedeai cu ochii, în toate zările, câmpia furnica de oameni, cai și cămile. În jos, la bună depărtare, se înălțau corturile căpeteniilor turcești și cel al lui Petru Șchiopul, domn al Moldovei din porunca turcilor... Iar mai aproape, oastea pedestră, multă, așezată temeinic la odihnă.

Așteptară mult.

Soarele urca în crucea amiezii. Ardea parcă mai tare decît totdeauna și nici o fărîmă de nor nu se vedea pe toată boltă. Iar dinspre tabăra turcească nimeni nu se mișca să desfacă împesurarea, să le aducă vestea că pot porni. Parcă-i uitaseră. Unii se traseră înapoi la umbra căruțelor, unde numai cazacii rămăseseră. De pe draghini se vedea apa iezorului strălucind ca o oglindă ascunsă într-o pădure de păpuși.

Deodată, de departe, dinspre corturi, porniră semne tari de surle. Sunetele se apropiară repetate de alte surle și oastea dușmană din jurul taberei de căruțe sări în picioare, cu mare larmă. Moldovenii oftară, ușurați : în sfîrșit ? Venise porunca ! Ieșiră dintre căruțe, cu minile goale, nerăbdători, gata să pornească. Turcii se vinzoleau, strigau, și dintr-o dată tot cercul lor porni către tabără, strîn- gîndu-se.

— Ce-i asta ? apucă a se mira căpitanul Răducanu, ducîndu-și palma umbrar la frunte.

Dar în clipa aceea, un nor de săgeți zbură asupra lor, zbîrnîind și îndată zbîrnîi altul și căpitanul Răducanu se rostogoli pe iarbă. Căzură și alți mulți în toate părțile, într-un vîlmășag fără nume.

— Vinzare ! urcară în văzduh răcnete moldovenilor. Vinzare! Și sub ploaia de săgeți și sub plumbii arche- buzelor care începuseră să bubue, ostașii alergară la căruțe. Dar tabăra dezlegată nu mai infățișa o întăritură bună pentru apărare. Puhoiul dușman năvăli ca un val care creștea mereu de jur împrejur, s-o acopere, s-o înec.

— Juruința turcilor ! răcnî cumplit hatmanul Svercev- ski. Și la un semn, cazacii care-i mai rămăseseră se strîn- seră într-un ghem rotund și săbiile lor scînteiară în soare.

În jur, talazul vrăjmaș urca, se împingea, urla repezin- du-se și dădea înapoi înșingurat, neputincios în fața acelor săbii care fulgerau, împărțind moarte cu o iuteală nemaicunoscută. Creșteau movile de leșuri în jurul cazacilor, înconjurîndu-i ca un zid de apărare. Dar năvălitorii, împinși mereu de la spate de puhoi, călcau peste hoituri, urcau peiste ele, pînă cînd din lupta acelor viteji nu se mai desluși nimic. Numai undeva, în mijlocul

unei mulțimi fără margini, înghesuită, deasă ca o perie, cîteva săbii își înălțau virfurile strălucitoare și se abăteau în aceeași clipă, fără să se zărească măcar luptătorii care le minuiau.

Suit pe saci într-o căruță, căpitanul Arbore învîrtea cu amîndouă minile sabia lui cea lungă, cu două tășuri. Parcă lovea din toate părțile dintr-o dată. Mustățile lui bălăi, lăsate în jos, se ciătinau uriașe la fiecare izbitură și răsuflarea sa puternică se auzea de departe. În jurul carului mulți dușmani prăbușiți mușcau pămîntul. Dar zbirnii o săgeată rătăcită de undeva, și căpitanul Arbore căzu cu fața în jos peste dînsii.

Furios, cu chipul roșu și părul zbirnit, căpitanul lurie aruncă în capul unui dușman frîntura de sabie cu care rămăsese în mină și, plecîndu-se apucă o oiște de sub o căruță. Invirti oiștea pe deasupra capului, izbi și îndată în jurul său se făcu loc slobod.

— Incoace, Țărîlungă! strigă el către căpitanul de lăncieri, pe care-l vedea zbuciumîndu-se alături.

Dar o suliță aruncată i se înfipse în spate și lurie scăpă oiștea, căzu întîi în mină și, împotrivindu-se cu deznădejde, se lungi la pămînt. Peste trupul său trecu urlînd vîrtejul dușmanilor și, împingînd înainte pe cei ce luptau în jurul lui Țărîlungă, îl copleși și pe dînsul, îl prăbuși și trecu mai departe.

De la adăpostul căruțelor sub care se ascunseseră, oștenii răniți și cei doborîți de sete, cu ochii sticloși, fio- roși, cu fețele trase, scofîlcite, ca de mort, întindeau coasele și lăncile, tăiau picioarele năvălitorilor și-i trăgeau spre ei cu o bucurie sălbatică, înfiorătoare. Alții se rezemau de căruțe, și luptau cu draghinile, cu tinjalele, cu leucile, minuiindu-le cu cele din urmă puteri, cu mișcări largi, uriașe, ucigașe. Și cădeau străpuși de săbii și sulițe, lun- gindu-se alături de cei aflați de dușman culcați, lipsiți de orice putere și uciși fără împotrivire.

Cu sulița într-o mină și cu sabia într-alta, cu spatele rezemat de loitra unui car, boierul Pătrașcu lupta singur, cu deznădejde, într-un corn al taberei. Căzuseră în jurul lui mulți oameni „dintre ape” și de la Vadul Părului, alții se rătăciseră cine știe pe unde, Mitruț cu „atamanii” luptau undeva pe aproape și el rămăsese să se apere singur, așteptînd clipa în care se va vedea copleșit de număr și prăbușit în sînge. Deodată, de deasupra lui — din car — vijii „bicul” lui Drăgan și cu o răpăială cumplită cele zece măciulii de plumb, doborîră la pămînt pe dușmanii cei mai apropiați. O a doua răpăială făcu loc gol în jurul boierului și Mitruț cu

ghioaga în mână și cu jungherul dăruit de Ion Vodă în
briu răsări lângă dînsul.
— Treci printre roți, milostive! îi strigă el. Ieși
la șanț! Acolo-i mîntuirea'. În clipa următoare izbi cu
ghioaga. 'Pătrașcu repezi sulita și răsuci sabia, iar
Drăgan își învîrți biciul. Și în aceeași clipă se trăiseră
printre roți în cealaltă parte a carului și se pomeniră
între „atamanii” pitiți la umbra căruțelor, cu Zamfir, cu
puținii soți ai acestuia și alți cîțiva oameni „dintre ape”.
În fața lor, peste șanț, câmpia către miazăzi se arăta
aproape slobodă, pină departe.
— Strecurați-vă pe lângă căruțe, pitiți-vă să
nu vă vadă și săriți șanțul ! strigă Mitruț.
Și cînd se văzură dincolo, Zamfir răcni :
— La iezer ! Și porni ca slobozit din pușcă.
Porniră toți, alergînd iepurește și întorcînd

spatele
vîrtejului care bîntuia între căruțe și vuietului bătăliei
care aua, zguduind aerul ca un uragan. Trecură ca o
ghiulea printr-o ceată de dușmani atît de mirată, încît
nici nu încercase să-i oprească, și alergică înainte,
gîfîind. Un stol de săgeți se abătu în urma lor fără să le
facă nici o pagubă. O surlă tipă undeva aproape și o altă
ceată porni în curmeziș, să le iasă în cale. Nu se opriră.
Izbi Drăgan cu biciul, izbi Mitruț și pâliră ceilalți cu
ghioagele, împunse Pătrașcu cu sulita și ceata se
împrăștiă. Dar se repezi din nou, furioasă, strigînd,
izbind, ținîndu-se de dinșii ca o haită de lupi.

**Nu vă opriți 1 strigă
Mitruț, gîfîind. Alergați
cît puteți, că îndată
ajungem. Biță Drăgan,
rămîi cu biciul în urmă.
Biță Zamfir, fugi înainte
și dezleagă luntrea**

!În clipa aceasta Ghivirdic căzu. Mitruț se aplecă,
îl aburcă pe umărul său stîng și urmă să alerge cu

ghioaga în dreapta. Erau aproape. Drăgan își învârtea biciul alergînd și ceata turcilor păstra depărtarea, dar nu se lăsa. Mirați, urmăritorii voiau să știe unde poate fugi astfel o mîna de oameni, în cuprinsul unei tabere, care număra o sută cinci zeci de mii de ostași ? înțeleseseră abia cînd îi văzură sărînd unul după altul în apă, călcînd peste trestii și încăleciînd marginea luntrei și a unei plute. Atunci se repeziră urlînd. Dar fuga era apărută de biciul lui Drăgan, de ghioaga lui Mitruț și de sabia și sulța lui Pătrașcu, și fugarii, mînuind prăjinile, traseră în luntre și pe cei trei apărători și se făcură nevăzuți în păpurișuri. Abia atunci Mitruț se aplecă asupra lui Ghivirdic parcă să-l vadă și să-l oerezeze, și căzu și el alături, cu un geamăt înfundat... înfiptă în pulpa piciorului lui, o săgeată turcească scurtă și lată, tremura ușor...

c a p i t o l u i

III

1

Într-un amurg, o ceată de călăreți poposi la pădurăria lui Badea Tudose. Un leagăn larg, întocmit din gînjuri și curmeie înnodate între ele și legat cu capetele de oblîncuri — între doi cai — purta un trup nemișcat, întins pe o pală de lîn.

Cu capul descoperit și cu vîntul serii în părul răscolit, moș Mihai se sculă de pe prispă și se apropie schiopă- tînd. Așa cum era, cu spinarea adusă, cu cămașa de cîneapă descheiată la piept, cu gîtul scorjit și mîriile mari ieșite mult din mînețile largi, moș Mihai arăta a fi un biet bă- trîn bicisnic și beteag. Ațînti pe drumeți cu singurul lui ochi teafăr și cunoscu întîi pe Drăgan. îndată își roti privirea și, nevăzînd pe Mitruț, simți cum i se strînge inima.

— Ce-i ?

Ocolînd întrebarea, călăreții prinseră a descăleca.

— Bine v-am găsit! grăiră ei domol. Bine te-am găsit, moș Mihai!

— Ce-i! izbucni din nou bătrînul și mîna lui groasă apucă straiul lui Drăgan.

— Îi bine, moș Mihai, îi bine... Iaca am isprăvit și...

— Unde-i Mitruț?

— Aici-i, moș Mihai ! Aici... în leagăn...

— Trăiește ? răcni bătrînul cu glasul lui de zile rele.

— Multămesec lui Dumnezeu, trăiește.

Badea Tudose ieși din casă, speriat.

— Tudose ! strigă bătrînul către el. Băietul!...

Se repezică amîndoi și, din tindă, glasul Domnicăi se înalță într-un singur țipăt jalnic:

— Mitrui!

Desprinseră leagănul și-l purtară cu băgare de samă pe prispă. Întins pe fin, Mitrui stătea nemișcat, cu răsufierea scurtă și grea. În umbră, chipul nu i se vedea. Moș Mihai îi puse mîna pe fruntea asudată. Ardea.

— Ce are ? Întrebă el cu glasul scăzut dintr-o dată și mai hîriit decît totdeauna.

— O împunsătură de săgeată... în pulpa piciorului... Atîta ! îl încredință Drăgan.

— Dacă-i „atîta”, de ce arde ?

— Îi împunsătură veche... și-a început a se

învineți !

Bătrînul își plesni palmele una de alta :

— Da, bine, ce fel de oșteni sînteți voi, dacă nu cunoașteți nici atîta lucru ? O împunsătură de săgeată se arde cu fierul roșu, ori se curăță cu custura !... Altfel putrezește carnea împrejur și omul piere...

— Ba cunoaștem ! vorbi Drăgan, domol. Care oștean n-o știe? Dar n-am putut face treaba asta pe drum... și fugari, precum ne aflăm !...

— Fugari ? îl fulgeră moș Mihai ca ochiul lui de uliu.

Drăgan clătină din cap, tăcut, și cei din jurul lui își plecară frunțile ca rușinați. Între ei, Ghivirdic, încă ne-tămăduit de lovitura primită, stătea rezemat de un copac.

Bătrînii se așezară greu pe prispă. Parcă li se tăiașe picioarele.

— Vra să zică ?...

Tăceau toți clătînînd din cap cu adîncă mîhnire. Numai Domnica, îngenuncheată la capul lui Mitrui și răcorindu-i obrazul cu un ștergar ud, suspina cu dinții strînși îndărătnic, cu bocetul zăvorît în gît. Și peste toți trecea domol viniul de sară și freamătul ușor și nesfîrșit al codrului.

— Tu, copilă, — vorbi deodată moș Mihai, — pune să fiarbă o oală cu apă și caută untul de pojarîniță. Adu și boțul cel de ceară de sub grindă. Vezi că este după icoană și un boț de rășină... Adu și un ștergar curat, de în, și pune opaițul în fereastră. Pe urmă, du-te

1

— Unde să mă duc ? suspină Domnica, mirată, speriată, împotrîvindu-se.

— Unde vrei, dar cît mai departe! Și să nu vii pînă nu-i auzi cîntînd cucosii. Ia-o, Tudose, și du-te cu dînsa, că noi aici avem treabă. Iar voi, iștialalți, aprindeți

focul, colea, aproape, să se vadă mai bine... și să-mi dați o mână de ajutor...

Tirzki în noapte, trupul rănitului se odihnea întins pe o pală de fin proaspăt, așternută pe prisma udă, spălată cu apă. Moș Mihai făcuse ceea ce oricare oștean, cu științele de trebuință la război, ar fi făcut în locul lui. Legase strâns piciorul pe sub genunchi cu o curea, curățase rana adînc, tăind și azvîrlind carnea cea rea, spălase cu apă fierbinte, umpluse scobitura cu unt de pojarîniță și acoperise totul cu un pocriș de ceară de albine frămîntată cu rășină de brad, far pe deasupra legase piciorul cu un ștergar de în. Din sîngele care cursese și din toată răutatea scobită din rană nu mai rămăsese nici urmă. Numai jungherul dăruit de măriă sa rămăsese însîngerat pe un colț de prispă.

Din fundul pădurii unde alergase și se ghenuiuise cu capul ascuns în mușchi de copac și cu urechile astupate, Domnica nu auzise răcnetele de durere pe care le slobo- zise Mitruț înainte de a-și pierde cunoștința.

Acuma Mitruț zăcea nemișcat și numai din vreme în vreme gemea ușor ca un oftat. Focul se stîngea. „Atamanii” și ceilalți oameni plecaseră în satele „dintre ape”, pe la casele lor. Ghivirdic adormise suspinînd undeva, prin iarbă, Domnica stătea în genunchi la capul lui Mitruț și-i răcorea mereu, mereu obrazii și buzele cu apă rece. Lacrimile tăcute care curgeau din ochii ei — sărmanele ei albastrele ofilite — păreau că nu mai au sfîrșit. Pe prispă, cu coatele pe genunchi și cu obrazii în palme, cei doi bă- trîni încremeniseră, ascultînd. Iar în fața lor, jos pe iarbă, cu spatele rezemat de un copac, Drăgan povestea.

Din timp în timp, o învăluire de vînt, vestind apropierea zorilor, trecea fără veste scuturînd crestele copacilor. Un cerb boncăluia departe, în fundul pădurilor. Pe urmă, totul se liniștea și glasul gros al lui Drăgan curgea domol ca o poveste de demult și fără seamăn de tristă :

....Așa a fost! Ei erau cită frunză-n codru și cită iarbă pe lumea asta, tot oșteni străluciți, muiiați în fier și-n aur și-n argint... Și noi eram o mînă de țărani, opincari... și ■ care ne apăram pămînt ul cum puteam... cu ce puteam !... Și tot nu ne-ar fi doborît dacă n-am fi fost vînduți... ”

Și povestea lui Drăgan curgea înainte, domoală, mîh- nită, în vreme ce o lacrimă, una singură, scursă din ochiul cel să'nătos al lui moș Mihai și pornită la vale, i se oprise în virful nasului și rămăsese acolo tremurînd.

În cenușă, focul pilpii și se stinse...

Drăgan a fost la Vadul Părului, a văzut pe boierul Pă- trașcu și a adus de la el vorbe bune pentru Mitruț. Și vești.

Pe mânia sa l-au ucis turcii ! Chiar acolo pe loc, la Roșcani, și trapul i l-au rupt cu cămilele ! Iar capul i l-au trimis la București să fie ținut în poarta curții domnești, alături de capul lui Vintilă Vodă...

Mitruț a răcnit ca un om înjunghiat și a dat să sară jos de pe prispă. S-au repezit bătrînii să-l domolească și să-l țină nemișcat. Drăgan a așteptat să se liniștească. Pe urmă a povestit înainte:

— ...Și pe marele vornic Dumbravă l-au ucis! L-au cumpărat de la voievodul Ardealului, unde se aciuse ! Cu bani și cu daruri l-au cumpărat. Și voievodul acela l-a vîndut! Boierii vînd... asta se știe... Și, cumpărîndu-l, l-au adus la București și l-au ucis...

Tara-i în pradă. Cară și turcii, cară și tătarii tot ce gălesc... și dau foc! Au s-ajungă și aici pe hotar cînd s-or sătura și a fi să iasă din țară să se ducă... și au să prade și aici, ca peste tot... Se aude că au ars și au pustiit atîtea țiguri și sate, încît lui Petru Șchiopul i-a ieșit o poreclă : îi zic : domnul pîrloagelor ! Că pîrloagă a rămas din Moldova noastră de cînd Petru Șchiopul s-a înscăunat la Iași...

Mitruț a gemut cumplit și a închis ochii.

— ...S-a înscăunat la Iași, — urmă Drăgan, — și a început a împărți pămînturi și slujbe, răsplătă pentru cei ■ce i-au dat țara pe mână și i l-au vîndut pe Ion Vodă !... Acuma Cozma Murgu și Bilăi și Slăvilă, pe care i-am căutat noi în noaptea aceea, și nu i-am mai găsit, Mitruț, au ajuns în fruntea bucatelor... în divan !

Zic unii că au să fie răsplătiți și urmașii celor care au vîndut mai de mult și care au fost spînzurați aici, în lunca Șiretului ; Gavrilăș Voilă și Hudăi și Mindru al vostru, de la Putnișoara... Că doar tot pentru Petru Șchiopul au vîndut și aceia...

Din ochii închiși ai lui Mitruț, două șiraguri de lacrimi, prelinse pe lingă nasul subțiat, curgeau pe obraji slăbiți și galbeni. •

— ...Acu eu, sfătuindu-mă și cu dumnealui Pătrașcu, — urmă Drăgan, — mi-am făcut socoteala că tot un pribeag fără țară și fără culcuș am rămas. Dacă-i vorba că Petru Șchiopul răsplătește pe vînzători și pe urmașii lor, are să răsplătească și pe urmașii Albului ! Și dacă mă duc acasă, urmașii Albului au să mă ucidă cum l-am ucis eu pe dînsul ! Unde să mă acuez ?... Este, mîi oameni buni, un moșneag departe, acolo unde apa Buzăului se întîlnește cu apa Slănicului, și are o rîșniță la care eu — ca un pribeag precum mă aflu — am

învîrtit la hadarag, o vreme... Am ajuns acolo să scap de boier ! Da'... iacă l-am ucis, și de scăpat tot n-am scăpat! Că și mort te asuprește boierul și te stăpînește! Eu mă duc înapoi la moșneagul și la rîșnița aceea... Că aici, în țara mea, nu-mi pot agonisi un culcuș... ș-un acoperiș...

— Omul vorbea domol, rar și o mîhnire neagră se vedea pe chipul lui brăzdat adine de suferințe. Bătrînii îl ascultau tăcuți, întristați. Cu un colț de năframă, Domnica ștergea lacrămile de pe obrazul lui Mitruț... și plîngea și ea.

3

A venit poruncă de la Crăciuna pentru străjări : să-și vadă fiecare de lucrul lui ca și pînă acu. Măria sa domnul cel nou nu schimbă nimic din vechea rînduială...

— De acu, dacă ai început a pune piciorul în pămînt, repede ai să poți coborî pe hotar și tu ! grăi bucuros moș Mihai.

Mitruț se întoarse spre el ca fulgerat și-l privi atît de cumplit, încît bătrînul se sperie și nu mai deschise vorba în ziua aceea.

În tindă, Domnica își duse mîna la obraz. Cum ? Mitruț nu vrea să se ducă pe hotar ? Nu mai vrea să fie străjăr ? Atuncea... ce ?

Într-o noapte a trecut Zamfir și a stat la pădurărie, la foc, pînă tîrziu. El cu oamenii Lui, care au scăpat din prăpădul de la Roșcani, au intrat din nou în stuf.

— Unde în altă parte să mă duc, Mitruț, dragul bădîții ? se îndreptătea el, ostenit și cu glasul mai hodorogit decît totdeauna. Acu, în Moldova îi mai rău decît era înaintea mării sale Ion Vodă. Pradă tătarilor, ard și iau robi, pradă turcii și ucid, iar boierii s-au repezit ca hultanii asupra norodului, să plătească pe spinarea lui toate străngerile și înfruntările și osînda pe care le-au răbdat pe vremea mării sale ! Pot eu ieși la lumină și la slobozenie ? Nu pot! Am să stau acolo unde știi tu, ș-am să pălesc și în turci și în tătari și în boieri cît m-or ajuta brațele! Și-am să iau vamă, Mitruț, și de la unii și de la alții, ș-am să ușurez pe cei prădați cît oi putea ! Tu știi !

— Știu, bădîță ! a clătînat din cap Mitruț, iar

dacă ceea ce faci mata am face-o mai mulți... cît mai mulți... poate ș-ar lua de samă și dușmanii și boierii și domnii !...

Vorbise hotărât, cu glas aspru, pornit. Zamfir îl privi lung și moș Mihai îl ațînti cu băgare de samă, cu ochiul lui rotund.

— Ce este în capul tău, măi băiete ? gîndi el nedumirît.

5

Mitruț s-a tămăduit. Mai calcă cu grijă și se sprijină într-un băț, pentru că pielea care ă crescut, acoperind scobitura, e încă subțire și lui moș Mihai i-i frică să nu plesnească.

Domnica nu înai poate de bucurie. Ar cînta, ar juca, dacă în jurul lor n-ar ii atîta jale. În schimb, măcar aleargă, veșnic trează să îplinească vrerile și dorințele sutașu- lui ei, străjărilor ei, viteazului ei... și umblă toată ziua în jurul lui, cum umblă un mînz în jurul maică-si ! Numai gîndurile și tăcerea lui Mitruț nu le poate alunga. Dacă s-ar duce pe hotar... poate că s-ar mai lua...-s-ar mai schimba.

— De acu, — spune într-o zi moș Mihai către Mitruț, poți veni în luncă. Azi oleacă, mîni oleacă, nici nu știi cînd uiți că ai fost rănit...

— Ce să fac în luncă ? Întrebă repezit Mitruț, răsucin- du-se către moșneag.

Domnica rămîne încrămenită.

— Cum, ce să faci ? se miră uluit moș Mihai. Slujba la s-o faci ! Nu ești străjăr ? Să păzești pe hotar ca toți slrăjării, cum ai mai făcut...

— Pe cine să păzesc ? Pe Petru Șchiopul ? strigă Mitruț așa cum n-a strigat niciodată la bătrîn.

Și moș Mihai rămîne trăsînit. Pînă acum Mitruț n-a cutezat să-și ridice glasul în fața lui. Cum, acu...? Și caută să priceapă, să se dumirească și el. Ce se întîmplă cu băietul ?

— Ce-i vorba aici de Petru Șchiopul, băiete ? Tu ești străjăr de hotar, nu de domn ! Tu hotaru-l păzești ! Asta-i slujba ta ! Că domnii vin și se duc fără să te întrebe pe tine, dar hotarul rămîne! Ce s-a cuibărit în capul tău și nu mai iese ? Ești străjăr ? Ai uitat ?

— Străjăr sub mîna cui ? strigă iar Mitruț cu jale și deznădejde parcă. Sub mîna ucigașului mării sale ? Sub mîna lui Petru Șchiopul ?

— Sub mîna sutașului de la Crăciuna...

— Și nu-i tot aceea ? Mai bine în stuf... cu

Zamfir !...

Moș Mihai a rămas cu gura căscată.

Domnica a izbucnit în lacrimi și a fugit să s-

ascundă undeva, pe
sub copaci, să plîngă,
să plîngă cu glas și să
n-o audă nimeni..

.Bătrînii stau zile întregi alături, privesc în pământ și tac. Numai uneori se uită unul la altul cu întristare și deznădejde și atunci își dau cușmele pe ceață, neputincioși.

Domnica plînge. N-o vede și n-o aude nimeni plîngînd. Dar plînge: „Mitrut al ei ! Străjărul ei ! Sutașul ei !”

Într-o zi l-a văzut ceroetîndu-și armele și inima ei s-a zbătut înnebunită. Dacă pleacă ? Dacă se duce acolo în. stuful lui Zamfir ! Atunci ?...

Așa, peste căsuța din poiană a căzut tăcere și întristare și spaimă...

Într-o zi, Mitrut intră în casă și află pe Domnica îngenunchată la icoană. Nu-l auzise. Vorbea cu icoana,, șoptind și plîngînd :

— Ajută-mă, maică a domnului ! Ajută-mă și ajută-l și. pe el, săracu...

Mitrut se răsuci să iasă. Nu putea suferi lacrimile- Domnicăi. Dar, în aceeași clipă, pe peretele uns cu umă,, văzu strălucind, prins într-un cui, jungherul mării sale.. Făcu un singur pas pînă acolo și-l smulse cu mîna tremurătoare și cu multă uimire în ochii mari. Il uitase !

Stătu cu jungherul în mînă, privindu-l, și la picioarele* lui, Domnica rămase în genunchi, speriată, cu sufletul la gură. Mitrut trase fierul din teacă, îi cercă ascuțișul cu; degetul, îl privi gînditor și chipul lui începu a se lumina, își aducea aminte l. Și întimplarea și locul și vorba ! Vorba; ruptă de tulburare, și blîndă și bună și plină de dragoste a mării sale: „Ia-l, Mitrut! Poate are să-ți fie de trebuință acolo.. pe hotarul tău... pe care să-l păzești... să-l: păzești, că-i hotarul Moldovei, Mitrut... Auzi ?”

- — Ascult, doamne ! suspină Mitrut cu buzele tremurînd,, plecîndu-se adînc ca în fața mării sale și purtând jungherul la frunte, cu amîndoi pumnii strînși puternic. Ascult! Avea ochii uzi de mare tulburare și glasul i se înecase în fundul gîtlejului. Ca frînt, se așeză

pe laiță și își duse- minile la ochi. O lumină mare îi
limpezea încet gândurile..

— De jos, Domnica îl privea cu tot sufletul în ochi. Domnica, — vorbi el cu glasul gătit, — eu am s-ăr cobor pe hotar ! Îi hotarul Moldovei, Domnica, nu al domnilor ! Al Moldovei, adică al nostru ! Știi ?
— Da, Mitruț ! șopti ea și iei simți tremurând șoapta și buzele și lacrima care i se oprise pe marginea genelor.
— Așa a spus mărița sa cînd mi-a dat jungherul... că poate are să-mi facă trebuință pe hotar...
Ș-a poruncit să păzesc... să păzesc...
— Da, Mitruț !
— Arcul.... și ghioaga, Domnica, și săhăidacul, că mă duc ! se sculă el grăbit.

Din prag, Domnica îl
privea cum se duce
pășind repede,
sprinten, aproape
alergînd. Parcă
niciodată nu fusese
rănit ! Și ochii ei —
minunatele ei
albăstrele — râdeau,
râdeau printre lacrimile

care-i curgeau
nestăvilite, ca roua
unei noi primăveri.

*Dat la cules : 8.V.1959. Bun de tipar : 20.VI.1959
Tiraj : 8.100 broșate + 2000 lei. Alina : tipar plan
50 gr. pentru broșate și servind 6 gr. pen-
tru legătură. Căli de tipar : 402. Căli de editură :
35.8. FI : 32345108. Com. editura : 396. Edi-
ția II. A. 0467. Pentru bibliotecile mii, indicile
de clasificare : 6 (R).*

Lei 12,70
EDITURA TINERETULUI

Calic — lapte acru. (N. A.)